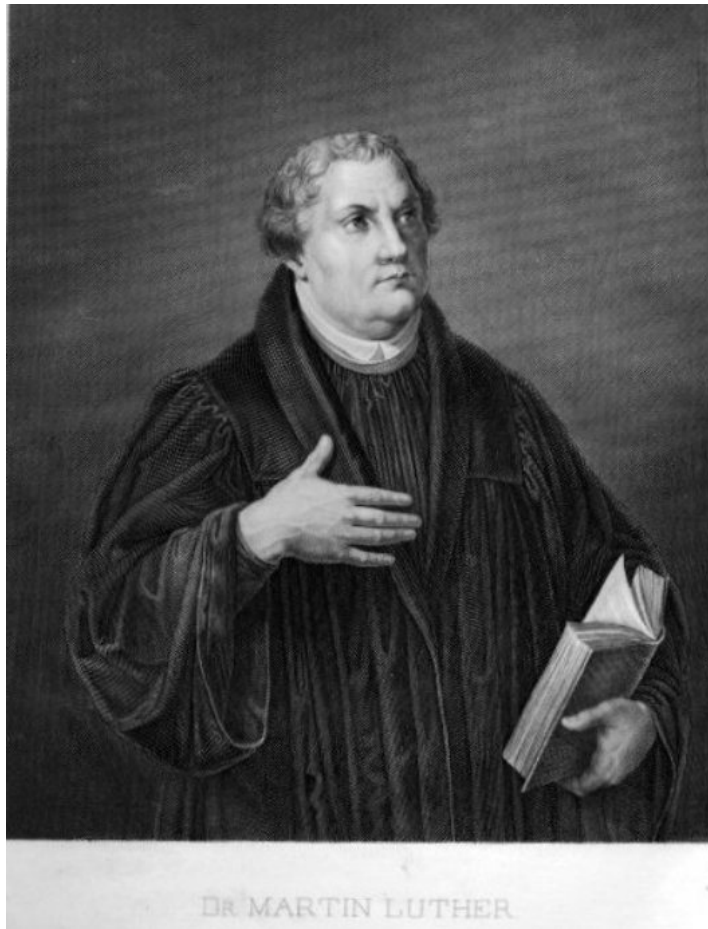

HET RECHTVAARDIGEND GELOOF

Verklaard en bevestigd in een verhandeling over

PAULUS' BRIEF AAN DE GALATEN

door

MARTINUS LUTHER

VOORREDE

Ik kan nauwelijks zelf geloven, dat ik zo uitgebreid in woorden geweest ben, toen ik in het openbaar sprak over deze Brief van Paulus aan de Galaten, zoals ik nu in dit Boekje zie. En toch bemerk ik, dat dit al mijn eigen gedachten zijn, die in dit geschrift, door de Broeders, met zoveel naarstigheid bijéénverzameld zijn. Zodat ik gehouden ben te bekennen, óf dat al deze zaken, óf mogelijk nog meer, in dit openbaar opstel door mij gezegd zijn.

Want in mijn hart heeft deze Grondregel alleen de overhand, te weten: **het geloof van Christus**. Uit Wie, door Wie en in Wie al mijn theologische gedachten en werkzaamheden, bij dag en nacht afstromen en weder invloeien. Echter ondervind ik, dat ik van zo'n hoge, brede en diepe wijsheid, nog niet meer begrepen heb, dan enige zwakke en nog maar kleine beginselen, en als het ware fragmenten of afgebroken gedeelten. Waarom ik mij schaam, dat deze mijn sobere en armoedige aantekeningen over zulk een groot Apostel, en een uitverkoren vat Gods, in het licht gebracht worden. Maar de schaamte zelf wordt gedwongen schaamteloos te worden, en zonder omzien moedig te zijn, door de oneindige en verschrikkelijke ontheiliging en boosheid, die altoos in Gods gemeente gewoed heeft, en geenszins ophoudt nog heden ten dage te woeden, tegen deze enige en wezenlijke Rotssteen, die wij in *het Artikel der Rechtvaardiging* noemen. Wat daarin bestaat, hoe wij, niet door ons zelf, maar door de hulp van een ander, namelijk door de eniggeboren Zoon van God Jezus Christus, verlost zijn geworden van zonden, dood en duivel en met het eeuwige leven begiftigd.

Op deze Rotssteen is de satan al in het Paradijs aangevallen, toen hij onze eerste voorouders overreed heeft, dat zij door hun eigen wijsheid en deugd God zouden gelijk worden, met nalaten van het gelovig vertrouwen in God, Die hun het leven gegeven en het altoos durende beloofd had.

Terstond daarop, wegens diezelfde geloofsoefening, heeft die leugenaar en mensenmoorder, die altoos aan zichzelf gelijk zal zijn, de broeder tot moord van zijn broer aangezet, om geen andere reden, dan omdat de vrome broer door het geloof een betere offerande opgebracht had, en hij onvroom zijnde, zijn eigen werken zonder geloof offerende, Gode niet behaagd had. Later is een gedurige ondragelijke vervolging, van de satan in die kinderen van Kaïn doorgebroken tegen datzelfde geloof. Totdat God als gedwongen werd de aarde door een zondvloed eens geheel te doorzuiveren en Noach *die prediker des geloofs en der gerechtigheid* te beschermen en in het leven te behouden.

De satan heeft nochtans ook zijn zaad in het leven behouden in Cham, de derde zoon van Noach. Doch wie kan alles ophalen? De ganse wereld heeft zich later tegen dit geloof verzet. Waartoe zij oneindig veel afgoderijen en bijgeloof uitgevonden hebben, waardoor iederéén zijn eigen weg ingeslagen en nagewandeld is, elk hopen de door hun eigen werken te verzoenen, de ene een god, de ander een godin, of goden en godinnen, daarop uitkomende, dat zij buiten toedoen van een ander, namelijk van Christus, door hun eigen werken zich hebben zoeken te bevrijden van het kwade en de zonden, zoals dat genoeg getuigen aller volkeren daden en geschriften.

Maar die alle komen nog niet te pas, bij dat volk Gods Israël of Synagoge, welke boven anderen begiftigd zijn, niet alleen met een vaste onfeilbare belofte der Vaders, daarna door een Goddelijke wet, door Engelen overgeleverd, maar daarenboven, van tijd tot tijd, nog door de getuigenissen van tegenwoordige Profeten,

en hun wondertekenen en voorbeelden bevestigd. En toch heeft de satan, dat is die razernij van eigengerechtigheid, zodanig onder hen gewoed en de overhand behouden, dat zij veel van hun profeten, ook zelfs de Zoon van God, hun beloofde Messias, gedood hebben. Om diezelfde oorzaak, dat hun door die Profeten en door Christus aangekondigd werd: *dat de mensen met God verzoend werden, en Gode aangenaam waren door de genade Gods, niet door onze eigengerechtigheid.* En dit is de voornaamste grondregel, van de satan en de wereld geweest, van de beginne af: wij willen de naam niet hebben, dat wij kwaaddoeners zijn, en al wat wij doen, moet door God goedgekeurd worden, en daarmee moeten al zijn profeten overeenstemmen. Willen zij dat niet doen, ... zij moeten van kant. Abel moet uit de wereld, Kaïn daarin voorspoedig zijn: dat is onze wet, en het geschiedt zo.

Doch in de verzameling der heidenen is en wordt die zaak nu nog zo rigoureuus en ernstig behandeld: dat de razernij van de Joodse Synagoge daarbij vergeleken maar louter spel geweest schijnt te zijn. Want die hebben hun Christus niet gekend, en daarom hebben zij de Heere der heerlijkheid gekruisigd. Doch de verzameling der heidenen neemt de leer aan, en belijdt, dat Christus de Zone Gods, onze Gerechtigheid geworden is; en galmt dat in het openbaar uit met leer, lezing en onderwijzing, en niettegenstaande deze belijdenis blijft duren. Zo komen diezelfde mensen, die de Kerk willen uitmaken, dezulken te doden, te vervolgen en te verwoesten, die niet anders geloven, en door leer en leven bevestigen, dan dat Christus datzelfde is, hetgeen zij met mond en geveinsde daad; gedwongen worden te belijden. Want onder de naam van Christus hebben zij heden ten dage de overhand, welk gebied, indien zij zonder de naam van Christus konden stand houden, zouden zij zich uitwendig zodanig vertonen, zoals zij Hem in het hart hebben. Want zij hebben nog veel minder achting voor Hem, dan de Joden, die tenminste Hem nog voor een Oproermaker of Beroerder gehouden, en daarom de kruisiging waardig geoordeeld hebben. Maar de onzen houden Hem voor een fabel, als de één of andere versierde god onder de heidenen, zoals te Rome in 't Papistisch gebied, en bijna door heel Italië, kan gezien worden.

Omdat derhalve Christus een spot is onder Zijn Christenen, en dat Kaïn Abel onophoudelijk dood slaat, en dat die boosheid des satans nu vooral de overhand heeft, zo is het nu hoognodig, dit Artikel eens nauwkeurig te behandelen; en tegen de satan staande te houden, hetzij wij stamelende kinderen, of welsprekende, hetzij geleerde of ongeleerde lieden zijn. Want deze sterke zuil (des geloofs) moet verder geopenbaard worden, en door de stenen en harde rotsen zelfs uitgeroepen, ofschoon alle mensen zwegen.

Derhalve wil ik hierin mijn post volvaardig waarnemen, en mag wel lijden dat dit ampel betoog het licht zie, om de Broeders in Christus op te wekken, tegen de listen en kwaadaardigheid van satan, die in het laatste dezer dagen, in zo'n razernij is uitgebroken, tegen deze heilzame kennis van Christus, nu weer opnieuw levendig en openbaar is geworden, dat gelijk als dusverre, de mensen. schijnen door razende duivels bezeten te zijn geweest, nu de helse geesten zelfs door anderen, nog erger dan zijzelf zijn, schijnen gedreven te worden, en nog boven de furie der helse razernij te woeden. Waaruit een groot bewijs te halen is, dat die vijand van waarheid en leven, bemerkt, dat die tijd voor hem kort en nabij is, die wegens zijn ondergang voor hem wel verschrikkelijk, maar voor ons wegens de verlossing beminnelijk, wenselijk en troostrijk is. Dewijl daardoor zijn dwingelandij een einde zal hebben.

Want hij is niet zonder reden zo verschrikt, aangezien al zijn leden en krachten vernield worden, gelijk een dief of overspeler, de dageraad opkomende en hem verradende, bij de kop wordt gevat.

Want wie heeft ooit gehoord, dat er tegelijk zovele gedrochten voor de dag gekomen zijn, als wij heden ten dage zien in de Wederdopers alleen? Waarin voorwaar de Satan, als de laatste adem van zijn Koninkrijk zullende uitblazen, met schrikkelijk geweld, de zijnen overal aanzet, alsof hij door hen eensklaps niet alleen de wereld onderste boven zocht te brengen, met schrikkelijk geweld, maar ook door onnoemelijk vele sekten de gehele Christus met de Gemeente poogde te vernielen. Op die wijze woedt en raast hij niet tegen andere levensverrichtingen der mensen of hun gevoelens. Bij voorbeeld: tegen overspelers, dieven, moordenaars, meinedigen, goddelozen, kerkschenders, en ongelovigen; ja die zal hij, als onder zijn juk en gebied zijnde, zachtjes strelen en alles toelaten; gelijk hij vanouds in de opkomst van de Kerk, alle afgoderijen en bijgelovigheden van de gehele aardbodem, niet alleen onaangeroerd en gerust heeft laten blijven, maar dezelve wel degelijk gekoesterd heeft, en behulpzaam is geweest. Doch de Kerk en de Godsdienst van Christus alleen heeft hij van alle kant gekweld.

In het vervolg van tijd alle bijgelovige gevoelens in rust latende, heeft hij alleen de Algemene (Katholieke) leer ontrust. Dus heeft hij ook heden ten dage geen andere bezigheid, daar hij er alleen maar op uit is, hetgeen ook altoos zijn hoofdwerk is geweest, n.l. om onze Christus te vervolgen, zoals ook van de satan geschreven is: Gij zult zijn ziel belagen, Gen. 3 : 15, Gij zult het zaad der Vrouwe (dat is: Christus) de verzenen vermorzelen.

Maar deze onze gedachten over die Brief van Paulus, komen niet zozeer in het licht tegen dezulken, als wel ten voordele van onze Broederen, die mij, in de Heere, of zullen bedanken voor mijn arbeid, of anders mijn onmacht en vrijpostigheid verschonen. Maar ik zou gans niet wensen, dat dit werk door de onvromen goedgekeurd werd. Maar liever, dat zij daardoor met hun god getart werden, aangezien ik enkel en alleen deze mijn arbeid heb aangewend voor de zodanigen, voor wie Paulus deze Brief geschreven heeft, nl.: voor ontroerden, bekommerden, voortgedrevenen en verzochten in het geloof, ellendige Galaten. Welke van zulk soort niet zijn, laten die hun oren wenden naar Papisten, Monniken, Wederdopers, en meer zulke voorstanders van diepe wijsheid en eigen uitgevonden godsdienst; en laten zij slechts meesterlijk ons werk verachten, en zich de moeite niet geven om onze zaken te verstaan. Daarin toch spannen de Wederdopers en Papisten heden ten dage met elkaar samen, tegen de Kerke Gods dat Gods Werk afhangt van de waardigheid des persoons.

Want dit volgende is de leer der Wederdopers: De doop is niets tenzij de persoon gelovig zij. Uit dit voorstel (zoals men in de scholen spreekt) moet noodzakelijk volgen, dat al het werk Gods niets is, indien de mens niet goed is. De Doop nu is een werk Gods. Doch een boos mens maakt, dat het geen werk Gods is. Daaruit volgt nog al verder; het Huwelijk, Magistraatsbestelling, Dienstbaarheid zijn Werken (instellingen) Gods. Maar omdat de mensen boos zijn, daarom zijn zij geen werken Gods. De zon, de maan, aarde, lucht en wat verder tot dienst van de mens is, hebben ook de goddelozen. Maar omdat die goddeloos en niet vroom zijn, daarom is zon geen zon, de maan, aarde, lucht, enz. zijn niet, wat ze zijn.

De Wederdopers hebben lichamen en zielen gehad voor hun Wederdoop. Maar omdat zij toen nog niet vroom waren, daarom hebben zij noch ware lichamen noch zielen bezeten. Ook hun Ouders zijn geen eigenlijke echtgenoten geweest, omdat zij niet opnieuw gedoopt waren. Daarom zijn zij, Wederdopers allen hoerinkinderen, en al hun Ouders zijn overspelers en hoereerders geweest. Desniettemin erven zij de goederen hunner Ouders, daar zij zichzelf belijden te zijn bastaarden en onwettige erfgenamen. Wie merkt hier niet in de Anabaptisten, dat ze geen bezeten mensen zijn, maar duivelen, zelf van nog erger duivelen bezeten.

Zo ook houden de Papisten niet op, heden ten dage nog staande te houden, en aan te dringen op de eigen werken en waardigheid des persoons, in tegenstelling van de genade, en dus staan zij hun Broederen de Wederdopers dapper bij. Want die vossen zijn met hun staarten samengevoegd, doch met hun hoofden vanéén gescheiden. Zij veinzen zich, voor het uitwendige, volslagen vijanden, daar zij toch van binnen hetzelfde gevoelen, leren en bestrijden tegen die enige Zaligmaker Christus, Die alleen onze Gerechtigheid is. Die dan kan, laat hem aan dit Artikel blijven vastkleven, de overigen, die schipbreuk lijden, moeten wij laten drijven, daar de wind en zee hen hebben willen, totdat zij weer tot het schip keren, of naar het strand zwemmen.

De voorname inhoud en einde van het verschil is, geen rust te wensen, of einde van de strijd, zolang Christus en Belial niet overéénstemmen. Het ene geslacht gaat, het andere komt. Gaat de ene gezindheid te gronde, terstond komt er weer een andere op, omdat de duivel niet slaapt noch sluimert. Ik, die in de dienst van Christus nu twintig jaar geweest ben, kan met waarheid getuigen, dat ik meer dan door twintig sekten bestreden ben, waarvan sommige geheel en al te gronde zijn gegaan, sommige nog, gelijk afgescheiden ledematen van insecten (gestorven dieren) enige beweging overhouden. Maar dagelijks verwekt de satan weer nieuwe, als zijnde de god van twistzieke en aanhangzoekende mensen.

En nu onlangs ook deze, die ik de minste van alle tegemoet gezien of gehoopt had, nl. een sekte¹ van zodanige mensen, die leren, dat de Wet der Tien Geboden uit de Kerk moet weggenomen worden, en dat de mensen door geen Wet moeten verschrikt worden, maar dat zij door de genade van Christus lieflijk en zachtjes moeten vermaand worden, ter vervulling van het zeggen van Micha, de profeet: *Gij zult niet profeteren noch druppen tegen ons*; alsof wij niet wisten, of nooit geleerd hadden, dat de bedroefde en verlegen zielen door Christus moesten opgebeurd worden, doch dat de verstokte Farao's, aan wie tevergeefs de genade wordt aangeboden, door de wet moeten verschrikt worden. Daar zijzelf gedwongen worden voor te houden de openbaring des toorns over de bozen en ongelovigen, alsof de wet niets anders was of kon zijn dan de openbaring van toorn. Zo groot is de verblindheid en verwaandheid van die lieden, die hun eigen vonnis meebrengen.

De bedienaars des Woords behoorden dus daarvan overreed te zijn, indien zij getrouw en voorzichtig willen geacht worden in die dag Christi, dat het woord van de Apostel Paulus, Want daar moeten ook dwalende sektes onder ulieden zijn, opdat degenen, die oprecht zijn openbaar mogen worden.

Laat, zeg ik, een dienaar van Christus weten, dat, zolang hij Christus zuiver verkondigt, het hem aan geen kwade tegenstanders zal ontbreken, die de Kerk zullen zoeken te ontrusten, zelfs uit de onzen, en laat hij zich met deze troost versterken, dat er geen vrede met Christus en Belial is, of tussen het zaad der slang en der vrouw. ja,

---

¹ Sekte van Antinomianen, waarvan Johannes d'Agricola van Eisleben de voornaamste was.

laat hem blijde zijn in de moeilijkheden, die hij ondergaat door de sektes en oproerige dwaalgeesten, de één voor, de ander na opkomende.

Want dit is onze roem, het getuigenis van, ons geweten, dat wij bevonden worden te staan en te strijden aan de zijde van het Vrouwenzaad, tegen het zaad der slang. Laat hem ons maar in de hielen bijten, en daarmee niet ophouden. Wij zullen aan onze zijde ook niet ophouden zijn kop te verpletteren door Christus, die Vorst Die hem verpletterd heeft, Welke eeuwig geloofd zij. Amen.

INLEIDING TOT DE BRIEF AAN DE GALATEN

In de Naam van God hebben wij nog al eens weer ondernomen, de Brief van Paulus aan de Galaten te ontvouwen. Niet omdat wij nieuwe of onbekende zaken willen voortbrengen, daar door Gods genade nu de gehele Paulus voor ons bekend en gemeen is; maar aangezien, zoals ik dikwijls waarschuw, dit grote en naderend gevaar voorhanden is, dat de satan, met wegneming van de zuivere Leer des Geloofs, weer in zal voeren leringen van eigen werken en menselijke overleveringen. Het is dus hoogst nodig en nuttig, dat deze Geloofsleer in openbare en gedurige beoefening, door lezen en horen, bewaard en levend gehouden wordt. En hoe nabij ook die Leer gekend, en door en door geleerd wordt, toch is de satan onze vijand, ons altoos omwandelende en ons zoekende te verslinden, niet dood. Daarenboven leeft ons vlees ook nog. Voorts allerlei verzoekingen kwellen en drukken ons van alle kant. Daarom kan deze Geloofsleer nooit genoeg behandeld en ingescherpt worden. Wanneer die Leer vervalt en vernietigd wordt, vervalt en gaat tegelijk alle kennis verloren. Doch deze Leer stand houdende, komt al het goede tegelijk ook weer voor de dag. Dan bloeit de ware Godsvrucht en Godsdienst, de Ere Gods, een gegronde kennis van alle toestanden en zaken. Opdat wij dus niet ijdel zouden zijn, zullen wij daar weer beginnen, waar wij opgehouden waren. Volgens het gezegde: *wanneer een mens alles verricht zal hebben, moet hij weer van voren af aan beginnen.*

Eerst moet voor alles gesproken worden van de voorname inhoud, waarover Paulus in deze Brief handelt; welke daarin bestaat: *Paulus heeft voor, onwrikbaar vast te stellen, en te bevestigen die Leer des geloofs, genade en vergeving der zonden, of van de Christelijke gerechtigheid, opdat wij een volkomen kennis en onderscheiding zouden hebben tussen de gerechtigheid Christi en alle andere gerechtigheden.*

Want de Gerechtigheid is van verschillende soort. De ene is Politiek of burgerlijk, welke de keizer, de vorsten der wereld, wijsgeren en rechtsgeleerden behandelen. De andere is ceremonieel, of plechtig, welke de menselijke Overleveringen leren. Bij voorbeeld: bevelen van de Paus en dergelijke. Daarover handelen zonder gevaar de huisvaders en leermeester, omdat zij aan die Gerechtigheid geen kracht toeschrijven, om voor de zonden te voldoen, om God te verzoenen, en genade te verdienen. Maar zij stellen die Ceremoniën voor, als alleen maar noodzakelijk tot beoefening der zeden en zekere onderhouding. Behalve deze is er nog een andere Gerechtigheid der wet of der Tien Geboden, welke Mozes leert; daarvan doen ook wij onderrichting na de Leer des geloofs.

Boven en behalve alle deze, is er nog een Geloofs- of Christelijke Gerechtigheid, welke met grote oplettendheid moet onderscheiden worden van de andere, hierboven gemeld. Want die voornoemde zijn aan deze geheel tegengesteld, zo, omdat zij voortkomen uit de wetten der keizers, overleveringen van de Paus, en de Geboden Gods, alsook dewijl zij met onze eigen werken gemeenschap hebben, en door ons kunnen verricht worden, hetzij uit de zuivere natuurstaat, hetzij door de gave Gods. Maar deze aller voortreffelijkste Gerechtigheid des Geloofs, welke God ons door Christus zonder de werken toerekent, is noch burgerlijk, noch plechtig, noch de gerechtigheid van Gods wet; heeft ook gans geen plaats in onze eigen werken, maar is geheel onderscheiden, dwz.: zij is te enenmale een *lijdelijke Gerechtigheid*. Want hierin werken wij niets, of geven aan God niets wederom. Doch wij ontvangen alleenlijk, en laten een ander in ons werkende, nl. God.

Daarom dunkt het mij goed, die Geloofs- of Christelijke Gerechtigheid te noemen een *Lijdelijke Gerechtigheid*, en dat is die Gerechtigheid in een onbegrijpelijke verborgenheid opgesloten, welke de wereld niet kent; ja de Christenen zelf verstaan die niet volkomen genoeg, en kunnen daar nauwelijks gebruik van maken in de aanvechtingen. Dus moet die lijdelijke Gerechtigheid ingescherpt worden zonder ophouden, en door een gedurige gebruikmaking beoefend. En wie in de aanvechtingen of vervaarnissen van zijn gemoed, deze Gerechtigheid niet verstaat of omhelst, kan niet staande blijven. Want er is geen andere zo vaste en zekere vertroosting voor de gewetens, dan deze lijdelijke Gerechtigheid.

Maar zo groot is de zwakheid van een mens, en zijn ellende, dat wij in de angsten van ons geweten, en in gevaar des doods, niets anders in aanmerking nemen dan onze eigen werken, onze waardigheid, en de Wet; welke, wanneer zij onze zonde aanwijst, zo komt ons terstond te binnen, dat wij niet wel geleefd hebben. Daarop begint dan de arme zondaar met een grote wroeging te zuchten, bij zichzelf denkende: ach, hoe rampzalig heb ik geleefd!, werd het mij gegeven nog langer te leven, dan wilde, ik mijn leven verbeteren. Het menselijk begrip kan ook niet anders, aangezien dit kwaad zo in ons ingekankerd is, zich van dat spook van werkzame of eigengerechtigheid ontdoen, en zich opbeuren tot het wezenlijk beschouwen en omhelzen van de lijdelijke Gerechtigheid, maar blijft zich louter in de dadelijke ophouden. En deze bedenkingen vermeerderd en voedt de satan, als zijn voordeel nemende van de menselijke zwakheid, waardoor het niet anders kan, of het geweten moet nog meer ontroerd, bevreesd, en verschrikt worden.

Want het is onmogelijk, dat het menselijk gemoed uit zichzelf vertroosting kan ontvangen, en enkel en alleen op de genade zien, om het gevoel en de schrik der zonde; of dat hij edelmoedig van zich zou werpen de verdediging van zijn eigen werken. Want dit is iets hetgeen ver boven en buiten de krachten, gedachten, en vatbaarheid van mensen gelegen is, en dus ook buiten de wet Gods. Welke wet wel de hoofdzaak is van al wat in de wereld is, evenwel is het daar zover vandaan, dat de wet een beroerd gemoed weer tot rust zou doen keren, dat zij daarentegen meer bedroeft en tot wanhoop brengt. Want door de wet wordt de zonde bij uitnemendheid zonde. Romeinen 7.

Dus heeft een benauwd en beroerd gemoed, geen redding tegen de wanhoop en eeuwige dood te wachten, tenzij hij aanvaarde en zich toeëigene de belofte van genade, in Christus aangeboden, dat is deze Geloofs-lijdelijke of Christelijke Gerechtigheid, welke aangegrepen zijnde, zo kan het gemoed daarop zich tot nest begeven en met standvastig vertrouwen zeggen: ik zoek geen *werkelijke of dadelijke Gerechtigheid*; ik behoorde die wel te hebben, en te verrichten, en het zij al eens zo, dat ik die had en deed, zo kan ik daar toch geenszins op vertrouwen, noch durf daarmee niet ter verantwoording komen in het gerichte Gods. Derhalve zo werp ik mij buiten alle dadelijke Gerechtigheid, zowel de mijne, als die van Gods wet, en ik omhels alleen eenvoudig die lijdelijke, welke is de Gerechtigheid van genade, barmhartigheid en vergeving van zonden, in één woord: die van Christus en de Heilige Geest; welke wij niet verrichten, maar ons toegepast wordt; wij niet hebben, maar ontvangen, daar God de Vader door Jezus Christus ons dat geschenk geeft. Gelijk de aarde zelf geen regen voortbrengt, noch door haar arbeid, aankweking of krachten die verkrijgen kan, maar alleen door een hemels geschenk van Boven ontvangt, evenzo wordt, buiten onze arbeid of verdiensten, die hemelse Gerechtigheid ons van God geschonken. Zoveel dan de dorre en uitgedroogde aarde van zichzelf kan uitwerken, om voor zich te verkrijgen een gewenste overvloed van regen, evenzoveel kunnen wij mensen, ook door onze arbeid en krachten uitwerken,

om voor ons te verkrijgen die Goddelijke, Hemelse en Eeuwige Gerechtigheid, tenzij wij die Gerechtigheid ontvanger. door een genadige toerekening, hetwelk is een onuitsprekelijk geschenk van God. Het is dus de grootste kunst en wijsheid der Christenen, onkundig van de wet te zijn, zijn eigen werken niet te kennen, en de ganse dadelijke Gerechtigheid, bijzonder dan, wanneer het gemoed te worstelen heeft met het oordeel Gods. Zoals het voor degenen, die van Gods volk niet zijn, de grootste wijsheid is, de wet te kennen, die in te zien en voor te staan, naast de eigen werken en dadelijke Gerechtigheid.

Het is toch een wonderlijke zaak, en vreemd voor de wereld, dat men onder de Christenen voorstelt: dat zij moesten leren onkundig van de wet te zijn, en dat zij zo voor God moeten leven, alsof er in het geheel geen wet was. Nochtans, als gij van de wet onkundig zijt, en in uw hart voor vast houdt, dat er geen wet en toorn Gods is, maar louter genade om Christus' wil, zo kunt gij niet behouden worden. Want door de wet is de kennis der zonde. Rom. 3 : 20; 7.

Daarentegen in de wereld moet zodanig op de wet en eigen werken aangedrongen worden, alsof er helemaal geen belofte of genade was; en dat wegens de hardnekkigen, hoogmoedigen en verharden, aan wie men niet anders voor ogen moet stellen dan de wet, opdat zij verschrikt en verootmoedigd worden. Want de wet is gegeven, opdat dezulken zouden verschrikt en gedood worden, en de Oude mens daardoor getemd. Beide zaken van genade en toorn moeten recht onderscheiden worden, volgens de Apostel in 2 Tim. 2.

Hier wordt dan vereist een voorzichtige en getrouwe uitdeler van Gods verborgenheden, die zodanig de wet modereert (weerhoudt), dat zij binnen haar palen blijft. Wie leert, dat de mensen, door de wet, voor God gerechtvaardigd worden, gaat de palen van de wet te buiten, en mengt die *twee afzonderlijke gerechtigheden, de lijdelijke en dadelijke* dooréén, en hij is een kwade redenaar, omdat hij geen rechte verdeling maakt. Daarentegen, wie aan de Oude mens de wet en werken, doch aan de Nieuwe mens de genade en belofte voorstelt, maakt een goede onderscheiding. Want het vlees of de Oude mens moet met de wet en eigen werken samengevoegd worden, de geest of de Nieuwe mens moet ook zo met de belofte en genade verenigd worden. Dus wanneer ik een mens zie, die genoeg verslagen is, dat hij door de wet onderdrukt wordt, door de zonde verschrikt, en naar vertroosting dorst, dan is het de rechte tijd, dat ik de wet van voor zijn ogen wegdoe, met zijn eigen werkzame gerechtigheid, en hem door het Evangelie voorstel de toegebrachte lijdelijke Gerechtigheid, welke, met uitsluiting van Mozes en zijn wet, de belofte van Christus openbaart, die voor de vermoeiden, verslagenen en zondaren gekomen is. Daar wordt dan die mens opgebeurd, en krijgt hoop. Hij is dan ook niet meer onder de wet, maar onder de genade, zoals de Apostel zegt, Rom. 6 : 14, Nu zift gij niet onder de wet, maar onder de genade. Hoe niet onder de wet? Naar de Nieuwe mens, die met de wet niets van doen heeft. Want de wet strekt zich niet verder uit, dan tot Christus, zoals Paulus in het vervolg zegt, Rom. 10 : 4, De wet is tot op Christus, Welke gekomen zijnde, zo houdt Mozes op met zijn wet, besnijdenis, offerande, sabbat en alle Profeten.

Dit is onze Godgeleerdheid, door welke wij leren nauwkeurig te onderscheiden, deze tweeërlei gerechtigheid, de werkzame en de lijdelijke; opdat er geen vermenging gemaakt worde tussen de zedelijke plichten en het geloof, de eigen werken en de genade, de burgerlijke plichten en de ware Godsdienst. Want zowel de één als de ander zijn wel nodig, doch elk moet bijzonder binnen zijn palen gehouden worden. De Gerechtigheid Christi behoort tot de Nieuwe mens, doch de Gerechtigheid der

wet tot de Oude mens, welke uit vlees en bloed geboren is. Die moet als de ezel last opgelegd worden, waardoor hij onderdrukt wonde, hij moet ook niet bevoorrecht worden met de vrijheid van Geest of van genade, tenzij hij de nieuwe mens aangedaan heelt, door het geloof in Christus hetgeen in dit leven niet volkomen geschiedt. Laat hem dan eerst het Koninkrijk genieten, en het geschenk van die onuitsprekelijke Genade.

Dit zeg ik daarom, opdat niemand denke, dat wij de goede werken verwerpen, of verbieden, zoals de Papisten ons valselyk beschuldigen, niet verstaande noch hetgeen zijzelf zeggen, noch wat onze leer is. Zij weten nergens van, dan alleen van de gerechtigheid der wet, en toch willen zij hun oordeel vellen over een leer, die zich uitstrekt ver boven en buiten de wet, waarover het onmogelijk is, dat een vleselyk mens zou kunnen oordelen. Dus moeten zij zich noodzakelyk daaraan ergeren, omdat zij niet hoger kunnen zien dan in de wet; al wat dus boven de wet is, is voor hen de grootste aanstoot.

Doch wij stellen, als het ware, twee werelden, de éne hemels, de andere aards, waarin wij plaatsen die twee onderscheiden en van elkaar zo ver afgescheiden Gerechtigheden. De Gerechtigheid van de wet is aarde, en behandelt aardse dingen. Door haar verrichten wij goede werken. Maar zoals de aarde geen vruchten voortbrengt, tenzij ze eerst door de Hemel besproeid en vruchtbaar gemaakt is, zo ook door de Gerechtigheid der wet, met veel te doen, doen wij niets, en door de wet te vervullen, vervullen wij niet, tenzij wij tevoren, zonder ons eigen werk en verdienste, door de Gerechtigheid Christi gerechtvaardigd zijn; welke in het allerminste enige betrekking heeft tot de Gerechtigheid der wet, of tot de aardse en eigene werkzame Gerechtigheid.

Maar de Christelyke Gerechtigheid des geloofs, is hemels en passief, of van buiten aangebracht, welke wij niet in onszelf hebben, maar uit de hemel ontvangen; die wij zelf niet werken, maar door het geloof aannemen, door welke Geloofs-Gerechtigheid wij boven alle wetten en werken klimmen. Gelyk wij dan, zoals Paulus in 1 Kor. 15 : 49 "het beeld van de aardse Adam gedragen hebben, zo laat ons ook het beeld van de Hemelse dragen"; welke de Nieuwe mens is in de nieuwe wereld, waar geen wet, zonde, wroeging van geweten of dood is, maar een volkomen blijdschap, Gerechtigheid, genade, vrede, leven, behoud en heerlijkheid.

Doen wij dan niets, werken wij niets, om die Gerechtigheid te verkrijgen?

Ik antwoord: Niets. Omdat die Gerechtigheid daarin bestaat, in het geheel niets te doen, niets te horen, niets van de wet of eigen werken te weten, maar dat alleen te weten en te geloven, dat Christus tot de Vader gegaan is, en nu niet gezien wordt, dat Hij in de Hemel zit aan 's Vaders rechterhand, niet als Rechter, „maar dat Hij ons van God geworden is: tot wijsheid, Gerechtigheid, heiligmaking en verlossing". 1 Kor. 1 : 30. In één woord, dat Hij onze Hogepriester is, voor ons instande of Borg-blijvende, en over ons en in ons regerende door de Genade. Daar wordt geen zonde gezien, geen schrik, geen wroeging van geweten gevoeld. In die Hemelse Gerechtigheid kan geen zonde plaats hebben, "want waar geen wet is, daar is geen overtreding", Rom. 4 : 15. Daar dus de zonde hier geen plaats heeft, zo is er zeker geen geweten van zonde, geen wroeging, geen droefheid. Hier zegt Johannes in zijn eerste Brief, Hfdst. 3 : 9, "Die uit God geboren is, kan niet zondigen". Maar is er nog een schrik of beschuldiging van de consciëntie, dan is dat een teken dat deze Gerechtigheid geweken is, dat de Genade uit het gezicht verloren is, en dat Christus van verre staande niet gezien wordt. Edoch, waar Christus in waarheid gezien wordt,

moet noodzakelijk bij zijn een volkomen vreugde, die in de Heere volmaakt is, en een vrede des gemoeds, dit volgende vast en onwrikbaar stellende: Hoezeer ik een zondaar ben, in de wettische gerechtigheid, toch wanhoop ik daarom niet, daarom sterf ik niet, aangezien Christus leeft, Die mijn Gerechtigheid en mijn eeuwig en hemels Leven is. In die gerechtigheid en in dit leven heb ik geen zonde, noch benauwing der consciëntie, noch dood. Ik ben wel een zondaar volgens het tegenwoordige leven, en der wets-gerechtigheid, als een kind Adams. Daar beschuldigt mij de wet, heerst de dood, en zal mij eindelijk verslinden. Maar buiten en behalve dit leven, heb ik een andere Gerechtigheid, een ander Leven, welke Christus is, de Zoon van God, Die geen zonde noch dood kent, maar Gerechtigheid en het eeuwige Leven is, om Wiens wil ook dit mijn lichaam gestorven zijnde, en tot as gebracht, weder opgewekt zal worden, en verlost van de slavernij der wet, en der zonde, en tegelijk met de geest (of ziel) zal verenigd en geheilgd worden.

Zodat die aardse en hemelse gerechtigheden, beide blijven, zolang wij hier leven. Het vlees wordt beschuldigd, wordt benard door aanvechtingen, wordt bedroefd, afgemat en versleten door de werkzame gerechtigheid der wet. Doch de geest overwint, wordt verblijd en behouden door de lijdelijke (aangebrachte) Gerechtigheid, omdat zij bewust is, een Heere te hebben, zittende aan de rechterhand des Vaders, Die de wet, zonde en dood vernietigd heeft, en alle rampen onder Zijn voeten vertreden, gevangen genomen, en daarover in Hemzelf getriomfeerd heeft, Kol. 2 : 14, 15.

Dus is Paulus in deze Brief erop uit, opdat hij ons nauwkeurig onderwijze, versterke, en een volkomen kundigheid doe hebben van deze zeer uitmuntende en Christelijke Gerechtigheid. Want indien wij het Artikel van Rechtvaardigmaking kwijt zijn, of misvatten, zo is tegelijk verloren de ganse Christelijke Leer. En zovele mensen als er ook in de wereld zijn, die haar niet verstaan, zijn of Joden of Turken of Papisten, of Onrechtzinnigen. Aangezien tussen die twee gerechtigheden, namelijk de werkzame van de wet, en de lijdelijke van Christus, geen derde of middenweg is. Wie dus van de Christelijke Gerechtigheid afdwaalt, moet noodzakelijk vervallen tot de werkende, dat is: hij moet, daar hij Christus mist, noodwendig vervallen tot het vertrouwen op eigen werken.

Dat zien wij in onze dagen in de dwaalgeesten, die uitvinders en voorstanders der sekten, die niets leren, noch recht kunnen leren van die Gerechtigheid der Genade. Zij hebben wel uit onze mond en geschriften de woorden aangehaald, en daarom zo spreken en schrijven zij ook maar alleen de woorden, doch de zaak zelf kunnen zij niet voorstellen, aandringen, ophelderen, of inscherpen; aangezien zij die niet verstaan of verstaan kunnen, alzo zij maar blijven hangen aan de Gerechtigheid der wet. Zij zijn en blijven dus voorstanders van eigen werken, niet kunnende klimmen boven die werkzame gerechtigheid. Dus blijven zij dezelfden, die zij waren onder de Paus, behalve dat zij nieuwe namen voeren, en nieuwe werken verrichten; de zaak nochtans blijft dezelfde. Bijvoorbeeld, de Turken verrichten andere werken dan de Papisten, de Papisten doen andere werken dan de Joden, enz. Maar hoe uitmuntend ook de één boven de ander die werken verricht, hetzij dat die werkzaamheden voortreffelijker en moeilijker zijn, het is en blijft nochtans hetzelfde substantiële wezen van de zaak. De omstandigheid is maar anders, dat is: de werken veranderen slechts in schijn en naam, inderdaad zijn (en blijven) zij echter eigen-werkzaamheden, en die ze verrichten, zijn geen christenen, maar zijn en, blijven werkers van eigen-gerechtigheid, hetzij zij genoemd worden Joden, Mohammedanen, Papisten, Wederdopers, enz.

Daarom herhalen wij zo dikwijls, en dringen zo sterk aan op die zaak van het geloof of de Christelijke Gerechtigheid, opdat die door een gedurig gebruik in wezen blijve, en nauwkeurig van de eigen-werkelijke gerechtigheid der wet onderscheiden worde; anders kunnen wij de ware Theologie niet behouden, (want door die waarheid alleen is de Kerk gegrond, en blijft dezelve nog bestaan), maar wij worden dadelijk Juristen, plichtplegers, wettische knechten, papisten. Christus wordt verduisterd, en niemand kan in de kerk recht onderwezen, of opgebouwd worden. Dus willen wij voorgangers en leraars van anderen zijn, zo behoren wij de grootste zorg voor die zaken te dragen, en eenvoudig die onderscheiding staande te houden, namelijk tussen de Gerechtigheid der wet, en die van Christus. Het is gemakkelijk, die onderscheiding te noemen, maar hoogst moeilijk, die door bevinding en gebruikmaking eigenaardig en van nabij te kennen. Hoezeer men ook alle krachten inspant, om die onderscheiding op te klaren, en te beoefenen, omdat in de ure des doods, of andere gemoedsaanvechtingen, die twee gerechtigheden nauwer in elkaar komen, dan men wel zou wensen of willen.

En daarom vermaan ik u, vooral de zodanigen, die zielen zullen behandelen, en voorts ieder mens in het bijzonder, dat gij uzelf hierin oefent, door studeren, lezen, overdenken era bidden, opdat gij in uw aanvechtingen van uw en anderer gemoed, zoudt kunnen bestieren en vertroosten, en van de wet tot de genade, van de eigen, werkzame, tot de lijdelijke of toegerekende Gerechtigheid overbrengen, in één woord: van Mozes tot Christus. Want de satan is gewoon in bekommering en aanvechting des gewetens, ons door de wet te verschrikken en de ziel te bezwaren met de vuilheid onzer zonden, en dat wij ons leven zeer slecht hebben doorgebracht, ons dan voor ogen houdende de toorn en het oordeel Gods, de hel en eeuwige dood; opdat de vijand ons aldus in wanhoop brenge, en dat wij ons dus aan hem zouden onderwerpen, en hij ons van Christus aftrekke. De duivel is eindelijk ook gewoon, ons plaatsen uit het Evangelie voor te stellen, waan Christus van ons de plichten eist, en aan dezulken met uitdrukkelijke woorden de verdoemenis bedreigt, die ze niet zullen gedaan hebben. Indien wij dan hier niet weten te onderscheiden tussen die twee gerechtigheden, indien wij hier niet in het geloof Christus aannemen, zittende ter rechterhand Gods, Die ons leven en onze Gerechtigheid is, Die ook voor ons ellendige zondaren bij de Vader intreedt, dan zijn wij onder de wet, niet onder de genade, en dan is Christus niet langer een Zaligmaker, maar een Wetgever. Daar kan dan geen behoudenis meer overblijven, maar een gewisse wanhoop en eeuwige dood zal daarop volgen.

Laat ons dan met alle nauwkeurigheid de kunst leren, om onderscheid te maken tussen deze twee gerechtigheden, opdat wij mogen weten, hoever wij aan de wet moeten onderdanig zijn. Want wij hebben hierboven gezegd, dat de wet in een christen niet buiten zijn palen mag gaan, doch dat de wet maar heerschappij voert over het vlees, hetwelk ook aan de wet moet onderdanig zijn, en daar ook moet onder blijven. Wanneer dat geschiedt, dan blijft de wet binnen haar palen. Maar wil zij bezit nemen van de consciëntie, en daarover heersen, zie dan toe, dat gij een verstandig oordelaar zijt, en recht en gepast onderscheid maakt, en aan de wet niet meer gezag toerekent, dan haar toekomst.

Maar zeg dan: Gij o wet, wilt uw gebied uitbreiden over het geweten, en daar heerschappij voeren, en haar van zonde beschuldigen en de blijdschap der ziele wegnemen, die ik door het geloof in Christus heb; en aldus zoekt gij mij in wanhoop te brengen, opdat ik het opgeve en verloren ga. Dit doet gij buiten uw post. Blijf binnen uw palen, en voer alleen uw gebied over het vlees. Doch de consciëntie moet

ge mij niet aanraken. Want ik ben gedoopt, en door het Evangelie geroepen, tot de gemeenschap der gerechtigheid en des eeuwigen levens, tot het koninkrijk van Christus, waarin mijn, gemoed volkomen bevist, alwaar geen wet is, maar een loutere vergeving der zonden, vrede, rust, blijdschap, behoudenis en het eeuwige leven. Aangaande die zaken moet ge mij niet. in het minste ontrusten. Want ik zal niet toestaan, dat gij als een harde tiran en een ondraaglijke beschuldiger in mijn geweten zoudt regeren, alzo die is de zitplaats en inwoning van Christus, de Zone Gods; Die een Koning der Gerechtigheid en des Vredes is, en mijn allerdierbaarste Behouder en Middelaar, Die zal mijn gemoed vrolijk en bevredigd doen blijven, in de gezonde en zuivere leer des Evangelies, en in die bevindelijke kennis van die lijdelijke of toegebrachte Gerechtigheid.

Wanneer ik deze Gerechtigheid des geloofs binnen in mij heb, zo daal ik uit de hemel, als de regen die de aarde bevochtigt, dat is: ik verricht uitwendig het werk, onder een ander gebied staande, en ik doe die goede werken, die mij voorkomen en te doen staan. Ben ik een bedienaar des Woords, ik verkondig dat, ik vertroost de kleinmoedigen, ik bedien de Sacramenten. Ben ik een huisvader, ik bestuur of bezorg mijn huis en huisgezin. Ben ik een magistraat, zo volg ik de last op, mij van God opgelegd. Ben ik een dienstknecht, dan behartig ik getrouwelijk de zaak van mijn heer.

In één woord, al wie met verzekering weet, dat Christus zijn Gerechtigheid is, die volhardt niet alleen met vreugde, en getrouwheid in zijn beroep, maar hij onderwerpt zich ook in liefde aan Overheden, en aan hun wetten, ofschoon zij onrechtvaardig mochten zijn; en, indien het de zaak zo vereist, aan alle lasten en gevaren van dit tegenwoordige leven, omdat hij weet zulks Gods wil te zijn, en dat die onderdanigheid de HEERE welbehaaglijk is.

Tot dusver *de Inhoud van de Brief*, waarover Paulus hier handelt, daartoe aanleiding gekregen hebbende door de valse leraars, die de Gerechtigheid des geloofs voor de Galaten hadden verduisterd, tegen wie hij zijn gezag en bediening, zending en roeping staande en heerlijk maakt.

p.s.

De (...) wijst erop dat een gedeelte uitgelaten werd in deze digitale uitgave; omdat zo'n passage niet meer relevant is, óf overtollig.

HOOFDSTUK 1

- 1 Paulus, een apostel, [geroepen] niet van mensen, noch door een mens, maar door Jezus Christus, en God den Vader, Die Hem uit de doden opgewekt heeft),
- 2 En al de broeders, die met mij zijn, aan de Gemeenten van Galatie:
- 3 Genade zij u en vrede van God den Vader, en onzen Heere Jezus Christus;
- 4 Die Zichzelven gegeven heeft voor onze zonden, opdat Hij ons trekken zou uit deze tegenwoordige boze wereld, naar den wil van onzen God en Vader;
- 5 Denwelken zij de heerlijkheid in alle eeuwigheid. Amen.
- 6 Ik verwonder mij, dat gij zo haast [wijkende] van dengene, die u in de genade van Christus geroepen heeft, overgebracht wordt tot een ander Evangelie;
- 7 Daar er geen ander is; maar er zijn sommigen, die u ontroeren, en het Evangelie van Christus willen verkeren.
- 8 Doch al ware het ook, dat wij, of een engel uit den hemel u een Evangelie verkondigde, buiten hetgeen wij u verkondigd hebben, die zij vervloekt.
- 9 Gelijk wij te voren gezegd hebben, [zo] zeg ik ook nu wederom: Indien u iemand een Evangelie verkondigt, buiten hetgeen gij ontvangen hebt, die zij vervloekt.
- 10 Want predik ik nu de mensen, of God? Of zoek ik mensen te behagen? Want indien ik nog mensen behaagde, zo ware ik geen dienstknecht van Christus.
- 11 Maar ik maak u bekend, broeders, dat het Evangelie, hetwelk van mij verkondigd is, niet is naar den mens.
- 12 Want ik heb ook hetzelfde niet van een mens ontvangen, noch geleerd, maar door de openbaring van Jezus Christus.
- 13 Want gij hebt mijn omgang gehoord, die eertijds in het Jodendom was, dat ik uitnemend zeer de Gemeente Gods vervolgde, en dezelve verwoestte;
- 14 En [dat] ik in het Jodendom toenam boven velen van mijn ouderdom in mijn geslacht, zijnde overvloedig ijverig voor mijn vaderlijke inzettingen.
- 15 Maar wanneer het Gode behaagd heeft, Die mij van mijner moeders lijf aan afgezonderd heeft, en geroepen door Zijn genade,
- 16 Zijn Zoon in mij te openbaren, opdat ik Denzelven door het Evangelie onder de heidenen zou verkondigen, zo ben ik terstond niet te rade gegaan met vlees en bloed;
- 17 En ben niet wederom gegaan naar Jeruzalem, tot degenen, die voor mij apostelen waren; maar ik ging henen naar Arabie, en keerde wederom naar Damaskus.
- 18 Daarna kwam ik na drie jaren weder te Jeruzalem om Petrus te bezoeken, en ik bleef bij hem vijftien dagen.
- 19 En zag geen ander van de apostelen, dan Jakobus, den broeder des Heeren.
- 20 Hetgeen nu ik u schrijf, ziet, [ik getuig] voor God, dat ik niet lieg!
- 21 Daarna ben ik gekomen in de gewesten van Syrië en van Cilicie.
- 22 En ik was van aangezicht onbekend aan de Gemeenten van Judea, die in Christus zijn.
- 23 Maar zij hadden alleenlijk gehoord, [dat men zeide:] Degene, die ons eertijds vervolgde, verkondigt nu het geloof, hetwelk hij eertijds verwoestte.
- 24 En zij verheerlijkten God in mij.

1:1 Paulus, een apostel, geroepen niet van mensen, noch door een mens, maar door Jezus Christus en God de Vader, Die Hem uit de doden opgewekt heeft.

Na de grondgedachte behandeld en de hoofdzaken van deze brief aan de Galaten getoond te hebben, willen we, alvorens we tot de zaak zelf komen, vooropstellen wat Paulus aanleiding gaf tot het schrijven van deze brief. Hij had de zuivere leer van het Evangelie en de gerechtigheid van het geloof bij de Galaten ingeplant. Maar zodra hij vertrokken was, waren valse broeders binnengeslopen, die alles wat hij geplant en onderwezen had, verdraaiden. Want de duivel kan niet anders, hij moet deze leer met

veel list en geweld bestrijden en hij rust niet, zolang hij ziet, dat er van deze leer nog een enkel vonkje over is. En dit, dat wij het Evangelie zuiver verkondigen, is ook de enige reden waarom wij van de wereld, van de duivel en van zijn apostelen links en rechts alle mogelijke kwaad te verduren krijgen.

Het Evangelie is een leer, die iets hogers onderwijst dan wat wereldse wijsheid, gerechtigheid, godsdienst, enz. is. Het Evangelie laat al deze voortreffelijkheden van de wereld naar hun wezen bestaan, ja prijst die als goede schepselen Gods. Maar de wereld stelt deze schepselen tegenover de Schepper en uiteindelijk wil ze de zonde erdoor wegdoen, ja, hoopt ze zich erdoor van de dood te bevrijden en het eeuwige leven te verwerven. Het Evangelie verwerpt dat. De wereld kan echter niet verdragen, dat het beste wat zij heeft, verworpen wordt. Daarom verwijt de wereld het Evangelie, dat het een oproerige dwaalleer is, die de staten, de vorstendommen, de koninkrijken, de heerschappijen en de religieuze gemeenschappen omverwerpt en zich zo aan God en de keizer vergrijpt, de wet afschaft, de goede zeden bederft en iedereen alle vrijheid geeft ongestraft te doen, wat hij wil. Daarom vervolgt de wereld deze leer met de grootst mogelijke ijver en, naar ze laat voorkomen, ook in volkomen gehoorzaamheid jegens God, en verafschuwt ze de leraren ervan en hun aanhangers als de pest, die toch het verschrikkelijkste op aarde is.

Verder wordt door de leer van het Evangelie ook de duivel vertrapt, zijn rijk verwoest en hem het wapen van de wet, van de zonde en van de dood ontrukkt, waardoor hij, als door de zeer machtige en volstrekt onoverwinnelijke tirannen, het gehele menselijke geslacht aan zich onderworpen heeft. En tenslotte worden zijn gevangenen uit het rijk der duisternis en der dienstbaarheid overgezet in het rijk des lichts en der vrijheid. En dat zou de duivel moeten verdragen? Zou dan de vader der leugen niet al zijn kracht en kunsten gebruiken om deze leer van het heil en van het eeuwige leven te verduisteren, te verminken en geheel en al uit te roeien? En Paulus betreurt in deze brief en in alle andere, dat de satan dit voortreffelijk bewerkstelligd heeft door zijn apostelen, en dat hij toch nog altijd leeft. (...)Ik heb hierboven gezegd, dat Paulus in deze brief van de gelegenheid gebruik maakte, over de christelijke gerechtigheid te schrijven, omdat de valse leraren bij de Galaten al gauw afbraken, wat hij zelf met grote moeite en in lange tijd had opgebouwd. Maar de valse leraren of valse apostelen waren mannen van groot gezag uit de stand der Farizeeën en uit de besnijdenis. Ze beroemden zich bij het volk erop, dat zij uit het heilige en uitverkoren volk der Joden waren, Israëlieten uit het zaad van Abraham, dat zij de beloften, de vaders, enz. hadden en tenslotte dat zij dienaren van Christus waren en leerlingen van de apostelen, met wie zij omgang hadden gehad en wier tekenen zij gezien hadden. Misschien hebben ze ook zelf wondertekenen gedaan, zoals Christus in Mattheüs 7:22 betuigt, dat ook de goddelozen wondertekenen verrichten. Als zulke grote mannen in een stad of streek komen, worden ze al spoedig bewonderd en maken ze ook indruk op ontwikkelde mensen, die enigszins vast in het geloof staan. Op deze geraffineerde manier brachten ze de Galaten in verwarring. Daar werd gezegd: wie is Paulus, is hij niet als laatste van allen tot Christus bekeerd? Wij zijn de leerlingen en vertrouwelingen van de apostelen. Wij hebben Christus wonderen zien doen en Hem horen prediken, Paulus is jonger en geringer dan wij. Het is onmogelijk, dat God ons zou laten dwalen, want wij zijn uit het heilige volk en dienaren van Christus en hebben de Heilige Geest ontvangen. En wij zijn in de meerderheid, Paulus staat alleen en hij heeft ook niet met de apostelen verkeernd en Christus niet gezien, ja, veeleer de gemeente van Christus vervolgd. Zou God om die ene Paulus zoveel gemeenten laten dwalen?

Net zo spreekt de paus vandaag de dag. Daar hij voor zichzelf aan de Schrift geen redenen kan ontlenuen, waarmee hij zich zou kunnen verdedigen, gebruikt hij dat ene en eeuwig herhaalde argument tegen ons: de kerk, de kerk! Geloof u, dat God zo onbarmhartig is, dat Hij om een paar ketterse lutheranen Zijn hele kerk zou verwerpen? Geloof u, dat Hij Zijn kerk gedurende zoveel eeuwen zou kunnen laten dwalen? Daarop legt de paus het meest de nadruk, dat de kerk niet tenietgedaan of omvergeworpen kan worden. En bij de meesten maakt dit argument indruk. Met deze en dergelijke woorden drongen de valse apostelen zich aan de Galaten op, om Paulus op deze wijze van zijn gezag bij de Galaten te beroven en zijn leer verachtelijk te maken.

Tegen deze ijdele aanmatiging en grootspraak van de valse apostelen hamert Paulus met volharding en met grote vrijmoedigheid op zijn apostolisch gezag, en op welhaast grootse wijze maakt hij ophef van zijn roeping en verdedigt hij zijn ambt; wat hij anders nooit doet: hij verklaart, dat hij voor niemand opzij wil gaan, ook niet voor de apostelen en nog veel minder voor hun leerlingen. (...) Ik ben apostel, zegt hij, en wel zo een die er niet naar vraagt wat de anderen zijn, en dat dan zo, dat ik niet schroomde zelfs de steunpilaar van die andere apostelen (Petrus!) te berispen.

Samengevat: in de eerste twee hoofdstukken gaat het Paulus nergens anders om, dan om zijn roeping, zijn ambt en zijn Evangelie in de hoogte te steken, hij houdt vol, dat dát Evangelie niet naar de mens is en dat hij het niet van een mens ontvangen heeft, maar door openbaring van Jezus Christus. Ja, als hijzelf of ook een engel uit de hemel een ander evangelie zou prediken, buiten dat, wat hij gepredikt heeft, die zij vervloekt. Maar wat beoogt Paulus met zich zo te beroemen? Antwoord: wat Paulus uiteenzet, kan iedere dienaar van het Woord Gods zekerheid geven ten aan zien van zijn roeping, zodat hij zich voor God en de mensen vol vertrouwen erop beroemen kan, dat hij het Evangelie predikt als degene die daartoe geroepen en gezonden is. Op gelijke wijze mag een koningsbode zich erop beroemen en laten voorstaan, dat hij niet als ambteloos burger komt, maar als gezant des konings, en om deze waardigheid ontvangt hij eer, zodat hem, als de voornamere, voorrang gegeven wordt, wat hem niet zou toekomen, wanneer hij slechts als ambteloos burger aanwezig zou zijn. Daarom behoort een prediker van het Evangelie er zeker van te zijn, dat hij een Goddelijke roeping heeft. En hij doet er goed aan, als hij zijn roeping naar het voorbeeld van de apostel voor het volk groot maakt en roemt, om zich bij de hoorders van gezag te verzekeren, zoals een koningsbode ophef maakt van zijn zending. Dat is geen dwaas, maar een noodzakelijk roemen, omdat het niet de bode is, die hem groot maakt, maar de koning die hem gezonden heeft. Hij wenst, dat men de eer en de onschendbaarheid van zijn gezag hoog houdt, en als hij het een of ander in de naam des konings van de onderdanen gedaan wil hebben, dan zegt hij niet: wij verzoeken, maar: wij bevelen, wij willen, dat dit of dat geschiedt. Voor zichzelf als ambteloos burger echter, zegt hij: wij verzoeken, enz. (...)

Paulus, een apostel, geroepen niet van mensen ...

Al dadelijk bij het begin bestraft Paulus die valse apostelen, die zich erop beroemden leerlingen van de apostelen te zijn en voorgaven door hen gezonden te zijn, welke echter Paulus verachtten, die noch leerling van de apostelen was, noch erop kon bogen dat hij door een apostel uitgezonden was om het Evangelie te prediken, die ergens anders vandaan gekomen was, die zich naar eigen goeddunken in dit ambt

ingedrongen had. Tegen hen verdedigt Paulus zich en zegt: Mijn roeping mag jullie predikers dan verachtelijk toeschijnen, maar wie zij ook zijn, die tot jullie gekomen zijn, zij zijn of door de mens of door menselijke tussenkomst gezonden, d.w.z. zij zijn of uit zichzelf als niet geroepenen of als door anderen geroepen, tot jullie gekomen. Maar mijn roeping is niet door mensen of door menselijke tussenkomst, maar staat boven iedere roeping, zoals die na die van de apostelen kan plaatsvinden. Mijn roeping geschiedt door Jezus Christus en door God de Vader.

'Door de mens gezonden', daaronder versta ik hen, die zichzelf roepen en binnensmokkelen, zonder dat God of een mens hen riep of zond. Op eigen initiatief lopen ze en spreken ze, zoals vandaag de dag de sektariërs, die in alle hoeken en gaten rondkruipen en zoeken waar ze hun vergif kunnen uitstrooien, in de openbare kerken komen ze niet, of ze gaan daarheen, waar het Evangelie al vroeger geplant is. Dat noem ik 'door de mens gezonden'. 'Door bemiddeling van een mens' echter, noem ik degenen, die wel door God geroepen zijn, maar dan juist door tussenkomst van een mens.

Er is dus een dubbele Goddelijke roeping, een indirecte en een directe roeping. God roept ons vandaag de dag allemaal tot de dienst des Woords door middel van een indirecte roeping, d.i. door een roeping die door mensen geschiedt. De apostelen zijn echter direct door Christus geroepen, zoals de profeten in het Oude Testament door God Zelf. De apostelen hebben later hun leerlingen geroepen, zoals in Titus 1 te lezen staat; de bisschoppen hebben hun opvolgers geroepen tot in onze dagen. En zo zal het verder gaan tot aan het einde der wereld. Dat is de indirecte roeping, omdat ze door mensen geschiedt, en nochtans Goddelijk is.

Als de vorst, de stadsbestuurder of ikzelf iemand roepen, dan heeft die man een roeping door een mens en dat is na de tijd van de apostelen in het algemeen de roeping op het rond der aarde. Deze indirecte roeping moet men niet wijzigen, maar prijzen wegens de sektariërs ten onzent, die haar verachten en een andere roeping roemen, volgens welke zij zich door de Geest tot het onderrichten gedreven voelen. Maar ze liegen op bedrieglijke wijze, want ze worden niet door de goede, maar door een boze geest gedreven. Mij is het namelijk niet geoorloofd buiten dit mij toegewezen gebied naar een andere stad te gaan, waar ik niet geroepen ben, en daar te prediken, indien mijn hoedanigheid van prediker twijfelachtig is.

Voor zover ik doctor in de theologie ben, zou ik in de pauselijke kerk overal kunnen prediken, als ze me zouden willen verdragen. Maar als prediker van het Evangelie mag ik niet naar believen ergens anders gaan prediken, zelfs als ik een valse leer zou horen en de verleiding en benadeling van de zielen zou opmerken en ik door mijn gezonde leer hen uit dwaling en verdoemenis zou kunnen redden. Nee, dan moet ik de zaak Gode bevelen, die te Zijner tijd gelegenheid zal vinden om dienaren naar recht te roepen en Zijn Woord te geven. Hij is immers de Heer van de oogst, Die de arbeiders in Zijn oogst uitzendt. Aan ons is het bidden, Mattheüs 9:38. (...)

En als een vorst of een ander overheidspersoon mij roept, dan kan ik zelfverzekerd en vol vertrouwen tegen de duivel en de vijanden van het Evangelie roemen, dat ik van Godswege door middel van een mens geroepen ben. (...) Als de een of andere burger mij zou verzoeken om te prediken, dan mag ik aan zo'n onderhandse roeping geen gevolg geven, omdat zo het raam wordt opengezet voor de satansdienaren, die nader hand naar dit voorbeeld schade aanrichten, zoals we hierboven zeiden.

Wanneer echter degenen die openbare ambten bekleden, het mij vragen, dan moet ik gehoorzamen.

Daar hebben we dus de eerste aanval van Paulus op de valse apostelen, die liepen zonder dat iemand ze gezonden had. Men moet de roeping dus niet verachten. Het is niet genoeg, het Woord en de zuivere leer te hebben, het is ook nodig dat de roeping vast staat, zonder welke iemand slechts komt om te verderven, ja te doden. Nooit geeft God geluk bij de arbeid van hen, die niet geroepen zijn. Ofschoon zij heel wat zegenrijks brengen, bouwen zij toch de gemeente niet op. (...) In heel grote en uiteenlopende gevechten moeten diegenen standhouden, die een zekere en heilige roeping hebben en wier leer bovendien zuiver en gezond is; zij nu moeten zich erdoor slaan en zij moeten standhouden in hun heilig ambt tegen de onophoudelijke en onnoemelijke aanslagen van de duivel en tegen de stormloop van de wereld; wat zou dan iemand moeten doen, wiens roeping onzeker en wiens leer onzuiver is?

Daarin vinden wij, dienaren van het Woord, onze troost, dat wij een heilig en hemels ambt hebben, waartoe we rechtmatig geroepen zijn en daarop beroemen wij ons tegen alle poorten der hel. Daarentegen is het verschrikkelijk als het geweten zegt: 'Dat heb je gedaan, zonder geroepen te zijn!' Gewoonlijk is die schrik zo schokkend voor de ziel, dat zo'n niet-geroepene wel zou wensen dat hij het Woord, dat hij brengt, nooit gehoord had; want ongehoorzaamheid maakt alle werken boos, al zijn ze nog zo goed, zodat ook de grootste werken en inspanningen heel grote zonden zijn. (...)

... en God de Vader, die Hem uit de doden opgewekt heeft.

Paulus is zo brandende, dat hij niet kan wachten totdat hij aan het eigenlijke toekomt; maar reeds in de aanhef barst hij los en zegt wat hij op zijn hart heeft. Hij wil het immers in deze brief over de gerechtigheid door het geloof hebben en die verdedigen en de wet en de gerechtigheid door de werken omverwerpen. Van deze gedachte is hij vervuld, Uit deze wonderbare en onuitputtelijke volheid van de meest verheven wijsheid en kennis van Christus die hij in zijn hart draagt, spreekt hij met de mond. Deze vlam, dit geweldige innerlijke vuur kan niet verborgen blijven en hij kan er niet over zwijgen. Daarom zegt hij: 'En door God de Vader, die hem uit de doden opgewekt heeft.' De toevoeging 'en door God de Vader, enz.' schijnt echter niet noodzakelijk te zijn. Maar, zoals gezegd, Paulus schrijft uit de volheid van zijn hart. Zijn hart is brandende in hem en hij hongert ernaar, al dadelijk in de aanhef van de brief, de onuitputtelijke rijkdommen van Christus te doen uitkomen en die gerechtigheid Gods te prediken, die opwekking der doden genoemd wordt. Want de levende, uit de doden opgewekte Christus spreekt door de apostel heen en drijft hem. Daarom noemt hij God de Vader, Die Jezus Christus uit de doden opwekte, alsof hij wilde zeggen: ik heb te maken met de satan en met zijn slangen, met de werktuigen van satan die de gerechtigheid van Christus, Die door God de Vader uit de doden is opgewekt, in het tegendeel willen verkeren; maar alleen door die gerechtigheid ben ik gerechtvaardigd en door haar zullen wij ook uit de doden worden opgewekt tot het eeuwige leven. Door deze gerechtigheid van Christus in haar tegendeel te verkeren, weerstaan zij de Vader en de Zoon en Hun werk.

Zo komt Paulus reeds bij de eerste woorden voor de dag met de hoofdzaak, waarover hij het in deze brief wil hebben. Het gaat over de opstanding van Christus, Die

omwille van onze gerechtigheid opgestaan is, zie ook Romeinen 4:25. Zijn overwinning is dus de overwinning over de wet, over de zonde, over ons vlees, over de wereld, over de duivel, over de dood, over de hel en over alle kwaad en deze overwinning van Hem heeft Hij ons geschonken.

Of dus deze tirannen en vijanden van ons, ons al aanklagen en verschrikken, toch kunnen ze ons niet tot wanhoop brengen en veroordelen, want de uit de doden opgewekte Christus, hun Overwinnaar, is onze gerechtigheid. God zij dank, die ons de overwinning gegeven heeft door onze Heere Jezus Christus. Amen. (...)

1:2 *En al de broeders die met mij zijn ...*

(...) Paulus wil zeggen: 'Ofschoon het ruim voldoende is dat ik door Goddelijke roeping als apostel gezonden ben door Jezus Christus en door God de Vader, enz., toch sluit ik, opdat ik niet alleen sta, ten overvloede alle broeders in die met mij zijn, die geen apostelen zijn maar medestrijders; zij zijn de medeondertekenaars van deze brief en betuigen dat mijn leer waar en Goddelijk is.'

1:2 ... *aan de gemeenten van Galatië.*

Paulus had overal in Galatië gepredikt; al kon hij het niet helemaal tot Christus bekeren, hij had toch vele gemeenten in deze provincie. In al die gemeenten waren de valse apostelen, de dienaren van satan, binnengedrongen.

Zo komen ook vandaag de dag de fanatici niet naar de plaatsen waar de tegenstanders van het Evangelie heersen, maar daar waar christenen en goede mensen wonen, die het Evangelie liefhebben. Op hen concentreren ze zich ook in die gebieden waar de tirannen heersen die het Evangelie vervolgen. Daar dringen ze, al is het ook in het verborgene, de huizen binnen en proberen verwarring te stichten en verspreiden vergif onder het volk. (...) Zij willen geen risico lopen, deze kieskeurige getuigen. Daarom komen zij daar waar de bodem reeds voor het Evangelie bereid is en waar ze zonder gevaar in alle rust hun werk kunnen doen. (...)

Neem echter van mij aan, dat het lot van alle vrome predikers

is, dat behalve dat zij van de zijde van de onnutte en ondankbare wereld vervolging te lijden hebben en met veel moeite en risico gemeenten stichten, ze ook nog worden gedwongen te verdragen dat hetgeen ze zelf gedurende lange tijd door de rechte leer opgebouwd hebben, al spoedig door fanatici, die na hen de scepter zwaaien en hoger dan zij gewaardeerd worden, omver geworpen wordt. Dat smart ze meer dan welke vervolging door de tirannen ook. Wie dus niet onder verachting wil lijden en meent dat hij ook zulke hoogst onwaardige belevenissen niet kan verdragen, die moet maar geen dienaar van het Evangelie worden of als hij het is, dan geve hij zijn ambt aan een ander. Wij worden vandaag de dag, zoals gezegd, door de tirannen van buiten diep veracht en hevig gekweld, maar binnen de kerk echter door degenen die wijzelf door het Evangelie naar de vrijheid geleid hebben, en ook door de valse broeders. Maar dat is onze troost en roem, dat wij door God geroepen zijn en de belofte van het eeuwige leven hebben en die beloning verwachten die geen oog heeft gezien en geen oor heeft gehoord en in geen mensenhart is opgekomen. Want als de Opperherder

Christus Zelf zal verschijnen, zullen wij de onverwelkelijke kroon der heerlijkheid ontvangen, wij, die Hij ook hier niet door honger laat omkomen.

Hiëronymus behandelt hier de belangrijke vraag waarom Paulus datgene kerken noemt, wat toch eigenlijk geen kerken zijn. Want, zegt Hiëronymus, Paulus schrijft deze brief aan die weerbarstige Galaten die zich van Christus en de genade tot Mozes en de wet hebben laten verleiden. Daarop antwoord ik: Paulus noemt de gemeenten van Galatië zo, omdat hij het deel voor het geheel neemt, een in de Schrift zeer vaak voorkomend spraakgebruik. Zo feliciteert Paulus in zijn eerste Korinthebrief (1 Korinthe 1:4 e.v.) deze christenen ermee, dat aan hen de genade van God in Christus gegeven is, dat zij in alle woord en kennis door Christus rijk gemaakt zijn, ofschoon toch velen van hen, door de valse apostelen verleid, niet de opstanding der doden geloofden, enz. Daarom noemen wij ook de roomse Kerk heilig en alle bisdommen noemen we heilig, hoewel zij dwalen en ook haar dienaars niet vroom zijn. God namelijk 'heerst in het midden Zijner vijanden' (Psalm 110:2), 'de antichrist zit in de tempel van God' (2 Thessalonicenzen 2:4) en de satan is midden onder de kinderen Gods. Al woont de kerk midden in een verdraaid en verkeerd geslacht, zoals Filippenzen 2:15 zegt, al leeft ze ook midden tussen de wolven en de rovers, dat is in het midden van de geestelijke tirannen, zo is zij desniettemin kerk. In de stad Rome, ofschoon zij nog slechter is dan Sodom en Gomorra, blijft toch de doop, het avondmaal, het Evangelie, de heilige Schrift, de dienst aan elkander, de naam van Christus en de naam van God. Die het hebben die hebben het, die het niet hebben, zijn niet verontschuldigd, want de schat ligt daar. Daarom is de roomse Kerk heilig, omdat zij de naam van God heeft, het Evangelie, de doop, enz. Als die binnen het volk zijn, dan heet dat heilig. Zoals onze Wittenberger burgers en wij werkelijk heiligen zijn, omdat wij gedoopt zijn, gemeenschappelijk onderwezen zijn en door God geroepen zijn. De werken van God hebben wij bij ons, namelijk het Woord en de sacramenten, die maken ons heilig.

Dit scherp ik u opnieuw in, opdat we voor de toekomst kunnen leren wat christelijke heiligheid is in vergelijking met andere heiligheden. De monniken hebben het niet gewaagd zichzelf heilig te noemen, maar hun orden hebben zij wel heilig genoemd. Maar zij zijn niet heilig, omdat, zoals we hierboven zagen, de christelijke heiligheid geen actieve maar passieve heiligheid is. Daarom noeme niemand zich heilig wegens zijn levenswijze, wegens zijn werken, als hij vast, bidt, zijn lichaam kastijdt, aan de armen aalmoezen geeft, de bedroefden en terneer geslagene troost, enz.; anders zou de Farizeër bij Lukas ook een heilige geweest zijn. De werken zijn wel goed en God eist ze met alle gestrengheid van ons, maar zij maken ons niet heilig. Maar gij en ik zijn heilig, de kerk, de burgerij, het volk is heilig, niet door eigen, maar door vreemde, niet door actieve, maar door passieve heiligheid, want zij hebben iets heiligs en Goddelijks, namelijk de roeping tot het ambt, het Evangelie, de doop, enz. Daardoor zijn ze heilig.

De Galaten mogen dus fout geweest zijn, dan bleef toch bij hen de doop, het Woord, de naam van Christus, enz. Bovendien waren enkelen onder hen wel goed, die waren niet van de leer van Paulus afgefallen, die hadden Woord en sacramenten zuiver bewaard, en door hen die fout waren konden Woord en sacrament niet besmeurd worden. Doop, Evangelie, enz. worden niet daardoor ontwijfd, dat ik besmeurd en onheilig ben of daarover niet zuiver denk. Doop en Evangelie blijven onveranderlijk heilig, of zij nu bij vromen of goddelozen zijn, door wie zij noch bezoedeld noch heilig gemaakt kunnen worden. Voor de mensen worden doop en Evangelie

besmeurd respectievelijk geheiligd door onze slechte respectievelijk goede wandel, door slechte of goede zeden, voor God echter niet. Daarom is de kerk heilig, ook daar waar de fanatici regeren, als zij het Woord en de sacramenten maar niet verloochenen. Verloochenen ze het Woord en de sacramenten, dan behoren zij niet tot de kerk. Waar dus Woord en sacrament in hun wezen blijven bestaan, daar is de heilige kerk, waarbij het zeer wel kan zijn, dat de antichrist daar regeert, die immers niet in een stal bij de demonen zit, ook niet in een varkenskot, ook niet bij de bende der ongelovigen, maar op de edelste en heiligste plaats, namelijk in de tempel van God. Heel in het kort antwoorden wij dus op de vraag van Hieronymus: 'De kerk bestaat over het ganse rond der aarde, waar maar het Evangelie en de sacramenten zijn. Joden, Turken en fanatici zijn de kerk niet, daar zij immers Evangelie en sacramenten bestrijden en loochenen.'
Nu volgt de groet.

1:3 Genade zij u en vrede van God de Vader en onze Heere Jezus Christus.

Ik hoop, dat u werkelijk weet wat genade en vrede is, daar deze uitdrukkingen bij Paulus vaak voorkomen. Bovendien zijn ze gemakkelijk te begrijpen. Maar omdat wij deze brief toch uitleggen - zeker niet zo, als wel nodig zou zijn en zoals zijn moeilijkheidsgraad het zou vereisen, maar om onze gewetens te laten versterken tegen toekomstige ketterijen - zal het niet als hinderlijk gevoeld worden, als wij datgene herhalen, wat wij ook elders onderwijzen, prediken, zingen en schrijven. Want als het leerstuk van de rechtvaardiging omver ligt, ligt alles omver. Het is dus nodig dat wij dit leerstuk dagelijks inscherpen (zoals Mozes van zijn wet zegt, Deuteronomium 6:7) en inprenten. Want het kan nooit genoeg of zelfs teveel begrepen en vastgehouden worden. Ja ook, als wij ons met dit leerstuk voortdurend en zorgvuldig zouden kunnen bezighouden en het zouden inprenten, dan is er toch niemand, die het volkomen zou verstaan of met volle overgave en van ganser harte zou kunnen geloven. Zo strijdig is ons vlees met de gehoorzaamheid aan de Heilige Geest.

Deze apostolische groet is iets volkomen nieuws en ongehoords en is pas mogelijk sinds de prediking van het Evangelie. Deze twee woorden 'genade' en 'vrede' omvatten het ganse christen-zijn. De genade vergeeft de zonden, de vrede stelt het geweten gerust. De twee duivels die ons kwellen, zijn zonde en geweten, de kracht van de wet en de angel van de zonde. Deze twee monsters heeft Christus overwonnen en vermorzeld in deze en in de toekomstige wereld. Daarvan weet de wereld te enen male niets. Daarom kan zij niets zekers onderwijzen over de zonde die overwonnen moet worden, over het geweten en over de dood. Zulk onderwijs kennen alleen de christenen, die daardoor geoefend en gewapend worden voor de overwinning op de zonde, de wanhoop en de eeuwige dood. En deze leer is van God gegeven en niet door vrije wil, niet door menselijk verstand of wijsheid uitgedacht.

Deze twee, genade en vrede, sluiten het ganse christen-zijn in, de genade schenkt vergeving van zonden, de vrede schenkt een vrolijk en gerust geweten. Vrede is alleen te krijgen als de zonde vergeven is. De wet klaagt immers het geweten aan en verschrikt het wegens de zonde. De zonde die het geweten voelt, kan niet weggedaan worden door bedevaarten, waken, presteren, studeren, vasten en dus door geen enkel ja zij wordt daardoor nog vermeerderd. Hoe meer wij namelijk zwoegen en ons in het zweet des aanschijns aftobben om de zonde te doen eindigen, des te erger wordt het

met ons. Beëindigd wordt de zonde alleen door de genade en op geen andere manier. Dat moet men heel goed leren. De woorden zijn immers wel gemakkelijk, maar in de aanvechting is het ontzettend moeilijk om dat in een standvastig hart te bewaren, dat wij alleen door de genade - met uitsluiting van alle andere middelen, die in de hemel en op de aarden zijn - vergeving van de zonde en vrede met God te hebben. (...)

Maar waarom voegt Paulus eraan toe '*en van onze Heere Jezus Christus*'?

Was het niet genoeg om te zeggen 'van God onze Vader'? Waarom verbindt hij Jezus Christus met de Vader? U hebt dikwijls van ons deze regel gehoord, die men in de Heilige Schrift heel nauwgezet in acht moet nemen, dat wij ons namelijk moeten onthouden van bespiegelingen over Gods majesteit, die voor het menselijk lichaam en nog veel meer voor de geest van de mens onverdraaglijk zijn. 'Want Mij zal geen mens zien en leven', Exodus 33:20. De paus, de Turken, de Joden en de sekten nemen deze grondregel niet in acht, maar duwen Christus, de Middelaar, uit het gezichtsveld en praten over God alleen, voor Hem bidden ze, leven ze en verrichten ze al hun werken. Dan denkt een monnik: deze werken die ik doe, behagen God, deze geloften van mij zal God aanzien en daarom zal Hij mij redden. Net zo de Turken: als ik zo geleefd heb, deze en die wassingen uitgevoerd heb, dan zal God mij aannemen en het eeuwige leven geven. En zo ook de Joden: als ik de wet van Mozes gehouden heb, zal ik een genadige God hebben en gered zijn. En zo ook denken tegenwoordig de fanatici, die zich beroemen op hun vervuld zijn met de Geest, op hun visioenen en op ik weet niet wat al nog meer en die in louter wonderen tegen elkaar op bieden. Deze samenzweerders, die als een nieuw soort monniken te beschouwen zijn, bedenken een nieuw kruis en nieuwe werken en menen daarmee God te kunnen behagen. Kortom, allen die het leerstuk van de rechtvaardiging niet kennen, schuiven Christus, de Verzoener, terzijde.

De ware christelijke theologie - hoe dikwijls al heb ik het vermanend gezegd - begint niet met God in Zijn majesteit, zoals Mozes en anderen leren, maar met Christus Die geboren is uit de maagd, met Hem als onze Middelaar en Hogepriester. Want niets is gevaarlijker, als wij met God, tegen de wet, de zonde en de dood strijden, dan dat wij met onze speculaties in de hemel ronddolen en God Zelf in Zijn onbegrijpelijke macht, wijsheid en majesteit beschouwen, hoe Hij de wereld geschapen heeft en regeert. Als u God zo verstaat en Hem met uitsluiting van de Verzoener Christus verzoenen wilt, en u met uw werken, uw vasten, het dragen van de monnikspij en het overige monnikenwerk in het middelpunt wilt stellen, dan kan daar niets anders uit voortkomen, dan dat u de val van Lucifer maakt en in verschrikkelijke wanhoop God en al het overige verliest. Want God, zoals Hij naar Zijn eigen natuur onmetelijk, onbegrijpelijk en oneindig is, is voor de menselijke natuur onverdraaglijk. Wilt u daarom voor uw geweten en voor uw heil geen risico lopen, weer dan die speculatieve gedachten en grijp God aan zoals de Heilige Schrift Hem 'leert kennen. Zo staat er in 1 Korinthe 1:21. 'Daar de wereld in haar wijsheid God in Zijn wijsheid niet kende, behaagde het God, door dwaze prediking zalig te maken die daaraan geloven. Want wij prediken de ' gekruisigde Christus, voor de Joden een ergernis, voor de heidenen een dwaasheid, voor hen echter, die uit Joden en Grieken geroepen zijn, prediken wij Christus als de kracht Gods en als de wijsheid Gods.' Begin dus daar, waar Hij Zelf begonnen is, namelijk in de schoot der maagd, in de kribbe, aan de borst van Zijn moeder. Daarvoor is Hij namelijk afgedaald, is geboren en vertoefde Hij onder de mensen, heeft Hij geleden, werd , gekruisigd en is gestorven, opdat Hij ons Zichzelf op al deze manieren voor ogen zou stellen en de ogen van ons

hart op Zich zou richten en zo ook wilde Hij verhinderen dat wij naar de hemel zouden opstijgen en over Zijn majesteit zouden speculeren. (...)

Dat is de reden, waarom Paulus zo dikwijls Jezus Christus met God de Vader verbindt. Hij wil ons de christelijke godsdienst onderwijzen, die niet bij het hoogste begint, zoals alle andere godsdiensten, maar helemaal onderaan. Hij klimt omhoog op de ladder van Jakob, naar wie God Zelf Zich toebuigt, want de voet ervan raakt de aarde naast het hoofd van Jakob. Daarom als u over uw heil wilt nadenken en spreken, laat dan alle bespiegelingen over de majesteit van God achterwege, laat weg alle filosofie en de Goddelijke wet en dwing uzelf naar de kribbe te gaan en naar de schoot van de moeder en grijp u vast aan dat Kind, aan de Zoon van de maagd en zie hoe Hij geboren wordt, aan moeders borst drinkt, hoe Hij opgroeit, onder de mensen vertoeft, hoe Hij onderwijst, sterft en opstaat; zie Hem opgenomen boven alle hemelen en zie Hem in het bezit van alle macht, dan kunt u alle verschikkingen aan; zoals de wolken verdreven worden door de zon, zo kunt gij alle dwalingen vermijden. Dit aanschouwen van de Zoon van God in de laagte houdt u op de goede weg, zodat u Christus volgen kunt waarheen Hij gaat. Dit is de eerste zeer opmerkelijke reden dat Paulus genade en vrede wenst, niet alleen van de Vader, maar ook van Jezus Christus.

Het andere, wat Paulus met deze combinatie wil, is de bevestiging van ons geloof, dat Christus waarlijk God is. Zulke uitspraken over de godheid van Christus moeten heel nauwgezet aangemerkt en vastgehouden worden, niet alleen voor de discussie met de sektariërs, de arianen en de andere bestrijders van deze leer, die er waren en die er zullen zijn, maar ook om zelf in dit geloof bevestigd te worden. Want de satan zal tot aan onze dood niet ophouden alle artikelen van het geloof in ons te bestrijden; hij is de gezworen vijand van het geloof, omdat hij weet dat het geloof de overwinning is, die de wereld overwint. (...)

Maar dat Christus waarlijk God is, blijkt uit de logica, want Paulus schrijft Hem hetzelfde toe wat hij de Vader toeschrijft, namelijk het mede uitdelen van de genade, van de innerlijke vrede, van de vergeving der zonden, van het leven, van de overwinning op de zonde, de dood, de duivel en de hel. Het zou in ieder geval niet mogelijk zijn, ja het zou godslastering zijn, als Christus niet tegelijkertijd waarlijk God was; want niemand geeft de vrede, behalve die hem in zijn hand heeft. Daar Christus echter de vrede schenkt, heeft Hij hem in Zijn hand. (...)

De Arianen, die de Godheid van Christus bestreden hebben, waren schrandere lieden; zij gaven toe, dat Christus een dubbele natuur heeft en God uit God genoemd wordt, Hij mocht echter alleen God heten, maar niet het wezen van God hebben. Christus is, zo zeggen zij, een schepsel boven alle engelen uit, het heerlijkste en het volmaaktste, door wie God later hemel en aarde en alles geschapen heeft. En zo spreekt ook Mohammed verheven woorden over Christus. Maar dat zijn allemaal enkel prachtige woorden en gedachten, aangenaam en verhelderend voor het menselijk verstand en daarmee maken deze fanatici indruk op onvoorzichtige mensen. Maar Paulus spreekt anders over Christus. Jullie zijn, zegt hij, gegrond en bevestigd in de kennis dat Christus niet het volmaaktste schepsel, maar waarlijk God is, want Hij scheidt wat God scheidt, doet Gods werk, niet de werken van een schepsel, maar de werken van de Schepper, want Hij geeft genade en vrede. Genade en vrede geven betekent echter de zonde verdoemen, de dood te gronde richten, de duivel onder de voeten

vertrappen, en dat kan geen engel. Als echter zulke werken aan Christus toegedeeld worden, dan volgt daaruit noodzakelijk, dat Hij van nature God is.

1:4 *Die Zichzelf gegeven heeft voor onze zonden ...*

Paulus behandelt bijna in elk afzonderlijk woord het hoofdthema van de brief. Het gaat om niets anders dan om Christus. Daarom is er ook in elk afzonderlijk woord het vuur van de Geest en leven. Maar let erop, hoe zorgvuldig Paulus spreekt. Hij zegt niet: 'Die van ons onze werken ontvangen heeft', ook niet: 'Die ontvangen heeft de offers van de Mozaïsche wet, de devoties, de missen, de geloften, de bedevaarten, enz.' Paulus zegt: 'Die gegeven heeft.' Wat dan? Niet goud, zilver, offerdieren, paaslammeren, niet een engel, maar Zichzelf. Waarvoor? Niet voor een kroon, niet voor een koninkrijk, niet voor onze heiligheid of onze gerechtigheid, maar voor onze zonde. Deze woorden zijn louter donderslagen tegen alle manieren van menselijke gerechtigheid, zoals ook die tekst zegt: 'Zie, dat is het Lam Gods, Dat de zonde der wereld draagt' (Johannes 1:29). Daarom moet men de afzonderlijke woorden één voor één heel zorgvuldig overdenken en niet met een koud hart beschouwen en eroverheen lezen. Deze woorden van de apostel zijn een geweldige troost en sterken het angstige hart.

De vraag is, wat men met de zonde aan moet, niet alleen met de zonden van anderen alleen, maar juist ook met die van zichzelf. Paulus antwoordt: De Man, die Jezus Christus heet, Gods Zoon, heeft Zichzelf voor ons overgegeven. Deze indrukwekkende en troostrijke woorden zijn ook voorzgd in de oude wet, dat onze zonden op geen andere manier worden weggenomen dan door de in de dood overgegeven Zoon van God. Met zulke woorden, als met echte oorlogswerktuigen en stormrammen, kan men het pausdom omverwerpen en ook de gezamenlijke godsdiensten van alle volken en alle culturen, die gebaseerd zijn op werken en verdiensten. Want als onze zonden kunnen worden weggenomen door onze genoegdoening, waarvoor zou het dan nodig zijn dat daarvoor de Zoon van God wordt overgegeven? Maar daar Hij voor de zonde werd overgegeven, zullen wij die niet door middel van onze werken kunnen wegdoen.

En ook dit volgt eruit: onze zonden zijn zo groot, oneindig en niet te overwinnen, dat het voor de gehele wereld onmogelijk is, ook maar voor één zonde genoegdoening te verschaffen. Juist de hoogte van de prijs, namelijk het bloed van de Zoon van God, maakt voldoende duidelijk dat wij geen genoegdoening kunnen verschaffen en de zonde niet de baas kunnen worden. De kracht en de macht van de zonde wordt geweldig goed aangetoond door de woorden: 'Die zichzelf gegeven heeft voor onze zonden.' Wij bekommeren ons weinig om de zonde en minachten die als van weinig gewicht en betekenis. Ja, ook als het geweten gaat knagen, dan denken wij toch nog dat de zonde nooit zo groot is, of wij kunnen die wel door een of ander werkje of verdienste goedmaken. Maar wij moeten, om zo te zeggen, oog hebben voor de onmetelijke hoogte van de voor de zonde betaalde prijs. Dan zal blijken dat de kracht en de macht van de zonde zo groot zijn, dat geen werk tot delging van de zonde voldoende is. Het was nodig, dat de Zoon van God voor de zonde werd overgegeven. Wie daar goed over nadenkt, begrijpt dat het woord 'zonde' de eeuwige toorn van God en het gehele rijk van de satan omvat en dat de zonde geen lichte zaak is. (...)

Maar overweeg zorgvuldig de afzonderlijke woorden van Paulus, let in het bijzonder goed en onophoudelijk op dit voornaamwoord 'onze'. Want al het gezaghebbende ligt daarin, dat men de voornaamwoorden, die in de Heilige Schrift zo dikwijls voorkomen en waarin altijd grote nadruk en kracht schuilt, op zichzelf betreft. U kunt gemakkelijk zeggen en geloven, dat Christus, de Zoon van God, overgegeven is voor de zonden van Petrus, Paulus en andere heiligen, die naar ons oordeel deze genade waardig geweest zijn. Maar het is voor u uiterst moeilijk, als ge u deze genade onwaardig acht, om van harte te zeggen en te geloven dat Christus voor uw vele en grote zonden overgegeven is. Daarom valt het in het algemeen en zonder voornaamwoord gemakkelijk met verheven lofprijzingen te prediken, en te verheffen de weldaden van Christus, dat Hij voor de zonden overgegeven is, maar dan voor die van de anderen, die het waardig zijn. Maar zodra het eropaan komt het voornaamwoord 'onze' toe te voegen, dan deinst onze zwakke natuur terug, dan waagt ze het niet, tot God te naderen en hoop te koesteren dat zo'n grote schat haar als geschenk gegeven wordt. Daarom wil ze met God niet te maken hebben of ze moet eerst rein en zonder zonde zijn. Daarom, als onze op het verstand aangelegde natuur deze uitspraak of soortgelijke leest of hoort 'Die Zichzelf voor onze zonden heeft overgegeven', dan past zij dat voornaamwoord 'onze' toch niet op zichzelf toe, maar op anderen, die waardig en heilig zijn. Zelf wil ze nog een poosje wachten, tot zij door haar werken waardig geworden is.

Dat is dan niets anders, dan dat het menselijk verstand het liefst zou willen, dat de kracht van de zonde niet groter en machtiger is dan het, zelf droomt. Daarom, als de huichelaars, die niets weten van Christus, ook de pijn van de zonde gevoelen, dan denken zij toch dat zij haar gemakkelijk met hun werken en verdiensten kunnen goedmaken. En heimelijk wensen zij dat die woorden 'Die Zichzelf voor onze zonden heeft overgegeven' in vrees gesproken zouden mogen zijn en dat de zonden juist niet ernstig en echt zouden mogen zijn, maar onbeduidend en verzonnen. Kortom, het menselijk verstand zou God liever een verzonnen en uitgebeelde zondaar willen brengen en bezorgen, die door niets geschokt zou zijn, die de zonde niet voelt. Het zou iemand die gezond is tot God willen brengen, niet iemand die de dokter nodig heeft; en dan, de zonde niet gevoelende, zou hij willen geloven dat Christus voor onze zonden overgegeven is.

Zo is de gehele wereld gestemd, en vooral diegenen die in deze wereld de besten en de heiligsten willen zijn, namelijk de monniken en alle werkheiligen. Zij belijden met de mond dat ze zondaren zijn, ja ze bekennen dat ze dagelijks zonden begaan, maar niet zulke grote en zo vele, dat zij die niet door hun werken zouden kunnen goedmaken. Ja, daar bovenuit willen zij hun gerechtigheid en hun verdiensten tot de troon van Christus brengen en daarvoor van de Rechter de beloning van het eeuwige leven eisen. (...)

Leer nu uit Paulus te geloven, dat Christus Zich niet voor verzonnen of uitgebeelde zonden, maar voor echte zonden heeft overgegeven, niet voor kleine, maar voor de grootste, niet voor sommige, maar voor alle, niet voor de reeds afgedane (omdat geen mens, ook geen engel, ook maar de geringste zonde uit de weg kan ruimen~, maar voor de onafgedane zonden. Als u niet gevonden wordt bij het getal dergenen die kunnen zeggen 'onze', d.w.z. bij het getal dergenen die deze geloofsleer hebben, onderwijzen, horen, lezen, liefhebben en haar geloven, dan is het met uw heil volledig gedaan. (...)

Als ik rechtvaardig zou zijn en geen zonden zou hebben, dan had ik de Verzoener Christus niet nodig. Waarom dus - o wat is dat voor een verkeerde manier van zeggen - jij, heilige satan, wil je mij heilig maken en mij noodzaken mijn eigen gerechtigheid te bewijzen, terwijl ik toch niets heb dan zonden en wel echte en zeer zware; geen verzonnen of onbeduidende, want daar zijn mijn hoogst ongelovige natuur, mijn twijfel, mijn wanhoop, mijn dagelijks verachten van God, mijn haat, mijn niet kennen en lasteren van God, mijn ondankbaarheid, mijn misbruiken van Gods naam, mijn nalatigheid, mijn walgen en verachten van Gods Woord, enz. Dat zijn de voornaamste zonden tegen de eerste tafel; en dan zijn daar nog die vleselijke zonden tegen de tweede tafel, namelijk ouders de eer niet geven, de overheid niet gehoorzamen, de goederen en de vrouw van de naaste begeren, enz. (ofschoon deze zonden tegen de geboden van de tweede tafel van minder gewicht zijn dan de zonden tegen de eerste tafel). En toegegeven, dat ik geen moord, echtbreuk, diefstal of soortgelijke grove zonde tegen de tweede tafel metterdaad begaan heb, zo heb ik toch dat alles in mijn hart wel gedaan. Daarom ben ik een overtreder van alle Goddelijke geboden, en zo groot is de menigte van mijn zonden, dat ze niet op een koeienhuid gaan, ja dat ze niet geteld kunnen worden; want mijn zonden zijn 'meer dan er zand aan de oever van de zee ligt' (Het gebed van Manasse :9). Bovendien is de duivel zo'n sluwe kunstenaar, dat hij ook van mijn goede werken en van mijn gerechtigheid de grootste zonden kan maken. Dus daar mijn zonden zo ernstig, werkelijk, groot, onmetelijk, verschrikkelijk en niet te overwinnen zijn, en mijn gerechtigheid mij niet baten kan, maar veeleer zou schaden, is Christus, de Zoon van God, daarvoor in de dood gegeven, om ze weg te doen en mij en allen die dat geloven, te redden. (...)

(In het verdere van de uitleg merkt Luther op, dat de duivel dan, als hij ons door de menigte der zonden niet verschrikken kan, omdat wij dan tot Christus vluchten, zijn sluwheid daarmee bewijst, dat hij ons Christus als wetgever en rechter voor ogen stelt.)

Tegen die verzoeking moet men deze woorden van Paulus gebruiken, waarmee hij duidelijk en voortreffelijk Christus op de volgende wijze definieert: Christus is de Zoon van God en van de maagd, overgegeven en gestorven voor onze zonden. Als de duivel ons een andere definitie van Christus wil geven, moet u zeggen: 'Die definitie en wat daarmee bepaald is, is fout, daarom neem ik die niet aan.' Niet voor niets ben ik op dit punt zo hardnekkig. Ik weet namelijk, waarom ik de eigenlijke definitie van Christus aan de woorden van Paulus ontleen. Want Christus is in waarheid geen strenge Rechter, maar Verzoener van de zonden der gehele wereld. Daarom als u zondaar bent, zoals wij zeker allen altijd zijn, dan stel ik u Christus niet voor als de Rechter op de regenboog, anders zult gij schrikken en wanhopen, maar houd ik vast aan de ware definitie van Zijn Persoon, namelijk deze: Christus, de Zoon van God en van de maagd, is Iemand Die niet verschrikt, niet temeer werpt, ons zondaren niet verdoemt, van ons geen rekenschap vraagt met betrekking tot het slecht geleefde leven, maar Hij is Iemand Die de zonden der wereld heeft gedragen, gekruisigd is en met zichzelf betaald heeft. (...)

Ik ken de sluwheid van de duivel, want hij pleegt niet alleen de wet buitensporig te benadrukken om ons te verschrikken; van één strohalm maakt hij vele en dikke balken, d.w.z. van wat geen zonde is, maakt hij de hel (hij is namelijk een bewonderenswaardig kunstenaar in het verzwaren van de zonde en in het doen opschrikken van het geweten, ook als het goed gaat), nee, nog erger, hij is gewoon ons ook te verschrikken met de persoon van de Middelaar Zelf, als wie hij zich

voordoet, en door met een of andere bijbeltekst of met een woord van Christus heel onverhoeds onze harten te verbrijzelen, doet hij tegenover ons alsof hij zo de ware Christus zou zijn en laat ons met dit beeld zitten, zodat de gewetens zouden willen zweren dat hij de Christus is, van wie dit woord of deze uitspraak immers afkomstig is. En tenslotte neemt de intrigant zijn toevlucht tot de list, dat hij Christus maar voor een deel en niet de gehele Christus voor ogen stelt. Christus mag dan Gods Zoon zijn, als mens geboren uit de maagd, maar dan plakt hij daar vlug iets oneigenlijks aan vast, dan komt hij namelijk met een of ander woord van Christus voor de dag, waarmee de Heere Zelf de zondaars verschrikt, zo'n woord staat in Lukas 13:3: 'Indien gij geen boete doet, zo zult gij allen evenzo omkomen.' Zo vergiftigt de duivel de ware definitie van Christus en bederft die en bewerkt daarmee, dat, ook als wij in Christus als Middelaar geloven, Hij toch in waarheid voor het geweten een tiran en een beul blijft. Als wij ons zo door de duivel laten bedriegen, verliezen wij het liefelijke beeld van de Hogepriester en Middelaar Christus en zijn wij voor Hem niet minder bang dan voor satan. (...)

Wij onderwijzen niets nieuws, maar de oude dingen, en wat wij vanaf het begin onderwezen hebben, dat prenten wij in en leggen wij vast. En konden wij het maar zo goed inprenten en vastleggen, dat wij het niet slechts in onze mond hadden, maar diep in ons hart weloverwogen zouden kunnen vasthouden en vooral ook in onze doodstrijd gebruiken.

1:4 ... opdat Hij ons trekken zou uit deze tegenwoordige boze wereld ...

Ook met deze woorden behandelt Paulus treffend de hoofdzaak van deze brief. Hij noemt deze gehele wereld, die geweest is, nog is en zijn zal, de tegenwoordige wereld, in onderscheid met de toekomstige en eeuwige wereld. Verder noemt hij haar 'boos', omdat alles wat in deze wereld is, aan de boosheid van de duivel, die overal in de wereld regeert, onderworpen is. Daarom wordt de wereld ook wel het rijk van de duivel genoemd, want er is in haar niets anders dan onwetendheid, verachting, lastering, haat tegen God, en verder nog ongehoorzaamheid ten opzichte van alle woorden en werken van God. Onder deze heerschappij leven wij. (...)

Als Christus er niet is, dan is de wereld zeer zeker 'boos' en het rijk des duivels. Daarom: alle geestelijke en stoffelijke gaven die u hebt, namelijk wijsheid, gerechtigheid, heiligheid, welsprekendheid, macht, schoonheid en rijkdommen, zijn werktuigen en wapenen, die de helse tirannie moeten dienen en met al deze gaven bent u gedwongen de duivel te dienen en zijn rijk te bevorderen en te vermeerderen. Ten eerste verduistert u door uw wijsheid de wijsheid en de kennis van Christus en misleidt u de mensen door een goddeloze leer, zodat zij niet tot de genade en tot Christus kunnen komen. Uw eigen gerechtigheid en heiligheid prijst en verkondigt u, maar de gerechtigheid en heiligheid van Christus, door welke wij alleen gerechtvaardigd worden en tot leven komen, verafschuwt en verdoemt gij ten eerste als goddeloos en duivels.

Tenslotte verwoest u door uw macht het rijk van Christus, u misbruikt die macht om het Evangelie uit te roeien en om de dienaren van Christus en allen die naar hen luisteren te vervolgen en te doden, enz. Daarom is die wijsheid van u, als zij buiten Christus bestaat, dubbele dwaasheid, uw gerechtigheid is dubbele zonde en goddeloosheid, omdat zij de wijsheid en de gerechtigheid van Christus niet kent en die dan zelfs verduistert, verhindert en ze lastert en vervolgt. Daarom noemt de apostel de wereld terecht 'boos', want zij is dan op haar ergst, als zij op haar best is.

In vrome, wijze en geleerde mensen is de wereld op haar best, en daar is zij in waarheid dubbel slecht. Ik ga nu maar voorbij aan de vleeselijke zonden, waarvan de wereld vol is, zoals echtbreuk, hoererij, begeerte, diefstal, moord, afgunst en venijn, welke kleinigheden zijn in vergelijking met de eerdergenoemde zaken. Die blinkende duivel, die zich verandert in een engel des lichts, is de ware duivel.

Met deze woorden 'opdat Hij redden (Statenvertaling: trekken) zou uit, enz.' Laat Paulus de hoofdzaak van deze brief zien, dat namelijk de genade en Christus nodig zijn en dat geen schepsel, geen mens en geen engel de mensen uit deze boze wereld kan wegrukken. Dat zijn louter werken van de Goddelijke Majesteit en het ligt niet in de macht van een mens of een engel om te doen wat Christus gedaan heeft, Die de zonde heeft weggedaan en ons uit de tirannie en het rijk van de duivel heeft weggerukt. Zijn rijk is deze zeer slechte wereld, die in slaafse gehoorzaamheid en vrijwillige navolging haar god, de duivel, toebehoort. (...) En zo zijn ook wij in het licht van het Evangelie dubbel boos en goddeloos geweest onder het pausdom; we noemden dat echter godsdienst en heilige eerbied. (...)

1:4 ... naar de wil van onze God en Vader.

Paulus schikt en zet deze afzonderlijke woorden zo, dat ze tegen die verleiders en voor het leerstuk van de rechtvaardiging strijden. Christus, zegt hij, heeft ons uit het zeer verderfelijke rijk van de duivel en van de wereld weggerukt en dat heeft Hij gedaan naar de wil, het welgevallen en het bevel van de Vader. Wij zijn dus niet gered door onze wil en ons lopen, niet door onze raad of wil, maar door de barmhartigheid en het welgevallen van God. (...)

1:5 Denwelken zij de heerlijkheid in alle eeuwigheid. Amen.

De Hebreëen hebben de gewoonte, wat zij schrijven te besproeien met lofprijzingen en dankzeggingen. Die gewoonte nemen ook de apostelen in acht en zo ook Paulus. Want de naam des Heeren moet geëerd worden en mag nooit zonder lofprijzing en dankzegging genoemd worden. (...)

1:6 Ik verwonder mij ...

Daar ziet u hoe bekwaam en wijs Paulus met zijn afvallige Galaten, die door de leugenapostelen verleid waren, omgaat. Hij pakt ze niet aan met heftige en harde woorden, maar hij spreekt waarlijk vaderlijke woorden, verdraagt hun afvalligheid geduldig, ja verontschuldigt hen bijna. Ja, met moederlijke liefde verzorgt hij hen en spreekt hen op een heel vriendelijke wijze aan, echter wel zo, dat hij hen ook terechtwijst, maar toch met zeer zorgvuldig gekozen woorden, wijs en verstandig. Daartegenover trekt Paulus heftig en vol wrevel van leer tegen die verleiders, die hij de schuld van alles geeft. Daarom keert hij zich direct al in het begin van zijn brief tegen hen met je reinste donder- en bliksemwoorden en zegt (hoofdstuk 1:9): 'Indien u iemand een evangelie verkondigt, buiten hetgeen gij ontvangen hebt, die zij vervloekt.' En in hoofdstuk 5:10 e.v. dreigt hij hen met Gods gericht: 'Maar wie u verwacht, zal zijn oordeel dragen, wie hij ook zij.' Daarbovenuit slingert hij hen de vreselijke woorden toe: 'Dat zij afgesneden werden, die u verwarren.' Dat zijn inderdaad verschrikkelijke woorden tegen de gerechtigheid van het vlees en van de wet.

Paulus had de Galaten een beetje onbeleefder kunnen behandelen en nogal hard tegen hen kunnen optreden, bijvoorbeeld zo: 'Bah wat een schandelijke afvalligheid, ik schaam mij over jullie, jullie ondankbaarheid doet mij pijn, ik ben erg boos.' Of hij zou in een tragische pose heb ben kunnen uitroepen: 'O wat een verdorven tijden, o wat een vervallen zeden', enz. Maar omdat hij gevallen wil oprichten en op zachtzinnige wijze uit hun dwaling terugroepen en opnieuw tot het Evangelie brengen, laat hij die heftige woorden weg, met name bij het eigenlijke begin van de brief en hij richt zich met heel vriendelijke en gevoelige woorden tot hen. (...)

Paulus is dus een groot kunstenaar daarin, hoe men gevallen en gekwetste gewetens behandelt. De paus daarentegen gaat als een tiran tekeer, echte banbliksems en vervloekingsdonderslagen houdt hij gereed voor de ellendigen en verslagenen. Dat kan men zien aan zijn bullen, voornamelijk aan die over het Heilig Avondmaal. En niet beter oefenen de bisschoppen hun ambt uit, zij maken zich geen zorgen over het heil van de zielen, maar zij streven alleen naar macht. Ze praten en handelen zo, dat ze deze macht stevig en onverkort in handen houden.

1:6 ... *dat gij zo haast ...*

U ziet, dat zelfs Paulus klaagt, dat wat het geloof betreft de val zeer snel kan plaats vinden. Daarom vermaant Paulus ergens anders (1 Korinthe 10:12: 'Wie staat, zie toe, dat hij niet valle.' Ook wij ondervinden dagelijks hoe moeizaam het hart het geloof vat en vasthoudt en hoe moeilijk het is, voor de Heere een volmaakt volk toe te bereiden. Men doet er wel tien jaar over eer een nieuw gemeentetje tot enige schoonheid en wasdom komt, en als die er dan zijn, sluipt er een of andere geestdrijver binnen, die niets anders kan dan domme en smadelijke taal uitslaan tegen de degelijke leraren; in een ogenblik breekt zo iemand alles af. Wie zou niet woedend worden over zo veel laaghartigheid.

Door Gods genade hebben we hier in Wittenberg vorm gegeven aan een christelijke kerk. Het Woord wordt bij ons zuiver onderwezen, de sacramenten worden recht bediend, er wordt vermaand, er wordt voor alle standen gebeden, kortom: alles ontwikkelt zich gunstig. Deze buitengewoon gunstige loop van het Evangelie zou door een of andere fanaticus gemakkelijk kunnen worden tegengehouden. En in één ogenblik zou hij kunnen verwoesten, wat wij in vele jaren en met hard werken hebben opgebouwd. Zo verging het Paulus, het uitverkoren werktuig van Christus. Hij heeft de gemeenten in Galatië onder grote zorgen en met veel moeite toebereid; deze gemeenten zijn na zijn vertrek door de valse apostelen in korte tijd verwoest. Dat betuigt hier deze brief van hem en alle andere brieven. Zo groot is de zwakheid en de ellende van dit leven, zo zeer wandelen wij te midden van de valstrikken van satan, dat in zo korte tijd één fanaticus datgene vernielt en totaal te gronde richt, wat de ware dienaars in jaren, dag en nacht werkende, hebben opgebouwd. Dat leren we tegenwoordig door eigen ervaring onder grote zielensmart; en toch kunnen wij die kwaal niet genezen.

Daar de kerk zoiets gevoeligs en teers is en zo gemakkelijk vetwoest kan worden, is het zaak waakzaam te zijn tegen de geestdrijvers, die, nauwelijks een paar preken gehoord en een paar bladzijden in de Heilige Schrift gelezen hebbend, zich al gauw opwerpen tot leraren van alle leerlingen en leraars, tegen alle gezag in. Zulke lieden vindt men tegenwoordig in een groot aantal ook onder de meesters van de vrije kunsten; het zijn brutale lieden, die in geen verzoeking beproefd gebleken zijn, nooit

God hebben leren vrezen, nooit een smaak der genade geproefd hebben. Omdat zij zonder de Heilige Geest zijn, onderwijzen zij wat hun behaagt en wat het volk graag hoort. Het onervaren volk, dat dorst naar nieuwigheden, is voor hen een gemakkelijke prooi. Ja, ook velen, die naar zij zelf menen de geloofsleer op de rechte wijze vasthouden en die door aanvechtingen geoefend zijn, worden door zulke lieden verleid. (...)

1:6 ... *wijkende* ...

Wederom gebruikt Paulus niet een hard, maar een zachtzinnig woord. Hij zegt niet: 'Ik verwonder mij erover dat jullie zo spoedig afgevallen zijn, dat jullie zo ongehoorzaam, lichtvaardig, onbestendig, ondankbaar zijn', veeleer zegt hij: dat jullie je zo spoedig 'laten afbrengen', alsof hij wilde zeggen: 'Jullie zijn louter passief, hebben geen schade veroorzaakt, maar geleden.' Om de gevallenen terug te roepen, klaagt hij meer de rovers aan, dan de beroofden. In werkelijkheid klaagt hij ze allebei tegelijk aan', alsof hij wilde zeggen: 'Hoewel ik jullie vaderlijk omhels en weet dat jullie niet door eigen schuld, maar door de schuld van de valse apostelen afgevallen zijn, zo zou ik toch wel gewent hebben, dat jullie wat krachtiger aan de gezonde leer vastgehouden hadden. Jullie hebben het Woord niet stevig genoeg aangegrepen en wortelden niet diep genoeg. Daarom worden jullie ook zo gauw door elk zuchtje meegevoerd.' (...)

1:6 ... *van Dengene, Die u in de genade van Christus geroepen heeft* . .

(Luther zou hier het liefst vertalen: Dat jullie je zo snel laten afbrengen van Christus, Die jullie tot de genade geroepen heeft.)

Paulus maakt veel ophef van de woorden 'van Christus, Die jullie tot de genade geroepen heeft'. Daarin zit de antithese verborgen, alsof hij wilde zeggen: 'Mijn prediking ging niet over de harde wetten van Mozes, ik heb jullie niet geleerd slaven onder het juk te zijn, maar pure genade en vrijheid heb ik jullie verkondigd, namelijk, dat Christus jullie barmhartig tot Zijn genade geroepen heeft, zodat jullie vrij zouden zijn onder Christus, niet slaven onder Mozes. Leerlingen van deze Mozes zijn jullie nu toch weer geworden onder de leiding van jullie leugenapostelen, die door de wet van Mozes jullie niet tot de genade roepen, maar tot de toom, tot het haten van God, tot de zonde en de dood. De roeping van Christus is vol van genade en heil en zet geroepen over uit de wet in het Evangelie, uit de toorn in de genade, uit de zonde in de gerechtigheid, uit de dood in het leven. En dat nemen jullie, dat men jullie van zo'n levendig opborrelende en overvloeiende bron der genade en des levens zo vlug en gemakkelijk weer wegsleurt ergens anders heen? Maar als Mozes door de wet van God roept tot de toorn van God en tot de zonde, waarheen zal de paus ons dan roepen met zijn tradities?' (...)

1:6 ... *overgebracht wordt tot een ander evangelie*.

Hier leren wij pas de sluwste kunsten en listen van de duivel goed kennen. Geen ketter zegt dat hij door de duivel gestuurd is en dat hij tot dwaling verleiden wil. Ook komt de duivel zelf niet als een duivel, vooral die mooie witte duivel niet. Zelfs de zwarte duivel is gewoon, als hij tot openbare schanddaden bewegen wil, de zaak zo aan te kleden, dat de zon de veel geringer schijnt dan ze in werkelijkheid is. De moordenaar ziet in zijn razernij de moord niet in zijn volle zwaarte en vreselijkheid,

want hij heeft een verontschuldiging bij de hand. Ook de echtbreker, de dief, de gierigaard, de drinker, enz. hebben hun mooi klinkende verontschuldigingen. Zo gebruikt ook de zwarte duivel maskers en schmink bij al zijn werken en voornemens. Maar vooral op geestelijk gebied vertoont de satan zich niet zwart, maar wit en glanzend, en verblindt hij met engelachtige en goddelijke schijn en beoefent zijn meesterlijke vermomningskunst en overtreft zo zichzelf door zijn wonderbare kunststukken in het verleiden; hij is gewoon om zijn meest schadelijke vergif voor genadeleer, voor woord van God, voor evangelie van Christus te verkopen. Daarom noemt Paulus deze leer van de leugenapostelen en satansdienaars ook wel evangelie; hij zegt immers 'tot een ander evangelie', maar dat is spottend, alsof hij zeggen wil: 'Jullie Galaten hebt nu andere evangelisten en een ander evangelie, mijn Evangelie is door jullie veracht en deugt niet meer.'

Daarom kan men gemakkelijk begrijpen, dat de leugenapostelen het evangelie van Paulus verworpen hebben en tegen de Galaten gezegd hebben: 'Paulus is wel goed begonnen, maar het goede begin is niet genoeg, er zijn nog hogere stukken, die hij jullie onthouden heeft.' (...) Zo halen ze namelijk ook Handelingen aan: het is niet genoeg dat men in Christus gelooft, het is niet genoeg gedoopt te zijn, men moet zich ook laten besnijden. Handelingen 15:1: 'Indien gij niet besneden wordt naar de wijze van Mozes, zo kunt gij niet zalig worden.' Dat wil zoveel zeggen als: Christus is de goede bouwmeester, die het bouwen weliswaar begint, maar niet voltooit, dat namelijk moet Mozes doen.

Zo spreken tegenwoordig de sektariërs, als zij ons niet met zeer duidelijke redenen veroordelen kunnen. De lutheranen, zeggen ze, hebben de geest van vreesachtigheid, zij wagen het niet de waarheid frank en vrij te belijden en door te breken. Wij moeten doorbreken, zeggen ze. Die lutheranen hebben weliswaar het eerste fundament gelegd, dat is het geloof in Christus. Maar er is niet alleen een begin, er is ook een midden en een einde. De verwerkelijking van dit geheel is echter niet aan hen gegeven, maar aan ons. Zo prijzen deze verkeerde en satanische mensen hun goddeloze verkondiging aan onder het mom van Gods woord, zodat zij onder het noemen van Gods naam, schade aanrichten. Ja, de duivel wil niet lelijk en zwart voor de dag komen in zijn dienaars, maar zuiver en schitterend. Om zich zo voor te kunnen doen, versiert hij al zijn woorden en werken met de uiterlijke schijn van de waarheid en met de naam van God. Van daaruit is het Duitse spreekwoord te verstaan: Alle ongeluk begint in de naam van God.

Zo is het belangrijk om te leren, dat dit de eigenlijke natuur van de duivel is. Als hij niet door vervolging of verwoesting schade kan aanbrengen, dan doet hij het door verbeteren en verbouwen. Zo vervolgt hij ons tegenwoordig met geweld en met het zwaard, om, als wij weg zouden zijn, het Evangelie niet alleen te verduisteren, maar het geheel uit te roeien. Maar tot op heden heeft hij niets bereikt, hoewel hij er velen gedood heeft, die op de meest dappere wijze de heiligheid en goddelijkheid van onze leer beleden hebben. Door hun bloed is de kerk niet verwoest, maar juist vruchtbaar gemaakt. Omdat de duivel langs deze weg niets klaarmaakt, verwekt hij onnutte geesten, valse leraars, die het eerst met onze leer eens zijn en met ons eendrachtig die leer onderwijzen. Maar daarna zeggen ze dat we wel goed begonnen zijn, maar de hogere geheimen hebben achtergehouden, enz. Op deze wijze verhindert de satan de loop van het Evangelie, zowel ter linkerzijde als ter rechterzijde. Ter rechterzijde brengt hij meer schade aan, als hij voorgeeft te willen opbouwen en verbeteren, dan ter linkerzijde waar hij vervolgt en doodt. Daarom is het nodig zonder ophouden te bidden, te lezen, aan Christus en Zijn Woord te hangen. Daarmee kunnen wij de

sluwheid van de duivel, waarmee hij ons links en rechts bedreigt, overwinnen. Want wij hebben de strijd niet tegen vlees en bloed (Eféze 6:12).

1:7 *Daar er geen ander is, maar er zijn sommigen, die u ontroeren*

(...) Deze tekst laat zien, dat zonder twijfel de leugenapostelen Paulus een onvolkomen apostel hebben genoemd en ook nog een zwakke prediker vol dwalingen. Paulus, van zijn kant, noemt ze mensen die de gemeente in verwarring brengen en het Evangelie van Christus verwoesten. Zo hebben ze elkaar verdoemd, de valse apostelen Paulus en wederkerig Paulus de leugenapostelen. Dezelfde strijd en dezelfde veroordeling van elkaar is er altijd in de kerk, in het bijzonder als de leer van het Evangelie bloeit, juist dan vervolgen dwalende leraars de vromen, ze veroordelen en verdrukken ze, daartegenover veroordelen de vromen de goddelozen. De pausgezinden en sektariërs haten en verdoemen ons tegenwoordig op z'n hevigst en wij haten en verdoemen heel duidelijk hun verkeerde en verderfelijke leer. Intussen weet het arme volk geen raad, onzeker waar heen ze zullen gaan en wie ze veilig kunnen volgen. Want het is niet ieder gegeven over zulke grote dingen een christelijk oordeel te vellen. Maar de uitkomst zal aantonen, aan welke kant de goede leer is en wie de ander met recht veroordeelt. Wij vervolgen beslist niemand, wij onderdrukken of doden niemand en onze leer brengt de gewetens niet in verwarring, maar bevrijdt ze uit oneindige dwalingen en strikken van de duivel. Hierin hebben wij het getuigenis van veel betrouwbare mensen, die er God voor danken dat zij echte troost voor het geweten uit onze leer geput hebben. Zoals het toen niet de schuld van de apostel was, dat de gemeenten in verwarring gebracht werden, maar de schuld van de leugenapostelen, zo is het tegenwoordig niet onze schuld, maar de schuld van de wederdopers, de sacramentariërs en andere fanatici, dat er zo veel en grote verwarring in onze kerk ontstaan is.

Let er goed op, dat elke leraar die predikt dat de gerechtigheid door de werken der wet is, de gemeenten en de gewetens in verwarring brengt. Wie zou ooit gedacht hebben, dat de paus, de kardinalen, de bisschoppen, de monniken en de hele satanssynagoge, vooral degenen die zulke heilige kloosterorden gesticht hebben (God heeft enkele van deze mannen nog wonderlijk kunnen redden), de gewetens in verwarring zouden brengen? Misschien zijn wij zelfs nog wel erger dan de leugenapostelen. Want dezen leerden dat naast het geloof in Christus, ook werken der wet Gods nodig zijn tot het heil. Zij echter lieten het geloof voor wat het was en leerden menselijke tradities en werken, die helemaal niet door God geboden waren. Zij hadden zelf die geboden uitgedacht, zonder Gods Woord en tegen Gods Woord. Zij stelden ze niet alleen aan Gods Woord gelijk, maar verhieven ze daar ver boven. (...)

1:7 ... *en het Evangelie van Christus willen verkeren.*

Dat is, ze proberen niet alleen jullie in verwarring te brengen, maar het Evangelie van Christus grondig te verwoesten en uit te doven. Want dat zijn de twee werken van de satan. Hij is er niet mee tevreden dat hij velen in verwarring brengt en door zijn valse apostelen verleidt, maar hij probeert ook nog door hen het Evangelie geheel te verderven en op te heffen. Hij rust niet voordat het hem gelukt is. Deze verwoesters van het Evangelie kunnen niets zo slecht hebben, dan te horen dat ze apostelen van de duivel zijn. Ja, ze beroemen zich boven anderen op de naam van Christus en werpen zich op als de allerzuiverste verkondigers van het Evangelie. Maar omdat zij Evangelie en wet door elkaar haspelen, kunnen zij niets anders zijn dan verwoesters van het Evangelie. Want of Christus zal vaststaan en de wet ondergaan, of de wet zal vaststaan en Christus zal te gronde gaan. Christus en de wet kunnen op geen enkele

manier samen in het geweten heersen. Waar de gerechtigheid van de wet heerst, daar kan de gerechtigheid door genade niet heersen. En andersom, waar de gerechtigheid door genade heerst, daar kan de gerechtigheid door de wet niet heersen. Het ene moet voor het andere wijken. Als u niet geloven kunt, dat God om Christus' wil de zonde vergeven wil, hoe zult u dan geloven dat Hij ze wegens de werken der wet of wegens je eigen werken vergeven wil? Daarom kan de leer van de genade onmogelijk met de leer van de wet samen bestaan. De leer van de wet moet eenvoudig verloochend en weggedaan worden, en de leer van de gerechtigheid door genade moet vastgezet worden.

Maar zoals de Joden voor deze leer terugschrokken, zo schrikken ook wij terug. Ik zou graag de gerechtigheid door genade bewaren en tegelijk de gerechtigheid door de wet willen vasthouden, waarom God mij in genade zou moeten aanzien. Maar de gerechtigheid door genade aan de gerechtigheid door de wet toevoegen, is zoveel als, zoals Paulus hier zegt, het Evangelie van Christus verdraaien. Maar als het tot een treffen komt, wint het grotere het van het betere. En zo gaat de gerechtigheid door genade en geloof verloren, en de gerechtigheid door de wet en de werken wordt opgericht en verdedigd. Christus is met de Zijnen zwak, zo is ook het Evangelie een dwaze prediking. Het rijk van de wereld en haar vorst, de duivel, is sterk; indrukwekkend is tenslotte de wijsheid van het vlees. Maar dat is onze troost, dat de duivel en de zijnen niet doen kunnen wat zij willen. Hij kan enkele mensen in verwarring brengen, maar hij kan het Evangelie van Christus niet vernietigen. De waarheid kan in gevaar komen, maar omkomen kan ze niet. Zij wordt bestreden, maar niet uit het veld geslagen, want 'het Woord des Heeren blijft in eeuwigheid' (1 Petrus 1:25).

Het schijnt een kleinigheid te zijn om de wet en de werken te prediken, maar het brengt meer schade aan dan een mens begrijpen kan. De prediking van de wet verduistert de kennis van de genade. Ja, ze zet Christus met al zijn weldaden opzij en stoot het hele Evangelie omver, zoals Paulus hier zegt. De oorzaak van deze grote schade is ons vlees dat, in zonden ondergedompeld, geen andere mogelijkheid ziet om zich te bevrijden, dan de werken. Daarom wil het in wetsgerechtigheid leven en steunen en vertrouwen op de eigen werken. Vandaar dat het vlees niets weet, of althans te weinig weet, van de leer van het geloof en de genade, en zonder deze is het toch onmogelijk om vrede in het geweten te krijgen.

1:8 *Doch al ware het ook dat wij, of een engel uit de hemel, u een evangelie verkondigde buiten hetgeen wij u verkondigd hebben, die zij vervloekt.*

Paulus spreekt hier vlammeende woorden. Hij is zo in vuur, dat hij bijna de engelen begint te vloeken. (...) Anathema, een Grieks woord, betekent: vervloekt, verwenst, uitgestoten en verworpen uit de omgang, uit de vereniging en gemeenschap met God. (...) Paulus vervloekt en verwenst eerst zichzelf. Goede mensen zijn gewend eerst zichzelf aan te klagen, opdat zij daarna te vrijer en heftiger de anderen kunnen aangrijpen.

1:9 *Gelijk wij tevoren gezegd hebben, zo zeg ik ook nu wederom: Indien u iemand een evangelie verkondigt buiten hetgeen gij ontvangen hebt, die zij vervloekt.*

Paulus herhaalt hetzelfde nog eens en verandert alleen de personen. In vers 8 heeft hij zichzelf vervloekt, zijn broeders en de engel uit de hemel. Hier in vers 9 zegt hij:

'Indien er nog anderen zijn behalve wij, die jullie ook een evangelie verkondigen, behalve wat je van ons ontvangen hebt, ook die zijn vervloekt.' (...)

Buitengewoon heftig is de hartstocht van de apostel, omdat hij alle doctoren op de aarde en in de hemel durft te vervloeken. Zij moeten namelijk allen buigen voor het Evangelie dat Paulus gepredikt heeft, of ze moeten vervloekt en verdoemd worden. (...)

Paulus zegt in dit negende vers 'buiten hetgeen jullie (van mij) ontvangen hebben'. Dat is na rijp overleg neergeschreven, opdat de Galaten niet kunnen zeggen: 'Wij hebben het Evangelie, dat jij Paulus aan ons verkondigd hebt, niet veranderd; maar de leraars die na jou gekomen zijn, hebben ons de ware betekenis getoond.' Dat, zegt Paulus, kan ik niet over mijn kant laten gaan. Die mannen mogen niets toevoegen of verbeteren; wat jullie van mij gehoord hebben, dat is het zuivere Woord van God en dat blijve het ook alleen. Ik houd er niet van om alleen een voorlopige leraar van het evangelie te zijn, ook wens ik niet dat jullie leerlingen worden van hen die anders leren. Daarom, als jullie van een ander een ander evangelie horen prediken dan jullie van mij gehoord hebben, of hij er zich op beroemt dat hij iets beters brengt dan jullie van mij ontvangen hebben, die zij samen met zijn leerlingen vervloekt.

Maar vooral langs deze weg breken de dienaars van satan binnen en weten ze zich van de instemming der mensen te verzekeren, omdat ze namelijk beloven, dat zij wat beters brengen. Ze geven toe, dat zij die voor hen het evangelie gepredikt hebben, wel een goed begin gemaakt hebben, maar ze zeggen dat het niet genoeg is. (...)

Er zit niet veel onderwijzing in onze tekst, maar ze dient alleen ter waarschuwing. Wij zijn namelijk nog niet tot de hoofdzaak gekomen, waar het in deze brief om gaat. De eerste twee hoofdstukken van de Galatenbrief bevatten bijna niets anders dan alleen verdediging en wederlegging. Maar hieruit krijgen we toch een krachtige waarschuwing, in zover het ons duidelijk wordt dat het een leugen, ja een vloek is om te geloven dat de paus een scheidsrechter is over de Schrift of dat de kerk volmaakt gezag heeft over de Schrift. De canonisten en sententiariërs geloven dat helaas wel, waarbij ze deze gevolgtrekking maken: de kerk alleen heeft vastgesteld dat er vier evangelisten zijn en daarom zijn er maar vier. Als zij meer evangeliën erkend had, dan waren er eenvoudig meer. Daar echter de kerk naar haar oordeel evangeliën aannemen en goedkeuren kan, welke en hoeveel zij wil, daarom staat de kerk boven de evangeliën. Dat is als een vuistslag op de ogen. Ik keur de Schrift goed, daarom sta ik boven haar. Johannes de Doper erkent en belijdt Christus, wijst naar Hem met zijn vinger, daarom is hij meer dan Christus. De kerk geeft haar goedkeuring aan de christelijke leer en het geloof, daarom staat ze erboven.

Tot wederlegging van deze hun goddeloze en lasterlijke leer, hebt u hier de meest duidelijke tekst. Het is een hemelse bliksemingslag, want Paulus raapt zichzelf, de engel uit de hemel, al de doctoren op de wereld en wat er maar aan leraren is, heel eenvoudig bij elkaar en onderwerpt hen allen aan de Schrift. Deze koningin moet heersen, allen moeten gehoorzamen en zich aan haar onderwerpen. Geen meesters, rechters of heren moet men zijn, maar eenvoudige getuigen; leerlingen en belijders moeten ze allen zijn, of het de paus betreft, of Luther, of Augustinus, of Paulus, of een engel uit de hemel. Geen andere leer mag in de kerk gehoord en doorgegeven worden, dan alleen het zuivere Woord van God, zo niet, dan zijn die leeraars en die hoorders met hun leer vervloekt.

1:10 *Want predik ik nu de mens of God? Of zoek ik mensen te behagen? ...*

(...) Uit mijn preken en uit mijn vele en grote aanvechtingen, blijkt genoeg, naar ik meen, of ik de mensen of God dien. Want allen zien dat ik mij door mijn prediking overal vervolging en de grootste en verschrikkelijkste haat van mijn volk en van alle mensen op de hals gehaald heb. Daaruit blijkt duidelijk genoeg dat ik door mijn prediking niet de gunst en de bijval van de mensen zoek, maar de genade en de eer van God.

Ook wij (dat durven wij zeggen zonder hoogmoedig te worden) zoeken door onze leer in geen geval de gunst van de mensen te winnen. Wij leren namelijk dat alle mensen verkeerd zijn. Wij verwerpen de vrije wil, de menselijke krachten, de menselijke wijsheid en de gerechtigheid van de mens. Wij verwerpen alle religies die de wil van de mens en wat er ook aan goeds in de wereld mag zijn tot beginsel hebben. Kortom: wij zeggen dat er helemaal niets in de mens is, waarmee wij Gods genade en vergeving verdienen kunnen; die krijgen wij alleen, enig en volkomen, door de barmhartigheid van God. Dat prediken wij. Zo vertellen de hemelen de eer en de werken van God en veroordelen zij alle mensen en hun werken (Psalm 19:2). Dat is toch niet prediken om de gunst van mensen en van de wereld te winnen. Want de wereld kan niet meer en bitterder tot toorn geprikkeld worden, dan wanneer haar wijsheid en gerechtigheid, haar vroomheid en macht, verworpen worden. (...)

1:10 ... *want indien ik nog mensen behaagde, zo ware ik geen dienstknecht van Christus.*

Dat heeft allemaal betrekking op het ambt en de dienst van Paulus. Het vormt een zekere tegenstelling met zijn vroegere wandel in het Jodendom. Paulus wil met deze uitroep zeggen: geloven jullie nog, dat ik leef om mensen te behagen? Zo lezen we ook in hoofdstuk 5:11: 'Indien ik nog de besnijdenis predik, waarom word ik nog vervolgd?' Paulus wil zeggen: hebben jullie geen erg in mijn dagelijkse strijd en de vreselijke vervolgingen en aanvechtingen, die ik moet doorstaan? Nadat ik bekeerd ben en tot apostel geroepen ben, heb ik geen mensen het hof gemaakt, ik heb nooit gezocht hen te behagen, alleen God wil ik behagen. Door mijn dienst en mijn prediking zoek ik niet mijn eer en de gunst van mensen, maar Gods eer en gunst. (...)

1:11 *Maar ik maak u bekend, broeders, dat het Evangelie, hetwelk door mij verkondigd is, niet is naar de mens.*

1:12 *Want ik heb het ook niet van een mens ontvangen noch geleerd, maar door de openbaring van Jezus Christus.*

(...) Helaas zijn de geschiedenissen uit de Heilige Schrift dikwijls uit elkaar getrokken en door elkaar gegooid. Daarom kunnen ze niet gemakkelijk met elkaar in overeenstemming gebracht worden. Men denke aan de verloochening van Petrus en aan de lijdensgeschiedenis van de Heere Jezus Christus, enz. Zo brengt Paulus ook hier geen samenhangende geschiedenis. Maar ik doe er geen moeite voor en heb er geen zorg over, hoe dat in het reine te brengen. Maar ik let er alleen op wat de bedoeling is van Paulus en waar hij heen wil.

In dit bijbelgedeelte is dit het thema: mijn Evangelie is niet naar de mens, ik heb het ook niet van een mens ontvangen, maar door openbaring. Dit thema zal Paulus vasthouden, daarbij zal hij blijven en hij zal zijn stelling met een eed bevestigen. Dringend smeekt hij de Galaten dat ze dat geloven, dat hij zijn Evangelie niet van

mensen geleerd heeft, maar door openbaring van Jezus Christus ontvangen heeft. Daarom moeten zij hun oren sluiten voor de valse apostelen. Hij noemt die leugenachtig, omdat ze zeggen: Paulus heeft zijn Evangelie van de apostelen ontvangen en geleerd.

Als Paulus zegt, dat zijn Evangelie geen mensenwerk is, dan bedoelt hij niet slechts, dat zijn Evangelie niet door mensen uitgevonden is. Want dat is zonder meer duidelijk. Ook de valse apostelen beroemen er zich op dat hun leer van goddelijke oorsprong is; maar hij wil dit zeggen, dat hij het Evangelie door geen dienst, hulp of toedoen van mensen geleerd heeft. Zoals wij allemaal door bemiddeling en dienst van mensen leren moeten, namelijk door horen, lezen, schrijven, tekenen enz; hij heeft zijn Evangelie heel eenvoudig door de openbaring van Jezus Christus ontvangen. Wie er anders over denkt, die mag dat wat mij betreft.

Als Paulus ontkent dat hij zijn Evangelie van een mens ontvangen heeft, dan geeft hij daarmee duidelijk aan, dat Christus niet alleen mens, maar waarlijk God en mens is. (...)

Paulus doet alles wat hij kan om de lastering van de valse apostelen af te weren, die hem bij de Galaten in ongenade wilden brengen, door te beweren dat Paulus veel minder is dan de andere leerlingen van de apostelen, daar deze hun onderwijs van de apostelen ontvangen hadden, met wie zij zo lange tijd waren omgegaan. Overigens zou Paulus ook, ondanks zijn ontkenning, zijn leer van apostelen ontvangen hebben. Waarom zouden dan de Galaten eerder luisteren naar de mindere en de autoriteit van de apostelen zelf verachten? Want die apostelen zijn niet alleen belangrijker, zij zijn niet alleen slechts leraren van de Galaten, maar van alle kerken van de hele wereld.

Het beroep op de autoriteit van de apostelen was feitelijk een belangrijk en sterk argument van de valse apostelen. De Galaten zwichtten daar direct voor, juist in deze gewichtige zaak. (...)

Goede God, hoe gemakkelijk wordt verschrikkelijke en onnoemelijke schade aangericht door een enkel argument, dat het geweten zo schokt, dat iemand, wanneer de Heere hem niet langer genadig is, in een ogenblik alles verliezen kan. (...)

Zo is ook het stuk van de rechtvaardiging vol onzekerheid, niet op zichzelf, want op zichzelf is het heel vast en heel zeker, maar zover het ons betreft. Dat ervaar ik zelf dikwijls genoeg. Ik weet wel in wat voor duistere uren ik menigmaal vechten moet. Ik weet hoe dikwijls ik de lichtstralen van het Evangelie en van de genade als in dichte neveldampen plotseling verlies. Ik weet tenslotte hoe de geofenden en de stevig voortstappende verzekerden zich op glibberige grond kunnen bevinden. Wij hebben echter besef van de zaak, omdat wij ze onderwijzen kunnen, en dat is een zeker teken ervan dat ze ons eigen is. Want niemand kan anderen leren wat hij zelf niet kent. 'Een teken voor de wetende is, dat hij anderen onderwijzen kan', zo staat in Jezu Sirach 37:26. Dat is waar, maar als wij in de dagelijkse strijd het Evangelie, dat het woord van de genade, van de troost en van het leven is, in praktijk moeten brengen, dan komt ook de wet, het woord van de toom, van de treurigheid en van de dood naar voren en bedekt het Evangelie en begint lawaai te maken en grote schrik in het geweten te veroorzaken, net als die vreselijke en verschrikkende wet op de berg Sinaï (Exodus 19:16). Zo kan een enkele schrift plaats die een dreiging uitspreekt, alle troost wegnemen en in nevelen doen verdwijnen en zij kan ons hele innerlijk zo ontzetten, dat wij de zaak van de rechtvaardiging, van de genade, van Christus en van het Evangelie helemaal vergeten.

Voor zover wij er zo onzeker en onbetrouwbaar voorstaan, is de zaak zeer onzeker. Direct al hebben we onze ene helft, namelijk ons verstand en de krachten van ons verstand, tegen. Bovendien weerstaat de geest het vlees, dat de beloften van God niet met zekerheid voor waar kan houden. Zo vecht en strijdt het vlees dan tegen de geest, zoals Paulus zegt in Romeinen 7:23: 'en neemt de geest gevangen', zodat hij niet zo vast geloven kan en het ook niet wil. Wij prenten het gedurig in, dat de kennis van Christus en het geloof geen zaak en geen werk is van mensen, maar geheel en al een geschenk van God. Zoals Hij de Schepper van het geloof is, zo is Hij ook de Onderhouder ervan. Zoals Hij eerst het geloof eens door het Woord geschonken heeft, zo oefent, vermeedert, bevestigt en voleindigt Hij het door het Woord.

Daarom is de meest verheven eredienst, de feestdag aller feestdagen, zich in godsvrucht te oefenen en Zijn Woord te onderzoeken en te horen. Daartegenover is er niets gevaarlijker dan dat we het Woord van God zat worden. Wie zo koud geworden is, dat hij meent alles reeds begrepen te hebben en wie begint het Woord zat te worden, die heeft Christus en het Evangelie reeds verloren. (...)

Daarom zal ieder christen, met inzet van al zijn krachten, strijden en ernstig moeite doen om in die leer onderwezen te worden en haar te bewaren. Daarom moet hij zich oefenen in deemoedig gebed voor God, in aanhoudend studeren en mediteren over het Woord. En al hebben wij reeds met grote inzet gestreden, dan moeten wij toch nog doorgaan in het zweet des aanschijns. Wij hebben namelijk vijanden die we niet moeten onderschatten. Het zijn heel grote en sterke en zeer hardnekkige vijanden, ons vlees, alle gevaren van de wereld, verder de wet, de zonde, de dood, de toorn en het gericht van God, de duivel in eigen persoon die ons voortdurend aanvecht, inwendig door zijn vurige pijlen en uitwendig door de valse apostelen, om zo niet allen, dan toch velen van ons ten val te brengen.

Vol glans en kracht waren daarom de argumenten van de valse apostelen, die ook nu te veel mensen in verwarring brengen. Die argumenten zijn: apostelen, kerkvaders en hun opvolgers hebben het zo geleerd; de kerk voelt het zo en gelooft het zo; het is onmogelijk dat Christus de kerk zóveel eeuwen heeft laten dwalen; jullie zijn op je eentje toch zeker niet wijzer dan zoveel heilige mannen en dan de hele kerk. Op deze manier verandert de duivel zich in een engel des lichts en valt ons ook nu door enige valse huichelaars in de rug aan. Zij zeggen: 'Wij hebben niets te maken met de paus en de bisschoppen, die grootste verachters en vervolgers van het Woord, ook wij verafschuwen de bedriegerij van de monniken, enz., maar het gezag van de hoogheilige Katholieke Kerk wensen wij ongeschonden bewaard te zien. Zij heeft al zoveel eeuwen zo gevoeld en zo geleerd. Zo hebben ook gevoeld en geleerd alle leraren van de eerste gemeenten, die allerheiligste mannen die veel groter en veel geleerder zijn dan jij. Wie ben jij, dat je het waagt om van hen allen af te wijken I en ons een andere leer daartegenover te stellen?' Als de satan zo aanhoudt en zich om zo te zeggen met het vlees en het verstand verenigt, I dan verschrikt en versaagt het geweten. Als we dan niet bestendig en vastberaden tot onszelf inkeren en kunnen zeggen: al zou St. Cyprianus, Ambrosius, Augustinus, al zou St. Petrus, Paulus, Johannes, al zou een engel uit de hemel anders leren, dan nog weet ik dit zeker, dat ik u geen menselijke maar goddelijke raad geef, dat betekent, dat ik alles aan God en niets aan de mensen toeschrijf. Zo herinner ik mij dat dr. Staupitz, destijds de vicaris van de orde der augustijnen en de belangrijkste man van de orde, eens tegen mij gezegd heeft aan het begin van mijn weg: 'Het troost mij, dat betreffende de zaak van de genade, al de eer alleen aan God toekomt, aan de mens komt geen enkele eer toe.' Het is zonneklaar, dat wij aan God nooit te veel eer, goedheid, enz. kunnen

toeschrijven. Zo troostte hij mij toen en het is waar, de leer van het Evangelie ontnemt de mens alle roem, wijsheid, rechtvaardigheid, enz. en het komt alles alleen aan de Schepper toe, Die alles uit niets maakt. Het is veel veiliger God de eer te geven, dan de mensen. Daarom kan ik met groot vertrouwen zeggen: al zou het zo zijn, dat de kerk, of Augustinus en andere leraars, ja al zouden Petrus, Apollos of ook een engel uit de hemel, iets anders leren, mijn leer is toch dat zij God zuiver verkondigt en eert en alle mensen in hun wijsheid en rechtvaardigheid veroordeelt. Hiermee kan ik niet mis zijn, omdat ik beiden, God en mensen, toedeel wat hun eigenlijk en werkelijk toekomt.

Maar, zeggen ze, de kerk is toch heilig en de kerkvaders zijn heilig Dat is juist, maar de kerk, al is zij nog zo heilig, moet toch ook bidden: vergeef ons onze schulden! Daarom moeten ook de kerkvaders, hoe heilig ze ook zijn, in de vergeving van de zonden geloven. Dus: men mag noch mij, noch de kerk, noch de kerkvaders, noch de apostelen, noch een engel uit de hemel geloven, als wij iets leren tegen het Woord van God. Het Woord van God staat in eeuwigheid. Anders zou het argument van de valse apostelen tegen de leer van Paulus de grootste betekenis hebben, omdat het inderdaad een grote, ik zeg een grote zaak geweest is om de hele kerk, ja het hele koor van de apostelen, bij de Galaten tegenover die ene Paulus te zetten, die korter in het apostelambt stond en minder gezag had. Heel sterk is dit argument geweest en het had een dwingende slotconclusie. Niemand zegt graag dat de kerk dwaalt en toch is het nodig om het te zeggen: de kerk dwaalt, als zij iets leert wat buiten het Woord van God om gaat, of wat tegen het Woord van God is.

Petrus, de belangrijkste apostel, leefde en leerde buiten het Woord van God om, dus dwaalde hij. En omdat hij daarom te berispen was, wederstond Paulus hem openlijk en maakte er aanmerking op dat hij niet naar de waarheid van het Evangelie leefde (Galaten 2:14). Hier hoort u, dat de allerheiligste Petrus gedwaald heeft. Daarom wil ik noch naar de kerk, noch naar de kerkvaders, noch naar de apostelen luisteren, dan alleen als zij het zuivere Woord van God verkondigen en lezen. (...)

1:13 *Want gij hebt mijn omgang gehoord, die eertijds in het Jodendom was, dat ik uitnemend zeer de gemeente van God vervolgde en haar verwoestte.*

1:14 *En dat ik in het Jodendom toenam boven velen van mijn ouderdom in mijn geslacht ...*

Deze tekst leert ons niets bijzonders. Paulus haalt slechts zijn eigen voorbeeld aan en zegt: ik heb het farizeïsme en het Jodendom krachtiger en met meer volharding verdedigd dan jullie en je valse leraars. Daarom, als de gerechtigheid van de wet iets zou voorstellen, dan zou ook ik Farizeeër gebleven zijn. Want ik was er ook een en heb me met meer ijver voor de vaderlijke overleveringen ingezet, dan de valse apostelen van tegenwoordig. En toch heb ik deze overleveringen met het gehele Jodendom terzijde gesteld. Zo heb ook ik als monnik, al wakende en vastende, zwaarder geleden dan degenen die mij nu vervolgen. Want ik ben bijgelovig geweest tot ik er buiten zinnen en bewusteloos van raakte, zonder op mijn lichaam en op mijn gezondheid te letten. Wat ik gedaan heb, heb ik met oprechte ijver en om Gods wil gedaan. Ik heb de paus letterlijk aanbeden, zonder uit te zijn op schenkingen, rijkdom, enz. Maar terwille van de gerechtigheid van Christus, heb ik dit als vuilnis verworpen. Maar de tegenstanders, blind en verhard als ze zijn, geloven niet, dat ook ik en anderen zulke farizeeërs geweest zijn.

1:14 ... *zijnde overvloediglijk ijverig voor mijn vaderlijke inzetten.*

Met vaderlijke inzetten bedoelt Paulus hier geen farizeese of menselijke overleveringen, zoals Hiëronymus denkt. Want Paulus heeft het hier niet over de farizeese overleveringen, maar hij denkt aan veel hogere dingen. De heilige wet van Mozes zelf noemt hij vaderlijke overleveringen, van de vaders ontvangen en geërfd. Daarvoor, zegt hij, heb ik mij in de tijd dat ik nog Jood was met de grootste ijver ingezet. (...)

Ik was werkelijk voor de anderen een voorbeeldig ijveraar voor de tradities der vaders, d.w.z. ik spande mij heel beslist in voor de gerechtigheid door de wet. Dat moest ook jullie Galaten te denken geven, zodat jullie niet de verleiders geloven, die jullie de werken der wet als iets geweldigs aanprijzen. Terwijl ik, zo het al om roemen zou gaan, mij met veel meer recht en luister zou kunnen presenteren als het om de gerechtigheid uit de wet gaat.

1:15 *Maar wanneer het Gode behaagd heeft, Die mij van mijn moeders lijf aan afgezonderd heeft en geroepen door Zijn genade,*

1:16 *Zijn Zoon in mij te openbaren, opdat ik Dezelfen door het Evangelie onder de heidenen zou verkondigen, zo ben ik terstond niet te rade gegaan met vlees en bloed.*

(...) Hier hebt u een tekst, die zegt, door wie Paulus onderwezen is en door welke middelen hij tot kennis van de genade en tot het apostelambt gekomen is. 'Als het God behaagd heeft', zegt hij. Alsof hij zeggen wil: ik heb mij geen verdienste verworven doordat ik op een onzinnige manier voor Gods wet ijverde, veeleer ging ik door deze blinde en verkeerde ijver met oogkleppen door het leven, zodat ik mij, onder de toelating van God, als een razende in de grootste misdaden heb gestort. Ik vervolgde de gemeente, was een vijand van Christus en lasterde Zijn Evangelie. Verder was ik schuldig aan veel onschuldig vergoten bloed. Dat was mijn verdienste. Midden in die razende waanzin ben ik tot zo grote genade geroepen. Wegens deze razernij? Geenszins. De overvloeiende genade van de God, Die mij riep en Zich over mij ontfermde, heeft mij verontschuldigd, vergeving geschonken en die schanddaden doen ophouden. En in plaats van deze mijn verschrikkelijke zonde, die ik toen voor een heel goede eredienst hield, schonk Hij mij Zijn genade en riep mij tot het apostelambt.

Zo zijn ook wij door diezelfde 'verdienste' tot de kennis der waarheid gekomen. Ik heb als monnik Christus dagelijks gekruisigd en Hem gelasterd door mijn valse vertrouwen, dat mij destijds voortdurend aankleefde.

Voor het uiterlijk was ik niet zo als de andere mensen, de rovers, de onrechtvaardigen, de echtbrekers, maar ik leefde kuis, gehoorzaam en in armoede. Vrij van de zorgen van het tegenwoordige leven, kon ik mij helemaal wijden aan vasten, waken en bidden, het lezen van de mis, enz. Intussen echter voedde ik onder deze heiligheid en onder dit zelfvertrouwen een voortdurend wantrouwen, twijfel, vrees, haat en lastering tegen God. Mijn gerechtigheid was niets anders dan een pool van zonden en het rijk van de duivel zelf. Ja, de satan houdt heel bijzonder van zulke heiligen die hun eigen lichaam en ziel te gronde richten, die, zichzelf bedriegend, zich van alle zegeningen der gaven Gods beroven en die tegelijk aan goddeloosheid, blindheid, twijfel, godsverachting, gebrek aan kennis van het Evangelie, ontwijding der sacramenten, lastering van Christus en het misbruik van alle gaven Gods ten prooi vallen. Kortom: zulke heiligen zijn de gevangen slaven van satan. Ze worden

gedwongen te denken, te spreken en te doen wat satan wil, al lijken zij voor het uiterlijk de anderen verre te overtreffen in goede werken en nauwgezetheid.

Zulke mensen zijn wij geweest onder de pauselijke heerschappij. Inderdaad, niet minder dan Paulus zelf, verstrikt in verachting en lastering van Christus en Zijn Evangelie en dat zeg ik voornamelijk van mijzelf. Want zelfs de naam van Johannes Hus vervulde mij met zo'n afkeer, dat ik het ook maar denken aan zijn naam voor misdaad en goddeloosheid hield. Zo zeer ijverde ik voor de paus, dat ik voor de verbranding van Johannes Hus, in eigen persoon ijzer en vuur aangedragen zou hebben, zo al niet metterdaad, dan toch met de bijval van mijn hart en ik zou geloofd hebben dat ik God daarmee gehoorzaam gediend had. Welbeschouwd zijn tollenaars en hoeren niet werkelijk slecht, als men ze met zulke heilige huichelaars vergelijkt. Als hoeren en tollenaars vallen, gevoelen zij wroeging en praten hun verkeerde daden niet goed. Maar deze huichelaars zijn er verre van hun lasteringen, hun afgodendienst en valse eredienst als zonde te zien. Zij geven dat alles uit voor een hoogst aangenaam offer voor God. Zij bewonderen het als hoogste heiligheid, ja zij beloven heil aan anderen die hen navolgen en zij verkopen hun als het ware de wereld van het heil voor geld. (...)

... Die mij vanaf mijner moeders lijf aan afgezonderd heeft ...

Dat is een Hebreeuwse zinswending en betekent: Hij heeft mij geheiligd, bestemd, bereid. Dat wil zeggen: God had reeds, toen ik nog in mijn moeder was, tevoren bepaald dat het zo zou gaan, dat ik mij met zo'n woede tegen de kerk zou keren en dat Hij mij dan uit louter genade midden uit mijn barbaarse en lasterlijke levensloop barmhartig zou terugroepen naar de weg van de waarheid en van het heil. Het komt hierop neer, dat ik in de ogen van God reeds apostel was, toen ik nog niet geboren was en te zijner tijd ben ik ook voor de wereld als apostel naar voren geschoven. Zo wijst Paulus alle verdiensten totaal af en geeft God alleen de eer en schrijft aan zichzelf alleen verwarring toe, alsof hij zeggen wil: alle geschenken, de kleinste en de grootste, de geestelijke en de lichamelijke, die God mij geven wilde en alle goede werken, die ik ooit in mijn leven zou doen, had God reeds tevoren bepaald, toen ik nog in het lichaam van m'n moeder was, waar ik noch denken, noch wensen, noch iets goeds kon doen, maar een ongevormde embryo was. Daarom is uit enkel voorbeschikkende en ontfermende genade van God deze gave mij ten deel gevallen, reeds toen ik nog niet geboren was. Daarna, toen ik geboren was, heeft Hij mij gedragen, ondanks dat ik met grote monsterachtige boosheid en zonde belast was. Opdat Hij de enorme en oneindige grootheid van Zijn barmhartigheid jegens mij nog meer zou betonen, schold Hij mij uit louter genade mijn enorme en oneindige zonden kwijt. Verder heeft Hij zo'n overvloed van genade over mij uitgestort, dat ik niet alleen zelf besepte wat ons in Christus geschonken is, maar het ook aan anderen predikte. (...)

. . het Gode behaagd heeft Zijn Zoon in mij te openbaren . .

Hier hoort u welke leer aan de apostel gegeven en toevertrouwd is, namelijk de leer van het Evangelie, welke is, openbaring van de Zoon van God, zoals het in Psalm 2:12 staat: 'Kust de Zoon.' Deze leer is anders dan alle andere. Mozes openbaart niet de Zoon van God, maar de wet, de zonde, het geweten, de dood, de toorn en het gericht van God en de hel. Dat is allemaal niet de Zoon van God. Het Evangelie alleen openbaart de Zoon van God. Het is een leer of inzicht waarin ten enenmale

geen wet is. O, wie hier toch goed wist te onderscheiden, dat hij in het Evangelie niet de wet te zoeken had, maar dat hij inzag dat het evangelie zo van de wet verschilt, als de hemel van de aarde. Het verschil is op zichzelf gemakkelijk, een zekere en duidelijke zaak, maar voor ons is het moeilijk, ja bijna onuitvoerbaar. Het is niet moeilijk om te zeggen dat het Evangelie niets anders is dan de openbaring van de Zoon van God, niets anders dan kennis van Jezus Christus en geen openbaring en kennis van de wet. Maar de strijd in het geweten en de eigenlijke daad van het geloof zijn twee verschillende dingen, het is zelfs voor de meest geoefenden moeilijk. (...)

... Zijn Zoon in mij te openbaren ...

Deze leer, die de Zoon van God openbaart, wordt niet geleerd, niet onderwezen, niet aangewezen door welke mensenwijsheid dan ook, noch door de wet zelf, maar ze wordt door God geopenbaard, eerst door een hoorbaar woord, dan in het hart door de Geest. Daarom is het Evangelie het Goddelijk Woord, dat van de hemel neergedaald is en door de Heilige Geest geopenbaard wordt. Daartoe is de Heilige Geest gezonden, om het hoorbare woord te volgen. Ook Paulus kreeg namelijk de inwendige openbaring pas, nadat hij het hoorbare woord uit de hemel vernomen had, dat luidde: 'Saul, Saul, wat vervolgt gij Mij?' (...)

Eerst vernam hij dus het hoorbare woord, toen volgden de openbaringen, het inzicht in het woord, het geloof en de geestelijke gaven.

. . opdat ik Denzelven door het Evangelie onder de heidenen zou verkondigen . .

(...) Zoals zo dikwijls, vat Paulus ook hier zijn theologie in het kort samen. Zijn formule is: Christus onder de heidenen verkondigen. Het is alsof hij zeggen wil: ik wil de heidenen niet met de wet belasten, want ik ben apostel en evangelist voor de heidenen, niet de prediker van de wet onder de heidenen. (...)

1:17 En ben niet wederom gegaan naar Jeruzalem tot degenen, die voor mij apostelen waren; maar ik ging heen naar Arabië, en keerde weder naar Damaskus.

(...) Zo kunnen wij ons gelukkig prijzen, dat wij onze leer niet van de paus hebben ontvangen. De Heilige Schrift en de uiterlijke kentekenen hebben wij wel van hem, maar niet de leer, die ontvangen we alleen als geschenk van God. De studie, het lezen en ons onderzoek kwamen toen daarbij. Daarom deugt het argument van de tegenstander niet. Dat luidt: wie zou jullie leer moeten geloven, lutheranen, die niet in het officiële ambt staan. Jullie moeten de leer van de paus en van de bisschoppen aannemen. Die zijn geordend en staan in de wettige uitoefening van het ambt.

1:18 Daarna kwam ik na drie jaar weder te Jeruzalem om Petrus te bezoeken, en bleef bij hem vijftien dagen;

1:19 En zag geen ander van de apostelen dan Jakobus, de broeder des Heeren.

(...) Alle woorden zijn zo gesteld, dat Paulus duidelijk maakt, dat zijn Evangelie niet van een mens afkomstig is. Hij geeft wel toe, dat hij Petrus en Jakobus, de broeder des Heeren, gezien heeft. Maar behalve die twee heeft hij niemand anders gezien en ook niets van hen geleerd. (...)

Maar waarom maakt Paulus aan deze zaak zoveel woorden vuil? Want bijna tot vervelens toe prent hij het in: hij heeft het Evangelie niet van een mens, noch van de apostelen zelf geleerd. Hij wil de gemeente van Galatië, die reeds door de

leugenapostelen in de war gebracht was, opnieuw ervan overtuigen dat zijn Evangelie het Woord van God is. Daar houdt hij met alle geweld aan vast. Als hij dat niet gedaan had, dan hadden de valse apostelen hem kunnen weerstaan. Zij hadden kunnen zeggen: wij zijn aan Paulus gelijk, omdat wij net zulke leerlingen van de apostelen zijn als hij. Maar dan staat hij alleen en wij zijn met velen. Wij overtreffen hem dus in gezag en in aantal. Paulus wordt gedwongen zich erop te beroemen, te verzekeren en te bezweren, dat hij het Evangelie niet van een mens heeft geleerd en ook niet van de apostelen. (...)

Het ambt van apostel en het voortbestaan van alle gemeenten vereisten dus, dat hij met een afgedwongen en heilige trots zijn roeping en de hem door Christus geschonken openbaring van het Evangelie naar voren bracht, opdat men absoluut zeker zou weten dat de leer van Paulus Gods Woord was. Het ging hier om een ernstige en grote zaak, namelijk om het bewaren van alle gemeenten bij de gezonde leer. In de grond van de zaak ging het om eeuwig leven of eeuwige dood. Want als het zuivere en vaste Woord weg is, dan is er verder ook geen troost, heil en leven meer. (...)

1:20 *Hetgeen nu ik u schrijf, zie, ik getuig voor God, dat ik niet lieg.*

(...) Daar ziet u, dat een zo groot apostel van Christus als Paulus, toch zo gering geacht is geweest, dat hij ook bij zijn Galatiërs, aan wie hij Christus gepredikt had, heeft moeten bezweren dat hij de waarheid sprak. Want als dat de apostelen overkwam, dat zij veracht en misschien ook door enkele voorname personen van leugens beticht werden, is het dan een wonder, dat ook wij, die niet waard zijn met de apostelen vergeleken te worden, hetzelfde ondervinden? (...)

1:21 *Daarna ben ik gekomen in de gewesten van Syrië en van Cilicië.*

Syrië en Cilicië zijn aan elkaar grenzende provincies. Het is het voortdurende verlangen van de apostel, aan te tonen dat hij vóór en na zijn bezoek aan de apostelen een leraar van het Evangelie is geweest, dat hem door Christus Zelf is geopenbaard. Nooit is hij iemands leerling geweest.

1:22 *En ik was van aangezicht onbekend aan de gemeenten in Judea, die in Christus zijn.*

1:23 *Maar zij hadden alleenlijk gehoord, dat men zeide: Degene, die ons eertijds vervolgde, verkondigt nu het geloof, hetwelk hij eertijds verwoestte.*

1:24 *En zij verheerlijkten God in mij.*

(...) Paulus wil zeggen: ik beroep mij op het getuigenis van alle gemeenten, ook die in Judea. Niet alleen in Damaskus, Syrië en Cilicië, maar ook in Judea betuigen de gemeenten dat ik dat geloof gepredikt heb, dat ik eens vervolgde en bestreed. En zij prezen God over mij, niet omdat ik de besnijdenis of de wet van Mozes leerde onderhouden, maar omdat ik het geloof predikte en de gemeente bouwde door mijn evangeliebediening. Jullie hebben dus niet alleen het getuigenis van de christenen uit Damaskus en Arabië, maar ook van de hele katholieke kerk in Judea.

HOOFDSTUK 2

- 1 Daarna ben ik, na veertien jaren, wederom naar Jeruzalem opgegaan met Barnabas, ook Titus medegenomen hebbende.
- 2 En ik ging op door een openbaring, en stelde hun het Evangelie voor, dat ik predik onder de heidenen; en in het bijzonder aan degenen, die in achting waren, opdat ik niet enigszins tevergeefs zou lopen of gelopen hebben.
- 3 Maar ook Titus, die met mij was, een Griek zijnde, werd niet genoodzaakt zich te laten besnijden.
- 4 En [dat] om der ingekropen valse broederen wil, die van bezijden ingekomen waren, om te verspieden onze vrijheid, die wij in Christus Jezus hebben, opdat zij ons zouden tot dienstbaarheid brengen;
- 5 Denwelken wij ook niet een uur hebben geweken met onderwerping, opdat de waarheid van het Evangelie bij u zou verblijven.
- 6 En van degenen, die geacht waren, wat te zijn, hoedanigen zij eertijds waren, verschilt mij niet; God neemt den persoon des mensen niet aan; want die geacht waren, hebben mij niets toegebracht.
- 7 Maar daarentegen, als zij zagen, dat aan mij het Evangelie der voorhuid toebetrouwd was, gelijk Petrus [dat] der besnijdenis;
- 8 (Want Die in Petrus krachtelijk wrocht tot het apostelschap der besnijdenis, Die wrocht ook krachtelijk in mij onder de heidenen);
- 9 En als Jakobus, en Cefas, en Johannes, die geacht waren pilaren te zijn, de genade, die mij gegeven was, bekenden, gaven zij mij en Barnabas de rechter[hand] der gemeenschap, opdat wij tot de heidenen, en zij tot de besnijdenis [zouden gaan;]
- 10 Alleenlijk, dat wij den armen zouden gedenken; hetwelk zelf ik ook benaarstigd heb te doen.
- 11 En toen Petrus te Antiochië gekomen was, wederstond ik hem in het aangezicht, omdat hij te bestraffen was.
- 12 Want eer sommigen van Jakobus gekomen waren, at hij mede met de heidenen; maar toen zij gekomen waren, onttrok hij [zich] en scheidde zichzelf af, vrezende degenen, die uit de besnijdenis waren.
- 13 En ook de andere Joden veinsden met hem; also dat ook Barnabas mede afgetrokken werd door hun veinzing.
- 14 Maar als ik zag, dat zij niet recht wandelden naar de waarheid van het Evangelie, zeide ik tot Petrus in aller tegenwoordigheid: Indien gij, die een Jood zijt, naar heidense wijze leeft, en niet naar Joodse wijze, waarom noodzaakt gij de heidenen naar de Joods wijze te leven?
- 15 Wij zijn van nature Joden, en niet zondaars uit de heidenen;
- 16 [Doch] wetende, dat de mens niet gerechtvaardigd wordt uit de werken der wet, maar door het geloof van Jezus Christus, zo hebben wij ook in Christus Jezus geloofd, opdat wij zouden gerechtvaardigd worden uit het geloof van Christus, en niet uit de werken der wet; daarom dat uit de werken der wet geen vlees zal gerechtvaardigd worden.
- 17 Maar indien wij, die in Christus zoeken gerechtvaardigd te worden, ook zelve zondaars bevonden worden, is dan Christus een dienaar der zonde? Dat zij verre.
- 18 Want indien ik, hetgeen ik afgebroken heb, datzelve wederom opbouw, zo stel ik mijzelf tot een overtreder.
- 19 Want ik ben door de wet der wet gestorven, opdat ik Gode leven zou.
- 20 Ik ben met Christus gekruist; en ik leef, [doch] niet meer ik, maar Christus leeft in mij; en hetgeen ik nu in het vlees leef, dat leef ik door het geloof des Zoons van God, Die mij liefgehad heeft, en Zichzelf voor mij overgegeven heeft.
- 21 Ik doe de genade Gods niet te niet; want indien de rechtvaardigheid door de wet is, zo is dan Christus tevergeefs gestorven.

2:1 Daarna ben ik, na veertien jaren, wederom naar Jeruzalem opgegaan ...

(Luther is van mening, dat de hier beschreven reis naar Jeruzalem, niet de reis is naar de apostelvergadering in Jeruzalem, waarvan in Handelingen 15 sprake is. Terwijl de uiteenzetting van Handelingen 15 aan het begin van het optreden der apostelen moet hebben plaatsgevonden, is de in Galaten 2 genoemde reis ongeveer 18 jaar later te stellen.)

Dit was de hevigste twist, die aan Paulus vervolgens heel wat moeite bezorgde. Paulus leerde namelijk, dat de heidenen alleen door het geloof gerechtvaardigd worden, zonder de werken der wet. Nadat hij dat overal onder de heidenen verkondigd had, kwam hij naar Antiochië en verkondigde ook daar dat Evangelie aan de discipelen. Toen kwamen degenen die gewend waren zich aan de wet te houden, tegen Paulus in opstand. Zij konden niet verdragen, dat hij aan de heidenen predikte, dat zij vrij van de wet waren. Zo kwam het in Antiochië tot twist. Paulus en Barnabas stonden manmoedig voor hun getuigenis: overal waar wij onder de heidenen hebben gepredikt, kwam de Heilige Geest en viel op de hoorders van het Woord. Zo ging het in alle gemeenten uit de heidenen. Wij predikten niet de besnijdenis, wij gaven ook geen bevel om de wet van Mozes te onderhouden, wij predikten slechts het geloof in Christus. En op deze prediking van het geloof in Christus, gaf God de Heilige Geest aan de hoorders. Derhalve bevestigt de Heilige Geest het geloof van de heidenen, zonder wet en besnijdenis. (...) Dat was de bewijsvoering van Paulus en Barnabas.

Toen stelden velen zich tegenover hen, daar het naar hun mening nodig was de wet te onderhouden. De heidenen kunnen niet gered worden zonder de besnijdenis naar de wet van Mozes. Paulus streed verbitterd tegen deze mening. En deze strijdvraag over de wet bekleemde hem nog lang daarna. Ik geloof echter niet, dat het bij deze reis naar Jeruzalem om die strijd gaat, die Lukas in Handelingen 15 beschrijft. In Handelingen 15 gaat het over de twist, die dadelijk na het begin van de evangelieverkondiging schijnt te zijn uitgebroken. De geschiedenis echter, die Paulus hier in Galaten 2 vertelt, schijnt zich veel later afgespeeld te hebben, toen Paulus reeds 18 jaar lang het Evangelie gepreekt had.

Hier hebben dus Joden, die heftig voor de wet ijverden, zich met grote kracht verzet tegen de apostel die predikte dat de heidenen alleen door het geloof, zonder de werken der wet, rechtvaardig gemaakt worden. Het was ook geen wonder dat de tegenstanders van Paulus boos waren. Want alleen al de benaming 'wet van God' heeft een heerlijke glans en een geweldige autoriteit in de harten van de mensen. Reeds de heiden, die nog nooit van de wet van God gehoord heeft, wordt ontroerd als hij hoort: deze leer is de wet van God. Hoe veel te meer zullen zij, die vanaf hun vroege jeugd met de wet van God zijn opgevoed en die de wet met de moedermelk hebben ingedronken, erdoor gegrepen zijn en ervoor ten strijde trekken. (...)

Zo groot is de macht der gewoonte bij het beïnvloeden van een karakter, dat toch al de neiging heeft zich aan de wet te onderwerpen. Als dus de gewoonte, die in de loop van de tijd en door oefening vastgezet wordt, erbij komt, dan ontstaat daaruit een neiging die twee keer zo sterk is. Daarom was het voor christenen uit de Joden onmogelijk om de wet terstond vaarwel te zeggen. Zij hebben weliswaar het geloof in Christus aangenomen, niettemin menen zij toch ook zich nog aan de wet te moeten houden. En deze zwakheid heeft God tijdelijk toegelaten, totdat de leer van het Evangelie van de wet gescheiden moest worden. (...)

Zo heeft God immers ook onze zwakheid onder het pausdom verdragen. Hij is namelijk geduldig en zeer barmhartig. Maar wij mogen deze goedheid van God niet misbruiken en in zwakheid en dwaling volharden, als ons door het licht van het Evangelie de waarheid geopenbaard wordt.

En degenen die tegen Paulus in beweerden dat de heidenen besneden moesten worden, hadden de wet der vaders aan hun kant en ook het voorbeeld van de apostelen en tenslotte het voorbeeld van Paulus zelf, die Timothéüs besneden had. Toen Paulus hier zei, dat hij dat niet gedwongen, maar in vrijheid en uit christelijke

liefde gedaan had, opdat het geloof van de zwakken niet ondergraven zou worden, wie zou dat dan willen inzien of geloven. (...)

Als iemand in ongenade geraakt is bij het volk en in zo'n onaangename toestand terechtgekomen is, helpt er nu eenmaal geen verdediging meer aan. Toen Paulus dus zag, dat die ruzie en het rumoer eromheen met de dag heviger werd en hij bovendien door een Goddelijke openbaring vermaand was, ging hij naar Jeruzalem, om zijn Evangelie met dat van de apostelen te vergelijken, maar niet om hemzelf, maar terwille van het volk.

2:1 ... met Barnabas, ook Titus medegenomen hebbende.

Paulus neemt twee getuigen met zich mee, Barnabas en Titus. (...) Barnabas kon samen met Paulus tegenover de Joden die voor de wet ijverden, uit eigen ervaring getuigen, dat de heidenen alleen door het geloof in Christus en zonder wet en besnijdenis kinderen Gods zijn en gered worden. Titus was niet alleen christen, maar ook aartsbisschop, aan wie Paulus de zorg voor de orde in de gemeenten op Kreta had overgedragen. Hij was heiden geweest.

2:2 En ik ging op door een openbaring, en stelde hun het Evangelie voor, dat ik predik onder de heidenen; en in het bijzonder degenen die in achtung waren ...

(...) Daar hoort u dus dat Paulus na 18 jaren eindelijk naar Jeruzalem gekomen is en met de apostelen over zijn Evangelie heeft gediscussieerd. (...) Paulus heeft de mensen met zijn evangelieprediking niet overvallen, maar hij hield rekening met de zwakken. Opdat de zwakken niet gekrenkt zouden worden, heeft hij ongetwijfeld op de volgende manier tot de Joden gesproken: als de overbodige eredienst van de Mozaische wet jullie bevalt, hoewel die niets bijdraagt aan de gerechtigheid, dan neem ik die niet weg; behoud hem, maar belast niet de heidenen ermee, die deze dienst der wet niet hebben. Paulus geeft toe, dat hij inzake het Evangelie met de apostelen tot een vergelijk gekomen is. Maar, zo zegt hij, ze hebben ons niets gegeven, ze hebben ons niets geleerd. Integendeel, wij hebben voor de vrijheid van het Evangelie gevochten en de overwinning behaald. (...).

2:2 ... opdat ik niet enigszins tevergeefs zou lopen of gelopen hebben.

(...) Paulus ging naar Jeruzalem, omdat de mening dat de wet noodzakelijk is voor de rechtvaardiging, dagelijks aan invloed won. Door een openbaring gedreven, trok hij naar Jeruzalem om dit kwaad uit te bannen, opdat uit de vergelijking met de leer in Jeruzalem het allen duidelijk zou worden dat zijn Evangelie niet afweek van de leer van de overige apostelen. Hij wilde de tegenstanders de mond snoeren. Anders zouden ze gezegd hebben dat hij tevergeefs liep of gelopen had. Tevens kunt u en passant meenemen, dat het degenen zijn die de eigen gerechtigheid of de wet leren, die vergeefs lopen en leven.

2:3 Maar ook Titus, die met mij was, een Griek zijnde, werd niet genoodzaakt zich te laten besnijden.

De uitdrukking 'hij werd gedwongen' toont voldoende aan van welke aard de vergelijking en slotconclusie geweest zijn, namelijk zo: de besnijdenis zal aan de heidenen niet opgelegd worden, ze is echter tijdelijk aan de Joden toegestaan, niet dat zij nodig zou zijn tot gerechtigheid, maar uit eerbied tegenover de vaders, verder ook uit liefde opdat de zwakken niet gekwetst zouden worden, totdat zij tenslotte krachtig in het geloof zouden zijn geworden. Het zou zeer liefdeloos geweest zijn, de wet en de eredienst van de vaders onmiddellijk af te schaffen, die toch met zoveel majesteit door God aan dat volk waren opgedragen. (...)

Daarom verwerpen ook wij tegenwoordig het vasten en andere vrome oefeningen niet als vloekwaardige zaken, maar wij leren wel dat door die werken niet de vergeving der zonden verkregen kan worden. Als de mensen dat horen, dan oordelen zij gelijk dat wij de goede werken verwerpen. En in deze mening wordt men versterkt door de preken en geschriften van de pausgezinden. Maar zij spreken onwaarheid en doen ons onrecht. Want niemand heeft in de laatste eeuwen beter en vromer over de goede werken onderwijs gegeven, dan wij tegenwoordig doen. (...)

Het was een belangrijke vraag, of de wet al dan niet noodzakelijk is voor de rechtvaardiging. Over dit belangrijke thema, waarin het voornaamste van de hele christelijke leer is vervat, twisten hier Paulus en Petrus. Paulus was er de man niet naar, dat hij om een bagatel Petrus voor de ogen van de hele gemeente in Antiochië zou hebben aangevallen en rekenschap hebben gevraagd. Hij valt hem dus aan op een hoofdpunt van de christelijke leer. Want toen de Joden er niet bij waren, at Petrus met de heidenen; zodra echter de Joden kwamen onttrok hij zich. Dan berispt Paulus hem, omdat hij door zijn huichelarij de heidenen noodzaakt Joodse manieren over te nemen. De nadruk ligt vooral op het woord 'noodzaakt' (hoofdstuk 2:14). (...)

Paulus had niemand die besneden wilde zijn, gedwongen onbesneden te blijven; maar hij maakte wel duidelijk dat de besnijdenis niet noodzakelijk is voor de rechtvaardigmaking. Paulus wilde deze dwang juist afschaffen. Hij stond de Joden toe dat zij de wet onderhielden, wat hun noodzakelijk scheen. Maar hij leerde ononderbroken aan Joden en heidenen, dat zij in hun geweten vrij moesten zijn van wet en besnijdenis, zoals ook alle patriarchen en heiligen in het Oude Testament in hun geweten en geloven vrij geweest waren en niet door wet en besnijdenis gerechtvaardigd waren.

Paulus zou de besnijdenis van Titus hebben kunnen toestaan, maar toen hij zag, dat hij ertoe gedwongen zou worden, wilde hij niet. Want als degenen die op de besnijdenis stonden, dat bereikt zouden hebben, dan zouden zij direct de conclusie getrokken hebben dat de besnijdenis voor de rechtvaardiging noodzakelijk was en zouden zij zelfs via deze concessie een overheersende positie gekregen hebben. Daarom laten wij er iedereen in vrij, of hij de monnikspij wil aantrekken of afleggen, of hij in het klooster wil treden of het klooster wil verlaten, wij laten hem erin vrij, of hij vlees of groente wil eten. Opdat iedereen in alles vrij blijve en zich niet in zijn geweten late binden. Dat men het zie als een daad van liefde, niet als een daad van geloof, dat men wete dat dit alles niets bijdraagt tot de verzoening van de zonden en tot het verkrijgen van genade. Maar zoals destijds de valse apostelen het in acht nemen van de wet en de besnijdenis niet vrij lieten, maar dat als noodzakelijk tot het heil voorstelden, zo houden tegenwoordig onze tegenstanders er uit alle macht aan vast dat de menselijke tradities niet zonder het heil in gevaar te brengen buiten beschouwing kunnen worden gelaten. Zo maken ze van een daad van liefde een daad van geloof, terwijl er toch maar één daad van geloof bestaat, namelijk het geloven in Jezus Christus.

2:4 En dat om der ingekropen valse broederen wil, die van bezijden ingekomen waren om te verspieden onze vrijheid, die wij in Christus Jezus hebben, opdat zij ons zouden tot dienstbaarheid brengen;

2:5 Dewelken wij ook niet een uur hebben geweken met onderwerping, opdat de waarheid van het Evangelie bij u zou verblijven.

Paulus geeft hier de reden aan, waarom hij naar Jeruzalem opgegaan is en zijn Evangelie met dat van de apostelen vergeleken heeft en de besnijdenis van Titus

heeft afgewezen. Niet opdat hij daardoor zekerder van zijn zaak zou worden en door de apostelen in het Evangelie versterkt zou worden, want daaraan twijfelde hij geenszins. Hij trok naar Jeruzalem, opdat daarmee de waarheid van het Evangelie bij de Galaten en bij alle gemeenten uit de heidenen zou blijven bestaan. Zo ziet u, dat de onderneming van Paulus niet maar een aardigheid of een kleinigheid geweest is.

Als Paulus spreekt over 'de waarheid van het Evangelie', dan zegt hij dat er tweeërlei gebruik van het Evangelie is, namelijk het ware en het verkeerde gebruik, of dat er een waar en een vals evangelie is. (...)

De waarheid van het Evangelie is, dat onze gerechtigheid alleen uit het geloof komt, zonder de werken der wet. Van vervalsing en bederf van het Evangelie is sprake, als men zegt, dat wij door het geloof gerechtvaardigd worden, maar niet zonder de werken der wet. Deze voorwaarde voegden de valse apostelen aan hun evangelieverkondiging toe. Onze sofisten leren precies hetzelfde, dat men eerst in Christus moet geloven en dat het geloof het fundament van het heil is, maar dat het geloof alleen rechtvaardigt als het door de liefde aangevuld wordt. Dat is de waarheid niet, maar dat is een geschminkt en verminkt evangelie. Het ware Evangelie is, dat de werken of de liefde geen verfraaiing en voltooiing van het geloof zijn, maar dat het geloof op zichzelf een gave van God en een Goddelijk geschenk in het hart is, dat het geloof daarom rechtvaardigt, omdat het Hem Zelf, de Heiland Christus, aangrijpt. Het menselijk verstand heeft als thema de wet: dat heb ik gedaan, dat heb ik niet gedaan. Het geloof echter, als het goed functioneert, heeft geen ander thema dan Jezus Christus, de Zoon van God, overgegeven voor de zonde van de wereld. Het geloof legt niet de nadruk op de liefde, het zegt niet: *wat heb ik gedaan, wat heb ik gezondigd, wat heb ik verdiend? Maar, wat heeft Christus gedaan, wat heeft Hij verdiend?* Dan zegt de waarheid van het Evangelie: *Hij heeft je vrij gekocht van de zonde, van de duivel, van de eeuwige dood.* Het geloof erkent dat het in de persoon van Jezus Christus vergeving van zonden en eeuwig leven heeft. Wie daaraan voorbijgaat, heeft niet het ware geloof, maar een geflatteerd geloof, een eigen mening en wendt de blik van de belofte naar de wet, die hem doet schrikken en tot wanhoop brengt.

Daarom, wat de sofisten geleerd hebben over het geloof dat rechtvaardig maakt als het door de liefde vorm gekregen heeft, dat is echt monsterachtig. Alleen het geloof rechtvaardigt, dat Christus, de Zoon van God, aangrijpt en waaraan door Hem glans verleend wordt; niet het geloof met inbegrepen liefde. Want het is noodzakelijk, wil het geloof vast en zeker zijn, dat het niets anders aangrijpt dan Christus alleen en het kan in de strijd en in het verschrikte gemoed nergens anders op steunen dan op deze verbinding, namelijk geloof en Christus. Daarom wie Christus in het geloof aangrijpt, hij moge door de wet verschrikt en door de menigte van zijn zonden bezwaard zijn, hij kan er toch in roemen dat hij rechtvaardig is. Op welke wijze of waardoor? Door de edelsteen Christus, dat het geloof bezit. Dat zien de tegenstanders niet in, daarom werpen zij de edelsteen Christus weg en zetten de liefde in Zijn plaats, waarvan ze zeggen dat die de edelsteen is. Omdat zij echter niet weten wat geloof is, is het onmogelijk dat zij geloof hebben, nog minder kunnen zij anderen in het geloof onderwijzen. Wat zij wel hebben, dat is een droom, een mening en natuurlijk verstand, maar geen geloof.

Dit zeg ik daarom, opdat u beseft, dat Paulus met klem de uitdrukking 'waarheid van het Evangelie' gebruikt, om het tegendeel af te keuren. Wat hij natuurlijk aangeven wil, is dat er enigen een verkeerd gebruik van het Evangelie maken. Hij verwijt dus met deze woorden de leugenapostelen, dat zij een vals evangelie geleerd hebben; zij stonden namelijk op de besnijdenis als noodzakelijk voor het heil. Verder wilden zij

met wonderbaarlijke kunstgrepen en met veel listigheid Paulus in de val lokken; want zij letten er immers op of hij Titus besnijden wilde, verder, of hij het zou wagen om hen (de leugenapostelen) in tegenwoordigheid van de apostelen te weerstaan. Daarom bestraft Paulus hen met vreselijke woorden. Zij wilden, zei hij, onze vrijheid die wij in Christus hebben, bespieden, opdat zij ons tot dienstbaarheid zouden brengen. Daarom hebben de valse apostelen zich met de grootste ijver gewapend en alle mogelijke vingerwijzingen tegen Paulus gegeven, om hem voor de gemeente te blameren en hem te overwinnen, op welke manier dan ook. En tenslotte wilden zij, om hun plan te verwerkelijken, misbruik maken van het gezag van de apostelen, door te zeggen: Paulus smokkelt de onbesneden Titus de gemeente binnen, zodat ieder daaraan kan zien, dat hij in uw tegenwoordigheid, apostelen, de wet verloochent en verwerpt. Als hij dit hier durft beproeven, wat zal hij zich dan veroorloven onder de heidenen, als u apostelen, er niet bij bent.

Toen Paulus dus zag dat men hem met zoveel list wilde vangen, verzette hij zich uit alle macht tegen de leugenapostelen. Hij zei: *onze vrijheid, die wij in Christus Jezus hebben, lieten wij niet in gevaar komen, zoals de valse broeders met hun geraffineerde dwangmaatregelen en verdachtmakingen van plan waren, nee, wij hebben ze overwonnen, waarbij ook de uitspraak van de apostelen ons ondersteunen moest.* Geen enkel ogenblik wilden wij voor hen opzij gaan. (Zij hadden ongetwijfeld gezegd: Paulus, doe althans voor een zekere tijd afstand van de vrijheid.) Wij zagen namelijk, dat zij met geweld aan de wet vasthielden als ten dele noodzakelijk. Als zij echter om der broederen wil tot gehoorzaamheid hadden opgeroepen, dan zou Paulus toegegeven hebben. Maar zij zochten wat anders, zij wilden Paulus en allen die zijn leer aanhingen, weer tot slavernij brengen.

Zo bieden wij de pausgezinden aan, wat maar aan te bieden is en nog wel meer dan wij moeten. Een uitzondering maken wij voor de vrijheid van het geweten, die wij in Christus Jezus hebben. Wij willen namelijk niet gedwongen worden, of ons geweten laten binden aan wat voor werk ook, zodat wij, als wij dit of dat doen rechtvaardig zouden zijn, maar als wij het nalaten verdoemd zouden zijn. Gaarne gebruiken we samen met hen dezelfde spijzen, houden dezelfde feesten en vastentijden als zij. Alleen moeten zij toestaan, dat wij dit alles uit vrije wil in acht nemen en zij moeten ophouden met die dreigende taal, waarmee zij tot nu toe de hele wereld schrik aangejaagd en aan zich onderworpen hebben. *Ze zeiden: wij bevelen, wij leggen de last op, wij verzwaren die, wij sluiten buiten de gemeenschap, enz.* Maar wij kunnen niet bereiken dat zij ons deze vrijheid gunnen, zoals Paulus dat ook niet kon. Daarom doen wij hetzelfde, wat hij ook gedaan heeft. Want toen hij die vrijheid niet verkrijgen kon, wilde hij geen ogenblik de leugenapostelen toegeven. Daarom, omdat de tegenstanders ons niet onverkort willen toestaan dat alleen het geloof in Christus rechtvaardigt, willen en kunnen ook wij niet wijken op het punt dat een geloof dat in daden van liefde gestalte gekregen heeft, zou rechtvaardigen. Dan willen en moeten wij hardnekkige rebellen zijn, anders zouden we de waarheid van het Evangelie verliezen. Wij zouden onze vrijheid verliezen, die wij niet in de naam van de keizer, van koningen, van vorsten, niet in de naam van de paus, niet in de naam van de wereld en van het vlees hebben, maar in Christus Jezus. Wij zouden het geloof in Christus verliezen, dat, zoals boven gezegd, niets anders aangrijpt dan de edelsteen Christus.

Om dit geloof, waardoor we wedergeboren, gerechtvaardigd en in Christus ingelijfd zijn, gaat het; als de tegenstanders dat niet zouden aantasten, dan nemen wij op ons alles te doen, als maar niets met dat geloof in strijd is. Daar wij dit echter niet van

hen verkrijgen kunnen, willen wij van onze kant geen centimeter voor hen wijken. Want het gaat om een ernstige en grote zaak, namelijk om de dood van de Zoon van God, Die naar de wil en het bevel van de Vader in het vlees gekomen is, gekruisigd werd en voor de zonden van de hele wereld gestorven is. Als dat geloof hier opzij gaat, dan is de dood van de Zoon van God van geen nut. Dan is het een fabel, dat Christus de Redder der wereld is; tenslotte wordt dan God Zelf als leugenaar bevonden, daar Hij, wat Hij toch beloofd heeft, niet gehouden heeft. Daarom is onze hardnekkigheid op dit punt, een vrome en heilige zaak. Met deze hardnekkigheid streven wij ernaar, onze vrijheid, die wij in Christus Jezus hebben, te bewaren, wij willen de waarheid van het Evangelie behouden. Als wij die verliezen, dan hebben wij God, Christus, alle beloften, het geloof, de gerechtigheid en het eeuwige leven verloren.

Maar iemand wil misschien zeggen: *de wet is Goddelijk en geestelijk.*

Ja, zij moet haar heerlijkheid behouden. Maar geen wet, zij kan dan nog zo Goddelijk en heilig zijn, mag mij leren dat ik door de wet rechtvaardig gemaakt word en zal leven. Ik wil toegeven dat zij mij leert, dat ik God en mijn naaste moet liefhebben, verder, dat ik in eerbareheid en geduld moet leven, enz., maar de wet mag mij niet tonen hoe ik van zonden, van de duivel, van de dood, van de hel vrijgemaakt moet worden. Daarvoor moeten we raadplegen en horen het Evangelie, dat leert, niet wat ik doen moet - dat is de eigenlijke functie van de wet - maar wat een Ander voor mij gedaan heeft, dat dus Jezus Christus, de Zoon van God voor mij geleden heeft en voor mij gestorven is, opdat Hij mij van zonde en dood zou bevrijden.

Dat is wat het Evangelie u gebiedt aan te nemen en te geloven en dat betekent de waarheid van het Evangelie. En dat is de hoofdzaak van de christelijke leer, waarin de kennis van de vreze des Heeren is samengevat. Daarom is het heel belangrijk deze hoofdzaak goed te kennen en voortdurend in te prenten. Dat had Paulus ervaren. Dat ervaren alle vromen. (...)

2:6 En van degenen die geacht waren wat te zijn, hoedanigen zij eertijds waren, verschilt mij niet ...

(...) Deze weerlegging door de apostel is zeer heftig en fier. Hij laat de ware apostelen zelfs niet hun hoge titel behouden, want hij zegt met een zekere afzwakking 'die iets schenen te zijn', dat wil zeggen, die verantwoordelijk waren, van wier goedkeuring of afkeuring alles afhing. Inderdaad was het gezag van de apostelen bij alle gemeenten groot en ook Paulus doet hun eer niets tekort. Hier echter spreekt Paulus, in zijn antwoord aan de valse apostelen, op schampere toon over de apostelen, daar de valse apostelen overal in de gemeenten tegenover Paulus de grootheid van de apostelen en hun leerlingen stelden, om zo het gezag van Paulus te verkleinen en al zijn werk in de gemeente te smaden. Dat kon Paulus zich op geen enkele wijze laten welgevallen. Om dus de waarheid van het Evangelie en de vrijheid van de gewetens in Christus bij de Galaten en bij alle gemeenten van de christenen uit de heidenen te handhaven, antwoordt de apostel de valse apostelen op deze uitdagend superieure manier, dat hij er zich namelijk niet druk om maakt hoe groot de apostelen zijn of wat zij ooit voor mensen waren. Tenslotte maakt het hem bitter weinig uit, of door de valse apostelen het gezag van de naam 'apostel' tegen hem aangevoerd wordt. De apostelen zijn zeker van belang en hun gezag moet geëerd worden, maar daarom kan hij niet toestaan dat men wegens de naam of de titel van een nog zo grote apostel of zelfs van een engel die vanuit de hemel spreekt, zijn Evangelie of zijn dienst op het spel zet. (...)

Al zijn het ook nog zo grote apostelen, al zijn het engelen uit de hemel, het interesseert mij niets. Wij spreken over het Woord van God en over de waarheid van het Evangelie. Er is alles aan gelegen dat het Evangelie gehandhaafd wordt. Dat moet voorrang hebben. Daarom interesseert het ons niet hoe groot Petrus en de andere apostelen geweest mogen zijn en hoeveel wonderen zij gedaan hebben. Wij strijden ervoor, dat de waarheid van het Evangelie bij u blijft bestaan.

De bewering van de apostel Paulus lijkt erg zwak, omdat hij zich wel erg inspant, terwijl hij het feit dat de valse apostelen de zo grote apostelen tegen hem uitspelen, alleen maar met minachting beantwoordt en dit, hun sterkste argument, niet anders weet te pareren, dan door te zeggen: *het interesseert mij niet*. Hij voegt echter ook een argument aan zijn weerlegging toe.

2:6 ... God neemt de persoon des mensen niet aan ...

Paulus haalt hier woorden van Mozes aan, die door Mozes meer dan eens gebruikt zijn, o.a. in Deuteronomium 1:17. Het gaat om een theologische zinspreuk of uitspraak: 'God ziet niet aan wat voor ogen is, de persoon.' Met dit woord stopt Paulus de valse leraars de mond, alsof hij zeggen wilde: jullie stellen diegenen die iets schijnen te zijn, tegenover mij. Maar God bekommert zich niet om hen. Hij kijkt niet naar het ambt van apostel, bisschop of vorst, Hij let niet op eer, ambt, enz. Opdat dát heel duidelijk zou worden, liet God toe, dat een van de eerste apostelen, namelijk Judas, viel en verworpen werd. Precies zo verging het een van de voornaamste koningen en wel de eerste koning, Saul. (...)

Van nature zijn wij geneigd tot persoonsverheerlijking. Deze ondeugd zit in ons bloed, dat wij personen bewonderen en belangrijker achten dan het Woord van God, terwijl God toch wil dat wij zeer gehecht zijn alleen aan het Woord zelf. Hij wil dat wij de noot en niet de dop zullen kiezen, dat wij ons meer druk maken om de huisvader dan om het huis. Hij wil niet dat wij in Petrus en Paulus het apostelambt bewonderen en vereren. Hij wil dat wij Christus eren, Die door hen spreekt en het Woord van God Zelf dat uit hun mond uitgaat.

Dit te zien, ligt niet in de natuur van de wereldse mens, maar is een zaak van de geestelijke mens. Die alleen onderscheidt de persoon van het Woord, het Goddelijk aanschijn van God Zelf. Nu, in deze periode van de wereldgeschiedenis hebben wij te doen met de God Die Zich verbergt. Hier en nu kunnen wij niet met God van aangezicht tot aangezicht omgaan. De hele schepping is verhuld aanschijn van God. Maar er is wijsheid voor nodig om God van Zijn aanschijn te onderscheiden. Deze wijsheid heeft de wereld niet, daarom kan zij God niet van Zijn masker onderscheiden. Als een gulzigaard, die alleen op zijn buik acht slaat, hoort, dat de mens niet alleen bij brood zal leven, maar bij alle Woord dat van de mond van God uitgaat, dan schrokt hij weliswaar het brood op, maar hij ziet in het brood God niet, omdat hij het uiterlijke brood zo belangrijk acht en dan in verwondering raakt en het aanbidt. Zo doet hij met zijn goud en het andere geschapene: zolang hij het heeft, vertrouwt hij erop. Als zij echter weg zijn, wordt hij wanhopig.

Dit zeg ik daarom, opdat niemand mene dat zulke uiterlijkheden of personen door Paulus verworpen of veracht zouden worden. Paulus zegt niet dat er geen persoon mag zijn, maar dat er bij God geen aanzien des persoons is. De uitwendige mens moet er zijn, en God heeft die gegeven. Hij is een schepsel van God, maar wij mogen hem niet vereren en aan bidden. Beslissend is het gebruik der dingen, het zijn niet de dingen zelf, zoals ik hiervoor gezegd heb. De fout ligt niet in de besnijdenis of in de voorhuid, want de besnijdenis is niets en de voorhuid is niets, maar daarin, hoe men er tegenover staat. De besnijdenis vereren en aanbidden, zijn gerechtigheid daarop

bouwen, en het hebben van de voorhuid tot zonde verklaren, betekent het instellen van een verdoemelijke zede, die moet verdwijnen. Als dit verkeerd gebruik eenmaal verdwenen is, zijn de besnijdenis en de voorhuid beide goed.

Zo zijn de overheid, keizer, koning, vorst, burgemeester, predikant, leraar, leerling, vader, moeder, kinderen, huisheer, knecht, enz. personen of uiterlijke verschijningen, die God in ere gehouden en als Zijn schepselen erkend wil hebben en die er in dit leven moeten zijn. Maar Hij wil niet dat wij iets Goddelijks in hen zien, dat is dat wij hen als God vrezen en vereren, ons vertrouwen op hen stellen en Hem vergeten. Daarom heeft God toegelaten dat al deze personen in zonde vallen, en wel zo diep, dat wij eraan herinnerd worden, dat het eropaan komt goed te onderscheiden tussen de persoon en God. (...) Zo heeft Petrus Christus verloochend, enz. (...)

Als Paulus hier over de uiterlijke schijn van de persoon van de mens spreekt, dan bedoelt hij het ambt van de apostelen, die toch echt wel veel wonderen hebben gedaan, de mensen onderwezen en tot geloof gebracht hebben en met Christus vertrouwelijk omgingen. Kortom: 'persoon' omvat de hele handel en wandel van de apostelen die heilig waren, en hun gezag dat toch groot was. En toch, zegt Paulus, vindt God die niet belangrijk. Niet alsof dat alles Hem eigenlijk onverschillig zou zijn, maar daar waar het om de rechtvaardiging gaat, blijft het buiten beschouwing. Het is belangrijk dit onderscheid goed voor ogen te houden, zodat wij in de theologie heel anders redeneren dan in de politiek. In de politiek behoren wij naar Gods wil die personen als Zijn beeld en werktuig te eren, door welke God de wereld leidt en regeert. Maar als het gaat over de godsdienst, het geweten, de godsvrucht, het godsvertrouwen en de eredienst, dan zal niemand welke mens dan ook als god vrezen, niemand op hem al zijn vertrouwen stellen, niemand van hem de ware troost verwachten. Niemand mag hopen van de een of andere mens lichamelijke of geestelijke verlossing te kunnen verkrijgen. (...)

Zo zou ik ook de paus eren en hem om zijn ambt hoogachten, als hij slechts mijn geweten vrij wilde laten en mij niet dwingen zou, God Zelf te beledigen. Maar de paus wil zelf zo geëerd en gevreesd worden, dat de majesteit van God schade lijdt, het geweten gekwetst wordt en ik tot slavernij van de zonde gebracht word. Als een van beiden moet verdwijnen, dan dat ambt, maar God moet blijven. De heerschappij van de paus zou ik best willen verdragen, maar hij misbruikt zijn gezag en macht en wil ons dwingen dat wij hem alleen als heer erkennen, waarbij we God moeten verloochenen en versmaden; hij wil onze gewetens binden en onder druk zetten, met terzijdestelling van de godsvrucht en het godsvertrouwen. Zo zijn we gedwongen, hoewel tegen onze wil, ons tegen de paus te verzetten, want er staat geschreven: men moet Gode meer gehoorzaam zijn dan de mensen (Handelingen 5:29). Daarom verzetten wij ons met een goed geweten tegen de paus, wat ons geweldig vertroost. Anders zouden we ons zeker in ons geweten bezwaard voelen dat wij ons tegen de paus verzetten, maar bovendien tegen de keizer, die zo'n machtig rijk en zo'n grote majesteit heeft en over wie God ons geboden heeft dat wij hem alle eer zouden toebrengen. Muntzer en andere sekten hebben zich ook tegen de paus verzet en doen het nog, maar bij hen geschiedt het om de persoon van de paus, niet om God. Wij zouden graag de Behemoth en zijn schubben laten begaan, dat wil zeggen de paus en zijn bisschoppen alle uiterlijk vertoon van de waardigheid die zij hebben, dulden, als zij ons Christus maar lieten. Omdat wij dat echter niet van hen gedaan kunnen krijgen, verachten wij hun uiterlijk vertoon en zeggen tegelijk met Paulus: *God ziet niet naar de persoon der mensen.*

Er ligt een grote nadruk op het woord 'God'. Op het stuk van het geloof en van het Woord van God kan de persoon op geen enkele manier iets van belang zijn. Als het echter gaat over zaken buiten de godsdienst, afgezien van de Godsverering, dan is het hoogachten van de persoon belangrijk en moet men de persoon aanvaarden, opdat er geen verwarring zal ontstaan en het respect en de orde niet verloren gaan. God wil dat in deze bedeling de orde, de eerbied en het onderscheid tussen de personen gehandhaafd blijft. Anders zouden een zoon, een leerling, een ondergeschikte, een knecht kunnen zeggen: ik ben net zo goed een christen als mijn vader, leraar, vorst, gebieder, waarom zou ik hem eer bewijzen. God wil dus, dat wij onder elkaar het onderscheid tussen de personen bewaren, maar voor Hem Zelf valt het onderscheid tussen de personen weg. Daar telt noch Griek, noch Jood, maar zijn allen één in Christus. (...)

2:6 ... *want die geacht waren, hebben wij niets toegebracht.*

Paulus wil zeggen: ik ben niet tot een gesprek met de apostelen gekomen, om door hen onderwezen te worden. Want wat zouden zij mij moeten leren, daar Christus mij alles overvloedig geleerd had door zijn openbaring, daar ik voorts reeds 18 jaren het Evangelie onder de heidenen verkondigd had en Christus zo vele wonderen door mij gedaan had, waardoor Hij mijn prediking bevestigde. Daarom was het geen dispuut, maar slechts een ontmoeting, waarbij ik vertelde wat ik gedaan had, namelijk dat ik aan de heidenen predikte dat zij alleen door het geloof in Christus zonder de wet rechtvaardig zouden worden. Ik deelde hun mee dat bij deze prediking de Heilige Geest op de heidenen viel, die terstond in tongentaal begonnen te spreken. Het is dus tevergeefs dat de valse leraars zich op het gezag van de apostelen beroepen, alsof die mij onderwezen zouden hebben. Want ik heb niets van hen geleerd en ik heb me ook niet tegenover hen verdedigd, maar ik heb alleen maar verteld hoe ik het Evangelie onder de heidenen gepredikt heb. Nadat ik dit verteld had, hebben de apostelen mij bevestigd dat ik een rechte leer verkondigd heb.

Deze trots van Paulus, hij zegt immers dat de andere apostelen hem niets geleerd hadden, is niet verwerpelijk, maar zelfs uitermate noodzakelijk. Want als hij hier toegegeven zou hebben, zou de waarheid van het Evangelie te gronde zijn gegaan. Veel minder mogen wij aan de goddeloze pausgezinden toegeven, die zich met het gezag van hun afgod 'paus' tegen ons keren, zoals Paulus hier voor de valse apostelen niet wijken wilde, die het gezag van de apostelen tegen hem deden gelden.

Ik weet het, dat onder de vromen deemoed moet heersen, maar tegenover de paus moet en wil ik met een heilige hoogmoed optreden en verklaren: paus, ik wil niet aan je onderworpen zijn, ik wil je niet als leraar hebben, omdat ik zeker weet dat mijn leer waar en Goddelijk is. Dat wil ik bewijzen en daarover verantwoording afleggen. Maar de paus wil mijn leer niet horen, hij wil mij veeleer dwingen dat ik naar hem luister en als ik niet naar hem luister, excommuniceert hij mij en verdoemt mij als ketter en als iemand die de kerk verlaten heeft. Daarom is onze trots tegenover de paus zeer groot en noodzakelijk. En als wij niet zo fier zouden optreden en in de kracht van de Heilige Geest de paus met z'n leer en de duivel, die zijn vader is, niet zouden verachten, dan konden wij onmogelijk aan het artikel van de gerechtigheid door het geloof vasthouden. Niet dat wij ons op deze manier boven de paus zouden willen stellen, niet dat wij eropuit zouden zijn dat wij ons boven de hoogste vorsten zouden verheffen, daar het toch duidelijk is hoe wij alle mensen leren zich te verootmoedigen, onderdanig te zijn en zich te onderwerpen aan het gezag. Maar dat begeren wij, dat Gods eer en de gerechtigheid door het geloof ongeschonden bewaard worden, zo dat wijzelf gered kunnen worden. Als wij dat verkrijgen, dat

erkend wordt dat God alleen uit louter genade rechtvaardigt door Christus, dan willen wij niet alleen de paus op handen dragen, maar hem ook de voeten kussen. Maar omdat wij dat niet bereiken kunnen, daarom zijn wij in God bovenmate trots en willen ook niet voor alle engelen in de hemel, niet voor Petrus en Paulus, niet voor honderd keizers, niet voor duizend pausen, ja niet voor de hele wereld, ook maar een duimbreed wijken. Dan zij alle nederigheid verre, als zij ons van onze roem beroven willen, God Zelf, Die ons geschapen en alles gegeven heeft, Jezus Christus, Die ons door Zijn bloed gekocht heeft. Wij willen ons graag al onze goederen, onze naam, ons leven en alles wat wij hebben, laten afnemen, maar het Evangelie, het geloof, Christus, enz. willen wij ons niet laten afnemen. Daarmee uit. Vervloekt zij de nederigheid, die dat toelaat; hier moet een ieder fier en vasthoudend zijn, als hij Christus niet verloochenen wil. Daarom, als God het mij geeft, zal mijn kop harder zijn dan de koppen van alle anderen. Hierin wil ik hard zijn en het weten ook, daarom heb ik de naam dat ik voor niemand opzij ga. Ik verblijd mij van harte, als ik hierom *rebel* en *stijfkop* genoemd word. Hier beken ik voor iedereen dat ik hard ben en hard zal zijn, en ik zal geen haarbreed wijken. De liefde verdraagt alle dingen, gelooft alle dingen, hoopt alle dingen en is lankmoedig, maar niet also het geloof. Dat kan volstrekt niets verdragen wat daartegenin gaat, zoals de volksmond zegt: met mooie woorden, met een goed geloof en met vriendelijke ogen kun je slecht schelden. Daarom zij een christen, wat het geloof aangaat, vol trots en onverzettelijkheid; hij late eenvoudig niets toe wat tegen het geloof ingaat, voor niemand zal hij ook maar een haarbreed wijken. Door het geloof wordt de mens de Goddelijke natuur deelachtig (2 Petrus 1:4). God echter duldt niets wat tegen Hem is, wijkt voor niemand, Hij is de Onveranderlijke. Daarom is het geloof onveranderlijk. In de liefde is een christen echter lankmoedig en duldt alles, dan is hij namelijk alleen maar mens.

2:7 Maar daarentegen, als zij zagen dat aan mij het Evangelie der voorhuid toebetrouwd was, gelijk aan Petrus dat der besnijdenis.

(...) Dat is een wonderlijke tekst, omdat Paulus zegt dat aan hem het Evangelie voor de heidenen is toevertrouwd, aan Petrus echter het Evangelie voor de Joden. Want de Schrift zegt toch, dat Paulus bijna overal voor de Joden in de synagogen en Petrus ook voor de heidenen gepredikt heeft. Van beide feiten bevinden zich voorbeelden en getuigenissen in de Handelingen der apostelen. (...)

En in het bijzonder staat bij Markus en Mattheüs het zendingsbevel voor alle apostelen: gaat heen in de gehele wereld en predikt het Evangelie aan alle creaturen (Markus 16:15 en Mattheüs 28:19). En Paulus zegt in Kolossenzen 1:6, dat het Evangelie aan de hele wereld gepredikt is.

Waarom dan noemt Paulus zich alleen de apostel der heidenen en Petrus en de anderen apostelen der Joden?

Die vraag is niet moeilijk te beantwoorden. Paulus zegt dat met het oog op het feit dat de andere apostelen voornamelijk in Judea en Jeruzalem gebleven zijn, tot zij door roeping van God ergens anders heen gezonden werden. Het was toen zo, dat de genoemde apostelen zich in Judea bevonden zolang de Joodse staat en de tempel bestonden, maar toen de verwoesting kwam, werden zij over de hele wereld verstrooid. Paulus was echter, naar het bericht van Handelingen 13:2, door een speciale roeping tot apostel voor de heidenen uitverkoren. (...)

Zo is het waar, dat Paulus vooral de apostel der heidenen geweest is. In ons tekstwoord lezen we dus over een arbeidsverdeling, die tijdelijk gegolden heeft. Toen dan de Joden in Palestina verslagen waren, werden de christenen uit de Joden en de christenen uit de heidenen tot de ene kerk. (...)

Uit ons tekstwoord wordt duidelijk dat Jakobus, Petrus en Johannes, die als de 'zuilenapostelen' bekend stonden, Paulus geen onderricht hebben gegeven of hem, als de groteren en meerderen, het ambt van de evangelieverkondiging hebben opgedragen. Er was geen gezag van een leraar, van een opdrachtgever of van een zender. Daarom erkent Paulus de genoemde apostelen ook niet als zijn leraars en meerderen. 'Maar toen als zij zelf zagen', staat er, 'dat aan mij het Evangelie toebetrouwd was', namelijk dat het in goede handen was gegeven en dat niet door Petrus. Want zoals ik het Evangelie niet van een mens ontvangen of geleerd heb, zo heb ik ook het bevel tot evangelieprediking niet van een mens ontvangen, maar beide, de kennis van het Evangelie en de opdracht tot evangelieverkondiging onder de heidenen, ontving ik van God en wel rechtstreeks en voor altijd, zoals Petrus van God het Evangelie gekregen heeft en het ambt van de evangelieverkondiging onder de Joden ontvangen heeft.

Hier is duidelijk dat alle apostelen een eendere roeping en een eender bevel voor een eender Evangelie ontvangen hebben. Petrus predikt geen ander Evangelie dan de anderen en hijzelf heeft aan anderen geen ambt opgedragen, maar er heerste een volkomen gelijkheid onder hen. Allen zijn ze van God geleerd en geroepen, dat wil zeggen dat de roeping en de opdracht van alle apostelen eenvoudig rechtstreeks van God stamden. Daarom is de ene apostel niet belangrijker dan de andere en heeft niemand het primaat. Het is dan ook een onbeschaamde leugen, als de paus er ophef van maakt dat Petrus de eerste onder de apostelen is geweest en hij daarmee zijn primaat bekrachtigt.

2:8 Want Die in Petrus krachtig wrocht tot het apostelschap der besnijdenis, Die wrocht ook krachtig in mij onder de heidenen.

(...) Op generlei wijze wil Paulus de mindere zijn van de andere apostelen. Dat beklemtoont hij op een vrome en heilige manier. (...) Paulus stond hier op zijn eer en was trots tegenover Petrus, uit noodzaak en wel uit Goddelijke noodzaak; de ijver voor Gods eer dwong hem zo nadrukkelijk te zijn. (...) Het ging hier niet om de zaak van Paulus, maar om het geloof. Als het om het geloof gaat, komt het erop aan, niet toe te geven, maar hard, ja uiterst hardnekkig te zijn, als wij het zouden kunnen, harder te zijn dan een diamant. Als het om de liefde gaat, moeten we zachter en meegaander zijn, daar is het zaak in ieder opzicht elkaar ter wille te zijn. Hier in onze tekst wordt dus niet gestreden over trots, eer, voorrang, enz., zoals wij dat bij de pausgezinden zien. Hier gaat de strijd over de eer van God, over het Woord van God, over hoe we God waarlijk vereren, over de godsdienst en de gerechtigheid door het geloof, opdat wij dat alles zonder smet bewaren.

2:9 En als Jakobus en Céfás en Johannes, die geacht waren pilaren te zijn, de genade die mij gegeven was, bekenden, gaven zij mij en Barnabas de rechterhand der gemeenschap, opdat wij tot de heidenen en zij tot de besnijdenis zouden gaan.

(...) Hier hebt u een duidelijke tekst, dat er één Evangelie is voor heidenen en Joden, voor monniken en leken, voor jong en oud, voor mannen en vrouwen. Het Evangelie maakt geen onderscheid tussen personen, maar het is een algemeen woord en een leer voor alle mensen, hoewel aanzien en persoon verschillend kunnen zijn. De apostelen besneden, Paulus besneed niet. Maar Paulus liet met de andere apostelen de besnijdenis vrij voor hen die daarin geboren waren. De apostelen konden met wijsheid wet en Evangelie zuiver onderscheiden. Daarom geloof ik, wanneer de aan Christus gelovige Joden, wet en besnijdenis zouden gezien hebben onder de voorwaarde waaronder de apostelen ze toelieten, dat dan tot op vandaag het Jodendom bestaan zou en dat dan de hele wereld de ceremoniën der Joden

aangenomen zou hebben. Daar zij er echter op stonden, dat de wet en de besnijdenis voor het heil noodzakelijk waren en daarvan een eredienst, ja een soort god maakten, kon God dat niet verdragen. Daarom verwoestte Hij de tempel, de wet, Jeruzalem als heilige stad, zodat er geen steen op de andere bleef. (...)

2:10 *Alleenlijk, dat wij de armen zouden gedenken; hetwelk ik zelve ook benaarstigd heb te doen.*

Na de prediking van het Evangelie, is het voorts nog de zorg van een goede herder, dat hij de armen gedenkt. Want waar de kerk is, daar moe ten noodzakelijk ook armen zijn, die ook meestal de enige ware leerlingen van het Evangelie zijn, zoals Christus zegt: 'Aan de armen wordt het Evangelie verkondigd' (Matthéüs 11:5). Want de mensen en de duivel vervolgen de kerk en maken dat vele armen dan verlaten worden; niemand wil hun iets geven. Verder maakt niemand er zich druk over, zich in te zetten voor de instandhouding van de evangelieprediking. Niemand denkt eraan voor het onderhoud van de dienaren der kerk of voor het instandhouden van de scholen iets bij te dragen en daar zorg voor te hebben. Als het erom ging, het bijgeloof in stand te houden of de valse eredienst in te richten en te onderhouden, dan gaf men graag met volle handen. Er zijn zoveel kloosters, zoveel kerken en kathedralen gebouwd, zoveel bisdommen door Rome gesticht waar toch echt niet de vroomheid regeert, en zoveel inkomsten worden vastgelegd voor hun onderhoud. De burgers voelen zich tegenwoordig al overbelast, als zij een of twee dienaars van het Evangelie moeten onderhouden; vroeger, toen de verdorvenheid in de kerk regeerde, hebben zij een aantal kloosters en talloze mispriesters zonder klagen en zuchten onderhouden. (...)

Kortom, de ware godsdienst heeft altijd gebrek en Christus klaagt dat Hij honger en dorst lijdt, een vreemdeling is, naakt en zwak is, enz. Daarentegen bloeit de goddeloosheid en heeft alle goederen in overvloed. Daarom moet een ware herder ook zorg dragen voor de armen, wat Paulus hier van zichzelf zegt.

2:11 *En toen Petrus te Antiochië gekomen was, wederstond ik hem in het aangezicht, omdat hij te bestraffen was.*

Paulus gaat door met zijn weerlegging en zegt, dat niet alleen Petrus en de andere apostelen in Jeruzalem vóór hem getuigden, maar dat hij ook Petrus weerstaan heeft in Antiochië, in tegenwoordigheid van de gemeente. Hij vertelt dat die zaak niet in een hoek geschied is, maar voor het aangezicht van de gemeente. Het is waarlijk een opmerkelijke geschiedenis, die Porphyrius, Celsus, Julianus en anderen gelegenheid tot smaden gegeven heeft. Zij klagen Paulus aan wegens hoogmoed, daar hij de voornaamste apostel aangevallen had en nog wel voor het aangezicht van de gemeente; daarmee moet hij de grenzen van de christelijke bescheidenheid en nederigheid overschreden hebben. Over zulke verwijten mag men zich zeker niet verwonderen, daar deze uitleggers het kernpunt van Paulus' uiteenzetting niet begrepen hebben.

Het gaat Paulus hier niet om pietluttigheden, hij spreekt ook niet om den brode, hij spreekt over de hoofdzaak van de christelijke leer. Als men die in het oog gekregen heeft en voor ogen houdt, worden alle andere zaken gering en zijn als niets. Want wat is Petrus, Paulus, wat is een engel uit de hemel, wat is de ganse schepping tegenover het leerstuk van de rechtvaardiging?! Daarom als u dat ziet afglijden of in gevaar ziet komen, schrik er niet voor terug een Petrus of een engel uit de hemel te weerstaan. Dit leerstuk kan niet hoog genoeg geprezen worden. Die uitleggers, die Paulus bekritisieren, keken maar hoe groot en hoe waardig het ambt van een Petrus was. Zij bewonderen zijn persoon en vergeten de majesteit van dit leerstuk. Paulus

doet het omgekeerde. Hij treedt niet scherp tegen Petrus op, maar behandelt hem met verschuldigde eerbied. Daar hij echter ziet, dat de majesteit van het leerstuk van de rechtvaardiging door de waardigheid van Petrus in gevaar komt, houdt hij met deze waardigheid geen rekening, om het grote leerstuk ongeschonden te handhaven en te verdedigen. Zo gaan wij ook te werk, daar geschreven is: 'Die vader, moeder of zijn leven liefheeft boven Mij, is Mijns niet waardig' (Matthéüs 10:37).

Daarom, als het om de verdediging van het Evangelie en zijn waarheid gaat, schamen wij ons niet, voor hoogmoedig en verstokt uitgescholden te worden door eigenwijze huichelaars, die naar niemand luiste, ren en voor niemand willen wijken. Ja, hier is het zeer noodzakelijk pal te staan, omdat de reden waarom wij tegen de mensen zondigen, d.w.z., waarom wij de majesteit van de persoon of van de wereld schenden, zo gewichtig is, dat deze zonden, die de wereld beoordeelt als de grootste, voor God de hoogste deugden worden en zijn. Wij doen er goed aan als wij onze ouders eren, de overheid eer bewijzen, als wij Petrus en de andere dienaren des Woords hoogachten. Maar nu gaat het niet om de zaak . van Petrus, van onze ouders, van de keizer, van de wereld of van welk schepsel dan ook, nu gaat het om Gods zaak. En dan doe ik er goed aan, als ik mijn ouders, de keizer of ook een engel uit de hemel niet gehoorzaam. Reden vergelijkt u God eens met de schepping. Wat is de hele, schepping tegenover God? Een druppel in vergelijking met de zee. Waarom zou ik Petrus, die een druppel is, zo bewonderen, dat ik God, Die de zee is, daarvoor zou verlaten. Dus wijke de druppel voor de zee, Petrus wijke voor God. (...)

Laat de anderen maar redetwisten of een apostel kan zondigen. Wij mogen de zonde van Petrus niet verkleinen. (...)

Wij mogen de apostelen niet zo'n grote heiligheid toekennen, alsof zij niet zouden kunnen zondigen. (...)

De dwaze sofisten en monniken hebben de heiligen met ongehoorde en overdreven loftuitingen overladen en hebben gezegd: de kerk is zo heilig, dat zij geheel zonder zonde is. De kerk is zeker heilig, nochtans is ze tegelijk een zondares. Daarom gelooft ze ook de vergeving van de zonden en bidt: vergeef ons onze schulden. Om deze vergeving zal ieder heilige U aanbidden (Psalm 32:6). Daarom heten we niet 'doorbakken heiligen', zoals de muur wit heet omdat ze met witte verf beschilderd is. De heiligheid die ons aankleeft, is niet genoeg, Christus is onze gehele heiligheid. Waar de ons aanklevende heiligheid niet genoeg is, daar is Christus genoeg. Daarom twijfel ik er niet aan, dat Petrus hier werkelijk gevallen is. En als Paulus zich niet daartegen verzet zou hebben, dan waren alle gelovigen, uit de Joden en uit de heidenen, gedwongen geweest, tot het Jodendom terug te keren en waren ze verloren gegaan. En tot zulke vreselijke dingen zou Petrus met zijn geveinsdheid aanleiding hebben gegeven.

2:12 Want eer sommigen van Jakobus gekomen waren, at hij mede met de heidenen; maar toen zij gekomen waren, onttrok hij zich en scheidde zichzelf af, vrezende degenen, die uit de besnijdenis waren.

(...) Petrus heeft, door met de christenen uit de heidenen te eten, niet gezondigd; daar deed hij goed aan en hij wist dat hem dat geoorloofd was. Door deze zijn overtreding toonde hij, dat de wet niet noodzakelijk is voor de gerechtigheid; en hij bevrijdde de christenen uit de heidenen van het zich houden aan de wet. Want als het Petrus geoorloofd is, de wet op één punt te overtreden, dan was het ook geoorloofd de wet op alle punten te overtreden. Paulus berispt Petrus ook niet om deze overtreding van de wet, maar om het veinzen, waarvan hier melding gemaakt wordt.

(...)

Nu Petrus zich op een afstand houdt en tot elke prijs het voedsel mijdt, dat hij tevoren gegeten heeft, is dat het zekerste teken, dat degenen die wel eten, tegen de wet zondigen, terwijl degenen die zich van de in de wet verboden spijzen onthouden, gerechtvaardigd worden. (...)

2:13 *En ook de andere Joden veinsden met hem; also dat ook Barnabas mede afgetrokken werd door hun veinzing.*

Daar ziet u duidelijk, dat Paulus aan Petrus geveinsdheid verwijt. (...) En de anderen, zegt hij, stemden met het veinzen van Petrus in, zodat ook Barnabas, die toch Paulus metgezel was en reeds lange tijd met hem onder de heidenen het geloof in Christus zonder wet verkondigd had, tot dezelfde geveinsdheid verleid werd. Hier hebt u de zonde van Petrus duidelijk beschreven, dat het namelijk geveinsdheid was; die zou in de toekomst de ondergang van het aangenomen Evangelie betekend hebben, als Paulus zich niet tegen Petrus teweer gesteld had.

Maar het is een wonderlijke zaak, dat God de jonge kerk en het Evangelie zelf toentertijd door middel van een enkele persoon bewaard heeft. Alleen Paulus bleef staande, Barnabas verloor hij als metgezel, Petrus had hij tegen zich. Zo kan soms één enkele persoon bij een concilie meer betekenen dan het hele concilie. (...)

Deze dingen zeg ik daarom, opdat wij het leerstuk van de rechtvaardiging heel ijverig in ons opnemen en dat wij leren, een zuiver onderscheid te maken tussen de wet en het Evangelie; en dat wij daarmee volstrekt niets huichelachtigs doen, voor niemand ook maar een haarbreed wijken. (...)

Daarom zij verre van ons de menselijke rede, de vijandin van het geloof, die, als zonde en dood ons aanvechten, niet op de gerechtigheid van het geloof of van Christus steunt, omdat zij daarvan helemaal geen weet heeft, maar op de eigen gerechtigheid of hoogstens op de gerechtigheid van de wet. Zodra echter wet en menselijke rede een verbond aangaan, is de ongereptheid van het geloof geschonden. Niets is meer met het geloof in strijd dan de wet en de menselijke rede. En die twee kunnen niet dan met veel moeite en inspanning overwonnen worden; en zij moeten wel overwonnen worden, als u tenminste gered wilt worden. Daarom, als uw geweten door de wet verschrikt wordt en met het oordeel van God worstelt, vraag het dan niet aan de rede of de wet, maar steun alleen op de genade en het Woord der vertroosting. Gedraag u zo, alsof u nog nooit iets over de wet van God gehoord had, maar stijg op in het duister, waar wet noch verstand verlichten, maar alleen het geheim van het geloof, dat vasthoudt aan de zekerheid dat er redding is buiten de wet om, namelijk in Christus. Zo tilt het Evangelie ons boven het licht van de wet en van de rede uit in het duister van het geloof, waar wet en verstand niets kunnen uitrichten. Ook de wet moet gehoord worden, maar op zijn tijd en zijn plaats. Toen Mozes op de Sinai vertoefde en van aangezicht tot aangezicht met God sprak, toen had hij niet te maken met het ontwerpen en toepassen van de wet, maar toen hij van de berg afdaalde, werd hij de wetgever en regeerde het volk door de wet. Zo zij het geweten vrij van de wet, maar het lichaam gehoorzame de wet.

(...)

Wij zijn dus niets met al onze gaven, al zijn ze ook nog zo groot, als God er niet bij is. Als Hij ons verlaat of ons aan onszelf overlaat, is onze wijsheid en ons weten, enz. niets. Als God ons niet voortdurend draagt, dan heeft de hoogste kennis en de beste theologie geen nut. Want in het uur van de aanvechting kan het plotseling gebeuren, dat wij door de list van de duivel alle troostrijke plaatsen van de Schrift uit het oog verliezen en wij alleen de dreigende woorden tegenkomen die ons neerdrukken.

(...)

Dat druk ik u daarom zo zorgvuldig op het hart, opdat niemand denke dat de leer van het geloof gemakkelijk is. Zij is gemakkelijk onder woorden te brengen, maar heel moeilijk te verstaan en verder wordt zij gemakkelijk vertroebeld en raakt dan verloren. Laten wij dus maar heel naarstig en nederig de Heilige Schrift blijven bestuderen en laten wij ernstig bidden, dat wij de waarheid van het Evangelie niet verliezen.

2:14 *Maar als ik zag, dat zij niet recht wandelden naar de waarheid des Evangelies*

...

Paulus zegt hier, dat Petrus, Barnabas en andere Joden niet recht naar de waarheid van het Evangelie wandelden, dat is, ze hebben het Evangelie wel gehad, maar ze hebben er niet naar geleefd. Hoe geweldig zij het Evangelie ook predikten, zij hebben toch door hun geveinsdheid, die met de waarheid van het Evangelie niet kon samengaan, de wet bekrachtigd. De wet bekrachtigen betekent echter, het Evangelie afschaffen en verdraaien.

Wie daarom het Evangelie goed weet te onderscheiden van de wet, zegge God dank daarvoor en wete dat hij een theoloog is. Ik heb in mijn beproeving echt nog niet geweten, hoe ik dat had gekund. Zij zijn echter zo verschillend, dat u het Evangelie in de hemel moet plaatsen, maar de wet op de aarde, de gerechtigheid van het Evangelie moet hemels en Goddelijk genoemd worden, de gerechtigheid van de wet echter aards en menselijk. Even zorgvuldig behoort u de gerechtigheid door het Evangelie van de gerechtigheid door de wet te onderscheiden als God zorgvuldig scheiding gemaakt heeft tussen hemel en aarde, tussen dag en nacht, zodat hier licht en dag en daar duisternis en nacht is. Ach, dat wij het verschil daartussen toch beter konden zien! Daarom, als over het geloof, over de hemelse gerechtigheid, over het geweten gesproken wordt, dan moet de wet volledig buitengesloten worden, die moet op de aarde gelaten worden. Als het over de werken moet gaan, dan wordt het licht van de werken of van de gerechtigheid door de wet in de nacht aangestoken. Dan schijnt de zon en het eeuwige licht van Evangelie en genade op de dag, het licht van de wet echter in de nacht. Zo moeten wij ook in ons geloofsleven tussen die beide onderscheid maken, zodat u, als uw geweten door het gevoel van zonde verschrikt is, denkt: ik leef nog op de aarde, daar werkt de ezel, hij doet zijn dienst en draagt de hem opgelegde last; dat is, het lichaam met zijn ledematen zij aan de wet onderworpen. Als u zich echter opheft naar de hemel, laat dan de ezel met zijn last op de aarde. Want het geweten heeft niets te maken met de wet, met de werken en aardse gerechtigheid. Dan blijft de ezel dus in het dal, het geweten echter klimt met Izak de berg op (Genesis 22) en weet volstrekt niets van de wet en van de werken, maar ziet alleen op de vergeving van de zonden en alleen op de gerechtigheid, die in Christus bekend gemaakt en geschonken is.

In de aardse huishouding daarentegen moet stipte gehoorzaamheid aan de wet geëist worden. Daar mag men niets weten van het Evangelie, van het vrije geweten, van de genade, van de vergeving der zonden, van de hemelse gerechtigheid, van Christus, maar alleen van Mozes, van de wet en van de werken. Men moet deze beide, wet en Evangelie, volledig scheiden, elk blijve binnen zijn grenzen. De wet blijve buiten de hemel, dat is buiten het hart en het geweten, en anderzijds blijve de vrijheid van het Evangelie buiten het aardse, dat is buiten het lichaam en zijn ledematen. Zodra dus de wet en de zonde in de hemel komen, dus in het geweten, moeten zij direct uitgewezen worden, omdat het geweten niets van de wet en de zonde mag weten, maar alleen van Christus. En omgekeerd, als de genade, de vrijheid, enz. in het aardse komen, dus in het lichaam, zeggen we: *'Jij mag je niet in het varkenskot en in*

de modder van dit lichamelijke leven ophouden, jij hoort in de hemel, enz.' Dit onderscheid tussen wet en Evangelie had Petrus door elkaar gehaald en hij had zo aan de gelovigen de overtuiging opgedrongen, dat zij door het Evangelie en wet gelijktijdig gerechtvaardigd zouden worden. (...)

De paus heeft echter niet alleen wet en Evangelie vermengd, maar zelfs het Evangelie omgezet in niets dan wetten en wel ceremoniële wetten. Hij heeft het politieke en het kerkelijke op één hoop gegooid en dat is een satanische en helse vermenging!

Het besef van deze leer, het onderscheid tussen wet en Evangelie, is onvoorwaardelijk nodig, daarin is de hele christelijke leer samengevat.

(...)

Daarom als de wet u verschrikt en de zonde u aanklaagt en het geweten u verbrijzelt, dan moet u zeggen: Er is een tijd om te sterven en een tijd om te leven, er is een tijd om naar de wet te horen en een tijd om de wet te verachten, er is een tijd om naar het Evangelie te horen en een tijd om van het Evangelie geen weet te hebben. Nu verdwijne de wet en het Evangelie kome, want het is niet de tijd om naar de wet te luisteren, maar naar het Evangelie. Maar u hebt niets goeds gedaan, veeleer zwaar gezondigd. Toegegeven, maar ik heb vergeving van de zonden door Christus, door Wie al mijn zonden weggedaan zijn. Als het echter niet om het vrije geweten gaat, als dus de uitwendige werken gedaan moeten worden, zoals die van een predikant, die van een regering, die van een echtgenoot, leraar, leerling, dan is het niet de tijd om naar het Evangelie te handelen, maar naar de wet, dan is het zaak je beroep uit te oefenen. Zo blijft dan de wet met de ezel in het dal en het Evangelie beklimt met Izak de berg.

2:14 ... zeide ik tot Petrus in aller tegenwoordigheid: Indien gij, die een Jood zijt, naar heidense wijze leeft en niet naar Joodse wijze, waar, om noodzaakt gij de heidenen naar de Joodse wijze te leven.

(...) Door jouw voorbeeld, dat je je van onreine spijzen onthoudt, verleid je de heidenen te denken: Petrus mijdt nu de spijzen, die alleen de heidenen eten en eerst heeft hijzelf daarvan gegeten. Daarom moeten ook wij ze mijden en naar Joodse wijze leven, anders worden wij niet rechtvaardig en worden wij niet gered. Men ziet, Paulus verwijt Petrus geen onwetendheid, want die wist immers dat hij vrij was om met wie dan ook uit de heidenen te eten. Paulus hekelt de geveinsdheid, omdat Petrus de christenen uit de heidenen dwong, op Joodse wijze te gaan leven. (...)

In Paulus was geen geveinsdheid, maar de zuiverste en allerchristelijkste strengheid, ja een heilige trots, die verkeerd geweest zou zijn, als Petrus de een of andere onbetekenende zonde begaan had en niet in het belangrijkste van de christelijke leer gefaald zou hebben. Daar echter door de schuld van Petrus aan de waarheid van het Evangelie tekort gedaan wordt, kan en mag Paulus niet nalaten die te verdedigen. Opdat het Evangelie ongeschonden bewaard zou blijven, bekommert Paulus zich niet om Petrus en laten Barnabas en de anderen hem onverschillig.

(...)

De hele kracht zit in het woordje 'noodzaakt gij de heidenen de Joodse gebruiken in acht te nemen', dat wil zeggen gij dwingt hen van de genade en van het geloof te vervallen tot de wet en de werken en Christus te verloochenen, zodat Hij tevergeefs geleden heeft, gestorven is, enz. Dit woordje 'noodzaakt' sluit alle gevaren en zonden in, waarvan Paulus in de hele brief laat zien hoe erg ze zijn. (...)

Daar het dus gevaarlijk is, met de wet te werken en daar men zo gemakkelijk ten val komt en die val zo vreselijk is, namelijk uit de hoogste hemel in de hel, lere iedere christen zeer zorgvuldig deze twee, wet en Evangelie, van elkaar te onderscheiden.

De christen dulde in ieder geval, dat de wet in zijn lichaam regeert, echter niet in het geweten! Het geweten is de koningin en bruid, en mag niet door de wet onteerd worden, deze bruid moet onbevlekt voor de ene en enige bruidegom Christus bewaard worden, zoals Paulus ergens anders zegt: ik heb u als bruid bij een Man gebracht. Het geweten mag zijn bruidsvertrek niet in het diepste dal hebben, maar op de hoogte van de berg waar alleen Christus behoort te wonen en te regeren, Die niet verschrikt, de zondaren niet moedeloos maakt. Nee, Hij vertroost hen, vergeeft hun zonden en redt hen. Daarom behoort een terneergeslagen geweten niets anders te denken, niets anders te weten, niets anders tegenover de toorn en het gericht te stellen dan het Woord van Christus, dat een Woord van genade, van vergeving, van heil en van eeuwig leven is. Daar steeds aan te denken is een zware en uiterst moeilijke opgave. De rede en de menselijke natuur houden niet aan Christus vast, maar altijd weer vallen zij terug in gedachten over de wet en over de zonde en zo zoeken zij altijd de vrijheid naar het vlees, maar blijven naar het geweten in slavernij en gevangenschap.

(...) Paulus spreekt verder met Petrus:

2:15 *Wij zijn van nature Joden, en niet zondaars uit de heidenen.*

(...) Het is iets geweldigs, dat wij van nature Joden zijn. Hoewel wij echter dit voorrecht hebben, dat wij van nature Joden zijn, dat wil zeggen dat wij tot de wet en de werken geboren worden en geen zondaars zijn zoals de heidenen, daarom zijn wij nog niet rechtvaardig voor God.

Als je mij dus een nog zo goed mens toont, die als Jood en met de wet geboren is, die zich vanaf zijn geboorte volkomen aan de wet gehouden heeft, dan is hij daarom nog niet rechtvaardig. Wij zijn wel besneden, maar door de besnijdenis worden wij niet gerechtvaardigd. De besnijdenis is immers slechts een 'teken der rechtvaardigheid' volgens Romeinen 4:11. En de jongetjes, die op het geloof van Abraham besneden werden, zijn niet gered om de besnijdenis, maar om het geloof. Al zijn we dus als Joden geboren, al zijn we heilig en kunnen we ons er tegenover de heidenen op beroemen dat wij rechtvaardig zijn door de wet, dat wij de ere dienst, de belofte en de vaderen hebben - dat is inderdaad een geweldige roem - dan zijn wij daarom toch niet rechtvaardig voor God en genieten wij ook geen voorkeur boven de heidenen. (...)

Zo waren Petrus, Paulus en de andere apostelen zonen van God, zij waren rechtvaardig naar de wet, ze waren tenslotte dienaren van Christus, maar zij zullen daarom toch niet rechtvaardig voor God worden verklaard. Al stopt u daarom als het ware dit allemaal bij elkaar in één pakket: de wet, de werken en de gerechtigheid uit de werken, de besnijdenis, de aanneming tot kinderen, de testamenten, de beloften, het apostelambt, enz., dan komt daardoor toch niet de christelijke gerechtigheid tot stand. Het is namelijk allemaal niet Christus.

Wat hierboven gezegd is, heeft betrekking op het volgende: Paulus wil het geloof uiteenzetten, beklemtonen en verdedigen, omdat dát alleen rechtvaardigt, echter niet de wet. Niet dat de wet slecht of verdoemelijk zou zijn. Niet daarom wordt namelijk de wet, de besnijdenis, de eredienst, enz. verworpen, maar omdat zij niet rechtvaardigt. Paulus valt ze daarom aan, omdat de valse apostelen beweerden, dat de mensen daardoor zonder geloof, alleen op grond van uiterlijke wetsbetrachting, gerechtvaardigd en gered zouden kunnen worden. Dat was voor Paulus onverdraaglijk. Want als men het geloof loslaat, dan is alles dodelijk, de wet, de besnijdenis, de aanneming tot kinderen, het heiligdom, de kerkdienst, de beloften; ja God en Christus Zelf hebben zonder geloof geen nut. Ronduit en met alle kracht

weerspreekt Paulus alles wat tegen het geloof ingaat. Als hij over de wet spreekt, bedoelt hij vooral de ceremoniële wetten.

2:16 Doch wetende, dat de mens niet gerechtvaardigd wordt uit de werken der wet, maar door het geloof van Jezus Christus ...

Deze woorden 'werken der wet' moeten in de ruimste zin opgevat worden en zijn zeer indringend; dat zeg ik tegen de zelfverzekerde en leeglopende sofisten en monniken. Zij hebben woorden van Paulus, ja de hele Paulus bedorven met hun dwaze en goddeloze kanttekeningen, die ze zelf niet begrijpen. De werken der wet moet men heel eenvoudig als tegenstelling tot de genade opvatten. Wat geen genade is, dat is wet, of het nu om de wet in de rechtspleging gaat of om de ceremoniële wetten of om de tien geboden. Als u daarom het gebod der wet: 'Gij zult de Heere uw God liefhebben met uw gehele hart, enz.' volbracht zou hebben, dan bent u toch niet voor God gerechtvaardigd, omdat uit de werken geen mens gerechtvaardigd wordt. Maar daarover hieronder uitvoeriger.

Voor Paulus betekent dus 'werk der wet' het werk van de gehele wet. Er moet dus geen verschil gemaakt worden tussen de wet der tien geboden en de ceremoniële wetten. Als echter de wet der tien geboden niet rechtvaardig maakt, dan doet de besnijdenis, die een werk van de ceremoniële wet is, dat nog veel minder, want dat is een werk van de ceremoniële wet. Als Paulus daarom zegt (wat hij dikwijls doet): 'uit de wet' of 'uit de werken der wet' (wat voor Paulus hetzelfde betekent) 'wordt geen mens gerechtvaardigd', dan spreekt hij eenvoudig over de hele wet en zet als tegenstelling de gerechtigheid uit het geloof en de gerechtigheid uit de gehele wet tegenover elkaar, die of door Goddelijke kracht of door menselijke kracht uit de wet verkregen kan worden. Maar daardoor, zegt hij, wordt de mens niet rechtvaardig voor God. Maar de gerechtigheid uit het geloof rekt God ons toe als een geschenk door de barmhartigheid om Christus' wil. Dus met nadruk en in alle duidelijkheid zegt Paulus 'op grond van de werken der wet'. Want het lijdt geen twijfel, dat de wet heilig, rechtvaardig en goed is. Bijgevolg zijn werken van de wet ook heilig, rechtvaardig en goed. Toch wordt door de werken der wet geen mens rechtvaardig voor God. (...)

Paulus heeft het niet over een deel van de wet, dat ook goed en heilig is, maar over de hele wet. Maar het werk, dat overeenkomstig de hele wet gedaan is, rechtvaardigt niet. Paulus spreekt niet over de zonde tegen de wet, of over het werk van het vlees, maar over het 'werk der wet'; hij bedoelt juist een werk, dat overeenkomstig de wet gedaan is. Daarom niet doden, niet echtbreken, enz., of het nu geschiedt overeenkomstig de natuur of door menselijke krachten, naar de vrije wil of uit Gods genadige goedheid of door Goddelijke kracht, dan kan het werk nochtans niet rechtvaardigen.

Werken der wet kunnen voor de rechtvaardiging of na de rechtvaardiging geschieden. Voor de rechtvaardiging hebben vele goede mannen onder de heidenen, zoals Xenophon, Aristides, Fabius, Cicero, Pomponius, Atticus, enz. de wet vervuld en uitstekende werken verricht. (...)

Echter standvastigheid en waarheidsliefde zijn grote deugden en prachtige werken der wet en toch zijn de bedrivers ervan er niet door gerechtvaardigd. Petrus, Paulus en alle christenen doen werken der wet na de rechtvaardiging, maar daardoor worden ze niet gerechtvaardigd. 'Ik ben mijzelf van geen ding bewust', zegt Paulus, dat wil zeggen: geen mens kan mij aanklagen, 'doch ik ben daardoor niet gerechtvaardigd' (1 Korinthe 4:4). Vast staat dus, dat Paulus spreekt over de hele wet en over de werken van de hele wet, niet over de zonden tegen de wet.

Daarom moet de verdoemelijke en goddeloze mening van de aanhangers van de paus verworpen worden, die aan een verricht werk de kracht toeschrijven om genade en vergeving van zonden te verdienen. Zij zeggen namelijk: een goed werk, dat vóór het ontvangen van genade verricht wordt, heeft in zichzelf kracht om de genade, om redenen van billijkheid, te verkrijgen. Als dan de genade verkregen is, zou het daaropvolgende werk het eeuwige leven op grond van verdienste kunnen verkrijgen, zodat de mens, die zich in staat van doodzonde zonder genade bevindt, als hij maar met een goede, natuurlijke bedoeling een goed werk verricht, bijvoorbeeld een mis leest of hoort, aalmoezen geeft, enz., de genade uit billijkheid verdient. Als deze genade dan verkregen is, kan hij al werken doen, die op grond van waardigheid het eeuwige leven verdienen. Bij het eerste werk is God hem nog niets schuldig, maar omdat Hij goed en rechtvaardig is, betaamt het Hem, dat Hij zulk een werk, ook als het in staat van doodzonde verricht is, erkent en daarvoor genade schenkt. Na het schenken van de genade is Hij echter reeds schuldenaar geworden en wordt terecht genoopt het eeuwige leven te schenken, omdat het nu niet meer alleen om een werk van de vrije wil gaat, verricht overeenkomstig de grondgedachte van de geboden; nu gaat het om een werk dat in de kracht van de heiligmakende genade verricht is, dat wil zeggen uit liefde.

Dat is de theologie van het rijk van de antichrist, die ik daarom vermeld, opdat de uiteenzetting van Paulus des te beter begrepen kan worden. Als de dingen tegenover elkaar gesteld worden, kunnen ze des te beter duidelijk gemaakt worden. Verder moet ook naar voren komen, hoe ver ze van de waarheid zijn afgedwaald, 'zelf blind en leidlieden van blinden' (Matthéüs 23:16) en hoe zij door deze goddeloze en lasterlijke leringen het Evangelie niet alleen verduisterd hebben, maar eenvoudig terzijde geschoven en met Christus afgedaan hebben. Als ik namelijk in een staat van doodzonde het een of ander werkje kan verrichten, dat niet alleen naar zijn inhoud voor God aangenaam is, maar ook genade om redenen van billijkheid verdienen kan en als ik dan, na het ontvangen van de genade, werken kan verrichten in de kracht van de genade, namelijk uit liefde en als ik zo het eeuwige leven verwerven kan, waarvoor heb ik dan nog de genade van God nodig, de vergeving der zonde, de belofte, de dood en de overwinning van Christus? Dan is Christus voor mij totaal overbodig. Ik heb immers mijn vrije wil en de kracht om het goede te verrichten, waardoor ik de genade verdien, daar God naar billijkheid oordeelt en zo kan ik het eeuwige leven verdienen, omdat God beloont naar verdienste. (...)

De paus, zijn bisschoppen, doctoren, monniken, enz. hebben het begrip doodzonde alleen op de uitwendige werken betrokken, die tegen de wet gedaan worden, als daar zijn moord, echtbreuk en diefstal. Ze zagen niet, dat doodzonde de onwetendheid is, de haat, de verachting van God in het hart, de ondankbaarheid, het morren tegen God, het weigeren Gods wil te doen. Doodzonde is dit, dat het vlees alleen tegen God kan denken, spreken en handelen en voor de duivel. Als zij oog gehad zou hebben voor deze diepe verdorvenheid van de menselijke natuur, dan zouden zij er niet zo goddeloos op los gepraat hebben over verdienste naar het billijk oordeel van God en naar de waardigheid van de mens.

Daarom moet men heel eigenlijk en heel nauwkeurig vaststellen wat een goddeloze of zondaar tot de dood is. Zo iemand kan een vrome huichelaar zijn en een bloeddorstig mens. Zoals Paulus geweest is op de weg naar Damaskus, toen hij Jezus van Názareth wilde vervolgen en de leer van het Evangelie uit de weg wilde ruimen, de vromen doden en de gemeente van Christus geheel en al verwoesten. En dat was beslist de allergrootste en allerverschrikkelijkste zonde tegen God, maar Paulus had daar geen besef van. Zo zeer was hij door een goddeloze ijver voor God verblind, dat

hij meende, dat deze verschrikkelijke misdaad de hoogste gerechtigheid was, een verdienste jegens God en een Gode welgevallige gehoorzaamheid. En zulke 'heiligen', die het voor hun rekening nemen dat zulke verschrikkelijke zonden hoogste gerechtigheid zijn, zouden genade verdienen? (...)

Daarom ontkennen wij met Paulus elke verdienste, die op billijkheidsgronden en die op de waardigheid van de mens betrekking heeft, en met groot vertrouwen verklaren wij dat deze bespiegelingen enkel en alleen het spel van de duivel zijn, en dat er nooit zulke verdiensten geweest of uit voorbeelden gebleken zijn. Want aan niemand heeft God ooit genade en eeuwig leven gegeven om een verdienste uit billijkheidsoverwegingen of om de waardigheid van die mens. Al dat redetwisten van de scholastici over verdienste om redenen van billijkheid en om waardigheid zijn enkel en alleen ijdele gedachtespinsels en speculatieve dromen van mensen die niets om handen hebben, over dingen van niets. Toch is het hele pausdom daarop gebaseerd en steunt ook nog heden daarop. Want iedere monnik stelt het zich zo voor: ik kan door het in acht nemen van de heilige regels de genade verdienen naar het billijk oordeel van God; maar door de werken, die ik na het ontvangen van de genade doe, kan ik zo veel verdiensten opstapelen, dat het niet alleen voor mij genoeg is om het eeuwige leven te ontvangen, maar dat ik van deze verdienste ook aan anderen kan meedelen en verkopen. Zo hebben alle monniken het onderwezen en voorgeleefd. En om deze openlijke las ter tegen Christus te verdedigen, bestrijden de volgelingen van de paus ons tegenwoordig met alle middelen. Hoe heiliger de huichelaar of de werkheilige is, des te erger vijand van het Evangelie van Christus is hij.

De ware christelijke leer is deze:

1. Eerst moet de mens zichzelf door de wet als zondaar leren zien, voor wie het onmogelijk is welk goed werk dan ook te doen. De wet zegt namelijk: je bent een slechte boom en daarom strijdt alles wat je denkt, spreekt en doet tegen God. Je kunt de genade dus niet door je werken verdienen. Als je dat wilt, maak je het kwaad alleen maar erger, omdat je als slechte boom niets anders kunt dan slechte vruchten voortbrengen en dat is zonde, want 'Wat uit het geloof niet is, dat is zonde' Romeinen 14:23. Daarom de genade door voorafgaande werken te willen verdienen, is zoveel als God door zonde te willen verzoenen en dat is niets anders dan zonde bij zonde voegen, God uitlachen en Zijn toorn uitlokken. Als de mens zo in de wet onderricht wordt, dat hij verschrikt en verootmoedigd wordt en echt inziet hoe groot zijn zonden zijn en geen vonkje liefde tot God in zich vindt, dan geeft hij God in Zijn Woord gelijk en belijdt, dat hij de eeuwige dood en de verdoemenis verdiend heeft. Het eerste deel van de christelijke leer is dus de prediking van boete en zelfkennis.
2. Daaruit volgt het tweede: als u gered wilt worden, dan gelukt die redding niet door de werken, maar God zond Zijn eniggeboren Zoon in de wereld, opdat wij door Hem zullen leven. Hij is gekruisigd, voor u gestorven en Hij heeft uw zonden in Zijn lichaam gedragen. Er is geen 'billijk oordeel' of een verdienste vóór de genade, want van tevoren is er enkel toorn, zonde, schrik en dood. Daarom laat de wet enkel zonde zien, brengt schrik en verootmoediging en bereidt zo voor op de rechtvaardiging en drijft tot Christus. God is iemand, Die Zijn gavenvoor niets geeft aan allen, en dat Is Zijn eigen eer. Maar Hij kan Zijn God-zijn niet verdedigen tegenover werkheiligen, die genade en eeuwig leven niet als een geschenk van Hem willen ontvangen; zij willen alles met hun werken verdienen. Deze mensen willen God heel eenvoudig Zijn eer ontroven. Opdat dus

God Zijn God-zijn kan handhaven, moet Hij de wet wel vooropstellen, die schrik moet aanjagen en als bliksem en donder de allerhardste rotsen moet verbrijzelen.

Dat is kort samengevat onze theologie met het oog op de gerechtigheid van Christus: wij keren ons tegen de gruwelen en monsterachtigheden van de sofisten, als zij spreken over de verdienste naar Gods billijk oordeel of naar waardigheid, of over de werken vóór de genade en die na de genade. Deze geheel ijdele dromen hebben zelfverzekerde mensen al nadenkende verzonnen, mensen die nooit geoefend zijn door verzoeken en door echte schrik over de zonde of die door de dood beproefd zijn. Daarom begrijpen ze niet wat ze zeggen of waarover ze iets beweren, want er kan geen voorbeeld van een werk voor de genade of na de genade gegeven worden. Het zijn dus geheel nutteloze fabels, waarmee de pausgezinden zichzelf en anderen bespottelijk maken. (...)

U ziet dus, dat de christelijke gerechtigheid niet een tot het wezen van de mens behorende eigenschap is, 'forma' zoals zij dat zelf noemen. Zij zeggen namelijk: als de mens een of ander goed werk verricht, dan neemt God dat aan en giet Hij voor dit werk de bedrijver ervan de liefde in. Deze ingegoten liefde noemen zij een inwonende eigenschap in het hart en duiden die als 'basisgerechtigheid' (justitia formalis); het is goed als u deze uitdrukking kent. En zij willen er niet aan, dat deze eigenschap 'liefde', die voor het hart hetzelfde doet als de witte verf voor een wand, geen gerechtigheid is. Zij komen niet hoger dan deze uiting van de menselijke rede: de mens is rechtvaardig door zijn in hemzelf gefundeerde gerechtigheid; die is de genade die heilig maakt; en zij bedoelen de liefde. Zo kennen zij aan een levenshouding en aan een de mens aanklevende eigenschap, namelijk de liefde, die gave en opgave volgens de wet - is want de wet die zegt: gij zult de Heere uw God liefhebben - de gerechtigheid toe die een mens betaamt, en van een mens, die deze uit de liefde voortvloeiende gerechtigheid heeft, zeggen ze dat hij in de grond rechtvaardig is; ja zo iemand is dan ook echt rechtvaardig, omdat hij nu goede werken verricht, op grond waarvan hij recht heeft op het eeuwige leven. Dat is de mening van de sofisten en wel van de besten onder hen.

Anderen zijn niet zo goed, zoals Scotus en Occam, die gezegd hebben, dat die door God geschonken liefde niet nodig is om de genade van God te verkrijgen, want de mens kan de alles te boven gaande liefde van God door zijn natuurlijke krachten uitlokken. Scotus redeneert namelijk zo: als de mens het geschapene kan liefhebben, de jongen het meisje, de gierigaard het geld, dat toch een veel geringer goed is, dan kan hij ook God liefhebben, Die het grotere goed is. Als de mens vanuit zijn natuurlijke krachten liefde tot het geschapene heeft, dan heeft hij nog veel meer liefde tot de Schepper. In dit argument waren alle sofisten verstrikt en niemand van hen kwam eruit. Ze zeiden nochtans: de Schrift dwingt ons te erkennen dat God Zelf, behalve de natuurlijke liefde, waarmee Hij niet tevreden is, ook de door Hem Zelf geschonken liefde verlangt. Zo beschuldigen zij God ervan, dat Hij een woeste tiran is en een wrede eiser, Die er niet mee tevreden is, dat ik Zijn wet onderhoud; maar boven de wet uit, die ik goed volbrengen kan, eist Hij ook nog, dat ik die door bijkomende inspanningen en door sieraden of een bepaalde kledij zal volbrengen. Dat is net als een meesteres, die er niet mee tevreden is dat de kokkin de spijzen zo goed mogelijk heeft toe bereid, maar haar de les leest, dat zij de spijzen niet toe bereid heeft in een prachtig gewaad met een gouden kroon op haar hoofd. Wat is dat voor een meesteres, die behalve dat wat de kokkin moet doen en wat zij ook voortreffelijk doet, ook nog van haar verlangt, dat ze een gouden kroon draagt, die zij helemaal niet heeft? En wat is dat voor een God, Die van ons eist dat wij Zijn wet, die wij

overigens uit eigen kracht onderhouden, zouden volbrengen door iets extra's te doen, wat wij onmogelijk kunnen?

Maar hier maken zij een onderscheid, om niet de schijn op zich te laden dat ze iets tegenstrijdigs zouden zeggen. Ze zeggen, *de wet moet op twee manieren onderhouden worden, ten eerste naar de letter, vervolgens overeenkomstig de bedoeling van de Wetgever.*

Naar de letter, dat wil zeggen voorzover het de zaak zelf betreft, kunnen wij eenvoudig alles volbrengen wat de wet gebiedt, echter niet overeenkomstig de intentie van de Wetgever, dat wil zeggen dat God er niet mee tevreden is, dat we alles wat in de wet geboden is, volbracht hebben, ofschoon er niets is dat Hij verder nog zou kunnen eisen. Maar boven dat alles uit eist Hij, dat we de wet in liefde volbrengen, niet met de natuurlijke liefde die we hebben, maar met de bovennatuurlijke Goddelijke liefde die Hij Zelf geeft. Wat is dat anders, dan van God een tiran en beul maken, Die van ons datgene eist wat wij niet volbrengen kunnen? En het heeft weinig gescheeld, of zij hadden regelrecht gezegd, dat het niet door onze schuld is, dat wij verdoemd worden, maar door Gods schuld, want Hij verlangt van ons, dat wij Zijn wet vanuit dat hoogste gezichtspunt zullen volbrengen.

Ik zeg dit alles om dit onderwerp in een helder licht te zetten. U moet inzien hoe ver ze van de bedoeling van de Schrift zijn afgedwaald, toen ze zeiden: wij kunnen uit eigen kracht God boven alles liefhebben of tenminste op grond van wat we gedaan hebben, genade en het eeuwige leven verdienen. Omdat God het echter niet voldoende vindt, als wij ons aan de letter van de wet houden, maar wil dat de wet overeenkomstig de intentie van de Wetgever volbracht wordt, daarom dwingt de Heilige Schrift ons een bovennatuurlijke, door de hemel ingegoten hoe danigheid te bezitten. Dat is de liefde, van welke ze zeiden dat die de basis van alle gerechtigheid is, die aan het geloof een fraaie vorm geeft, en bewerkt dat het rechtvaardig maakt. Zo is het geloof het uiterlijk, de huls en de kleur, maar de liefde is het leven, de pit en het wezen (forma).

Dat zijn de dromen van de scholastici. Wij echter zetten het geloof op de plaats van de liefde. En als de scholastici zeggen dat het geloof slechts de buitenkant is, maar dat de liefde pas de levendige kleuren en de inhoud zelf aanbrengt, dan zeggen wij daarentegen: het geloof grijpt Christus aan, Hij is de wezenlijke Die aan het geloof het schone aanzijn geeft, zoals de kleur dat doet aan de wand. Daarom is het christelijk geloof niet iets zinledigs in het hart, dat zou kunnen samengaan met een dodelijke zonde, totdat de liefde zou komen en dat geloof tot leven zou wekken. Als het een waar geloof is, dan is het een vast vertrouwen in het hart, een sterk eenswillend zijn, waardoor Christus wordt aangegrepen, zodat Christus het Voorwerp van het geloof is, weliswaar niet als object, maar laat ik het zo zeggen: in het geloof zelf is Christus tegenwoordig. Het geloof is een zekere mate van besef of een duisternis die niet doet zien, en nochtans woont in deze duisternis Christus, Die in het geloof werd aangegrepen, zoals de Heere op de Sinaï of in de tempel in diepe duisternis woonde. De grond van onze gerechtigheid (*formalis nostra justitia*) is niet de liefde, die aan het geloof pas vorm en kracht geeft, maar de grond van onze gerechtigheid is het geloof zelf en de duisternis van het hart, dat wil zeggen ons vertrouwen in iets wat wij niet zien, dat is ons vertrouwen op Christus, Die, al wordt Hij ook op geen enkele wijze gezien, nochtans tegenwoordig is.

Rechtvaardig maakt dus het geloof, dat die Schat aangrijpt en bezit, namelijk de tegenwoordige Christus. Hoe Hij tegenwoordig is, is met gedachten niet te begrijpen, want er heerst diepe duisternis, zoals ik zei. Waar dus het ware geloof des harten is, daar is Christus midden in wolken en donkerheid en in het geloof. En dat is de grond van de gerechtigheid om welke een mens gerechtvaardigd wordt, het is niet de liefde, zoals de sofisten zeggen. Kortom: terwijl de sofisten zeggen dat de liefde het geloof doet groeien en vrucht doet dragen, dan zeggen wij dat Christus het geloof doet groeien en vrucht doet dragen, zodat Hij de grond van het geloof is. Daarom is de in het geloof aangegrepen en in het hart wonende Christus de christelijke gerechtigheid, om welke God ons als rechtvaardig aanziet en het eeuwige leven schenkt. (...)

Het is een heel gevaarlijke dwaling van de scholastische theologen, als zij onderwezen hebben dat de mens op deze wijze vergeving van zonden en rechtvaardiging verkrijgt, indien hij door voorafgaande werken, die zij verdienen naar het billijk oordeel van God noemen, genade verdient; genade is voor hen een aan de wil inherente kwaliteit, door God gegeven boven op de liefde die wij van nature hebben. Als men die heeft, zeggen ze, dan is de mens in de grond rechtvaardig, dan is hij een waar christen. (...)

Die dromers hebben het geloof gemaakt tot een nietige eigenschap van het hart, die alleen, zonder de liefde, niets vermag; als echter de liefde erbij komt, dan wordt het geloof werkzaam en maakt het rechtvaardig.

De werken die daarna volgen, zeiden ze, hebben kracht - uit waardigheid - het eeuwige leven te verdienen, namelijk zo, dat God om de liefde, waarmee Hij de menselijke wil versterkt heeft, ieder werk dat daarna volgt aanrekent ten eeuwigen leven. (...)

Tegenover dit gezwets en deze volkomen zinloze dromen van de sofisten stellen wij de volgende opvatting van het geloof en van de centrale christelijke waarheid: de mens wordt eerst door de wet tot zelfkennis opgevoed, zodat hij kan instemmen met 'Allen hebben gezondigd en missen de roem bij God' (Romeinen 3:23) en 'Er is niemand rechtvaardig, ook niet een, er is niemand die verstandig is, er is niemand die God zoekt, allen zijn zij afgeweken' (Romeinen 3:10 e.v.), verder 'Tegen U alleen heb ik gezondigd' (Psalm 51:6). Zo schrikken wij, geheel in tegenstelling tot de sofisten, de mensen af van de verdienste die naar het billijk oordeel van God en om de waardigheid beloond wordt. Als de mens door de wet zo verootmoedigd en tot zelfkennis gebracht is, kan hij oprecht berouwvol zijn en ziet hij zich als een zo grote zondaar, dat hij zich niet in eigen kracht en met eigen inspanning en werk van de zonden bevrijden kan. Dan ziet hij tenslotte goed in, wat Paulus wil, als hij zegt, dat de mens een slaaf en gevangene van de zonde is en dat God alles onder de zonde besloten heeft (Romeinen 3:22), dat de hele wereld voor God verdoemelijk is. Nu ziet die mens dat de leer van de sofisten (over het billijk oordeel van God en over de verdienste uit waardigheid) enkel een schermutseling met woorden is, en dat het gehele pausdom ten val komt.

Iemand die dat is gaan beseffen, mag wel verzuchten: wie zal dan hulp brengen? Want de zo door de wet verschrikte mens wanhoopt geheel en al aan zijn eigen krachten, ziet om zich heen en hunkert naar de hulp van de Middelaar en Redder. Te rechter tijd komt dan het heil van het Evangelie en dat zegt: 'Mijn zoon, heb vertrouwen, uw zonden zijn u vergeven' (Matthéüs 9:2). Geloof in Jezus Christus, Die voor uw zonden gekruisigd is, enz. Wanneer u uw zonden voelt, dan moet u ze niet in uzelf aanzien, maar bedenken dat ze op Christus gelegd zijn 'door wiens striemen u genezing geworden is' (Jesaja 53:5).

Zo begint de zaligheid, zo worden wij van de zonden bevrijd, zo worden wij rechtvaardig gemaakt en wordt ons het eeuwige leven geschonken, waarlijk niet om onze verdiensten en werken, maar om het geloof waarmee wij Christus aangrijpen. Zo spreken ook wij van een gesteldheid en een grond voor gerechtigheid in het hart, maar wij bedoelen niet de liefde, zoals de sofisten, maar het geloof. Het geloof ziet echter niets anders en grijpt niets anders aan dan Christus, de Verlosser. Dan is het echter nodig, dat men weet, wie Christus eigenlijk is. De sofisten hebben in hun onwetendheid een rechter en beul van Hem gemaakt en hebben die allerdwaaste leer van de verdienste naar billijkheid en waardigheid uitgedacht. Maar Christus is juist niet de wetgever, maar de Verzoener en Verlosser; dat verstaat het geloof en het gelooft zonder twijfel, dat Hij overvloedig werken verricht heeft die naar Gods billijk oordeel en om hun waardigheid aangenomen worden. Hij zou immers met een druppeltje van Zijn bloed voor de zonden van de wereld genoeg gedaan hebben. Nu echter heeft Hij overvloedige genoegdoening tot stand gebracht. (...)

Hier moet ook opgemerkt worden, dat deze drie: geloof, Christus en aanneming of toerekening bij elkaar behoren. Het geloof grijpt Christus aan, houdt Hem voor ogen en omvat Hem zoals een ring de edelsteen omvat, en wie met zulk een geloof, dat Christus in het hart sluit, bevonden wordt, die wordt door God als rechtvaardig aangezien.

Zeer noodzakelijk is de aanneming of toerekening, omdat wij niet in eigen reinheid rechtvaardig zijn, maar omdat in dit leven de zonde nog in het vlees blijft. Van deze in het vlees overgebleven zonde reinigt God ons. Verder worden wij soms ook door de Heilige Geest verlaten en vallen in zonde zoals Petrus, David en andere heiligen. Wij kunnen evenwel altijd terugvallen op dit leerstuk, dat onze zonden bedekt zijn en dat God ze ons niet toerekenen wil (Romeinen 4). Niet dat er geen zonde zou zijn (zoals de sofisten leerden: zolang als wij ons van geen zonde bewust zijn, zolang kunnen wij goede werken doen), nee: de zonde is er echt en de vromen voelen die, maar God ziet eraan voorbij en bedekt ze, omdat de Middelaar Jezus Christus voor ons intreedt; omdat wij Hem in het geloof aangrijpen, behoeven alle zonden geen zonde te zijn. Waar echter Christus en het geloof niet is, daar is geen vergeving van de zonden, geen ontferming, daar is enkel toerekening van de zonde en verwerping. Zo wil God Zijn Zoon verheerlijken en wil Zelf aan ons verheerlijkt worden door de Zoon.

Nadat wij het geloof in Christus onderwezen hebben, leren wij ook over de goede werken. Omdat u Jezus Christus in het geloof hebt aangenomen, waardoor u gerechtvaardigd wordt, ga dan heen en heb God en de naaste lief, roep Hem aan, zeg dank, predik, loof, belijd God, doe wel en dien de naaste, doe uw plicht. Dat zijn waarlijk goede werken, die uit dit geloof en uit de ontvangen vrolijkheid van het hart voortvloeien, daar wij de vergeving der zonden door Christus om niet ontvangen hebben.

Wat er dan later aan kruis en lijden te dragen is, wordt gemakkelijk gedragen. Want Jezus Christus is zachtmoedig en Zijn last is licht (Matthéüs 11:30). (...) Als het van binnen allemaal lieflijk en zoet is, dan kan een christen alles gewillig doen en ondergaan. (...)

We kunnen een christen zo definiëren en zeggen: niet hij is een christen, die geen zonde heeft of voelt, maar hij is een christen, wie de zonde om het geloof in Christus niet aangerekend wordt. Deze leer geeft troost, echte troost aan het geweten als het er echt om spant. (...)

Een christen mag volstrekt niets te maken hebben met de wet en met de zonde en vooral niet in de aanvechting; voorzover hij een christen is, staat hij boven wet en

zonde, Christus, de Heer over de wet, heeft hij in het hart, zoals de edelsteen in de ring gevat is. Wanneer de wet hem aan klaagt, de zonde hem in verwarring brengt, ziet hij op Christus in Wie hij in het geloof de overwinning heeft over wet, zonde, dood en duivel ... Christus heerst over die allen, zodat zij de christen geen kwaad doen.

Als we het goed verstaan is de christen dus vrij van alle wetten en aan geen enkele wet, inwendig noch uitwendig, onderworpen. (...)

Gaarne vermanen wij tot en dringen aan op de gerechtigheid van het geloof, opdat alle pausgezinden en sektariërs te schande worden en opdat dit leerstuk vast en zeker wordt in onze harten. Dit hebben wij heel erg nodig, want als deze zon er niet meer is, vallen we terug in de vroegere duisternis. Het is een huiveringwekkende gedachte, dat de paus dát in de kerk heeft kunnen bewerken, dat Christus verloochend, met voeten getreden, bespuwd en belasterd is en dat alles met behulp van het Evangelie en de sacramenten, die hij zo verduisterd heeft en in zulk een afschuwelijk misbruik heeft doen verkeren, dat hij die kon gebruiken tegen Christus, ten gunste van zijn duivelse verdorvenheden, die hij heeft ingesteld en heeft laten overheersen. O verschrikkelijke duisternis en onmetelijke toorn van God!

2:16 ... zo hebben wij ook in Christus Jezus geloofd ...

Dat is het ware van het christen-zijn, dat wij namelijk door het geloof in Christus en niet door de werken der wet rechtvaardig worden. U moet zich niets aantrekken van die goddeloze opmerking van de sofisten, dat het geloof eerst dan rechtvaardig maakt, als de liefde en de goede werken erbij komen. Door deze verderfelijke kanttekening hebben zij de beste teksten hierover verduisterd en bedorven. Als echter de mens hoort, dat hij weliswaar in Christus moet geloven, maar het geloof niet rechtvaardig maakt, als die eigenschap, namelijk de liefde, er niet bij komt, dan valt hij terstond van het geloof af en denkt: als het geloof zonder liefde niet rechtvaardig maakt, dan is het geloof ijdel en onnut en alleen de liefde maakt rechtvaardig. Want als het geloof geen schoon aanschijn gekregen heeft door de liefde, dan heeft het niets te betekenen.

Voor deze verderfelijke en schadelijke leer voert de tegenpartij die plaats uit 1 Korinthe 13:1 e.v. aan: 'Al ware het, dat ik de talen der mensen en der engelen sprak en al ware het dat ik de gave der profetie had en wist al de verborgenheden en al de wetenschap en al ware het dat ik al het geloof had, zodat ik bergen verzette, en de liefde niet had, zo ware ik niets.' Deze tekst houden zij voor hun onneembare vesting. Maar ze zijn mensen zonder verstand, daarom verstaan ze er niets van en zien ze niets in die Paulus. Door hun verkeerde uitleg hebben zij niet alleen Paulus' woorden onrecht aangedaan, maar ook Christus en al Zijn weldaden onder puin bedolven. Daarom moeten wij hun uitleg mijden als hels vergif en met Paulus besluiten: alleen door het geloof worden wij rechtvaardig en niet door een geloof dat door de liefde vorm kreeg. Daarom moet niet aan de liefde, als dat wat het geloof een schoon aanschijn geeft, de kracht van de rechtvaardigmaking toegeschreven worden, maar aan het geloof dat in het hart Christus Zelf aangrijpt en bezit. Dit geloof zonder de liefde en daaraan voorafgaand maakt rechtvaardig.

We geven toe, dat ook over de goede werken en de liefde onderwezen moet worden. Echter op de juiste tijd en op de juiste plaats, als het namelijk over het probleem van de goede werken gaat en niet over dit belangrijke leerstuk van de rechtvaardiging door het geloof. (...)

Wanneer wij ons nu centraal met het leerstuk van de rechtvaardigmaking bezig houden, dan verwerpen en verdoemen wij de werken. (...)

De wet is goed, rechtvaardig en heilig. Dat is mooi, maar als het om de rechtvaardigmaking gaat, dan is er geen gelegenheid om over de wet te spreken. Dan gaat het daarom, wie Christus is en wat voor een weldaad Hij ons gebracht heeft. Maar Christus is geen wet, Hij is niet mijn werk of het werk van de wet, Hij is niet mijn liefde of de liefde van de wet, Hij is niet mijn kuisheid, mijn gehoorzaamheid of mijn armoede. Christus is de Heere van leven en dood, de Middelaar en Redder van de zonden, de Verzoener van hen die onder de wet zijn. Door het geloof zijn wij in Hem en Hij is in ons (Johannes 6). Deze Bruidegom Christus moet met de bruid alleen zijn en met rust gelaten worden en alle dienaren en de hele familie moeten op een afstand blijven. Later echter, als de Bruidegom de deur geopend heeft en naar buiten komt, moeten de knechten en maagden komen toelopen en Hem dienen en spijs en drank brengen. Dan worden de werken der liefde mogelijk. (...)

De overwinning over de zonde en de dood ligt niet in de werken van de wet en ook niet in onze ziel, enz., ze ligt alleen in Christus Jezus. Daarom willen wij het ook graag dulden, dat wij door onze tegenstanders de 'alleen-theologen' worden genoemd. Die tegenstanders van ons begrijpen immers niets van Paulus' betoog (...)

2:16 ... opdat wij zouden gerechtvaardigd worden uit het geloof van Christus en niet uit de werken der wet ...

Deze woorden moeten heel nauwkeurig en met toewijding gelezen worden. Paulus spreekt niet alleen, zoals ik al eerder waarschuwde, over de ceremoniële wet, maar over de hele wet. Want de ceremoniële wet was net zo goed van God als de morele; de besnijdenis, de instelling van het priesterschap, de eredienst en de rituelen waren net zo goed door God voor geschreven als de wet van de tien geboden. Eveneens was het een wet, dat Abraham bevel kreeg zijn zoon Izak te offeren. Dit werk van Abraham behaagde God, net zoals de andere werken die ceremoniële handelingen waren, Hem behaagden, maar hij is niet door dat werk rechtvaardig gemaakt, maar door het geloof, want de Schrift zegt: 'En Abraham geloofde God en het is hem gerekend tot rechtvaardigheid' (Romeinen 4:3).

Na de openbaring van Christus echter, zeggen zij, brengen de ceremoniële wetten de dood. Maar iedere wet, ook de wet der tien geboden, brengt zonder het geloof in Christus de dood. Voortaan mag in het geweten niet de wet, maar alleen de Geest des levens regeren, door welke wij in Christus van de wet der letter en des doods, van zijn werken en van de zonden bevrijd zijn; niet omdat de wet slecht zou zijn, maar omdat de wet voor de rechtvaardigmaking van geen nut is. (...)

2:16 ... daarom dat uit de werken der wet geen vlees zal gerechtvaardigd worden.

Tot zover gaan de woorden die Paulus tot Petrus gesproken heeft. In deze woorden maakt hij, als in een samenvatting van de christelijke leer, het belangrijkste leerstuk, dat ware christenen maakt, begrijpelijk. Nu wendt hij zich weer tot de Galaten, aan wie hij schrijft en eindigt met de zin: Daar het zo is, dat wij door het geloof in Christus rechtvaardig worden, daarom 'zal uit de werken der wet geen vlees gerechtvaardigd worden.'

(...)

Met vlees bedoelt Paulus niet die grove zonden, waar de sofisten het over hebben. Hij is gewoon die bij de naam te noemen, als echtbreuk, hoererij, onreinheid, enz. (Galaten 5:19 e.v.). Vlees betekent voor Paulus hetzelfde als voor Christus, Die in Johannes 3:6 zegt: 'Wat uit het vlees geboren is, dat is vlees.' Vlees duidt dus de hele natuur van de mens aan met de menselijke rede en al haar krachten. Dit vlees, zegt Paulus, wordt niet uit de werken en ook niet uit de werken der wet gerechtvaardigd. (...).

Paulus verstaat onder vlees de hoogste gerechtigheid, de wijsheid, de aanbidding van God, de religie, het intellect, de wil, zo hoog en groot als dat alles in de wereld maar zijn kan. Daarom wordt geen monnik door het behoren tot een orde, ook geen priester door het lezen van missen en het stipt zich houden aan gebedstijden, geen filosoof door wijsheid, ook geen theoloog door theologie, ook geen Turk door de koran, geen Jood door Mozes gerechtvaardigd. Kortom: hoe wijs en rechtvaardig de mensen ook mogen zijn volgens de rede en de Goddelijke wet, toch worden ze door al hun werken, verdiensten, missen, door de hoogste gerechtigheid en godsdienstige praktijken niet gerechtvaardigd. (...)

Zo verschrikkelijk en zonder einde is de toorn van God, dat Hij door zoveel eeuwen heen de ondankbaarheid en de verachting van het Evangelie en van Christus aan de pausgezinden gestraft heeft. 'Hij heeft ze overgegeven in de begeerlijkheden hunner harten' (Romeinen 1:24 e.v.), zodat zij, nadat zij Christus - wat Zijn betekenis voor het heil betreft - geheel verloochend en gelasterd hebben, en in plaats van het Evangelie de gruwel van de kloosterregels en van de menselijke tradities aangenomen hebben, die zij alleen aanbeden en verkozen hebben boven het Woord van God. En dat zo lang, tot tenslotte ook het huwelijk van hen afgenomen werd en zij tot het ontuchtige celibaat gedwongen werden. Toen zijn zij ook nog uitwendig bezoedeld met allerlei soort van schandelijkheid, met echtbreuk, onreinheid, onzuiverheid, sodomietische zonden, enz. Dat was de vloek van het onreine celibaat. (...)

De voornaamste conclusie is deze: 'Uit de werken der wet wordt geen vlees gerechtvaardigd.' U moet met deze stelling heel ver gaan en alle rangen en standen erbij betrekken. Geen monnik wordt om zijn orde, geen non om haar kuisheid, geen burger om zijn rechtschapenheid, geen vorst om zijn mildheid gerechtvaardigd, enz. De wet van God is groter dan de hele wereld en omvat alle mensen; en de werken van de wet overtreffen verreweg de zelfgekozen werken van de werkheiligen, en toch zegt Paulus, dat noch de wet, noch de werken van de wet rechtvaardig maken. Dus maakt alleen het geloof rechtvaardig. Nu deze belangrijke stelling vaststaat, gaat Paulus die met argumenten ondersteunen.

Het eerste argument ontleent hij als het ware aan het tegenovergestelde:

2:17 Maar indien wij, die in Christus zoeken gerechtvaardigd te worden, ook zelf zondaars bevonden worden ...

Dat is geen Latijnse manier van denken, maar een Hebreeuwse en theologische. Als het waar is, zegt Paulus, dat wij in Christus gerechtvaardigd worden, dan is het onmogelijk dat wij zondaren zijn of door de wet gerechtvaardigd worden. Als het echter niet waar is, als het dus noodzakelijk is dat wij door de wet en haar werken gerechtvaardigd worden, dan kunnen wij onmogelijk door Christus gerechtvaardigd worden. Een van beide moet verkeerd zijn, wij worden of door Christus of door de wet gerechtvaardigd. Maar wij worden in Christus gerechtvaardigd en dus niet door de wet. Paulus argumenteert dus zo: als wij proberen door het geloof in Christus gerechtvaardigd te worden en als zo gerechtvaardigden toch nog bevonden worden zondaren te zijn, dan hebben wij de wet nodig die ons zondaren rechtvaardigt. Als het in acht nemen van de wet voor onze rechtvaardiging nodig is, zodat zij, die in Christus rechtvaardig zijn, niet rechtvaardig zijn, maar ook nog de rechtvaardigmakende wet nodig hebben, of als de door Christus gerechtvaardigde nochtans door de wet rechtvaardig gemaakt moet worden, dan is Christus niets anders dan een wetgever en een dienaar van de zonde. Dan is de in Christus gerechtvaardigde en geheiligde niet rechtvaardig en heilig, maar heeft nog de gerechtigheid en heiligheid van de wet nodig. (...)

Paulus beschuldigt hier heel nadrukkelijk de valse apostelen en alle werkheiligen, omdat zij alles omdraaien, van de wet maken zij genade en van de genade wet, van Mozes maken zij Christus en van Christus Mozes. Zij leren, dat na Christus en na al Zijn gerechtigheid het volbrengen van de wet nodig is, als men gerechtvaardigd wil worden. Zo wordt door een onverdraaglijke omkering de wet tot Christus; want aan de wet wordt toegekend wat eigenlijk Christus toekomt. Als je, zo zeggen ze, werken der wet doet, word je gerechtvaardigd; als je ze niet doet zul je niet gerechtvaardigd worden, al geloof je ook nog zo in Christus. Als dat waar is, dat Christus niet rechtvaardigt, maar een dienaar van de zonde is, zoals onvermijdelijk uit hun leer moet volgen, dan is Christus gelijk aan de wet, omdat wij dan niets meer aan Hem hebben dan wat wij aan de wet ook al hebben, als hij ons namelijk leert dat wij zondaars zijn. En dan zendt de leraar van de zonde, Christus, ons naar de wet en naar Mozes, die rechtvaardigt.

Daarom kunnen de pausgezinden, de zwinglianen, de wederdopers en allen, die de gerechtigheid van Christus niet kennen of niet vasthouden, van Christus alleen een Mozes en een wet maken en van de wet Christus. Zij leren namelijk dit: weliswaar rechtvaardigt het geloof in Christus, maar tegelijk moeten de geboden van God in acht genomen worden, want er staat geschreven: 'Doch wilt gij in het leven ingaan, onderhoudt de geboden' (Mattheüs 19:17). Dan wordt onmiddellijk Christus verloochend en het geloof afgeschafft, want dan wordt aan de geboden van God of aan de wet toegeschreven, wat alleen aan Christus toekomt. Christus is namelijk juist de Rechtvaardigmaker en Verlosser van de zonden. Als ik dat aan de wet te danken zou hebben, dan is de wet de instantie die rechtvaardig en vrij van zonden maakt, omdat ik haar werken doe. En zo wordt de wet tot een Christus en Christus verliest geheel Zijn naam, Zijn ambt en Zijn roem en is niets anders dan een dienaar van de wet, die aanklaagt, verschrikt, de zondaar overgeeft en naar een ander zendt die hem rechtvaardig kan maken, wat dan het werk van de wet is.

Maar het ambt van Christus is juist, degene die door de wet tot een zondaar gemaakt is en in de positie van een verdachte verkeert, te omarmen en van de zonden vrij te spreken, als hij het Evangelie gelooft. Christus is namelijk het einde van de wet voor een ieder die gelooft: *Hij is het lam Gods Dat de zonden der wereld draagt*. Omdat de pausgezinden en de dwepers dat verdraaien en omdat zij niets anders kunnen, doordat ze niet op de juiste wijze aan de leer van de rechtvaardigmaking vasthouden, komen zij tenslotte tot het volstrekt tegengestelde en maken ze van Mozes Christus en van Christus een Mozes. Ons echter, die zorgvuldig aan het geloof vasthouden, lachen zij uit en zeggen: ha, ha, wat is geloof nu helemaal, wacht maar af, of je door het geloof in de hemel komt, je moet op wat hogers steunen. Je moet de wet van God volbrengen naar het woord: 'Doe dat en gij zult leven' (Lukas 10:28). Je moet veel lijden, je bloed vergieten, je huis, vrouw en kind verlaten, het voorbeeld van Christus navolgen. Jullie geloof maakt zelfverzekerde, luie en snoevende mensen. En zo ontstaan nu mensen die alleen op de wet vertrouwen en leerlingen van Mozes zijn, zij vallen Christus af en Mozes toe, trekken het volk af van de doop, van het geloof, van de beloften van Christus naar de wet en haar werken, zij maken van de genade wet en van de wet genade.

Wie zou ooit geloven, dat men zo gemakkelijk alles door elkaar kan gooien. Niemand is zo afgestompt, dat hij het verschil tussen wet en genade niet heel duidelijk zou kunnen zien; de aard van de zaak en van de bewoordingen geeft dat verschil immers reeds aan. Iedereen verstaat de woorden wet en genade en kan begrijpen, dat zij in betekenis en waarde verschillend zijn. Daarom is het een verschrikkelijke monsterachtigheid, dat de pausgezinden en de dwepers, ondanks de

volkomen duidelijkheid van het onderscheid, tot zulk een satanische omkering vervallen en wet en Evangelie vermengen, ja Christus in Mozes veranderen. (...)

Met zijn scholastische doctoren zegt de paus duidelijk, dat wet en Evangelie verschillend zijn en toch leert hij in de praktijk precies het tegenovergestelde. Het geloof in Christus, zo zegt hij, of het nu op eigen kracht, door een natuurlijke manier van doen en gedrag verworven of door Gods genade ingegoten is, is toch dood, als niet de liefde daarop volgt. Waar blijft dan het verschil tussen wet en genade? In naam maakt hij wel dit onderscheid, maar in werkelijkheid noemt hij de genade liefde. Zo eisen de sektariërs boven op het geloof de werken. Allen, die het leerstuk van de rechtvaardigmaking niet trouw vasthouden, vermengen noodzakelijkerwijze wet en genade. (...)

Als de wet rechtvaardig maakt, dan volgt daar onvermijdelijk uit, dat wij door Christus tot zondaren gemaakt worden. Dan is Christus een dienaar der zonde, men moet dus deze gevolgtrekking maken: ieder, die in de Heere Jezus Christus gelooft, is een zondaar en tot de eeuwige dood gedoemd; als hij niet zijn toevlucht tot de wet en haar werken neemt, zal hij niet gered worden. De Schrift, vooral het Nieuwe Testament, dringt overal aan op het geloof in Christus en predikt Hem op een wonderbare wijze. 'Die in Hem gelooft', heet het in Johannes 3:16, wordt gered, gaat niet verloren, komt niet in het gericht, 'heeft het eeuwige leven'. Zij zeggen daarentegen: wie in Jezus Christus gelooft, wordt veroordeeld, enz., omdat hij het geloof zonder werken heeft, en dat verdoemt. Zo gooien zij alles door elkaar en maken van Christus heel eenvoudig een Rechter Die verwerpt, en van Mozes maken zij de zaligmaker. Is het echter niet een buitengewone smaad, te leren: Door de wet te volbrengen en werken te doen, word je het eeuwige leven waardig, als je echter in Christus gelooft, ben je tot de eeuwige dood gedoemd; het houden van de wet redt, het geloof in Christus verdoemt?

Natuurlijk zeggen de tegenstanders het niet met deze woorden, maar goed beschouwd, leren zij het zo, omdat het, zoals zij zeggen, ingegoten geloof (dat zij eigenlijk geloof in Christus noemen) niet bevrijdt van zonden, maar pas het geloof, dat door de liefde haar werkelijke waarde gekregen heeft. Daaruit volgt, dat het geloof in Christus alleen zonder de werken van de wet niet redt. Dat is stellig beweren, dat Christus ons in zonden en met de eeuwige toorn van God laat blijven en ons de eeuwige dood schuldig doet zijn. Aan de andere kant, als je de wet en zijn werk in acht genomen hebt, dan rechtvaardigt het geloof wel, omdat het werken heeft, zonder welke het geloof geen nut heeft. Dus rechtvaardigen de werken, niet het geloof, doordat een bijzaak tenslotte de hoofdzaak wordt. Want als het geloof om de werken rechtvaardigt, dan rechtvaardigen de werken meer dan het geloof. Peilloos diep zijn de schandelijke gruwelen van deze leer. (...)

2:17 ... is dan Christus een dienaar der zonde? ...

Een dienaar der zonde: dat is een Hebreeuwse zegswijze, die Paulus ook in 2 Korinthe 3:7 e.v. gebruikt. Daar spreekt hij op grootse en zonneklare wijze over de twee ambten, namelijk over de bediening van de dood in letters bestaande en over de bediening van de Geest, over de bediening van de wet en over de bediening van de genade, of over de bediening van de dood en over de bediening van het leven. Hij noemt Mozes een bedienaar van de wet en noemt dat ambt de bediening van de zonde, van de dood en van de verdoemenis. Paulus is gewoon aan de wet van God smadelijke aanduidingen toe te voegen, als enige onder de apostelen gebruikt hij deze manier van spreken, de anderen spreken niet zo. (...)

Een bedienaar van de zonde is niets anders dan een wetgever of leraar en uitvoerder van de wet, dat wil zeggen dat hij de goede werken en de liefde onderwijst, dat hij leert het kruis en het lijden te verdragen, Christus en de heiligen na te bootsen, enz. Maar wie dit tot een hoofdpunt van zijn leer maakt en daaraan vast blijft houden, is een dienaar van de wet, ja van de zonde, van de toorn en van de dood. Want door zijn leer brengt hij niets anders teweeg, dan dat hij de gewetens verschrikt en verwart en onder de zonde besluit. Want het is onmogelijk, dat de menselijke natuur de wet volbrengt. Ook in de gerechtvaardigden, die de Heilige Geest hebben, wederstaat de wet van het vlees de wet van de Geest, enz. Hoe zou dan die strijd zijn in hen die de Heilige Geest niet hebben? Wie daarom leert, dat de gerechtigheid je deel wordt door de wet, die weet niet wat hij zegt en wat hij teweeg brengt, nog minder houdt hij de wet; hij speelt met zichzelf en met anderen en legt ondraaglijke lasten op, hij schrijft voor en beveelt het onmogelijke en drijft zich zelf en zijn leerlingen tenslotte tot wanhoop.

Het is het eigenlijke doel en de bestemming van de wet, de geruste en zelfverzekerde mensen het overtuigend bewijs te leveren, dat zij in de zonden gevangen zijn, dat zij schuldig zijn en de toorn en de dood verdienen, zodat zij schrikken en tot wanhoop komen, ja, dat zij doodsbleek worden en sidderen bij het ritselen van een in de wind bewegend blad. En voorzover zij zo met schrik leven, zijn zij onder de wet. De wet eist een volkomen gehoorzaamheid tegenover God en verdoemt hen die dat niet kunnen opbrengen; het staat echter vast, dat niemand de wet zo volkomen gehoorzaamt of kan gehoorzamen; en toch houdt God aan de eis van gehoorzaamheid vast. Daarom rechtvaardigt de wet niet, maar verdoemt. Want er staat geschreven: 'Vervloekt is een ieder, die niet blijft in al hetgeen geschreven is in het boek der wet om dat te doen' (Deuteronomium 27:26). Daarom is wie de wet onderricht, een bedienaar der zonde.

Daarom noemt Paulus de bediening der wet terecht 'de bediening des doods' (2 Korinthe 3:7). Want de wet klaagt alleen de gewetens aan en laat de zonde zien (die zonder de wet dood is). De kennis der zonde echter (niet die speculatieve van de huichelaars, maar het ware zondebesef, waarin we de toorn van God tegen de zonde gewaarworden en de smaak van de dood proeven) verschrikt het hart, voert tot wanhoop en doodt (Romeinen 7:11).

De wet verschrikt altijd en klaagt aan en zegt: *je hebt niet genoeg gedaan, enz.* Dan zijn deze verschrikkingen blijvend en worden ook nog vermeerderd, en als zulke leraren der wet niet door het geloof en de gerechtigheid van Christus opgericht worden, worden zij tot wanhoop gebracht.

Daarvoor hebben we een uitstekend voorbeeld in de levensbeschrijvingen der vaderen over een kluizenaar.

Kort voor hij stierf, stond hij drie dagen bedroefd en doodstil met ten hemel geslagen ogen. Gevraagd, waarom hij dit deed, zei hij, dat hij bevreesd was voor de dood. Toen de leerlingen hem ermee troostten, dat er geen reden bestond waarom hij de dood zou moeten vrezen, daar hij volkomen heilig geleefd had, antwoordde hij: 'Ik heb weliswaar heilig geleefd en de geboden van God onderhouden, maar de oordelen van God zijn heel wat anders dan de oordelen van de mensen.' Toen die man de dood voor ogen had, kon hij, ofschoon hij onberispelijk geleefd en Gods geboden onderhouden had, geen rustig gemoed hebben, daar hij op de gedachte kwam dat God heel anders oordeelt dan de mensen. En zo verloor hij het vertrouwen in al zijn goede werken en verdiensten, en als hij door de belofte van Christus niet opgericht is, is hij wanhopig. Daarom kan de wet niets anders bewerken, dan ons naakt en als

schuldenaars neer te zetten; dan is er noch raad noch hulp, maar alles is verloren. Dan kunnen ons het leven en het getuigenis van al de heiligen niet baten.

De bediening der wet is reeds aangekondigd in de geschiedenis der wetgeving, Exodus 19 e.v. Mozes leidde het volk uit de legerplaats God tegemoet, opdat zij God uit de donkere wolk zouden horen spreken. Dit volk, dat kort tevoren beloofd had, alles te doen wat God zou gebieden, schrok en werd door vrees neergeworpen, zij deinsden terug en van verre staande zeiden ze tot Mozes: 'Wie kan het vuur zien, de donder en de klank der bazuinen horen? Spreek gij met ons en wij zullen horen. Laat God met ons niet spreken, opdat wij niet sterven.' Dat is dus het eigenlijke werk van de wet, ons uit onze tenten te voeren, dat wil zeggen uit onze vrede en ons zelfvertrouwen, en ons voor het aangezicht van God te stellen en de toorn van God te openbaren. Dan wordt het geweten gewaar, dat het de wet van God niet genoeg gedaan heeft, en ook niet genoeg doen zal; het geweten ontdekt dat het de toorn van God niet verdragen kan, die door de wet geopenbaard wordt. (...) En dan vluchten wij vol schrik en met Israël roepen wij: 'Wee ons, wij zullen sterven, de Heere spreke niet met ons, spreek gij met ons.' (...)

Erasmus en de pausgezinden zijn van mening dat Christus een nieuwe wetgever is. En de dweepers halen niets anders uit het Evangelie dan dat ze dromen, dat het gaat om een boek met nieuwe wetten en voorschriften, zoals de Turken dat dromen van hun koran. Maar we hebben genoeg aan de wetten van Mozes. Christus predikt echter het Evangelie, dat Hij zonden vergeeft, genade schenkt, rechtvaardig maakt en de zondaren redt. Wat er echter aan geboden in het Evangelie staat, is geen evangelie, maar uitlegging van de wet en aanhangsel bij het Evangelie.

Verder, als de wet tot zonde dient, dan volgt daaruit, dat zij ook tot de toorn en tot de dood dient. Want zodra de wet de zonden openbaart, stelt zij de mens ook aan de toorn van God bloot en dreigt hem met de dood. Onmiddellijk reageert het geweten namelijk zo: je hebt je niet aan de geboden gehouden, daarom is God tegen je en toomt over je. Het een is onlosmakelijk verbonden met het ander: ik heb gezondigd, dus zal ik sterven. Bijgevolg is de bediening der zonde dan ook de bediening van de toorn en van de dood. Want waar de zonde is, daar stelt het geweten al spoedig vast: je hebt gezondigd, daarom is God op je vertoord. Als Hij toomt, dan zal Hij je doden en in eeuwigheid verdoemen. En zo komt het, dat velen, die de toorn en het gericht van God niet verdragen kunnen, zichzelf doden, zich in de diepte werpen en zich verdrinken, enz.

2:17 ... *dat zij verre.*

Hij wil zeggen: Christus is geen bedienaar van de zonde, maar schenkt de gerechtigheid en het eeuwige leven. Zo maakt Paulus de afstand tussen Christus en Mozes zo groot mogelijk. Mozes moet op de aarde blijven, hij is een leraar van de letter, hij staat op de wet en nagelt de zondaar daaraan vast. Maar Paulus zegt dat de gelovigen een andere leraar in hun geweten hebben, niet Mozes, maar Christus, Die de wet volbracht heeft, Die de zonde, de toorn en de dood overwonnen en weggedaan heeft. Hij beveelt ons dat wij op Hem zien en geloven. Zo moet dan de wet wijken en Mozes sterven, zodat niemand weet waar hij begraven is. En zonde en dood kunnen ons nu niet verder kwellen. Christus, onze Leraar, heerst over de wet, over de zonde en over de dood. Daarom, wie in Hem gelooft, is vrij van al deze machten. Het is dus het eigenlijke werk van Christus, dat Hij vrijmaakt van de zonden en van de dood. Dat is immers voortdurend de leer en de vermaning van Paulus.

Daarom: door de wet worden wij veroordeeld en gedood, door Christus worden wij echter gerechtvaardigd en levend gemaakt. De wet verschrikt en drijft ons weg van

God, Christus echter verzoent ons met God en maakt dat wij toegang tot Hem hebben. Want Christus is het Lam Gods, Dat der wereld zonden draagt. Daarom, wie in Christus gelooft, heeft Hem Die de zonde van de wereld gedragen heeft. Als de zonde van de wereld gedragen is, dan is zij ook voor mij, die in Hem gelooft, weggedragen. Als de zonde weggedragen is, dan is ook de toorn weg; als de toorn afgedaan heeft, dan is dat ook het geval met de dood en de verdoemenis. En op de plaats van de zonde is de gerechtigheid gekomen, op de plaats van de toorn de verzoening en de genade, op de plaats van de dood het leven, op de plaats van de verdoemenis het eeuwige heil. Dit onderscheid is niet maar theorie, het komt erop aan het in het gebruik, in het leven en in het levende gevoelen zelf in praktijk te brengen. Want waar Christus is, daar moet een goed geweten en vreugde zijn. Hij Zelf, namelijk Christus, is de verzoening, de gerechtigheid, de vrede, het leven, het heil. En wat een ellendig en aangevochten geweten zoekt, dat vindt het in Christus. Paulus werkt deze gedachte nog verder uit en zegt met overtuiging:

2:18 Want indien ik, hetgeen ik afgebroken heb, datzelve wederom opbouw, zo stel ik mijzelf tot een overtreder.

Paulus wil zeggen: ik heb niet zo gepredikt, dat ik het afgebrokene weer wil opbouwen. Als ik dat zou willen doen, dan zou ik niet alleen tevergeefs werken, maar ook mijzelf tot een overtreder maken en op de manier van de valse apostelen alles bederven, ik zou dus van de genade en van Christus weer een wet en een Mozes maken en van de wet en van Mozes weer de genade en Christus. Ik heb echter door het Evangelie de zonde, de droefheid, de toorn en de dood tenietgedaan. Want dit heb ik onderwezen: uw geweten, o mens, is schuldig aan de wet, de zonde en de dood. Maar nu is het Evangelie gekomen en het verkondigt, dat de zonden vergeven zijn door Christus, Die de wet heeft volbracht en zonde en dood heeft teniet gedaan, geloof dat en je zult vrij zijn van de vloek van de wet, je zult rechtvaardig zijn, en eeuwig leven hebben.

Zo heb ik door het Evangelie de wet tenietgedaan, opdat zij niet meer over het geweten heerse. Want de oude bewoner Mozes moet eruit en ergens anders heen gaan, als de nieuwe huisheer Christus het nieuwe huis betreft, opdat alleen Hij daar wone. (...)

Zal ik nu Christus uitdrijven, Zijn rijk, dat ik door het Evangelie geplant heb, tenietdoen en de wet weer opbouwen? Wat zou er gebeuren, als ik op de manier van de valse apostelen onderwees, dat voor het heil de besnijdenis en het volbrengen van de wet noodzakelijk zijn? Op die manier zou ik de zonde en de dood in de plaats stellen van de gerechtigheid en het eeuwige leven. Want de wet laat alleen maar de zonde zien, roept de toorn op en doodt.

(...)

Ik geef toe, dat al het goede gedaan moet worden, dat men kwaad behoort te verdragen en dat men zijn bloed om Christus' wil behoort te vergieten, als het geëist wordt, maar door dat alles word ik niet gerechtvaardigd en bereik ik niet het heil.

Men mag dus die oefeningen in vroomheid en lichamelijke foltering niet tot een voorbeeld van de rechtvaardiging maken, zoals de monniken dat hebben gedaan, die de misdadigers, die wegens hun euveldeeden terechtgesteld zouden worden, troostten, door te zeggen: als je deze smadelijke dood gewillig ondergaat, zul je de vergeving van de zonden en het eeuwige leven verdienen. (...)

Ja, ook in de biecht hebben zij geen melding gemaakt van het geloof en van de verdienste van Christus, maar hebben zij enkel en alleen aangedrongen op menselijke genoegdoening en verdienste, zoals men aan de hiernavolgende formule van absolutie kan zien, om van andere vormen maar te zwijgen. In ieder geval hebben zij,

die toch vromer willen zijn dan anderen, deze formule onderling gebruikt; ze moet vermeld worden, opdat ook de komende geslachten de onbeschrijflijke en onuitsprekelijke gruwel van het pauselijk rijk beseffen.

Formule van de absolutie onder de monniken: 'God verschone u, broeder. De verdienste van het lijden van onze Heere Jezus Christus, de verdienste van de zalige Maria-altijd-maagd en van alle heiligen, de verdienste van de orde, de last van de devotie, de nederigheid van uw belijdenis, het berouw van het hart, de goede werken, die u gedaan hebt en doen zult overeenkomstig de liefde van onze Heere Jezus Christus, moge u tot vergeving van uw zonden strekken, tot de wasdom van de verdienste en van de genade en tot het loon van het eeuwige leven. Amen.'

U hoort daar weliswaar van de verdienste van Christus, maar als u die woorden zorgvuldig overweegt, wordt het u duidelijk dat Christus helemaal er niet toe doet en dat Hem de naam en de roem van Rechtvaardigmaker en Heiland ontnomen en aan de werken van de monniken toebedeeld wordt. Is dat niet Gods naam ijdel gebruiken? Is dat niet Christus met de mond belijden, maar Zijn kracht verloochenen en lasteren? Ik heb lang genoeg in hetzelfde vuil gelegen en geloofde dat Christus de rechter was (al beled ik met de mond, dat Hij geleden heeft en gestorven is tot verlossing van het menselijke geslacht) en door het in acht nemen van de regels van mijn orde verzoend moest worden. Als ik dus bad en de mis vierde, dan voegde ik gewoonlijk aan het slot eraan toe: Heere Jezus, tot U kom ik en ik vraag U of U de moeite en pijn, die ik als monnik lijd, tot vereffening van mijn zonden wilt aannemen. Nu zeg ik de Vader der barmhartigheid dank, Die mij uit de duisternis tot het licht van het Evangelie geroepen heeft en mij met bovenmate rijke kennis van Jezus Christus, mijn Heere, begiftigd heeft, 'om Wiens wil' - ik ben het volledig met Paulus eens - 'ik alles voor drek houd, opdat ik Christus moge gewinnen en in Hem gevonden worde en niet mijn gerechtigheid - naar de regel van Augustinus - maar die mag hebben welke door het geloof in Christus komt, enz.' (Filippenzen 3:8 e.v.). Hem zij lof en eer met de Vader en met de Heilige Geest in alle eeuwigheid. Amen. (...)

Waar de Heilige Geest is, laat Hij de mensen niet zonder werk, maar drijft hen tot alle vrome werken, tot liefde voor God, tot geduld in lijden, tot gebed, tot dankzegging, tot betoon van liefde jegens allen.

Daarom zeggen ook wij, dat het geloof zonder werken niets is. Dat verstaan de pausgezinden en de dweepers zo: het geloof zonder werken kan niet rechtvaardigen, of het geloof, al is het nog zo echt, vermag niets, als het geen werken heeft. Dat is verkeerd, maar een geloof zonder werken, dat is een dweepzieke gedachte en ijdel gezwets en een droom van het hart, zo'n geloof is onecht en rechtvaardigt niet. (...)

2:19 *Want ik ben door de wet der wet gestorven ...*

(...) Paulus wil zeggen: wat roemen jullie in de wet, die ik toch niet kennen wil? Wat verdoven jullie me met veel gepraat over de wet? Wanneer het volstrekt nodig is, dat men een wet moet hebben, dan heb ik ook mijn wet. Als het ware door de Heilige Geest tot verontwaardiging gedreven, noemt hij de genade zelf 'wet' en duidt zo het begrip *genade* met een nieuw woord aan, verachtende de wet van Mozes en van de valse apostelen, die beweerden, dat de wet noodzakelijk is voor de rechtvaardigmaking. En zo zet hij wet tegenover wet. Het is een bijzonder vriendelijke manier van spreken in de Schrift, en dikwijls wordt in de Schrift, vooral bij Paulus, wet tegenover wet gesteld, zonde tegenover zonde, dood tegenover dood,

gevangenschap tegenover gevangenschap, duivel tegenover duivel, hel tegenover hel; zo ook altaar tegenover altaar, lam tegenover lam, Pasen tegenover Pasen.

Romeinen 8:3: 'God heeft de zonde tot onmacht veroordeeld, doordat Hij Zijn Zoon in de gestalte van het zondige vlees en om de zonde gezonden heeft'; Psalm 68:19 en Eféze 4:8: 'Hij heeft de gevangenis gevangen genomen'; Hosea 13:14: 'Dood, ik zal een dood voor je zijn; hel, ik zal een pestilentie voor je zijn.' En zo zegt Paulus hier, dat hij door de wet voor de wet gestorven is, alsof hij zeggen wilde: de wet van Mozes klaagt mij aan en verdoemt mij, maar tegen deze aanklacht en verdoemenis van de wet heb ik een andere wet, dan die *van de genade en de vrijheid*. Deze wet van mij klaagt die aanklagende wet aan en verdoemt die verdoemende wet. Zo doodt de ene dood de andere. Deze dood echter, die de dood doodt, is zelf leven, maar wordt de dood van de dood genoemd door de enorme verontwaardiging van de Heilige Geest over de dood. Zo moet de gerechtigheid zonde heten, omdat zij de zonde verdoemt en deze verdoemende zonde is in waarheid gerechtigheid.

Paulus is hier de allergrootste ketter. Zijn ketterij is ongehoord, want hij zegt dat hij, voor de wet gestorven, voor God leeft. De valse apostelen leerden: als u niet voor de wet leeft, zult u niet voor God leven; dat is: als u niet overeenkomstig de wet leeft, zult u voor God dood zijn. Paulus leert het tegenovergestelde: als u niet voor de wet gestorven bent, zult u niet voor God leven. De leer van de valse apostelen van toen is heden de leer van de fanatici (= geestdrijvers). Zij zeggen: als u voor God wilt leven, als u dus voor God levend wilt zijn, leef dan voor de wet of naar de wet. Wij echter leren: als u voor God wilt leven, dan moet u voor de wet geheel en al sterven. De menselijke rede en wijsheid kan deze leer niet vatten, daarom leren die altijd het tegenovergestelde, namelijk: als u voor God wilt leven, moet u de wet houden, want er staat geschreven: 'Als gij in het leven wilt ingaan, onderhoud dan de geboden' (Mattheüs 19:17). Dat is het beginsel en de enige stelregel van alle theologen: levend naar de wet, leeft u voor God. Paulus zegt juist het tegenovergestelde: wij kunnen niet voor God leven, als wij niet voor de wet gestorven zijn. (...)

Paulus spreekt hier niet over de ceremoniële wetten. (...) De gehele wet, of het nu om de ceremoniële wetten of om de wet der tien geboden gaat, heeft heel eenvoudig voor de christen afgedaan, omdat hij daarvoor gestorven is. Niet dat de wet ten onder gegaan is; ze blijft immers, leeft en regeert in de goddelozen. Maar de gelovige is voor de wet gestorven, en ook voor de zonde, de duivel, de dood, de hel, die allemaal wel blijven. De wereld en de goddelozen kunnen die ook niet missen. (...)

Bijvoorbeeld: Christus, Die uit de dood is opgestaan, is vrij van het graf en toch is dat graf er nog. Petrus is vrij van de kerker, de jichtlijder van zijn ligbed, de jongeling te Naïn (na de opwekking) van zijn lijkbaar, het dochtertje van Jairus is vrij van haar sterfbed en toch blijven kerker, ligbed, lijkbaar en sterfbed. Zo heeft de wet afgedaan als ik ervan bevrijd word, zo sterft de wet als ik ervoor sterf en toch blijft ze bestaan. Maar, omdat ik voor de wet sterf, sterft die zelf ook voor mij. (...)

Die woorden: 'Ik ben voor de wet gestorven' staan daar vol nadruk. Hij zegt niet: ik ben tijdelijk vrij of bevrijd van de wet, of ik ben de wet de baas geworden, maar heel eenvoudig: ik ben voor de wet gestorven, dat wil zeggen, ik heb helemaal niets meer met de wet te maken. (...)

Voor de wet sterven betekent: niet lopen aan de leiband van de wet, maar vrij zijn van de wet en haar niet kennen. Daarom, wie voor God wil leven, zoek buiten de wet gevonden te worden en verrijze met Christus uit het graf. De soldaten waren verbaasd, toen Christus uit het graf opstond, ook degenen die de opwekking van het meisje meemaakten stonden verbaasd. En zo verwondert zich de menselijke rede, ja

zij gaat aan haar wijsheid te gronde, als zij hoort, dat wij alleen gerechtvaardigd worden als wij voor de wet gestorven zijn. Dit kan het verstand niet bevatten.

En zo willen wij met stelligheid onderwijzen, dat wij in het geloof dat Christus aangrijpt, als het ware in het geweten een nieuwe wet binnentreden, die de andere wet welke ons gevangen hield, verslindt. Zo is het graf waarin Christus dood lag, bij Zijn opstanding geopend. We zien dat het leeg is en Christus is weg. Als ik in Christus geloof, sta ik met Hem op en voor mijn graf, dat mij gevangen hield, sterf ik; en zo is ook de wet reeds leeg, ik ben aan mijn kerker en mijn graf ontkomen, namelijk aan de wet. Zij heeft nu niet meer het recht, mij te beschuldigen en tegen te houden, omdat ik ben opgestaan.

De gewetens moeten zorgvuldig onderwezen worden, opdat zij zich het onderscheid tussen de gerechtigheid door de wet en die door de genade goed inprenten. De gerechtigheid door de genade reikt heel eenvoudig niet tot aan het vlees. Het vlees mag niet vrij zijn, maar moet in het graf, in de kerker, op de lijkbaar blijven liggen, het moet aan de wet onderworpen zijn en door de Egyptenaren gekweld worden. Het christelijk geweten echter moet voor de wet gestorven zijn, dat wil zeggen het moet vrij zijn van de wet en mag met de wet helemaal niets meer te maken hebben. En dat is het moeilijkste en meest ingrijpende leerstuk, dat de grootst mogelijke kracht heeft om de verslagen gewetens te troosten. Als u dus een verschrikt mens ziet, die in zijn geweten om de zonde treurt, zeg dan tot hem: broeder, u maakt niet het rechte onderscheid; u plaatst de wet in het geweten, en de wet behoort toch in het vlees. Ontwaak en sta op en bedenk dat u gelooft in Christus, de Overwinnaar over wet en zonde; in dit geloof zult u de wet achter u laten en zult u in de genade ingaan, waar van wet en dood geen sprake is. En als er toch wet en zonden zijn, dan doen die u niets, omdat u voor de wet en de zonden gestorven bent. (...)

Dat is een wonderbare en ongehoorde begripsbepaling, dat voor de wet leven betekent: voor God sterven; en voor de wet sterven betekent: voor God leven. (...) Als men een christen op de juiste wijze nauwkeurig wil beschrijven, dan is hij een zoon van de genade en van de vergeving van zonden. Hij is aan geen enkele wet gebonden, maar hij staat boven de wet, boven de zonde, boven de dood en boven de hel. Zoals Christus vrij is van het graf, Petrus vrij is van de kerker, zo is de christen vrij van de wet. De relatie, die de uit het graf opgestane Christus heeft met het graf en die de uit de kerker bevrijde Petrus heeft met de kerker, geldt ook voor het gerechtvaardigde geweten ten opzichte van de wet. Zoals Christus door Zijn dood en Zijn opstanding voor het graf gestorven is, zodat het graf voortaan geen recht op Hem heeft en Hem niet meer houden kan - steen en zegel en alles wordt verbroken, de wachters vallen verschrikt ter aarde, Christus staat op en gaat vrij uit het graf; en Petrus 'sterft' door zijn bevrijding voor de kerker en gaat waarheen hij wil - zo wordt het geweten door de genade vrijgemaakt van de wet. 'Alzo is een ieder, die uit de Geest geboren is' (Johannes 3:8). Maar het vlees weet niet, vanwaar de geestelijke mens komt en waar hij heen gaat, omdat het slechts naar de maatstaven van de wet kan oordelen. Maar de geest spreekt: Al klaagt de wet mij aan, al verschrikken mij zonde en dood, ik wanhoop daarom niet, want ik heb een wet tegen de wet, ik heb een zonde tegen de zonde, ik heb een dood tegen de dood.

Als ik daarom, wegens de zonde, mijn geweten voel knagen, zie ik op naar die koperen slang, dat is Christus aan het kruis. Daar vind ik een andere zonde tegen mijn zonde, die mij aanklaagt en verslindt. Een andere zonde, namelijk die in het vlees van Christus, Die de zonde van de gehele wereld draagt, is almachtig en verbant en verslindt mijn zonde. Zo is mijn zonde, opdat zij mij niet kan aanklagen en verdoemen, verdoemd door de zonde, dat wil zeggen door de gekruisigde

Christus, 'Die voor ons tot zonde gemaakt is, opdat wij zouden worden rechtvaardigheid Gods in Hem' (2 Korinthe 5:21). Zo vind ik in mijn vlees de dood, die mij ver slaat en doodt, maar ik heb een tegendood, dat is de dood van mijn dood; die kruisigt en hem verslindt. (...)

Van ons wordt niets anders verlangd dan het geloof, dat verstaat en aanneemt, dat mijn zonde en dood worden verdoemd en weggedaan in de zonde en dood van Christus.

En zo hebben wij altijd de beste argumenten, waaruit men wel moet besluiten, dat alleen het geloof rechtvaardigt. Hoe zouden dan ooit wet en werken samen tot rechtvaardigmaking dienen, waar toch Paulus tegen wet en werken argumenteert en ons in alle duidelijkheid zegt, dat wij voor de wet gestorven moeten zijn, als we voor God willen leven. (...)

Daaruit kunnen we genoegzaam concluderen dat wij niets anders te doen hebben, dan te horen wat Christus met Zijn kruisdood en opstanding bewerkt heeft en dat met een vast geloof aan te grijpen. En dat is waarlijk het geloof dat inhoud heeft. Later, als Christus zo in het geloof is aangegrepen, als ik voor de wet gestorven ben, gerechtvaardigd van de zonde en bevrijd van de dood, van de duivel en de hel - door Christus doe ik goede werken, heb ik God lief, ben ik dankbaar, betracht ik liefde ten opzichte van de naaste. Maar deze liefde of de daaruit voortkomende werken geven het geloof niet pas de rechte waarde en schoonheid, maar omgekeerd, mijn geloof geeft aan de liefde haar waarde en schoonheid.

(...)

Iedereen wordt onontkoombaar op de proef gesteld, is het niet in het leven dan toch in de dood, waar de wet ons aanklaagt en de zonde aantoon; daar stelt dan het geweten vast: je hebt gezondigd. Maar als u vasthoudt, wat Paulus, de apostel van Christus, hier leert, kunt u antwoorden: 'Het is waar, ik heb gezondigd.

"Dan zal God u straffen en verwerpen."

Neen.

"Maar de wet van God zegt het."

Ik heb niets met deze wet te maken.

"Waarom?"

Ik heb een andere wet, welke die wet met stomheid slaat, ik ben vrij.

"Wat vrij?"

Ik heb de vrijheid van Christus; door Christus ben ik vrij van de wet. Daarom heeft de wet, die voor de goddelozen geldt en voor hen wet blijft, voor mij in mijn vrijheid afgedaan; mijn vrijheid slaat die wet der verdoemenis in boeien. En zo is de wet, die mij in boeien sloeg en gevangen hield, zelf in boeien geslagen en wordt gevangen gehouden door de genade of de vrijheid, die nu mijn wet is. Mijn wet der vrijheid zegt tegen de wet der verdoemenis: gij zult mij deze mens niet binden noch gevangen houden of aanklagen, maar ik wil u gevangen houden en uw handen boeien, opdat gij hem, die reeds voor Christus leeft en voor u dood is, geen schade toebrengt.

Dat heet de wet de tanden uitbreken, haar angel en al haar wapens stomp maken en haarzelf geheel en al aan de zwakheid uitleveren, en toch blijft de wet voor de goddelozen en ongelovigen de wet. Ook voor ons, als wij zwak zijn en niet geloven, blijft de wet gelden. Dan behoudt zij haar scherpte en haar tanden, maar als ik in Christus geloof, dan kan de zonde mij wel tot wanhoop toe verontrusten, maar ik kan, vertrouwend op de vrijheid die ik in Christus heb, toch zeggen: ik geef toe, ik heb gezondigd, maar mijn zonde, welke reeds gevonniste zonde is, is bij Christus, Die de zonde wegdoet. Deze veroordelende zonde is sterker dan de weggedane zonde, want zij is immers de rechtvaardigmakende genade, de gerechtigheid, het

leven en de zaligheid. En als ik de verschrikkingen van de dood voel, zeg ik: 'Dood, ik heb niets met je te maken, want ik heb een andere dood, die jou, mijn dood, doodt; en die dodende dood is sterker dan de gedode dood.' (...)

En al mag ook de duivel met al zijn onstuimigheid op de gelovigen aanstormen en de verschrikkingen van de hele wereld over hen uitstorten, dan vat de gelovige, midden in die vloed van verschrikkingen, toch moed en zegt: 'Mijnheer de duivel, ga toch niet zo te keer, maar matig je, want er is iemand, die Christus genoemd wordt; in Hem geloof ik. Hij heeft de wet weggedaan, de zonde verdoemd, de dood vernietigd en de hel verwoest. Hij is, duivel, jouw duivel; want jou heeft Hij gevangen genomen en overwonnen, zodat je mij en alle gelovigen, verder geen schade kunt toebrengen.' Dit geloof kan de duivel niet overwinnen, hij wordt zelf door dit geloof overwonnen. 'Dit is', zegt Johannes, 'de overwinning die de wereld overwint, ons geloof. Wie is het, die de wereld overwint, dan die gelooft, dat Jezus is de Zoon van God' (1 Johannes 5:4 en 5). (...)

Zo wordt Christus met heel liefelijke aanduidingen mijn wet, mijn zonde, mijn dood genoemd, tegen wet, zonde en dood in, daar Hij toch in werkelijkheid niets anders is dan mijn wijsheid, mijn gerechtigheid, mijn leven en mijn zaligheid. Hij is echter de wet tot wet, de zonde tot zonde, de dood tot dood gemaakt, om mij van de vloek der wet los te kopen, mij te rechtvaardigen en het leven te geven. Op deze dubbele manier is Christus, terwijl Hij wet is, vrijheid, terwijl Hij zonde is, gerechtigheid, terwijl Hij dood is, leven. Door namelijk te dulden dat de wet Hem aanklaagde, de zonde Hem verdoemde, de dood Hem verslond, heeft Hij de wet weggedaan, de zonde verdoemd, de dood vernietigd, mij gerechtvaardigd en gered. Zo is Christus nu het vergif tegen de wet, de zonde en de dood en tegelijk het geneesmiddel waardoor wij de vrijheid, de gerechtigheid en het eeuwige leven verkrijgen. (...)

Paulus zou het liefst willen voorkomen dat wij de wet, de zonde, de dood en al die kwade zaken te zien krijgen; het liefst zou hij ons geheel op Christus willen werpen, zodat wij bij Hem het mooiste tweegevecht zouden zien, hoe hier wet tegen wet strijdt, zodat het 'zonde tegen zonde' mij vrijheid zou brengen en dat het 'dood tegen dood' voor mij gerechtigheid zou betekenen, zodat ik het leven zou hebben; ja Christus moet mijn duivel zijn tegen de duivel, opdat ik Gods kind zou worden; Hij moet mijn hel verwoesten, opdat ik het Koninkrijk der hemelen zou erven.

2:19 ... opdat ik Gode leven zou.

Dat betekent, dat ik voor God levend ben. U ziet dus dat er geen leven is, behalve dan, als je zonder de wet bent, ja als je voor de wet volledig gestorven bent, namelijk in het geweten. Evenwel, zo lang wij in het lichaam zijn, moet het vlees door de wet geoeffend worden en met de dwang van de wet en de straffen van de wet geplaagd worden, zoals ik al zo vaak gezegd heb. Maar de innerlijke mens is de wet niets schuldig, ja is vrij van de wet, is levend, rechtvaardig en heilig, niet uit zichzelf of uit zijn eigen goedheid (wezen), maar in Christus, omdat hij in Hem gelooft. Dat wordt nu behandeld.

2:20 Ik ben met Christus gekruist ...

Dat voegt Paulus eraan toe, omdat hij duidelijk wil maken, hoe de ene wet de andere opeet. Hij zegt niet alleen: 'Ik ben door de wet voor de wet gestorven, opdat ik voor God zal leven'; maar ook: 'Ik ben met Christus gekruisigd.' Christus is echter de Heere der wet, omdat Hij Zelf gekruisigd en voor de wet gestorven is. En zo ben ik ook een heer der wet. Want ook ik ben voor de wet gekruisigd en gestorven, want ik

ben met Christus gekruisigd en met Hem gestorven. Waardoor? Door de genade en het geloof. Als ik in dit geloof gekruisigd word en voor de wet sterf, verliest zij alle recht van spreken tegen mij, zoals zij tegen Christus haar recht van spreken verloren heeft. Daarom zoals Christus Zelf voor de wet, voor de zonde, voor de dood, voor de duivel gekruisigd is, zodat die geen recht van spreken meer tegen Hem hebben, zo word ook ik door het geloof, aangezien ik met Christus in de geest gekruisigd ben, gekruisigd en sterf ik voor de wet, voor de zonde, enz., zodat die verder geen recht tegen mij hebben, zij zijn voor mij gestorven en dood.

Paulus spreekt hier niet over de kruisiging, zoals wij die in de navolging ervaren, van de kruisiging als wij Christus' voorbeeld volgen. Het voorbeeld van Christus navolgen betekent ook met Christus gekruisigd worden. Deze medekruisiging betreft het vlees; daarvan zegt Petrus: 'Christus heeft voor u geleden en een voorbeeld nagelaten, opdat gij Zijn voetstappen zoudt navolgen' (1 Petrus 2:21). Hier spreekt de apostel echter van die grootse medekruisiging waardoor zonde, duivel en dood in Christus aan het kruis genageld worden. Deze Christus volbrengt alles alleen; maar als gelovige ben ik met Christus aan het kruis genageld, door het geloof, zodat ook voor mij deze verschrikkelijke vijanden dood en gekruisigd zijn.

2:20 ... *en ik leef ...*

Paulus zegt: ik spreek niet zo over mijn dood en mijn kruisiging, alsof ik niet meer zou leven, integendeel: ik leef, omdat ik door die dood en die kruisiging, waardoor ik sterf, levend gemaakt wordt, dat wil zeggen: doordat ik door de genade en het geloof bevrijd word van de wet, van de zonde en de dood, leef ik pas echt. Daarom is die kruisiging en die dood, door welke ik voor de wet, voor de zonde, voor de dood en voor alle kwaad gekruisigd word en sterf, mijn opstanding en leven. Want Christus brengt de duivel aan het kruis, doodt de dood, verdoemt de zonde en bindt de wet. Als ik dat geloof, ben ik vrij van de wet, enz. (...)

2:20 ... *doch niet meer ik ...*

Dat betekent: niet ik in mijn persoon of wezen. Hier laat hij duidelijk zien, hoe hij leeft, en zegt, wat de christelijke gerechtigheid is, die namelijk, waarmee Christus in ons leeft, niet die, welke in onze eigen persoon te vinden is. Daarom als men over de christelijke gerechtigheid wil redetwisten, moet men volledig van de persoon afzien. Want als ik aan de persoon hang of daarover spreek, wordt die persoon, of ik wil of niet, een mens die op de werken vertrouwt en aan de wet onderworpen is. Nee: hier moeten Christus en mijn geweten tot één lichaam worden, zodat in mijn gezichtsveld niets anders overblijft dan Christus, de Gekruisigde en Opgestane. Als ik echter alleen op mijzelf zie en Christus uit het oog verlies, is het met mij gedaan. Want dan komt dadelijk deze gedachte in mij op: Christus is in de hemel en ik ben op de aarde, hoe zal ik nu bij Hem komen? Ik wil heilig leven en doen hetgeen de wet eist, dan wil ik tot het leven ingaan! Als ik zo tot mijzelf inkeer en overdenk wat voor iemand ik ben en wat ik zijn moet en wat ik te doen heb, dan verlies ik Christus uit het oog, die alleen mijn Gerechtigheid en mijn Leven is. Als ik Hem verloren heb, is er geen raad of hulp meer, maar dan volgen onontkoombaar wanhoop en verderf.

En dat is het meest voorkomende kwaad, dat is de ellende van de mens dat wij in de verzoeking of in de dood Christus zo gauw vergeten en aan ons eigen leven en aan onze eigen daden denken. Als wij dan niet in het geloof opgericht worden, zijn wij verloren. (...)

2:20 ... *maar Christus leeft in mij ...*

'Zo leef ik dan niet meer', dat wil zeggen, ik leef niet meer in mijn persoon, maar 'Christus leeft in mij'. De persoon leeft wel, maar niet in en voor zichzelf. Maar wat is dat voor een ik, waarvan hij zegt: 'niet meer ik' ? Deze ik is degene die de wet heeft en die wat moet presteren en die een van Christus gescheiden persoon is. Die wordt door Paulus verworpen, daar deze ik als een van Christus gescheiden persoon bij de dood en bij de hel hoort. Daarom zegt hij: 'Doch ik leef niet meer, maar Christus leeft in mij.' Hij is mijn wezen (forma), Die mijn geloof siert, zoals de kleur of het licht de wand siert. (Zo moet men ruwweg de zaak duidelijk maken; want wij kunnen het niet bevatten, dat Christus zo heel dichtbij is en Zich in ons hart hecht en daarin blijft, zoals licht of witkalk zich aan de wand hecht.) Christus dus, zegt Paulus, Die in mij Zijn wezen heeft, met mij versmolten is en in mij blijft, leeft dit leven dat ik heb, in mij; ja het leven dat ik zo leef, is Christus Zelf. Daarom zijn Christus en ik in dit opzicht al één.

Christus echter, Die in mij leeft, doet de wet weg, verdoemt de zonde, doodt de dood, want in Zijn tegenwoordigheid kunnen deze vijanden alleen maar te gronde gaan. Want Christus is de eeuwige vrede, eeuwige troost, gerechtigheid en leven en daarom moeten de verschrikkingen van de wet, de droefheid van het hart, de zonde, de hel en de dood wijken. En zo verbreekt en verslindt de in mij wonende en levende Christus alle boosheden die mij plagen en kwelen. Deze inwoning maakt mij daarom vrij van de verschrikkingen van de wet en van de zonde, zodat ik van mijzelf loskom en in Christus en Zijn rijk overgezet word, dat is een rijk van genade, van gerechtigheid, van vrede, van vreugde, van leven, van heil en van eeuwige roem. Als ik in dit rijk leef, kan geen kwaad mij nog deren.

Intussen is er naar het uiterlijk altijd nog de oude mens, die aan de wet onderworpen is. Maar wat de rechtvaardiging betreft, moeten Christus en ik heel vast verbonden zijn, zodat Hij in mij leeft en ik in Hem (wat is het geweldig zo te mogen spreken!). (...) Zo probeert Paulus ons geheel weg te trekken van onszelf, van de wet en de werken, en ons te planten in Christus Zelf en in Zijn trouw, zo dat wij, als het om de rechtvaardiging gaat, niets anders meer zien dan de genade; en men moet de genade geheel en al scheiden van de wet en de werken, waarvoor hier eigenlijk toch geen plaats meer is. (...)

Het is een volstrekt ongewone en ongehoorde manier van spreken als men zegt: ik leef - ik leef niet, ik ben gestorven - ik ben niet gestorven; ik ben een zondaar - ik ben geen zondaar; ik heb een wet - ik heb die wet niet. Maar deze manier van spreken is in Christus en door Christus waar. Als u daarom bij de rechtvaardiging onderscheid maakt tussen de persoon van Christus en uw eigen persoon, bent en blijft u in de wet, en leeft u in uzelf; en dat betekent dood zijn voor God en door de wet verdoemd worden, omdat u, zoals de dwaze uitdrukking van de sofisten luidt, het geloof hebt, dat door de liefde gevormd is. Ik moet tot uw waarschuwing zo spreken. Want er is niemand, die zo'n geloof heeft. Wat de sofisten leren over het geloof dat door de liefde gevormd is, is louter spot van de duivel. Maar laat het eens zo zijn, dat er een mens gevonden wordt die zo'n geloof heeft, dan is hij toch met dit geloof in waarheid dood, omdat hij dan alleen aan een historische Christus zou geloven en dat doen de duivel en alle goddelozen ook.

Men moet dat geloof goed onderwijzen, waardoor u met Christus zo innig verbonden wordt, dat u met Hem als het ware tot één persoon wordt, die men van Hem niet kan losscheuren, maar die Hem altijd toe behoort en zegt: ik ben Christus; en Christus zegt op Zijn beurt: Ik ben die zondaar, hij behoort Mij toe en Ik behoort hem toe. Want wij zijn door het geloof tot één lichaam verbonden, zoals in Eféze 5:30 staat: 'Want wij zijn leden van het lichaam van Christus, van Zijn vlees en van Zijn gebeente.' Zo, dat dit geloof Christus en mij nauwer verbindt dan man en vrouw met

elkaar verbonden zijn. Nee, het geloof is geen holle frase, maar zo geweldig is zijn grootheid, dat het die zeer dwaze dromen van de sofistieke leer in de schaduw stelt, ja geheel en al inhoudloos maakt, als die liederen bazelen over het geloof dat door de liefde zijn waar de moet krijgen, over de verdiensten, over onze waardigheid of over onze goedheid, enz. Ik zou daarover graag nog meer willen zeggen als ik dat kon.

Wij hebben tot dusver laten zien dat dit het eerste argument van Paulus is geweest, dat of Christus een dienaar der zonde moet zijn, of dat de wet niet rechtvaardig maakt. Nadat hij dit argument besproken had, heeft Paulus zichzelf als voorbeeld genomen en zichzelf als persoon ingevoerd en verklaart hij dat hij voor de oude wet door een zekere nieuwe is gestorven.

Nu voert Paulus twee tegenstrijdige tegenwerpingen aan. De eerste gaat tegen de sofistieke uitlegging voor de hoogmoedigen en de verleiding van de zwakken. Want als de vergeving van de zonden gepredikt wordt, dan smaden aanstonds de kwaadwilligen deze prediking met de woorden van Romeinen 3:8: 'Laat ons het kwade doen, opdat het goede daaruit kome.' Zodra dat soort mensen hoort dat wij niet door de wet gerechtvaardigd worden, komen zij dadelijk met de verdraaiing: dan laten we de wet maar los! Verder: als dan de genade overvloedig wordt, waar het overtreden alle perken te buiten gaat, laten we dan nog maar meer zondigen, opdat wij gerechtvaardigd worden en de genade toeneme. Dat zijn de kwaadwilligen en de hoogmoedigen, die graag de Heilige Schrifturen en de woorden van de Heilige Geest ontkrachten, zoals zij ten tijde van de apostelen ook Paulus verdraaid hebben tot hun eigen verderf, zoals in 2 Petrus 3:16 staat.

Dan worden ook de zwakken, die niet kwaadwillig en geen woordverdraaiers geweest zijn, maar goede mensen, in moeilijkheden gebracht, als zij horen dat de wet en de goede werken niet tot rechtvaardiging gedaan kunnen worden. Dezen moeten te hulp komen en uitleggen, in hoeverre de werken niet rechtvaardigen, in welk opzicht ze gedaan en in welk opzicht ze niet gedaan moeten worden. Als wij reeds gerechtvaardigd zijn, moeten wij ze doen; niet omgekeerd, zodat wij als onrechtvaardigen door wet en werk rechtvaardig willen worden. De boom draagt de vruchten, de vruchten dragen niet de boom.

Hierboven had Paulus gezegd: 'Ik ben gestorven.' Daar kon een kwaadaardige gemakkelijk op de volgende manier de spot mee drijven: 'Wat zeg je, Paulus? Ben je dood? Hoe kun je dan spreken en schrijven?' En een zwakke in het geloof zou er ook gemakkelijk aanstoot aan kunnen nemen en vragen: 'Wat zeg je? Ik zie je toch leven en werken?' Paulus antwoordde: 'Ik leef wel, maar nu niet meer ik, maar Christus leeft in mij'. Dat is een tweevoudig leven: mijn natuurlijke of lichamelijk bezielde leven en het vreemde leven, dat Christus in mij leeft. Naar mijn lichamelijk bezielde leven ben ik dood, en ik leef reeds een vreemd leven. Ik leef niet als Paulus, Paulus is dood. Dus wie leeft er dan? Christus. De Paulus, die in zichzelf geheel door de wet leeft, is dood; maar in Christus of beter voorzover Christus in mij leeft, leef ik met een vreemd leven in mij, want Christus leeft in mij en bewerkt en verricht alle daden. Dat behoort niet tot het Paulus -leven, maar tot het Christusleven. Drijf er daarom niet de spot mee, gij kwaadwillige criticus, dat ik gezegd heb dat ik gestorven ben; en gij, zwakke christen, neem er geen aanstoot aan, maar onderscheidt het goed, want het gaat over een dubbel leven, over het mijne en over het vreemde leven. Ik leef niet mijn leven, want dan zou de wet over mij heersen en mij gevangen houden. Opdat die mij niet kan tegenhouden, ben ik door een andere wet voor de wet gestorven. En deze dood brengt mij een vreemd leven, namelijk het leven van Christus, dat mij niet is aangeboren, maar door Christus in het geloof geschonken.'

De andere tegenwerping. Want nu zou men Paulus weer kunnen tegenwerpen: 'Wat zeg je? Je leeft niet in het vlees of een eigen leven, maar in Christus? Maar toch zie ik je vlees en niet Christus. Wil je ons dan van alles voortoveren, zodat wij je niet in het vlees aanwezig zullen zien, in je oude leven met je vijf zintuigen en met alle gedragingen, die ieder mens in zijn leven vertoont?' Paulus antwoordt:

2:20 en hetgeen ik nu in het vlees leef, dat leef ik door het geloof des Zoons Gods

...

Dat betekent: ik leef wel in het vlees, maar dit leven, hoe belangrijk het ook zijn mag, houd ik niet voor leven. Het is niet het werkelijke leven, maar slechts een levensmasker, waarachter een ander leeft, namelijk Christus, Die in waarheid mijn leven is, dat u niet ziet, maar alleen hoort, zoals u de wind hoort ruisen, 'maar niet weet, vanwaar hij komt en waar hij heen gaat' (Johannes 3:8). Zo ziet u me spreken, eten, drinken, slapen, enz. en toch ziet u mijn leven niet: want dat leven leef ik wel is waar in het vlees, maar niet uit het vlees of overeenkomstig de wil van het vlees, nee: ik leef in het geloof, uit het geloof en overeenkomstig het geloof. Paulus loochent dus niet, dat hij in het vlees leeft, daar hij immers alles doet wat een natuurlijk mens ook doet; hij gebruikt immers ook de dingen die tot het aardse leven behoren, voedsel, kleding, enz.; dat wil dan toch zeggen in het vlees leven. Maar hij zegt, dat dát zijn leven niet is en dat hij bij deze dingen niet leeft; dat hij weliswaar deze vleselijke dingen gebruikt, maar dat hij er niet voor leeft zoals de wereld die uit het vlees en overeenkomstig het vlees leeft; die weet immers ook van niets en hoopt buiten dit vleselijke leven niet op een ander leven. Hoe prachtig dit leven, dat ik in het vlees leef, dus ook zij, zegt Paulus, ik leef in het geloof in de Zoon van God, dat wil zeggen het woord, dat ik met mijn mond spreek, is niet het woord van het vlees, maar van de Heilige Geest en van Christus. Deze blik uit mijn ogen, komt niet uit het vlees, dat wil zeggen: niet mijn vlees regeert die, maar de Heilige Geest. En zo gebeurt het horen niet bij volmacht van het vlees, ofschoon het zich ook in het vleselijke lichaam afspeelt, maar het gebeurt in en uit de Heilige Geest. De christen zegt alleen reine, nuchtere, heilige en goddelijke dingen, die bij Christus behoren, tot eer van God en tot heil van de naaste. Dat komt echter niet uit het vlees voort en het komt niet tot stand overeenkomstig onze vleselijke natuur, en toch zijn deze dingen in het vlees. Want ik kan alleen onderwijzen, prediken, schrijven, bidden en dankzeggen met de instrumenten die het vlees mij in de hand geeft, en die dus nodig zijn om deze edele werken te verrichten; en toch komen ze niet uit het vlees voort, maar ze worden geschonken en uit de hemel door God geopenbaard. Zo zie ik met mijn ogen een vrouw aan, maar ik doe het met een kuis blik, niet om te begeren. Deze blik is niet uit het vlees, ofschoon in het lichaam; de ogen zijn het vleselijke instrument van deze blik, maar de kuisheid van de blik is van de hemel. (...)

Voor zijn bekering sprak Paulus met dezelfde stem en tong, maar zijn stem en tong waren toen vol smaad. Daardoor kon hij niets anders spreken dan lastering en gruwel tegen God. Nadat hij bekeerd was, was hij naar het uiterlijk dezelfde mens, hij had dezelfde tong en taal als eerst en was uiterlijk niets veranderd, maar zijn tong en taal lieten nu geen laste ringen meer horen, maar geestelijke woorden. Dat wil dus zeggen: Paulus kon nu dankzeggen, God loven en dat was hem mogelijk geworden door het geloof en door de Heilige Geest. Zo gaat dat, als ik wel in het vlees leef, maar niet uit het vlees en overeenkomstig mijn vleselijke natuur, maar in het geloof in de Zoon van God. (...)

Dat leven is door het geloof in het hart, waar Christus, nadat het vlees tot zwijgen is gebracht, met Zijn Heilige Geest regeert, Die nu in de mensen ziet, hoort, spreekt,

handelt, lijdt en eenvoudig alles doet, ook als het vlees daartegen strijdt. Kortom, dit leven behoort niet meer aan het vlees toe, al wordt het ook in het vlees geleefd; het behoort aan Christus toe, de Zoon van God. Hem bezit de christen in het geloof.

2:20 ... ***Die mij liefgehad heeft en Zichzelven voor mij overgegeven heeft.***

(...) Over deze woorden moeten we goed nadenken. Niet ik heb de Zoon van God liefgehad en mij voor Hem gegeven, zoals de sofisten beweren dat zij de Zoon van God liefhebben en zich voor Hem overgeven. Zij leren immers dat de mens vanuit zijn eigen natuurlijke krachten God en Christus boven alles kan liefhebben, een verdienste, die naar Gods welbehagen waard is, beloond te worden. Zij stellen hun eigen liefde voor God en Christus voorop, omdat zij handelen naar krachten, die zij in zichzelf vinden, voorts nog monnik worden, in kuisheid, armoede en gehoorzaamheid leven en zich zo, dromen zij, aan Christus toewijden.

(...)

Maar dat is niet leven in het geloof in de Zoon van God, maar in eigen gerechtigheden en werken. De juiste wijze van rechtvaardiging, is echter niet dat u begint te doen, wat vanuit uzelf mogelijk is (zo spreken zij namelijk). Zij zeggen dat als de mens doet wat naar zijn innerlijk mogelijk is, dat God hem dan onvermijdelijk de genade schenkt. Deze bewering is het belangrijkste en eigenlijke geloofsartikel van de sofisten. Zij geven dan de volgende goedaardige verklaring van hun stelling: zo handelen als van ons uit mogelijk is, wil zeggen, dat het genoeg is, dat een mens datgene doet wat naar het oordeel van een goed man goedkeuring verdient; maar men moet niet de maatstaf van de volmaaktheid aanleggen, daar het niet mogelijk is, ooit het volmaakte te presteren; het is genoeg, dat men aan de middelmaat toekomt; het is dus genoeg, dat iemand zoveel doet, vast, enz., dat naar het oordeel van een goed man gezegd kan worden, dat hij goed is. Dan zal de genade zeker volgen, en wel niet echt naar het welbehagen Gods, maar overeenkomstig de onfeilbaarheid Gods, die zo goed en rechtvaardig is, dat Hij Zijn genade voor het goede, enz. niet kan weigeren. Vanuit deze gedachtengang is de versregel ontstaan: God eist niet van een man, dat hij meer doet dan hij kan! Deze stelling is goed op het gebied van het politieke, het economische en het natuurlijke leven, zoals ik op een verstandige manier een gezin regeer, een huis bouw, een ambt bekleed. Als ik dan doe wat ik kan en naar wat aan krachten in mij is, dan ben ik verontschuldigd. Want het rijk van deze wereld heeft zijn grenzen, en daarbij passen deze woorden heel goed: doen wat in ons is, of: doen zoveel ik kan. Maar de sofisten betrekken dit woord op het geestelijke rijk, waarin de mens niets anders kan dan zondigen. Want de mens is 'verkocht onder de zonde' Romeinen 7:14. (...)

Zo hebben zij ook geleerd, dat de natuur weliswaar verdorven is, maar dat de natuurlijke krachten ongeschonden zijn, en dat laten zij ook voor de demonen gelden. Als de natuurlijke krachten ongeschonden zijn, dan is ook het verstand zuiver en is de wil goed en ongeschonden en zo is vervolgens alles volmaakt. Dat moet men weten, opdat de leer van het geloof zuiver bewaard kan worden. Als de sofisten zeggen dat de natuurlijke krachten ongeschonden zijn, dan geef ik dat toe; als zij echter vervolgen: dus kan de mens de wet volbrengen, God liefhebben, enz., dan weiger ik daarin mee te gaan en maak onderscheid tussen de natuurlijke krachten en de geestelijke krachten en zeg: de geestelijke krachten zijn niet ongeschonden, maar bedorven, ja door de zonde in de mens en in de duivel volledig teloorgegaan, zodat er niets is dan een verdorven verstand en een wil, die Gode vijandig is en zich tegenover Hem stelt, die aan niets anders denkt, dan aan wat tegen God is. Ja, de natuurlijke krachten zijn ongeschonden, maar het is de vraag: welke? Zodat de mens, die in goddeloosheid gevallen is en de duivel dient, toch een wil heeft, verstand

heeft, tot oordelen in staat is, dat hij macht heeft huizen te bouwen, ambten te bekleden, schepen te besturen en die andere werken te verrichten, waartoe de mens bestemd is ('Onderwerp de aarde en heb heerschappij over haar' Genesis 1). Dit alles is van de mens niet afgenomen; het vermogen om kinderen te verwekken, en om op politiek en economisch gebied de heerschappij te voeren, is niet opgeheven, maar door het Woord van God veeleer bevestigd. Maar de sofisten hebben dat vergeestelijkt. (...) Als het om de dingen van God gaat, zijn het verstand en de wil van de mens volkomen verduisterd en verkeerd gericht, vol dwalingen en boosheid; hoe zou hij dan goed kunnen doen, God liefhebben, enz. Daarom zegt Paulus: niet wij zijn begonnen, maar Christus. 'Hij heeft mij liefgehad en Zichzelf voor mij overgegeven.' Alsof Paulus wilde zeggen: Hij heeft in mij geen goede wil en recht verstand gevonden, maar heeft zich over mij ontfermd, toen Hij mij als een goddeloze en dwalende zag, die zich van God afgewend had en steeds verder van Hem week, tegen God streed, door de duivel gevangen, geregeerd en voortgedreven. En zo heeft Hij mij liefgehad met een liefde, die mijn verstand, mijn willen en mijn denken, voor was, Hij heeft mij zo liefgehad, dat Hij Zich voor mij heeft overgegeven, om mij zo van de wet, zonde, duivel en dood te bevrijden.

Maar met deze woorden 'Zoon van God', 'heeft mij liefgehad', 'heeft Zichzelf voor mij overgegeven', dondert en bliksemt het uit de hemel tegen de gerechtigheid uit de wet en de leer van de werken. Zo'n groot kwaad, zo'n grote dwaling, duisternis en onwetendheid was er in mijn willen en denken, dat er zo'n onnoemelijke prijs nodig was om mij te bevrijden. Wat willen wij dan roemen over spreuken van wijsheid en verstand, over onze ongeschonden natuurlijke krachten, over onze zo zorgvuldig mogelijk uitgesproken gebeden, over het vermogen dat in ons is? Wat wil ik de toornende God aanbieden, Die toch, zoals Mozes zegt, 'een verterend Vuur is' (Deuteronomium 4:24) en deze van mij stoppelen verbrandt, ja zelfs mijn verschrikkelijke zonden? En ik wil met Hem twisten, Dat Hij mij voor het mijne genade en eeuwig leven geven zal? En nu hoor ik hier, dat er zoveel kwaad in mijn natuur is, dat de hele wereld en alle schepselen niet toereikend zijn om God te verzoenen, maar, dat de Zoon van God Zelf voor ons moest worden overgegeven. (...)

Een onverdragelijke en afschuwelijke smaad is het, het een of andere werk te verzinnen, waardoor ge u zou aanmatigen, God te verzoenen, waar u toch ziet dat Hij slechts verzoend kan worden door de onmetelijke en oneindige koopprijs, door de dood en het bloed van Zijn Zoon, waarvan één druppel meer waard is dan de hele schepping.

... voor mij ...

Wie is deze 'mij'? Ik, verloren en verdoemd zondaar, ben zo geliefd door Gods Zoon, dat Hij Zich voor mij heeft overgegeven. Als ik dus door werken of verdiensten, die God op grond van billijkheid of waardigheid aanneemt, de Zoon van God zou kunnen liefhebben en tot Hem komen, waarom zou het dan nodig geweest zijn, dat Hij voor mij overgegeven werd? Dan wordt duidelijk hoe ongevoelig de pausgezinden de Heilige Schrift en de leer van het geloof behandeld hebben, ja, hoe zij die volkomen veronachtzaamd hebben. Als zij alleen maar deze woorden gezien zouden hebben, dat de Zoon van God voor mij overgegeven moest worden, dan had onmogelijk welke van de orden of afplitsingen dan ook kunnen ontstaan, omdat het geloof dadelijk geantwoord zou hebben: waarom verkiest u deze bijzondere manier van leven, deze orde, dit werk? Is het soms, om daardoor met God verzoend te worden en rechtvaardig gemaakt te worden? Of hebt u niet gehoord van die misdaad,

dat de Zoon van God is overgegeven en voor mij Zijn bloed vergoten heeft. Zo zou het geloof in Christus alle sekten hebben kunnen weren.

Daarom zeg ik dikwijls dat er geen andere macht of ander middel is om de sekten te weerstaan, dan dit ene leerstuk van de gerechtigheid van Christus. Als dat verloren is, dan is het onmogelijk, om wat voor dwalingen of sekten ook te weerstaan. Dat zien wij tegenwoordig aan de dwepers, de wederdopers en sacramentariërs, die van dit leerstuk zijn afgevallen en niet ophouden te vallen, te dwalen, en anderen tot in het oneindige te verleiden; en zonder twijfel zullen zij talloze sekten doen ontstaan en nieuwe werken verzinnen. Maar wat is dat alles, al gaat het ook nog zo verblindend mooi en heilig eraan toe, tegenover de dood en het bloed van de Zoon van God, die Zichzelf voor mij heeft overgegeven? Wie is die Zoon van God namelijk? Wat zijn hemel en aarde in vergelijking met Hem? Eerder zullen toch alle dwepers en pausgezinden met hun gerechtigheden, werken en verdiensten tot de hel toe neergestoten worden, ook al zou de hele wereld hun toegedaan zijn, dan dat de waarheid van het Evangelie verdonkerd zou worden en de roem van Christus zou ondergaan. (...)

Deze woorden: 'Die mij liefgehad heeft, enz.', zijn vol kracht om het geloof te versterken. En wie dit kleine voornaamwoord ('mij') in dat geloof zou kunnen zeggen en zich zou kunnen toe-eigenen, zoals Paulus het doet, die zou ook in de toekomst samen met Paulus de beste redetwister zijn tegen de wet. (...)

Geen wettisch mens zegt: 'Christus heeft mij liefgehad ...'

Deze woorden, die de zuiverste prediking van de genade en van de christelijke gerechtigheid zijn, stelt Paulus tegenover de gerechtigheid door de wet, alsof hij wil zeggen: de wet mag dan een Goddelijke onderwijzing zijn, mag dan haar roem hebben, maar de wet heeft mij niet liefgehad en zich niet voor mij overgegeven; de wet klaagt mij aan en verschrikt mij. (...).

Met deze woorden, dat Christus mij heeft liefgehad en Zichzelf voor mij heeft overgegeven, beschrijft Paulus op zijn schoonst het priesterschap en de ambten van Christus. Ze bestaan daarin, dat Hij God verzoent, het voor de zondaren opneemt en voor hen bidt, Zichzelf voor hun zonden ten offer brengt, hen verlost, enz. Als u een juiste beschrijving van Christus wilt geven, dan moet u niet doen als de pausgezinden en de dwepers, die van Hem een nieuwe wetgever maken, die de oude wet heeft weggedaan en een nieuwe wet gegeven heeft. Voor hen is Christus een beul en tiran. U moet Christus zo beschrijven als Paulus hier doet, dat Hij de Zoon van God is, Die niet op grond van onze verdienste of op grond van de een of andere gerechtigheid van onze kant, maar uit louter barmhartigheid en liefde Zich heeft overgegeven en Zich aan God als offer heeft aangeboden - voor ons ellendige zondaren, om ons in eeuwigheid te heiligen.

Daarom is Christus geen Mozes, geen eiser of wetgever, maar een Schenker van genade, een Heiland en Ontfermer, kortom: Hij is loutere en oneindige barmhartigheid, Die zich aan ons laat schenken en Zichzelf schenkt. En zo zult u van Christus een juist beeld geven; als ge u een ander beeld laat voorschilderen, dan zult u in het uur der verzoeking daarop spoedig stuklopen. Waar het voor de christenen de hoogste kunst is, Christus zo te omschrijven, zo is het ook de allermoeilijkste. Zelfs voor mij, die dit alles toch zorgvuldig bestudeerd heb en daarin geoefend ben, is het zeer moeilijk - hoewel wij toch in het heldere licht van het Evangelie leven - Christus op deze wijze, zoals Paulus het hier doet, te omschrijven (= definiëren). Zo zeer is deze verderfelijke mening over Christus als de wetgever ook voor mij vlees en bloed geworden. Jullie jongeren zijn wat dit betreft in een veel gelukkiger positie dan wij ouderen. Jullie heeft men namelijk die schadelijke meningen niet bijgebracht, die

men mij van jongs af heeft bijgebracht. Ik werd dan ook bleek van schrik als ik de naam van Christus maar hoorde, want ik was ervan overtuigd dat Hij de rechter was. Daarom heb ik een dubbel werk te doen. Ten eerste moet ik die oude verstokte mening over Christus als de wetgever en rechter afleren, ik moet haar vervloeken en verwensen, omdat zij telkens terugkomt en mij weer meesleurt. Ten tweede moet ik de nieuwe mening, dat is het nieuwe vertrouwen in Christus, dat Hij rechtvaardigt en redt, stevig vasthouden. Jullie kunnen met veel minder moeite Christus zuiver kennen, als je maar wilt. Als daarom een of andere treurigheid of droefenis het hart terneer drukt, dan is dat niet Christus aan te rekenen, ook al komen die treurigheid en droefenis onder de naam van Christus, maar aan de duivel. Die is namelijk gewoon onder de naam van Christus te komen, hij vermomt zich namelijk als een engel des lichts.

Laten wij dus Christus van de wetgever leren onderscheiden, niet alleen in theorie, maar in werk en leven, zodat als de duivel onder het mom van Christus komt en ons onder Zijn naam wil kwellen, wij ver staan, dat dát niet Christus maar waarlijk de duivel is. Christus is vreugde en zoetheid voor het vreesachtige en gekwelde hart, zoals Paulus hier betuigt, als hij Christus met de liefelijkste titel siert: 'Die mij liefheeft en Zichzelf voor mij overgeeft.' Christus heeft allen lief, die in de angst, in de zonde en in de dood zijn. (...)

Benadruk dus bij het lezen deze woorden 'mij' en 'voor mij', en gewen u eraan dat u dit 'mij' met een vast geloof kunt aangrijpen en op uzelf toepassen. (...) Als ik, om de overtreding van Adam, mij een zondaar weet te zijn en dat ook belijd, waarom zou ik mij dan niet een rechtvaardige noemen om de gerechtigheid van Christus, vooral als ik hoor dat Hij 'mij heeft liefgehad en zichzelf voor mij heeft overgegeven'? (...)

2:21 *Ik doe de genade Gods niet teniet ...*

(Luther vertaalt: ik werp de genade van God niet weg.)

Dat is het tweede argument van deze brief. Bedenk nu heel goed, dat uit de werken der wet gerechtvaardigd willen worden, betekent: de genade van God wegwerpen. Zeg mij, wat is een goddelozer of verschrikkelijker zonde, dan het wegwerpen van de genade en niet door het geloof in Christus gerechtvaardigd willen worden? Het is toch zeker genoeg en meer dan genoeg, dat wij goddelozen zijn en overtreders van al Gods geboden; en nu voegen wij daar deze zonde boven alle zonden nog aan toe, dat wij de genade en vergeving van zonden door Christus, die ons zo stellig aangeboden wordt, zonder schroom verwerpen. Geloof mij, deze smaad is groter en verschrikkelijker, dan iemand zou kunnen uitspreken. Paulus en de andere apostelen hebben geen zonde zozeer op het oog gehad en benadrukt, als de verachting van de genade en de verloochening van Christus; en toch gebeurt deze zonde zo heel gemakkelijk. Dat is de reden waarom Paulus vooral de antichrist zo krachtig bestrijdt, omdat de antichrist de genade tenietdoet en de weldaad van Christus, onze Hogepriester, verloochent, Die Zichzelf als offer voor onze zonde heeft overgegeven. Maar op deze manier Christus verloochenen, betekent Hem zonder bedenken bespuwen en neerwerpen en zich op Zijn plaats zetten en zeggen: ik zal je rechtvaardigen en redden. Waardoor? Door missen, bedevaarten, aflaten, het zich houden aan een regel, enz. Daarom heeft de antichrist zich heel eenvoudig verheven tegen en boven God en zich op de plaats van Christus gesteld, de genade verworpen en het geloof verloochend. Want dit heeft de antichrist onderwezen: het geloof baat niet, als het geen werken heeft, en door dit misleidende argument heeft hij de weldaad van Christus geheel en al in de schaduw gesteld en zinloos gemaakt en in de plaats van de genade van Christus en Zijn rijk de leer van de werken en het rijk van de ceremoniën gesteld. In louter kluchtspelen heeft hij dat vastgelegd en zo de hele

wereld weggerukt van Christus, Die in het geweten immers alleen moet heersen, en heeft hij de wereld met geweld tot de diepte van de hel neergestoten.

Zo kan gemakkelijk worden ingezien, wat dat is: de genade van God verwerpen, namelijk dit: uit de wet gerechtvaardigd willen worden. Wie echter heeft ooit gehoord, dat wij door het doen van de wet de genade wegwerpen? Dus zondaars worden, als wij de wet houden? Nee, maar dan werpen wij de genade weg, als wij de wet houden in de mening dat wij daardoor gerechtvaardigd worden. (...)

Wie de wet houdt als rechtsgrond voor zijn rechtvaardiging, werpt de genade weg, wijst Christus en Zijn offer af. (...) Het is verschrikkelijk om te zeggen, dat men zo volkomen dwars kan zijn, dat men ook de barmhartigheid en de genade van God wegwerpt; en toch doet iedereen juist dit, al wil men ook niet de schijn van het verwerpen der genade op zich laden. Daarom zegt men dat men God de hoogste eer bewijst. Nu volgt het tweede argument.

2:21 ... want indien de rechtvaardigheid door de wet is, zo is dan Christus tevergeefs gestorven.

Hier vermaan ik weer, Paulus niet zo te verstaan, alsof hij over de ceremoniële wet sprak, zoals de sofisten in hun dwaasheid voortdurend beweren. (...) Paulus spreekt hier over *de hele wet*. (...)

Neem nu beide wetten, de ceremoniële wet en de morele wet of de wet der tien geboden samen en stel u voor, dat u door de verdienste die op het welgevallig oordeel van God wacht, zover gekomen bent, dat u de Heilige Geest gegeven is, dat u de liefde hebt (ofschoon dat een onmogelijke veronderstelling is en uit de aard der zaak niet voorkomen zal), maar veronderstel eens, zeg ik, dat u door naar uw natuurlijk vermogen te handelen, de genade verwerft, rechtvaardig bent en de Heilige Geest hebt. Vanwaar? Uit uw verdienste, die God in Zijn welbehagen laat gelden? Dan hebt u Christus niet nodig, voor u is Hij overbodig en tevergeefs gestorven. (...)

Maar waarom werd Christus dan geboren? Waarom werd Hij gekruisigd en waarom stierf Hij dan? Waarom werd Hij mijn hogepriester, Die mij liefheeft en Zichzelf als onschatbaar offerlam overgaf? Waarom deed Hij dat alles? Heel eenvoudig tevergeefs, als de grond voor de rechtvaardiging werkelijk daarin ligt, zoals de sofisten zeggen, dat ik in de wet of in mijzelf gerechtigheid vind, buiten de genade en buiten Christus om.

Maar is dan deze smaad nog wel te dulden en door de vingers te zien, dat de Goddelijke Majesteit, Die Zijn eigen Zoon niet spaarde, maar voor ons allen overgaf, hiermee niet serieus zou handelen en maar alleen een spelletje speelde? Eer ik dat zou toestaan, wilde ik liever, dat niet alleen de heiligheid van alle pausgezinden en dweepers, maar ook die van alle engelen met de duivel zelf in eeuwigheid verworpen en verdoemd zou worden. Ik wil volstrekt niets weten van wat boven deze Christus gesteld wordt. Hij moet hier de Schat zijn, zo groot, dat al het andere tegenover Hem vuil en gering wordt. Hij moet hier een zo groot Licht zijn, dat ik, als ik Hem in het geloof aangegrepen heb, niet eens weet dat er een wet, een zonde of de een of andere ongerechtigheid in de wereld is. Want wat is alles, wat in de hemel en wat op de aarde is, vergeleken met de Zoon van God?

Daarom is Gods genade verwerpen de grootste zonde en tegelijk de meest verbreide, die alle werkheiligen begeren; want indien zulke christenen door de verdienste, die op het billijk oordeel van God wacht, of door hun werken en lijden, of door de wet, rechtvaardig willen worden, verwerpen zij, zoals gezegd, de genade van God en Christus. Met al deze gruwelen is de paus begonnen. Hij heeft het Evangelie van Christus verduisterd, ja geheel en al bedolven, de wereld vervuld en belast met zijn

tradities; dat tonen o.a. zijn aflaten en bullen aan, waarin hij niet de gelovigen vrijspreekt, maar de rouwklagers die hun schuldbelijdenis afleggen en zeggen mee te willen werken. Op deze manier heeft hij genoegzaam betuigd, dat Christus eenvoudig tevergeefs gestorven is en dat de genade van nul en generlei waarde is. Daarom zijn de gruwelen en lasteringen van het pausdom zo schandelijk, en toch blijven de blinde en verharde sofisten - die toch in het licht der waarheid staan - bij hun goddeloze en geheel ijdele meningen, en zeggen dat de menselijke natuur in de grond goed is en de mensen zichzelf door hun goede werken en verdiensten tot de genade zouden kunnen voorbereiden; en wat hun ontbreekt, is dat zij hun goddeloze leer en dwaling erkennen, dat zij die ook tegen hun geweten in verdedigen. Als mijn zaligheid aan Christus zoveel gekost heeft, dat Hij genoodzaakt was voor mijn zonden te sterven, dan is het zonneklaar, dat mijn werken en mijn gerechtigheid uit de wet tegenover een dergelijke hoge prijs van nul en generlei waarde zijn. Als ik voor een jas honderdduizend guldens moet neertellen, dan kan ik met mijn stuivertje wel thuisblijven. Nu is echter de wet, om van veel geringere zaken maar te zwijgen, met al haar werken en gerechtigheden, nauwelijks een afgesleten half centje tegenover Christus, door Wiens dood en opstanding mijn dood overwonnen is en aan mij gerechtigheid en eeuwig leven geschonken zijn. (...)

Als Paulus hier spreekt over de gerechtigheid, dan moet men wel bedenken, dat hij zich op hoog niveau beweegt, niet op het politieke of economische, dat wil zeggen, hij spreekt niet over de burgerlijke gerechtigheid, die Gods inzetting is en waarvan Hij eist die te volbrengen, waarvoor Hij beloningen uitlooft en die men redelijkerwijs ook wel volbrengen kan. Paulus spreekt hier over de gerechtigheid tegenover God, door welke wij van de wet, van de zonde, van de dood en van alle kwaad bevrijd worden, om de genade, de gerechtigheid en het leven deelachtig te worden en door welke wij heersers over de hemel en de aarde en over alle schepselen worden. Deze gerechtigheid kan geen menselijke en geen Goddelijke wet tot stand brengen. De wet is immers boven het verstand uit als extra aan de mens gegeven, om hem te verlichten, te ondersteunen en te tonen wat hij doen en wat hij laten moet. Niettemin kan de mens met al zijn kracht en met al zijn verstand toch niet gerechtvaardigd worden, ook niet als deze Goddelijke weldaad, namelijk de wet, erbij komt. Als het beste, wat de mensen op aarde hebben (namelijk de wet, die als een soort zon aan het aardse licht, aan de zwakschijnende toorts van het menselijk verstand is toegevoegd, om dat te verlichten en te leiden) niet kan rechtvaardigen, wat zou dan het verstand zonder de wet? Ja wat? Niets anders, dan wat de paus samen met zijn universiteiten en monniken gedaan heeft, die door de menselijke tradities ook het licht van het eerste gebod verduisterd hebben. Daarom kunnen die allemaal, met hoevelen zij ook mogen zijn, niet een enkele letter van de wet recht verstaan, maar gaan zij hun weg in de volslagen duisternis van hun verstand. En dat is een veel verderfelijker dwaling, gemeten aan die andere dwaling, die uit de leer van de werken der wet voortkomt. En zo zijn het uitermate sterke woorden, als de apostel zegt: 'Indien de rechtvaardigheid door de wet is, zo is dan Christus tevergeefs gestorven.' Hij zwijgt over de menselijke krachten, over het verstand, over de wijsheid, hoe groot die ook moge zijn (hoe groter die is, des te gemakkelijker en vlugger legt zij de mens lasten op), maar hij zegt heel eenvoudig: 'Indien de rechtvaardigheid door de wet is, enz.' Daarom kan het menselijk verstand, ook als het door de wet en nog wel door de Goddelijke wet ondersteund wordt, niet de gerechtigheid brengen, maar het trekt van de gerechtigheid af en verwerpt Christus. Want als het gerechtigheid zou kunnen verschaffen, dan zou Christus tevergeefs gestorven zijn. Zet daarom maar heel eenvoudig de dood van Christus tegenover alle wetten en weet met Paulus niets

anders dan Christus en Dien gekruisigd, zodat niets helderder kan zijn dan Hij. Zo zult u vol kennis, rechtvaardig en heilig zijn en de Heilige Geest ontvangen, Die u in de zuiverheid van het Woord en het geloof bewaren zal. Als echter Christus uit het gezicht verdwijnt, dan is alles tevergeefs. (...)

HOOFDSTUK 3

- 1 O gij uitzinnige Galaten, wie heeft u betoverd, dat gij der waarheid niet zoudt gehoorzaam zijn; denwelken Jezus Christus voor de ogen te voren geschilderd is geweest, onder u gekruist zijnde?
- 2 Dit alleen wil ik van u leren: hebt gij den Geest ontvangen uit de werken der wet, of uit de prediking des geloofs?
- 3 Zijt gij zo uitzinnig? Daar gij met den Geest begonnen zijt, voleindigt gij nu met het vlees?
- 4 Hebt gij zoveel tevergeefs geleden? Indien maar ook tevergeefs!
- 5 Die u dan den Geest verleent, en krachten onder u werkt, [doet Hij dat] uit de werken der wet, of uit de prediking des geloofs?
- 6 Gelijkerwijs Abraham Gode geloofd heeft, en het is hem tot rechtvaardigheid gerekend.
- 7 Zo verstaat gij dan, dat degenen, die uit het geloof zijn, Abrahams kinderen zijn.
- 8 En de Schrift, te voren ziende, dat God de heidenen uit het geloof zou rechtvaardigen, heeft te voren aan Abraham het Evangelie verkondigd, [zeggende:] In u zullen al de volken gezegend worden.
- 9 Zo dan, die uit het geloof zijn, worden gezegend met den gelovigen Abraham.
- 10 Want zovelen als er uit de werken der wet zijn, die zijn onder den vloek; want er is geschreven: Vervloekt is een iegelijk, die niet blijft in al hetgeen geschreven is in het boek der wet, om dat te doen.
- 11 En dat niemand door de wet gerechtvaardigd wordt voor God, is openbaar; want de rechtvaardige zal uit het geloof leven.
- 12 Doch de wet is niet uit het geloof; maar de mens die deze dingen doet, zal door dezelve leven.
- 13 Christus heeft ons verlost van den vloek der wet; een vloek geworden zijnde voor ons; want er is geschreven: Vervloekt is een iegelijk, die aan het hout hangt.
- 14 Opdat de zegening van Abraham tot de heidenen komen zou in Christus Jezus, [en] opdat wij de belofte des Geestes verkrijgen zouden door het geloof.
- 15 Broeders, ik spreek naar den mens: zelfs eens mensen verbond, dat bevestigd is, doet niemand te niet, of [niemand] doet daartoe.
- 16 Nu zo zijn de beloftenissen tot Abraham en zijn zaad gesproken. Hij zegt niet: En den zaden, als van velen; maar als van een: En uw zade; hetwelk is Christus.
- 17 En dit zeg ik: Het verbond, dat te voren van God bevestigd is op Christus, wordt door de wet, die na vierhonderd en dertig jaren gekomen is, niet krachteloos gemaakt, om de belofte niet te doen.
- 18 Want indien de erfenis uit de wet is, zo is zij niet meer uit de belofte; maar God heeft ze Abraham door de belofte genadiglijk gegeven.
- 19 Waartoe is dan de wet? Zij is om der overtredingen wil daarbij gesteld, totdat het zaad zou gekomen zijn, dien het beloofd was; en zij is door de engelen besteld in de hand des Middelaars.
- 20 En de Middelaar is niet [Middelaar] van een, maar God is een.
- 21 Is dan de wet tegen de beloftenissen Gods? Dat zij verre; want indien er een wet gegeven ware, die machtig was levend te maken, zo zou waarlijk de rechtvaardigheid uit de wet zijn.
- 22 Maar de Schrift heeft het alles onder de zonde besloten, opdat de belofte uit het geloof van Jezus Christus aan de gelovigen zou gegeven worden.
- 23 Doch eer het geloof kwam, waren wij onder de wet in bewaring gesteld, en zijn besloten geweest tot op het geloof, dat geopenbaard zou worden.
- 24 Zo dan, de wet is onze tuchtmeester geweest tot Christus, opdat wij uit het geloof zouden gerechtvaardigd worden.
- 25 Maar als het geloof gekomen is, zo zijn wij niet meer onder den tuchtmeester.
- 26 Want gij zijt allen kinderen Gods door het geloof in Christus Jezus.
- 27 Want zovelen als gij in Christus gedoopt zijt, hebt gij Christus aangedaan.
- 28 Daarin is noch Jood noch Griek; daarin is noch dienstbare noch vrije; daarin is geen man en vrouw; want gij allen zijt een in Christus Jezus.
- 29 En indien gij van Christus zijt, zo zijt gij dan Abrahams zaad, en naar de belofte erfgenamen.

3:1 *O gij uitzinnige Galaten ...*

In Paulus brandt een apostolische bekommernis, een heftige, maar zeer geestelijke verontwaardiging, en naar zijn eigen regel in 2 Timothéüs 4:2 mengt hij door zijn bewijsvoering en weerlegging ook vermaningen en berispingen: 'Verkondig het Woord, treed er mee op, gelegen of ongelegen, werk op het gemoed, spreek smekend, berisp.' (...)

Naar het schijnt gaat Paulus wel erg tegen de Galaten tekeer, als hij zegt dat zij onzinnig, betoverd en aan de waarheid ongehoorzaam zijn. Of Paulus uit

verontwaardiging en hartstocht of uit barmhartigheid zo gesproken heeft, kan ik niet uitmaken, beide kan het geval zijn. (...)

Uit christelijke ijver is het een apostel, een herder of een leraar geoorloofd het volk dat hij te leiden heeft, streng aan te pakken; zo'n berisping is vaderlijk en heilig. Zo noemen ouders uit vaderlijke of moederlijke bewogenheid een zoon wel 'dwaas' of 'dagdief', een dochter 'kleine slet', maar ze zouden niet dulden, dat anderen dat zeiden. Een leraar gaat soms hard tegen een leerling tekeer, noemt hem een ezel, slaat hem met de stok en de leerling laat het gelaten over zich komen, hij zou het zich niet laten welgevalen, als iemand van dezelfde leeftijd of een medeleerling hem zo behandelde. En zo berispt, toomt en bestraft de overheid, zonder strenge tucht kan er niets, noch in vreedstijd noch in oorlogstijd, tot een goed einde gebracht worden. Als de kerkelijke, politieke of wetenschappelijke overheid niet toomt en bestraft, als het nodig is, dan is zij zwak en onbekwaam en kan zij haar plicht niet naar behoren vervullen.

Daarom zijn boze woorden en dreigende taal op alle terreinen des levens even hard nodig als welke deugd dan ook. Maar zulke woorden en dreigende taal moeten met terughoudendheid gebruikt worden, en mogen niet uit nijd voortkomen maar uit vaderlijke zorg of christelijke ijver; dat wil zeggen het mag geen woedeaanval zijn uit kinderachtigheid of zwakte die op wraak uit is. De vaderlijke toorn zoekt slechts de fout te verbeteren. (...)

Zo is het te begrijpen, dat Paulus hier uit edele verontwaardiging tegen de Galaten tekeergaat, niet om ze te vernederen, maar om ze op deze manier op de rechte weg terug te brengen en ze daarop te houden.

(...)

Op gelijke wijze scheldt Christus tegen de Farizeeërs, als Hij ze 'slangen', 'adderengebroad', 'zonen des duivels', enz. noemt (Mattheüs 23:33). Maar dat zijn scheldwoorden van de Heilige Geest, het zijn de scheldwoorden als van een vader of een moeder en ze komen van een trouwe vriend, zoals het ook in Spreuken 27:6 staat: 'Beter wonden van een vriend dan kussen van een vijand.' En zo komt het, dat hetzelfde scheldwoord uit de mond van de vader een grote weldaad is en uit de mond van een leeftijdgenoot of van een vijand gewoon misdadig is. Als twee hetzelfde doen, dan wordt het van de een geprezen en van de ander afgekeurd. Als Christus of Paulus tekeergaan, dan is dat de hoogste deugd en het verdient lof en als een filosoof of een willekeurig persoon dat doet, dan is dat een grove fout en een schande. Hetzelfde werk en woord is van Paulus afkomstig een weldaad, van een ander afkomstig een misdaad.

Een speciale nadruk ligt op het woord 'Galaten'. Hij noemt ze niet 'broeders', zoals elders, maar gebruikt de naam van het volk. Het schijnt tot de aard van deze volksstam behoort te hebben, dat ze onverstandig waren, zoals de Kretenzen leugenachtig genoemd worden. Het is alsof Paulus wilde zeggen: wat jullie naam zegt, dat zijn en blijven jullie ook echt, namelijk onverstandige Galaten, en dat bewijzen jullie, nu het over het Evangelie gaat en jullie je toch heel verstandig zouden moeten tonen; maar nu komt daar jullie volksaard weer naar voren. Op precies dezelfde manier onderscheiden wij ook de volken met betrekking tot hun fouten. Ieder volk heeft zijn eigen tekortkomingen: de Duitsers zijn verzot op nieuwigheden, de Italianen zijn verwaand, enz. Paulus herinnert de Galaten dus door deze manier van berispen aan hun volksaard.

Voor het overige worden wij er hier aan herinnerd, dat in de gemeenten en onder de christenen de natuurlijke tekortkomingen van het vlees blijven bestaan. De genade verandert de vromen niet zodanig, dat zij terstond totaal nieuwe en volmaakte

mensen doet geboren worden, nee, in de vromen worden te allen tijde de resten van de oude fouten uit hun vroegere staat gevonden. Als een van nature driftig mens tot Christus bekeerd wordt, wordt deze fout wel door de genade getemperd en de Heilige Geest vervult wel zijn hart, zodat hij zachtmoedig wordt, maar de fout wordt toch niet helemaal uit het vlees weggedaan. Zo worden hardvochtige mensen wel bekeerd tot het geloof, maar die hardvochtigheid leggen zij niet volledig af, er blijven in hen resten ervan over. Daarom worden de Evangeliën en de Heilige Schrifturen, die toch één enkele waarheid bevatten, door de verschillende geesten op verschillende manieren behandeld en uitgelegd. De een is wat milder en zachtzinniger in zijn manier van onderwijzen, de ander is wat harder. En zo wordt de Heilige Geest in verschillende werktuigen uitgegoten, zonder dat Hij in één keer de natuurlijke fouten tenietdoet; een heel leven lang heeft de Heilige Geest nodig om die inwonende zonden uit te wissen, niet alleen bij de Galaten, maar bij alle mensen in alle volken. Ofschoon dus de Galaten verlicht en gelovig geworden waren en de Heilige Geest door de prediking des geloofs ontvangen hadden, zo bleef toch in hen deze fout en deze tondel kon door een vonk van de valse leer gemakkelijk vlam vatten. Daarom mag niemand zoveel vertrouwen in zichzelf hebben, dat hij meent, dat hij na het ontvangen van de genade geheel en al bevrijd is van zijn oude fouten. Veel wat onrein is wordt afgelegd, vooral wordt de kop van de slang, dat is het ongeloof en de onwetendheid omtrent God, afgerukt en vertrap, maar het gladde lijf en de resten van de zonden blijven in ons. (...)

3:1 ... wie heeft u betoverd, dat gij der waarheid niet zoudt gehoorzaam zijn ...

Daar hebt u alweer een andere rechtsgrond voor die uitmuntende gerechtigheid die de mens zelf met de wet tot stand brengt en waarop hij zich beroemt. Paulus zegt, dat zij ons tot verachting van de waarheid brengt, dat zij ons betovert, zodat wij niet gehoorzamen, maar tegen de waarheid in opstand komen.

Paulus noemt de Galaten daarom onverstandig en betoverd, omdat hij ze met kinderen vergelijkt, voor wie de betovering het meest schade lijkt is; het is alsof hij wilde zeggen, het gaat met jullie als met kinderen, die door grijpgrage heksen en toverkollen gewoonlijk gemakkelijk betoverd worden en met wie de satan dan de spot drijft. Paulus ontkent dus niet, dat toverij van betekenis is, evenals hij verderop in hoofdstuk 5 onder de werken des vleses ook de toverij rekent. (...)

Het valt nu eenmaal niet te ontkennen, dat de duivel leeft, ja, de hele wereld regeert. (...)

De satan is in staat alle vijf zintuigen op meesterlijke wijze in zijn ban te brengen, zodat men zou kunnen zweren dat men dit of dat ziet, hoort, aanraakt, wat men toch niet ziet, hoort, aanraakt, enz.

Daarbij verlost de satan de mensen niet alleen op zo'n grove wijze, dat hij de vijf zintuigen misleidt, hij heeft nog een veel fijnere en gevaarlijkere manier van misleiding, en daarin is hij een geweldige meester. Paulus spreekt niet alleen over de betovering van de zintuigen, maar ook over een betovering van de geest. Door deze geestelijke betovering brengt de oude slang niet de zintuigen van de mens in zijn ban, maar de harten en de gewetens en bedreigt hij de aldus betoverden met valse en goddeloze inzichten, die dezen dan voor waar en vroom houden. Dat de satan dat klaar speelt, is tegenwoordig genoegzaam te zien aan de fanatici, aan de wederdopers, de sacramentariërs, enz. De satan heeft met zijn spel hun diepste wezen zo betoverd, dat zij leugens, dwalingen en ver schrikkelijke duisternis voor de absolute waarheid en het helderste licht houden. Zij laten zich van hun dromen door geen enkele vermaning of geschrift afbrengen, omdat zij er rotsvast van overtuigd zijn, dat alleen zij verstand hebben van de heilige dingen en er recht over oordelen

kunnen terwijl alle anderen blind en verblind zijn. (...) Op deze manier heeft de satan in onze tijd Muntzer, Zwingli en anderen en door die weer anderen betoverd.

Tenslotte betovert en schaadt de duivel met zoveel hartstocht, dat hij niet alleen de zelfverzekerde en hoogmoedige geesten begoochelt, nee, hij probeert met zijn duivelse spel ook diegenen te bedriegen die vroom en op de juiste manier met het Woord van God en de christelijke godsdienst omgaan. Mij heeft hij dikwijls zo hevig aangevallen en met zulke treurige gedachten overstelpt, dat hij Christus vrijwel volledig voor mij verduisterd, ja bijna van mij weggenomen had. Kortom, er is niemand onder ons, die niet telkens weer door zulke verkeerde ideeën betoverd zou worden, d.w.z. dat wij vrezen waar niets te vrezen valt, vertrouwen en blij zijn waar niets te vertrouwen en blij te zijn valt. Wij denken bij tijd en wijle allemaal anders over God, over Christus, over het geloof, over onze roeping, over het christen-zijn dan wij behoorden te denken. (...) Als de duivel ons niet nuchter en niet met geestelijke wapens, d.w.z. met het zwaard van Gods Woord en met het schild van het geloof, toegerust vindt, verslindt hij ons. (...)

Dikwijls zijn wij door de duivel neergeveld en ook nu nog worden wij in deze strijd omvergeworpen, maar we gaan niet te gronde. Christus heeft nog altijd getriomfeerd en nog triomfeert Hij door ons. Daarom hebben wij een rotsvast vertrouwen, dat wij ook in de toekomst in de strijd tegen de duivel als overwinnaars te voorschijn komen door Christus. (...)

... wie heeft u betoverd? ...

Met deze woorden verontschuldigt hij de Galaten en laadt hij alle schuld op de valse apostelen. (...) Door hun wettische leer betoveren zij jullie, zodat jullie nu anders over Christus denken dan vroeger, toen jullie het Evangelie van mij hoorden. Maar wij sturen met vermaningen en brieven erop aan, dat wij de betovering door de valse apostelen verbreken en dat degenen, die onder jullie betoverd zijn, door middel van ons bevrijd zouden mogen worden. (...)

Zoals het onmogelijk is, dat een mens zichzelf bevrijdt uit de duivelse betovering van de zintuigen, zo is het ook onmogelijk, dat degenen, die geestelijk betoverd zijn, op eigen kracht verlossing vinden; zij moeten door anderen, wier geest niet betoverd is, bevrijd worden. Want zo groot is de kracht van de duivelse verblindings bij hen die zich laten misleiden, dat zij zich verheffen en zweren dat zij de absolute waarheid hebben; zij denken er niet over, toe te geven dat zij dwalen. (...) En ook door onze vermaningen laten zij zich niet verbeteren, maar verharderen zij zich slechts des te meer. Nooit zou ik het geloofd hebben, als ik het vandaag de dag niet door ervaring moest leren, dat de macht van de duivel zo groot is en dat hij zijn leugens zo aannemelijk weet te maken. En wat tenslotte het allerergste is: daar hij die verwarde gewetens door al te grote droefheid doden wil, speelt hij het klaar zo geheel en al de gedaante van Christus aan te nemen, dat een aangevochtene dat onmogelijk kan bemerken. Zo worden velen, die van deze duivelskunst geen weet hebben, tot wanhoop gebracht en begaan zelfmoord. Zozeer zijn ze door de duivel misleid, dat zij in de overtuiging leven, dat het absoluut waar is, dat zij niet door de duivel, maar door Christus Zelf worden aangevochten en aangeklaagd.

(Aansluitend vertelt Luther over een zekere dr. Kraus uit Halle, die in het jaar 1527 zelfmoord pleegde, daar hij zich Christus als rechter en aanklager voorstelde en zich door niets van deze dwangvoorstelling liet afbrengen. Luther spreekt over een duivelse verzoeking waartegen die geleerde het onderspit had gedolven.)

Daar dus de duivel, die duizendkunstenaar, dat stuk leedvermaak, ons een zo klaarblijkelijke en onbeschaamde leugen kan inprenten, dat je wel duizendmaal zou kunnen zweren dat het de volstrekte waarheid is, is het zaak alle hoogmoed te laten varen, in vreze en eenvoud onze weg te gaan en onze Heere Christus aan te roepen, dat Hij ons niet in verzoeking laat leiden. Zelfverzekerde mensen, die een paar keer het Evangelie gehoord hebben, menen al heel gauw dat zij de eerstelingen van de Geest ontvangen hebben. Tenslotte - en dat is geen wonder, daar zij God niet vrezen en Hem niet danken - krijgen zij verbeelding en menen, dat zij niet alleen geweldig vroom zijn in woorden en werken, maar ook dat zij in iedere strijd, al is hij nog zo zwaar, tegen de duivel stand kunnen houden. Dat zijn de geschikte werktuigen van de duivel, welke hij kan betoveren en tot wanhoop kan brengen.

Je moet echter niet zeggen: ik ben volmaakt, ik kan niet vallen; doe maar gewoon en vrees, dat je niet vandaag staat en morgen valt. Ik ben doctor in de theologie en heb Christus vele jaren gepredikt en de duivel in zijn valse doctoren bestreden, maar ik heb ervaren, hoeveel moeite mij dat bezorgd heeft. Ik kan de duivel niet verjagen, hoe graag ik dat ook zou willen. Ik kan Christus ook niet zo aangrijpen, als de Schrift Hem mij voorstelt, want telkens weer schuift de duivel een valse Christus naar voren. Maar God zij dank, die ons bij het Woord, bij het geloof en bij het gebed bewaart. (...)

Daarom, degenen die deze overtuiging zijn toegedaan, dat zij door de werken der wet en de menselijke tradities gerechtvaardigd worden, die zijn betoverd. (...)

... dat gij de waarheid niet zoudt gehoorzaam zijn ...

(...) Nu klinkt het nog harder, als hij zegt, dat zij de waarheid niet geloven. Paulus geeft met deze woorden aan, dat zij betoverd zijn en dat hij deze betovering van hen wil wegnemen, maar dat zij deze weldaad niet willen inzien en aannemen. Het staat namelijk vast, dat Paulus niet alle Galaten heeft kunnen overtuigen, dat hij ze dus niet allemaal van de dwaling der valse apostelen tot de waarheid heeft teruggedroepen; in velen van hen bleef de betovering bestaan. Daarom gebruikt Paulus die heftige woorden: 'Wie heeft u betoverd', enz., alsof hij wilde zeggen: jullie zijn niet goed bij je hoofd en de betovering heeft jullie zo in haar greep, dat jullie de waarheid niet kunnen gehoorzamen; hij vreest dat het met velen onder hen gedaan kan zijn en dat zij wellicht nooit meer tot de waarheid terugkeren, enz. (...)

3:1 ... denwelken Jezus Christus voor de ogen tevoren geschilderd is geweest ...

Het woord van Paulus over de betovering en het niet -gehoorzamen was zeer hard, maar het wordt nog veel harder, als hij eraan toevoegt: Jezus Christus is hun zo voor ogen geschilderd, dat zij Hem met de handen hadden kunnen tasten, en toch gehoorzamen zij tot op heden de waarheid nog niet. (...) Alsof hij zeggen wilde: geen kunstschilder kan Christus met verf zo wezenlijk afbeelden, als ik Hem in mijn prediking jullie voor ogen gesteld heb, en toch volharden jullie tot op dit uur in jullie betovering.

3:1 ... onder u gekruist zijnde?

Hier voegt Paulus aan toe: (...) jullie hebben niet slechts de genade van God verworpen, niet alleen is Christus tevergeefs voor jullie gestorven, Hij is ook op de meest schandelijke manier in jullie gekruisigd. Op gelijke wijze luidt Hebr. 6:6: 'Daar zij voor zichzelf de Zoon van God weer kruisigen en openlijk te schande maken.'

Men moet werkelijk schrikken, als men alleen al de woorden monnik, tonsuur, kap, orderegel hoort, al mogen de pausgezinden die gruwelijke dingen de grootst mogelijke eer toebrengen en pochen zij dat die het toppunt van het christelijk geloof en van de heiligheid zouden zijn. Ook wij konden, voordat ons het Evangelie geopenbaard werd, niet anders oordelen over deze woorden; wij waren namelijk opgevoed in de menselijke overleveringen, die van Christus het licht en de heilsbetekenis weggenomen hadden. Nu horen wij Paulus zeggen, dat degenen die begeren door de wet gerechtvaardigd te worden, niet alleen geloofsverzakkers en mensenmoorders zijn, hij noemt ze bovendien schandvlekken, die Christus kruisigen. Als degenen die door de gerechtigheid van de wet en door de werken van de wet begeren gerechtvaardigd te worden, Christus kruisigen, zeg mij dan, wat voor mensen dat zijn, die zaligheid en eeuwig leven zoeken door de drek van menselijke gerechtigheid en een leer van demonen.

Wie had ooit geloofd of begrepen dat het een zo verschrikkelijke en verfoeilijke schanddaad is om tot de geestelijke stand toe te treden (zoals zij dat zelf noemen), dat wil zeggen mispriester, monnik of non te worden? Beslist niemand. Zij hebben zelf onderwezen dat de kloostergelofte een nieuwe doop is. Kan er echter iets vreselijks gezegd worden dan dit, dat Rome het rijk is van hen, Die Christus bespuwen en de Zoon van God opnieuw kruisigen? Christus, die eens gekruisigd en opgestaan is, kruisigen zij opnieuw in zichzelf, in de kerk of in de harten der gelovigen; met smaad, lasteringen en beledigingen bespuwen zij Hem, met hun valse leerstellingen doorboren zij Hem, zodat Hij jammerlijk in hen sterft. En in Zijn plaats stellen zij iets dat zo betoverend mooi is, dat de mensen erdoor van hun zinnen beroofd worden, zodat zij Christus niet herkennen als Rechtvaardigmaker, als Verzoener en Heiland; zij maken van Hem een bedienaar der zonde, een aanklager, een rechter die ons verwerpt en van zich wijst, die door onze werken en verdiensten verzoend moet worden. Uit dit gevoelen is zo die zeer goddeloze en verderfelijke leer van Rome ontstaan: als je God wilt dienen, zondevergeving en ook het eeuwige leven wilt verdienen, en anderen wilt helpen de zaligheid te verwerven, ga dan in het klooster, en leg de geloften af van gehoorzaamheid, kuisheid, armoede, enz. Verstrikt in en opgeblazen door deze valse heiligheid droomden de monniken dat alleen zij in de staat der volmaaktheid leefden, de overige christenen zouden een gewoon leven leiden, zich niet aan kuisheid, armoede en gehoorzaamheid houden, alleen maar gedoopt zijn en de tien geboden houden. Zij, de monniken hielden zich echter behalve aan wat zij met de gewone christenen gemeen zouden hebben, ook aan de raadgevingen van Christus en zouden zo werken kunnen volbrengen waartoe zij niet verplicht waren. Daarom hoopten ze, dat ze bijzondere verdiensten zouden hebben en in de hemel een plaats zouden krijgen onder de grote heiligen, ver boven het gewone christenvolk verheven. (...)

Allen echter die met deze gedachte in een klooster treden, dat zij door het in acht nemen van de kloosterregels rechtvaardig genoemd worden, gaan een rovershol binnen, waar Christus opnieuw gekruisigd wordt. (...)

Door het kleine woord 'in u' (men kan ook vertalen 'onder u') drukt Paulus uit, dat Christus in Zijn eigen persoon niet meer gekruisigd wordt of sterft, zoals in Romeinen 6:10 staat. Hij wordt in ons gekruisigd, als de zuivere leer, de genade, het geloof, de vergeving der zonden die om niet geschonken wordt, afgewezen worden en als wij door speciale uitgekozen werken of door die welke in de wet voorgeschreven zijn, gerechtvaardigd willen worden. (...)

En zo wordt Paulus door een brandende verontwaardiging verteerd en komt hij tot de uiterst zware beschuldiging, ja eerder nog vervloeking van de gerechtigheid door de

wet en werkheiligheid, en brandmerkt hen daarmee, dat zij 'de Zoon van God kruisigen'. (...)

3:2 Dit alleen wil ik van u leren: Hebt gij de Geest ontvangen uit de werken der wet, of uit de prediking des geloofs?

Paulus zegt: als ik mij helemaal niet meer tegen jullie zou kunnen verweren, dan zou ik toch op jullie ervaring willen steunen. (...) En met dit argument overwint hij ze, zodat ze daar niets meer tegenin kunnen brengen, want heel duidelijk komen zij met hun eigen ervaring in botsing, daar zij niet door de werken der wet, maar door de verkondiging van het Evangelie de Heilige Geest hadden ontvangen.

En weer wijs ik erop, dat Paulus niet alleen over de ceremoniële wetten spreekt, maar over de gehele wet. (...) Er leiden maar twee wegen naar de rechtvaardiging: het Evangeliewoord of de wet. Daarom moet hier het woord wet in de uitgebreide zin verstaan worden, als volkomen verschillend en gescheiden van het Evangelie. Maar niet alleen de ceremoniële wetten zijn van het Evangelie gescheiden, ook de wet der tien geboden. Paulus heeft het hier over de gehele wet.

Paulus maakt een duidelijk onderscheid tussen wet en Evangelie en argumenteert dan als volgt: zeg mij eens, hebben jullie de Heilige Geest door de wet ontvangen of door de prediking van het Evangelie? Geef nu antwoord! Jullie kunnen niet zeggen: door de wet, omdat jullie de Heilige Geest nooit ontvangen hebben zolang jullie onder de wet waren en haar werken deden. (...) Als de Heilige Geest door middel van de wet gegeven zou worden, zouden jullie Hem zeker hebben moeten ontvangen, daar jullie niet alleen leraren en leerlingen van de wet geweest zijn, maar ook daders der wet, en toch kunnen jullie er niet op bogen, daardoor ooit de Heilige Geest ontvangen te hebben. Maar nadat het Evangelie gekomen is, hebben jullie dadelijk, nog voor dat jullie een of ander werk of vrucht van het Evangelie konden laten zien, alleen door het gelovig horen, de Heilige Geest ontvangen. Want het is zoals Lukas in Handelingen 10:44 getuigt: 'Gewoon toen de prediking van Petrus en Paulus weerklonk, viel de Heilige Geest op hen, die het Woord hoorden.' Door de Heilige Geest ontvingen zij ook de verschillende gaven, zodat zij met nieuwe tongen spraken, enz. (...)

Als het volbrengen van de wet niet eens de Heilige Geest doet ontvangen, hoeveel te minder dan alleen het horen van de wet. (...)

Paulus spreekt hier echter over een openbaring van de Geest in de eerste gemeente; de Heilige Geest kwam namelijk met voor iedereen onmiskenbare verschijnselen op de gelovigen en gaf zo een betrouwbaar getuigenis, dat Hij bij de prediking van de apostelen aanwezig was, tegelijk betuigde Hij, dat degenen die het woord van de apostelen gelovig hoorden, bij God voor rechtvaardig gehouden zouden worden, anders zou Hij niet op hen zijn neergedaald. (...)

En zo wil het hele boek Handelingen ons niets anders leren, dan dit, dat de Heilige Geest niet geschonken wordt op grond van de wet, maar bij het horen van het Evangelie. Toen Petrus predikte, viel de Heilige Geest terstond op hen die het Woord hoorden. En op één dag kwamen drieduizend mensen, die de prediking van Petrus hoorden, tot het geloof en ontvingen de gave van de Heilige Geest (Handelingen 2). En zo ontving ook Cornelius de Heilige Geest niet door de aalmoezen die hij gaf, maar toen Petrus zijn mond opende en nog sprak, viel de Heilige Geest op allen die van Petrus het Woord hoorden (Handelingen 10:44). Dat zijn concrete getuigenissen uit de praktijk en werken van God, die onmiskenbaar zijn. (...)

De Joden konden wel morren tegen de heidenen en zeggen: zij, de heidenen, komen plotseling, zonder de hitte en de last van de dag gedragen te hebben, en hebben dan -

zonder ervoor te werken - dezelfde gerechtigheid en de Heilige Geest, die wij door te werken en door de last en de hitte van de dag te dragen niet konden verkrijgen. 'Zij hebben maar één uur gewerkt' (Mattheüs 20:12) en door dat werk zijn zij meer verkwikt dan vermoeid. Waarom heeft God ons dan de last van de wet opgelegd, als die niets tot de gerechtigheid bijgedragen heeft? Hij bevoorrecht de heidenen boven ons, die zo lang onder het juk der wet gebukt gingen. Wij zijn het volk van God en tobden ons de ganse dag af; zij zijn niet het volk van God en hebben de wet niet en ook nog nooit iets goeds gedaan, en toch zijn zij aan ons gelijkgesteld.

Hieruit blijkt, hoe nodig dat het concilie in Jeruzalem was, waar het erom ging, dat de opgewonden gemoederen van de christenen uit de Joden gesust werden, die, ofschoon zij in Christus geloofden, toch in hun harten heel hardnekkig aan de mening vasthielden, dat men zich aan de wet van Mozes moest houden. (...) Daar heeft Petrus vanuit zijn ervaring gesproken. Zijn woorden betekenden: broeders, wij behoeven ons niet aan de wet te houden, daar ik, toen ik voor Cornelius predikte, in de praktijk ervaren en geleerd heb, dat de Heilige Geest zonder wet aan de heidenen wordt gegeven, alleen maar door het horen van het Woord. (...) Dus moet ook u af van de mening, dat de zaligheid u door de wet ten deel valt. (...)

Daarom onderwijzen wij dit: al vast gij ook, o mens, al eert gij uw ouders, al geeft gij aalmoezen, al gehoorzaamt gij de overheid, al zijt gij aan uw meerderen onderdanig, enz., dan wordt u daardoor toch niet rechtvaardig. Het woord van de Schrift: eert uw vader en uw moeder, of welk ander gebod ook, heeft niet de kracht om te rechtvaardigen. Wat dan? Het komt erop aan de stem van de Bruidegom te horen, het Woord des geloofs; dit Woord, als dat gehoord wordt, rechtvaardigt.

Dit alles maakt voldoende duidelijk, dat er verschil is tussen wet en Evangelie. De wet brengt nooit de Heilige Geest, dus rechtvaardigt zij niet, omdat zij ons alleen leert wat wij doen moeten. Het Evangelie brengt de Heilige Geest, omdat het ons leert wat wij ontvangen moeten. Daarom zijn wet en Evangelie twee totaal verschillende leerstukken. Het Evangelie is een geschenk en brengt het geschenk met zich mee, het eist niets. De wet daarentegen schenkt niets, maar eist enkel en alleen van ons, en wel het louter onmogelijke.

(...) Ja maar, zeggen de tegenstanders, Cornelius mag dan een heiden geweest zijn, en de Heilige Geest niet door de wet ontvangen hebben, de tekst zegt toch heel duidelijk dat hij rechtvaardig en godvrezend was en aalmoezen gaf, enz., en zo is het waarschijnlijk, dat hij zich daardoor verdiensten heeft verworven en daarom later de Heilige Geest heeft ontvangen.

Ik antwoord:

Cornelius was in het oude verbond rechtvaardig en heilig om het geloof aan de komende Christus, zoals alle aartsvaders, profeten, vrome koningen in het Oude Testament rechtvaardig geweest zijn, doordat zij om het geloof in de komende Christus in het verborgene de Heilige Geest hadden ontvangen. De sofisten maken geen onderscheid tussen het geloof in de komende Christus en het geloof in de gekomen Christus. Daarom, als Cornelius vóór de openbaring van Christus gestorven zou zijn, dan zou hij toch niet verloren gegaan zijn, omdat hij het geloof der vaders had, die alleen door het geloof in de komende Christus gered werden (Handelingen 15). Hij bleef dus een heiden, onbesneden, zonder de wet en eerde toch dezelfde God als de vaders namelijk in het geloof aan de komende Messias. Maar omdat nu de Messias gekomen is, was het noodzakelijk, dat hem door middel van de apostel Petrus duidelijk gemaakt werd, dat men de Christus niet meer te verwachten heeft, maar dat Hij al gekomen is.

Het leerstuk van de nog te verwachten en dan reeds gekomen Christus is uiterst belangrijk (om u ook dat even op het hart te drukken); want aangezien Christus nu geopenbaard is, kunnen wij niet gered worden door het geloof aan de nog te verwachten Christus, maar is het nodig dat wij geloven dat Hij reeds gekomen is, dat hij alles volbracht heeft en de wet weggedaan heeft. Zo moest ook Cornelius bekleed worden met het nieuwe geloof, dat Christus reeds gekomen is; dit geloof had tevoren tot inhoud dat Hij nog komen moest. Zo maakt het ene geloof plaats voor het andere 'uit geloof tot geloof' (Romeinen 1:17).

Dus de sofisten dwalen, als zij tot staving van hun bewering dat God een werk uit billijkheidsoverwegingen beloont, zeggen, dat Cornelius de genade en de Heilige Geest ontvangen heeft door zijn natuurlijke werken, die hij met de krachten van zijn gezond verstand en uit zijn moreel vermogen heeft verricht. Want rechtvaardig en godvruchtig te zijn, is voor een heidens en natuurlijk mens onmogelijk, maar behoort tot de geestelijke mens, die het geloof reeds heeft. Als hij niet in God geloofde en God niet vreesde, kon hij niet hopen in het gebed wat dan ook van God te ontvangen. Daarom prijst Lukas Cornelius eerst om zijn rechtvaardigheid en zijn godvrezendheid, en pas dan om zijn werken en aalmoezen. Dat bedenken de sofisten niet, maar zij grijpen alleen dit stukje aan en maken daar een halszaak van, dat hij namelijk aan de armen aalmoezen gegeven heeft. Dat schijnt hun leer over de werken, dat God uit billijkheidsoverwegingen beloont, te bevestigen. Men moet echter eerst naar de persoon of naar de boom kijken, en pas dan naar de werken en de vruchten. Cornelius is een goede boom, want hij is rechtvaardig en god vrezend. Daarom brengt hij goede vruchten voort, geeft aalmoezen en roept God aan. En deze vruchten behagen God wegens het geloof. Daarom bevestigt de engel zijn geloof in de komende Christus en zet hem over in het geloof in de reeds gekomen Christus. Daarom zegt de engel: 'Ontbied Simon, deze zal u zeggen wat gij doen moet' (Handelingen 10:5 e.v.). En zo is Cornelius vóór de openbaring van Christus zonder wet geweest en zo heeft hij ook na de openbaring van Christus geen wet, besnijdenis, enz. ontvangen; zoals hij tevoren de wet niet heeft gehouden, zo ook achteraf niet. Het argument blijft dus in al zijn kracht bestaan: Cornelius is zonder wet gerechtvaardigd, daarom maakt de wet niet rechtvaardig.

(...) De Galaten zijn dus gedwongen te bekennen, dat zij voor de prediking van Paulus nooit van de Heilige Geest gehoord hebben, en dat zij toen, toen de apostel het Evangelie predikte, de Heilige Geest hebben ontvangen.

Datzelfde moeten ook wij tegenwoordig bekennen, overwonnen door het getuigenis van ons eigen geweten, dat namelijk de Geest niet door de wet gegeven wordt, maar door de gehoorde prediking van het geloof. Want velen hebben tevoren onder de pauselijke heerschappij met heel veel moeite en vlijt geprobeerd zich aan de wet, de reglementen en decreten van de vaders zowel als aan de tradities van de paus te houden; sommigen zijn zich in langdurige en talrijke oefeningen in het waken, vasten en bidden zo te buiten gegaan en hebben daarbij hun gezondheid zo ondermijnd, dat zij niet meer in staat waren om ook maar iets van belang te presteren. Met al hun inspanning hebben zij niets anders bereikt, dan dat zij zich met hun zelfkwellend ziek maakten. Nooit konden zij zover komen, dat zij een rustig geweten en vrede in Christus zouden gekregen hebben, voortdurend twijfelden zij aan de goede wil van God ten opzichte van hen. Maar nu het Evangelie leert, dat niet wet en werken rechtvaardigen, maar het geloof in Christus, volgt echte kennis en een heel diep inzicht, een heel opgewekt geweten en een heel helder oordeel over alles wat zich in het leven voordoet. Nu kan de gelovige oordelen, dat de pauselijke heerschappij met al haar verordeningen en tradities goddeloos is; dat was vroeger niet mogelijk. Want

wij waren verblind in de wereld, dat wij oordeelden, dat de werken die door mensen uitgedacht waren, niet alleen zonder maar ook tegen het bevel van God, veel beter waren dan de werken die een overheidspersoon, een huisvader, een leraar, een zoon, een knecht, enz., naar het duidelijk bevel van God verricht. (...)

Nu bij het stralende licht van het Evangelie kunnen alle gebieden van het leven in de wereld feilloos door ons beoordeeld worden. Wij verkondigen vanuit het Woord van God de vaste mening, dat de stand der dienstknechten, die bij de wereld niet in tel is, bij God veel aangenamer is dan alle monnikenorden bij elkaar; want de stand der dienstknechten wordt door God in Zijn Woord erkend, aanbevolen en geprezen, maar zo niet de stand der monniken. (...)

Het hart van de mens verstaat dat niet en gelooft niet dat zoiets waardevols, namelijk de Heilige Geest, alleen op grond van het gelovig horen geschonken wordt, maar redeneert zo: er is iets geweldigs aan de hand, als je zonden vergeven worden, als je van zonde en dood verlost wordt, als je de Heilige Geest ontvangt, gerechtigheid en eeuwig leven; om deze onuitsprekelijke gaven te ontvangen, moet je dan ook iets geweldigs presteren. De duivel staaft deze mening en maakt dat het hart er vol van is. Als het verstand daarom hoort: u kunt niets doen om de vergeving van de zonden te verkrijgen, maar u moet alleen het Woord van God horen, antwoordt het direct en zegt: ach ge maakt de vergeving van de zonden al te gering en verachtelijk. Zo bewerkt de grootte van de gave, dat wij haar niet ontvangen. En omdat die grote schat voor niets, zonder tegenprestatie aangeboden wordt, wordt hij veracht. (...)

Luister tenslotte naar Christus, wat Hij Martha antwoordde, die zich hevig uitsloofde en zich ergerde omdat haar zuster aan Jezus' voeten zat en z'n prediking aanhoorde en haar alleen liet dienen. De Heere zegt: 'Martha, Martha, gij hebt veel zorg en moeite, maar één ding is nodig; doch Maria heeft het goede deel uitgekozen, dat van haar niet zal weggenomen worden' (Lukas 10:41 e.v.). Een christen wordt men niet door het doen, maar door het horen. Daarom wie rechtvaardig wil zijn, die oefene zich in het luisteren naar het Evangelie. En als hij het gehoord en ontvangen heeft, danke hij God met blijdschap en oefene zich in goede werken, die hem in de wet van God geboden zijn, maar dat alles zo, dat wet en werken op het gelovig horen volgen. Zo kan een christenmens, met vaste tred wandelen in het Licht dat Christus is, en met zekerheid die werken uitkiezen en verrichten, die niet gehuicheld zijn maar echt goed, waarvan hij weet dat ze God behagen en door Hem voorgeschreven zijn; alle schijnwerken die voortkomen uit de eigen keuze moeten veracht worden. (...)

De vromen ervaren, hoe graag zij met een echt geloof het gehoorde Woord vasthouden en de gedachte aan de wet en aan hun eigen werk willen uitrukken, maar zij ondervinden aan den lijve, hoe het vlees met alle geweld de Geest wederstaat. Want het verstand en het vlees willen heel eenvoudig meewerken.

Dit 'men moet zich laten besnijden, de wet houden' raken we nooit helemaal kwijt, maar het woont in de harten van alle vromen. Daarom staan de vromen in de voortdurende strijd tussen het gelovig horen en de werken der wet. Gedurig verzet het geweten zich en denkt: dat is toch veel te gemakkelijk, als louter op het horen van het Woord gerechtigheid, de Heilige Geest en de eeuwige zaligheid beloofd wordt. Maar probeer het ernstig en beproef of het wel zo gemakkelijk is naar het Woord des geloofs te luisteren.

Groot is de Gever en Hij geeft van harte grote gaven en maakt niemand een verwijt, maar uw bevattingsvermogen schiet te kort en uw zwak geloof stort u in tweestrijd, zodat u de aangeboden gaven niet kunt ontvangen. Maar laat uw geweten toch

morren en al komt dat 'men moet (de wet houden)' steeds weer terug, houd maar vol en wacht, tot u dit 'men moet (de wet houden)' zult overwinnen. Als het geloof op deze wijze groeit, zal de mening die uit is op de gerechtigheid door de wet, langzamerhand aan kracht verliezen. Maar dat gaat niet zonder veel strijd.

3:3 Zijt gij zo uitzinnig? Daar gij met de Geest begonnen zijt, voleindigt gij nu met het vlees?

(...) Paulus zegt: 'In de Geest zijt gij begonnen.' Dat wil zeggen, jullie zaak met God was prachtig begonnen en ontwikkelde zich uitermate goed; verderop zegt Paulus: 'Gij liept wel.' En wat gebeurt er? Nu willen jullie het in het vlees voleindigen, ja jullie worden door het vlees nu al aan jullie einde gebracht. Paulus stelt hier 'Geest' tegenover 'vlees'. Hij bedoelt met vlees niet de lust, de dierlijke begeerte of de lust der zinnen; hier heeft Paulus het niet over de lust of over de andere begeerten van het vlees, maar over de vergeving van de zonden, over de rechtvaardiging van het geweten, over de gerechtigheid voor God, over de bevrijding van de wet, de zonde, de dood. Toch zegt hij hier, dat zij, als zij de Heilige Geest verlaten, door het vlees aan hun einde zullen worden gebracht. Daarom is 'vlees' hier de eigengerechtigheid, de wijsheid van het vlees en de denkwijze van het menselijk verstand, dat door de wet gerechtvaardigd wil worden. Wat dus het beste en voortreffelijkste in de mens is, noemt Paulus 'vlees', namelijk de hoogste wijsheid van het menselijk verstand en de gerechtigheid van de wet zelf.

En over deze schriftplaats moeten we eens goed nadenken wegens de smaadwoorden waarvan de pausgezinden tegen ons misbruik maken. Zij verklaren namelijk, dat wij onder Rome in de Geest zouden begonnen zijn, nu echter, nadat wij vrouwen hebben genomen, zouden wij in het vlees eindigen - alsof het geestelijk leven hetzelfde is als het celibaat. En intussen mag dat het geestelijk leven niet hinderen, als iemand er in plaats van één hoer er een aantal tegelijk op na houdt. Die mensen hebben geen verstand en begrijpen niet, wat vlees en wat Geest is. Geest is, wat in ons door de Heilige Geest geschiedt, vlees is, wat in ons geschiedt overeenkomstig het vlees zonder de Heilige Geest. Daarom zijn alle werken van de christenen, als daar zijn z'n vrouw liefhebben, kinderen opvoeden, een gezin hebben, zijn ouders eren, de overheid gehoorzamen - werken die voor de tegenstanders wereldlijk en vleselijk zijn - vruchten van de Geest. Die blinde mensen zien geen verschil tussen de dingen die God goed geschapen heeft en die welke zonden zijn.

Men moet er ook op letten, dat Paulus zegt dat de Galaten in de Geest waren begonnen. Hij zou eigenlijk in bedrijvende vorm verder moeten gaan: nu voleindigen jullie het in het vlees. Dat doet Paulus echter niet, maar hij zegt in de lijdende vorm: jullie worden door het vlees aan je einde gebracht. Dus zo weinig rechtvaardigt de gerechtigheid die uit de wet is en die Paulus hier 'vlees' noemt, dat degenen die, nadat zij de Heilige Geest door de prediking van het geloof ontvangen hebben, naar deze gerechtigheid uit de wet terugkeren, daardoor aan hun einde gebracht worden, dat wil zeggen, zij hebben afgedaan en gaan geheel te gronde. (...) Dat is het eerste gevaar, waarvoor Paulus de Galaten wil laten terugschrikken, als zij namelijk de rechtvaardiging door de wet begeren, verliezen zij de Geest en doen het zo goede begin door een jammerlijk einde teniet.

Op het andere gevaar en de andere schade wijst hij met het woord: *'Hebt gij zoveel tevergeefs geleden?'*, alsof hij wilde zeggen: (...) bedenk ook dit, dat jullie om het Evangelie en om Christus veel hebt geleden, namelijk de roof van je goederen, lasteringen en smaadheden, gevaar voor lijf en leven, enz. Alles was bij jullie dik in

orde, jullie hadden de zuivere leer, leefden heilig en hebben voor de naam van Christus geduldig het boze voor lief genomen. En nu zijn leer en geloof, jullie werk en jullie lijden weg; weg is de Geest en Zijn vrucht in jullie.

Daaruit blijkt genoegzaam, wat de gerechtigheid uit de wet, de eigengerechtigheid, voor schade aanricht, namelijk dat zij, die daarop vertrouwen, in één keer, al wat zij aan onbegrijpelijk heerlijk ontvingen, verliezen. Het is zeer te betreuren, dat iemand zo vlug en gemakkelijk zo'n grote heerlijkheid en zijn voor God geruste geweten verliezen kan; en is het niet betreurenswaardig dat men een zo groot en zwaar lijden en zulke ernstige gevaren met betrekking tot zijn bezit, zijn vrouw en kinderen, voor lichaam en leven dragen kan en dat dit dan allemaal van nul en generlei waarde is? (...)

3:4 *Hebt gij zoveel tevergeefs geleden? Indien ook maar tevergeefs!*

Dit is een correctie, waarmee Paulus de bovenstaande berisping, die een beetje te hard was uitgevallen, verzachtte. Dat doet hij als apostel, om de Galaten niet al te zeer schrik aan te jagen. Hij berispt ze, maar altijd zo, dat hij toch olie in de wonden giet, om ze niet tot wanhoop te brengen.

(...)

Hij wil zeggen: ik heb niet alle hoop voor jullie opgegeven. Als jullie dat werkelijk willen, de Heilige Geest verlaten en in het vlees eindigen, dus de gerechtigheid uit de wet volgen, zoals jullie begonnen zijn te doen, dan moeten jullie weten, dat al jullie blijdschap en al jullie vertrouwen op God niets waard is en dat al jullie lijden tevergeefs is. Ik moet wel een beetje hard tot jullie spreken, de zaak stevig aanpakken en jullie nogal scherp berispen, omdat het belang van de zaak eist, dat jullie niet denken dat het er niets toe doet als jullie de leer van Paulus verwerpen en naar een andere leer luisteren en die aannemen. Desondanks wil ik niet al jullie hoop de bodem inslaan, als jullie maar tot bezinning komen. (...)

3:5 *Die u dan de Geest verleent en krachten onder u werkt, doet Hij dat uit de werken der wet of uit de prediking des geloofs?*

(...) Paulus wil zeggen: God bewerkte door mijn prediking niet alleen dat jullie gelovig werden, maar ook dit, dat jullie heilig begonnen te leven, veel vruchten van het geloof voortbrachten en allerlei kwaad geduldig doorstonden. Zo zijn jullie in de kracht van de Heilige Geest van gierige, overspelige, driftige, ongeduldige en vijandige mensen, goedgeefs, kuis, zachtmoedig, geduldig en vol naastenliefde geworden. Daarom getuigt hij in hoofdstuk 4, dat zij hem, Paulus, als een engel hebben ontvangen, ja als Jezus Christus Zelf, en dat zij hem zo liefgehad hebben, dat zij bereid waren voor hem hun eigen ogen op te offeren, enz.

De naaste echter zo zeer liefhebben, dat men bereid is voor zijn heil geld, goed, ogen, leven en alles op het spel te zetten, tenslotte alle moeilijkheden geduldig te dragen, enz., dat zijn zeker allemaal krachtige uitwerkingen van de Heilige Geest. Deze deugden, zegt Paulus, hadden jullie vroeger voor de valse apostelen tot jullie zijn gekomen. Jullie hebben ze niet uit de wet ontvangen, maar van God, Die jullie de Heilige Geest met zoveel kracht heeft geschonken en dagelijks vermeerderd heeft, dat het Evangelie bij jullie een zeer gelukkige loop nam in leer, geloof, werken en geduld. Daar jullie dat dan weten, overtuigd door het getuigenis van jullie eigen geweten, hoe komt het dan, dat jullie deze deugden niet meer zoals vroeger ten toon spreiden? Hoe komt het toch, dat de rechte leer, het vrome geloof, het ware leven, het goedgevoelen, het geduld in het lijden niet meer bij jullie zijn?

Tenslotte, wie heeft jullie toch zo bedorven, dat jullie tegenover mij niet meer zo vol liefde zijn als vroeger? Nu zouden jullie de apostel Paulus niet meer als een engel

Gods ontvangen, als Jezus Christus, jullie zouden je ogen niet meer uitrukken en aan mij geven. Hoe komt het toch, zeg ik, dat jullie niet langer met zoveel vuur voor mij ijvert en maar nu aan de valse apostelen de voorkeur geven, die jullie zo erbarmelijk misleiden?

Zo gaat dat tegenwoordig ook met ons. In het begin van de prediking van het Evangelie waren er zeer velen, die van onze leer genoten en die met oprechte gevoelens, ja vol eerbied over ons spraken; toen volgden de deugden en de vruchten van het geloof op de prediking van het Evangelie. En wat gebeurt er nu? Plotseling staan de fanatici op, de wederdopers en de sacramentariërs en verwoesten in korte tijd, wat wij in lange tijd en met veel zwoegen en zweet opgebouwd hadden. De harten van hen die ons vroeger zo zeer liefhadden en onze leer dankbaar aannamen, hebben zij zo met vijandschap jegens ons vervuld, dat dezen niets zo intens haten als onze naam. Dat is de schuld van de duivel, die in zijn gelederen de tegenkrachten opwekt, die strijden tegen de krachten van de Heilige Geest. Jullie ervaring, o Galaten, zegt Paulus, moet jullie toch leren dat die grote deugden niet uit de werken der wet voortkomen. Want zoals jullie ze voor de prediking van het Evangelie niet hebben gehad, zo hebben jullie ze thans, nu de valse apostelen onder jullie de overhand hebben, ook niet meer.

En zo kunnen wij nu zeggen tot degenen die zich erop beroemen dat ze evangelisch zijn en uit de tirannie van de paus bevrijd zijn: hebt u de tirannie van de paus overwonnen en de vrijheid in Christus verworven met behulp van de fanatici, of door ons, die u het Evangelie van Christus gepredikt hebben? Als zij op deze vraag naar waarheid willen antwoorden, moeten zij zeggen: natuurlijk door de prediking van het Evangelie. En het is waar, in het begin van onze prediking had de leer van het geloof een voorspoedige voortgang. Toen werden de aflaten, de leer van het vagevuur, de kloostergeloften, de missen en soortgelijke gruwelen, die al het verderfelijke van Rome met zich meebrachten, tenietgedaan. Niemand kon ons redelijkerwijze veroordelen. De leer was zuiver, sterkte en troostte veel gewetens, die lang door de menselijke tradities onder het pausdom onderdrukt waren geweest. Ja, de pauselijke heerschappij was je reinste tirannie en een afbeulerij van de gewetens. Daarom danken velen God ervoor, dat zij door het Evangelie, dat wij destijds als eersten gepredikt hebben, uit deze valstrikken en uit deze vildersplaats voor de gewetens, werden weggerukt.

En toen kwamen de sektariërs, die de lichamelijke tegenwoordigheid van Christus in het avondmaal loochenden, de doop ontwijdden, de beelden neerhaalden en alle ceremoniën afschaften; daarmee wilden zij tegelijkertijd het pausdom omverwerpen en onze heerlijkheid verduisteren. Van toen af aan vond men onze leer niet goed meer klinken. Algemeen zei men vol grootspraak: de belijders van deze leer zijn het onderling niet eens. Dat heeft velen kopschuw gemaakt, van de waarheid afgekeerd en aan de pausgezinden hoop gegeven, dat wij heel spoedig met onze leer te gronde zouden gaan, omdat die innerlijk onduidelijk zou zijn en zij, de pausgezinden, binnenkort weer op kracht zouden komen en in hun oude autoriteit en waardigheid hersteld zouden worden. (...)

De sektariërs van vandaag de dag, die aan het heil van de Katholieke Kerk bijdragen en dat, terwijl ze de pauselijke heerschappij in één keer wilden vernietigen, ja uit de wereld helpen - door afschaffing van de ceremoniën, door het wegdoen van de beelden en bestrijding van de sacramenten - hebben de kerk door al deze dingen er niet bovenop geholpen, maar veeleer geschaad; zij hebben de pauselijke heerschappij niet vernietigd, maar versterkt.

Als zij samen met ons, zoals zij ook begonnen waren het leerstuk van de rechtvaardiging hadden onderwezen en de mensen zorgvuldig hadden ingeprent, dat wij niet door de wet of door eigen gerechtigheid, maar alleen door het geloof in Christus rechtvaardig worden, dan zou inderdaad dit ene leerstuk, zoals het immers al begonnen was, het pausdom langzamerhand te gronde gericht hebben, met zijn broederschappen, aflaten, orden, relikwieën, met kerkse godsdienstigheid, zijn aanroeping van de heiligen, zijn vagevuur, zijn missen, zijn nachtwaken, zijn plechtige geloften en met al zijn andere onbeschrijfelijke gruwelen. Zij hebben echter de prediking van het geloof en de prediking van de christelijke gerechtigheid nagelaten en de zaak anders aangepakt, maar tot grote schade van de gezonde leer en van de kerk. En zo is hen overkomen, dat zij, naar een Duitse zegswijze: *'Voor het schepnet uit vissen'*, dat wil zeggen dat zij de vissen, die al bijna in het schepnet gevangen waren, weer verjaagd hebben, doordat zij die namelijk met de handen wilden pakken.

Zoals dus de valse apostelen aan de Galaten de gerechtigheid gebracht hebben door hun leer dat men de wet moet houden, zo hebben de sektariërs door hun lawaai het pausdom vernietigd (tweemaal ironisch gesproken). De beeldendienst en de andere misbruiken in de kerk zouden ineengestort zijn, als zij het leerstuk van de rechtvaardiging trouw gepredikt hadden. Maar zij begeerden ijdele eer, al te graag zouden zij gehoord hebben, dat men lovend over hen zegt, dat zij het pausdom ten val gebracht hebben. Daarom hebben zij het leerstuk van de rechtvaardiging veronachtzaamd en die rellen veroorzaakt, door welke zij ons bijna overwonnen hebben; en de pausgezinden hebben zij in hun gruwelen gesterkt. Zover komt het, als men probeert de eigen eer te zoeken en niet de eer van God. (...)

De sektariërs zeggen: *de paus is de antichrist*.

Goed, maar de paus zelf zegt daarentegen, dat aan hem het handhaven van de leer is opgedragen, dat hij de macht bezit om de sacramenten te beheren, te binden en te ontbinden en deze macht bezit hij door erfrecht en is hem overgeleverd uit de handen van de apostelen. Daarom wordt de paus door het uiterlijke tumult van die oproerige acties niet van zijn troon gestoten. Dat gebeurt alleen op die ene manier, namelijk als ik zeg: paus, ik wil u de voeten kussen en u als opperste bisschop erkennen, als u mijn Christus aanbidt en toestaat dat wij door Zijn dood en door Zijn opstanding vergeving van zonden en eeuwig leven hebben, maar niet door het in acht nemen van uw tradities. Als u mij dat toestaat, zal ik u uw kroon en macht niet ontnemen; geeft u echter niet toe, dan zeg ik vastberaden, dat u de antichrist bent en houd staande dat al uw riten en devoties niet alleen verloochening, maar zelfs de grootste lastering van God en afgodendienst zijn. Dat doen de sektariërs niet, zij proberen met openlijk geweld de paus zijn kroon en zijn macht te ontnemen. Maar hun poging leidt tot niets. Voor alles is nodig, dat ik de goddeloosheid en de gruwelen van de paus openbaar maak, waarmee hij onder de schijn van heiligheid en ware godsdienst de hele wereld tot last is geworden. Als ik dat doe, zal ik wel eens zien wat hij straks nog overhoudt. Ik heb namelijk de pit weggenomen en laat hem de schillen. De sekten nemen de schillen van hem af en raken de pit niet aan.

Slotsom: zoals uit de werken der wet geen werkelijke deugden te maken waren, zo veroorzaken de uiterlijkheden, die de sektariërs eisen, niets dan oproer en nog grotere verwarring in de kerk, ja zijn een verhindering voor de Heilige Geest. Dat leert ons de ervaring. (...)

Ik heb dikwijls aangeboden en ik bied ook nu nog aan, dat ik de wetten van de paus graag verdraag, als hij die maar in vrijheid geeft. En niet de gewetens ermee bindt, zodat de mensen menen, dat zij bij het nakomen van deze wetten rechtvaardig

worden, maar bij het niet nakomen veroemd worden. Maar dat doet de paus niet. (...) Hoe dikwijls immers wordt gezegd, *je kunt niet zalig worden, als je Rome niet gehoorzaamt.* (...)

3:6 *Gelijkerwijs Abraham Gode geloofd heeft, en het is hem tot rechtvaardigheid gerekend.*

Tot nu toe heeft Paulus vanuit zijn ervaring geargumenteed. (...) Nu voegt Paulus het voorbeeld van Abraham eraantoe en citeert de getuigenissen van de Schrift. Het eerste staat in Genesis 15:6: 'Abraham geloofde.' Paulus steunt hier heel stevig op deze plaats en dan hoofdzakelijk in de Romeinenbrief 4:2 e.v. Daar staat: 'Want indien Abraham uit de werken gerechtvaardigd is, dan heeft hij gerechtigheid en roem, maar niet bij God', maar bij de mensen, want bij God heeft hij zonde en toom. Bij God is hij niet daarom gerechtvaardigd, omdat hij werken verrichtte, maar omdat hij geloofde. Want de Schrift zegt: 'En Abraham geloofde God en het is hem gerekend tot rechtvaardigheid.' Deze schriftplaats uit Genesis 15:6 heeft Paulus in het genoemde hoofdstuk van de Romeinenbrief naar haar waarde op een indrukwekkende wijze uitgelegd en het belang ervan aangetoond. Abraham, zo zegt de apostel, is niet zwak van geloof geworden en zag niet op zijn verstorven lichaam toen hij ongeveer honderd jaar oud was, hij zag ook niet op het verstorven lichaam van Sara, hij koesterde geen twijfel noch argwaan tegenover de belofte van God, maar werd sterk van geloof, gaf God de eer en wist vast en zeker, dat, wat God beloofd heeft, Hij ook kan doen. Dat is hem tot gerechtigheid gerekend. Dat is niet alleen voor hem neergeschreven, maar ook voor ons.

Paulus maakt hier van het geloof in God de volkomen echte dienst aan God, de volkomen toewijding, de volkomen gehoorzaamheid en het volkomen offer. Wie verstand van retorica heeft, moet deze passage eens nauwkeurig bezien en hij zal ontdekken, dat het geloof alles vermag en dat de kracht ervan niet te schatten en zonder einde is. Het geloof geeft God de eer en iets groters kan men God niet geven. God de eer geven, dat betekent Hem geloven, dat betekent Hem voor waarachtig houden, voor wijs, rechtvaardig, barmhartig, almachtig, kortom God de eer geven, betekent Hem als eerste Oorzaak en Gever van alle goeds erkennen. Dat speelt het verstand niet klaar, maar het geloof. Het geloof volmaakt het beeld Gods en, laat ik het zo zeggen, het is de schepper van het beeld Gods, niet in de persoon van God, maar in ons. Want zonder geloof verliest God in ons Zijn eer, Zijn wijsheid, gerechtigheid, waarheid, barmhartigheid, enz. Kortom, waar geen geloof is, verliest God Zijn Goddelijke majesteit. En God vraagt van de mens niets anders, dan dat deze Hem als God erkent en eert, dat wil zeggen dat hij Hem niet voor een afgod houdt, maar voor God, Die op de mens let, naar hem luistert, Zich over hem erbarmt, hem helpt, enz. Als Hij die eer krijgt, is Hij voluit God, dat wil zeggen: Hij heeft alles, wat het gelovige hart Hem schenken kan. God deze eer te kunnen geven, is het wezen van alle wijsheid, van alle gerechtigheid, van alle godsdienst en van elk offer. Nu kunt u zien, wat voor een grote gerechtigheid het geloof is, en omgekeerd wat voor een grote zonde het ongeloof is.

Dus het geloof rechtvaardigt, omdat het God geeft wat Hem toekomt; wie dat doet is rechtvaardig. (Zo stelt de jurisprudentie vast, dat hij rechtvaardig is, die aan een ieder het zijne geeft.) Het geloof zegt dus: God, ik geloof wat U zegt.

Maar wat zegt God? Onmogelijke dingen, woorden die leugens schijnen te zijn, dwaas, zwak, absurd, afschuwelijk, ketters, duivels, als men naar het verstand oordeelt. Want wat is belachelijker, dwazer, onmogelijker, dan wanneer God tegen

Abraham zegt, dat hij uit het onvruchtbare en reeds verstorven vlees van Sara een zoon zal krijgen?

En zo zet God ons altijd, als Hij zaken uit de geloofsleer aan de orde stelt, voor het eenvoudigweg onmogelijke en absurde, als je naar het verstand oordeelt. Zo schijnt het voor het verstand zeker belachelijk en absurd, dat in het Heilig Avondmaal aan ons het lichaam en bloed van Christus uitgedeeld worden; dat de doop het bad der wedergeboorte en der vernieuwing door de Heilige Geest is; dat op de jongste dag de doden opstaan; dat Christus, de Zoon van God ontvangen en gedragen werd in de schoot van de maagd, dat Hij geboren werd, de zeer smadelijke dood aan het kruis geleden heeft, opgewekt werd, nu zit aan de rechterhand van de Vader en alle macht heeft in de hemel en op de aarde. Paulus noemt het Evangelie van de gekruisigde Christus het Woord van het kruis en een dwaze prediking, voor de Joden een ergernis en voor de heidenen een dwaasheid, enz. Zo oordeelt het verstand over alle artikelen van het geloof. Het begrijpt niet dat het Woord te horen en te geloven pas echte eredienst is. Maar het verstand meent, dat wat het zelf uitkiest en aan goeds doet - zoals zij zeggen: met doelbewustheid en zelfovergave - aan God zal behagen. Daarom, als God spreekt, houdt het verstand het Woord van God voor ketterij en voor een woord van de duivel, voor het verstand lijkt het namelijk absurd, enz. En zo is de theologie van alle sofisten en sektariërs, die het Woord van God aan het verstand meten.

Maar het geloof slacht het verstand en doodt dat dier, dat door niets en niemand ter wereld gedood kan worden. Zo heeft Abraham het gedood door het Woord van God te geloven, toen hem nageslacht beloofd werd uit de onvruchtbare en reeds verstorven Sara. Met dit Woord heeft het verstand van Abraham beslist niet dadelijk kunnen instemmen, zeker heeft in hem het verstand tegen het geloof gestreden, hij hield het voor lachwekkend, absurd en onmogelijk, dat Sara, die niet alleen reeds negentig jaren telde, maar ook van nature onvruchtbaar was, hem een zoon zou baren. Deze strijd van het geloof tegen het verstand had daadwerkelijk in Abraham plaats. Maar het geloof heeft in hem gezegevierd, het heeft die zeer verbitterde en verderfelijke vijand van God geslacht en geofferd. Zo moeten alle vromen met Abraham de duisternis van het geloof binnengaan, ze moeten hun verstand doden en zeggen: gij verstand, zijt dwaas, gij verstaat niet wat van God is, spreek mij daarom niet tegen, maar zwijg, matig u geen oordeel aan, maar hoor het Woord van God en geloof! Dan slachten in het geloof de vromen het beest dat groter is dan de wereld, en zo brengen zij God zeer welkome offers en dat is de ware eredienst.

Gemeten aan dit offer en aan deze eredienst van de vromen zijn alle religies van alle volken, alle werken van alle monniken en werkheiligen, op één hoop bij elkaar geveegd, van nul en generlei waarde. (...) De werkheiligen, die het geloof niet hebben, doen veel aan vasten en bidden, leggen zichzelf een kruis op en denken met deze dingen de toorn van God te verzoenen en Zijn genade te kunnen verdienen. (...) Maar op deze wijze verachten zij God en betichten Hem van leugen in al Zijn beloften en verloochenen Christus en al Zijn weldaden. Kortom, zij stoten God van Zijn troon. (...)

Paulus voegt er uit Genesis 15 aan toe, dat aan Abraham zijn geloof tot gerechtigheid gerekend is. Dat haalt Paulus niet zonder reden aan. Want de christelijke gerechtigheid bestaat uit deze twee stukken, namelijk uit het geloof met het hart en de toerekening door God. Het geloof is beslist de echte gerechtigheid en toch is het niet genoeg, omdat na het ontvangen van het geloof nog altijd de resten van de zonde in het vlees overblijven. Het offer van het geloof is in Abraham begonnen, maar pas

in de dood wordt het voltooid. Daarom moet het andere deel van de gerechtigheid erbij komen, dat deze volmaakt, namelijk de toerekening door God. Want het geloof geeft aan God niet de volkomen genoegdoening, omdat het onvolmaakt is, ja het is nauwelijks een vonkje geloof, dat begint met God GóD te laten zijn. Wij hebben slechts de eerstelingen van de Geest ontvangen, nauwelijks meer. En ook wordt het verstand in dit leven nooit helemaal gedood. En zo blijven in ons nog over de begeerte, de toorn, het ongeduld en de andere vruchten van het vlees en van het ongeloof. Ook de heiligen, die een volmakter leven hebben, hebben geen volle en duurzame vreugde in God, maar zijn nu eens zus en dan weer zo gestemd, nu eens treurig, dan weer blij, zoals ook de Schrift dat van de profeten en apostelen getuigt. Maar deze verwarring wordt de heiligen niet aangerekend, om het geloof in Christus, anders zou er geen mens zalig worden. En zo trekken we uit de woorden: 'Het geloof is hem gerekend tot gerechtigheid' de conclusie, dat de gerechtigheid wel in het geloof begint en dat wij door het geloof de eerstelingen van de Geest hebben, maar dat de gerechtigheid wegens de zwakheid van het geloof niet zonder de toerekening door God volmaakt wordt. De gerechtigheid begint met het geloof, maar de toerekening door God volmaakt haar tot op de dag van Christus. (...)

Als het verstand dat hoort, dat wij gered worden door het geloof in Christus, hetgeen God als gerechtigheid aanreken, ergert het zich dadelijk, raakt buiten zinnen en betuigt haar vijandschap tegen God en zegt: dan zijn dus de goede werken niets waard? En heb ik dan tevergeefs gewerkt en de last en de hitte van de dag verdragen? Vandaar dat oproer van de heidenen, van de volken, van de koningen en van de vorsten tegen de Heere en Zijn Christus. De paus met zijn monniken wil niet gedwaald hebben, nog minder kan hij verdragen dat hij veroordeeld wordt. En zo gaat het ook met de Turken, enz. (...)

Om Christus' wil heeft God geduld met al onze zonden en wil ze bedekt laten, alsof er geen zonde zou bestaan. Hij zegt: 'Omdat je in Mijn Zoon gelooft, moeten je zonden, die je toch zeker hebt, vergeven zijn, tot Ik je er door de dood volkomen van verlos.' (...)

Zo is de christen tegelijk rechtvaardig en zondaar, heilig en onheilig, vijand en kind van God. Deze tegenstelling accepteren de sofisten in geen geval, omdat zij de ware aard van de rechtvaardiging niet kennen. Vandaar dat zij de mensen hebben gedwongen net zo lang het goede te doen tot zij helemaal geen zonde meer voelden. En zo hebben zij met hun poging om met inspanning van al hun krachten de volkomen gerechtigheid te verwerven, dit ten eerste niet bereikt en ten tweede velen tot waanzin gedreven. En talloze van de sofisten, die deze goddeloze leer hadden uitgedacht, zijn daarop zelf, toen de dood kwam, tot wan hoop gebracht. Dat had ook mij kunnen overkomen, als Christus mij niet genadig aangezien had en mij van die dwaling bevrijd had.

Wij daarentegen troosten de aangevochten zondaar op de volgende manier en leren: broeder, het is onmogelijk, dat u in dit leven zo volmaakt wordt dat uw lichaam zonder smet net zo helder straalt als de zon, nee, u houdt fouten en gebreken en toch bent u een heilige. Maar u zegt: hoe kan ik dan een heilige zijn, als ik zonde heb en voel? Dat u uw zonden voelt en beseft, is goed, dank God daarvoor en wanhoop niet. Het is de eerste stap naar de gezondheid, als de zieke zijn ziekte beseft en erkent. Maar hoe zal ik van de zonde bevrijd worden? Loop hard naar Christus, de Arts, Die de verslagen harten geneest en de zondaars redt. Geloof in Hem; als u gelooft bent u rechtvaardig, omdat u God de eer geeft, dat Hij almachtig is, barmhartig, waarachtig,

enz. Zo rechtvaardigt u en gelooft u God, kortom: u laat Hem God en geeft Hem alles. Wat dan nog aan zonde in u over is, wordt u niet toegerekend, maar u om Christus' wil geschonken, in Wie gij gelooft; Die volmaakt en volkomen rechtvaardig is: Zijn gerechtigheid is dan de uwe en uw zonde is de Zijne.

Daarom, zoals ik gezegd heb, is iedere christen een hogepriester, omdat hij ten eerste z'n verstand en vleeselijke begeerten ten offer brengt, ten tweede God de eer geeft, dat Hij rechtvaardig, waarachtig, geduldig, barmhartig en een Ontfermer is. Dat is alles bij elkaar het avond - en morgenoffer in het Nieuwe Testament. Het avondoffer is het verstand doden, het morgenoffer is God de eer geven. En zo is een christen dagelijks, ja voortdurend in deze dubbele offerdienst en niemand kan de waarde en de waardigheid van het christelijk offer genoegzaam prijzen. (...)

Voorzover het op woorden aankomt, is het allemaal gemakkelijk. Het is dus niet zoals Aristoteles leert, dat de rechtvaardigheid volmaakt in ons woont, nee, de gerechtigheid is buiten ons in de genade alleen en in de Goddelijke toerekening. Er is niets rechtvaardigs in ons behalve die zwakke leerstellingen van het geloof, omdat wij begonnen zijn in Christus te geloven, terwijl er toch altijd nog echte zonde in ons overblijft. Ik zeg, met woorden is dat allemaal gemakkelijk af te schilderen, maar het gaat niet over iets zo gemakkelijk, nee, het gaat over iets heel ernstigs, omdat Christus, Die ons gegeven wordt en Die wij in het geloof aangrijpen, niet een of andere kleinigheid of aardigheid voor ons gedaan heeft, maar zoals Paulus hierboven zegt: Hij heeft ons liefgehad en Zich voor ons overgegeven, Hij is voor ons tot een vloek gemaakt, enz. Dat is maar geen onbeduidende speculatie, dat Christus voor mijn zonden werd overgegeven en voor mij tot een vloek werd, opdat ik uit de eeuwige dood weggerukt zou worden. Vandaar dat de Zoon aangrijpen en met het hart in Hem geloven, wat een geschenk van God is, maakt dat God dat geloof, ook al is het onvolmaakt, voor volmaakte rechtvaardigheid houdt. En dan zijn wij buiten de menselijke rede, in een volkomen andere wereld, waar niet getwist wordt over wat wij moeten doen of door welke soort van werken wij genade en vergeving van zonden kunnen verdienen. Hier zijn wij in de Goddelijke theologie, waar wij dit Evangelie horen, dat Christus voor ons gestorven is en dat wij in dit geloof voor rechtvaardig worden gehouden, terwijl er niettemin zonden in ons blijven en wel zeer grote zonden. (...)

Die twee uitspraken zijn met elkaar in tegenspraak, namelijk *dat een christen rechtvaardig is en door God bemind wordt en nochtans tegelijk een zondaar is*. God kan immers Zijn natuur niet verloochenen, dat wil zeggen Hij moet de zonde en de zondaars haten. Dat doet Hij omdat het noodzakelijk is, want anders zou Hij onrechtvaardig zijn en de zonde liefhebben. Hoe kunnen nu deze twee tegenstrijdige dingen waar zijn: ik heb zonde en ben de toom, ja de Goddelijke haat geheel en al waard, en de Vader heeft mij lief? Hier bestaat geen andere schikking dan alleen door de Middelaar Christus, Die zegt: de Vader heeft u lief, niet omdat u die liefde waardig bent, maar omdat u Mij hebt liefgehad en geloofd hebt, dat Ik van de Vader ben uitgegaan.

Zo blijft een christen echt nederig, omdat hij de zonde immers waarachtig voelt en weet dat hij om haar de toorn en het gericht van God, ja de eeuwige dood waardig is; zo wordt de christen in dit leven verootmoedigd. Toch houdt hij steeds ook tegelijk een zuiver en heilig soort overmoed, omdat hij zich naar Christus keert en door Hem, tegen dat gevoel van toorn en Goddelijke veroordeling in, moed vat. Door Christus

gelooft hij, dat hij door de Vader bemind wordt, niet om hemzelf, maar om de beminde Christus.

Nu is dan ook duidelijk, hoe het geloof zonder werken rechtvaardigt en hoe nodig de toerekening der gerechtigheid nochtans is. In ons blijven de zonden, die God zo bitter haat. En daarom hebben wij de toerekening van die gerechtigheid nodig, die ons deel wordt door Christus, Die ons gegeven is en door ons in het geloof aangegrepen wordt. Intussen worden wij dus, zolang wij leven, gedragen en gekoesterd in de schoot der barmhartigheid en het Goddelijk geduld, totdat het lichaam der zonde afgedaan heeft en wij op die dag als nieuwe mensen opgewekt worden. Dan zullen de hemelen en de aarde nieuw zijn, in welke gerechtigheid woont. Onder de tegenwoordige hemel huizen intussen de zonde en de goddelozen, en ook de vromen hebben hun zonde. Dat is het, waarom Paulus in Romeinen 7 over de zonde klaagt, die nog in de heiligen overgebleven is; en toch zegt hij in Romeinen 8, dat er niets verdoemelijks is aan hen die in Christus Jezus zijn (Romeinen 7:18 en 8:1). Wie verenigt deze beide onderling strijdige beweringen, dat de zonde in ons geen zonde is, dat de verdoemelijke niet verdoemd en dat de verworpene niet verworpen zal worden, dat degene die de Goddelijke toorn en de eeuwige dood waardig is, geen straf zal ondergaan. Dat is de enige Middelaar tussen God en de mensen, Jezus Christus, zoals Paulus zegt: 'Niets verdoemelijks is er aan hen, die in Christus Jezus zijn.'

3:7 Zo verstaat gij dan, dat degenen die uit het geloof zijn, Abrahams kinderen zijn.

Dat is de hoofdgedachte en het belangrijkste motief van Paulus tegen de Joden, dat de gelovigen de kinderen van Abraham zijn, ofschoon ze niet uit zijn vlees en bloed geboren zijn. Hier en in Romeinen 4 en 9 behandelt Paulus dit punt uitvoerig. Hierop vestigden namelijk de Joden al hun vertrouwen en hierop beroemden zij zich: wij zijn het nageslacht en de zonen van Abraham; hij was besneden en hield de wet; als wij dus de echte zonen van Abraham willen zijn, moeten wij dat onze vader nadoen, enz. Het was zeker een bijzondere eer en een groot voorrecht om tot het nageslacht van Abraham te behoren. Want niemand kan loochenen, dat God tot en over het nageslacht van Abraham gesproken heeft. Maar dit voorrecht was de ongelovige Joden van geen nut. En zo betwist Paulus dit argument heel duidelijk en ontnemt de Joden hun vaste vertrouwen op dat voorrecht. Dat kon Paulus eerder dan wie dan ook doen, als het uitverkoren werktuig van Christus. Als wij zonder Paulus van het begin af aan met de Joden hadden moeten twisten, dan zouden we heel weinig tegen hen klaargespeeld hebben.

Zo strijdt Paulus tegen dat vertrouwen van de Joden, die er zich geweldig op beroemen, dat zij het nageslacht van Abraham zijn. Goed. Abraham was besneden en heeft de wet gehouden, de Joden doen hetzelfde. Toegegeven. Maar wat dan nog? Jullie willen toch niet daarom rechtvaardig en gered zijn? Nooit of te nimmer! Laten wij toch gaan zien naar de patriarch Abraham zelf, hoe hij gerechtvaardigd en gered is. Beslist niet om zijn voortreffelijke deugden en heilige werken, niet omdat hij zijn vaderland, zijn familie en zijns vaders huis verliet, niet omdat hij de besnijdenis ontving en de wet hield, niet omdat hij op Gods bevel zijn zoon Izak, in wie hij de belofte van nakomelingschap had, bereid was te offeren, maar omdat hij in God geloofd heeft. Zo is Abraham door niets anders gerechtvaardigd geworden, dan door het geloof. Als jullie daarom trachten door de wet rechtvaardig te worden, dan had jullie vader Abraham nog veel meer door de wet gerechtvaardigd moeten worden.

Maar hij kon de rechtvaardiging, de vergeving van de zonden en de Heilige Geest alleen ontvangen door het geloof. Als dit dan op grond van het getuigenis van de Schrift waar is, waarom strijden jullie dan voor de wet, de besnijdenis, enz.? (...)

Wie een zoon van de gelovige Abraham wil zijn, moet geloven zoals hij; anders is hij geen zoon van de uitverkoren, aangenomen en gerechtvaardigde Abraham, maar alleen (voor het geval dat hij een Jood is) de zoon van de natuurlijke Abraham, die niets anders is geweest dan een mens, in zonde ontvangen en geboren en levend zonder vergeving van zonden, zonder geloof en zonder de Heilige Geest, net als een ander mens, dus verdoemd. Van dat soort mensen zijn ook de zonen, die naar het vlees van hem afstammen; zij hebben geen andere relatie tot vader Abraham, dan dat zij vlees en bloed van hem dragen en met hem zonde en dood gemeen hebben, dus zijn zij ook verdoemd. Daarom is die roem 'Wij zijn het nageslacht van Abraham', ijdel en van geen nut. (...)

Nu zou iemand kunnen tegenwerpen, zoals de Joden en zekere leuteraars van tegenwoordig gewoon zijn te doen, dat het woord 'geloof' in het Hebreeuws 'waarheid' betekent en dus door ons op een verkeerde manier uitgelegd en misbruikt wordt. Verder zeggen zij: in Genesis 15 wordt gesproken over een lichamelijke kwestie, namelijk over de belofte van een aards nakomelingschap. Dus gaat het in dit hoofdstuk eenvoudig over het geloof van Abraham, het wordt door Paulus op een verkeerde manier op ons geloof in Christus betrokken. (...)

Op de eerste spitsvondigheid van die sofisten antwoord ik:

1. 'Geloof' is niets anders dan de waarheid van het hart, dat wil zeggen de rechte kennis van het hart met betrekking tot God. Recht over God denken kan niet het verstand, maar alleen het geloof. Pas dan denkt de mens recht over God, als hij het Woord van God gelooft. Als hij buiten het Woord om met zijn verstand over God wil denken en in Hem geloven, dan heeft hij niet de waarheid van God en zo kan hij ook niet recht over God denken of oordelen. Zo heeft een monnik, die zich inbeeldt, dat zijn kap, zijn tonsuur en zijn gelofte God behagen en dat die hem bij God aangenaam maken en dat God hem daarvoor zijn genade en het eeuwige leven zal schenken, niet de ware, maar een valse en goddeloze mening over God. De waarheid is dus juist het geloof, dat recht over God oordeelt, namelijk dat God onze werken en onze gerechtigheid niet in aanmerking neemt, dat wij onrein zijn, maar dat Hij Zich over ons wil ontfermen, enz. (...) Ik kan met mijn verstand niet begrijpen noch bevatten, dat ik om Christus' wil in genade aangenomen wordt, dat hoor ik door het Evangelie verkondigen en grijp het in het geloof aan.

2. Op de tweede spitsvondigheid van de sofisten antwoord ik:

Dat Paulus terecht Genesis 15 op het geloof in Christus betreft. Want alle beloften uit de vroegere tijd waren in de Messias besloten, Die toch nog komen moest. Zo is ook het geloof der vaderen in Hem besloten geweest. Daarom was het geloof der vaderen gelijk aan het onze (Handelingen 15:10 e.v. en 1 Korinthe 10:4). Dat getuigt Christus Zelf in Johannes 8 over Abraham, als Hij zegt: 'Abraham jubelde en juichte dat hij Mijn dag zou zien hij heeft hem gezien en heeft zich erop verheugd' (Johannes 8:56). Het geloof der vaderen hing nochtans aan een Christus, Die nog komen moest, zoals ons geloof hangt aan Hem, Die reeds gekomen is. Abraham is in zijn tijd gerechtvaardigd geworden door het geloof in de toekomstige Christus; als hij nu leefde, zou hij gerechtvaardigd worden door het geloof in de reeds gekomen en tegenwoordige Christus, zoals ik dat eerder over Cornelius zei, die eerst in de komende Christus geloofde, maar na

de prediking van Petrus geloofde hij dat Hij reeds gekomen was, enz. Daarom veranderen de verschillende tijden niet het geloof, de Heilige Geest en de gaven van God. Het was en is altijd dezelfde wil en gedachte van God met het oog op Christus, bij de vaders van vroeger tijden en nu bij de zonen van tegenwoordig. En zo hebben ook wij op dezelfde wijze een komende Christus en geloven in Hem, net als de vaders van het Oude Testament. Wij verwachten namelijk, dat Hij op de jongste dag in heerlijkheid zal komen, om te oordelen de levenden en de doden; daarbij geloven wij echter dat Hij reeds tot ons heil gekomen is. Daarom kan dat citaat van de apostel hen die praten naar dat zij verstand hebben, alleen maar irriteren. (...)

Zoals ik gezegd heb, betreft Paulus de tekst uit Genesis 15, die over het geloof van Abraham spreekt, terecht op het geloof in Christus, omdat ze beiden, namelijk Abraham en de vaders enerzijds en wij anderzijds, door het geloof in Christus gerechtvaardigd worden, zij door het geloof in de komende Christus, en wij door het geloof in de gekomen Christus. Daarbij gaat het over het wezen en de hoedanigheid van het geloof, die voor beiden hetzelfde zijn, of Christus nu reeds gekomen is of nog komen moet. Het is dus voldoende, dat Paulus laat zien, dat de wet niet rechtvaardig maakt, maar alleen het geloof, of dit geloof zich nu richt op de toekomstige of de gekomen Christus. (...)

En zo is het duidelijk, dat de kinderen van Abraham niet naar het vlees zijn kinderen zijn, daar Paulus niet naar het vlees de vader der volkeren is. Ze zijn de kinderen naar het geloof, zoals het in Romeinen 4:17 gezegd wordt: 'Ik heb u tot een vader van vele volken gesteld voor God, Die gij geloofd hebt.' En zo gaat het bij Paulus over twee Abrahams, namelijk over de man die in de lijn der geslachten staat en over de gelovige. Abraham heeft zonen en is de vader van vele volken. Hoe? Ten opzichte van God, waar hij gelooft, niet ten opzichte van de wereld, waar hij aangemerkt wordt als degene die in de lijn der geslachten staat. Daar is hij de zoon van Adam, zondaar, of, als ik het zo mag zeggen, daar is hij de man die leeft zoals de wet en zijn verstand hem voorschrijven, dus zoals de mens gewoonlijk doet; maar dat heeft niets van doen met de gelovigen.

3:8 En de Schrift, tevoren ziende, dat God de heidenen uit het geloof zou rechtvaardigen ...

Dit behoort nog tot het vorige argument. Paulus wil zeggen: jullie Joden, beroemen je mateloos op de wet en weten niet van ophouden bij het ophemelen van jullie Mozes, met wie God uit de braamstruik gesproken heeft, enz. (...)

Dan antwoordt Paulus, de apostel der volken: die overmoed en praal van jullie deugt niet, want de Schrift is jullie voor geweest en heeft lang vóór de wetgeving vastgesteld, dat de volken niet gerechtvaardigd zullen worden door de wet, maar door de zegen die het zaad van Abraham brengen zou; dit zaad was aan Abraham beloofd 430 jaar vóór de wetgeving van Mozes. Deze belofte, die Abraham betreffende dit zaad ontvangen heeft, kon door de wet, die zoveel jaren later gegeven werd, niet worden afgezwakt of opgeheven, zij staat vast en zal eeuwig blijven. Wat kunnen de Joden daarvan zeggen? (...)

Wat beroemen jullie je er dan op, Galaten, dat jullie de vergeving van zonden, het kindschap Gods en de erfenis door de wet ontvangen, die toch pas na lange tijd op de belofte gevolgd is, die namelijk 430 jaar later werd gegeven?

Bij de Heilige Doop behoort de heilsbelofte: 'Die geloofd zal hebben en gedoopt zal zijn, zal zalig worden' (Markus 16:16). Als iemand (zoals tegenwoordig de

geestdrijvers doen) aan het kind dat zojuist gedoopt is, ontzeggen wil dat het gerechtigheid en heil gegeven werd, daarom dat de belofte pas dan iets zou kunnen uitwerken, als de mens tot zijn verstand gekomen is en al iets goeds kan doen, om daarmee dan te verdienen wat in de belofte wordt toegezegd; verder, als iemand zou willen beweren, dat de doop niet het zegel (signum) is van Gods wil jegens ons, maar slechts een eenvoudig teken (nota), dat voor de wereld gelovigen en ongelovigen van elkaar onderscheidt, wat zou die mens anders doen dan aan de doop de zaligheid te ontnemen en haar tot de goede werken te rekenen?

(...)

De gerechtigheid van Abraham, die hem zonder wet ten deel gevallen is, bloeide niet alleen tot het tijdstip dat de wet gegeven werd, zij zal in bloei staan tot het einde der wereld. Als echter de vader van het hele Joodse volk zonder wet voor de wet gerechtvaardigd is, dan worden toch de zonen op dezelfde wijze als hun vader gerechtvaardigd. Dus niet uit de wet, maar uit het geloof komt de gerechtigheid voort.

3:8 ... heeft tevoren aan Abraham het Evangelie verkondigd, zeggende: In u zullen al de volken gezegend worden.

(...) Deze prachtige tekst, die over de geestelijke zegen spreekt, draaien de Joden met boosaardige moedwil zo om, dat zij deze zegen alleen maar zien als een lovend woord en een goede wens. Alsof het zou betekenen: jij, Jood, bent gezegend, omdat je nazaat van Abraham bent, je bent gezegend, Jodengenoot, omdat je de God van de Joden eert en je aan Hem verbindt. Ze geloven dus, dat de zegen niets anders is dan lof en eer in deze wereld, dat men er zich op beroemen kan dat men van Abraham afstamt. Maar dat noem ik de woorden van de Schrift van hun betekenis beroven, en niet ze uitleggen. Paulus toont ons echter met de woorden: 'Abraham heeft God geloofd' (Genesis 15:6), de gelovige en rechtvaardige Abraham, de man met de belofte, de geestelijke Abraham, die niet in de dwaling en in het vlees leeft, die niet uit Adam geboren is, maar uit de Heilige Geest. En over deze Abraham, die door het geloof vernieuwd en door de Heilige Geest wedergeboren is, spreekt de Schrift en verkondigt dat hij de vader van vele volken zal zijn. Van Abraham heet het dat hij alle volken tot zijn erfdeel zal hebben, als de Schrift zegt: 'In u zullen alle volken gezegend worden.' (...)

De Schrift zegt over die Abraham hoe hij voor God staat. (...) Dat is de gelovige Abraham, die door het geloof rechtvaardig wordt. (...)

Daarom beroven de Joden deze schriftplaats over de zegening gewetenloos van zijn betekenis, als zij die enkel en alleen op de vleselijke zegening laten slaan. De Schrift spreekt toch in alle openheid over de geestelijke zegening en over God, en dat kan en mag ook niet anders verstaan worden. 'In u zullen gezegend worden.' In welke 'u'? Ik zeg: in u, de gelovige Abraham of in uw geloof of in die Christus (uw zaad), Die komen zal, in Wie gij gelooft - in u zullen alle volken gezegend worden; dat wil zeggen alle volken zullen van u, de gezegende, de zonen zijn; zoals gij gezegend zijt 'zo zal uw zaad zijn', staat er geschreven (Genesis 15:5).

Daaruit volgt nu, dat de zegen en het geloof van Abraham dezelfde zijn als bij ons. De Christus van Abraham is dezelfde als Die van ons; Christus is op dezelfde manier gestorven voor de zonden van Abraham als voor die van ons, volgens Johannes 8: 'Abraham zag Mijn dag en verheugde zich.' Alles is dus hetzelfde. En zo mag het de Joden nooit of te nimmer toegestaan worden, dat zij dat woord 'zegen' afzwakken en van zijn betekenis beroven. Zij zien de Schrift als door een sluier. Daarom bedenken

ze niet waarom het gaat in de beloften aan de vaderen, maar wij moeten daar wel goed op letten. Het gaat er dus om, dat God niet met Abraham over de wet spreekt, niet over dingen die gedaan moeten worden, maar over dingen die geloofd moeten worden; God geeft hem beloften die in het geloof aangegrepen moeten worden. En wat doet Abraham? Hij gelooft deze beloften. En wat doet God voor de gelovige Abraham? Hij rekent hem dat geloof tot gerechtigheid en voegt er bovendien nog meer beloften aan toe: 'Ik ben uw beschermer', 'In u zullen gezegend worden', 'Gij zult een vader van vele volken zijn', 'Zo zal uw zaad zijn'. Deze argumenten zijn onweerlegbaar, daar mag je geen gekheid mee uithalen als je de woorden van de Schrift zorgvuldig en ernstig gaat overdenken.

3:9 Zo dan, die uit het geloof zijn, worden gezegend met de gelovige Abraham.

Alle kracht en alle nadruk ligt op het woord 'met de gelovige Abraham'. Heel duidelijk maakt de Schrift onderscheid tussen twee Abrahams; uit één en dezelfde persoon maakt zij er twee, alsof zij wil zeggen: de ene is de Abraham die werken doet, en de andere is de Abraham die gelooft. Met de Abraham van de werken hebben we niets te maken, want als die uit de werken gerechtvaardigd is, dan heeft hij roem, maar niet bij God. Hij mag voor mijn part tot de Joden behoren, die Abraham, die in de lijn der geslachten staat en die de werken doet, besneden is en de wet houdt; bij ons behoort die andere Abraham, de gelovige, van wie de Schrift zegt, dat hij door zijn geloof de zegen van de gerechtigheid verkregen heeft en dat hij de belofte van diezelfde zegen overgebracht heeft op allen die geloven zoals hij. Verder wordt aan de gelovige Abraham de wereld beloofd, maar dan ook alleen maar aan de gelovige Abraham. En zo moet de gehele wereld gezegend worden, dat wil zeggen de toerekening van de gerechtigheid ontvangen, als zij gelooft zoals Abraham.

De zegen is niets anders dan de belofte van het Evangelie. Dat alle volken gezegend worden, betekent dat alle volken de Goddelijke zegen horen, dus dat de belofte gepredikt en door middel van het Evangelie onder alle volken verbreid wordt. Uit deze schriftplaats hebben de profeten vele geestelijke profetieën geput, zoals Psalm 19:5: 'Door alle landen is hun roepen uitgegaan.' Kortom, alle trofeeën over het rijk van Christus en over de verbreiding van het Evangelie in de gehele wereld vloeien voort uit deze tekst 'in u zullen gezegend worden' (Genesis 12:3). Dat de volken gezegend zullen worden, betekent dat aan hun de gerechtigheid geschonken wordt en dat zij als rechtvaardig voorgesteld worden, wat alleen door het Evangelie geschieden kan. (...)

Zegenen is dus dit: *het Evangelie onderwijzen en prediken, Christus belijden en de kennis omtrent Hem aan anderen doorgeven*. Dat is het priesterlijke ambt en tegelijk het offer van de kerk in het Nieuwe Testament, dat zij deze zegen uitdeelt door de prediking, door het beheer over de sacramenten, door de absolutie, door het geven van troost en door de boodschap van het Genadewoord. Ook Abraham had dat Woord, het was zijn zegen; hij moest het alleen geloven om de zegen te ontvangen. En zo worden ook wij in het geloof gezegend. Deze zegen is roem, niet voor de wereld, maar voor God. (...)

Wij ontkennen niet, dat Christus ook een voorbeeld is dat de vromen moeten navolgen en dat men goede werken moet doen, maar daardoor wordt men niet rechtvaardig voor God. Paulus voert deze discussie ook niet om te zeggen wat wij moeten doen, maar hoe wij gerechtvaardigd worden. En dan moeten we ons alleen Christus voor ogen stellen, in Zijn dood voor de zondaars en in Zijn opstanding voor onze gerechtigheid. Als het om de vraag van de rechtvaardiging gaat, moeten wij

Christus als een geschenk aanvaardden, maar niet alleen als een voorbeeld. Dat begrijpt het verstand niet. (...)

Voor ons is deze gelovige Abraham niet eenvoudig dood en begraven, zoals dat voor de Joden het geval is, wij willen hem hemelhoog prijzen, wij willen hem verkondigen en met zijn naam hemel en aarde vervullen, zodat wij door deze gelovige Abraham niets meer zien van de Abraham der werken. Als wij over de gelovige Abraham spreken, zijn wij in de hemel. Als wij daarna datgene doen, wat de Abraham der werken gedaan heeft - menselijke en aardse dingen, geen goddelijke en hemelse (behalve voorzover ze hem door God geschonken waren) - dan bevinden wij ons onder de mensen op de aarde. De gelovige Abraham vervult hemel en aarde. Zo vervult iedere gelovige hemel en aarde met zijn geloof, zodat er voor hem buiten het geloof niets bestaat.

Aan het woord 'zullen gezegend worden' ontleent Paulus nu een ander argument vanuit het tegendeel. De Schrift is namelijk vol antithesen. En een bekwaam mens behoort die antithesen in de Heilige Schriften te zien en ze door de Schriften te kunnen uitleggen. Zo doet hier het woord 'zegening' dadelijk aan het tegenovergestelde denken, namelijk aan 'vervloeking'. Als de Schrift namelijk zegt, dat alle volken in het geloof van Abraham of in de gelovige Abraham gezegend zullen worden, dan volgt daar noodzakelijk uit, dat alle Joden of heidenen zonder geloof of buiten de gelovige Abraham onder de vloek zijn. Als namelijk aan Abraham de belofte van de zegen over alle volken gegeven werd, dan is die belofte nergens anders te verwachten dan in de belofte van Abraham, die reeds door het Evangelie in de hele wereld is uitgedragen. Daarom: wat buiten deze belofte is, ligt onder de vloek. Dat leert Paulus in alle duidelijkheid, als hij zegt:

3:10 *Want zovelen als er uit de werken de wet zijn, die zijn onder de vloek ...*

De vloek is een soort zondvloed, die alles meesleurt, wat buiten Abraham is, dat wil zeggen buiten het geloof en de belofte van zegen aan Abraham. Als echter de wet, die Mozes op Goddelijk bevel aan het volk gegeven merkwaardig, dat Paulus zijn stelling uit het negatieve wil bewijzen. Want Paulus zegt: 'Wie de werken der wet doet, die is vervloekt.' Mozes, die hier door Paulus geciteerd wordt, zegt echter het tegenovergestelde, dat, wie de werken der wet niet doet, vervloekt moet zijn. Deze twee woorden van Paulus en van Mozes staan lijnrecht tegenover elkaar. Hoe kunnen deze twee stellingen op één noemer gebracht worden, of, wat meer is, hoe kan de ene stelling door de andere bewezen worden? Zeg mij, wat is dat voor een bewijsvoering, als ik deze stelling: Als u de geboden van God houdt, gaat u ten leven in, door de andere stelling bewijzen wil: Als u de geboden van God niet houdt, gaat u ten leven in? Kan ik dan op deze manier door het tegendeel een bewijs leveren? Waarlijk een mooie manier van bewijsvoering. En toch is de bewijsvoering van Paulus precies zo! Maar deze tekst bij Paulus wordt alleen verstaan door hen die dit leerstuk van de rechtvaardiging op de juiste wijze weten aan te wenden. (...)

De beide uitspraken in kwestie zijn niet met elkaar in strijd, maar stemmen volkomen met elkaar overeen. Zo onderwijzen wij het toch ook: 'Niet de hoorders van de wet zijn rechtvaardig voor God, maar de daders zullen gerechtvaardigd worden' (Romeinen 2:13). En wederom: die naar de wet handelen, worden verdoemd. Het leerstuk van de rechtvaardiging zegt namelijk: 'Wat buiten het geloof van Abraham gedaan wordt, ligt onder de vloek' en toch moet in ons het recht der wet vervuld worden (Romeinen 8:4). Deze stellingen schijnen voor de mens, die de leer van het

geloof niet kent, volkomen met elkaar in strijd te zijn en even absurd als deze zin: Als u de wet vervult, vervult u haar niet, als u de wet niet vervult, vervult u haar.

Daarom moet men er vooral op letten, op welke wijze Paulus hier onderwijs geeft en hoe hij Mozes ziet. Zoals dikwijls gezegd, beweegt Paulus zich hier op het geestelijk vlak en heeft het niet te maken met zaken uit het openbare leven en alle daartoe behorende wetten; hij ziet Mozes met andere ogen dan de huichelaars en de valse apostelen en legt de wet geestelijk uit. De volle nadruk ligt daarom op het woordje 'doen'. De wet doen, betekent niet slechts een uiterlijk doen, maar doelt op een echt en volmaakt handelen. Er zijn dus twee soorten van wetsbetrachting.

- Er zijn er, die de wet met hun eigen werkkraft vervullen; tegen hen spreekt Paulus en strijdt hij in deze hele brief.
- Er zijn anderen, die de wet uit het geloof vervullen en daarover zullen we het dadelijk hebben.

Vanuit de wet of de eigen werkkraft de wet te vervullen, is duidelijk tegengesteld aan, haar vanuit het geloof te vervullen. De twee manieren staan tegenover elkaar als duivel en God, zonde en gerechtigheid, dood en leven. Vanuit de wet de wet vervullen, betekent: door de wet rechtvaardiging zoeken; vanuit het geloof de wet vervullen, betekent dat wij daarop vertrouwen dat wij alleen uit barmhartigheid gerechtvaardigd worden. Wie zegt dat de gerechtigheid uit het geloof komt, die veroordeelt en vervloekt de gerechtigheid uit de werken. En nogmaals, wie zegt dat de gerechtigheid uit de wet komt, die verdoemt en vervloekt de gerechtigheid uit het geloof. Dat is precies het tegenovergestelde. Paulus spreekt hier niet over de absolute waarde van de wet en de werken, maar daarover, hoe en met welke bedoeling de werken worden gedaan, dus dat de huichelaars door de wet en de werken der wet gerechtvaardigd willen worden.

Het is gemakkelijk te begrijpen, dat de wet niet vervuld is, als ze uitwendig en voor het oog van de mensen gedaan werd, ze kan alleen in de geest vervuld worden, dat wil zeggen dat het er om gaat in waarheid en volmaaktheid datgene te volbrengen, wat in de wet wordt voorgeschreven. Maar waar zult u iemand vinden die de wet zo vervult? Die moge naar voren komen en wij zullen hem lof toebrengen. Dan antwoorden de tegenstanders eenvoudig: de daders van de wet zullen gerechtvaardigd worden. Goed. Maar laten we dan eerst eens vaststellen, wie die daders zijn. De tegenstanders noemen een dader van de wet de mens die de wet houdt en zo op grond van de werken die hij doet, gerechtvaardigd wordt. Maar dat noemt Paulus niet *de wet houden*, omdat, zoals ik zei, dat tegenstellingen zijn, namelijk leven en werken vanuit de wet of vanuit het geloof.

Op grond van de werken der wet de rechtvaardiging zoeken, wil zeggen de gerechtigheid op grond van het geloof verloochenen. En juist omdat de werkheiligen halsstarrig vasthouden aan het doen van de wet, verloochenen zij de gerechtigheid vanuit het geloof en zondigen zij tegen het eerste, tweede en derde gebod en tegen de gehele wet; want God gebiedt, dat men Hem met geloof en vreze zal eren. Zij zelf doen echter het tegenovergestelde en proberen tegen het geloof in op grond van hun daden gerechtigheid te bewerken. Omdat zij de wet houden, gaan zij juist het allermeest tegen de wet in en overtreden haar zo zwaar en gruwelijk als het maar kan. Zij verloochenen de gerechtigheid, de barmhartigheid en de belofte van God, zij verloochenen Christus en al Zijn weldaden en worden in hun hart toch niet rechtvaardig door een wet die ze niet begrijpen en nog minder doen. Tenslotte houden zij niets anders over dan alleen een gedachtespinsel en de wet als afgod. Daaruit volgt noodzakelijk, dat zij, doordat zij de wet proberen te houden, de wet niet

alleen niet houden, maar ook nog zondigen en de Goddelijke Majesteit in al Zijn beloften verloochenen. Maar daarvoor is de wet niet gegeven.

In hun onverstand misbruiken zij de wet, zoals Paulus in Romeinen 10:3 zegt: 'Zij kennen de gerechtigheid Gods niet en zoeken hun eigen gerechtigheid op te richten, aan de gerechtigheid Gods onderwerpen zij daarop vertrouwen dat wij alleen uit barmhartigheid gerechtvaardigd worden. Wie zegt dat de gerechtigheid uit het geloof komt, die veroordeelt en vervloekt de gerechtigheid uit de werken. En nogmaals, wie zegt dat de gerechtigheid uit de wet komt, die verdoemt en vervloekt de gerechtigheid uit het geloof. Dat is precies het tegenovergestelde. Paulus spreekt hier niet over de absolute waarde van de wet en de werken, maar daarover, hoe en met welke bedoeling de werken worden gedaan, dus dat de huichelaars door de wet en de werken der wet gerechtvaardigd willen worden.

Het is gemakkelijk te begrijpen, dat de wet niet vervuld is, als ze uitwendig en voor het oog van de mensen gedaan werd, ze kan alleen in de geest vervuld worden, dat wil zeggen dat het er om gaat in waarheid en volmaaktheid datgene te volbrengen, wat in de wet wordt voorgeschreven. Maar waar zult u iemand vinden die de wet zo vervult? Die moge naar voren komen en wij zullen hem lof toebrengen. Dan antwoorden de tegenstanders eenvoudig: de daders van de wet zullen gerechtvaardigd worden. Goed. Maar laten we dan eerst eens vaststellen, wie die daders zijn. De tegenstanders noemen een dader van de wet de mens die de wet houdt en zo op grond van de werken die hij doet, gerechtvaardigd wordt. Maar dat noemt Paulus niet de wet houden, omdat, zoals ik zei, dat tegenstellingen zijn, namelijk leven en werken vanuit de wet of vanuit het geloof. Op grond van de werken der wet de rechtvaardiging zoeken, wil zeggen de gerechtigheid op grond van het geloof verloochenen. En juist omdat de werkheiligen halsstarrig vasthouden aan het doen van de wet, verloochenen zij de gerechtigheid vanuit het geloof en zondigen zij tegen het eerste, tweede en derde gebod en tegen de gehele wet; want God gebiedt, dat men Hem met geloof en vreze zal eren. Zij zelf doen echter het tegenovergestelde en proberen tegen het geloof in op grond van hun daden gerechtigheid te bewerken. Omdat zij de wet houden, gaan zij juist het allermeest tegen de wet in en overtreden haar zo zwaar en gruwelijk als het maar kan. Zij verloochenen de gerechtigheid, de barmhartigheid en de belofte van God, zij verloochenen Christus en al Zijn weldaden en worden in hun hart toch niet rechtvaardig door een wet die ze niet begrijpen en nog minder doen. Tenslotte houden zij niets anders over dan alleen een gedachtespinsel en de wet als afgod. Daaruit volgt noodzakelijk, dat zij, doordat zij de wet proberen te houden, de wet niet alleen niet houden, maar ook nog zondigen en de Goddelijke Majesteit in al Zijn beloften verloochenen. Maar daarvoor is de wet niet gegeven.

In hun onverstand misbruiken zij de wet, zoals Paulus in Romeinen 10:3 zegt: 'Zij kennen de gerechtigheid Gods niet en zoeken hun eigen gerechtigheid op te richten, aan de gerechtigheid Gods onderwerpen zij zich echter niet.' (...) Die gerechtigheid uit de wet, die zij menen te bieden, is in werkelijkheid niets anders dan afgodendienst en lastering van God. Daarom kan het niet anders dan dat zij onder de vloek blijven. Het is dus onmogelijk, dat wij de wet doen op de manier die zij dromen, nog minder gelukt het door de wet rechtvaardig te worden. Dat betuigt ten eerste de wet zelf, die namelijk een geheel tegenovergesteld effect heeft. Zij vermeedert namelijk de zonde, brengt toorn, klaagt aan, verschrikt en verdoemt; hoe zal zij dan rechtvaardigen? Ten tweede laat ook de belofte hetzelfde zien, want tot Abraham is

gezegd: 'In u zullen alle volken gezegend worden.' Daarom is buiten de belofte aan Abraham nergens een zegen en buiten deze belofte is alleen maar vloek. (...) Omdat God wist, dat wij de wet niet zouden kunnen houden, heeft Hij dat lang vóór de wet bedacht en is Abraham voor geweest met de belofte en heeft gezegd: 'In u zullen alle volken gezegend worden.' (...)

Daarom is 'doen' in de eerste plaats geloven, en daarom moet men door het geloof de wet vervullen. Wij moeten de Heilige Geest ontvangen; door Hem verlicht en vernieuwd, beginnen wij de wet te vervullen en God en de naaste lief te hebben. Maar de Heilige Geest wordt niet door middel van de wet ontvangen (want 'Die onder de wet zijn', zegt Paulus, 'zijn onder de vloek'), maar door het gelovig horen, dat wil zeggen: door de belofte. Wij moeten dus heel eenvoudig met Abraham en door zijn geloof in de belofte, gezegend worden. Men moet in de allereerste plaats zijn toevlucht tot de belofte nemen, om het woord van de zegening, dat wil zeggen het Evangelie, te horen. Dat moet men geloven, de klanken van de belofte aan Abraham brengen Christus dichtbij, Hem grijpt het geloof in en bij dit geloof wordt terstond de Heilige Geest om Christus' wil geschonken. Nu gaat men God en de naaste liefhebben, goede werken worden gedaan en de mens kan het kruis dragen. Dat heet tenslotte: de wet doen, anders blijft de wet eeuwig ongedaan. Zo kan men het 'doen' duidelijk en heel eigenlijk bepalen als geloven in Jezus Christus, waarbij dit geloof samengaat met het ontvangen van de Heilige Geest door het geloof in Christus en met het werk, zodat de wet gehouden wordt. Het kan ook niet anders, want de Schrift zegt, dat er buiten de belofte geen zegen is, ook niet in de wet. Daarom is het onmogelijk de wet te houden en daarbij geen acht te slaan op de belofte. (...)

En zo zult u niemand in de wereld vinden, wie de titel 'dader der wet' toekomt buiten de belofte van het Evangelie om. En zo is 'dader der wet' een begrip dat niemand verstaat en in praktijk brengt, als hij niet zijn uitgangspunt kiest buiten en boven de wet in de zegen en het geloof van Abraham. Daarom is diegene de ware dader der wet, die de Heilige Geest door het geloof in Christus heeft ontvangen en God begint lief te hebben en de naaste wel te doen, zodat het doen het geloof tegelijk insluit; dit geloof sluit de dader der wet zelf in en wordt tot een boom; als die er is komen de vruchten. Eerst moet er namelijk een boom zijn en dan kunnen er pas vruchten komen. De vruchten brengen niet de boom voort, maar de boom brengt de vruchten voort. Zo schept het geloof eerst de persoon, die daarna ook goede werken doet. Wie dus de wet wil houden zonder geloof, die kan net zo goed zonder de boom vruchten vervaardigen van hout en slijk; dat noem ik niet vruchten voortbrengen, maar klinkklare onzinnigheden teweegbrengen. Als er een goede boom geplant is, dat wil zeggen als de persoon of dader er eenmaal is, en dat geschiedt door het geloof in Christus, dan volgen de werken. De dader moet er voor de werken zijn, niet de werken voor de dader. Zo wordt 'de dader van de wet gerechtvaardigd', dat wil zeggen voor rechtvaardig verklaard (Romeinen 2:13). (...)

Als Paulus dus de stelling: 'Die uit de werken der wet zijn, zijn onder de vloek' bewijst met het woord van Mozes: 'Vervloekt is een ieder, die niet blijft in al hetgeen geschreven staat in het boek der wet', dan bewijst hij niet 'het tegendeel door het tegendeel', zoals het op het eerste gezicht lijkt, maar zijn bewijsvoering is volkomen juist en zeer goed. Mozes bedoelt en verzekert hetzelfde wat Paulus ook bedoelt, als hij zegt: 'Vervloekt is een ieder, die niet doet alles wat in het boek der wet geschreven staat.' Er is immers niemand die dat doet. Daarom: 'Die uit de werken der wet leven',

houden die wet toch ook niet. Maar als zij haar niet houden, 'zijn zij onder de vloek'. Daar er dus twee soorten daders der wet zijn, zoals ik heb gezegd, echte daders en huichelaars, moet men de echte daders wel onderscheiden van de huichelaars. De echte daders zijn zij, die krachtens het geloof goede bomen zijn, voordat er vruchten aangroeien; de daders zijn er eerder dan de goede werken. Over deze mensen spreekt Mozes. Als zij niet zulke geloofsmensen zijn, liggen zij onder de vloek. Maar alle huichelaars bij elkaar zijn niet zulke geloofsmensen, want zij leven in de veronderstelling, dat zij door werken gerechtigheid verwerven en door werken zichzelf rechtvaardig kunnen maken. (...)

Zij doen hetzelfde, als wanneer een dwaze architect een huis bouwt en dan bij het dak begint. (...)

Als zij door de werken de rechtvaardiging zoeken, willen zij iemand op grond van de werken tot dader verklaren, wat lijnrecht tegen Mozes ingaat, die zo'n dader, net als Paulus, aan de vloek onderwerpt.

Zij die door de wet gerechtvaardigd willen worden, houden niet alleen de wet niet, maar verloochenen boven alles het eerste gebod, de Goddelijke beloften, de zegen, die aan Abraham beloofd is. Zij verloochenen het geloof en proberen zichzelf met hun goede werken te zegenen, dat wil zeggen rechtvaardig te maken, van zonde en dood te bevrijden, de duivel te overwinnen en met geweld tot de hemel door te dringen. Dat betekent allemaal eenvoudig God loochenen en de plaats van God innemen. Want al wat ik noemde, zijn alleen werken van de Goddelijke Majesteit, niet de werken van een schepsel, hetzij mens of engel. Daarom kon Paulus gemakkelijk uit de prediking van het eerste gebod afleiden, dat er in de kerk gruwelen zouden zijn, door de antichrist veroorzaakt. Want wie naast de eredienst van het eerste gebod dat bestaat in godsvrucht, geloof en liefde tot God, een andere eredienst leren, die noodzakelijk zou zijn voor de zaligheid, dat zijn antichristenen, zij zetten zich op de plaats van God. (...)

En zo proberen alle huichelaars en afgodendienaars zulke werken te doen, waartoe eigenlijk God Zelf en Zijn unieke Christus bevoegd zijn. Ze zeggen zij natuurlijk niet: ik ben God, ik ben Christus, maar in werkelijkheid matigen zij zich de goddelijkheid en het ambt van Christus aan. Dus zeggen zij in werkelijkheid juist toch: ik ben Christus, ik ben een Heiland, niet alleen voor mijzelf, maar ook voor anderen. (...)

Wie beseft, wat hier over de gruwelijke afgodendienst is uiteengezet, die kan duidelijk constateren dat de paus de antichrist is, die kan bevroeden wat het betekent, God te loochenen, Christus te loochenen, die kan zich indenken wat Christus bedoelt, als Hij zegt: 'Er zullen er velen in Mijn Naam komen en zeggen: ik ben de Christus.' Het wordt duidelijk wat dat is, God te weerstaan en zich boven alles te verheffen wat God en godsdienst heet, of dat andere: de antichrist zit in de tempel van God en vertoont zich als was hij God, of dat andere: de gruwel zal in de heilige plaats staan, enz. (Daniël 9:27). Al deze vreselijke dingen vinden daarin hun oorsprong, dat die vervloekte huichelaars niet door de Goddelijke zegen rechtvaardig gemaakt willen worden en zich niet door God de Schepper willen laten vormen; zij willen zich niet geheel lijdzaam in de hand van God geven, zij willen door eigen activiteit dat teweegbrengen, wat zij door God - in lijdelijke overgave - moeten laten scheppen en van Hem ontvangen. En zo maken de huichelaars zichzelf tot schepper en krachtens hun eigen werken tot rechtvaardigende instantie en ze verachten de beloofde zegen, die aan Abraham en zijn gelovige kinderen gegeven is. (...)

En zo is deze huichelaar tegelijk schepsel en schepper. Er zijn geen woorden voor te vinden, hoe verschrikkelijk en afschuwelijk dat is, de gerechtigheid buiten de zegen om in de wet en in de werken te zoeken. Dat is de gruwel, die zich in de tempel Gods zet, God loochent en het schepsel in de plaats van de Schepper stelt.

Als Mozes dus zegt: 'Vervloekt is een ieder, die niet blijft', enz., dan spreekt hij over hen, die daders der wet zijn. Maar 'daders der wet' zijn de gelovigen, die na het ontvangen van de Heilige Geest de wet vervullen, God en de naaste liefhebben, enz., zodat een dader der wet is, niet wie het uit de werken wordt, maar wie door een persoonlijk geloof tot een dader geworden is en daarna de werken doet. Want in de theologie doen de rechtvaardigen, die door God rechtvaardig gemaakt zijn, het goede; in de filosofie is dat niet zo, daar worden degenen die het goede doen rechtvaardig. (...)

Als wij hetgeen in ons tiende vers staat, samenvatten, dan blijkt dat Mozes in het geciteerde woord met Paulus overeenstemt en hetzelfde wil. Mozes zegt: 'Vervloekt is een ieder, die niet blijft in de geboden, die in het boek der wet geschreven staan, om die te doen.' Mozes ontkent, dat zij de wet doen, als zij zich door hun eigen werken willen rechtvaardigen. Daar komt Mozes met Paulus tot de conclusie, dat zij onder de vloek liggen. En zo zoekt Mozes precies zo naar de ware daders der wet, die het vanuit het geloof zijn, zoals Paulus hen verdoemt, die geen ware daders der wet zijn, die het dus niet vanuit het geloof zijn. Er is dus niets op tegen, dat Mozes negatief zegt, wat Paulus positief uitdrukt; men moet alleen goed vaststellen, wat met 'doen' bedoeld is. Allebei de woorden, dat van Mozes en dat van Paulus, zijn dus waar, namelijk dat vervloekt zijn allen die niet blijven in alles, enz., en dat vervloekt zijn allen die uit de werken der wet zijn. Tot zover over het argument uit het tegendeel. Als de volkeren gezegend worden in de gelovige Abraham, dan is het noodzakelijk, dat zij vervloekt zijn, als zij niet blijven, enz.

Hier doet zich nu de gelegenheid voor, over de argumenten te spreken die de tegenstanders van onze leer ons voorhouden met het oog op de stelling dat wij alléén door het geloof gerechtvaardigd worden. In het Oude en Nieuwe Testament van de Heilige Schrift komen wij veel plaatsen tegen waar over loon en werken gesproken wordt; daarop steunen de tegenstanders; met deze schriftplaatsen menen zij de geloofsleer, die wij onderwijzen en verdedigen, spelenderwijs te kunnen overwinnen. Wij moeten daarop dus een zo overtuigend en goed antwoord hebben, dat wij niet alleen de onzen onderwijzen, maar ook op de bezwaren van de tegenstanders kunnen ingaan.

De sofisten en alle anderen die zich niet houden aan het leerstuk van de rechtvaardiging, weten van geen andere gerechtigheid dan van de politieke en wettelijke, die ook aan de heidenen enigermate bekend is. Uit de moraalfilosofie en uit de wet halen zij de woorden: doen, werken e.d. en brengen die over in de theologie, waar zij er dan niet alleen op een kwalijke, maar zelfs op de meest goddeloze wijze mee omgaan. (...) De sofisten geven zelfs toe en leren het ook, dat in de natuur het zijn aan de werken voorafgaat en dat op die gebieden die tot de moraal behoren, de goede wil voor het werk vereist wordt. Alleen in de theologie keren zij dat om en geven het werk een plaats voor de gezindheid.

Het doen is in de natuur, in de filosofie en in de theologie telkens iets anders. In de natuur moet de boom er eerst zijn, dan pas kan de vrucht komen. In de moraalfilosofie betekent doen: de goede wil en de rechte gezindheid tot handelen hebben; daar houden de filosofen aan vast. Daarom zeggen wij in de theologie, dat de

moraalfilosofie niet God tot onderwerp en doel heeft. Zo spreekt Aristoteles, een Sadduceeër of een burgerlijk goed mens dan van rechte gezindheid en de goede wil, als iemand het algemeen nut van de staat, de openbare rust en de eerbaarheid zoekt. Verder kan de filosoof of de wetgever niet komen, hij komt niet op de gedachte, dat men door de rechte gezindheid, enz. de vergeving van de zonden en het eeuwige leven zou kunnen verwerven, zoals de sofist of de monnik menen. Daarom is de heidense filosoof veel beter dan zo'n werkheilige; hij blijft binnen zijn grenzen en denkt slechts aan eerbaarheid en openbare rust, maar haalt niet het Goddelijke en het menselijke door elkaar. Deze terughoudendheid kent de sofist echter niet. Hij droomt ervan, dat God zijn goede bedoelingen en zijn werken in aanmerking zal nemen. Daarom vermengt hij het menselijke met het Goddelijke en bezoedelt de Naam van God; deze gedachten ontleent hij aan de moraalfilosofie, alleen misbruikt hij die op een slechtere manier dan de heiden, enz.

Daarom is het nodig, dat wij in de theologie met het woord 'doen' op een hoger plan komen, zodat het volkomen nieuw wordt. Zoals dit woord, wanneer het uit het gebied van de natuur overgezet wordt naar het gebied van de moraal, iets anders gaat betekenen, zo verandert dit woord pas echt volkomen van betekenis als het uit de wereld van de filosofie en het recht overgenomen wordt in de theologie; hier heeft het een nieuwe betekenis; het woord 'doen' houdt ook nu een rechte gezindheid en een goede wil in, maar dan in de theologische dimensie, niet in de morele; dat betekent dat ik op grond van het Evangelie besef en geloof, dat God Zijn Zoon in de wereld heeft gezonden, om ons van zonde en dood te verlossen. Dan is dat 'doen' iets nieuws, waarvan het verstand, de filosofie, de juristen en alle andere mensen niets weten. Naar 1 Korinthe 2:7 is de wijsheid verborgen in het verborgene. En zo gaat in de theologie het geloof aan het doen vooraf. (...) 'Doen' wordt in de theologie zo verstaan, dat het een doen is in geloof. Het gelovige handelen is van een andere orde en is om zo te zeggen een nieuwe wereld tegenover het morele handelen. Daarom, als wij theologen over het doen spreken, moeten wij over het gelovige doen spreken, omdat wij in de theologie alleen in het geloof een rechte gezindheid en goede wil kunnen hebben.

Deze regel kan men prachtig en duidelijk uit Hebrëen 11 leren, waar vele en verschillende werken van de heiligen uit de Heilige Schrift opgesomd worden, zoals van David die de leeuw en de beer doodde en Goliath versloeg. Die domme ezels van sofisten zien alleen de buitenkant van het werk, zoals de os de nieuwe staldeur ziet, maar men moet het werk zo bekijken, dat men er eerst op let, wat David voor iemand was, voordat hij dit werk deed, hij was immers een man wiens hart op de Heere de God van Israël vertrouwd, zoals de tekst duidelijk zegt: 'God, Die mij uit de macht van de leeuw en de beer verlost heeft, Die zal mij verlossen uit de hand van deze Filistijn' (1 Sam. 17:37). En verder: 'Gij komt tot mij met zwaard, speer en schild; maar ik kom tot u in de Naam van de HEERE Zebaoth, de God der heerscharen van Israël, Die gij heden gehoond hebt, de HEERE zal u in mijn hand geven, ik zal u doden en uw hoofd afslaan. Want niet door het zwaard of door de lans schenkt de HEERE heil.' Zo ziet u, dat David rechtvaardig en door God aangenomen geweest is, sterk en standvastig in het geloof, nog voordat hij dit werk deed. Dat 'doen' van David is niet natuurlijk of zedelijk, maar is geworteld in het geloof.

Dezelfde Hebrëenbrief zegt over Abel, dat hij door het geloof Gode een beter offer bracht dan Kaïn. (...) Nu vallen de sofisten aan op de woorden: 'Zij brachten hun gaven.' (...) 'De Heere zag Abel en zijn offer aan' (Genesis 4:3 e.v.). Zij schreeuwen:

daar ziet u en hoort u dat God de gaven aangezien heeft, dus maken de werken rechtvaardig. (...)

Zij zien niet in, dat de tekst heel duidelijk zegt, dat God eerst Abel heeft aangezien, daar deze om wille van het geloof aan God behaagde, en daarna pas heeft Hij zijn werken aangezien. Daarom spreken wij in de theologie over werken van het geloof, offers van het geloof, zichtbare bewijzen van het geloof, geschenken van het geloof en bedoelen wij dat die in het geloof gebracht en gedaan zijn. (...)

In de theologie bestaat er een nieuw handelen, dat totaal anders is dan het zedelijke handelen.

Het geloof moeten wij nu ook op deze wijze onderscheiden, de ene keer exclusief de werken, de andere keer inclusief de werken. Zoals een kunstenaar namelijk op verschillende manieren over z'n materialen spreekt, en een tuinman de ene keer over de boom zonder vruchten en de andere keer over de boom met vruchten, zo spreekt de Heilige Geest in de Schrift op verschillende manieren over het geloof, nu eens over het, laat mij het zo zeggen, abstracte of absolute geloof, dan weer over het concrete of *vleesgeworden werkende geloof*. Zo immers ook bij Christus; als Hij naar Zijn uiterlijke verschijning wordt beoordeeld, zien wij Hem als alleen maar mens; en toch spreekt de Schrift over Christus nu eens als over God, en dan weer als over de in het vlees gekomen en daarin werkende Christus. Over het absolute of abstracte geloof gaat het dan, als de Schrift op absolute wijze over de rechtvaardiging of over de gerechtvaardigden spreekt, zoals dat in de Romeinenbrief en in de Galatenbrief gebeurt. Als de Schrift echter over de werken en beloning spreekt, spreekt zij over het werkzame geloof, over het concrete of vleesgeworden geloof. Van dit geloof zullen we een paar voorbeelden geven. In Galaten 5:6 staat: 'Het geloof is door de liefde werkende'; Titus 1:15: 'Voor de reinen zijn alle dingen rein'; Mattheüs 19:17: 'Wilt gij in het leven ingaan, onderhoud Gods geboden'; Galaten 3:12: 'Wie dat doet, zal daarin leven'; Psalm 34:15: 'Wijk van het boze en doe het goede', enz. In deze en soortgelijke teksten (waarvan er ontelbaar vele in de Schrift staan), waarin gewag gemaakt wordt van het doen, spreekt de Schrift altijd over het gelovige 'doen'.

Bijvoorbeeld als er staat: 'Doe dat en gij zult leven' Lukas 10:28, dan wordt daarmee bedoeld: let er in de eerste plaats op, dat gij gelovig zijt en de rechte gezindheid en de goede wil hebt. Bedoeld is natuurlijk het geloof in Christus, en dan, als u dat hebt, handel daar dan naar.

Geen wonder, dat aan dat vleesgeworden geloof, aan dat werkzame geloof dus, zoals Abel dat had, of aan de gelovige werken, weldaden en beloningen beloofd worden! Waarom zou de Schrift niet zo onderscheidenlijk over het geloof spreken, als zij toch ook onderscheidenlijk spreekt over Christus als God en mens, nu eens over Zijn totale persoon en dan weer over Zijn beide naturen apart, of over de Goddelijke of over de menselijke natuur. Als zij over Zijn naturen apart spreekt, gebruikt zij de absolute manier van spreken. Als de Schrift echter spreekt over de in één persoon verenigde Goddelijke en menselijke natuur, dan spreekt zij over *de vleesgeworden en werkzame Christus*.

Dan spreek ik de volle waarheid als ik zeg: dit Kind, Dat in de moederschoot ligt, heeft hemel en aarde geschapen en is aller engelen Heer. Dan heb ik het over de mens Jezus. Maar mens in deze zin is een geheel nieuw woord, zoals de sofisten zelf zeggen, mens -zijn vooronderstelt hier het God -zijn, dat wil zeggen: deze God, Die mens geworden is, heeft alles geschapen; dan wordt de schepping alleen aan God toegeschreven, omdat de mens niets scheidt en toch wordt naar waarheid gezegd: deze Mens heeft geschapen, omdat God, Die alleen scheidt, vleesgeworden is in deze

Mens en omdat deze Mens deel heeft aan alle eigenschappen, die in God te roemen zijn. Zo kan men zeggen: deze mens Jezus heeft Israël uit Egypte geleid, de Farao neergeveld en alles gedaan wat bij God behoort. Dat alles wordt aan die Mens toegeschreven, omdat Hij God is.

Als daarom de Schrift zegt: 'Maak je zonden goed door aalmoezen' Daniël 4:24, of 'Doe dat en gij zult leven', enz., dan moet men eerst erop letten, wat dat 'doen' hier betekent. De Schrift spreekt echter, zoals ik liet zien, in de eerste plaats over het concrete geloof, niet over het abstracte, over het werkzame, niet over het naakte of enkelvoudige geloof. De zin van deze tekst is dus: doe dat en gij zult leven, dus gij zult leven wegens het gelovige doen, of: dit doen zal u het leven geven alleen, wegens het geloof. En zo is de rechtvaardiging alleen een zaak van het geloof, zoals de schepping een zaak van God is. En toch, zoals over de mens Christus naar waarheid gezegd wordt, dat Hij alles geschapen heeft, zo wordt ook de rechtvaardiging aan het vleesgeworden geloof of aan het gelovige doen toegeschreven. Dus is de mening van de sofisten en huichelaars dat de werken absoluut en eenvoudig rechtvaardigen en dat aan die zedelijke werken beloningen en weldaden beloofd zijn, niet steekhoudend; die zijn aan de gelovigen beloofd.

Laten wij toch aan de Heilige Geest toestaan, dat Hij in de Schrift zowel over het abstracte, naakte en enkelvoudige geloof spreekt, als ook over het concrete, vleesgeworden werkzame geloof. Alles wat aan de werken wordt toegeschreven, behoort tot het geloof. Men moet de werken niet zedelijk, maar theologisch en van het geloof uit beschouwen. En zo zij dus in de theologie het geloof voortdurend 'de god' van de werken en het geloof moge zo in de werken aan de dag treden, als God in de mens Christus. Wie in het gloeiende ijzer het vuur aanraakt, die raakt het ijzer aan. Zo wie de huid van Christus aanraakte, die raakte God aan. En zo is het geloof het 'fac totem' in de werken (d.i. het doe-alles); zoals Abraham dan gelovig genoemd wordt, omdat zijn geloof in de hele Abraham aan de dag trad, zodat ik hem mag aanzien in de werken en toch niets van de vleeselijke, niets van de werkende Abraham gewaar word, maar alleen op zijn geloof let.

Ik houd daarom zo zorgvuldig aan deze zaken vast, opdat ik de geloofsleer duidelijk mag doorgeven, verder daarom, opdat gij op de bezwaren van de tegenstanders, die theologie en filosofie door elkaar halen en die van zedelijke daden theologische daden maken, gemakkelijk het juiste antwoord zult kunnen geven. Een theologische daad is een daad van het geloof. En zo is de theologische mens de gelovige mens, evenzo is het rechte verstand en de goede wil hetzelfde als het gelovige verstand en de gelovige wil, zodat het geloof - in uiterste consequentie - God is in de werken, in de geest en in het lichaam, als enige oorzaak van de rechtvaardiging, die achteraf wegens de inwendige oorzaak ook aan het uitwendige wordt toegeschreven, dus wegens het geloof aan de werken. En zo wordt het koninkrijk van God aan de mens Christus niet wegens Zijn mens zijn overgedragen, maar wegens zijn God -zijn. Want alleen Zijn godheid heeft alles geschapen, Zijn mensheid heeft daarbij niet meegewerkt. En zo kan de mensheid ook niet de zonde en de dood overwinnen, maar het in het wormpje verborgen vishaakje waarin de duivel beet, die heeft de duivel overwonnen, die op het punt stond het wormpje te verslinden. Daarom zou Zijn mensheid alleen niets uitgericht hebben, maar Zijn godheid, die met Zijn mensheid verbonden was, heeft het alleen gedaan, en Zijn mensheid deed het in de kracht van Zijn godheid. En zo rechtvaardigt hier alleen het geloof en dat volbrengt alles. En toch wordt aan de werken dat ook toegeschreven wegens het geloof. (...)

Dus eerst moet de gezindheid verlicht zijn door het geloof, voordat het werk gedaan kan worden. Maar als wij God waarachtig leren kennen, als het ware een nieuwe en rechte gezindheid krijgen, dan wordt dit geloof vlees en bloed in de werken, zodat, wat aan het geloof toegeschreven wordt, naderhand ook aan de werken wordt toegewezen, echter alleen wegens het geloof. (...)

Dat heb ik enigszins uitvoerig willen zeggen over het woord 'doen', daar de uit Mozes geciteerde tekst ('om dat te doen') dat vereiste. (...) De huichelaars doen de wet en toch doen zij haar door hun manier van doen niet, omdat zij het woord 'doen' in overeenstemming met de taalkunde zedelijk verstaan; maar het taalkundige begrip geldt in de theologie niet. Zij doen weliswaar, maar uit eigen vermetelheid, zonder recht verstand en goede theologische wil, dat wil zeggen zonder kennis van God en zonder geloof. Daarom zijn ze blind en dwalen ze en blijven ze onder de vloek. (...) Het zou kunnen zijn dat de sofisten knapper zijn dan ik en mij zo met hun argumenten voor de werken en tegen het geloof overstelpen en met hun valstrikken omringen, dat ik mij daaruit niet helemaal los kan maken (ofschoon dat voor hen onmogelijk is). Dan zou ik veel liever de eer hebben in de enige Christus te geloven, dan dat ik mij van mijn stuk liet brengen door hun stellingen, die zij tégen de leer van het geloof en voor de gerechtigheid uit de werken als bewijs zouden kunnen aanvoeren.

Men moet hun heel eenvoudig antwoorden: hier is Christus, daar zijn de getuigenissen van de Schrift over de wet en de werken. Maar Christus is de Heer van de Schrift en van alle werken, Hij is de Heer van de hemel en van de aarde, van de sabbat, van de tempel, van de gerechtigheid, van het leven, van de toorn, van de zonde, van de dood en eenvoudig Heer over alles, over Hem predikt Paulus, Zijn apostel, dat Hij voor mij tot zonde en tot vloek gemaakt is. Ik hoor dus dat ik op geen andere manier van mijn zonde, dood en verdoemenis verlost kan worden, dan door Zijn dood en bloed. Daarom weet ik vast en zeker dat Christus mijn zonde, dood en vloek in Zijn lichaam moest overwinnen en dat niet de wet en mijn werken dat gedaan hebben. (...)

Daarom als Christus Zelf de prijs voor mijn verlossing is, als Hij Zelf tot zonde, tot vloek gemaakt is, opdat Hij mij rechtvaardige en zegene, dan houd ik mij niet bezig met losse teksten, ook al zou u er zeshonderd aanhalen, die voor de werkgerechtigheid en tégen de geloofsgerechtigheid zijn en luidkeels beweren, dat de Schrift tegen de geloofsgerechtigheid zou strijden. Ik ben van de Auteur en Heer der Schrift en wil liever aan Zijn kant staan dan u geloven, omdat het immers onmogelijk is dat de Schrift tegen de geloofsgerechtigheid zou strijden, dat doet zij alleen bij de dwaze en verharde huichelaars. Maar voor de vrome en verstandige mensen geeft de Schrift getuigenis van hun Heere. Daarom, pas wel op, hoe gij de Schrift wilt laten harmoniëren, waarvan gij zegt, dat zij tegen de geloofsgerechtigheid strijdt; ik wil aan de kant van de Auteur van de Schrift blijven. Daarom, als iemand niet genoeg onderricht is, om zulke schriftplaatsen over de werken met elkaar in overeenstemming te brengen of zogenaamde tegenstrijdigheid op te heffen, en hij toch gedwongen is, het voortdurend gepraat van de tegenstanders aan te horen, die aan zulke schriftplaatsen stijf vasthouden, dan antwoordde hij in alle eenvoud: gij houdt vast aan de knecht, dat wil zeggen aan de Schrift, en dan niet eens aan de gehele Schrift, en zeker niet aan het voortreffelijkste deel, maar alleen aan enkele teksten, die over de werken gaan. Deze slaaf laat ik graag aan u over, ik houd mij aan de Heere, Die de Koning van de Schrift is, Die voor mij tot loon en geschenk van de

gerechtigheid en van het heil gemaakt is. Aan Hem houd ik mij vast en zonder Hem kan ik niet en ik laat aan u de werken over, die gij toch nooit gedaan hebt.

3:11 *En dat niemand door de wet gerechtvaardigd wordt voor God, is openbaar: want de rechtvaardige zal uit het geloof leven.*

Een ander argument, genomen uit het getuigenis van de profeet Habakuk (Habakuk 2:4). Het is een zeer gewichtige en duidelijke autoriteit, die Paulus tegenover alle meningen over wetten en werken stelt, alsof hij wilde zeggen: wat zal men nog langer redetwisten? Hier hebt u het over duidelijke getuigenis van de profeet, waar niemand zich vanaf kan maken: 'De rechtvaardige leeft uit het geloof.' Indien uit het geloof, dan niet uit de wet, want de wet is niet uit het geloof. Paulus neemt het woord 'geloof' in absolute zin en verduidelijkt het door het tegendeel.

De sofisten, zoals ze bereid zijn met de Schrift de spot te drijven, geven aan deze tekst de volgende kinderachtige uitleg: de rechtvaardige leeft uit het geloof, dat wil zeggen uit het effectieve, uit het werkzame geloof, dat door de liefde gevormd is. Als het geloof niet gevormd is door de liefde, dan rechtvaardigt het niet; deze uitleg hebben ze zelf verzonnen en ze doen de tekst daarmee geweld aan. Ja, als zij onder 'gevormd geloof' het ware theologische geloof zouden verstaan of, zoals Paulus zegt, het ongehuichelde geloof, dat wat God geloof noemt, dan zou hun uitleg mij niet storen. Dan zou het geloof namelijk niet afsteken tegen de liefde, maar het tegengestelde zijn van een leeg geloof; zo maken immers ook wij onderscheid tussen een echt en een denkbeeldig geloof. Niet echt is het geloof, dat hoort over God, over Christus en alle geheimen van de vleeswording en de verlossing, het aanvaardt de dingen die het hoort en weet er prachtig over te praten en toch blijft het een lege mening en een nutteloos horen en het laat in het hart slechts een vage klank van het Evangelie achter - veel geleuter, maar het is geen echt geloof, omdat dit het hart niet vernieuwt en verandert, het scheidt niet de nieuwe mens, maar het laat hem in zijn vroegere gezindheid en in zijn oude wandel. Dit denkbeeldige geloof, dat het hart niet vernieuwt en verandert en geen nieuwe mensen scheidt, is heel gevaarlijk; het ware beter dat men het helemaal niet had; een moraliserende filosoof is in ieder geval beter dan zo'n huichelaar met zijn denkbeeldige geloof.

Als de sofisten hun 'gevormd geloof' (fidem formatam) zouden stellen tegenover het valse of denkbeeldige geloof, dan zou mij hun onderscheid niet hinderen. Maar zij spreken over het door de liefde gevormde geloof en construeren een dubbel geloof, het ongevormde en het gevormde. En tegenover deze uiterst gevaarlijke, ja satanische leer kan ik onmogelijk zwijgen. Al is, zo zeggen zij, het door de Heilige Geest geschonken en ingegoten geloof er en al is reeds het door vele oefeningen tot stand gekomen en verworven geloof voorhanden, dan gaat het toch in beide gevallen om een ongevormd geloof, dat pas door de liefde gestalte kan krijgen. Het geloof alleen is naar de mening van deze sofisten slechts een soort beeltenis, een mooi ding in het duister, dat eerst dan zichtbaar wordt, als het licht, dat is de liefde, erbij komt. Daarom is de liefde het eigenlijke (forma) van het geloof en het geloof is slechts de grondstof (materie), waarmee de liefde aan het werk gaat. Op deze manier verkiezen zij de liefde boven het geloof en schrijven zij de gerechtigheid niet aan het geloof toe, maar aan de liefde. (...)

Ook zeggen deze verdraaiers van het Evangelie van Christus, dat het geloof, ook het ingegoten geloof dat niet door het horen is ontvangen of door een of andere bezigheid verworven wordt, maar dat de Heilige Geest in de mensen werkt, ook bij

doodzonden blijft bestaan en dat de slechtste mensen het kunnen bezitten. Vandaar dat het geloof op zichzelf leeg en nutteloos is, ook als het geweldige dingen bewerkt. En zo ontnemen zij aan het geloof zijn gehele eigenlijke werk en brengen dat over op de liefde, zodat het geloof niets vermag, als er niet een vormende kracht bij komt, en dat is juist de liefde. Volgens dit dodelijk verzinsel van de sofisten is dat geloof - een ziekelijke deugd - een soort vormeloze chaos, waarin geen werking, geen kracht en geen leven is; dit geloof is slechts een passieve materie, die wacht op het eigenlijke. Dat is allemaal smaad tegen God, ja, het zijn satanische lasteringen, die iemand helemaal van de christelijke leer afbrengen, ja wegroepen van Christus, de Middelaar, en van het geloof dat Christus aangrijpt. Want als de liefde het eigenlijke van het geloof is, ben ik terstond gedwongen te denken, dat de liefde het belangrijkste en het grootste deel van de christelijke godsdienst is; en zo verlies ik Christus, Zijn bloed, Zijn wonden en al Zijn weldaden en hecht ik aan de liefde, opdat ik moge liefhebben, en zo kom ik tot een zedelijk handelen gelijk de paus, de heidense filosoof of de Turk.

Maar de Heilige Geest weet ook wel wat van redeneren en had heel goed kunnen zeggen, net zoals de goddeloze sofisten er op los praten: de rechtvaardige zal uit het door de liefde gevormde geloof leven. Maar de Heilige Geest laat heel bedachtzaam deze toevoeging weg en zegt eenvoudig: 'De rechtvaardige leeft uit het geloof.' (...) Het geloof op zich, dat Christus aangrijpt, is het enige middel tot de zaligheid; daarom laten wij ons het zicht op het lijden en het bloed van onze Middelaar en al Zijn weldaden, niet afnemen. (...)

3:12 ***Doch de wet is niet uit het geloof ...***

De sofisten zeggen: 'De rechtvaardige leeft, als het geloof door de liefde gevormd is.' Paulus daarentegen zegt: 'De wet is niet uit het geloof.' Wat is echter de wet? Is ook het gebod der liefde geen wet? Immers de wet schrijft toch niets anders voor dan de liefde; zo staat er in Deuteronomium 6:5: 'Zo zult gij de HEERE uw God liefhebben met uw ganse hart' en in Deuteronomium 5:10 staat: 'Die barmhartigheid doet aan duizenden nakomelingen van hen die Mij liefhebben.' Mattheüs 22:40: 'Aan deze twee geboden hangt de ganse Wet en de Profeten.' Als dus de wet, die liefde voorschrijft, strijdig is met het geloof, dan is ook de liefde niet uit het geloof. En zo weerlegt Paulus heel duidelijk de door de sofisten gefantaseerde manier van spreken over het gevormde geloof en spreekt over het geloof op zich, doordat hij de wet terzijde stelt. Als echter de wet terzijde geschoven wordt, wordt ook de liefde terzijde geschoven en alles wat tot de wet behoort; dan blijft alleen het geloof over om te rechtvaardigen en nieuw leven te scheppen. (...)

3:12 ... ***maar de mens, die deze dingen doet, zal door dezelve leven.***

Ik denk dat deze uitspraak ironisch bedoeld is, hoewel men de tekst ook in morele zin kan uitleggen; dan is bedoeld, dat degenen die de wet als leefregel houden, dus zonder geloof, daaruit leven kunnen ontvangen, dat moet dan betekenen: zij zullen niet gestraft worden, maar zij zullen door hun manier van de wet vervullen lichamelijke weldaden te verwachten hebben. Maar ik denk dat de tekst hier verstaan moet worden zoals in Lukas 10:28, waar Christus zegt: 'Doe dat en gij zult leven'; daar is het toch ook een soort ironie of spot: 'Ja, beste kerel, doe het maar.' Paulus wil hier laten zien, wat nu eigenlijk gerechtigheid door de wet en gerechtigheid door het Evangelie precies is. Gerechtigheid door de wet betekent: de wet doen, naar het woord: 'Wie die gedaan heeft, zal daardoor leven', enz., gerechtigheid door het geloof betekent, geloven volgens het woord: 'De rechtvaardige zal van zijn geloof leven.'

(...) Het werk der wet is tenslotte zwoegen en iets tot stand brengen, het werk van het geloof is instemmen met de beloften. (...) Het geloof is geloof aan de belofte, het werk is het werk van de wet. (...) De wet, zegt Paulus, kan niets anders dan alleen maar werken ten gevolge hebben, maar het geloof is iets heel anders, dat houdt vast aan de belofte. (...)

Tot de wet moet men het 'doen' rekenen en bij de belofte behoort het geloof. Zo ver als de wet en de belofte uit elkaar liggen, zo ver zijn geloof en werken van elkaar verwijderd, ook als men het werken theologisch verstaat. Maar Paulus beweegt zich hier op een ander vlak. Paulus houdt vast aan het onderscheid tussen werken en geloven en houdt de liefde van het geloof gescheiden, en verklaart dat alleen het geloof rechtvaardig maakt, omdat de wet, of die nu in zedelijke of in theologische zin of helemaal niet vervuld wordt, totaal niets bijdraagt aan en meewerkt tot de rechtvaardiging. De wet heeft betrekking op het doen, maar het geloof is niet van dien aard, maar is iets totaal anders, dat er moet zijn voor de wet gedaan wordt; en als het geloof er dan vóór de wet is, dan moge het geloof door de werken een schone gestalte krijgen (letterlijk: een schone incarnatie, vleeswording dus).

Zo rechtvaardigt het geloof voortdurend en maakt levend en toch blijft het niet op zich, dat wil zeggen, het blijft niet werkeloos. Niet dat het niet op zichzelf zou blijven, op zijn plaats en in zijn functie, want rechtvaardigen doet het altijd geheel alleen, maar het geloof neemt een lichamelijke gestalte aan en wordt mens, dat wil zeggen, het is en blijft niet werkeloos en zonder liefde. Zo is Christus naar Zijn Goddelijke natuur eeuwig en zonder begin, maar naar Zijn menselijke natuur is Hij in de tijd geschapen. Deze twee naturen van Christus zijn onvermengd en de eigen aard van iedere natuur moet afzonderlijk begrepen worden. Bij het menselijke van Christus behoort dat het in de tijd is begonnen, bij Zijn Goddelijke natuur behoort het eeuwige zijn zonder begin, en toch komen die twee tezamen en neemt de Goddelijke natuur zonder begin, in een mens lichamelijke gestalte aan, met een begin. Zoals ik dientengevolge genoodzaakt ben onderscheid te maken tussen de godheid en de mensheid van Jezus Christus en moet zeggen: de mensheid is niet de godheid en nochtans is de mens God, zo moet ik hier het onderscheid maken: de wet is niet het geloof en toch is het geloof werkzaam en vallen geloof en werk in de concrete werkelijkheid samen, en toch heeft en behoudt elk van hen zijn eigen natuur en zijn eigen taak.

Daar hebt u de reden, waarom Paulus op dit punt zo de nadruk legt, hij wil het geloof eenvoudig van de liefde scheiden. De sofisten met hun vervloekte praatjes moeten te gronde gaan en verwerpelijk is hun uitdrukking: 'gevormd geloof (fides formata)'. Herhaal deze woorden maar voortdurend: 'gevormd geloof', 'verworven geloof dat nog niet door de liefde gevormd is' zijn duivelse monsters, ontstaan om de christelijke leer en het christelijk geloof teniet te doen, om Christus te lasteren en te smaden en om de gerechtigheid uit de werken staande te houden. (...)

Door de woorden: 'Wie de geboden vervuld heeft, zal daardoor het leven hebben' - zoals ook in Romeinen 10:5 staat - vergelijkt Paulus hier de gerechtigheid uit de wet met de gerechtigheid uit het geloof en hij wil zeggen: het zou toch mooi zijn als iemand de wet zou houden; daar echter niemand dit doet, moeten wij naar Christus vluchten, Die onder de wet doorgegaan is, om ons, die onder de wet waren, te verlossen. In het geloof in Hem ontvangen wij de Heilige Geest en maken we een begin met het vervullen van de wet. Maar wat wij niet volbrengen, wordt ons niet

toegerekend wegens het geloof in Christus. Maar in het toekomstige leven zal het geloof niet meer nodig zijn, daar zullen een echt en volkomen doen en liefhebben zijn. (...) In de tussentijd komt het erop aan te volharden in het geloof, dat door Christus vergeving van de zonden en toerekening van de gerechtigheid in zich heeft. (...)

Het houden van de wet is iets denkbeeldigs, een niet-werkelijkheid, daar er buiten het geloof geen enkele realiteit mee aangeduid wordt. (...) Natuurlijk is het waar, dat de mens die de wet houdt, daarin zal leven, dat wil zeggen, hij zal gezegend zijn. Maar waar is degene, die de wet houdt? Hij is nergens te vinden. Daarom heb ik gezegd: deze tekst uit Leviticus is voor tweërlei uitleg vatbaar, een burgerlijke en een theologische. De wet is tot tweevoudig gebruik gegeven, en wel in de eerste plaats om de onbeschaafde en slechte mensen in toom te houden. Dat is de burgerlijke betekenis van de wet: 'Wie de wet doet, die zal daardoor leven', dat wil zeggen als de mens de overheid op openbaar en politiek gebied gehoorzaamt, behoeft hij niet te vrezen voor straf en helemaal niet voor de doodstraf. Het openbaar gezag heeft niets tegen hem en laat hem ongestraft. Dat is het politieke gebruik van de wet: die houdt de onbeschaafde mensen in toom. Aan dit gebruik denkt Paulus echter niet, maar de tekst: 'Als de mens deze geboden zal houden, zal hij daardoor leven' behandelt hij theologisch. Daarom zit er die voorwaarde in, alsof Paulus wilde zeggen: als de mensen de wetten zouden kunnen houden, zouden zij zalig zijn. Maar waar zijn deze wetsgetrouwe mensen? Daders van de wet worden zij juist pas door de rechtvaardiging - vóór de wet en zonder de wet - door het geloof. (...)

Paulus heeft in onze tekst natuurlijk niets tegen de door het geloof gerechtvaardigden en tegen de ware daders van de wet, zij zijn immers niet 'uit de werken der wet'. Paulus keert zich tegen degenen, die niet alleen de wet niet houden, maar ook nog het tegendeel van de wet doen. Want de wet schrijft voor, dat wij God zullen liefhebben en in het geloof eren; maar zij kennen God niet en eren Hem niet, hebben Hem niet lief, zij hebben zichzelf lief en gebruiken daarbij Gods naam als voorwendsel, zoals de Schrift zegt: 'Mijn naam wordt om uwentwil onder de heidenen gelasterd.' De onrechtvaardigen zijn dus schenders van het heiligdom en afgodendienaars, zij zondigen zeer en bovenal tegen het eerste gebod. Voorts zijn zij ook nog behept met heftige begeerten, boosheid en andere kwade hartstochten. Kortom, er is niets goeds aan hen, maar zij houden naar buiten de schijn op van gerechtigheid en trouw aan de wet.

Wij echter, die als de patriarchen, profeten en alle heiligen door het geloof gerechtvaardigd zijn, leven niet uit de werken der wet, voorzover het om de rechtvaardigheid gaat. Voorzover wij in het vlees leven en de resten van de zonden in ons dragen, zijn wij onder de wet (weliswaar niet onder de vloek van de wet, want om Christus' wil, in Wie wij geloven, worden ons de zonden niet toegerekend). Want het vlees is een vijand van de wet van God en de begeerte vervult niet alleen de wet niet, maar zondigt zelfs tegen de wet; immers het vlees strijdt tegen ons en neemt ons als slaven gevangen, zoals in Romeinen 7 uiteengezet is. Als de wet echter niet eens in de heiligen vervuld wordt, in wier leven veel geschiedt dat tegen de wet is - want zij hebben immers altijd hun begeerten - en als bij hen het vieze grondsoep en de resten van de zonde overgebleven zijn, die ons beletten God volkomen te vrezen en lief te hebben, Hem met een vast vertrouwen aan te roepen en Zijn woord met volkomen eerbied aan te nemen, hoeveel te meer zullen zulke gebreken bij de niet-gerechtvaardigde en van God vervreemde mens optreden, die Gods woord en Gods

werk hartgrondig verwaarloost, veracht en haat. U ziet dus, dat Paulus spreekt over hen, die Gods wet willen houden om daardoor gerechtvaardigd te worden - nog vóór zij geloof hebben ontvangen. Paulus spreekt hier niet over de vaderen en heiligen, die reeds door het geloof gerechtvaardigd zijn; deze mening verdedigt Hiëronymus.

3:13 *Christus heeft ons verlost van de vloek der wet, een vloek geworden zijnde voor ons; want er is geschreven: Vervloekt is een ieder, die aan het hout hangt.*

De hele nadruk ligt op dat kleine woord 'voor ons'. Christus is, wat Hem Zelf betreft, onschuldig. Bijgevolg behoefde Hij niet aan het hout te hangen, maar omdat iedere rover volgens de wet aan het hout behoorde, daarom moest Christus naar de wet van Mozes aan het hout gehangen worden, omdat Hij de zondaar en de rover, niet een enkeling, maar alle zondaars en rovers vertegenwoordigd heeft. Wij zijn immers zondaars en rovers, daarom verdienen wij de dood en de eeuwige verdoemenis. Maar Christus heeft al onze zonden op Zich genomen en is daarvoor aan het kruis gestorven. Daarom moest Hij, zoals Jesaja 53:12 zegt, bij de rovers gerekend worden.

Dat hebben alle profeten gezien, dat de toekomstige Christus de grootste rover, moordenaar, echtbreker, dief, tempelschender, lasteraar, enz. zou zijn, Die door geen misdadiger ter wereld ooit overtroffen wordt. Dan gaat het niet over Hem Zelf, niet daarover dat Hij uit de maagd Maria geboren is als Gods Zoon, dán is Hij de zondaar. Hij heeft en draagt de zonden van Paulus, die een lasteraar, een vervolger en een gewelddadig mens geweest is, dan draagt ook nog Hij de zonden van Petrus, die Christus verloochend heeft, de zonden van David, die een echtbreker geweest is, een moordenaar, die de heidenen de naam des Heeren deed lasteren. Kortom, Christus is het, Die in Zijn lichaam alle zonden van alle mensen heeft en draagt. Niet dat Hij ze Zelf gedaan heeft, maar Hij heeft de door ons begane zonden lijfelijk op Zich genomen om daarvoor met Zijn bloed te betalen. Daarom keert zich die algemeen geldende wet van Mozes tegen Hem, die wat Hem Zelf betreft volkomen onschuldig is, maar de wet heeft Hem onder zondaars en rovers bevonden. Zo houdt ook de overheid iemand voor schuldig en straft hem, als ze hem grijpt samen met de rovers, ook al heeft hij nooit iets kwaads waarop de doodstraf staat, begaan. Maar Christus echter is niet alleen bevonden onder de zondaars te zijn, maar Hij heeft Zelf, naar Zijn eigen en Zijns vaders wil de metgezel der zondaars willen zijn, heeft het vlees en bloed aangenomen van hen die zondaars en rovers zijn, weggezonden in alle zonden. Omdat dus de wet Christus onder de rovers bevonden heeft, heeft zij Hem als rover verdoemd en gedood.

Dit van Christus te weten en deze zeer zoete troost, dat Christus voor ons tot een vloek gemaakt is, om ons van de vloek der wet te verlossen, nemen de sofisten ons af, als zij Christus van de zonden en de zondaars scheiden en Hem enkel en alleen voorstellen als voorbeeld dat wij moeten navolgen. Op deze wijze maken zij Christus voor ons niet alleen nutteloos, maar maken Hem ook tot een rechter en een tiran, die toornet over de zonden en die de zondaars verdoemt. Maar wij moeten Christus zien als één met de zondaars en beseffen dat Hij met ons vlees en bloed, ja ook met onze zonden, vloek, dood en al het kwaad van ons één geworden is. (...)

Als het niet absurd is, te belijden en te geloven, dat Christus met de rovers gekruisigd werd, dan zal het ook niet absurd zijn, Hem een vervloekte te noemen en een zondaar, die met alle zonden beladen is. Het zijn geen ijdele woorden, als Paulus zegt: 'Christus is voor ons tot een vloek gemaakt.' God heeft Christus, Die van geen

zonde wist, voor ons tot zonde gemaakt, opdat wij in Hem zouden worden tot rechtvaardigheid Gods' 2 Korinthe 5:21. (...)

Wat u en ik en allen ooit aan zonden gedaan hebben en in de toekomst nog doen zullen, behoort dan eigenlijk Christus toe, alsof Hij Zelf deze zonden gedaan had. Kortom, onze zonde moet Christus' eigen zonde worden, of we zijn voor eeuwig verloren. (...)

Dit is onze grootste troost, dat wij Christus zo mogen bekleden met en zo mogen hullen in de zonden van mij, van u en van de hele wereld, en dat wij Hem zo mogen zien als Degene Die de zonde van ons allen draagt. Als wij Christus zo aanzien, neemt Hij de fanatieke denkbeelden van de tegenstanders over de rechtvaardiging door de werken, gemakkelijk weg. De pausgezinden dromen zich een geloof, dat door de liefde pas echt gevormd wordt; door dit geloof willen zij de zonde uit de weg ruimen en gerechtvaardigd worden. Maar dat betekent Christus uit de zonden uitbannen en Hem er helemaal uit weghalen en Hem onschuldig verklaren en ons belasten en beladen met onze eigen zonden. Als we van het door de liefde gevormde geloof uitgaan dan zien we de zonde niet in Christus, maar in onszelf, maar dat is Christus uit het centrum weghalen en Hem overbodig maken. Want als het waar is, dat wij door onze eigen werken en door de liefde de zonde wegdoen, dan draagt Christus die niet, maar wijzelf. Maar als Christus het Lam van God is, Dat de zonden der wereld draagt, als Hij het is, Die voor ons tot een vloek gemaakt is en in onze zonden gehuld werd, dan volgt daaruit noodzakelijk, dat wij niet door onze liefde gerechtvaardigd worden en dat niet wij de zonde uit de weg kunnen ruimen. God heeft onze zonden niet op ons, maar op Christus, Zijn Zoon gelegd. (...)

Toen de barmhartige God zag, dat wij door de wet terneer geworpen en onder de vloek vastgehouden worden en dat wij onszelf door niets kunnen bevrijden, zond Hij Zijn Zoon in de wereld en wierp op Hem de zonden van ons allen en zei tot Hem: *Jij moet Petrus zijn, de leugenaar, Jij moet Paulus zijn, die vervolger, lasteraar en gewelddadige, Jij moet David zijn, die echtbreker, Jij moet die zondaar zijn, die de vrucht in het paradijs at, die rover aan het kruis, kortom: Jij moet alle mensen zijn en moet de zonden van alle mensen gedaan hebben, Jij moet dus zorgen voor verlossing en genoegdoening voor hen.*

Dan komt de wet en zegt: ik zie daar die zondaar, die de zonden van alle mensen op zich neemt en bovendien zie ik behalve in Hem geen zonde, daarom moet Hij sterven aan het kruis. En zo valt de wet op Hem aan en doodt Hem. Door deze daad is de gehele wereld van alle zonden gereinigd en daardoor bestaat er ook volkomen bevrijding van de dood en van alle kwaad. Want als de zonde en de dood door deze ene mens vernietigd zijn, dan wil God, voor het geval dat men dat gelooft, niets anders zien dan enkel reinheid en gerechtigheid. En als er dan resten van de zonde overblijven, dan wil God die niet zien, daar de zon, Christus, ze overstraalt. (...)

Maar letten wij er nu op, hoe in de persoon van Christus twee uitersten op elkaar stuiten. Daar stormen op Hem af niet alleen mijn en uw zonden, maar de zonden van de gehele wereld, uit verleden, heden en toekomst en proberen Hem te veroordelen, en zij veroordelen hem ook inderdaad. Maar omdat in deze zelfde Persoon, die de ergste, grootste en enige zondaar is, bovendien de eeuwige en onoverwinnelijke gerechtigheid is, staan deze twee tegenover elkaar: de diepste zonde en juist niets anders dan zonde en de hoogste gerechtigheid en juist niets anders dan gerechtigheid. Dan is het noodzakelijk, dat het ene voor het andere wijkt en zich gewonnen geeft, als zij met alle kracht tegen elkaar ingaan en op elkaar botsen. De zonde van de

gehele wereld stort zich met alle kracht en woede op de gerechtigheid. Wat gebeurt er dan? De gerechtigheid is eeuwig, onsterfelijk en onoverwinnelijk. De zonde is vol geweld, zij is de wreedste tiran en heerst over de gehele wereld, maakt alle mensen tot slaven, ja de zonde is een heel machtige en een heel sterke god, die het ganse mensengeslacht verslindt, alle geleerden, heiligen, machtigen, wijzen, ongeletterden, enz. En deze zonde, zeg ik, stort zich op Christus en wil ook Hem, net als alle anderen, verslinden. Maar zij heeft niet in de gaten, dat Hij de persoon met de onoverwinnelijke en eeuwige gerechtigheid is; daarom moet ze in deze tweekamp wel overwonnen en gedood worden en de gerechtigheid moet wel overwinnen en leven. En zo wordt alle zonde in Christus overwonnen, gedood, begraven, en de gerechtigheid blijft in eeuwigheid overwinnares en koningin. (...) Als u naar deze Christus ziet, dan ziet u zonde, dood, toorn van God, hel, duivel en alle kwaad overwonnen en ter dood gebracht. Voorzover dus Christus door Zijn genade in de harten van de gelovigen regeert, is daar geen zonde, geen dood, geen vloek. Waar Christus echter niet gekend wordt, blijven deze verschrikkelijke machten. Daarom weten degenen, die niet geloven, niet van die weldaad en van die overwinning. Johannes zegt: 'Ons geloof is de overwinning' (1 Johannes 5:4).

Dat is de hoofdzaak van de christelijke leer, die de sofisten verwoest hebben en die de geestdrijvers tegenwoordig opnieuw in het duister zetten. Hieraan ziet u ook, hoe noodzakelijk het is, het leerstuk van de godheid van Christus te geloven en te belijden. Die is door Arius geloochend, maar toen kon hij niet anders dan ook het leerstuk van de verlossing loochenen. Want de zonde van de wereld, de dood, de vloek en de toorn van God in zichzelf overwinnen, dat kan geen enkel schepsel, dat kan alleen door de macht van God. Daarom moet Hij, Die in Zichzelf al deze vijanden overwonnen heeft, waarlijk en van nature God zijn. (...) Degenen, die de godheid van Christus loochenen, zijn tenslotte geen christenen meer en worden uiteindelijk heidenen en Turken. (...)

Deze Goddelijke kracht om de macht van de vloek te overwinnen en gerechtigheid en leven te schenken, hebben de pausgezinden aan de werken toegeschreven. Zij hebben gezegd: als u dit of dat werk gedaan hebt, zult u de zonde en de toorn van God overwinnen, en zo hebben zij uiteraard in werkelijkheid ons tot God gemaakt. (...)

Wij worden alleen door het geloof gerechtvaardigd, daar alleen het geloof deze overwinning echt aangrijpt. Voorzover u dus deze overwinning werkelijk gelooft, hebt u die ook. Als u gelooft, dat zonde, dood en vloek zijn weggedaan, dan zijn zij weggedaan. Christus Zelf heeft deze machten overwonnen en vernietigd en Hij wil, dat wij geloven, dat, zoals in Hem nu niets meer van de zondaar is en geen spoor van de dood, in ons dan ook daarvan niets meer te bespeuren is, daar Hij alles voor ons volbracht heeft, enz. (...)

Maar dat onder de heerschappij van Christus in waarheid geen zonde, geen dood, geen vloek meer is, belijden wij ook dagelijks met de apostolische geloofsbelijdenis, als wij zeggen: 'Ik geloof een heilige kerk', dat is toch niets anders, dan wanneer wij zeggen: 'Ik geloof, dat er geen zonde, geen dood in de kerk is, want door het geloof in Christus zijn wij geen zondaars, niet des doods schuldig, maar eenvoudig heilig en rechtvaardig, verheven boven zonde en dood en behorend tot het eeuwige leven.' Maar dat ziet alleen het geloof, daarom zeggen wij: 'Ik geloof een heilige kerk.' Als u echter bij uw verstand en bij uw ogen te rade gaat, zult u het tegendeel waarnemen. Want u ziet aan de vromen veel wat u kwetst, u ziet ze dikwijls vallen en zondigen, u

ziet hun zwakheid in het geloof, u ziet hoe ze aan toom, afgunst en andere boze hartstochten lijden: dus dan is de kerk niet heilig. Ik ontken deze gevolgtrekking. Als ik mezelf en m'n naaste aanzie, is de kerk nooit heilig. Als ik echter Christus, de Verzoener, Hem Die de kerk reinigt, aanzie, dan is zij geheel en al heilig. Want Hij heeft de zonde van de gehele wereld weggedragen.

Daarom zijn de zonden in werkelijkheid niet daar, waar ze gezien en gevoeld worden. Volgens de theologie van Paulus is er geen zonde, geen dood, geen vloek meer in de wereld, zij zijn in Christus, Die als het Lam van God de zonden der wereld draagt, Die tot een vloek gemaakt is, opdat Hij ons van de vloek bevrijden zou. Maar volgens de filosofie en volgens het verstand zijn zonde, dood, enz. nergens anders dan in de wereld, in het vlees en in de zondaren. De theologie van de sofisten kan de zonde niet anders zien dan als wijsgerig, namelijk zo: de eigenschap (kwaliteit) is gebonden aan de substantie ofwel aan de handelende persoon, dus zo als de kleur met de wand, zo is de zonde verbonden met de wereld, met het vlees en met het geweten. Daarom moet ze door het tegenovergestelde, namelijk door de liefde weggedaan worden. Maar de ware theologie leert, dat er nu geen zonde meer in de wereld is, omdat de Vader alle zonde op Christus gelegd heeft (Jesaja 53:6), Die de zonde overwonnen, vernietigd, ja in Zijn lichaam gedood heeft. Christus, eenmaal aan de zonde gestorven, is waarachtig opgewekt uit de doden en sterft voortaan niet meer. Waar dus geloof in Christus is, daar is in waarheid de zonde weggedaan, dood en begraven; waar dit geloof niet is, daar blijft de zonde. Al blijven er ook resten van de zonde in de heiligen, omdat zij niet volkomen geloven, enz. dan zijn deze zonden toch dood, omdat zij wegens het geloof in Christus niet toegerekend worden. (...)

Dus bezweer ik u bij God, dat u onderscheid maakt tussen Christus en de wet en zorgvuldig let op wat Paulus zegt en hoe hij het zegt. Hij zegt nog eens, dat allen die de wet niet houden onvermijdelijk onder de vloek zijn; en niemand houdt de wet. Dus is de eerste uitspraak waar, dat namelijk allen onder de vloek zijn. Dan voegt Paulus er de tweede uitspraak aan toe: Christus, Die voor ons tot een vloek gemaakt is, heeft ons van de vloek der wet verlost. Dus wet en werken verlossen niet van de vloek, maar trekken ons er veeleer in en onderwerpen ons aan de vloek. Daarom kan de liefde, waarvan de sofisten zeggen dat zij het geloof tot stand brengt, niet alleen niet van de vloek verlossen, maar in tegendeel: eerder nog duwt zij ons onder de vloek en houdt ons daar gevangen. (...) Zo blijven allen onder de vloek, die Christus niet in het geloof aangrijpen. (...)

Dit aangrijpen van Christus in het geloof is heel wezenlijk het 'schauwende leven', waarover de sofisten altijd maar weer leutereren (maar zij weten niet wat zij zeggen). Dit aanschouwen, waarmee Christus wordt aangegrepen, is niet de dwaze voorstelling van de sofisten en de monniken, die willen zwelgen in wonderlijke dingen die boven ons zweven. Het gaat om een theologisch aanschouwen, om de gelovige en goddelijke aanblik van de voor ons aan een paal verhoogde slang, dat wil zeggen: wij aanschouwen Christus, hoe Hij aan het kruis hangt voor mijn en uw zonden en voor de zonden van de gehele wereld. Het is dus duidelijk, dat alleen het geloof rechtvaardig maakt. Maar als wij door het geloof gerechtvaardigd zijn, treden wij naar buiten het actieve leven in. Op deze manier hadden de sofisten het juiste onderscheid kunnen maken tussen het contemplatieve leven en het actieve leven, als zij het ene op het Evangelie en het andere op de wet hadden betrokken, dat wil dus zeggen, als zij hadden onderwezen dat het schouwende leven ingesloten en geleid

moet worden door het Woord van God en in dit schouwende leven hebben wij op niets anders te zien dan op het Woord van het Evangelie; maar het actieve leven moet uit de wet geleefd worden, dit actieve leven grijpt Christus niet aan, maar beoefent werken der liefde voor de naasten. (...)

Zo ziet u, hoe volkomen vanuit de apostolische geest Paulus dit zwaarwegende argument van de zegen en de vloek behandeld heeft, daar hij Christus niet slechts aan de vloek onderwerpt, maar zegt, dat Hij tot een vloek gemaakt is. Zo noemt Paulus Christus in 2 Korinthe 5:21 'zonde'; want daar staat: 'Want Hem, Die van geen zonde wist, heeft God voor ons tot zonde gemaakt', enz. Men kan deze teksten heel goed zo uitleggen, dat men zegt: Christus is gemaakt tot een vloek, dat wil zeggen tot een offer voor de vloek; Hij is gemaakt tot 'zonde', dat is tot een offer voor de zonde, enz. Maar het is toch juist, als de eigenlijke betekenis van de woorden vastgehouden wordt, wegens de grotere zeggingskracht. Als een zondaar zijn zonden dan werkelijk kent en belijdt, dan voelt hij niet alleen dat hij voor dit of dat geval een zondaar is (concretive vel adiective), maar hij voelt de allesoverheersende macht van de zonde (abstractive vel substantive). Dat wil zeggen hij vindt zichzelf niet alleen ellendig, maar hij voelt aan den lijve dat hij ellendig is, hij weet zich niet alleen een zondaar en vervloekte, maar hij weet zich de zonde en de vloek zelf.

Als wij zo in het Latijn op de juiste wijze willen uitdrukken, dat iemand zondig is, dan noemen wij hem de zonde zelf. Maar het is iets verschrikkelijks de zonde, de toorn van God, de vloek en de dood te dragen, daarom wordt de mens, die dat echt ernstig voelt, zelf tot zonde, tot dood, tot vloek, enz. (...)

Zo leg je de Schriften waarlijk apostolisch uit, want een mens zonder de Heilige Geest kan niet zo spreken, namelijk dat hij de hele wet in één enkel woord (vloek) samenvat en alles in één keer op Christus werpt, en aan de andere kant vat hij alle beloften uit de Schrift samen en verklaart, dat ze allen in Christus vervuld zijn. Daarom is dit argument, dat niet aan slechts één schriftwoord, maar aan alle wetten samen ontleend is en waarop Paulus sterk steunt, apostolisch en goed gefundeerd.

Daar ziet u, hoe zorgvuldig Paulus de Schrift gelezen heeft en hoe zorgvuldig hij de afzonderlijke woorden uit die tekst overdacht en overwogen heeft: 'In uw zaad zullen alle volken der aarde gezegend worden' (Genesis 22:18). Ten eerste besluit hij uit de woorden van deze zegen: als er in de toekomst een zegen over de volken komen moet, dan zijn nu allen onder de vloek, ook de Joden die de wet hebben. En hij voert een getuigenis aan uit de Heilige Schrift dat laat zien, dat de Joden, die aan de wet onderworpen zijn, onder de vloek liggen: 'Vervloekt is een ieder die niet blijft in alles', enz.

Daarna gaat Paulus in op dat kleine woord 'alle volken' en besluit daaruit, dat de zegen niet alleen voor de Joden is, maar voor alle volken op aarde. Maar als de zegen voor alle volken is, dan zou dat onmogelijk door middel van de wet kunnen, daar behalve de Joden geen volk de wet heeft gehad. En ofschoon de Joden de wet gehad hebben, zijn ze daardoor zo weinig gezegend, dat zij daarentegen zelfs, hoe meer zij de wet zochten te houden, des te meer aan de vloek die de wet uitspreekt, onderworpen raakten. Daarom moet de zegen ten deel vallen door een andere gerechtigheid, die ver uitgaat boven de gerechtigheid van de wet, en wel niet alleen aan de Joden, maar aan alle volken op aarde.

Tenslotte legt Paulus de woorden 'in uw zaad' zo uit, dat er uit het zaad van Abraham, een mens zou geboren worden, namelijk Christus, door Wie de zegen tot

alle volken kwam. Daarom als Christus alle heidenen, die Hij onder de vloek bevond, moest zegenen, dan lag het in de lijn, dat Hij Zelf de vloek van hen wegnam. Dat kon Hij niet door de wet doen, daar door de wet de vloek alleen maar vermeerderd werd. Wat heeft Hij dus gedaan? Hij heeft Zich met de mensen onder de vloek verbonden, hun vlees en bloed aangenomen en Zich zo als Middelaar tussen God en de mensen gesteld. (...) In één persoon heeft Hij God en mens verbonden. Hij heeft Zich bij ons mensen gevoegd onder de vloek en is om ons een vloek geworden, Zijn zegen heeft Hij in onze zonde, in onze dood en vloek verborgen en zo is Hij in verdoemenis en dood gekomen. Maar omdat Hij Gods Zoon was, kon Hij door deze machten niet vastgehouden worden, Hij heeft ze overwonnen en over hen getriomfeerd. Allen, die Hem, de vleesgewordene - en Hij is terwille van ons vlees geworden - toebehoren, heeft Hij met Zich meegevoerd. Allen, die de vleesgewordene Zoon van God toebehoren, worden gezegend en van de vloek bevrijd. (...)

3:14 *Opdat de zegening van Abraham tot de heidenen komen zou in Christus Jezus*

...

Paulus heeft altijd deze tekst in zijn hoofd: 'Door zijn zaad zullen alle volken gezegend worden.' Want de aan Abraham beloofde zegen kon alleen door het zaad van Abraham, dus door Christus, tot de volken komen. En op welke wijze? Nu juist zo, dat Christus tot een vloek werd en Zich bij de onder de vloek liggende volken voegt. (...)

De enige weg om de vloek te ontgaan, is geloven en met een vast vertrouwen zeggen: Gij Christus, zijt mijn zonde en mijn vloek, ja eerder nog: ik ben uw zonde, uw vloek, uw dood, uw toorn van God, uw hel; Gij daarentegen zijt mijn gerechtigheid, zegen, leven, genade van God, mijn hemel. De tekst zegt toch duidelijk: Christus is voor ons tot een vloek gemaakt. (...)

Laten wij toch leren, in alle aanvechting onze zonde, dood, vloek en alle kwaad dat ons benauwt, op Christus over te dragen en dan Zijn gerechtigheid, Zijn leven en Zijn zegen van Hem op ons. (...)

3:14 ... *en opdat wij de belofte des Geestes verkrijgen zouden door het geloof.*

De Heilige Geest is de vrijheid van de wet, van de zonde, de dood, de vloek, de hel, van de toorn en het gericht van God, enz. Dan telt geen verdienste van onze kant, verdienste die God om redenen van billijkheid of omdat Hij daartoe verplicht zou zijn, aanneemt, dan geldt alleen de genade, die ons om niet beloofd is, en al wat we gekregen hebben door het werk van Abrahams nakomeling, zodat wij vrij kunnen zijn van alle kwaad, en alle goed mogen ontvangen. Niet door verdienste verkrijgen wij de vrijheid en de gave van de Geest, maar alleen door het geloof. Paulus zegt toch duidelijk, dat wij de beloofde Heilige Geest niet door werken, maar door het geloof ontvangen. (...)

De vaders hebben heel goed begrepen, dat niemand iets groters en verheveners kon onderwijzen dan Mozes, die de hoogste wetten met het oog op de hoogste en grootste belangen gegeven heeft. Dat is de wet der tien geboden, vooral het eerste gebod daarvan: 'Ik ben de Heere uw God, gij zult geen andere goden voor mijn aangezicht hebben.' 'Gij zult de Heere uw God liefhebben met uw ganse hart', enz. Dit gebod over de liefde tot God gaat ook de engelen aan. Het is de bron van alle goddelijke wijsheid, enz. en toch moet er een andere leraar, Christus, komen, Die iets veel groters en beters, dan wat de genoemde geboden bevatten, zou onderwijzen, namelijk de genade en de vergeving van de zonden. Het is dus een geweldige tekst; want in dit zo korte woord, 'dat wij de beloofde Geest door het geloof zullen ontvangen' heeft

Paulus in één keer alles gezegd. Daar hij niet verder kon gaan - hij had werkelijk niets groters en verheveners meer te zeggen - breekt hij hier zijn betoog af. (...)

3:15 *Broeders, ik spreek naar de mens: zelfs eens mensen verbond (grieks: 'testament'), dat bevestigd is, doet niemand teniet, of niemand doet daartoe.*

Na het voornaamste argument voegt Paulus nog een ander toe, dat aan de vergelijking met een menselijk testament ontleend is; dit schijnt een retorische bewijsvoering. Het verstand kon deze woorden immers betwijfelen en zeggen: nu Paulus, wil je het menselijke op het goddelijke overdragen? (...) En het is waar, deze manier van bewijsvoering, het argumenteren vanuit de menselijke dingen naar de wereld van God, is zeer zwak. Zo heeft Scotus gezegd, dat de mens God boven alles kan liefhebben; daar hij zichzelf boven alles liefheeft, kan hij dus nog veel meer God boven alles liefhebben. Want, zo onderwees hij, hoe groter het goed is, des te meer is het waard om het lief te hebben. Hij concludeerde daaruit, dat de mens enkel en alleen krachtens zijn natuur zonder probleem het hoogste gebod zou kunnen vervullen: 'Gij zult de Heere uw God liefhebben met geheel uw hart.' (...)

U hebt dikwijls van mij gehoord, dat de regels die het politieke en economische leven betreffen, goed zijn, omdat God ze ingesteld en bevestigd heeft, net zoals de zon, de maan en het andere geschapene. En zo kan men een argument, dat aan de door God ingestelde wereldorde of aan Zijn schepping ontleend is, heel goed aanvaarden, als het op de juiste wijze wordt aangewend. Zo hebben de profeten zeer dikwijls gelijkenissen uit de natuur gekozen en Christus de zon, de kerk de maan, en de leraars sterren genoemd. (...) En omdat er in de schepping een door God ingestelde orde bestaat, kan men die heel goed als argument gebruiken en op het goddelijke toepassen. (...)

Als de argumenten echter aan de verdorven hartstochten van de mens ontleend worden, zijn ze uit den boze en deugen nergens voor; dat is de manier van argumenteren van Scotus, die zegt: ik heb een geringer goed lief, dus heb ik een groter goed nog meer lief. Die consequentie ontken ik, daar mijn liefhebben geen goddelijke inzet is, maar een duivelse verminking daarvan. Het zou immers zo behoren te zijn, dat ik, als ik mezelf of een ander schepsel liefheb, God, mijn Schepper, nog meer zou moeten liefhebben; maar dat gebeurt niet, daar mijn eigenliefde zondig is, omdat ik mijzelf liefheb, in mijn verzet tegen God. (...)

Er bestaat een rechtmatige argumentatie, die vanuit het menselijke naar het goddelijke redeneert. Nu zegt de wet dat een testament niet veranderd mag worden, ja de wetten schrijven voor, dat een laatste wil op de meest respectvolle wijze uitgevoerd moet worden. (...)

Vanuit deze gewoonte, hoe men met menselijke testamenten omgaat, argumenteert Paulus. De apostel wil zeggen: als het om uiterste wilsbeschikkingen en andere menselijke zaken gaat, houdt men zich aan de wet. Waarom doet men dat dan niet nog veel meer met het oog op het testament van God, dat God aan Abraham en zijn zaad beloofd heeft? (...)

3:16 *Nu zo zijn de beloftenissen tot Abraham en zijn zaad gesproken. Hij zegt niet: En den zaden, als van velen; maar als van één: En aan uw Zaad, Hetwelk is Christus.*

Hier noemt Paulus de beloften van God met een nieuw woord: 'testament'. Maar 'testament' is niets anders dan belofte, met dit verschil dat het testament nog niet

geopend is, maar nog gesloten en verzegeld. Een testament is echter geen wet, maar een schenking. (...) Als wij testamente, dat zijn menselijke beloften, in ere houden, waarom doen wij dat dan niet met de Goddelijke beloften, die het testament van God zijn? Het menselijke testament is daarvan slechts het naar verwijzend beeld. Verder, als wij op de tekenen letten, waarom geven we dan niet nog veel meer acht op hetgeen met de tekenen aangeduid wordt?

Want het aan Abraham toegezegde testament is niet door mensen gegeven - als zodanig zou het ook nochtans niet geschonden worden - maar door God. De aan Abraham door God gedane beloften hebben niet op alle Joden en op vele nakomelingen betrekking, maar op die ene nakomeling, die Christus is. Die uitlegging accepteren de Joden niet; zij geloven, dat het enkelvoud moet worden begrepen als meervoud. Maar wij staan aan de kant van de apostel, die niet voor niets het woord 'zaad' op Christus betreft. (...)

3:17 En dit zeg ik: Het verbond, dat tevoren van God bevestigd is op Christus, wordt door de wet, die na vierhonderd en dertig jaren gekomen is, niet krachteloos gemaakt, om de beloftenis teniet te doen.

Daar konden de Joden tegenin brengen: God stelde Zich er niet mee tevreden, aan Abraham beloften te geven, maar heeft na vierhonderd dertig jaar ook de wet gegeven. Dan stelde God dus geen vertrouwen in beloften en wel omdat die niet zouden kunnen rechtvaardigen en heeft Hij er wat beters aan toegevoegd, namelijk de wet, opdat de Joden nu, nadat er als het ware een betere opvolger gekomen was, niet meer werkloos zouden blijven, maar door het houden van de wet gerechtigheid zouden ontvangen. Dus heeft de wet, die na de belofte gekomen is, de belofte tenietgedaan. Zulke smoesjes gebruiken de Joden veel. Maar Paulus weerlegt deze tegenwerping duidelijk en krachtig en zegt dat de wet de belofte niet teniet kon doen, maar eerder het tegendeel. Hij zegt: het testament is opgesteld en aan Abraham beloofd; in de woorden 'in uw zaad' is het testament bekrachtigd vóór de besnijdenis van het gehele Joodse volk. De beloften die in de Schrift staan, vormden de tekst ervan en ze werden pas later bezegeld, namelijk door de besnijdenis en door de andere ceremoniën van de wet. De wet, die 430 jaar na de belofte gekomen is, heeft de belofte niet tenietgedaan en zou dat ook niet gedaan hebben, als zij eerder gekomen was; nu echter, al is zij zoveel jaar na de belofte gegeven, maakt zij die belofte niet ongeldig.

Maar laten we toegeven, dat deze twee elkaar tegenspreken en laten wij eens erop letten, welke kant sterker is, of de wet de belofte krachteloos maakt, of dat de belofte de wet buiten spel zet. Als de wet de belofte ontkracht, dan volgt daaruit, dat wij door onze werken God tot een leugenaar maken en Zijn beloften nietig verklaren. Want als de wet rechtvaardig maakt, maakt zij vrij van zonde en dood en dientengevolge doen dat dan onze werken en menselijke krachten die de wet houden; dan is de belofte aan Abraham nietig en geheel overbodig, en bijgevolg is ook God een leugenaar, die loze woorden spreekt. (...) Maar het is onmogelijk, dat de wet God tot een leugenaar maakt en dat onze werken Zijn beloften van nul en generlei waarde doen zijn (God heeft die niet voor niets gedaan), ook als wij de wet zouden kunnen vervullen en houden. En laten we eens toegeven, dat alle mensen zo heilig zouden zijn als de engelen (wat toch onmogelijk is), zodat ze geen belofte nodig zouden hebben, dan moeten we toch daaraan vasthouden, dat de belofte volstrekt vast en zeker is; want anders zou God een waardeloze leugenaar worden bevonden, die zijn (slaat op leugenaar!) belofte tevergeefs gedaan zou hebben of het beloofde niet zou

kunnen geven. Daarom staat de belofte niet alleen vóór de wet, maar ook b6ven de wet. (...)

Als God gewild zou hebben, dat wij door de wet gerechtvaardigd zouden worden, dan zou Hij haar vierhonderd dertig jaar vóór de belofte gegeven hebben, of tenminste gelijktijdig met de belofte. (...) En zo is de zegen en het schenken van de gerechtigheid vóór de wet door de belofte gekomen. Daarom is de belofte meer dan de wet. En zo kan de wet de belofte niet tenietdoen. Het geloof in de belofte, waardoor de gelovigen reeds vóór de openbaring van Christus gered werden, doet nu, nadat de belofte door middel van het Evangelie aan alle volken op aarde gepredikt is, de wet teniet, zodat die niet langer kracht heeft de zonde te vermeerderen, schrik aan te jagen en de zondaars in de wanhoop te storten, als zij nu in het geloof de belofte aangrijpen.

Er ligt een grote kracht of eerder nog heel wat ironie daarin, dat Paulus de vierhonderd dertig jaar uitdrukkelijk noemt, alsof hij wilde zeggen: als jullie zo goed kunnen tellen, tel dan toch eens op je vingers na hoe groot de tijdsruimte is tussen de gegeven belofte en de wet. Want zeker was de belofte er reeds lang (namelijk vierhonderd dertig jaar), terwijl er in al deze tijd nog geen wet gegeven was. Het argument, ontleend aan de meetbare tijd, is dus krachtig genoeg.

Paulus spreekt hier niet over de wet in het algemeen, maar alleen over de geschreven wet, alsof hij wilde zeggen: God kon geen rekening houden met onze eredienst, onze werken en verdiensten, die er nog niet waren, omdat de wet nog niet gegeven was die de eredienst voorschrijft, de werken eist en degenen die de wet houden het leven belooft; de wet zegt immers: 'Wie de wet doet, zal daarin leven hebben.' Een voorbeeld: als ik niet gedwongen, maar uit vrije wil aan een mens, wie ik niets schuldig ben, een akker of een huis zou schenken, en hem dan, twintig of meer jaren nadat ik hem de weldaad bewezen had, een wet zou opleggen om dit of dat te doen, dan zou de persoon in kwestie niet kunnen zeggen dat hij met zijn werk deze weldaad verdiend had, daar hij die zoveel jaren eerder - uit louter goedheid van mijn kant - ontvangen had, hoewel hij mij helemaal niets had gevraagd. En zo kon God geen rekening houden met werken en verdiensten, die op de gerechtigheid vooruit zouden lopen, omdat de belofte en de gave van de Heilige Geest vierhonderd dertig jaar vóór de wet gegeven werden. Dat wil Paulus hier op ironische wijze duidelijk maken.

En zo kunnen wij zeggen: ons christen-zijn bestond al vierhonderd dertig jaar voor ons monnik-zijn, dat wil zeggen onze zonden zijn door de dood van Christus vijftienhonderd jaar geleden verzoend, eer dat er zoiets was als een of andere kloosterorde, boeteregel of werken, die door God uit billijkheidsoverwegingen of plichtmatig naar waarde geschat zouden worden. Hoe zouden wij dus nu met onze werken en verdiensten voor onze zonden moeten betalen? (...)

En zo verkrijgt Paulus door te vergelijken in alle opzichten stevige argumenten met het oog op een zekere tijd en op zekere personen en niemand zal zo maar over deze bewijzen kunnen heenstappen. Laten wij ons geweten dus met dit soort argumenten wapenen, want het is geweldig nuttig, ze in de uren der verzoeken weloverwogen paraat te hebben. Deze bewijzen van de apostel voeren ons weg van de wet en de werken en leiden ons binnen in de belofte en in het geloof, weg van de toorn van God in de genade, uit de zonden in de gerechtigheid, uit de dood in het leven.

Daarom hamer ik er zo dikwijls op, dat deze twee: wet en belofte, zeer zorgvuldig van elkaar gescheiden moeten worden; zij zijn naar tijd, plaats, persoon of welke omstandigheid dan ook, zo ver van elkaar verwijderd als hemel en aarde, als wereldbegin en wereldeinde. Ze zijn immers wel heel dicht bij elkaar, omdat ze in één mens of in één ziel met elkaar verbonden zijn, maar naar onze diepste overtuiging en naar hun werkingen moeten zij zo ver mogelijk van elkaar gescheiden worden, zo, dat de wet heerschappij hebbe over het vlees, maar de belofte de mildere heerschappij oefene in het geweten. Als u zo de wet en de belofte ieder haar eigen plaats toewijst, zult u, zo veilig als maar kan, tussen die twee wandelen, in de hemel van de belofte en op de aarde van de wet, in de geest in het paradijs van de genade en de vrede, naar het vlees op de aarde van de werken en het kruis. Dan zullen ook de moeilijkheden die het vlees te dragen heeft, niet zwaar vallen, wegens het zoete van de belofte, dat het hart op wonderlijke wijze verkwikt. Als u echter die twee door elkaar haalt en de wet in het geweten trekt en de belofte van de vrijheid in het vlees, dan geeft dat verwarring; die hebben we gehad onder het pausdom, en dan weet u niet meer, wat wet of belofte, wat zonde en wat gerechtigheid is. (...)

Als de wet en de belofte vermengd worden, ziet u alleen maar de wet. Wen u er daarom aan, dat u de wet ook wat de tijd betreft scheidt van de belofte, zodat u tegen de wet, als die komt en het geweten aanklaagt, kunt zeggen: Vrouwe Wet (Domina Lex), gij komt niet op tijd, maar veel te vroeg. Wacht nog maar vierhonderd dertig jaar, als die voorbij zijn, kunt gij komen. Maar dan zult gij te laat zijn, omdat de belofte waarop ik vertrouw en waarin het zoet rusten is, u vierhonderd dertig jaar vóór geweest is. Daarom hebben wij niets met elkaar te maken, ik luister helemaal niet naar u. Want ik leef reeds met de gelovige Abraham, of nog beter: ik leef na de verschijning van Christus, Die u, wet, weggedaan, ja afgeschafte heeft. Zo moet Christus in het hart bewaard blijven als het ware als een samenvatting van alle argumenten voor het geloof en tegen de gerechtigheid van het vlees, tegen de wet, tegen de werken en verdiensten. (...)

3:18 *Want indien de erfenis uit de wet is, zo is zij niet meer uit de belofenis ...*

Zo staat het ook in Romeinen 4:14: 'Indien zij, die uit de wet leven, erfgenamen zijn, dan heeft het geloof afgedaan en is de belofte nietig.' Dat kan niet anders, want het verschil is overduidelijk; de wet is nu eenmaal niet de belofte. Het natuurlijk verstand, hoewel het volkomen blind is, moet er toch mee instemmen, dat beloven iets anders is dan eisen; schenken iets anders is dan ontvangen. Als een paard kon spreken, zou het moeten toegeven, dat het twee verschillende zaken zijn, als de stalknecht het de ene keer haver te eten geeft en een andere keer op hem rijdt. En zo zijn belofte en wet zo ver van elkaar verwijderd als hemel en aarde. De wet eist: doe dat! De belofte schenkt: neem dat! (...)

3:18 ... *maar God heeft ze Abraham door de belofenis genadiglijk gegeven.*

Het valt toch niet te ontkennen, dat God aan Abraham de belofte of de erfenis gegeven heeft, vóórdat de wet kwam; dat wil zeggen: God heeft de vergeving van de zonden, de gerechtigheid, de zaligheid, het eeuwige leven geschonken; wij mogen kinderen en erfgenamen van God en mede-erfgenamen van Christus zijn, naar het duidelijke woord uit Genesis 22:18: 'En in uw Zaad zullen alle volken gezegend worden.' Dan wordt de belofte geschonken niet met het oog op wet en werk. God is al het werk vóór geweest, doordat Hij de erfenis schonk, vóórdat Mozes geboren werd of ook maar iemand aan de wet dacht. (...)

Tot zover het belangrijkste van de brief. Dan volgen de voorbeelden over de tuchtmeester, over de minderjarige erfgenamen, verder de beeldspraak over de twee zonen van Abraham, Izak en Ismaël. Aan het slot komen nog voorschriften voor ons gedrag. In het tweede deel van de brief is Paulus meer de redenaar, terwijl hij tot dusver meer de onderwijzer was.

3:19 *Wartoe is dan de wet? ...*

Als wij leren dat de mens zonder wet en werken rechtvaardig genoemd wordt, dan komt noodzakelijkerwijs de vraag naar voren: als de wet niet rechtvaardigt, waarom werd zij dan gegeven? En waarom dringt God erop aan de wet te houden en waarom bezwaart Hij ons ermee, als de wet niet levend maakt? Wat heeft het voor waarde, dat wij ons zo streng met de wet bezighouden en ons kwellen, als zij, die nauwelijks een uur gewerkt hebben, gelijk gesteld worden met ons, die de last en de hitte van de dag gedragen hebben? Ja, als de genade, welke door het Evangelie verkondigd wordt, komt, dan begint weldra ook het gemor, zonder hetwelk het Evangelie blijkbaar niet gepredikt kan worden. De Joden waren van mening, dat zij om hun wetstrouw gerechtvaardigd zouden worden. Toen ze nu het Evangelie hoorden, dat Christus in de wereld gekomen is, niet wegens de rechtvaardigen, maar om de zondaars te redden, en dat de zondaars de rechtvaardigen wegens vóórgaan in het koninkrijk Gods, waren ze diep verontwaardigd en klaagden ze dat zij zoveel eeuwen lang het zware juk van de wet met kommer en kwel gedragen hadden en dat zij er zich erbarmelijk mee afgebeeld hadden, dat zij aan de tiran wet zonder enige vrucht, ja zelfs tot hun grote schade, onderworpen waren geweest, dat nu daarentegen de heidenen die kruipen voor de afgoden, de genade hadden ontvangen zonder enig werk of moeite.

En zo morren tegenwoordig onze pausgezinden en zeggen: wat voor nut heeft het ons gedaan, dat wij twintig, dertig, veertig jaar als monniken geleefd hebben, plechtig beloofden kuis te zijn en arm en gehoorzaam, dat wij ons aan de voorgeschreven uren gehouden en missen gelezen hebben, dat wij onze lichamen met vasten, bidden en kastijding gekweld hebben, enz., terwijl de getrouwde man of vrouw, de vorst, de raadsheer, de leraar, de leerling, de koopman, de sjouwerman, de meid die het huis aanveegt, ons niet alleen gelijk zijn, maar zelfs nog beter en waardiger zijn? Daar gaat het om een moeilijke vraag, waarmee het verstand niet klaar komt en die het niet kan oplossen; het verstand wordt hierdoor gevoelig gekrenkt. Het verstand kent niets anders dan de wet, daarmee moet het zich noodzakelijkerwijs bezighouden en het meent langs deze weg gerechtigheid te kunnen verkrijgen. Als het daarom deze nieuwe mening van Paulus hoort, die aan de wereld onbekend is, dat namelijk de wet wegens de overtredingen is gegeven, oordeelt het: Paulus heft de wet op omdat hij de rechtvaardiging door de wet niet toestaat; hij lastert God, Die de wet gegeven heeft. Daardoor laat hij ook ons leven als heidenen, die de wet niet hebben. Laten we zondigen en in de zonde blijven, opdat de genade heel veel gelegenheid heeft genadig te zijn. En ook 'Laten we het boze doen, opdat het goede eruit voortkome.' Zo is het Paulus vergaan en zo vergaat het ons tegenwoordig ook. Als het volk hoort, dat de gerechtigheid uit het Evangelie komt, enkel door genade van God en door het geloof, en dat de wet en de werken daarbij geen rol spelen, trekt het dezelfde conclusie als het Joodse volk: dan doen we helemaal niets. Deze conclusie klinkt heel logisch.

Wat moeten wij eraan doen? We lijden hevig onder dit kwaad, maar wij kunnen er niets aan veranderen. Toen Christus predikte, kreeg Hij te horen, dat Hij een lasteraar

en een opruier was. Toen zeiden ze: deze leer misleidt de mensen en maakt ze tot rebellen tegen de keizer. Zo hebben Paulus en alle apostelen het meegemaakt en zou het ons nu anders vergaan?! Al zou de wereld ons blijven lasteren en vervolgen, dan mogen wij ter wille van de aangevochten gewetens toch niet zwijgen; wij moeten vrijuit spreken, opdat zij uit de strikken van de duivel bevrijd worden. Ook kunnen wij er geen rekening mee houden, dat onze leer wordt misbruikt door slecht en kwaadwillig volk, waarvan noch met noch zonder wet iets terecht komt. Wij moeten erop bedacht zijn, hoe wij de gewetens in nood kunnen helpen, opdat zij niet met het goddeloze volk te gronde gaan. Als wij zouden zwijgen, dan zouden de gewetens, die zo in menselijke wetten en tradities verstrikt zitten dat zij zich op geen enkele manier kunnen bevrijden, helemaal geen troost hebben.

Toen Paulus zag, dat als anderen zich verzetten tegen zijn leer, weer anderen daaruit een vrijheid voor het vlees afleidden en zo nog slechter werden, vond hij troost door zichzelf voor te houden: ik ben een apostel van Jezus Christus en moet het geloof van Gods uitverkorenen verkondigen en ik moet alles verdragen ter wille van de uitverkorenen. En zo doen ook wij vandaag de dag alles terwille van de uitverkorenen, die door onze leer, naar wij weten, worden geholpen. Maar op de honden en de zwijnen, waarvan sommige onze leer vervolgen en andere onze vrijheid te schande maken, ben ik zo boos, dat ik ter wille van hen m'n gehele leven lang geen enkel woord zou willen zeggen. Ik zou veel liever wensen, dat degenen die bij ons zijn en die ik met zwijnen vergelijk, samen met de tegenstanders, die ik honden moet noemen, nog steeds aan de tirannie van de paus onderworpen waren, dan dat door hen de heilige Naam van God gelasterd wordt.

Het morren gaat aldus: 'Als de wet niet rechtvaardigt, dan stelt de wet niets voor.' Maar dat is geen juiste gevolgtrekking. Want wie zou mogen zeggen: het geld rechtvaardigt niet, dus is het geld niets waard; de ogen rechtvaardigen niet, dus wil ik ze uitrukken; de hand rechtvaardigt niet, dus wil ik die afhakken? Zo onzinnig is het ook om te zeggen: de wet rechtvaardigt niet, daarom stelt de wet niets voor. Men moet iedere zaak op haar eigen merites beoordelen. Wij verklaren de wet dus niet nietig en doemwaardig, als wij die bij de rechtvaardiging buiten beschouwing laten. Wij geven op de vraag: 'Waartoe dient de wet?' alleen een ander antwoord dan de tegenstanders, die met boze bedoelingen voor de wet een functie en een gebruik verzinnen, die haar volstrekt vreemd zijn. (...)

Wij zeggen met Paulus in 1 Timothéüs 1:8: 'De wet is goed, als iemand die recht gebruikt.' Men moet de wet als wet gebruiken. (...)

Paulus verzet zich hier tegen de verdorven huichelaars die zeggen: waartoe dient de wet dan? Zij kunnen het woord van Paulus volstrekt niet verdragen: 'De wet is om de overtredingen erbij gevoegd.' Zij denken immers dat de wet er is om te rechtvaardigen. En dat is de algemene mening van het menselijk verstand en zo denken alle sofisten en eigenlijk ook iedereen, als het gaat over religie en gerechtigheid, dat die namelijk door de werken der wet wordt teweeggebracht. (...) Daarom is de mening, gerechtigheid te kunnen verwerven, het slechtste van alles wat slecht is en het zondigste van alles wat zonde is op de wereld. Want alle andere zonden en fouten kunnen uitgezuiverd worden of zelfs door de straffen der overheid verhinderd worden. Deze zonde (de privé-mening van ieder mens afzonderlijk over de gerechtigheid) wordt als de allerhoogste religie en heiligheid aangeprezen, terwijl het voor de vleselijke mens onmogelijk is in deze zaak juist te oordelen. Met deze pest - dat de mensen menen door eigen werken rechtvaardig te kunnen worden

regeert de duivel oppermachtig op de gehele aarde; deze mening is waarlijk de kop van de slang en de strik waarin de duivel alle mensen vangt en gevangen houdt. Alle mensen denken van nature, dat de wet tot gerechtigheid leidt. Op deze tegenwerping: 'Waartoe dient de wet dan, als zij niet rechtvaardigt', antwoordt Paulus nu: Zij is niet gegeven om te rechtvaardigen, maar

3:19 ... *Zij (de wet) is om der overtredingen wil daarbij gesteld ...*

Alle dingen verschillen van elkaar, daarom ook hun gebruik. Men mag het gebruik van de dingen niet door elkaar halen. 'Een vrouw zal geen mannenkleden dragen en de man zal geen vrouwenkleden aantrekken' (Deuteronomium 22:5). De man is niet geschapen om te weven en de vrouw is niet geschapen om oorlog te voeren. Iedereen is bestemd voor een eigen plaats en een eigen werk. De predikant en de bisschop moeten onderwijzen, de koning en de vorst moeten regeren, het volk moet de overheden gehoorzamen, enz.

Zo behoren alle schepselen in hun orde en op hun plaats hun dienst te verrichten. De zon moet overdag schijnen, de maan en de sterren 's nachts, de zee moet haar vissen geven, de aarde haar vruchten, het bos zijn dieren en zijn hout, enz.

Zo zal ook de wet zich geen vreemde functie aanmatigen, zich dus niet met de rechtvaardiging bemoeien, maar de rechtvaardiging alleen aan de genade, de belofte en het geloof overlaten. De monniken mogen dan al vasten en bidden, zich anders kleden dan het overige christenvolk; zij mogen voor mijn part dat en nog meer doen om hun vlees te temmen en te kastijden, maar aan deze oefeningen mogen zij niet toeschrijven dat zij dienen ter rechtvaardiging tegenover God; dit is een vreemde dienst, die men aan die oefeningen niet mag toekennen. Wat is dan de functie van de wet? Overtreding. Een waarlijk mooie functie. 'De wet is om de overtredingen erbij gevoegd', zegt Paulus, dat wil zeggen los van de beloften en na de beloften is ook de wet toegevoegd, totdat het Zaad zou komen, enz. Zo staat het ook in Romeinen 5:20: de wet is daartussen ingekomen, dus na de beloften van genade tot op Christus, Die de beloften zou vervullen.

Hier moet over het tweevoudig gebruik van de wet gesproken worden.

1. Ten eerste is er het burgerlijk gebruik. God heeft de burgerlijke wetten, ja eigenlijk alle wetten voorgeschreven, om de overtredingen binnen de perken te houden. En zo is de gehele wet gegeven, om de zonden te voorkomen. Rechtvaardigt dan de wet, die de zonden binnen de perken moet houden? Nooit ofte nimmer. Dat ik niet doodsla, geen echtbreuk pleeg, niet roof, dat ik mij verre houd van andere zonden, dat doe ik niet vanuit mijn diepste innerlijk of uit liefde tot het goede, maar omdat ik het zwaard en de beul vrees. Die voorkomen het kwaad, zoals banden en ketenen de leeuw of de beer verhinderen, dat zij het een of ander verscheuren dat op hun weg komt. Dus als ik de zonde nalaat, is dat nog geen gerechtigheid, maar eerder een teken van mijn ongerechtigheid. Zoals dus het woedende en razende monster aan de ketting gelegd wordt, opdat het niet te keer gaat tegen alles wat het tegen komt, zo bindt de wet de dolzinnige en razende mens, dat hij niet al te zeer zondigt. En zo is de dwang het teken ervoor, dat zij, die de dwang nodig hebben (en dat zijn allen, die buiten Christus leven) niet rechtvaardig zijn, maar eerder goddelozen en razenden zijn, die men met de banden en de kerker van de wet moet temmen, opdat zij niet zondigen. En zo kan de wet niet rechtvaardigen.

De voornaamste zin en toepassing van de wet is, de goddelozen in toom te houden. Want de duivel regeert over de gehele wereld en drijft de mensen tot alle mogelijke schanddaden. Daarom heeft God overheid, ouders, leraars, wetten, banden en alle burgerlijke verordeningen ingesteld, opdat zij, als zij dan al verder niets klaarspelen,

tenminste de duivel de handen binden, zodat hij niet naar believen kan woeden. Zoals men de bezetenen, in wie de duivel oppermachtig regeert, in boeien en ketenen klinkt, opdat zij niemand schade toebrengen, zo moet de overheid de gehele wereld die van de duivel bezeten is en regelrecht in alle mogelijke misdaden gestort wordt, in boeien en ketenen klinken. Dat wil zeggen: deze wereld moet met wetten, die handen en voeten binden, in toom gehouden worden, opdat zij niet regelrecht in al het boze valt. Als de wereld zich op deze wijze niet in toorn laat houden, dan wordt de doodstraf opgelegd. Deze burgerlijke dwang is hoogstnodig en door God verordend, ten eerste voor de openbare rust en in het algemeen om alles in stand te houden, maar het meest is deze burgerlijke wetgeving nodig, opdat wilde mensen niet door oproer en rellen de loop van het Evangelie hinderen. Paulus behandelt hier niet het burgerlijke gebruik van de wet; dat gebruik is wel zeer nodig, maar het rechtvaardigt niet. (...)

2. In de tweede plaats is er het theologische of geestelijke gebruik, dat ertoe dient om de overtredingen te vermeerderen. En om dit gebruik gaat het in de wet van Mozes hoofdzakelijk, want door de wet moet de zonde groeien en vermeerderd worden, bovenal in het geweten. Daarover spreekt Paulus nadrukkelijk in Romeinen 7:7. Dat is de ware dienst en het voornaamste en eigenlijke gebruik van de wet, dat zij de mens zijn zonde, blindheid, ellende, goddeloosheid, onwetendheid, haat, Godsverachting, dood, hel, gericht en de verdiende toorn van God goed duidelijk maakt. Dit gebruik van de wet is de huichelaars, de sofisten aan de universiteiten en alle mensen die met de gedachte van rechtvaardiging door de wet of van eigengerechtigheid door het leven gaan, volkomen onbekend. God wil dat woeste ondier neertrappen en vermorzelen, namelijk de mening dat men de gerechtigheid verdienen kan, en dan is Hij gedwongen, op de berg Sinai een nieuwe wet te geven en dat met zo'n groot vertoon van vreselijke heerlijkheid, dat het gehele volk van schrik neergeworpen werd. Omdat het menselijk verstand met zijn ingebeelde eigengerechtigheid overmoedig wordt en zich verbeeldt, dat het met zijn eigengerechtigheid bij God een plaats verworven heeft, moet God iemand sturen die een Hercules is, de wet dus, die op het monster van menselijke eigendunk afstormt, het overwint en vernietigt. Daarom heeft de wet het alleen op dit monster gemunt en op niets anders. (...)

Zo moet men het woord in Jeremia 23:29 verstaan: 'Mijn woord is een hamer, die rotsen stukslaat.' Zolang de inbeelding van eigengerechtigheid in de mens blijft, blijven daar ook bestaan die onbegrijpelijke hoogmoed, aanmatiging, zelfverzekerdheid, haat tegen God, verachting van de genade en van het erbarmen, geen weet hebben van de beloften van Christus. En in zo'n hart vol eigengerechtigheid dringt geen enkele preek over de geschonken genade en over de vergeving der zonden door; dat wordt verhinderd door de machtige rots, de keiharde muur van de menselijke eigengerechtigheid, waarmee het hart van de mens omgeven is. (...)

Als de wet aanklaagt en het geweten verschrikt: dat had je moeten doen en je hebt het niet gedaan, daarom verval je aan de toorn van God en de eeuwige dood!, dan doet de wet haar eigenlijke werk. Dan wordt het hart tot wanhoop gebracht. (...)

Daarom is de wet de hamer die rotsen stuk slaat, het vuur en dat grote en hevige beven dat de bergen omkeert. Deze verschrikkingen van de wet, die door al deze dingen aangeduid worden, kon Elia niet verdragen en hij verborg zijn aangezicht in zijn mantel, 1 Koningen 19:11 e.v. Toen dan het onweer waarvan Elia getuige

geworden was, ophield, kwam er het suizen van een zachte stilte, waarin de Heere was. Maar eerst moest er de vuurstorm zijn, dat beven en barsten van de aarde, voordat de Heere Zelf kwam in het suizen van de zachte stilte. (...)

Kortom: er heerste vele eeuwen lang een wonderlijke stilte over het verschil tussen wet en Evangelie in alle scholen en godshuizen. Dit feit bracht de gewetens in het grootste gevaar. Als namelijk het verschil tussen wet en Evangelie niet duidelijk is, kan de christelijke leer niet ongeschonden bewaard blijven. Als echter dit onderscheid ingezien wordt, ziet men ook de ware aard van de rechtvaardiging. Dan is het gemakkelijk het geloof van de werken te onderscheiden, Christus van Mozes en ook van de overheid en alle burgerlijke wetten. Want alles buiten Christus is slavernij tot de dood toe om de bozen te straffen. De vraag 'waartoe dus de wet?' beantwoordt Paulus als volgt:

... de wet is om der overtredingen wil daarbij gesteld ...

Dat wil zeggen, dat de overtredingen moesten toenemen, herkend worden en nog meer als overtredingen aan het licht komen. En in werkelijkheid gebeurt het ook zo. Als aan de mens door de wet de zonde, de dood, de toorn en het gericht van God, de hel, enz. geopenbaard worden, dan moet zo'n mens zijn geduld wel verliezen, gaan morren en beginnen God en Zijn wil te haten. Hij kan het oordeel van God, de dood en de verdoemenis niet verdragen; en toch kan de mens niet vluchten. Onvermijdelijk vervalt zo'n mens dan tot haat en tot lastering tegen God; ja tevoren, toen deze mens nog geen aanvechtingen kende, was hij een groot heilige, eerde God en prees Hem, boog z'n knieën en dankte, zoals die Farizeeër in Lukas 18:11. Maar toen zonde en dood geopenbaard werd, wilde hij het liefst dat er maar geen God was, en zo brengt de wet tot de diepste haat tegen God. En zo wordt door de wet de zonde niet alleen aangetoond en herkend, maar ook vermeerderd, opgeblazen, aangestoken en groot gemaakt. Dat is het, wat Paulus in Romeinen 7:13 zegt: 'De zonde, opdat zij als zonde aan het licht zou komen, heeft door het goede mijn dood bewerkt, opdat zij, door het gebod uitermate zondig zou blijken.' In de Romeinenbrief behandelt Paulus deze werking van de wet uitvoerig. (...)

Maar waar is deze vernedering, deze verstoting en verbreking door de hamer van de wet dan goed voor? Daarvoor, dat wij openstaan voor de genade. Zo is dan de wet dienaar en deurwachter voor de genade. Want God is een God der nederigen, der ellendigen, der aangevochtenen, der bedrukten, der wanhopigen en van allen die geheel en al te gronde gegaan zijn. Het is immers Gods natuur de nederigen te verheffen, de hongerigen te spijzigen en de blinden het licht te geven, de ellendigen en aangevochtenen te troosten, de zondaars te rechtvaardigen, de doden levend te maken, de wanhopigen en veroordeelden te redden, enz. Hij toch is een machtige Schepper, Die alles maakt uit niets. Tot dit eigenlijke en natuurlijke werk van Hem laat God deze zeer schadelijke pestilentie niet toe, namelijk de inbeelding van eigengerechtigheid, die niet zondig, onrein, ellendig en verdoemd wil zijn, maar rechtvaardig, heilig, enz. Daarom moet God die hamer, de wet gebruiken die stukslaat, verbrijzelt en vermorzelt en volledig tenietdoet. Dan gaat het ondier eraan met zijn ijdel zelfvertrouwen, wijsheid, gerechtigheid, macht, enz., zodat het tenslotte van zijn ongeluk moet leren dat het verloren en verdoemd is. Als dan het geweten zo door de wet geschokt is, is er ruimte voor de leer van het Evangelie en voor de genade, die opricht en troost, want Christus is niet in de wereld gekomen om het gekrookte riet te verbreken of de rokende vlaswiek uit te blussen. Hij is gekomen om

armen het Evangelie te prediken, de gebrokenen van hart te helen, de gevangenen vrijheid te verkondigen, enz. (...)

Nu is de dwaasheid van het menselijk hart zo groot, dat het in die strijd van het geweten, als de wet haar opgedragen taak, haar eigenlijke werk heeft verricht, de leer van de genade die om Christus' wil vast en zeker vergeving van zonden belooft en aanbiedt, niet aangrijpt, maar nog meer wetten zoekt waarmee ze zichzelf helpen wil. Dan zegt het hart: ik wil, als ik nog maar langer mag leven, mijn leven beteren, dit en dat doen; of ik wil in het klooster gaan, heel karig leven en genoeg nemen met water en brood, op blote voeten lopen, enz. Maar als u niet juist het tegenovergestelde doet, ik zeg, als u Mozes met zijn wet niet aan die zelfverzekerde en verharde mensen overlaat - want daar heeft hij zijn werk en als u in uw schrik en angst niet Christus aangrijpt, Die voor ons zondaars geleden heeft, gekruisigd en gestorven is, dan is het met uw zaligheid helemaal gedaan.

En zo heeft dan de wet met haar werken wel nut voor de rechtvaardiging; niet dat de wet zelf zou kunnen rechtvaardigen, maar zij drijft ons naar de belofte van de genade en doet ons die zoet en begerenswaardig voorkomen. (...) De wet is een heel nuttige dienaar, die tot Christus drijft. (...) Taak en zaak van de wet is het niet alleen de zonde en toorn van God te laten zien, maar ook tot Christus te drijven. (...)

3:19 . . . *totdat het Zaad zou gekomen zijn, wien Het beloofd was.*

Paulus maakt de wet niet tot een altijddurende zaak, maar verklaart dat zij is gegeven en dat zij aan de beloften wegens de overtredingen is toegevoegd, ten eerste om de overtredingen in de samenleving te beperken, hoofdzakelijk echter om ze in theologische zin openbaar te maken; maar dat is niet voor eeuwig, maar voor een zekere tijd. (...) Zolang dus de macht van de tirannie der wet, die ons de zonde openbaart, duren moet, toont zij ons wat voor mensen wij zijn en geeft zij de toorn van God te kennen. Wie dat echt voelen, zouden in één keer te gronde gaan als zij geen troost ontvingen. Als daarom de dagen der wet niet verkort werden, zou geen mens zalig worden. Er moet dus aan de wet een mate van invloed en tijd voorgeschreven worden, waarbuiten zij niet mag heersen. Hoe lang moet de heerschappij der wet dan duren? Totdat het Zaad komt; dat heeft betrekking op het woord uit Genesis 22:18: 'In uw Zaad zullen gezegend worden alle volken.' Dus is de wet slechts een korte tijd noodzakelijk, tot de volheid van die tijd daar zal zijn en dat Zaad der belofte komt. Niet alsof de wet dit Zaad of de gerechtigheid zou kunnen brengen, zij moet de zonde in de samenleving binnen de perken houden en het woeste volk als het ware in de kerker opsluiten, maar in theologische zin moet zij de mensen van hun schuld overtuigen, verootmoedigen en verschrikken en de zo verootmoedigen en verslagenen dwingen, reikhalzend uit te zien naar het Zaad der belofte.

De geldigheidsduur van de wet kan men naar de letter of naar de geest verstaan. Naar de letter is de geldigheidsduur van de wet met de komst van Christus geëindigd: 'Wet en Profeten', zegt Christus, 'hebben tot Johannes toe geprofeteerd. Vanaf de tijd van Johannes tot op deze dag wordt het Koninkrijk der hemelen geweld aangedaan en de geweldigers nemen het met geweld' (Mattheüs 11:12 e.v.). Op die tijd werd Christus gedoopt en begon Hij te prediken en daarmee had - naar de letter - de wet en de hele Mozaïsche eredienst reeds afgedaan.

De geestelijke uitleg: de wet mag niet langer in het geweten regeren dan tot de voorbeschikte tijd van dit gezegende Zaad. Als de wet mij dus mijn zonde getoond,

mij verschrikt en mij de toorn en het gericht van God geopenbaard heeft, zodat ik doodsbleek wordt, begin te wanhopen, enz., dan heeft zij de haar voorgeschreven maat, tijd en grens bereikt en moet zij haar alleenheerschappij neerleggen, zij heeft haar taak vervuld, zij heeft genoeg Gods toorn getoond en schrik aangejaagd. Dan heet het: wet, nu is het uit, nu heb je genoeg verschrikt en neergeslagen. 'Al uw watervloeden zijn over mij heen gegaan, uw verschrikkingen hebben mij overvallen' (Psalm 88:8). (...)

Als deze verschrikkingen en jammerklachten komen, dan is het uur van het gezegende Zaad aangebroken, dan moet de wet wijken; die is er toch maar bijgevoegd om de overtreding openbaar te maken en te vermeederen, echter slechts voor korte tijd, tot het zaad zou komen. Als dat Zaad gekomen is, dan moet de wet haar heerschappij aan een ander geven, namelijk aan Christus, over Wiens lippen woorden van genade komen, die niet aanklagen, geen schrik aanjagen, enz. Hij heeft een beter woord dan de wet, namelijk genade, vrede, vergeving der zonden, overwinning over de zonde, over de dood, enz. (...)

Het is voor een mens, die door het theologisch gebruik van de wet geoeffend wordt, heel moeilijk te beseffen dat de geldigheidsduur van de wet ophoudt. Want in die verschrikking van het geweten, als men de zonde voelt, kan de ziel geen hoop hebben dat God genadig is en dat Hij om Christus' wil de zonden wil vergeven. De ziel oordeelt eenvoudig: God toomt tegen de zondaars, klaagt ze aan en verdoemt ze. Als dan niet het geloof komt, dat weer opricht, of als er geen broeder is, die met het Woord van God zo'n verslagen of door de wet verbrijzeld mens troost, dan volgt zeker de wanhoop en de dood. Christus zegt: 'Waar twee of drie vergaderd zijn in Mijn Naam, daar ben Ik in het midden van hen' (Mattheüs 18:20). Daarom is het zo heel erg als een mens, vooral een aangevochten mens, alleen is. 'Wee hem, die alleen is, want als hij valt, heeft hij niemand die hem overeind helpt', zegt Prediker 4:10. (...) Een aangevochten mens, die alleen is, kan een aanvechting van het vlees of van de geest niet overwinnen.

3:19 ... en zij (de wet) is door de engelen besteld in de hand des Middelaars.

Paulus betreedt hier een zijweg, werkt de gedachte echter niet uit, maar roert die terloops even aan. Al spoedig keert hij tot de hoofdgedachte, tot de gerechtigheid terug, als hij zich dan afvraagt: 'Is dan de wet tegen de beloften van God?' Paulus komt op deze zijweg door de volgende overweging: het verschil tussen wet en Evangelie ligt hem op de ziel gebonden, dit verschil komt niet alleen tot uitdrukking in de beperkte geldigheidsduur van de wet, maar ook in de wijze waarop ze tot ons is gekomen. 'De wet is namelijk door de engelen gegeven' (Hebreeën 2:2), maar het Evangelie door de Heere Zelf. En zo gaat het Evangelie de wet te boven, zodanig dat de wet de stem van de dienaren is, het Evangelie echter de stem van de heer. (...)

Verder is de wet niet alleen door engelen gegeven, maar daarbij ook nog door een dienaar die geringer was dan de engelen, namelijk door de mens Mozes, 'door de hand van een middelaar'. Christus echter is geen knecht, maar Hij is de heer. Hij is middelaar tussen God en mens, niet naar de wet zoals Mozes, maar Hij is de Middelaar van een beter verbond. Deze gedachte roert Paulus slechts aan, hij werkt haar echter niet uit. (...)

(Luther schildert nu, hoe het volk van Israël bij de wetgeving op de Sinai, weigerde de stem van God aan te horen; Mozes moest als tussenpersoon optreden. Het volk vluchtte naar zijn tenten.)

Deze vlucht laat zien, hoe onmetelijk diep de haat van het menselijk hart jegens de wet en bijgevolg ook jegens God is. Als er geen ander argument zou zijn dat laat zien, dat de gerechtigheid de mens niet door de wet ten deel valt, dan zou deze ene geschiedenis, die Paulus kort aanduidt met de woorden 'door de hand van een middelaar' een voldoende argument zijn. Het klinkt alsof Paulus wilde zeggen: denken jullie er dan niet aan, dat jullie vaders de wet zo slecht konden verdragen, dat zij de middelaar Mozes nodig hadden? En toen hij voor hen ingetreden was, waren ze er verre van de wet lief te hebben, want door vol angst te vluchten en ook door die middelaar hebben ze getoond van de wet een afschuw te hebben (dat betuigt de Hebreënbrieff). Als ze gekund hadden waren ze dwars door een ijzeren berg naar Egypte teruggekeerd. Maar ze waren ingesloten, zodat ze niet vluchten konden. En zo schreeuwen ze tegen Mozes: 'Spreek gij met ons, want als wij de stem van de Heere onze God nog meer moeten horen, zullen wij sterven.' Als zij dus de wet niet eens kunnen aanhoren, zeg mij, hoe zullen zij haar dan doen?!

Als dus het volk van de wet zich genoopt voelt, een middelaar te hebben, dan volgt onvermijdelijk, dat de wet dat volk niet gerechtvaardigd heeft. Wat heeft de wet dan gedaan? Dat wat Paulus zegt: 'De wet is erbij gevoegd, opdat de zonde overvloedig worde', Romeinen 5:20. De wet was dus het licht en de zon en wierp haar stralen in de harten van de kinderen Israëls en joeg ze daardoor schrik aan en vervulde hen met zo'n toorn tegen God en zo'n vrees voor God, dat zij zich van de wet en haar Auteur afwendden, en dat is toch een zeer zware zonde. Zou men zulke mensen voor rechtvaardig moeten houden? Beslist niet. Rechtvaardig zijn zij, die vol goede wil naar de wet luisteren, haar omhelzen en zich over haar verheugen. En zo laat de geschiedenis van de wetgeving zien, dat alle mensen op de gehele wereld, al zijn ze nog zo heilig, zich van de wet afkeren, er huiverig voor zijn en vluchten, ja wensen dat zij er niet was - zelfs zij die gereinigd en geheiligd waren, konden de wet niet aanhoren. Daarom kan de wet niet rechtvaardigen, maar heeft slechts de tegenovergestelde uitwerking. (...)

Het is toch uiterst dwaas, God en Zijn wet zo te haten, dat men ze niet eens kan aanhoren en dan toch te beweren dat wij door de wet gerechtvaardigd worden.

De sofisten zijn volslagen blind en begrijpen deze argumentatie niet. Ze zien alleen de buitenkant, het masker van de wet, en denken dat aan de wet wordt voldaan met een burgerlijk zedelijk gedrag; daarbij denken ze niet aan de ware geestelijke werking van de wet. (...) Daar zij deze eigenlijke functie van de wet niet kennen, concluderen zij, dat de mensen een goede wil hebben en de wet kunnen houden. Dan moet u aan het volk der wet met zijn middelaar maar eens vragen of dat waar is. Zij hebben de stem van de wet op de Sinai gehoord. U kunt het ook aan David vragen, die in zijn psalmen zo dikwijls klaagt, dat hij van Gods aangezicht verworpen is en zich dan alleen verlaat op de genade van de barmhartige God. Nee, de wet rechtvaardigt niet. (...)

De geschiedenis van de wetgeving en de vlucht van het volk leren ons, hoe het met de kracht van de vrije wil gesteld is. Het volk is verschrikt en siddert. Waar is dan de vrije wil, waar de goede wil en de juiste houding? Wat brengt nu de vrije wil in de gereinigde en geheiligde tot stand? Hij verschaft geen raad, verduistert het verstand en drukt de goede wil weg. De vrije wil verwelkomt en omhelst niet vol vreugde de Heere, Die daar op de berg Sinai met donder en bliksem en vuur komt; hij kan de stem des Heeren niet horen; hij zegt: 'De Heere moet maar niet met ons spreken,

opdat wij niet sterven!' En zo zien wij dus, wat de kracht van de vrije wil bij de kinderen Israëls aanricht, die na hun heiliging nog geen lettergreep of ook maar een letter van de wet kunnen aanhoren. En zo zijn alle mooie praatjes van de vrije wil louter klucht.

3:20 *En de Middelaar is niet middelaar van één ...*

Nu gaat Paulus de twee middelaars vergelijken en boven deze verhandeling zet hij een heel algemene stelling: 'Maar een middelaar behoort niet bij slechts één persoon.' Tussen God en God is geen middelaar nodig. Het woord middelaar sluit in, dat er twee zijn, waarvan de één de bemiddeling hard nodig heeft, terwijl de ander die niet behoeft. En zo behoort een middelaar niet bij één persoon, maar bij twee, en wel bij twee tussen wie geen harmonie bestaat. Zo is Mozes volgens de algemene definitie een middelaar, omdat hij als bemiddelaar optreedt tussen de wet en het volk, dat de theologische (geestelijke) zin van de wet niet verdragen kan. De wet moet dus veranderd worden, zij moet een nieuw gezicht en een andere stem krijgen, dat wil zeggen de theologische (geestelijke) stem van de levende wet moet voor hen voor wie zij bedoeld is, gemaskeerd worden en door middel van de stem van Mozes verdragen en aangehoord worden.

Deze gemaskeerde wet spreekt niet meer in haar majesteit, maar door middel van de mond van Mozes. En zo verricht de wet ook niet meer haar eigenlijke taak, dat wil zeggen zij schokt de gewetens niet. En zo verstaan de mensen de wet ook niet meer in haar diepte, maar krijgen er slechts een gevoel van veiligheid door, ze vallen in diepe slaap en worden tot huichelaars vol eigenwaan. En nochtans moet er één van beide plaats vinden: of de wet treedt, naast haar eigenlijke gebruik, met Mozes als sluier op maar dan, zo zeg ik, maakt ze huichelaars - of ze is zonder bedekking werkzaam in haar eigenlijke functie en dan doodt ze, omdat het menselijk hart de wet in haar eigenlijke functie en zonder sluier en bedekking niet kan verdragen. U moet dus, als u zonder de sluier op de bedoeling van de wet let, of in het geloof het beloofde Zaad aangrijpen (dat wil zeggen u moet boven de bedoeling van de wet uit op Christus zien, Die de vervulling van de wet is en Die tegen u zegt: 'De wet heeft u genoeg aan het schrikken gemaakt, vertrouw op Mij, Mijn zoon, uw zonden worden u vergeven' - daarover hieronder nog meer), of u moet beslist een beroep doen op Mozes als de middelaar met de sluier.

Daarom is het te begrijpen, dat Paulus in die algemene stelling zegt: 'Een middelaar behoort niet bij één persoon.' Het was onmogelijk dat Mozes alleen voor God middelaar zou zijn, want God heeft geen middelaar nodig. Mozes is ook niet alleen voor het volk middelaar. Hij staat als middelaar tussen God en het volk, dat met God niet overweg kan. De taak van de middelaar is, de beledigde partij met de beledigende te verzoenen. Zoals ik al zei, is Mozes zo'n middelaar, die de stem van de wet verandert en voor de hoorder verdraaglijk maakt, hij laat niet de kracht van de te vervullen wet gelden. Kortom: hij is de middelaar met de sluier en brengt de kracht van de wet alleen maar door de sluier heen. En zo komt het, dat zijn leerlingen huichelaars blijven.

Maar wat denkt u wel dat er gebeurd zou zijn, als de wet zonder Mozes gegeven zou zijn, of voor of na de tijd van Mozes en als er geen middelaar bij geweest zou zijn en als het volk niet had mogen vluchten of geen middelaar had mogen hebben? Dan was het volk, of door de al te grote schrik getroffen plotseling te gronde gegaan, of als het ongedeerd had moeten blijven, dan had er een of andere middelaar moeten komen, die op zodanige wijze tussen de wet en het volk had moeten treden, dat zowel het

volk behouden als de wet van kracht gebleven zou zijn en het volk met die wet in overeenstemming gebracht zou zijn. En zo treedt Mozes dus tussenbeide en wordt middelaar, met masker en sluier, maar de schrik tegenover de wet kan hij voor de gewetens niet wegnemen. Daarom, als Mozes en zijn sluier weg zijn, als de mens in de dood of in de strijd van het geweten de toorn en het oordeel van Gods gericht over de zonde gewaar wordt, door de wet geopenbaard en vermeerderd, dan moet er, zal het niet tot wanhoop komen, een middelaar tussenbeide treden, die zegt: 'Gij zondaar zult niet sterven maar leven, ook als de wet en de toorn ondertussen blijven!'

Deze Middelaar is Jezus Christus, Die niet zoals Mozes de stem van de wet verandert, de wet niet door een sluier vervaagt, Die mij niet buiten de gezichtskring van de wet voert, nee, Hij treedt de toorn van de wet in de weg, draagt die en voldoet aan de wet in Zijn eigen lichaam. Daarom zegt Hij door het Evangelie tot mij: de wet is verschrikkelijk en vol toom, maar je moet je geen schrik laten aanjagen en vluchten, maar je moet standhouden. Ik betaal jouw verplichtingen en voldoe voor jou aan de wet. Dat is een heel andere middelaar dan Mozes, Hij treedt tussen de toornende God en de zondaar in. Dan helpt er geen bemiddeling van Mozes meer, dan heeft deze zijn kracht verloren en zijn taak met het voorhouden van de sluier wel vervuld. Nu gaat het erom, dat de wanhopige zondaar of de stervende mens en de beledigde en toornende God tot elkaar komen. Dan moet er een andere Middelaar komen dan Mozes, één Die aan de wet voldaan heeft, haar toorn draagt en mij verloren zondaar, die de eeuwige dood verdient heeft, met de toornende God verzoent.

Deze Middelaar roert Paulus terloops aan, als hij zegt: 'Maar een middelaar behoort niet bij één persoon.' Want het woord middelaar duidt letterlijk degene aan, die tussen de beledigde en de belediger bemiddelt. Wij zijn de beledigers, God met Zijn wet is de beledigde. De belediging is van dien aard, dat God haar niet door de vingers kan zien en dat wij haar niet kunnen goedmaken. Zo is er tussen God, Die in Zichzelf één is, en ons de grootst mogelijke verwijdering. God kan tenslotte Zijn wet niet herroepen maar Hij wil dat zij gehouden wordt. En wij, overtreders van de wet, kunnen niet uit het gezichtsveld van onze God wegvlugten. Toen is Christus tussen die twee, die heel ver van elkaar verwijderd en door een oneindige en eeuwige scheiding uiteen gerukt zijn, gaan staan en heeft hen met elkaar verzoend. Hoe dan? Paulus zegt ergens anders (Kolossenzen 2:14 e.v.): 'Hij heeft de schuldbrief die tegen ons sprak en ons door de geboden (dus door de wet) in de weg stond, vernietigd en weggedaan door hem aan het kruis te nagelen; Hij heeft de machten en overheden alle wapens afgenomen, hen publiekelijk aan de kaak gesteld en zo over hen getriomfeerd.' En zo is Christus niet de Middelaar voor één, maar de Middelaar voor die twee, die hevig met elkaar in conflict gekomen waren. (...)

3:20 ... *maar God is één.*

God heeft niemand beledigd, daarom heeft Hij geen middelaar nodig; wij hebben God beledigd, daarom hebben wij een middelaar nodig, niet die Mozes, wij hebben Christus nodig, Die beter met ons spreekt, enz. Tot zover de uitweiding van Paulus, nu keert hij weer tot de hoofdgedachte terug.

3:21 *Is dan de wet tegen de beloftenissen Gods? ...*

Hierboven heeft Paulus gezegd: de wet rechtvaardigt niet. Dus geven wij het op? Nee, heeft hij gezegd, zij heeft haar eigen nut. Welk? Zij brengt de mensen tot de kennis van zichzelf, toont en vermeerdert de zonde, enz. Nu rijst een andere vraag:

als de wet de mensen alleen maar slechter maakt en hun de zonde laat zien, is de wet dan niet in strijd met de beloften van God, is het dan niet zo, dat God door de wet alleen maar getergd en beledigd wordt, zodat Hij Zijn beloften niet houden en vervullen kan? Wij Joden hebben toch het tegenovergestelde gedacht, namelijk, dat de wet ons bij die uitwendige tucht houdt en bewaart, die God ertoe zal bewegen des te vlugger Zijn belofte te vervullen, ja, dat wij op grond van dat doen van de wet de belofte verdienen kunnen.

Paulus antwoordt: nee, juist het tegenovergestelde, hoe meer u acht geeft op de wet, hoe meer de belofte verhinderd wordt. Het natuurlijk verstand beledigt de God der belofte, door niet Zijn goede en heilige wet te willen horen, het zegt immers: 'De Heere moge niet met ons spreken - wij zouden anders sterven' (Exodus 20:19). Zou God zijn belofte moeten vervullen aan hen, die Zijn wet en Zijn vermaningen niet alleen niet aannemen, maar zelfs hartgrondig haten en schuwen? Dan rijst, zoals ik zei, direct de vraag: schijnt dan dus de wet de belofte in de weg te staan?

Op deze vraag gaat Paulus kort in en antwoordt:

3:21 ... *Dat zij verre ...*

En waarom dat? Allereerst omdat God Zijn belofte niet gegeven heeft, daartoe bewogen door onze waardigheid, verdienste of goede werken; Hij heeft Zijn belofte gegeven uit louter onbegrijpelijke en eeuwige goedheid en barmhartigheid. Hij zegt immers niet tot Abraham: omdat gij de wet gehouden hebt, daarom 'zullen in u alle volken gezegend worden.' Tot de onbesneden Abraham, die nog geen wet had, ja tot dan toe in de heidense afgodendienst leefde (zoals geschreven is in Jozua 24:2) zegt de Heere: 'Gaat uit uw vaderland', enz., 'Ik zal uw beschermer zijn' en verder: 'In uw zaad zullen gezegend worden', enz. Dat zijn absolute beloften van God, die God om niet aan Abraham beloofd heeft, zonder welke voorwaarde dan ook en zonder te letten op vroegere of latere werken en verdiensten.

En dit gaat vooral in tegen die Joden, die menen dat de Goddelijke beloften door de zonde verhinderd zouden worden. Paulus zegt: God vertraagt de belofte niet om onze zonde en verhaast ze niet om onze gerechtigheid en verdienste; Hij ziet naar geen van beide. Daarom, al worden wij ook door de wet slechter gemaakt en al haten wij God er meer door, dan wordt God er toch niet toe bewogen de belofte op te schorten. Die steunt niet op onze waardigheid of gerechtigheid, maar op Zijn goedheid en barmhartigheid. Daarom is het enkel verbeelding, als de Joden zeggen: de Messias komt niet, omdat onze zonde Zijn komst vertraagt. Dat zou bijna betekenen, dat God door onze zonde onrechtvaardig of wegens onze leugenachtigheid een leugenaar zou worden. Hij blijft altijd recht vaardig en waarachtig, of wij nu zondigen of niet. En zo is Zijn waarachtigheid de enige grond voor het aanbieden en vervullen van de belofte.

Verder: als de wet ook de zonde openbaart en vermeerdert, dan is dat toch niet tegen de belofte van God in, integendeel, zij staat borg voor de belofte. Want met haar eigenlijke en volmaakte werk is het alleen haar bedoeling de mensen te verootmoedigen en hen zo te bewerken (als de wet tenminste op de juiste manier gebruikt wordt) dat zij zich vol verlangen uitstrekken naar de genade. De mens, die door de wet kennis van de zonde krijgt, ja vermeerdert van de zonde ervaart, ziet nu eerst recht zijn goddeloosheid en de vijandschap van het menselijk hart tegen Gods wet en tegen God Zelf. Dan ontdekt hij, dat hij niet alleen God niet liefheeft, maar die ingoede God, en ook Zijn allerheiligste wet haat en lastert (...)

Doordat de wet zo tot de kennis en het bekennen van het kwaad noodzaakt, is haar werk voltooid, haar tijd is om en de genadetijd is aangebroken, dat het beloofde Zaad komt, Die de door de wet verschrikte en neergeworpen mens weer opricht en troost. Op deze manier staan de wet en de beloften niet tegenover elkaar, ten eerste omdat de belofte niet op de wet steunt, maar op de waarachtigheid van God, ten tweede omdat de wet in haar beste en hoogste gebruik de mensen verootmoedigt en door die verootmoediging bewerkt zij, dat wij zuchten en ons verlangend uitstrekken naar de hand van de Middelaar; zo maakt de wet de genade en de barmhartigheid van de Middelaar zelfs zeer goed (zoals Psalm 109:21 zegt: 'Goed is Uw goedertierenheid') en zij maakt Zijn gave waardevol en onuitsprekelijk; en zo maakt de wet ons ontvankelijk voor Christus. Wie de bitterheid niet gesmaakt heeft, weet het zoete niet te waarderen. Honger is de beste kok. Zoals de dorre aarde dorst naar regen, zo laat de wet de verslagen harten dorsten naar Christus. Dezen smaakt Christus het zoetst, hun is Hij vreugde, troost en leven. Nu pas worden Christus en Zijn werk op de juiste wijze gekend. (...)

Christus Zelf zoekt dorstige harten, Hij trekt ze met zulke liefelijke woorden tot Zich en zegt: 'Komt herwaarts tot Mij, allen die vermoeid en belast zijt en Ik zal u verkwikken' (Mattheüs 11:28). (...) Hij vermorst Zijn bronwater niet op de vette klei, die geen behoefte heeft aan verkwikking en verfrissing. (...) Dat wil zeggen: Hij vertroost en geneest die harten, die door de wet gekweld en beangstigd zijn. Nee, de wet is niet tegen de belofte.

3:21 ... *Want indien er een wet gegeven was, die machtig was levend te maken, zo zou waarlijk de rechtvaardigheid uit de wet zijn.*

Paulus zegt met deze woorden heel eenvoudig: geen wet kan levend maken, de wet kan alleen doden. (...) Met de woorden: 'Want indien er een wet gegeven ware', enz., leert Paulus heel duidelijk, dat zelfs de Goddelijke wet niet tot leven kan brengen, maar juist het tegendeel bewerkt. Deze woorden van Paulus, ofschoon ze toch duidelijk genoeg zijn, zijn voor de pausgezinden toch volkomen duister en onbekend. Als zij deze woorden ernstig zouden nemen, zouden ze niet kunnen roemen over de vrije wil, over de krachten in de mens of over het overschot aan werken, enz. Maar om er toch maar niet bij te staan als goddeloos en als heidenen, die de woorden van een apostel van Christus schaamteloos ontkennen, maken ze door zulke verderfelijke opmerkingen zonder ophouden die teksten bij Paulus bespottelijk, die gaan over de wet die de zonde laat zien en de toorn opwekt (daarbij gaat het dan natuurlijk over de wet der tien geboden) dat wil zeggen: ze zeggen domweg dat Paulus over de ceremoniële wet spreekt en niet over de morele wet. Maar Paulus spreekt duidelijk genoeg over de morele wet. Hij zegt hier: 'Indien er een wet gegeven ware', enz., en daarbij zondert hij geen enkele wet uit. Daarom heeft de opmerking van de sofisten geen enkele betekenis. De ceremoniële wetten zijn op gelijke wijze door God ingesteld als de morele wetten en werden even streng gehouden; de Joden hebben het gebod over de besnijdenis met even grote eerbied in acht genomen als het sabbatsgebod. Paulus spreekt over de gehele wet.

In het pausdom worden deze woorden van Paulus in alle kerken en kapellen gezongen en gelezen, en toch wordt het tegendeel onderwezen en gepraktiseerd. Paulus zegt heel eenvoudig, dat er geen wet gegeven is, die tot het leven kan leiden. De sofisten onderwijzen duidelijk het tegendeel en beweren, dat er ontelbaar vele wetten gegeven zijn die tot het leven leiden. Natuurlijk zeggen zij dat niet regelrecht, maar in werkelijkheid denken zij zo. Daarvan getuigen het monnikenwezen, de

ontelbare menselijke wetten, tradities en ceremoniën, de werken en verdiensten, die God uit billijkheidsoverwegingen of uit plicht zou aanrekenen, talloze andere vrome vormen van eredienst, die zij zelf hebben ingevoerd, die alleen zij gepredikt hebben ten koste van het Evangelie. En bovendien beloofden ze allen die in deze vormendienst leefden, genade, vergeving van zonden en eeuwig leven. Dat kunnen ze niet ontkennen. Hun eigen boeken zijn immers als de zekerste getuigen voorhanden in deze strijdvrage. (...)

Na deze weerleggingen en argumenten leert Paulus zo rustig en schoon dat de wet - als men haar ware en echte gebruik beziet - niets anders op het oog heeft dan een goede opvoeding tot gerechtigheid. Zij werkt er aan mee, dat het zich inbeelden van eigen gerechtigheid en eigen heiligheid wegvalt en dat Christus met Zijn weldaden dierbaar gaat worden. (...)

3:22 *Maar de Schrift heeft het alles onder de zonde besloten.*

(...) Paulus zegt: 'De Schrift heeft alles onder de zonde besloten.' Waar heeft zij dat gedaan? Nergens sterker dan in de beloften, zoals Genesis 3:15: 'Het vrouwenzaad zal de slang de kop vermorzelen' en Genesis 22:18: 'In uw Zaad zullen alle volken gezegend worden.' Waar ook maar een belofte in de Heilige Schrift staat, die op Christus betrekking heeft, daar worden gerechtigheid, zegen, zaligheid en leven beloofd. Maar het tegengestelde is ook waar: waar geen belofte is, daar is geen gerechtigheid, zegen, zaligheid en leven, maar zonde, vloek, dood, duivel en een eeuwig verderf.

En zo besluit de Schrift juist in de beloften alle mensen onder zonde en vloek. Daarnaast staan de tekstplaatsen uit de wet, zoals Deuteronomium 27:26: 'Vervloekt zij ieder, die niet blijft in datgene wat in de wet geschreven is.' Met duidelijke woorden besluit zo'n tekst, de publieke zondaars of degenen die de wet zichtbaar niet houden, onder de zonde en onderwerpt hen daaraan. Maar deze woorden uit Deuteronomium 27 treffen ook degenen die zich onder de wet stellen en er met heel hun kracht naar streven haar te vervullen; zulke mensen waren de Joden, zoals boven uiteengezet werd. Maar deze woorden van Mozes betreffen ook alle monniken, kluizenaars, kartuizers met hun zo heilige geloften en religieuze oefeningen. Hier hoort u in alle duidelijkheid, dat heel eenvoudig alles onder de zonde besloten ligt. (De monniken beelden zich immers warempel in dat, als iemand kort na het afleggen van zijn gelofte zal sterven, hij dan terstond de hemel in vliegt.) Geen enkele gelofte, geen enkele ook nog zo verheven religieuze oefening der kartuizers is gerechtigheid, het ligt alles onder de vloek. En hoezo? Uit kracht van deze belofte 'het zaad der vrouw' en andere beloften; verder uit kracht van deze wet 'Vervloekt zij', enz. en van andere woorden. Bijgevolg kan geen monnik, geen kartuizer en geen celestijn de kop van de slang vertrapen, zij zijn zelf onder de voet gelopen door het hoofd van de slang, dat wil zeggen zij zijn onder de macht van de duivel. Maar wie gelooft dat?

Kortom: wat buiten Christus en Zijn belofte is, is besloten onder de zonde, en daarbij is niets uitgezonderd, of het nu gaat over de ceremoniële wet of over de morele wet of over de wet der tien geboden, over wat Goddelijk of over wat menselijk is. Hij, Die zegt: 'alles', sluit niets uit. En zo besluiten wij met Paulus, dat de staatsregelingen en de wetten van alle volken, al zijn zij nog zo goed en noodzakelijk, dat alle godsdienstoefeningen en alle religies buiten het geloof in Christus onder de zonde, onder de dood en onder de eeuwige verdoemenis liggen, als niet, en daar zullen we nog over spreken, de belofte uit het geloof in Christus erbij komt. (...)

Daarom zijn deze woorden waar: alleen het geloof rechtvaardigt, ook als de tegenstanders die op geen enkele manier kunnen verdragen; want Paulus trekt hier de zeer sterke conclusie, dat de wet niet levend maakt, omdat zij daarvoor niet gegeven is. Als dus de wet niet rechtvaardigt en levend maakt, doen de werken dat ook niet. Deze gedachte wil Paulus inbrengen, als hij zegt dat de wet niet levend maakt, en dat dan dus de werken het ook niet doen. Het klinkt immers krachtiger als je zegt: de wet rechtvaardigt niet, dan wanneer je zegt: de wetten maken niet levend. Als dus de wet zelf, ook de vervulde wet (ofschoon haar vervulling toch onmogelijk is), niet rechtvaardigt, dan veel minder de werken zelf! Bijgevolg maakt het geloof zonder werken rechtvaardig. Paulus duldt niet die toevoeging het geloof rechtvaardigt met de werken. Hij houdt ons juist het omgekeerde voor en zegt in Romeinen 3:20 en in deze brief 2:16. 'Op grond van werken der wet zal geen sterveling voor God gerechtvaardigd worden. Er is geen wet gegeven, die zou kunnen levend maken.'

3:22 ... opdat de belofte uit het geloof van Jezus Christus der gelovigen zou gegeven worden.

(...) Met dit woord bestrijdt Paulus uit alle macht de gefantaseerde mening van de sofisten en andere werkheiligen, die zij hebben met betrekking tot de gerechtigheid uit de wet en de werken. (...)

Hier gaat het niet om het gesprek over de werken, maar om het conflict over de rechtvaardiging. (...)

Niemand kan de goede werken hoog genoeg prijzen, als hij ze maar niet met de rechtvaardiging in verband brengt. Wie kan het nut en de vrucht van ook maar één werk dat een christen doet uit het geloof en in het geloof op de juiste waarde schatten. Zo'n werk is meer waard dan hemel en aarde, daarom kan de hele wereld niet ook maar één goed werk in dit leven naar waarde belonen. Ook kent de wereld deze genade niet, dat zij de goede werken van de vromen breedvoerig naar voren zou kunnen brengen, nog minder weet zij van beloning. Zij ziet het goede werk van de christenen helemaal niet, of, als zij die goede werken wel ziet, dan houdt zij ze niet voor goede werken, maar oordeelt, dat het euvelheden van de ergste soort zijn en zij die deze werken verricht hebben als het ware uit de wereld gestoten moeten worden als schadelijk en verderfelijk voor de mensheid. Zo werd immers ook Christus, de Heiland der wereld, voor Zijn zo grote en onschatbare weldaden met de allersmadelijkste dood aan het kruis 'beloond' (...) De werken daarentegen die buiten het geloof verricht worden, liggen onder de zonde en de vloek, al zijn ze op het oog ook nog zo heilig. En daarom verdienen zij, die zulke werken doen, nooit ofte nimmer genade, gerechtigheid en eeuwig leven, daar zij immers door hun 'goede werken' alleen maar zonde op zonde stapelen. (...)

3:23 Doch eer het geloof kwam ...

Paulus gaat door met het beschrijven van het nut en de noodzakelijkheid van de wet. (...) De wet is het woord, dat het leven laat zien en tot leven aanspoort. Zij is niet alleen tot de dood gegeven. Dat is weliswaar het voornaamste gebruik en doel van de wet, dat ze de dood openbaart, dat op deze wijze de zonde in haar wezen en omvang ten volle aan het licht komt. Maar de wet openbaart de dood niet zo, als zou zij vreugde aan de dood beleven of als zou zij niets anders zoeken dan onze dood; de wet heeft bij haar vreselijk werk de bedoeling, dat de verschrikte en verootmoedigde mensen alle tot de vreze Gods komen. (...)

God moet dus een hamer hebben, die sterk genoeg is om de rotsen stuk te slaan; Hij heeft een vuur nodig, dat midden in de hemel brandt en de bergen kan verwoesten, dat wil zeggen dat Hij met de wet dit hardnekkige en weerbarstige ondiep, de

aanmatiging, wil onderwerpen, opdat de mens wordt verbrijzeld, tenietgedaan en hij aan zijn kracht, zijn gerechtigheid en zijn werken gaat wanhopen en vol schrik voor God vurig gaat verlangen naar Diens barmhartigheid en de vergeving van zonden.

3:23 ... *waren wij onder de wet in bewaring gesteld ...*

Dat wil zeggen: voordat de tijd van het Evangelie en van de genade kwam, was het de functie van de wet, dat zij ons achter slot en grendel zou houden. (...)

Nu houdt geen dief, moordenaar of rover van zijn boeien en van de donkere kerker waarin hij gevangen gehouden wordt. Integendeel, als hij kon, zou hij de kerker met z'n ijzeren boeien stuk slaan en tot stof verpulveren. In de kerker moet hij zich wel van misdrijven onthouden, maar dat doet hij niet uit goede wil of uit liefde tot de gerechtigheid, maar omdat de kerker hem tegenhoudt. De gekerkerde verafschuwt en haat de zonde en de diefstal helemaal niet, integendeel, het spijt hem diep, dat hij niet vrij is en niet kan stelen; nee, de dief haat de kerker en als hij maar kon uitbreken, zou hij net zo doen als vroeger. En zo staat het ook met de kracht van de wet en met de gerechtigheid uit de wet, zij dwingt ons tot een uitwendig goed-zijn, daar zij de overtreders dreigt met straf en met de dood. En zo gehoorzamen wij de wet uit vrees voor straf, maar tegen onze wil en met veel tegenzin. Wat is dat echter voor een gerechtigheid, als men uit vrees voor straf het boze nalaat?

Ondertussen heeft de wet toch dit voordeel, dat zij, al blijven de harten ook nog zo goddeloos, tenminste aan de buitenkant en in de maatschappij de dieven, moordenaars en openlijk verdorven mensen in toom houdt. Daar staat hun mogelijk minstens te wachten, dat zij in deze wereld voor hun zonden met rad, kruis, zwaard, enz. gestraft worden; en voor het hiernamaals moeten deze mensen rekening houden met de eeuwige dood en de hel. Als dat niet zo was, zou geen overheid, geen huisvader of opvoeder met geweld of met de een of andere wet of met boeien de dolle mens in toom kunnen houden. Door de dreiging van de wet, die toch schrik aanjaagt, kunnen de goddelozen enigermate afgeschrikt worden, zodat ze niet tot alle mogelijke misdaden vervallen. Maar intussen zouden zij het liefst willen, dat er geen wet, geen straf, geen hel en uiteindelijk ook geen God was. Als God geen hel zou hebben en de bozen niet zou straffen, zouden zij Hem allemaal liefhebben en prijzen. Omdat God de bozen straft en omdat allen boos zijn, daarom kunnen de mensen, voorzover ze onder de wet besloten zijn, God alleen maar haten en tot het uiterste lasteren.

Voorts zijn de mensen niet alleen wat het maatschappelijke betreft, in de wet opgesloten, het geldt ook in theologisch -geestelijke zin. Dat wil zeggen: de wet is ook een geestelijke kerker en een ware hel, want als zij de zonde openbaart, dreigt zij met de dood en de eeuwige toorn van God; dan kan geen mens vluchten en troost vinden. (...) De mens is dan namelijk in een kerker opgesloten, waar hij niet meer uit kan en ook niet ziet hoe hij uit deze boeien kan losraken, d.w.z. zich van deze schrik bevrijden. En zo is de wet in burgerlijke en in theologische zin een kerker. In de eerste plaats houdt zij op maatschappelijk gebied de goddelozen in toom en sluit ze op, zodat zij niet naar hun lust tot alle mogelijke misdaden kunnen vervallen. Verder toont ze ons op geestelijk gebied de zonde, verschrikt en verootmoedigt ons, opdat wij als verschrikten onze ellende en onze verdoemenis beseffen. Dan zit de mens in de kerker opgesloten en dat is het ware en eigenlijke gebruik van de wet, dat echter niet altijddurend is; want deze opsluiting en deze bewaring onder de wet mag niet langer duren dan tot wanneer het geloof komt. Als het geloof komt, moet iedere 'theologische kerker van de wet' ophouden te bestaan. (...)

Deze woorden 'onder de wet in bewaring gesteld en besloten worden' zijn niet onschuldig, speculatief of sofistich, maar waar en ernstig. De bewaring of de kerker wijzen op werkelijke en geestelijke verschrikkingen, waarin het geweten zo klem gezet wordt, dat het in de hele wijde wereld geen plaats zou kunnen vinden waar het gerust kan zijn. Ja, als deze verschrikkingen aanhouden, voelt het geweten zo'n angst, dat het meent, dat hemel en aarde, al waren ze tien maal zo groot en zo ruim, zo nauw zijn als een gat in de muur. Dan worden aan de mens alle wijsheid, alle kracht, alle gerechtigheid, alle raad en hulp ontnomen. Want het geweten is zo zwak en teer; als het in de kerker van de wet opgesloten zit, ziet het geen enkele uitweg meer. Integendeel, de beklemming lijkt alleen maar tot in het mateloze toe te nemen. Dan voelt het geweten de oneindige toorn van die God, Wiens hand niemand kan ontvluchten, zoals Psalm 139:7 zegt: 'Waar heen zou ik vluchten voor Uw Geest?' Zoals de kerker in maatschappelijke zin op lichamelijke vernedering wijst - hier gaat het over de opsluiting van het lichaam, zodat vrije beschikking daarover niet meer mogelijk is - zo duidt de gevangenis in theologische zin op de verwarring en verontrusting van het hart. Nu gaat het erom, dat het geweten wordt beroofd van haar vrede en rust. Dat moet echter niet eeuwig duren, zoals het verstand oordeelt als het aan deze gevangenis denkt, maar het geldt alles 'met het oog op het toekomstig geloof'. Men moet dus zo'n hart, dat onder de wet besloten is, op deze manier oprichten en troosten: 'Broeder, gij zijt nu benauwd, maar gij moet weten dat gij niet eeuwig in deze kerker opgesloten zult zijn, daar er geschreven staat, dat wij besloten worden tot op het geloof.' (...) Gij wordt door de wet ter dood gebracht, opdat gij door Christus tot leven komt. Wanhoop niet zoals Kain, Saul en Judas. (...) God wil, dat gij deze opsluiting recht gebruikt, namelijk met het oog op het toekomstig geloof. God wil niet, dat gij door de wet zo in verwarring gebracht wordt, dat gij in de verwarring blijft. Hij wil u niet zo doden, dat u in de dood blijft. Hij spreekt door de profeet Ezechiël (33:11): 'Ik heb geen lust in de dood van de goddeloze.' (...)

Deze beide tegenstellingen, die inhoudelijk toch bij elkaar horen, moeten dus verbonden worden. Wat ligt verder uiteen dan de vrees en schrik voor de toorn van God en de hoop op Zijn barmhartigheid? Het ene is de hel, het andere is de hemel en toch moeten die twee in het hart zeer nauw met elkaar verbonden worden. In theorie is dat heel gemakkelijk, maar in de praktijk is er niets moeilijker dan dat. (...)

Wie zegt, dat hij de wet liefheeft, die liegt en weet niet wat hij zegt. Het zou toch wel een bespottelijke en dwaze dief of rover zijn, die van de gevangenis en van zijn boeien wilde houden. En als de wet ons opsluit, zoals ik zei, dan is het zeker, dat wij verklaarde vijanden van de wet zijn.

Kortom: dan houden wij evenveel van de wet en haar gerechtigheid als een moordenaar van zijn kerker. Hoe zou dan de wet moeten rechtvaardigen?

3:23 ... en zijn besloten geweest tot op het geloof, dat geopenbaard zou worden.

Dat zegt Paulus met het oog op de volheid des tijds, waarin Christus gekomen is. Maar u moet dat niet alleen op die tijd betrekken, maar ook op uw innerlijk leven. Want wat feitelijk en in het verleden gebeurde, toen Christus kwam en de wet volbracht en vrijheid en eeuwig leven aan het licht bracht, dat gebeurt geestelijk en dagelijks in iedere christen, bij wie tijd der wet en tijd der genade elkaar afwisselen. De christen heeft een lichaam in welks leden, zoals Paulus zegt 'wet en zonde met elkaar strijden' (Romeinen 7:23). Onder zonde versta ik echter niet alleen de begeerte, maar de gehele zonde, zoals juist Paulus gewoon is over de zonde te spreken. Tot op dit ogenblik kleeft de zonde aan het vlees van de christen, ook als dat

gedoopt is, maar de zonde vecht ook en neemt het vlees gevangen. Ook al kan ze zijn instemming niet verwerven en geen boze daad bewerken, dan wekt ze toch een machtige drang daartoe op. Al valt de christen niet in grove zonden zoals moord, echtbreuk, diefstal, enz., hij is toch niet vrij van ongeduld, wrevel, haat, lastering tegen God, zonden waarvan de mens met zijn verstand in het geheel geen besef heeft. Deze zonden dwingen hem echter tegen zijn wil de wet te haten, dwingen hem van voor het aangezicht van God weg te vluchten, hij moet God haten en moet lasteren. Want zoals in het jeugdige lichaam een sterke begeerte leeft, zoals een man er vurig naar verlangt roem te oogsten en grote daden te verrichten, zoals de grijsaard vaak gierig is, zo leeft ook in de heilige mens een sterk ongeduld, wrevel, haat en lastering van God. Daarvan zijn genoeg voorbeelden in de Psalmen, bij Job, Jeremia en in de gehele Schrift. Daarom, als Paulus deze geestelijke strijd beschrijft, gebruikt hij zeer krachtige en duidelijke woorden, zoals vechten, zich verzetten, gevangen nemen.

In de christen is het dus altijd alle twee: tijd der wet en tijd der genade en dat met het oog op zijn innerlijk leven. Tijd der wet is het, als de wet mij in zijn greep krijgt, mij kwelt, bedroefd maakt en tot besef van mijn zonde brengt, ja de zonde vermeerdert. Dat is de wet in haar toepassing en de christen voelt die zolang hij leeft. (...) Er zijn vele tijden, waarin ik met God twist en mij ongeduldig tegen Hem verzet. Ik heb een afkeer van Gods toorn en gericht, Hij daarentegen van mijn ongeduld, mijn wrevel, enz. Dat zijn de tijden van de wet, waarin naar het vlees de christen altijd verkeert. Zoals het ook in Galaten 5:17 staat: 'Het vlees begeert tegen de Geest en de Geest tegen het vlees en deze staan tegen elkander', enz.

Tijd der genade is het, als het hart door de belofte van het geschenk van Gods barmhartigheid opgericht wordt en zegt: 'Waarom zijt gij zo treurig, mijn ziel, en waarom bedroeft gij mij?' (Psalm 42:6). Ziet gij niets anders dan de wet, de zonde, de verschrikking, de droefheid, de wanhoop, de dood, de hel en de duivel? Is er dan niet ook nog genade, vergeving van zonde, gerechtigheid, troost, vreugde, vrede, liefde, hemel, God, Christus? Houd op, mijn ziel, mij zo in verwarring te brengen. Wat is de wet, de zonde en alle kwaad tegenover deze heerlijkheden? (...) Hoop op God, Die Zijn eigen Zoon niet gespaard heeft, maar Hem voor je zonden in de dood aan het kruis heeft overgegeven. Dan is besloten worden onder de wet naar het vlees niet voor eeuwig, maar tot op de komende Christus. Daarom als je door de wet verschrikt bent, zeg dan: trouwe Wet, je bent niet alleen op de wereld en je bent niet alles, maar buiten jou is er nog iets groters en iets beters, namelijk de genade, het geloof, de zegen, enz. (...) Er is geen reden om te wanhopen. (...)

Zo leeft de christen in twee werelden, voorzover hij vlees is, leeft hij onder de wet, voorzover hij Geest is, leeft hij onder het Evangelie. (...) Maar aan de wet moet een einde gemaakt worden; en dus duurt de wet niet eeuwig, zij heeft haar einde in Christus. Maar de genade duurt wel eeuwig, omdat Christus, eenmaal gestorven, nimmermeer sterft, enz. Hij is eeuwig. En dus duurt de genade eeuwig. (...)

Wie deze voortreffelijke uitspraken van Paulus stevig vasthoudt, kan goed beoordelen wat geloof is en wat ware en wat valse godsvrucht is, ja hij heeft een oordeel over alle innerlijke bewegingen van de mens, hij kan alle geesten onderscheiden. De vrees voor God is heilig en waardevol, maar zij moet niet eeuwig duren. Zij moet wel altijd in de christen zijn, omdat de zonde altijd in hem is. Maar zij mag er niet alleen zijn, anders is het de vrees van Kaïn, Saul en Judas, dat wil zeggen dan is het de kruiperige vrees van de wanhoop. Dus een christen moet de

vrees door het geloof in het Woord der genade overwinnen, hij moet zijn ogen van de tijd der wet afwenden en Christus Zelf aanschouwen, hij moet acht geven op het geloof, dat nog komt. Dan wordt de vrees zoet en met nectar gemengd, zodat de christen God niet alleen gaat vrezen maar Hem ook gaat liefhebben. Anders, als de mens alleen maar naar de wet en naar de zonde kijkt met uitsluiting van het geloof, dan raakt hij de vrees niet kwijt, maar zal daarmee tenslotte tot wanhoop vervallen.

Zo prachtig maakt Paulus verschil tussen de tijd der wet en de tijd der genade. Leren ook wij beide recht onderscheiden, niet alleen met de mond, maar ook met het hart; maar dat is het moeilijkst. Hoewel beide grootheden gescheiden zijn, hangen ze toch in het hart heel, heel nauw samen. Ja niets hangt meer samen dan vrees en vertrouwen, wet en Evangelie. Zonde en genade hangen nauw samen, zodat het ene door het andere verslonden kan worden. Geen wiskundige samenhang kan deze innige verbinding evenaren. (...)

Paulus is dus tot de vraag gekomen: *waartoe dient de wet?* Als het verstand hoort, dat de gerechtigheid of de zegen door de genade en de belofte wordt geschonken, brandt het dadelijk los: dus de wet dient tot niets! (...). Wij mogen echter de wet niet geheel verwerpen op de manier van de fanatieke geesten, die een tiental jaren geleden de boerenopstand veroorzaakt hebben, doordat te zeggen, dat de evangelische vrijheid de mensen van alle wetten verlost; en wij mogen aan de andere kant aan de wet niet de kracht tot rechtvaardiging toeschrijven. (...) Wij mogen het doel niet ter rechterzijde of ter linkerzijde passeren, maar wij moeten de koninklijke weg bewandelen, wij mogen de wet niet eenvoudig verwerpen en wij mogen haar niet toeschrijven wat haar niet toekomt.

Hierboven heb ik al dikwijls genoeg over het tweevoudige gebruik van de wet gesproken, over het maatschappelijk en over het theologisch gebruik; het is volkomen duidelijk, dat de wet niet voor de rechtvaardigen gegeven is, maar zoals Paulus zegt in 1 Timothéüs 1:9: voor de onrechtvaardigen. Er zijn twee soorten onrechtvaardigen, zij die nog gerechtvaardigd moeten worden en zij wie de rechtvaardiging totaal onverschillig laat. De laatsten moeten door het maatschappelijk gebruik van de wet in toom gehouden worden; men moet hen met de boeien van de wet binden, zoals wilde en ongetemde dieren moeten zij met touwen en kettingen gebonden worden. Dit gebruik van de wet houdt nooit op. Maar daarover spreekt Paulus hier eigenlijk niet. Wie echter gerechtvaardigd moeten worden, worden door het theologisch gebruik van de wet een tijdlang onder druk gezet, met het oog op het toekomstig geloof; als Christus binnenkomt, houdt deze werkzaamheid van de wet op. Het is duidelijk, dat alle plaatsen waar Paulus het heeft over het geestelijk gebruik van de wet, allereerst betrokken moeten worden op hen die nog gerechtvaardigd moeten worden, niet op de reeds gerechtvaardigden. De laatsten, dat heb ik dikwijls gezegd, zijn reeds lang buiten en boven de wet. De wet moet opgelegd worden aan degenen, die de rechtvaardiging deelachtig gaan worden; zij moeten door de wet een tijdlang in verzekerde bewaring gehouden worden, tot de gerechtigheid van het geloof komt. Niet dat ze door de wet gerechtvaardigd kunnen worden, dat zou misbruik van de wet zijn, zij moeten door de wet aan het schrikken gebracht en verootmoedigd worden en tot Christus gaan vluchten, Die voor iedere gelovige het einde van de wet is en dat tot gerechtigheid. (...)

De wet doodt niet eenvoudigweg, maar doodt ten leven. (...)

3:24 Zo dan, de wet is onze tuchtmeester geweest tot Christus.

Al is een pedagoog heel erg nuttig en noodzakelijk als er onderwezen moet worden, toon mij echter ook maar één jongen die zijn opvoeder liefheeft. Hadden de Joden misschien hun Mozes lief en deden zij graag wat hij hun beval? Hun liefde voor en hun gehoorzaamheid aan Mozes waren van dien aard, dat zij hem, zoals de geschiedenis vertelt, op sommige momenten het liefst gestenigd zouden hebben. En even onmogelijk is het dat de leerling zijn meester liefheeft. Hoe zou hij ook degene moeten liefhebben, door wie hij in de kerker gehouden wordt, dat wil zeggen door wie hem niet toegestaan wordt te doen wat hij graag zou willen? En als hij iets tegen het gebod doet, dan krijgt hij dadelijk een standje en stokslagen, ja hij moet ook nog zelf de stok pakken en die kussen. (...) Maar zal hij dat graag en met vreugde doen? Als de meester weg is, breekt hij de stok stuk en gooit hem in het vuur. (...) En toch is de opvoeder voor de jongeman zeer noodzakelijk, hij moet hem opvoeden en tuchtigen, want zonder deze lering en zonder goede gewenning en tucht zal de jongeman te gronde gaan. (...)

Maar zullen dit strenge regime van de tuchtmeester en de dienstbaarheid van de jongeman dan eeuwig duren?

Nee, maar alleen tot de daartoe gestelde tijd, opdat deze gehoorzaamheid, deze kerker en deze tucht aan de jonge mens ten goede kome en hij te zijner tijd erfgenaam en koning worde. Het is niet de wil van de vader dat de zoon eeuwig aan de pedagoog onderworpen zou zijn en stokslagen zou krijgen. Hij zal door diens onderwijzing en tucht bekwaam gemaakt moeten worden voor de opvolging en het aanvaarden van de erfenis. (...)

Daarom is de wet niet zomaar een opvoeder, zij is tuchtmeester tot Christus. (...)

3:24 ... opdat wij uit het geloof zouden gerechtvaardigd worden.

De wet is pedagoog, niet met het oog op een andere wetgever die goede werken eist, maar met het oog op Christus, Die rechtvaardig maakt en redt, zodat wij door het geloof in Hem en niet door de werken gerechtvaardigd worden. Maar als de mens de dwang van de wet gevoelt, ziet hij dat niet in en gelooft het niet. Dan zegt de mens gewoonlijk: ik heb verkeerd geleefd, al de geboden overtreden en heb daarom de eeuwige dood verdiend. Als God nog enige jaren of tenminste enige maanden aan mijn leven zou toevoegen, zou ik mijn leven willen beteren en van nu aan heilig leven. Dan maakt de mens van het ware gebruik van de wet een misbruik, verliest Christus uit het oog en ziet een nieuwe wetgever. Want het verstand, door zulke verschrikkingen en angsten aangegrepen, waagt het, God de vervulling van alle werken der gehele wet in het uitzicht te stellen. (...)

Het ware gebruik der wet is, dat ik weten moet, dat ik door de wet tot kennis van de zonde gebracht en nederig wordt, om zo tot Christus te komen en de rechtvaardiging in het geloof te ervaren. Het geloof is geen wet of werk, het is een vast vertrouwen, dat Christus aangrijpt en Christus is het einde van de wet (Romeinen 10:4). Op welke wijze? Niet dat Christus de oude wet wegdoet en een nieuwe wet zou geven of een rechter zou willen zijn, die door werken verzoend zou moeten worden, zoals de pausgezinden geleerd hebben. Christus is het einde van de wet tot gerechtigheid voor een ieder die gelooft, en dat wil zeggen dat een ieder die in Christus gelooft rechtvaardig is, en dat de wet hem niet opnieuw kan aanklagen. (...)

Paulus spreekt, zoals boven uitvoerig uiteengezet, over degenen die de rechtvaardiging nodig hebben, niet over de gerechtvaardigden. Als u op de juiste

wijze over de wet wilt spreken, moet u het hebben over het voorwerp van de wet, dat is de zondaar en goddeloze. Deze goddeloze wordt niet door de wet gerechtvaardigd, de wet stelt hem de zonde voor ogen, verbreekt hem, enz. (...) Die echter het geloof reeds hebben, zijn niet onder de wet, maar zijn vrij van haar, zoals Paulus straks zal aangeven. (...) Maar wat werkt de wet in degenen, die door Christus gerechtvaardigd zijn? Paulus antwoordt met woorden, die als het ware een aanvulling vormen:

3:25 Maar als het geloof gekomen is, zo zijn wij niet meer onder den tuchtmeester.

(...) Paulus spreekt hier over het geloof dat op een bepaalde tijd door Christus verbreid werd. Christus Die de menselijke natuur aangenomen heeft, is eens in de tijd gekomen, heeft de wet met al zijn werkingen weggedaan en door Zijn dood het gehele menselijke geslacht van de zonde en de eeuwige dood bevrijd. Als u naar Christus ziet en het werk dat Hij gedaan heeft, dan is er verder geen wet meer. (...) Nu voert Christus een zachte heerschappij in ons. Waar echter de Heere is, daar is vrijheid. Daarom, als wij Christus, Die de wet heeft weggedaan en ons zondaars door Zijn dood met de Vader verzoend heeft, volkomen konden begrijpen, dan zou de tuchtmeester in het geheel geen recht meer op ons hebben. Maar de wet in ons lichaam, die in opstand is tegen de wet des Geestes, staat de wet des Geestes in de weg, zodat wij Christus niet op een volkomen manier kunnen aangrijpen. De fout ligt dus niet bij Christus, maar bij ons, die nog niet het vlees afgelegd hebben; en in dat vlees zit, zo lang wij leven, de zonde. Daarom, voorzover het over ons gaat, zijn wij ten dele vrij van de wet en ten dele onder de wet. Wij dienen, om met Paulus te spreken (Romeinen 7:26 e.v.) 'met het gemoed de wet Gods en met het vlees de wet der zonde'.

Daaruit volgt, dat wij naar het geweten volkomen vrij van de wet zijn. De tuchtmeester Wet mag over het geweten niet heersen, dat wil zeggen hij mag het geweten niet lastig vallen met zijn verschrikkingen, dreigingen en met gevangenneming. En hoe de wet zich ook aan het geweten mag opdringen, laat het geweten zich toch niet door de wet beïnvloeden, want het houdt het oog gevestigd op de gekruisigde Christus, Die de gehele last van de wet van het geweten heeft weggenomen, naar het woord van Kolossenzen 2:14: 'Hij heeft vernietigd wat ons in de weg stond door geboden, door de tegen ons sprekende schuldbrief.' Zoals een maagd niets weet van een man, zo weet het geweten niets van de wet, ja meer nog, het moet voor de wet geheel dood zijn en omgekeerd is de wet voor het geweten dood. Dat geschiedt niet door werken en gerechtigheid uit de wet, maar door het geloof dat Christus aangrijpt. Maar naar de werkelijkheid van ons innerlijk leven heerst tot op dit uur de zonde in ons vlees, die ons voortdurend aanklaagt en in verwarring brengt. Voorzover het vlees blijft, in die mate blijft ook de tuchtmeester Wet, die gewoon is het geweten voortdurend schrik aan te jagen en te beangstigen door op de zonde te wijzen en met de dood te dreigen. Maar het geweten wordt elke dag weer opgericht door de komst van Christus, Die, zoals Hij eens op de bestemde tijd in de wereld gekomen is om ons te verlossen van het harde regime van onze tuchtmeester, ook nu dagelijks geestelijk tot ons komt; Hij bewerkt dat wij in het geloof en de kennis van Hem groeien, zodat het geweten Christus van dag tot dag volkomener aangrijpt en de wet van het vlees en van de zonde van de verschrikkingen des doods en wat voor kwaad de wet ook meer met zich mee brengt, elke dag meer van haar betekenis verliest. Zolang wij dus in het vlees leven, dat niet zonder zonde is, keert de wet altijd weer terug en doet haar werk, in de een meer, in de ander minder, maar dat niet tot verderf, maar tot heil. Dit namelijk, dat wij ons met de wet afsloven, is het dagelijks doen sterven van het vlees, van het verstand en

van al wat onze krachten denken te kunnen, het is de 'vernieuwing van onze geest', om een uitdrukking van de apostel uit 2 Korinthe 4:16 te gebruiken.

Wij hebben dus de eerstelingen des Geestes ontvangen en dat zuurdesem is in de schaal deeg verborgen, maar het hele deeg is nog niet doorzuurt, het verzuringproces is pas begonnen. Als ik naar het zuurdesem kijk, dan zie ik niets dan alleen maar zuurdesem, maar als ik de gehele deegmassa in ogenschouw neem, dan is die juist nog niet geheel door zuurt. En zo, als ik Christus aanzie, ben ik geheel heilig en rein, dan weet ik helemaal niets meer van de wet. Christus is mijn zuurdesem. Als ik echter mijn vlees aanzie, bemerk ik de gierigheid, de lust, de toom, de hoogmoed, enz., de angst voor de dood, de droefheid, de schrik, de haat, de wrevel en het ongeduld tegen God. Voorzover dit er allemaal is, is Christus er niet; zo Hij er al is, is Hij er niet met kracht. Dan is er nog altijd de tuchtmeester nodig, die de sterke ezel, het vlees, onder handen neemt en kwelt, opdat door zijn kundige opvoeding de zonden verminderd en de weg tot Christus geopend mogen worden. Christus namelijk, zoals Hij eens lichamenlijk in de tijd gekomen is, de gehele wet heeft weg gedaan, de zonde heeft tenietgedaan, dood en hel heeft vernietigd, komt nu onophoudelijk geestelijk tot ons en doet voortdurend die verschrikkelijke dingen in ons teniet, ja doodt ze.

Dat zeg ik, opdat u weet te antwoorden, als u voorgehouden wordt: ja, als Christus in de wereld gekomen is en eens al onze zonde heeft weggedaan, door ons door Zijn bloed te reinigen, waarom luister ik dan nog naar het Evangelie, waarom zijn dan sacrament en vergeving nodig? Het is waar, als we Christus aanzien heeft de wet en de zonde werkelijk afgedaan. Maar Christus is tot u nog niet gekomen en als Hij gekomen is, dan zijn de resten van de zonden toch nog in u, u bent nog niet geheel doorzuurt. Waar namelijk begeerte, droefheid des geestes, angst voor de dood is, enz., daar is ook nog wet en zonde, daar is Christus nog niet in waarheid, Die met Zijn komst vrees en droefheid immers uitdrijft en vrede en zekerheid voor het geweten brengt. Voorzover ik Christus in het geloof aangrijp, heeft ook de wet voor mij afgedaan. Maar mijn vlees, de wereld en de duivel laten niet toe, dat mijn geloof volkomen is. Ik wil heus wel, dat het kleine lampje van het geloof in mijn hart zijn licht door heel mijn lichaam en door al mijn leden kon laten schijnen. Maar dat is niet het geval, het doorlicht mijn gehele lichaam nog niet, het is nog maar net begonnen. Intussen is dit onze troost, dat wij de eerstelingen des Geestes hebben en dat het doorzuringproces begonnen is; het zal voltooid worden als dit lichaam der zonde ontbonden zal worden en wij als nieuwe mensen met Christus opstaan. Amen. (...)

3:26 Want gij zijt allen kinderen Gods door het geloof in Christus Jezus.

Paulus, als de beste leraar van het geloof, neemt telkens deze woorden in de mond 'door het geloof', 'in het geloof', 'uit het geloof dat in Christus Jezus is', enz. (...) Hij wil zeggen: ook al zijn jullie door de wet gepijnigd, verootmoedigd en gedood, dan is het toch niet de wet die jullie recht vaardigt of tot zonen Gods gemaakt heeft, dat heeft het geloof gedaan en wel het geloof in Christus Jezus. (...)

3:27 Want zovelen als gij in Christus gedoopt zijt, hebt gij Christus aangedaan.

'Christus aandoen' moet op twee manieren verstaan worden, volgens de wet en volgens het Evangelie. Het verstaan volgens de wet laat Romeinen 13:14 ons zien: 'Doet aan de Heere Jezus Christus.' Dat wil zeggen: volg het voorbeeld van Christus en Zijn deugden na, doe en lijd wat Hij Zelf gedaan en geleden heeft. Zo staat er in 1

Petrus 2:21: 'Christus heeft voor ons geleden en ons een voorbeeld nagelaten, opdat gij Zijn voetstappen zoudt navolgen.' Wij zien echter in Christus het toppunt van geduld, zachtmoedigheid en liefde en een bewonderenswaardige soberheid in alle dingen. Dit sieraad van Christus moeten wij aandoen, Zijn deugden navolgen. En zo kunnen wij ook alle andere heiligen navolgen.

Christus aandoen in de zin van het Evangelie is geen kwestie van navolging, maar van nieuwe geboorte en nieuwe schepping; dan moet ik Christus Zelf aandoen, dat wil zeggen Zijn onschuld, Zijn gerechtigheid, Zijn wijsheid, Zijn macht, Zijn heil, Zijn leven, Zijn geest, enz. We dragen de dierenvelen van Adam, dat is een stoffelijk omhulsel en het kleed der zonde; wij zijn allen onderworpen aan en verkocht onder de zonde, in ons is een verschrikkelijke blindheid, onwetendheid, verachting en haat van God. Verder zijn wij vol boze lust, onreinheid, begeerte, enz. Dit kleed, deze verdorven en zondige natuur, hebben wij door afstamming van Adam geërfd; Paulus spreekt dan over de oude mens, 'die moet uitgedaan worden met zijn werken', Efése 4:22, Kolossenzen 3:9, wij moeten van zonen van Adam tot kinderen van God worden. Dat gebeurt niet door het kleed wat te veranderen, niet door welke wetten of werken dan ook, maar door de wedergeboorte en de vernieuwing, die in de doop geschiedt. Daarom spreekt Paulus in deze brief hoofdstuk 3:27: 'Want gij allen, die in Christus gedoopt zijt, hebt Christus aangedaan.' En in Titus 3:5 staat: 'Naar zijn barmhartigheid maakte Hij ons zalig door het bad der wedergeboorte.' Er wordt namelijk in de gedoopten een nieuw licht en een nieuwe vlam ontstoken, er ontstaan nieuwe en vrome gevoelens, vreze Gods, vertrouwen op God, hoop, enz., er ontstaat een nieuwe wil. En dat is dan pas waarachtig en overeenkomstig het Evangelie Christus aandoen.

En zo wordt ons in de doop een kleed aangedaan, niet vervaardigd van de gerechtigheid van de wet of van onze werken, maar Christus wordt ons kleed. Hij is echter geen wet, geen wetgever, geen werk, maar een Goddelijk en onuitsprekelijk Geschenk, Dat de Vader ons geschonken heeft, opdat Hij ons rechtvaardige, tot het leven bringe en verlosse. Christus aandoen overeenkomstig het Evangelie, betekent niet wet en werk aandoen, maar het onuitsprekelijke Geschenk, dus de vergeving van de zonde, de gerechtigheid, de vrede, de troost, de vreugde in de Heilige Geest, het heil, het leven en Christus Zelf.

Op deze schriftplaats moet men bijzonder letten tegenover de fanatici, die de majesteit van de doop bagatelliseren en die er op een misdadig lichtzinnige wijze over spreken. Paulus daarentegen versiert de doop met prachtige titels, zo zegt hij: 'Bad der wedergeboorte en vernieuwing door de Heilige Geest' Titus 3:5; en hier zegt hij: 'Alle gedoopten hebben Christus aangedaan.' Paulus spreekt, zoals gezegd, niet over het kleed door navolging, maar door geboorte. Hij zegt niet: jullie hebben door de doop een kenmerk ontvangen, zodat jullie in het getal der christenen zijn opgenomen; zo drukken de sektariërs zich uit in hun lichtzinnigheid, zij maken van de doop enkel en alleen een kenmerk, een kort en inhoudsloos teken. Maar 'gij allen, die gedoopt zijt, hebt Christus aangedaan', dat wil zeggen dat u uit het bereik van de wet bent weggerukt door een nieuwe geboorte, die juist in de doop heeft plaats gevonden. Daarom bent u niet meer onder de wet, maar u bent bekleed met het nieuwe kleed, dat is de gerechtigheid van Christus. Volgens de leer van Paulus is de doop namelijk geen kenmerk, maar dit, dat we Christus aandoen, Christus Zelf is ons kleed. En zo is de doop iets machtigs, iets krachtigs. En als wij dan met Christus bekleed zijn, met het kleed van onze gerechtigheid en ons heil, dan zullen we Christus ook aandoen als kleed van navolging.

3:28 *Daarin is noch Jood noch Griek, daarin is noch dienstbare noch vrije, daarin is geen man en vrouw ...*

Hieraan zouden veel meer aanduidingen van functies die door God ingesteld zijn, kunnen worden toegevoegd. Men zou in de zin van Paulus kunnen vervolgen: Daarin is geen overheid en geen onderdaan, geen leraar en geen toehoorder, geen opvoeder en geen leerling, geen vrouw des huizes en geen dienstmaagd, enz. Want in Christus zijn alle standen niets, ook als zij zijn ingesteld door God. Man, vrouw, knecht, vrije, Jood, heiden, koning, onderdaan, enz., het zijn allemaal lieve schepselen van God, maar in Christus, dat wil zeggen als het om het eeuwig heil gaat, zijn ze met al hun wijsheid, gerechtigheid, godsdienst en macht niets.

Met deze woorden: 'Noch Jood, noch Griek', enz. doet Paulus met al zijn kracht de wet weg. Hier, waar in de doop de nieuwe mens geschapen en Christus aangedaan wordt, is namelijk noch Jood noch Griek, enz. Paulus spreekt hier echter niet over de Joden als natuurlijke mensen, zoals een filosoof of een arts over hen spreekt, maar een Jood noemt hij diegene die een leerling van Mozes is, onderworpen aan de wetten, hij spreekt over de Joden van de besnijdenis, die zich aan de in de wet geboden eredienst houden. Waar Christus is, zegt Paulus, daar is geen Jood meer, geen besnijdenis, geen tempeldienst en al helemaal geen wetten zoals de Joden die houden. Christus heeft namelijk weggedaan alles wat er aan wetten bij Mozes, ja in de gehele wereld, te vinden is. Daarom moet het geweten dat in Christus gelooft, er heel zeker van zijn dat de wet met haar verschrikkingen en bedreigingen heeft afgedaan, dat het helemaal niet weet of er ooit een Mozes, een wet of een Jood bestaan heeft, want Christus en Mozes komen op geen enkele wijze overeen. (...)

Verder, als er staat 'noch Griek', dan verwerpt en verdoemt Paulus ook de wijsheid en gerechtigheid van de heidenen. Onder de heidenen waren grote en voortreffelijke mannen, Xenophon, Themistokles, Marcus Fabius, Attilius Regulus, Cicero, Pomponius Atticus en vele anderen, die, met voortreffelijke en waarlijk grootse deugden toegerust, de staat uitstekend bestuurd en vele goede daden voor het heil van die staat verricht hebben; en toch zijn zij allen met al hun wijsheid en macht, met hun buitengewoon eervolle daden, hun ongemeen hoogstaande deugden en wetten, met hun gerechtigheid, hun eredienst en hun religieus bedrijf, met al hun opsmuk, voor God niets. (Men mag natuurlijk niet denken, dat de heidenen al bij voorbaat verachters van eerbaarheid en godsdienst geweest zijn, nee, alle volken overal ter wereld hebben hun wetten, hun eredienst en hun religie gehad, zonder welke het menselijk geslacht onmogelijk te regeren valt.) Maar alles wat tot de gerechtigheid op economisch gebied, op politiek en godsdienstig gebied behoort, wat er ook maar aan gerechtigheid uit de wet voorhanden is, met de opperste gehoorzaamheid, met toepassing van het recht en met heiligheid, heeft volstrekt geen waarde voor God. En hoezo? Alleen het kleed van Christus geldt, dat wij in de doop aandoen. (...)

De vrije moge de leiding nemen en op openbaar - of privé gebied op loffelijke wijze het bestuur uitoefenen, de man moge de vrouw van zijn keuze huwen en zijn financiën op orde houden, de overheid gehoorzamen en zich ten opzichte van alle mensen eerzaam en passend gedragen, de huisvrouw moge een kuis leven leiden en haar man kinderen baren, haar huishouden zorgvuldig bestieren, de kinderen goed opvoeden; zo vervulle de knecht zijn taak met de grootst mogelijke zorgvuldigheid, hij gehoorzame zijn heer en verrichte trouw zijn dienst (wat toch zeker prachtige en uitnemende gaven en werken zijn) - en toch dient dat alles op generlei wijze tot

gerechtigheid voor God. (...) Het neemt allemaal de zonden niet weg en bevrijdt niet van de dood, het redt niet. (...)

Voor de wet en voor de wereld is er zeker wel onderscheid tussen de mensen en dat moet er ook zijn; maar deze verschillen vallen voor God weg, voor Hem zijn alle mensen gelijk. Romeinen 3:23: 'Allen hebben zij gezondigd en komen te kort aan heerlijkheid van God' (...)

3:28 ... *Want gij allen zijt één in Christus Jezus.*

Dezelfde Christus, Die Petrus, Paulus en alle heiligen hebben, hebben ook wij, gij, ik en alle gelovigen, dezelfde Christus hebben ook alle gedoopte kinderen. Dan heeft het geweten geen weet van de wet, maar ziet alleen Christus. Daarom is Paulus gewoon steeds toe te voegen: 'in Christus Jezus'. Als we Die uit het oog verliezen, is alles verloren, enz.

De fanatici geesten spreken tegenwoordig op de manier van de sofisten over het geloof in Christus en dromen dat dit een het hart aanklevende goede hoedanigheid is, buiten Christus om. Dat is een verderfelijke dwaling. Maar Christus moet zó voorgesteld worden, dat u buiten Hem helemaal niets ziet, u moet geloven dat Hij u nader en vertrouwder is dan u uzelf bent. Hij zit waarachtig niet werkloos in de hemel, maar is ons heel nabij, leeft en werkt in ons, zoals boven gezegd: 'Ik leef, doch niet meer ik, maar Christus leeft in mij' (hoofdstuk 2:20), en nu lezen wij: 'Gij hebt Christus aangedaan'. (...) Paulus stelt echter Christus voor door het Woord, daar Hij niet anders voorgesteld kan worden dan door het Woord; en zo kan Hij niet anders aangegrepen worden dan door het geloof. (...)

Buiten deze Christus hoor en zie ik niets. Dat is het ware geloof van Christus en in Christus, door dit geloof worden wij leden van Zijn lichaam, van Zijn vlees en van Zijn gebeente. Daarom leven, bewegen en zijn wij in Hem. Daarom is het speculeren van de sofisten over het geloof, van nul en generlei waarde. Zij dromen dat Christus geestelijk in ons is, dat is in onze bespiegelingen, maar dat Hij in werkelijkheid in de hemel is. Maar het behoort zo te zijn dat Christus en het geloof volledig met elkaar verbonden worden; wij moeten heel eenvoudig onze wandel hebben in de hemel en Christus moet wonen, leven en werken in ons. Hij leeft en werkt echter niet in onze bespiegelingen, maar heel echt, zeer nabij en krachtig.

3:29 *En indien gij van Christus zijt, zo zijt gij dan Abrahams zaad, en naar de belofenis erfgenamen.*

Paulus brengt hier de ganse pracht van de Libanon over op de woestijn, d.w.z. hij maakt alle heidenen tot Abrahams zaad; het aan Abraham toebedeelde vaderschap en zijn zegen gelden nu ook voor de heidenen. Dat dit eens zou gebeuren, had de Schrift reeds lang voorzien, namelijk in het woord: 'En in uw Zaad zullen alle volken gezegend worden' Genesis 22:18. Omdat wij heidenen geloven en in het geloof de zegen van het Zaad van Abraham ontvangen, daarom noemt de Schrift ons zonen van Abraham en ook erfgenamen. En zo zijn wij allen één in Christus, het Zaad van Abraham. (...)

HOOFDSTUK 4

- 1 Doch ik zeg, zo langen tijd als de erfgenaam een kind is, zo verschilt hij niets van een dienstknecht, hoewel hij een heer is van alles;
- 2 Maar hij is onder voogden en verzorgers, tot den tijd van den vader te voren gesteld.
- 3 Alzo wij ook, toen wij kinderen waren, zo waren wij dienstbaar gemaakt onder de eerste beginselen der wereld.
- 4 Maar wanneer de volheid des tijds gekomen is, heeft God Zijn Zoon uitgezonden, geworden uit een vrouw, geworden onder de wet;
- 5 Opdat Hij degenen, die onder de wet waren, verlossen zou, [en] opdat wij de aanneming tot kinderen verkrijgen zouden.
- 6 En overmits gij kinderen zijt, zo heeft God den Geest Zijns Zoons uitgezonden in uw harten, Die roept: Abba, Vader!
- 7 Zo dan, gij zijt niet meer een dienstknecht, maar een zoon: en indien gij een zoon zijt, zo zijt gij ook een erfgenaam Gods door Christus.
- 8 Maar toen, als gij God niet kendet, diendet gij degenen, die van nature geen goden zijn;
- 9 En nu, als gij God kent, ja, veelmeer van God gekend zijt, hoe keert gij u wederom tot de zwakke en arme beginselen, welke gij wederom van voren aan wilt dienen?
- 10 Gij onderhoudt dagen, en maanden, en tijden, en jaren.
- 11 Ik vrees voor u, dat ik niet enigszins tevergeefs aan u gearbeid heb.
- 12 Weest gij als ik, want ook ik ben als gij; broeders, ik bid u; gij hebt mij geen ongelijk gedaan.
- 13 En gij weet, dat ik u door zwakheid des vleses het Evangelie de eerste maal verkondigd heb;
- 14 En mijn verzoeking, die in mijn vlees [geschiedde,] hebt gij niet veracht noch verfoeid; maar gij naamt mij aan als een engel Gods, [ja,] als Christus Jezus.
- 15 Welke was dan uw gelukachting? Want ik geef u getuigenis, dat gij, zo het mogelijk ware, uw ogen zoudt uitgegraven, en mij gegeven hebben.
- 16 Ben ik dan uw vijand geworden, u de waarheid zeggende?
- 17 Zij ijveren niet recht over u; maar zij willen ons uitsluiten, opdat gij over hen zoudt ijveren.
- 18 Doch in het goede te allen tijd te ijveren is goed, en niet alleenlijk, als ik bij u tegenwoordig ben;
- 19 Mijn kinderens, die ik wederom arbeide te baren, totdat Christus een gestalte in u krijgje.
- 20 Doch ik wilde, dat ik nu tegenwoordig bij u ware, en mijn stem mocht veranderen; want ik ben in twijfel over u.
- 21 Zegt mij, gij, die onder de wet wilt zijn, hoort gij de wet niet?
- 22 Want er is geschreven, dat Abraham twee zonen had, een uit de dienstmaagd, en een uit de vrije.
- 23 Maar gene, die uit de dienstmaagd was, is naar het vlees geboren geweest; doch deze, die uit de vrije was, door de belofenis;
- 24 Hetwelk dingen zijn, die andere beduiding hebben; want deze zijn de twee verbonden; het ene van den berg Sina, tot dienstbaarheid barende, hetwelk is Agar.
- 25 Want dit, [namelijk] Agar, is Sina, een berg in Arabie, en komt overeen met Jeruzalem, dat nu is, en dienstbaar is met haar kinderen.
- 26 Maar Jeruzalem, dat boven is, dat is vrij, hetwelk is ons aller moeder.
- 27 Want er is geschreven: Wees vrolijk, gij onvruchtbare, die niet baart, breek uit en roep, gij, die geen barensood hebt, want de kinderen der eenzame zijn veel meer, dan dergene, die den man heeft.
- 28 Maar wij, broeders, zijn kinderen der belofte, als Izak was.
- 29 Doch gelijkerwijs toen, die naar het vlees geboren was, vervolgde dengene, die naar den Geest [geboren was], alzo ook nu.
- 30 Maar wat zegt de Schrift? Werp de dienstmaagd uit en haar zoon; want de zoon der dienstmaagd zal geenszins erven met den zoon der vrije.
- 31 Zo dan, broeders, wij zijn niet kinderen der dienstmaagd, maar der vrije.

4:1 Doch ik zeg, zo langen tijd als de erfgenaam een kind is, zo ver schilt hij niets van een dienstknecht, hoewel hij een heer is van alles.

4:2 Maar hij is onder voogden en verzorgers, tot den tijd van den vader tevoren gesteld.

Daar ziet u, hoe het in Paulus brandt en schuimt, opdat hij slechts de Galaten mocht terugroepen; zijn grootste wens maakt hij met zeer sterke argumenten duidelijk: hij ontleent ze aan de ervaring, aan het voorbeeld Abraham, of aan andere schriftwoorden, aan de tijdsomstandigheden en aan gelijkenissen, zodat Paulus datgene waarom het hem gaat nogal dikwijls schijnt te herhalen. Hij was immers tamelijk ver terug in de brief met zijn twistgesprek over de rechtvaardiging al gereed gekomen en had logisch bewezen dat de mensen alleen door het geloof voor God gerechtvaardigd kunnen worden. Maar omdat hem nu dit voorbeeld over de minderjarige te binnen schiet, een voorbeeld dat uit het dagelijks leven genomen is, gebruikt hij dat om de onbehouwen Galaten daarmee te vangen. Met een zekere heilige sluwheid belaaft hij ze en wil ze zo vangen. Zo zegt hij een andere keer: 'Als een sluw man heb ik u met list gevangen' (2 Korinthe 12:16). Het volk wordt gemakkelijker door vergelijkingen en voorbeelden gewonnen, dan door moeilijke en subtiele redeneringen; het ziet liever een goed geschilderde afbeelding dan een goed geschreven boek. En zo noemt Paulus na de vergelijkingen met het testament van een man, met de kerker en met de tuchtmeester, dit vanouds bekende voorbeeld van de erfgenaam en zoekt daarmee zijn lezers te bewegen. (...) En deze welsprekende wijze van redeneren zal nu tot het einde van de brief doorgaan.

Paulus zegt: zo zien jullie het ook in de burgerlijke wetten, dat de erfgenaam, ofschoon hij de baas is over alle goederen van zijn vader, nochtans maar knecht is. Hij heeft wel de belofte en de zegen van de erfenis en toch, zoals de juristen zeggen, voordat de tijd van de verlossing uit de vaderlijke macht gekomen is, houden voogden en rentmeesters hem gevangen en opgesloten, zoals een leraar dat met een leerling doet. Met betrekking tot zijn eigen goederen wordt hij als een knecht gehouden. (...) Deze afhankelijkheid en gevangenschap is heel goed voor de erfgenaam, anders zou hij door zijn dwaasheid zijn goederen verspelen.

4:3 Alzo wij ook, toen wij kinderen waren ...

Zo lijken wij op kinderen, want wij waren wel erfgenamen en hadden de belofte van de toekomstige erfenis, die ons door het Zaad van Abraham, door Christus, ten deel zou vallen; want Hij zou alle volken zegenen.

Maar omdat de tijd van de vervulling nog niet was aangebroken, kwam de voogd, de beheerder en opvoeder, onze Mozes, en hield ons opgesloten en gevangen, zodat wij, omdat onze handen gebonden waren, niet konden heersen en de erfenis in bezit nemen. Intussen heeft Mozes ons zoals de erfgenaam met de hoop op de toekomstige vrijheid gepaaid wordt de hoop op de belofte, die op haar tijd zou geopenbaard worden, te drinken gegeven, zoals men kinderen melk geeft. Dit werk van Mozes gold tot op Christus en Zijn komst; voor Zijn komst was het de tijd van de wet; nadat Hij nu gekomen is, is de tijd der wet ten einde en de tijd der genade is aangebroken. 'Tijd der wet' heeft een dubbele betekenis. Ten eerste, zij is ten einde door de komst van Christus in het vlees. Deze komst geschiedde op de door de Vader bestemde tijd. (...)

Vervolgens komt deze zelfde Christus, Die eenmaal gekomen is, dagelijks en ieder uur tot ons in de Geest. Eens heeft Hij namelijk door Zijn eigen bloed ons verlost en

geheiligd. Maar omdat wij nog niet volkomen rein zijn, maar tot op heden aan ons vlees nog resten van de zonde kleven, omdat het vlees strijdt tegen de Geest, daarom komt Hij dagelijks in de Geest tot ons en brengt van dag tot dag meer en meer de door de Vader bestemde tijd (der wet) ten einde, ja, doet de wet weg en heft haar op. En zo is Christus ook tot de vaderen dagelijks in de Geest gekomen, eer Hij eens op de bestemde tijd gekomen is; zij hadden Christus in de Geest, in wiens openbaar - wording ze geloofden, zoals wij in de geopenbaarde Christus geloven en zij werden op gelijke wijze gered als wij naar het woord uit Hebrëeën 13:8: 'Jezus Christus is gisteren en heden en ook in eeuwigheid Dezelfde.' Gisteren, voor de tijd van Zijn komst in het vlees, heden, nadat Hij in de tijd geopenbaard is, nu en in eeuwigheid is Hij dezelfde Christus. Door deze een en dezelfde Christus worden alle gelovigen van het verleden, van het heden en van de toekomst vrijgemaakt van de wet, gerechtvaardigd en gered. (...)

Er ligt dus een grote nadruk op het woordje 'wij dienden'. Alsof Paulus wilde zeggen: ons geweten was aan de wet onderworpen, die met alle kracht haar dwingelandij over ons uitoefende, ons sloeg zoals een despoot zijn gevangen slaven, ons opgesloten en gevangen hield; dat wil zeggen de wet bracht ons tot vrees, droefheid, verschrikking, ja tot wanhoop, dreigde ons met eeuwige dood en verdoemenis. Dit theologische knechtschap is erg hard, het blijft echter niet altijd, maar het duurt slechts een korte tijd, zolang wij kinderen zijn, dat is, zo lang Christus niet gekomen is. Als Hij afwezig is, zijn wij slaven, onder de wet besloten, missen de genade, het geloof en alle gaven van de Heilige Geest. Maar nadat Christus gekomen is, is het afgelopen met die gevangenis en slavernij onder de wet.

4:3 ... zo waren wij dienstbaar gemaakt onder de eerste beginselen ...

Sommigen hebben gedacht, dat Paulus hier spreekt over de stoffelijke elementen: vuur, lucht, water en aarde. Maar hij gebruikt een bijzondere manier van uitdrukken en spreekt hier over de wet van God, die hij met een denigrerende uitdrukking 'elementen van deze wereld' noemt. Zijn woorden klinken heel kettters. Paulus heeft immers ook anders de gewoonte heel geringschattend over de wet te spreken, bijvoorbeeld als hij ze noemt 'de letter, die doodt' 2 Korinthe 3:6, of als hij spreekt over de 'wet der zonde en des doods' Romeinen 8:2 of over de 'kracht der zonde' 1 Korinthe 15:56. Deze minachtende uitdrukkingen die welsprekend en zeer wezenlijk de kracht en het effect van de wet laten zien, kiest Paulus met overleg, om ons in de kwestie van de rechtvaardiging van de wet te jagen. Want de wet kan eigenlijk niets anders doen, dan het geweten schuldig verklaren, de zonden vermeederen, met dood en verdoemenis dreigen.

Paulus noemt de wet 'elementen der wereld', d.w.z. het gaat om uiterlijke letters en overleveringen, die in een boek geschreven zijn. (...)

Wanneer men de wet houdt als ware zij een maatschappelijke regel, dan levert zij een gerechtigheid op, die bij sommigen tot stand komt uit angst voor straf en bij anderen doordat zij door hun medemensen voor standvastig, oprecht, geduldig, enz. gehouden willen worden. Daarom is deze gerechtigheid eerder klatergoud en huichelarij, dan gerechtigheid te noemen.

Voorts kan de wet op zichzelf, ook bij haar beste toepassing niets anders doen dan aanklagen, verschrikken, verdoemen en doden. Maar waar de schrik voor de zonde en de dood en voor de toorn van God gevoeld wordt, daar is beslist geen gerechtigheid, daar is niets hemels, daar is geen God, maar daar zijn enkel dingen

van deze wereld. De wereld is immers niets anders dan een samenloop van zonde, dood, toorn van God, hel en van alle kwalen, die de verschrikten en bedroefden gevoelen, maar waarvan de zelfverzekerden en verachters niets bespeuren. Zonde, dood en andere kwalen zijn enkel dingen van deze wereld. Daarom spreekt Paulus terecht over de wet als de 'elementen van de wereld'.

Hoewel Paulus de gehele wet 'elementen van de wereld' noemt, zoals gemakkelijk uit het reeds gezegde begrepen kan worden, spreekt hij hoofdzakelijk over de ceremoniële wetten, die, al zijn ze heel nuttig, toch alleen bepaalde uiterlijkheden betreffen, zoals eten, drinken, kleding, plaatsen, tijden, feesten, reinigingen, offers, enz.; dat zijn toch enkel wereldse zaken, door God voorgeschreven om in dit tegenwoordige leven te kunnen bestaan en in ieder geval niet tot rechtvaardiging en tot heil. Met dit woord 'elementen der wereld' verwerpt Paulus de gehele gerechtigheid door de wet, welke met die uiterlijke ceremoniën samenhangt, ofschoon die toch door God tijdelijk verordineerd en voorgeschreven waren; Paulus veroordeelt ze en noemt ze heel minachtend 'elementen der wereld'. Zo vallen ook de keizerlijke wetten onder dit begrip 'elementen der wereld'. Zij gaan over aardse zaken, die op dit leven betrekking hebben, zoals geld, bezit, erfenis, moord, echtbreuk, roof, enz.; daarover gaat het ook in de tweede tafel van de wet der tien geboden. Maar pauselijke decreten en wetten, die huwelijk en spijs verbieden, noemt Paulus ergens anders 'leer van de demonen'; ook dat zijn elementen van deze wereld en bovendien zijn het zeer goddeloze bepalingen tegen het Woord van God en tegen het geloof, omtrent de uiterlijkheden van het leven.

Zo bewerkt de wet van Mozes buiten het aardse niets; dat wil zeggen, zowel in haar maatschappelijke als ook in haar theologische toepassing toont ze alleen de kwade dingen aan die er in de wereld zijn. Nochtans kwelt zij het geweten met haar verschrikking, zodat het geweten gaat dorsten en vragen naar de beloften van God en op Christus gaat zien. Maar daarbij behoort de Heilige Geest, Die tot diep in het hart zegt: 'Het is niet de wil van God, dat gij, nadat de wet haar werk tegen u gedaan heeft, alleen maar verschrikt en gedood wordt, nee, gij moet, als gij door de wet uw ellende en verderf beseft, toch niet wanhopen, maar in Christus geloven, Die het einde van de wet is tot gerechtigheid voor een ieder die gelooft.' Dan wordt er waarachtig niets aards geschonken, dan vallen alle aardse dingen weg, alle wetten, en dan beginnen de Goddelijke gaven. (...)

Dat zeg ik niet met de bedoeling, de wet verachtelijk te maken. Ook Paulus wil dat niet, hij wil, dat wij de wet in hoge ere houden. Maar omdat Paulus hier met de leer van de rechtvaardiging bezig is (het spreken over de rechtvaardiging is echter heel wat anders dan het spreken over de wet) was het noodzakelijk dat hij over de wet als over een zeer verachtelijke zaak spreekt. (...) Als u de schrik voor de wet voelt, moet u toch zeggen: wet ik wil niet naar je luisteren, je hebt een nare stem, verder is de volheid des tijds reeds gekomen, ik ben vrij en wil je heerschappij niet langer verdragen, enz. Dan wordt duidelijk hoe verschrikkelijk moeilijk het is, wet en genade te onderscheiden, wat voor een grote Goddelijke en hemelse gave het is, hier op hoop tegen hoop te kunnen geloven; dan wordt duidelijk, dat Paulus met zijn uitspraak, dat wij alleen door het geloof gerechtvaardigd worden, de hoogste waarheid gesproken heeft. (...)

Voor het overige moeten wij, buiten de leerschool der rechtvaardiging, met eerbied over de wet denken en haar hogelijk prijzen en dan noemen we haar heilig,

rechtvaardig, goed, geestelijk, goddelijk, enz. Als het niet over het geweten en over de rechtvaardiging gaat, moeten wij van de wet een god maken; maar als het over het geweten en over de rechtvaardiging gaat, dan is de wet echt een duivel, omdat zij ook bij de geringste aanvechting niet kan oprichten en troosten, ze doet juist het tegenovergestelde, ze verschrikt het geweten en bedroeft het en berooft het van het vaste vertrouwen, dat het gerechtigheid, leven en al het goede zal ontvangen. Daarom noemt Paulus haar verderop 'zwakke en arme elementen'. (...) De vrome moet dus leren, dat wet en Christus twee tegenovergestelde en wel volkomen onverenigbare zaken zijn; als Christus er is, dan mag de wet op geen enkele wijze heersen, maar moet uit het geweten verdwijnen en het bed (dat te smal is voor twee, Jesaja 28:20) alleen aan Christus overlaten. Alleen Hij heerse in gerechtigheid, zorgeloosheid, vreugd en leven, zodat het geweten blij kan inslapen in Christus, zonder ook maar iets te voelen van de wet, de zonde en de dood. (...)

Voor Christus is de wet heilig, na Christus is zij de dood. Daarom, waar Christus gekomen is, mogen wij eenvoudig niets weten van de wet, behalve voorzover de wet heerschappij voert tegen het vlees, dat zij temmen en onderdrukken moet. Dan strijden de wet en het vlees dat de heerschappij van de wet maar hard vindt, zolang met elkaar, tot wij sterven. (...)

4:4 *Maar wanneer de volheid des tijds gekomen is, heeft God Zijn Zoon uitgezonden, geworden uit een vrouw, geworden onder de wet.*

4:5 *Opdat Hij degenen die onder de wet waren, verlossen zou ...*

(...) Let er zorgvuldig op, hoe Paulus hier Christus beschrijft. Hij zegt, dat Deze de Zoon van God en van de vrouw is, Die om onze zonden onder de wet gesteld is, opdat Hij degenen die onder de wet waren, verlossen zou. Met deze woorden omvat hij beide, de persoon en het ambt van Christus. De persoon is bepaald door de Goddelijke en de menselijke natuur. Dat zegt Paulus duidelijk met de woorden: 'God zond Zijn Zoon, geworden uit een vrouw.' Christus is waarachtig God en waarachtig mens. Het ambt beschrijft Paulus met de woorden: 'Hij is onder de wet gesteld, opdat Hij degenen die onder de wet waren, verlossen zou.'

Bijna smadelijk, zou men willen zeggen, noemt Paulus de maagd Maria, de moeder van de Zoon van God, gewoon 'vrouw.' Dat hebben hem ook enkele van de oude vaders kwalijk genomen, die graag gezien hadden, dat Paulus haar liever maagd dan vrouw genoemd had. Maar Paulus heeft het in zijn brief over de hoofdzaak, namelijk over het Evangelie, over het geloof, over de christelijke gerechtigheid en verder over wat Christus voor iemand is en wat voor ambt Hij heeft, wat Hij om onzentwil op Zich genomen en gedaan heeft en welke weldaden Hij ons arme zondaren gebracht heeft. Omdat er iets zo groots en verbazingwekkends aan de orde is, kan de apostel niet op het maagd -zijn ingaan. Het was hem genoeg, de onschatbare en oneindige barmhartigheid van God te prediken, dat God namelijk Zijn Zoon verwaardigd heeft uit dit geslacht geboren te worden. Hier gaat het niet om de waardigheid van het geslacht, Paulus noemt slechts eenvoudig het geslacht. Door het geslacht te noemen, duidt Paulus Christus aan als ware mens, uit het vrouwelijk geslacht geboren. Paulus wil zeggen: Hij is niet uit het mannelijke en het vrouwelijke geslacht geboren, maar alleen uit het vrouwelijke geslacht. Als Paulus alleen het vrouwelijke geslacht noemt, drukt hij met 'geworden uit een vrouw' immers hetzelfde uit als wanneer hij zei 'geworden uit de maagd'.

Verder betuigt deze tekst, dat Christus dan, toen de volheid des tijds gekomen is, niet een nieuwe wet na die oude wet van Mozes gegeven heeft; Hij heeft de wet weggedaan en degenen die onder de druk van de wet stonden, verlost. Daarom is het een zeer verderfelijke dwaling van de monniken en de sofisten, als zij Christus voorstellen als een nieuwe wetgever na Mozes, niet ongelijk aan de dwaling van de Turken, die prediken dat hun Mohammed een nieuwe wetgever was, na Christus. (...) Maar Christus zegt: 'Ik ben niet gekomen opdat Ik de wereld oordele, maar opdat de wereld door Mij zalig worde' (Johannes 12:47); dat wil toch zeggen: Ik ben niet gekomen om een nieuwe wet te brengen en de mensen volgens die wet te oordelen, zoals Mozes en de andere wetgevers, Ik heb een veel hoger en beter ambt. Ik veroordeel en verdoem de wet, de wet heeft jullie gedood. Ik daarentegen doodt de wet, en zo doe Ik door de dood de dood weg. (...)

Deze verderfelijke mening, alsof Christus wetgever, tiran en rechter zou zijn, kunnen wij ook tegenwoordig, nu wij het licht van de waarheid zo helder en klaar bezitten, nog niet helemaal uit ons hart wegdoen. Zo hardnekkig houdt dat waaraan wij vanaf onze jeugd gewend zijn, stand. Jullie, jonge mensen, zijn nog nieuwe vaten en nog niet met die goddeloze overtuigingen besmet; jullie kunnen met minder moeite Christus zuiver leren kennen dan het ons ouderen mogelijk is, om deze schandelijkste voorstellingen omtrent Christus uit de ziel te bannen. Maar ook jullie zijn niet helemaal aan de strikken van de satan ontkomen. Al zijn jullie nog niet besmet met die goddeloze mening dat Christus wetgever zou zijn, dan hebben jullie toch het materiaal daarvoor in je, dat wil zeggen vlees, verstand en de boosheid van een natuur, die niet anders kan dan Christus voor een wetgever houden. Daarom moeten jullie er uit alle macht naar streven, dat jullie Christus leren kennen en zien, zoals Paulus Hem in deze tekst laat zien. Maar als deze verdorvenheid van de natuur ook nog door valse leraars (daarvan heeft de wereld er genoeg, oude en nieuwe valse leraars) ondersteund wordt, wordt het kwaad dubbel zo groot. Want als de in zichzelf verdorven natuur ook nog door een goddeloze leer ondersteund wordt, is het onmogelijk om zich geen verkeerde voorstelling van Christus te maken; de natuur op zichzelf heeft dat valse beeld van Christus al en daarbij komt dan nog die verkeerde leer, die de valse voorstellingen nog versterkt en ze zo krachtig in de harten inprent, dat ze niet dan met grote moeite eruit weggedaan kunnen worden. (...)

Maar op welke wijze en hoe heeft Christus ons nu verlost? Op deze manier: Hij is onder de wet gesteld. Christus, Die gekomen is, vond ons allen als gevangenen onder onze opvoeders en voogden, dat wil zeggen in verzekerde bewaring onder de wet. Wat heeft Hij gedaan? Hij is de Heer van de wet, daarom heeft de wet geen recht tegen Hem, kan Hem niet aanklagen, omdat Hij de Zoon van God is. Hij, Die niet onder de wet was, heeft Zich vrijwillig aan de wet onderworpen. Toen heeft de wet alles tegen Hem in stelling gebracht, wat ze ook tegen ons in stelling bracht. Maar ons heeft de wet aangeklaagd en verschrikt, zij heeft ons onderworpen aan de zonde, de dood en de toorn van God en ons verdoemd met haar vonnis. En dat heeft zij naar recht gedaan, omdat wij allen zondaren zijn, enz. Maar Christus 'heeft geen zonde gedaan en er is geen bedrog in Zijn mond gevonden', 1 Petrus 2:22. Hij was aan de wet niets schuldig. En toch heeft de wet tegen een zo heilige, rechtvaardige en Gode welgevallige op gelijke wijze gewoed als tegen ons vervloekte en verdoemde zondaren, ja zij heeft tegen Christus nog erger gewoed. Zij heeft Hem aangeklaagd als lasteraar en oproerling, zij heeft Hem voor God schuldig gemaakt aan alle zonden van de gehele wereld, tenslotte heeft zij Hem zulk een droefheid en verschrikking

gebracht, dat Hij bloed zweette, uiteindelijk heeft zij Hem door haar vonnis gedoemd tot de dood, ja tot de dood aan het kruis.

Dat is inderdaad een wonderlijk tweegevecht, waar de wet, het schepsel, zo met de Schepper in botsing komt en tegen alle recht in aan de Zoon van God heel haar dwingelandij bedrijft, die zij tegen ons, de zonen des toorns, bedreven heeft. Omdat de wet zich verschrikkelijk en goddeloos aan haar God vergrepen heeft, wordt zij nu ter verantwoording geroepen en aangeklaagd. Dan spreekt Christus: *Vrouwe Wet, gij keizerin en machtigste en wreedste tiranne over het ganse menselijke geslacht, wat heb Ik misdaan, dat gij Mij, de onschuldige, hebt aangeklaagd, verschrikt en veroordeeld?* Dan wordt de wet, die tevoren alle mensen verdoemd en gedood heeft, daar zij niets tegen deze aanklacht tot haar verdediging en reiniging kan inbrengen, op haar beurt zelf verdoemd en ter dood gebracht, zodat zij haar recht verliest, niet alleen tegen Christus (tegen Hem heeft zij ten onrechte gewoed en Hem gedood), de wet verliest haar recht ook tegen allen die in Christus geloven. Dan zegt Christus: Komt tot Mij, allen die onder het juk der wet zuchten. Ik had de wet volkomen terecht kunnen overwinnen zonder enig kwaad te lijden, want Ik ben de Heer der wet en daarom heeft zij geen recht van spreken tegen Mij. Maar terwille van jullie, die onder de wet waren, heb Ik jullie vlees aangenomen en Mij aan de wet onderworpen, dat wil zeggen, ten overvloede heb Ik mij vernederd tot dezelfde kerker, tirannie en slavernij van de wet als waarin jullie geknecht waren; ik heb verdragen dat de wet over Mij, haar Heer, heer werd, Mij in verschrikkingen stortte, Mij onderwierp aan de zonde, de dood en de toorn van God, wat de wet allemaal niet mocht doen. En zo heb Ik de wet met dubbel recht overwonnen, neergeworpen en dodelijk getroffen: ten eerste als Zoon van God, als Heer der wet, en vervolgens in jullie persoon, wat hetzelfde is als hadden jullie de wet zelf overwonnen. (...)

De wet, die zich aan de onschuldige Christus vergrepen heeft, is daarom als het ware een rover en een tempelschender, de moordenaar van de Zoon van God; derhalve heeft zij alle recht verloren en verdient de verdoemenis. Overal waar Christus is of tenminste waar Zijn Naam genoemd wordt, daar is de wet gedwongen ver weg te gaan en voor deze Naam te vluchten, zoals de duivel voor het kruis. Daarom zijn wij gelovigen vrij van de wet door Christus, Die door Zichzelf over de wet getriomfeerd heeft. Deze heerlijke triomf, die Christus voor ons behaald heeft, is ons zonder welke werken dan ook ten deel gevallen, hij wordt alleen in het geloof aangegrepen. Bij gevolg rechtvaardigt alleen het geloof. (...)

Zo is Christus een Goddelijke en een menselijke persoon, geboren uit God voor alle eeuwen, uit de maagd in de tijd, niet gekomen om wetten uit te vaardigen, maar om ze te verdragen en weg te doen. (...)

Dat Christus echter in het Evangelie geboden geeft en wetten leert, of veeleer uitlegt, heeft niet betrekking op het leerstuk van de rechtvaardiging, maar behoort tot de leer van de goede werken. Het is namelijk niet het eigenlijke werk van Christus, waarvoor Hij in de wereld gekomen is, om de wet te onderwijzen, dat deed Hij terloops, zoals Hij in het voorbijgaan ook nog dit deed: zieken genezen, doden opwekken, onwaardigen weldoen, bedroefden troosten, enz. Dat zijn heerlijke en Goddelijke werken en weldaden, maar dat is niet het voornaamste van Christus. De profeten hebben ook de wet onderwezen en wonderen verricht. Maar Christus is God en mens, Die in de strijd tegen de wet al haar woede en tirannie geleden heeft en juist daardoor, dat Hij de wet hield en verdroeg, de wet in Zichzelf heeft overwonnen. En daarna heeft Hij in Zijn opstanding uit de dood de wet, onze kwalijkste vijand,

verdoemd en uit het middelpunt weggedaan, zodat zij ons voortaan verder niet veroemen en doden kan. Daarom is dat het eigenlijke en ware werk van Christus, dat Hij strijdt tegen de wet, de zonde en tegen de dood van de gehele wereld en wel zo, dat Hij het tegen die machten volhoudt en ze daardoor in Zichzelf overwint en tenietdoet; zo bevrijdt Hij ons van de wet en van alle kwaad. Het zijn dus deelweldaden van Christus, als Hij de wet onderwijst en wonderen doet; dat was niet de voornaamste reden van Zijn komst. Want de profeten en vooral de apostelen hebben grotere wonderen gedaan dan Christus Zelf (Johannes 14:12).

Als Christus in Zijn eigen persoon de wet overwonnen heeft, volgt daaruit noodzakelijk, dat Hij van nature God is. Want niemand, hetzij hij mens is of engel, staat boven de wet, dat geldt alleen van God. Maar Christus staat boven de wet, omdat Hij haar overwonnen en verwurgd heeft, daarom is Hij de Zoon van God en van nature God. Daarom, als u op deze manier Christus aangrijpt, zoals Paulus Hem hier beschrijft, zult u niet dwalen noch verloren gaan. Dan zal het mogelijk zijn, een mening te hebben over alle levenswijzen, over de godsdienst en de godsdienstige oefeningen van de gehele wereld. Maar als het ware beeld van Christus uitgewist of ook alleen maar verdonkerd wordt, raakt alles zeker door elkaar, want de natuurlijke mens kan niet oordelen over de wet van God. Dan houdt de kunst van de filosofen, juristen en van ieder ander op. De wet heerst namelijk over de mens, dus beoordeelt zij de mens, en niet de mens de wet. Alleen de christen oordeelt over de wet. En hoe? Hij weet, dat zij niet rechtvaardigt. Waarom houdt men er zich dan aan, als zij niet rechtvaardigt? De rechtvaardigen mikken met hun gehoorzaamheid aan de wet niet op gerechtigheid voor God, die alleen door het geloof ontvangen wordt, zij hebben vrede in de wereld, dankbaarheid jegens God en het goede voorbeeld op het oog, waardoor zij anderen uitnodigen tot het geloof in het Evangelie, enz. De paus heeft de ceremoniële wetten, de zedelijke wetten en het geloof zo door elkaar gehaald, dat hij tussen die alle al helemaal geen verschil meer maakte, wat tenslotte leidde tot een voorkeur voor de ceremoniële wetten boven de zedelijke wetten en vervolgens voor de zedelijke wetten boven het geloof.

4:5 ... en opdat wij de aanneming tot kinderen verkrijgen zouden.

Hier gaat het om het kindschap Gods. Paulus roemt hier het woord uit Genesis 22:18: 'In zijn Zaad zullen gezegend worden', enz. Hierboven heeft hij als zegen van het Zaad van Abraham genoemd: de gerechtigheid, het leven, de belofte van de Geest, de verlossing van de wet, het testament, de belofte, enz. Hier noemt hij er het kindschap en de erfenis van het eeuwige leven bij. Dat vloeit alles voort uit de zegen. Want als door dit gezegende Zaad de vloek is opgeheven, dat is de zonde, de dood, enz., dan volgt in plaats daarvan de zegen, dat is de gerechtigheid, het leven en al het goede. (...)

Door welke verdienste hebben wij deze gerechtigheid, dit kindschap en de erfenis van het eeuwige leven ontvangen? Door geen enkele. (...)

Dit kindschap hebben wij alleen ontvangen op grond van de verlossing door Jezus Christus, de Zoon van God. Hij is onze overvloeierende, onbeschrijfelijke en eeuwige verdienste, of dat nu uit billijkheidsoverwegingen of op grond van waardigheid is. Tegelijk met dit geschonken kindschap hebben wij ook de Heilige Geest ontvangen, Die God door het Woord gezonden heeft in onze harten, Die luidkeels roept: Abba, lieve Vader! Daarover spreekt Paulus nu.

4:6 *En overmits gij kinderen zijt, zo heeft God den Geest Zijns Zoons uitgezonden in uw harten ...*

Het zenden van de Heilige Geest geschiedt op tweeërlei wijze.

1. In de eerste gemeente werd de Heilige Geest in een duidelijke en zichtbare gestalte gezonden. Zo daalde Hij bij de Jordaan op Jezus neer in de gedaante van een duif; op de apostelen en de andere gelovigen kwam Hij in de gedaante van vuur! Dat was de eerste uitstorting van de Heilige Geest, die was noodzakelijk in de eerste gemeente, die wegens de ongelovigen met duidelijke tekenen gesticht moest worden, zoals Paulus in 1 Korinthe 14:22 betuigt: 'Het spreken in tongen is een teken, niet voor de gelovigen, maar voor de ongelovigen.' Maar later, toen de kerk vergaderd en door deze tekenen versterkt was, was het voortduren van deze zichtbare uitstorting van de Heilige Geest niet meer nodig.
2. De andere uitstorting van de Heilige Geest is er, als de Heilige Geest door het Woord in de harten van de gelovigen komt, zoals in deze tekst staat: 'God zond de Geest Zijns Zoons in de harten.' Dit zenden geschied zonder zichtbare tekenen, als wij namelijk door het Woord dat wij horen, vuur en licht ontvangen en zo andere en nieuwe mensen worden, met een nieuw oordeel, een nieuwe gezindheid en nieuwe bewegingen des harten. Deze verandering en het nieuwe oordeel zijn niet het werk van het menselijk verstand of de menselijke deugd, het is alles geschenk en werking van de Heilige Geest, Die komt met het gepredikte Woord, dat door het geloof de harten reinigt en de geestelijke bewegingen in ons werkt. Daarom is er een zeer groot onderscheid tussen ons en de vijanden en bedervers van het Woord. God zij dank, kunnen wij vanuit het Goddelijk Woord tot een betrouwbaar oordeel komen met betrekking tot de wil van God jegens ons, met betrekking tot alle wetten en leerstellingen, met betrekking tot ons eigen leven en het leven van anderen. Maar de pausgezinden en de fanatici kunnen over geen enkele zaak een gemotiveerd oordeel vellen. De laatsten verminken en bederven het Woord, de eersten vervolgen en lasteren het. Zonder het Woord is er geen recht oordeel over welke zaak dan ook.

Maar het wordt niet openlijk zichtbaar, dat wij in de geest vernieuwd zijn en de Heilige Geest hebben. Maar ons oordelen, ons spreken en ons belijden geven genoegzaam te kennen, dat de Heilige Geest met Zijn gaven in ons is. Want tevoren konden wij over geen enkele zaak recht oordelen, toen konden wij niet zoals nu belijden dat alles van onszelf zonde is en verdoemd, dat Christus alleen ten volle onze geldige verdienste is, waaraan wij niets behoeven toe te voegen, Christus is onze *meritum congrui* (passend) et *condigni* (waardig). Maar wij kunnen nu zo spreken, omdat de Zon der waarheid ons verlicht. Daarom moet het op ons geen indruk maken, dat de wereld, van wier werken wij getuigen moeten dat zij slecht zijn, ons voor schadelijke kettters en oproermakers houdt. Zij zeggen dat wij de godsdienst zouden omverwerpen en de openbare rust bedreigen; ja zij houden het er voor dat wij door de duivel bezeten zijn, die uit ons zou spreken en al ons doen en laten zou regeren Tegenover dit verwerpelijk oordeel van de wereld is ons het getuigenis van ons geweten genoeg; want wij weten dat het een gave van God is, dat wij niet alleen in Christus geloven, maar Hem ook in het openbaar verkondigen en voor de wereld belijden. Zoals wij in het hart geloven, zo spreken wij met de mond, naar het psalmwoord: 'Ik geloof, daarom spreek ik, ik word echter diep vernederd' Psalm 116:10.

Verder: wij oefenen ons in Godsvrucht en mijden de zonde zoveel wij kunnen. Als wij zondigen, gebeurt dat niet met opzet, maar in onwetendheid en zijn wij bedroefd.

Wij kunnen vallen omdat de duivel ons dag en nacht belaagt, bovendien kleven de resten van de zonde ons vlees aan.

Voorzover het dus ons vlees betreft, zijn wij zondig, ook na het ontvangen van de Heilige Geest. Er is uiterlijk geen groot verschil tussen een christen en een fatsoenlijk mens. Want de werken van de christenen zijn voor het oog broos. De christen doet zijn plicht overeenkomstig zijn roeping, bestuurt de gemeenschap, regeert zijn huis, beplant zijn akker, geeft raad, is vrijgevig en dient de naaste. De vleeselijke mens acht zulke dingen niet zo hoog, maar meent dat ze gewoon zijn en niets bijzonders, alle mensen, ja ook de heidenen, kunnen die doen. De wereld ontwaart niet wat van de Heilige Geest is, daarom heeft zij een averechts oordeel over , het werk van de vromen. Maar de hoogdravende heiligheid van de huichelaars en hun zelfgekozen werken bewondert de wereld niet alleen, zij verbindt daaraan religieuze verering en ondersteunt ze ook nog met veel geld. De werken van de vromen, die voor het oog broos en gering zijn (maar ze zijn toch goed en door God aanvaard, omdat zij in het geloof geschieden, met een blij gemoed, in gehoorzaamheid en dankbaarheid jegens God) erkent de wereld niet als goed, ze acht die zo weinig, dat zij er slechts afkeuring en veroordeling voor over heeft, alsof het over zeer grote goddeloosheid en ongerechtigheid gaat. Daarom gelooft de wereld er niets van, dat wij de Heilige Geest hebben. Doch in tijd van tegenspoed en kruis en van het belijden van het geloof (en daarbij gaat het om de eigenlijke en belangrijkste werken van de gelovigen) als vrouw, kind, goederen en het leven moeten worden achtergelaten of Christus moet worden verloochend, dan blijkt duidelijk, dat wij in de kracht van de Heilige Geest het geloof, Christus en Zijn Woord belijden.

We mogen er dus niet aan twijfelen dat de Heilige Geest in ons woont, wij moeten met standvastigheid vasthouden dat wij de 'tempel van de Heilige Geest zijn', zoals Paulus zegt in 1 Korinthe 6:19. Als iemand liefde voor het Woord van God gevoelt en graag over Christus hoort, spreekt, denkt, dicteert en schrijft, dan moet hij weten, dat dát niet het werk is van de menselijke wil of van het verstand, maar het werk van de Heilige Geest. Zulke dingen kunnen onmogelijk geschieden zonder de Heilige Geest. Waar echter haat tegen en verachting van het Woord is, daar regeert de duivel, de god van deze wereld, in de harten van mensen, verblindt ze en houdt ze gevangen; hij verhindert dat het licht van het Evangelie en van de heerlijkheid van Christus hen verlicht. Dat zien wij tegenwoordig bij het volk dat geen idee van het Woord van God heeft, maar dat Woord diep veracht en er zich niets van aantrekt, als ware het iets totaal onbelangrijks. Maar als er mensen zijn, in wie de vlam brandt van de hunkering naar het Woord, dan mogen die dankbaar erkennen, dat hun deze innerlijke beweging door de Heilige Geest geschonken is. Want met deze innerlijke beweging worden wij niet geboren; die kan ook niet, door welke wetten dan ook, aangekweekt worden. Dat is enkel en alleen de verandering door de rechterhand van de Allerhoogste. Daarom als wij graag luisteren naar de prediking over Christus, de Zoon van God, Die om onzentwil mens is geworden en Zich aan de wet heeft onderworpen om ons te verlossen, dan zendt God door en met deze prediking zeker de Heilige Geest in onze harten. Daarom is het voor de vromen zeer nuttig te weten dat zij de Heilige Geest hebben.

Dat zeg ik, om de verderfelijke leer van de sofisten en monniken af te wijzen, die zij onderwezen en gehandhaafd hebben, dat namelijk niemand zeker zou kunnen weten of hij in de genade is, ook al heeft hij naar zijn beste krachten goed gedaan en onberispelijk geleefd. Deze zeer verbreide en algemeen aanvaarde mening was een basisleerstuk van het geloof in het gehele pausdom en door deze goddeloze

overtuiging hebben zij de leer van het geloof volslagen geruineerd, zij hebben het geloof omvergeworpen, de gewetens in verwarring gebracht, Christus uit de kerk verdreven, alle weldaden en gaven van de Heilige Geest verduisterd en geloochend, de ware aanbidding weggedaan en afgodendienst, verachting en lastering van God in de harten van de mensen gevestigd. Want wie twijfelt met betrekking tot de wil van God jegens hem en niet de zekerheid heeft dat hij in de genade is, die kan niet geloven dat hij vergeving van zonden heeft, dat hij in de zorg van God is en dat hij gered kan worden.

Augustinus zegt heel juist en op een vrome wijze, *dat ieder heel zeker van zijn geloof is, als hij het heeft*. Dat ontkennen zij. Zij zeggen, het is er verre van dat ik met zekerheid zou vaststellen, dat ik in de genade ben, dat ik heilig ben, dat ik de Heilige Geest heb, ook als ik heilig leef en alles doe. Voor deze goddeloze mening, waarop het hele rijk van de paus steunt, behoren jullie, jongeren, te vluchten en te huiveren als voor de meest schadelijke pest, omdat jullie daar nog niet door aangetast zijn. Wij, ouderen, zijn vanaf onze jeugd in deze dwaling opgevoed en hebben die zo zeer ingezogen, dat ze diep in ons hart wortel geschoten heeft. Daarom moeten wij deze dwaling met even veel ijver afleren als wij het ware geloof aanleren. Het is heel erg nodig, dat wij met zekerheid vaststellen dat wij in de genade zijn, dat wij God om Christus' wil behagen, dat wij de Heilige Geest hebben. Paulus zegt in Romeinen 8:9: 'Wie de Geest van Christus niet heeft, die behoort Hem niet toe'; wat zulk een mens in twijfel denkt, spreekt, doet, is zonde, omdat alles wat niet uit het geloof is, zonde is.

Daarom, wie een ambt in de kerk of in de staat bekleedt, moet vast kunnen geloven dat zijn ambt God behaagt. Deze zekerheid zal hij echter nooit hebben, als hij niet de Heilige Geest heeft. Maar u zegt: ik twijfel er niet aan, dat het ambt God behaagt, omdat het door God ingesteld is, maar ik twijfel eraan of de persoon God behaagt. Die vraag moet men dan aan de theologie stellen, die er vooral op uit is ons de zekerheid te verschaffen, dat niet alleen het ambt van de persoon, maar ook de persoon zelf God behaagt; want die persoon is gedoopt, gelooft in Christus, is door Zijn bloed van alle zonden gereinigd, leeft in de gemeenschap van de kerk en verder heeft hij niet alleen de reine leer van het Woord lief, maar verheugt zich er zeer over dat die verbreid wordt en dat het aantal gelovigen groeit, daarentegen haat hij de paus en de geestdrijvers met hun goddeloze leer, overeenkomstig het woord uit Psalm 119:113: 'Wufte mensen haat ik, maar Uw wet heb ik lief' (Luthers vertaling).

Daarom moeten wij goed vasthouden, dat niet alleen ons werk God behaagt, maar ook onze persoon. Alles wat die ook buiten het ambt om zegt, doet of denkt, behaagt God, niet om onzentwil, maar om Christus' wil, van Wie wij geloven dat Hij voor ons onder de wet gesteld is. Wij zijn er heel zeker van, dat Christus God behaagt, dat Hij heilig is, enz.

Zoals Christus God behaagt en wij Hem aanhangen, zoveel behagen ook wij God en zijn ook wij heilig. En al kleeft nog de zonde aan ons vlees en glijden wij tot nu toe dagelijks uit, dan is toch de genade rijker en machtiger dan de zonde. (...) Daarom kan de zonde ons niet verschrikken of doen twijfelen, ten aanzien van de in ons werkende genade van God. (...) Zolang deze ontzagwekkende Christus, aan de rechterhand van God zit en voor ons bidt, kunnen wij niet twijfelen aan de genade van God jegens ons.

En dan heeft God ook nog de Geest van Zijn Zoon uitgezonden in onze harten, zoals Paulus hier zegt. Maar Christus is er in Zijn Geest heel zeker van dat Hij God behaagt. Daarom moeten ook wij, die dezelfde Geest van Christus hebben, er zeker van zijn dat wij in de genade zijn ter wille van Hem, Die er zeker van is. Tot zover over het innerlijk getuigenis, dat ons hart de grootst mogelijke zekerheid geeft dat het in de genade is en de Geest van God heeft. De uiterlijke tekenen werden reeds boven vermeld: graag over Christus horen, onderwijzen, danken, loven, Hem belijden, ook als bezit en leven op het spel staan, verder overeenkomstig de roeping naar ontvangen krachten zijn plicht doen in het geloof, in de vreugde, enz., geen behagen scheppen in de zonden, niet indringen in een vreemd beroep, maar het eigen beroep uitoefenen, de arme broeder ondersteunen, de bedroefde troosten, enz. Door zulke tekenen worden wij achteraf (a posteriori) ervan verzekerd, dat wij in de genade zijn. Ook de goddelozen hebben deze tekenen, maar niet zuiver. (...)

Daarom moet ieder zich eraan gewennen dat hij goed vasthoudt, dat hij in de genade is en zijn persoon met de werken ervan God behaagt. Als hij twijfel gevoelt, oefene hij zijn geloof, strijde hij tegen de twijfel en spanne zich in om de zekerheid te verkrijgen, zodat hij kan zeggen: ik weet dat ik aangenomen ben, de Heilige Geest heb, niet om mijn waardigheid of deugd, maar om Christus, Die Zich voor ons onderwierp aan de wet en de zonde van de wereld gedragen heeft. In Hem geloof ik. Als ik een zondaar ben en dwaal, Hij is rechtvaardig en kan niet dwalen. En verder, hoor, lees, zie en schrijf ik graag over Hem en wens niets liever dan dat Zijn Evangelie aan de wereld bekend wordt en dat velen bekeerd worden.

Dat zijn gewisse kentekenen dat de Heilige Geest er is; zulk een liefde en lust tot Christus en Zijn Woord en werk komen niet in het hart door menselijke inspanningen, zij kunnen ook niet door welke oefeningen of vlijtige arbeid dan ook verworven worden, maar vallen ons alleen door Christus ten deel, Die ons in de eerste plaats door de kennis van Zijn heil rechtvaardig maakt, vervolgens een rein hart schept en nieuwe bewegingen des harten teweegbrengt, verder die zekerheid schenkt, dat wij de Vader om Christus behagen; verder geeft Hij ons zekerheid in het beoordelen, zodat wij onderzoeken kunnen, wat wij vroeger niet wisten of geheel en al verachtten. Wij moeten ons dus dagelijks meer en meer van de onzekerheid naar de zekerheid toe vechten en ons inspannen om deze dodelijke mening, dat de mens niet zou weten of hij in de genade is deze mening heeft de gehele wereld verslonden - met wortel en tak uit te roeien. Want als wij eraan twijfelen, of wij in de genade zijn en of wij God om Christus' wil behagen, dan verloochenen wij de verlossing door Christus en verloochenen wij domweg al Zijn weldaden. (...)

4:6 ... **Die roept: Abba, Vader!**

Paulus had ook kunnen zeggen, God heeft de Geest van Zijn Zoon in onze harten uitgezonden, Die daar roept: *Abba, lieve Vader*. Maar na rijp beraad zegt hij: 'Die daar schreeuwt'; hij wil de verzoeking aangeven van de christenmens, die altijd nog zwak is en een zwak geloof heeft. In Romeinen 8:26 noemt hij deze schreeuw een 'onuitsprekelijke zuchting'. 'Evenzo komt ook de Geest onze zwakheden te hulp, want wij weten niet wat wij bidden moeten, zoals het behoort, maar de Geest Zelf doet dat in onze plaats met onuitsprekelijke zuchtingen.'

Het is een geweldige troost, als Paulus hier spreekt over het schreeuwen van de Heilige Geest, Die door God in onze harten uitgezonden is: *Abba, Vader*, enz.; zo staat er ook in Romeinen 8:26, dat de Geest onze zwakheden te hulp komt en het

voor ons met onuitsprekelijke zuchtingen opneemt. Wie dat vast zou geloven, zou door geen enkele nog zo grote verzoeking verloren kunnen gaan. Maar er zijn vele zaken, die het geloof in de weg staan. Ten eerste is ons hart in zonden geboren, verder is ons dit kwaad aangeboren dat wij aan Gods goedheid jegens ons twijfelen; wij kunnen er niet met zekerheid aan vasthouden, dat wij God behagen, enz. Bovendien 'gaat de duivel, onze tegenpartij, rond als een briesende leeuw' (1 Petrus 5:8). De duivel houdt ons voor: *je bent een zondaar, daarom toorn God over je en zal je voor eeuwig verderven*. Tegenover dit harde en onverdragelijke geschreeuw, hebben wij niets te stellen, wat ons zou kunnen oprichten en troosten; wij hebben alleen het blote Woord, dat Christus voorstelt als overwinnaar over zonde en dood en alle kwaad. Maar dat in die verzoeking en in die strijd vast te houden, kost moeite, ja, dat is zwaar werk. Dan vertoont Christus Zich aan geen menselijk zintuig. Wij zien Hem niet, het hart voelt Zijn tegenwoordigheid en hulp niet in de verzoeking. Ja, dan schijnt Christus op ons vertoornd te zijn en ons te verlaten. Dan wordt de mens in de verzoeking de kracht van de zonde gewaar, de zwakheid van zijn vlees, de twijfel, hij wordt gewaar de vurige pijlen van de duivel, de schrik van de dood, hij voelt de toorn en het gericht van God. Dat alles schreeuwt verschrikkelijk hard tegen ons, zodat er helemaal niets schijnt over te blijven dan wanhoop en eeuwige dood.

Maar midden in deze verschrikkingen van de wet, in dit bulderen van de zonde, in de beroeringen door de dood, midden in het brullen van de duivel, begint, zoals Paulus zegt, de Heilige Geest in ons hart te schreeuwen: *Abba, lieve Vader!* Deze schreeuw overstemt alles en dringt heen door het zo luide en verschrikkelijk geschreeuw van de wet, de zonde, de dood, de duivel, enz., dringt door de wolken en de hemel heen en bereikt het oor van God.

Paulus wil met deze woorden aanduiden de zwakheid die nog in de vromen is, zoals ook in Romeinen 8:26 staat: 'De Geest komt onze zwakheden te hulp.' Daar het gevoel van het tegenovergestelde sterk is bij ons, dat wil zeggen omdat wij meer de toorn van God dan Zijn gunst jegens ons gewaar worden, enz., daarom wordt de Heilige Geest in onze harten uitgezonden, Die niet zucht, niet roept, maar heel hard schreeuwt: *Abba, lieve Vader*, en Die voor ons naar de wil van God met onuitsprekelijke zuchtingen bidt. En hoe?

In de ernstige verschrikkingen en in de strijd van het geweten grijpen wij weliswaar Christus aan en geloven in Hem als onze Heiland. Maar dan verschrikt de wet ons zo hevig en brengt de zonde ons in verwarring; tenslotte strijdt de duivel tegen ons met alle mogelijke middelen en met zijn vurige pijlen en probeert uit alle macht ons Christus te ontroven en alle troost uit te blussen. Dan duurt het niet lang meer of wij delven het onderspit helemaal en worden wanhopig; dan zijn wij namelijk 'dat gekrookte riet en die rokende vlaswiek' (Mattheüs 12:20). Maar intussen komt toch de Heilige Geest onze zwakheden te hulp, bidt voor ons met onuitsprekelijke zuchtingen en schenkt aan onze geest het getuigenis dat wij kinderen van God zijn. Op deze manier wordt te midden van de verschrikkingen onze geest weer opgericht, zodat deze tot onze Heiland en Hogepriester zucht, de zwakheid van het vlees overwint en weer troost ontvangt en zegt: *Abba, lieve Vader*. Dit zuchten, dat wij nauwelijks voelen, noemt Paulus schreeuwen en onuitsprekelijk zuchten, dat hemel en aarde vervult. Dan weer noemt hij dat schreeuwen ook zuchten van de Geest, omdat de Geest in al onze zwakheid en aanvechting dit schreeuwen in ons hart verwekt. (...)

Maar wij houden dit zuchten, dat wij in deze verschrikkingen, in deze zwakheid van ons uiten, zo weinig voor schreeuwen, dat wij nauwelijks opmerken dat er zuchten is.

Ons geloof, dat in de verzoeking tot Christus zucht, is namelijk heel zwak, voorzover het ons gemoed betreft. Daarom horen wij dit schreeuwen niet. Wij hebben alleen het Woord, dat grijpen wij aan in deze strijd en zuchten, wat wij merken dit zuchten tot op zekere hoogte, maar het schreeuwen horen wij niet. Maar Paulus zegt, dat Hij Die de harten doorzoekt, weet waarnaar de Geest verlangt. Voor deze Hartendoorzoeker is dit zwakke zuchten - want voor het vlees lijkt het zwak - heel hard schreeuwen en onuitsprekelijk zuchten en in vergelijking daarmee is er van het geweldige en angstaanjagende gebrul van de wet, de zonde, de duivel en de hel niets, maar dan ook helemaal niets te horen. Niet voor niets dus noemt Paulus dit zuchten van het vrome aangevochten hart, schreeuwen en onuitsprekelijk zuchten van de Geest, want het vervult de hemel helemaal en dit schreeuwen is zo hard, dat de engelen menen, dat zij niets anders horen dan dit schreeuwen.

Maar bij ons heerst een volkomen tegenovergesteld gevoel. Dat beetje zuchten van ons schijnt de hemel niet zo te vervullen, dat het als het enige in de hemel door God en de engelen gehoord wordt, nee wij menen, vooral als de verzoeking blijft voortduren, dat de duivel verschrikkelijk tegen ons brult, dat de hemel davert, de aarde beeft, ja alles in puin gaat vallen, dat alle schepselen ons met boosheden bedreigen, dat de hel zal opengaan en ons verslinden. Dat gevoel is in onze harten, die verschrikkelijke stem en dat vreselijke visioen horen en zien wij overal. En dat is het, wat Paulus in 2 Korinthe 12 zegt, dat de kracht van Christus in onze zwakheid volbracht wordt. Dan namelijk is Christus waarlijk almachtig, dan regeert en triomfeert Hij werkelijk in ons, als wij, om zo te zeggen, geheel en al zwak (omni-infirmi) zijn, zodat wij nauwelijks een zucht kunnen slaken. Maar Paulus zegt, dat zo'n zucht in Gods oren overluid schreeuwen is, dat hemel en aarde vervult. (...)

Wij, die nu tegengesproken worden door en veel leed te verdragen hebben van de paus, de tirannen en de geestdrijvers, die ons rechts en links bestrijden, kunnen niets anders doen dan zulke zuchten slaken en die zijn onze hele wapenrusting geweest, waarmee wij in al die jaren de aanslagen van onze tegenstanders vrijdeld hebben en begonnen zijn het rijk van de antichrist te verwoesten. Zulke zuchten van ons zullen ook Christus ertoe bewegen de dag van Zijn heerlijke toekomst te bespoedigen, waarop Hij alle macht, heerschappij en geweld zal verdelgen en al Zijn vijanden onder Zijn voeten zal leggen. Amen. (...)

De pausgezinden hebben ervan gedroomd, dat de heiligen zo van de Heilige Geest vervuld waren, dat zij nooit aanvechting gevoeld of gehad zouden hebben. Zo spreken ze echter alleen maar speculatief over de Heilige Geest, zoals de geestdrijvers dat tegenwoordig ook doen. Maar Paulus zegt dat de kracht van Christus alleen in onze zwakheden volbracht wordt en dat de Heilige Geest onze zwakheden te hulp komt en voor ons met onuitsprekelijke zuchtingen bidt, enz. En zo hebben wij de Heilige Geest met Zijn hulp en met Zijn troost dan het meest nodig en is Hij het dichtst bij ons, als wij geheel onmachtig en de wanhoop nabij zijn. (...)

U zult ook opmerken, dat Paulus zegt dat de Heilige Geest in de verzoeking niet voor ons bidt met omhaal van woorden, maar alleen met zuchten, dat dan ook nog onuitsprekelijk is. Hij maakt ook geen gebruik van veel gejammer en tranen: 'Erbarm u over mij, o God, enz.'; de Heilige Geest schreeuwt en zucht alleen maar dit: 'O Vader!' Dat is heel kort, maar het zegt alles. Daar spreekt niet de mond, maar het hart, alsof het zeggen wilde: al word ik ook benauwd van alle zijden en schijn ik verlaten, ja verworpen van voor Uw aangezicht, ik ben nochtans een zoon om

Christus' wil, ik ben bemind om des Beminden wil. Daarom is het woord Vader recht uit het hart gesproken, zeer welsprekend en het gaat boven alles uit wat Demosthenes, Cicero en al de grootste redenaars die er ooit op de wereld geweest zijn, hadden kunnen zeggen. Dat wordt niet met woorden, maar met zuchten uitgedrukt en dan schieten alle woorden van alle redenaars tekort; die zuchten zijn onuitsprekelijk.

Met lange uiteenzettingen heb ik aangetoond, dat een christenmens heel zeker moet weten, dat hij in de genade van God is en dat hij de Heilige Geest in het hart heeft, vooral als de christen zijn eigenlijke taak vervult en dat is het al lijdende belijden. Dat heb ik gedaan, opdat u de zeer schadelijke mening van het ganse rijk van de paus geheel zou mogen verwerpen. Daar onderwijst men, dat de christenmens over de genade van God jegens hem in het onzekere moet zijn. Maar als deze mening heerst, dan doet Christus totaal geen nut. Want wie twijfelt aan de genade van God jegens zichzelf, die moet ook aan de beloften van God twijfelen en als gevolg daarvan aan de wil van God, aan de geboorte van Christus, aan Zijn lijden, dood, opstanding, enz. Er is geen grotere lastering van God, dan Zijn beloften, God Zelf, Christus, enz. te ontkennen. (...) De paus heeft het gehele mensengeslacht geroepen tot gehoorzaamheid aan de heilige Roomse Kerk als tot een heilige staat, waarin de mensen zeker het heil zouden kunnen verwerven. Daarna heeft hij echter degenen die zijn geboden gehoorzaamden, geboden te twijfelen. Dus eerst stelt het rijk van de antichrist de wetten, de kloosterorden, de regels, enz. als enorm heilig voor en belooft met zekerheid het eeuwig leven aan allen, die zich aan wet en regels houden, maar dan, als die stumpers lang genoeg hun lichamen volgens het voorschrift van de menselijke overleveringen met waken, vasten, enz. gekweld hebben, hebben ze tenslotte dit gewonnen, dat zij niet weten of die gehoorzaamheid van hen God behaagt of niet. En zo heeft de satan, door middel van de pausgezinden een verschrikkelijk spel gespeeld met de dood van de zielen. En daarom is het pausdom in de meest ware zin van het woord een folterkamer voor de gewetens, ja het rijk van de duivel zelf.

Om hun verderfelijke dwaling echter staande te houden en hard te maken, hebben zij zich bediend van het woord uit Prediker 9:1: *De rechtvaardigen en de wijzen en hun werken zijn in de hand Gods en toch weet een mens niet of hij liefde of haat waardig is.* De één verstaat deze woorden met het oog op de toekomstige en de ander met het oog op de tegenwoordige haat van God; maar beiden verstaan Salomo niet, die op deze plaats juist helemaal niet zegt, wat zij erover dromen. Voorts is de gehele Schrift erop gericht, dat wij niet twijfelen, maar vaste hoop hebben, vertrouwen en geloof, dat God barmhartig, vriendelijk en geduldig is, geen leugenaar en misleider, maar trouw en waarachtig, Die de belofte vervult; en nu heeft; Hij gedaan wat Hij beloofd heeft; Hij heeft namelijk Zijn eniggeboren Zoon gezonden, opdat ieder, Die in Hem gelooft, niet verloren ga, maar het eeuwige leven hebbe. Er kan geen twijfel over zijn, dat God verzoend is en ons van harte welgezind is, dat de haat en toorn van God heeft afgedaan, daar Hij Zijn Zoon voor ons zondaren liet sterven. (...) Maar dat enkele woord van Salomo, dat zij zo slecht begrepen hebben, heeft meer kracht gehad, vooral bij de monniken met hun geloften en hun nogal strenge godsdienstige oefeningen, dan alle beloften en vertroosting van heel de Schrift, ja dan Christus Zelf. (...)

Het is goed dat wij deze dingen weten, in de eerste plaats omdat de pausgezinden zich tegenwoordig voordoen, alsof ze nooit iets verkeerd gedaan zouden hebben.

Daarom moeten wij het overtuigend bewijs van hun schuld leveren met hun eigen gruwelen, die zij in de wereld uitgestrooid hebben. Tenslotte geven ook hun boeken getuigenis, waarvan er ontelbaar vele ten aanzien van ons onderwerp een standpunt innemen. Verder zullen bovenstaande uiteenzettingen ertoe dienen, dat wij in de zekerheid versterkt worden, dat wij de zuivere en ware leer van het Evangelie hebben; op deze zekerheid kan het pausdom onmogelijk roemen. Als in het pausdom alles in orde zou zijn, dan overtreft toch deze monsterachtige onzekerheid alle andere monsterachtigheden. En ofschoon het heden ten dage zo is, dat de vijanden van Christus de onzekerheid leren door de gewetens tot twijfelen aan te zetten, dan zijn ze toch zozeer van satanische woede vervuld, dat zij ons, die van hen afwijken, verdoemen en met verblinde zekerheid als ketters willen doden, volledig overtuigd zijnde van hun eigen leer. (...)

Ons fundament is dit: het Evangelie beveelt ons, niet onze eigen weldaden en onze eigen volmaaktheid aan te zien, maar de God der belofte, Jezus Christus de Middelaar. Daarentegen beveelt de paus, niet op de God der belofte, op Christus, de Hogepriester, te zien, maar op onze eigen werken en verdiensten. Daaruit volgt dan noodzakelijk de twijfel en de wanhoop. Bij onze opvatting van het Evangelie komt zekerheid en vreugde van de Heilige Geest, omdat ik mij aan God vasthoud, Die niet liegen kan; Hij zegt namelijk: zie, Ik geef Mijn Zoon in de dood, opdat Hij u met Zijn bloed verlosse van de zonden en van de dood. Dan kan ik niet twijfelen, als ik God niet helemaal verloochenen wil. En dat is de reden, waarom onze theologie zekerheid geeft. Zij trekt ons van onszelf weg en stelt ons buiten onszelf, zodat wij niet op onze krachten, ons geweten, ons gevoel, onze persoon, of op onze werken steunen, maar op datgene wat buiten ons ligt, namelijk op de belofte en waarheid van God, Die niet liegen kan. Dat weet de paus niet, daarom speelt hij dat dwaas - goddeloze spel samen met zijn boze geesten (= kwelgeesten, in het Latijn: furiae) en zegt: niemand is zeker of hij de liefde van God waardig is, enz., ook niet de rechtvaardige en de wijze. Maar als hij rechtvaardig en wijs is, dan weet hij zeker, dat hij door God bemind wordt, of hij is niet rechtvaardig en wijs.

Voor het overige spreekt dit woord van Salomo helemaal niet over de haat of de liefde van God jegens de mensen; het is een woord dat in de politiek thuishoort en de ondankbaarheid van de mensen hard aanpakt. Zo verkeerd en ondankbaar is de wereld namelijk, dat zij degenen die zich voor haar verdienstelijk hebben gemaakt, dikwijls maar slecht beloont, ja af en toe bijzonder onwaardig behandelt. Daarentegen worden de oneerlijken geprezen en met eer overladen. (...) Salomo wil alleen zeggen: vele rechtvaardigen en wijzen, door wie God vele goede dingen doet en de mensen vrede brengt, worden toch door die mensen niet gewaardeerd, ja, dikwijls oogsten ze grove ondank voor hun grootste weldaden. Daarom, al heeft iemand nog zo zijn best gedaan, dan weet hij niet of hij door zijn ijver en zijn trouw haat of gunst bij de mensen oogst.

(...)

De paus heeft met zijn goddeloze leer, waarmee hij de mensen beveelt aan de gunst van God jegens hen te twijfelen, God en alle beloften uit de kerk weggedaan, hij heeft de weldaden van Christus doen vervagen en het Evangelie tenietgedaan. Zulke kwade gevolgen komen ervan, als de mensen niet op de God van de belofte, maar op hun eigen werken en verdiensten steunen. (...)

Nergens anders dan in het Woord van God kan men zien, wat God wil en wat Hem behaagt. Dit Woord geeft ons de zekerheid, dat God alle toorn en haat jegens ons van

Zich afgeworpen heeft, omdat Hij Zijn eniggeboren Zoon voor onze zonde heeft overgegeven, enz. Ook de sacramenten en de sleutelmacht geven ons die zekerheid, die God ons niet gegeven zou hebben als Hij ons niet liefhad. (...)

Maar dat schreeuwen en dat zuchten houdt in, dat u in de aanvechting God geen tiran, geen toornige rechter en plaaggod noemt, maar Vader, ofschoon deze zucht zwak is dat hij nauwelijks opgemerkt wordt. Daarentegen is het andere schreeuwen, waarmee wij God in de ware schrik van het geweten een onrechtvaardige God, een wrede, toornige tiran en rechter noemen, geweldig luid en wordt wel degelijk opgemerkt. Daar wordt duidelijk dat God ons verlaten heeft en ons in de hel wil stoten. (...) Dan is het tijd, dat u de ogen afwendt van de wet, van de werken, van het gevoel en van uw geweten, het Evangelie aangrijpt en alleen steunt op de belofte van God; dan zal dat zuchtje geslaakt worden, dat het overluid morren tegen God zal temperen en onderdrukken. Dan zal er niets in het hart blijven dan deze zucht, die zegt: Abba, Vader. Al klaagt de wet mij aan, al verschrikken mij zonde en dood, dan belooft Gij, God, toch genade, gerechtigheid en eeuwig leven door Christus. En zo brengt de belofte de zucht voort, die schreeuwt: Vader.

Het heeft mijn instemming, dat enigen erop wijzen, dat het ene woord bij Paulus Grieks is (Patèr = Vader) en het andere woord Hebreeuws (Abba = lieve Vader). Paulus heeft zeker met overleg deze beide woorden willen gebruiken, omdat de kerk uit heidenen en Joden samengesteld was, die immers in verschillende talen God Vader noemen; en het is toch één en dezelfde zucht, als beiden 'Vader' roepen.

4:7 Zo dan, gij zijt niet meer een dienstknecht, maar een zoon

Dat is een conclusie en een gevolgtrekking, alsof Paulus wil zeggen: als dat vaststaat, dat wij door het horen van het Woord de Heilige Geest hebben ontvangen en als wij in ons hart 'Abba, lieve Vader' kunnen schreeuwen, dan staat in de hemel vast, dat er geen knechtschap meer is, maar enkel vrijheid, aanneming en kindschap. En wie brengt dat tot stand? Juist dit zuchten. En hoe? Het is de Vader, Die belooft. Maar Hij is nog geen Vader voor mij, als ik niet als zoon heb geantwoord. Eerst schenkt de Vader mij met Zijn beloften Zijn genade en Zijn vaderschap, maar dan staat het nog te bezien of ik dat aanneem. Dat gebeurt, als ik met dit zuchten schreeuw en met het hart van een zoon antwoord: lieve Vader. Dan komen Vader en zoon bij elkaar en er komt een verbintenis tot stand zonder enig uiterlijk vertoon. Dat wil zeggen, daar komt helemaal niets meer tussen, er wordt geen wet en geen werk geëist (wat zou een mens in die verschrikkingen en in de vreselijke duisternis van de aanvechtingen ook moeten doen?). Hier is alleen de Vader met de belofte, die mij door Jezus Christus, Die onder de wet is doorgedaan, enz., zoon noemt. Ik op mijn beurt neem dat aan en antwoord met dat zuchten en zeg: lieve Vader. Dat is geen dwang en geen eis, maar alleen de zucht van een zoon, die midden in het lijden vertrouwen krijgt en zegt: Gij belooft het en noemt mij om Christus' wil zoon en ik neem dat aan en noem U Vader. Dan is het zeker, dat wij heel eenvoudig zonder werken tot zonen gemaakt worden. Dat zijn zaken, die men zonder ondervinding niet kan begrijpen.

Paulus gebruikt het woord 'dienstknecht' hier niet zoals eerder in hoofdstuk 3, waar hij zegt: 'Daarin is noch dienstbare noch vrije.' Hij denkt hier aan de slaaf van de wet, dus aan de mens, die aan de wet onderworpen is, zoals hij daarstraks zei: 'Wij waren dienstbaar gemaakt onder de eerste beginselen van de wereld.' Daarom betekent 'dienstknecht zijn' in dit vers volgens Paulus: aangeklaagd zijn en gevangen zijn onder de wet, onder de toorn van God en onder de dood liggen, God niet kennen als God of als Vader, maar als beul, vijand en tiran. Dat is echt leven in slavernij en

Babylonische ballingschap en daarin wreed gepijnigd worden. Hoe meer iemand onder de wet werkt, des te meer wordt hij door de slavernij van de wet onderdrukt. Met deze slavernij, zegt Paulus, is het uit, die kwelt ons niet meer, drukt niet meer op ons, enz. Paulus zegt heel concreet: 'Er zal geen knecht zijn.' De zin zal duidelijker worden, als wij hem abstract weergeven en dus zeggen: in Christus zal er geen knechtschap meer zijn, maar enkel kindschap. Want als het geloof komt, houdt dat knechtschap op, zoals ook eerder in hoofdstuk 3:25 uiteengezet is.

Hier laat Paulus duidelijk zien, dat geen schrik, toom, verwarring en dood, dat wil zeggen niets van wat werk en recht van de wet is, toegang mag hebben tot het christelijk geweten. En dan hebben die gruwelen en godslasteringen, zoals ik de menselijke tradities zou willen noemen, natuurlijk nog veel minder toegang. (...)

In ieder geval moet ik zeggen: wet, de gehoorzaamheid aan jou moet niet op de troon komen, waar Christus, mijn Heer, zit. Ik luister niet naar je (en nog veel minder, antichrist, luister ik naar jouw monsterachtigheden), want ik ben een vrije zoon, die van knechtschap geen weet heeft en aan geen wet voor knechten gebonden mag zijn. Nee, Mozes mag niet met zijn wetten naar boven naar het bruidsvertrek (en nog veel minder de paus) en daar gaan liggen, dat wil zeggen heersen over het geweten, dat Christus immers daarom bevrijd heeft van de wet, dat het voortaan niet meer in dienstbaarheid zal leven. De knechten moeten met de ezel in het dal blijven, alleen Izak moet met zijn vader de berg beklimmen, dat wil zeggen: laat de wet maar heersen over het lichaam en over de oude mens, laat die maar onder de wet zijn en dulden dat hem de zak wordt opgelegd en dat hij door de wet geoefend en gekweld wordt, laat de wet hem maar voorschrijven wat hij moet doen, moet volbrengen, hoe hij met de mensen moet omgaan. Het huwelijksbed, waarin alleen Christus mag rusten en slapen, mag niet door de wet bevlekt worden, dat wil zeggen: de wet mag het geweten niet in verwarring brengen. Dat mag natuurlijk alleen met Christus, zijn Bruidegom, in het rijk van de vrijheid en van het zoonschap leven.

Als jullie, zegt Paulus, roepen: *Abba, lieve Vader*, dan zijn jullie zeker geen knechten meer, maar vrije zonen. Dus zijn jullie zonder wet, zonde en dood, dat wil zeggen: jullie zijn gered en jullie hebben niets kwaads meer in je. Zo brengt het kindschap het eeuwige rijk en de gehele erfenis des hemels met zich mee. Maar hoe groot en heerlijk deze gave is, kan de menselijke geest in dit leven niet begrijpen en nog veel minder onder woorden brengen. Intussen zien wij die gave duidelijk als in een spiegel en hebben wij slechts dat zuchtje en dat geringe geloof, dat alleen maar steunt op het horen en de klank van het stemgeluid van de belovende Christus. Daarom, voorzover het ons gevoel betreft, hebben wij het middelpunt van de cirkel, maar de cirkel zelf is reusachtig groot en oneindig uitgestrekt. En zo heeft de christen iets, dat zelf reusachtig en oneindig is, maar binnen zijn gezichtskring en voor zijn gevoel is het uiterst beperkt. Daarom moeten wij het ook niet met het menselijk verstand en de zintuigen meten, wij hebben een andere meetpasser nodig, namelijk de belofte van God; zoals God Zelf oneindig is, zo is ook Zijn belofte oneindig, al is zij ook in deze bedeling opgesloten in beperktheid en om zo te zeggen in het 'woord van het middelpunt'. Nu zien wij het middelpunt van de cirkel, maar eens zullen wij ook de cirkel zelf zien. Daarom is er nu reeds niets meer, wat het geweten zou kunnen aanklagen, verschrikken en binden. Verder is er geen sprake meer van knechtschap, maar van kindschap, dat niet alleen bevrijdt van de wet, de zonde en de dood, maar ook het eeuwige leven doet beërven, zoals nu uiteengezet zal worden.

4:7 ... *en indien gij een zoon zijt, zo zijt gij ook een erfgenaam Gods door Christus.*

Wie een zoon is, moet ook een erfgenaam zijn. Eenvoudig door geboren te worden, verdient hij erfgenaam te zijn. Geen werk, geen verdienste geeft hem die erfenis, maar alleen de geboorte. En zo valt de erfenis hem zuiver passief toe, niet door actief handelen. Dat wil zeggen: het geboren worden zelf maakt hem tot erfgenaam, niet het voortbrengen, het werken, het zorgen, enz. maakt hem tot erfgenaam. Hij draagt er immers niets toe bij, dat hij geboren wordt; hij ondergaat dat slechts. Zo komen wij op een passieve wijze, niet door actief handelen, tot dat eeuwig goed, vergeving van de zonden, de gerechtigheid, de heerlijkheid van de opstanding en het eeuwige leven. Daar komt niets tussen, maar het geloof alleen heeft besef van die aangeboden belofte. Zoals men in het burgerlijk leven alleen door geboorte erfgenaam wordt, zo maakt hier alleen het geloof tot zonen Gods, die uit het Woord geboren worden. Dat is het Goddelijke moederlichaam, waarin we ontvangen en gedragen worden en waaruit wij geboren worden; dat Woord neemt daarna ook onze opvoeding op zich. En door deze geboorte, door dit passieve ondergaan, waardoor we christen worden, worden wij dus ook zonen en erfgenamen. (...)

Dat gaat het menselijk verstand ver te boven, dat wij erfgenamen genoemd worden; niet erfgenamen van een of andere zeer rijke of zeer machtige koning of keizer, niet erfgenamen van de wereld, maar erfgenamen van de almachtige God, van de Schepper aller dingen. De erfenis is dus, zoals Paulus ergens anders zegt 'onuitsprekelijk' (2 Korinthe 9:15). En als iemand dat met een vast en zeker geloof zou kunnen aannemen en de grootheid ervan zou kunnen beseffen, namelijk dat hij zoon en erfgenaam van God mag zijn, dan zou hij alles, wat er aan macht en schatten in alle koninkrijken der wereld is, voor slijk en vuilnis kunnen houden in vergelijking met zijn hemelse erfenis. Wat de wereld aan hoogheid en heerlijkheid te bieden heeft, zou hem doen walgen. En hoe groter de wereld en de heerlijkheid van de wereld is, des te meer afkeer zou hij er van hebben. (...)

Tenslotte zou hij vurig wensen met Paulus ontbonden te worden en met Christus te zijn. Niets zou hem meer welkom zijn dan een vroegtijdige dood; hij zou die in vrede en blijdschap omhelzen, hij zou immers weten, dat zulk een dood het eind van alle kwaad zou zijn en dat hij daardoor aan zijn erfenis zou komen. Ja, een mens, die dat echt zou geloven, zou niet lang blijven leven, want hij zou spoedig door de overmatige blijdschap worden weggerukt.

Maar de wet, die in onze leden tegen de wet des Geestes strijdt, maakt dat het geloof niet volkomen is. Daarom hebben wij de hulp en de troost van de Heilige Geest nodig, Die in de benauwdheden voor ons met onuitsprekelijke zuchtigen bidt, zoals eerder werd uiteengezet. (...)

Deze strijd van het vlees tegen de Geest voelde ook Paulus en daarom riep hij uit: 'Ik ellendig mens, wie zal mij verlossen uit het lichaam dezes doods' (Romeinen 7:24). Daar klaagt hij zijn lichaam aan, dat hij nochtans moet liefhebben en noemt het met de lelijkste naam 'dood', alsof hij zei: mijn lichaam slaat mij meer temeer en bezwaart mij meer dan de dood zelf. Het verstoorde namelijk de vreugde van de Geest voor hem, zodat zijn gedachten over de komende hemelse erfenis niet altijd lieflijk en aangenaam waren, bij tijd en wijle was er in zijn geest ook droefheid, schrik, enz.

Uit het gezegde blijkt duidelijk, hoe moeilijk het geloof is, het is niet zo gemakkelijk en zo vlug te leren en aan te grijpen, zoals de zelfvoldane en trotse geesten dromen, die zich in één keer te buiten gaan aan alles wat de Heilige Schrift bevat. Hun zwakheid en de strijd van het vlees tegen de geest in de heiligen betuigt genoegzaam, hoe zwak hun geloof nog altijd is.

Het volkomen geloof zou ons dadelijk vervullen met een totale verachting voor en een afkeer van het tegenwoordige leven. Als wij het zouden kunnen bevatten en goed zouden kunnen vasthouden, dat God onze Vader is en wij Zijn zonen en erfgenamen zijn, dan zou deze wereld met alles wat zij aan waardevols bevat, namelijk met alle gerechtigheid, wijsheid, koninkrijken, macht, kronen, goud, heerlijkheid, rijkdom, genoegens, enz. voor ons echt geen waarde meer hebben. Wij zouden niet zo bezorgd zijn over ons voedsel, zouden niet zo opgaan in de dingen van het lichaam en van de tegenwoordige wereld en daarop ons vertrouwen stellen en na het verlies ervan de moed verliezen en bijna wanhopen; wij zouden alles doen in liefde, nederigheid en geduld (daarop beroemen zich immers de ketteren, maar in werkelijkheid zijn er geen wreder, geen hoogmoediger en ongeduldiger mensen dan zij). Bij ons vindt men nu het tegenovergestelde, want het vlees is nog altijd sterk, het geloof echter armzalig en de geest zwak. Daarom zegt Paulus terecht: 'Wij hebben slechts de eerstelingen des Geestes in dit leven' (Romeinen 8:23), maar daar zullen wij de volheid bezitten.

... door Christus

Paulus is altijd vol van Christus, Hem kan hij niet vergeten. Hij heeft immers zien aankomen, dat niets in de wereld minder bekend zal zijn, dan Christus en Zijn Evangelie, ook bij hen, die zich christenen zouden noemen. Daarom dringt hij voortdurend aan op die Naam en stelt ons die voor ogen. Zo dikwijls hij spreekt over genade, gerechtigheid, belofte, zoonschap en erfenis, zet hij er altijd achter 'in' of 'door Christus', waarmee hij tegelijk in bedekte termen naar de wet verwijst, alsof hij wilde zeggen: al deze goederen vallen ons noch door de wet noch door de werken ten deel (veel minder door onze krachten of de werken die op grond van menselijke tradities tot stand komen), maar alleen door Christus.

4:8 Maar toen, als gij God niet kent, diendet gij degenen, die van nature geen goden zijn;

4:9 En nu, als gij God kent, ja, veel meer door God gekend zijt, hoe keert gij u wederom tot de zwakke en arme eerste beginselen, welke gij wederom van voren aan wilt dienen?

Dit is het slot van Paulus' dispuut. Vanaf nu tot aan het einde van de brief zal hij niet veel meer redetwisten, maar voorschriften geven voor de christelijke levenswandel. Maar eerst berispt hij de Galaten en wel in diepe verontwaardiging en verwijt hun, dat zij deze Goddelijke en hemelse leringen zo vlug en zo gemakkelijk uit hun hart lieten rukken, alsof hij wilde zeggen: jullie hebben leraars, die jullie willen terugbrengen onder de slavernij van de wet. Dat heb ik niet gedaan; ik heb met mijn onderwijs jullie uit de duisternis in het wonderbare licht gevoerd, ik heb jullie uit de slavernij verlost en overgeplaatst in de vrijheid van de kinderen Gods. Ik heb jullie niet de werken der wet en de verdiensten van de mensen gepredikt, maar de gerechtigheid en het geschenk van de hemelse en eeuwige goederen door Christus. Als het zo gesteld is, hoe kunnen jullie dan zo gemakkelijk het licht verlaten en tot de duisternis terugkeren, hoe kunnen jullie je zo gemakkelijk laten terugvoeren van de genade tot de wet, van de vrijheid tot de slavernij ?

Daar zien wij weer, zoals ik eerder ook al gewaarschuwd heb, hoe gemakkelijk het is, van het geloof af te vallen. Dat toont het voorbeeld van de Galaten. En nu zien we het weer aan het voorbeeld van de sacramentariërs, wederdopers, enz. We prenten voortdurend en met grote zorgvuldigheid de leer van het geloof in, dringen erop aan, maken die duidelijk in spreekbeurten, colleges en geschriften. Wij maken heel duidelijk verschil tussen wet en Evangelie, maar het richt weinig uit. Dat is de schuld

van de duivel, die op een wonderlijke wijze de mensen weet te verleiden; hij kan namelijk niets minder uitstaan dan de ware kennis van de genade en van het geloof in Christus. Om Christus uit het blikveld van het hart te halen, stelt hij de mensen andere dingen voor ogen, waardoor hij hen onmerkbaar van het geloof en van de kennis der genade afrukt tot redetwisten over de wet. (...)

Maar waarom zegt Paulus dat de Galaten terugkeerden 'tot de zwakke en armzalige eerste beginselen', dat wil toch zeggen: tot de wet, terwijl zij toch nooit de wet gehad hebben, daar zij immers heidenen waren (ofschoon Paulus deze regels ook aan de Joden schrijft, zoals wij hieronder verder zullen uiteenzetten) ? Of waarom spreekt hij niet veel liever zo: eens, toen jullie God nog niet kenden, hebben jullie gediend wat van nature geen goden zijn; maar waarom hebben jullie nu, nu jullie God kennen, de ware God verlaten en je weer gewend tot de dienst der afgoden? Is dat dan voor Paulus hetzelfde, van de belofte afvallen tot de wet, van het geloof afvallen tot de werken en goden dienen, die van nature geen goden zijn?

Ik antwoord: wie het leerstuk van de rechtvaardiging loslaat, kent God niet en is een afgodendienaar. Daarom is het hetzelfde of men dan terugkeert tot de wet of tot de afgodendienst, het is hetzelfde of men een monnik heet of een Turk, een Jood, een wederdoper, enz. Als dit leerstuk afgeschaft wordt, blijft er verder niets over dan dwaling, huichelarij, goddeloosheid, afgodendienst, al is ook uiterlijk de schijn van de hoogste heiligheid aanwezig.

De reden daarvoor luidt als volgt: God wil alleen in Christus gekend worden (en dat kan ook niet anders, zie Johannes 1:18). Hij is het Zaad, dat aan Abraham werd beloofd, op Hem heeft God al Zijn beloften gegrondvest. Daarom is alleen Christus het Middel, het Leven en de Spiegel, waardoor wij God zien en Zijn wil kennen.

Door Christus maakt God ons Zijn gunst en barmhartigheid bekend. In Christus zien wij, dat God geen toornige Eiser en Rechter is, maar een toegenegen en zeer milde Vader, Die zegent, dat wil zeggen ons van wet, zonde, dood en alle kwaad bevrijdt en ons door Christus gerechtigheid en eeuwig leven schenkt. Dat is de zekere en ware Godskennis en Goddelijke overtuiging, die niet bedriegt, maar de volkomen werkelijke God in Zijn ware gestalte toont en buiten deze kennis is God er niet.

Wie deze kennis verliest, kan niet anders dan zich deze voorstelling vormen: ik wil God zus of zo gaan vereren, tot deze of gene orde toetreden, dit of dat werk gaan doen en zo wil ik God dienen; en dan lijdt het geen twijfel, of God zal dat in aanmerking nemen en aannemen en mij daarvoor het eeuwige leven geven. (...) Dat is de hoogste wijsheid, gerechtigheid en godsdienst, waartoe het menselijk verstand reikt (preciezer: waarover het menselijk verstand oordelen kan) en dat hebben alle heidenen, pausgezinden, Joden, mohammedanen, sektariërs, enz. gemeen. Hoger dan die Farizeeër uit Lukas 18:11 kunnen ze niet stijgen. Zij kennen niet de gerechtigheid van het geloof of de christelijke gerechtigheid. 'Maar de natuurlijke mens begrijpt niet de dingen die van de Geest van God zijn' (1 Korinthe 2:14), verder: 'Er is niemand die verstandig is, er is niemand die God zoekt' (Romeinen 3:11). Daarom is er geen enkel verschil tussen een pausgezinde, een Jood, een Turk, een sektariër, enz. De personen, de landstroken, de gebruiken, de godsdienstige oefeningen, de werken, de vormen van verering zijn weliswaar verschillend, maar het is hetzelfde verstand en hetzelfde hart, zij hebben allemaal dezelfde mening en denkwijze. De Turk en de kartuizer denken volkomen hetzelfde, namelijk: als ik dit of dat doe, dan zal ik een genadige God hebben, als ik dat niet doe, dan zal ik een toornige God hebben. Er is geen middenweg tussen de menselijke werkgerechtigheid en de kennis van Christus;

als de kennis van Christus verduisterd is, is het achteraf hetzelfde of je een monnik of een heiden enz, bent. (...)

Zij allen, pausgezinden, mohammedanen, monniken, enz. hebben de voorstelling: als ik dit werk gedaan heb, zal God Zich over mij erbarmen, zo niet, dan toomt Hij. Daarom moet iedere mens, die de kennis van Christus verliest, wel tot afgodendienst vervallen, hij moet zich wel van God een beeld maken, dat op geen manier klopt. De kartuizer stelt zijn vertrouwen op het nakomen van zijn regels, de Turken op het nakomen van de koran, enz.; allen hopen zij op hun wijze God te behagen en van Hem het loon voor hun werk te ontvangen.

Zulk een god, die langs deze weg vergeving schenkt en rechtvaardigt, is nergens te vinden. Die is een waandenkbeeld en een droom, een afgodsbeeld in het hart. Nergens heeft God beloofd, dat Hij de mensen wil rechtvaardigen en redden om hun devoties, prestaties, vormen van verering, die door mensen uitgedacht en ingesteld zijn; integendeel, niets verafschuwt God meer (de gehele Schrift betuigt het) dan zulke zelfgekozen werken en vormen van verering, om welke God zelfs koninkrijken en keizerrijken ten val heeft gebracht. Allen die op hun eigen kracht en gerechtigheid vertrouwen, dienen een god die alleen in hun verbeelding bestaat, maar die niet werkelijk God is. Want de ware en werkelijke God spreekt zo: geen gerechtigheid, wijsheid en godsdienst behaagt Mij, behalve die ene1 waarin de Vader door de Zoon verheerlijkt wordt. Wie deze Zoon en Mij aangrijpt of Mijn belofte die in Hem besloten ligt, in het geloof aanneemt, voor die ben Ik God, voor die ben Ik Vader, die neem Ik aan, Ik rechtvaardig hem en red hem. Alle anderen blijven onder de toom, omdat zij dat vereren, wat van nature niet God is.

Wie echter van deze leer afvalt, vervalt noodzakelijk tot onwetendheid omtrent God, tot onwetendheid omtrent de gerechtigheid, de wijsheid en de ware verering van God; hij is een dienaar van de afgoden en blijft onder de wet, onder de zonde, onder de dood en in het rijk van de duivel en alles wat hij doet is verloren en verdoemd. Als daarom de wederdoper zich inbeeldt, dat hij God behaagt als hij overgedoopt wordt, als hij huis, vrouw en kinderen verlaat en zijn vlees kastijdt, als hij veel ongemakken verdraagt en tenslotte de dood zelf, dan is er in deze wederdoper geen vonkje van Christus, maar, daar Christus buitengesloten is, zit hij gevangen in zijn dromen over werken, wereldmijding en kastijding en in niets onderscheidt hij zich in geest of hart van een Turk, Jood of pausgezinde, behalve in uiterlijkheden (nisi penes externam larvam), van de ritën of van de werken die hij zelf uitkiest. En zo hebben ook alle monniken hetzelfde vertrouwen op de werken, al mogen zij in kleding en andere uiterlijkheden verschillend zijn.

Zo gaat het tegenwoordig met de meeste anderen, die tot de evangelische leraren gerekend willen worden en die wel, wat hun woorden betreft, de bevrijding van de zonden door Christus' dood onderwijzen. Intussen smaden zij nochtans Christus ten zeerste, want op een misdadige en goddeloze manier bederven en verdraaien ze zijn Woord. Verder onderwijzen zij zo over het geloof, dat zij aan de liefde meer toeschrijven dan aan het geloof. Zij dromen erover dat God naar ons omziet en ons aanneemt wegens de liefde, waarmee wij als reeds verzoenden, God en onze naaste liefhebben. Als dat waar is, dan hebben wij Christus op geen enkele wijze meer nodig. Maar op deze manier dienen zij niet de ware God, maar een afgodsbeeld van hun eigen hart, dat zij zelf gemaakt hebben. Want de ware God aanvaardt ons niet wegens onze liefde, wegens onze deugden of de vernieuwing van ons leven, maar om

Christus' wil, enz. Maar dan voeren zij aan: toch gebiedt God, dat wij Hem met ons gehele hart moeten liefhebben, enz. Goed, maar daaruit kan men niet besluiten: God heeft het geboden, dus doen wij het. Als wij God van ganser harte zouden liefhebben, enz., dan zouden wij zeker wegens deze gehoorzaamheid gerechtvaardigd zijn en leven, naar het woord uit Leviticus 18:5: 'De mens die dit doen zal, die zal daardoor leven.' Maar het Evangelie zegt: gij doet dit niet, daarom zult gij daaruit ook geen leven ontvangen. Want dat gebod: 'Gij zult de Heere liefhebben, enz.,' eist een volkomen gehoorzaamheid, volkomen vreze, volkomen vertrouwen, volkomen liefde jegens God. Maar dat alles doen de mensen niet, dat kunnen ze in deze verdorven wereld ook niet. Daarom kan het gebod: 'Gij zult de Heere liefhebben, enz.' niet rechtvaardig maken, dit gebod klaagt alle mensen aan en verdoemt ze, naar het woord van de Schrift: 'Want de wet werkt toom, enz.' (Romeinen 4:15). Maar Christus is de voleinding (het einde) van de wet tot gerechtigheid voor een ieder die gelooft.

Zo verkeert de Jood, die de wet houdt in de mening dat hij door het gehoorzamen van de wet God zal behagen, niet God de Vader, hij is veel eerder een afgodendienaar, want hij aanbidt het droombeeld van zijn hart, dat niet overeenkomt met de werkelijkheid. (...)

Hoewel Paulus deze woorden: 'Toen jullie God niet kenden, dienden jullie de afgoden, die overeenkomstig hun wezen geen goden zijn' eigenlijk tot de Galaten zegt, die heidenen waren, bestraft hij met deze woorden toch ook de Joden, die ondanks het feit dat ze afgoden voor het uiterlijk verwierpen, innerlijk die afgoden nog meer vereerden dan de heidenen; zo zegt Paulus in Romeinen 2:22 van de Joden: 'Gij verafschuwt de afgoden en roofst van God wat Hem toebehoort!' De heidenen waren niet Gods volk, hadden niet het Woord, daarom was hun afgodendienst van een grof soort. De Joden die de afgoden dienden, versierden hun goddeloze godsdienstige oefeningen met de Naam en het Woord van God (dat doen alle werkheiligen!) en met deze schijn van vroomheid maakten zij veel indruk. Daarom, hoe heiliger en geestelijker afgodendienst voor het oog is, des te schadelijker ook is hij.

Maar hoe kunnen we deze beide tegenstellingen, waarvan Paulus spreekt (jullie hebben God niet gekend en jullie hebben God geëerd) met elkaar rijmen? Ik antwoord: alle mensen hebben van nature deze algemene kennis dat er een God is, naar het woord uit Romeinen 1:19 e.v.: 'Voorzover God gekend kan worden, is Hij hun bekend. Zijn onzichtbaar Wezen namelijk, enz.' Verder betuigen alle vormen van verering en alle godsdienstige gebruiken, zoals ze bij alle volken in gebruik zijn, dat alle mensen een soort algemene kennis van God gehad hebben. Ik spreek er nu niet over, wat het aandeel van de natuur daarin is en wat het aandeel van de voorvaderlijke overlevering.

Maar nu zal iemand tegenwerpen: *als alle mensen God gekend hebben, waarom zegt Paulus dan, dat de Galaten voor de prediking van het Evangelie God niet gekend hebben?*

Ik antwoord: men moet twee soorten kennis van God onderscheiden, de algemene en de eigenlijke. De algemene kennis hebben alle mensen, zij weten dat er een God is, dat Hij hemel en aarde geschapen heeft, dat Hij rechtvaardig is, goddelozen straft, enz. Maar hoe God over ons denkt, wat Hij schenken en doen wil, opdat wij van zonde en dood bevrijd en gered zouden worden (dat is toch de eigenlijke en ware kennis van God), dat hebben de mensen niet beseft. Zoals het immers kan gebeuren,

dat iemand mij van gezicht bekend is en ik hem toch niet werkelijk ken, omdat ik niet weet wat hij wil. En zo weten de mensen van nature wel dat er een God is, maar zij weten niet wat Hij wil en wat Hij niet wil. Zoals er geschreven staat: 'Er is niemand die God zoekt' Romeinen 3:11. En op een andere plaats: 'Niemand heeft ooit God gezien' Johannes 1:18; dat wil zeggen: niemand weet, wat Gods wil is. Wat baat het echter, als u weet dat er een God is en toch niet weet wat Zijn wil jegens u is. Dan heeft ieder weer een andere droom. De Joden stellen zich voor, dat dit de wil van God is, als zij God eren overeenkomstig het voorschrift van de wet van Mozes, de Turken willen het doel bereiken door het volbrengen van de koran, de monnik wil doen wat hij weet. Maar allen misleiden zichzelf en 'zinloos worden hun gedachten', zoals Paulus zegt in Romeinen 1:21; zij weten niet wat God behaagt, wat Hem mishaaft en in plaats van de ware en werkelijke God aanbidden zij de droombeelden van hun hart, die van nature niets zijn.

Dat bedoelt Paulus als hij zegt: 'Toen gij God nog niet kende', dat wil zeggen toen jullie nog niet wisten wat Gods (heils)wil was, 'diende gij hen die van nature geen goden waren', dat wil zeggen: jullie dienden de droombeelden en gedachtespinsels van jullie eigen hart en dachten, door dit of dat werk, door deze of gene devotie moeten wij God eren.

(...)

Het maakt maar heel weinig uit, of men hier bij de eerste beginselen denkt aan de wet van Mozes of aan welke heidense overleveringen dan ook (hoewel Paulus het hier eigenlijk en hoofdzakelijk heeft over de eerste beginselen van Mozes). Want wie uit de genade terugvalt in de wet, valt niet aangenamer dan wie buiten de genade om tot afgoderij vervalt. Van God uit gezien bestaat er buiten Christus niets anders dan pure afgoderij, afgodsbeelden en valse maaksels, of het nu de wet van Mozes heet of de wet van de paus of de Turkse koran. Daarom zegt Paulus met iets van verwondering:

En nu, als gij God kent ...

Alsof hij wilde zeggen: het lijkt me zeer verwonderlijk, dat jullie, nadat jullie door de prediking van het geloof, God hebben leren kennen, nu zo plotseling de ware kennis van Gods wil kwijtgeraakt zijn (en ik dacht nog wel dat jullie in die kennis zo stevig stonden, dat ik er helemaal niet bang voor was dat jullie er zo gemakkelijk uit weggerukt zouden kunnen worden) en jullie - doordat jullie door de valse apostelen lastig gevallen werden terugkeerden tot de zwakke eerste beginselen die niet helpen, maar die jullie wel opnieuw willen dienen. Jullie hebben toch op grond van mijn prediking geloofd, dat dit de wil van God is, dat Hij alle volken wil zegenen, niet langs de weg van de besnijdenis of de wetsbetrachting, maar door Christus, Die aan Abraham beloofd is. Wie in Hem gelooft, wordt gezegend met de gelovige Abraham en is zoon en erfgenaam van God. Zo, zeg ik, hebben jullie God leren kennen.

... ja, veel meer door God gekend zijt ...

Dat is een oratorische terechtwijzing; Paulus corrigeert de voorafgaande zin (nu, als gij God kent) en keert hem op deze manier om: 'veel meer door God gekend zijt'. Paulus was bang, dat zij God volledig verloren zouden kunnen hebben, alsof hij zeggen wilde: wat verdrietig toch, het is reeds zover gekomen dat jullie God niet meer recht kennen, omdat jullie van de genade tot de wet terugkeren; maar God kent jullie toch nog steeds. Ons kennen is waarlijk meer passief dan actief, het is meer een gekend worden dan een kennen. Al ons doen is meer een ondergaan van het werk van

God in ons, Die Zijn Woord geeft dat wij in het geloof, dat vanuit God gegeven wordt, aangrijpen en waardoor wij geboren worden tot kinderen van God. De tekst: 'Gij zijt door God gekend', betekent: jullie zijn door het Woord bezocht, aan jullie is het geloof en de Heilige Geest geschonken en zo zijn jullie vernieuwd, enz. En zo ontnemt Paulus ook met deze woorden: 'Gij zijt door God gekend' de gerechtigheid aan de wet en ontkent dat ons op grond van onze werkheiligheid kennis van God ten deel valt. 'Niemand kent de Vader dan de Zoon en die het de Zoon wil openbaren' Mattheüs 11:27. Verder: 'Door Zijn kennis zal Mijn Knecht, de Rechtvaardige, velen rechtvaardig maken, want Hij zal hun ongerechtigheden dragen' Jesaja 53:11. En zo is onze kennis omtrent God zuiver passief.

Paulus verwondert zich zeer, dat zij, die door het Evangelie God reeds waarachtig hebben leren kennen, zich zo vlug door de valse apostelen lieten verleiden en zich weer naar de zwakke en armzalige eerste beginselen lieten omkeren. Zoals het ook mij vreemd zou lijken, als onze kerk (die, God zij gedankt, zo wonderbaar mooi in de zuivere en gezonde leer van het geloof blijft bestaan) door de een of andere prediking van deze of gene fanaticus zo ondermijnd werd, dat zij mij niet meer als leraar zou erkennen. Dat kan nog wel eens gebeuren, is het niet tijdens ons leven, dan wel als wij er niet meer zijn. Dan namelijk zullen velen, die leraars willen zijn, opstaan en onder het voorwenden van vroomheid verkeerde leringen brengen en in korte tijd alles omverwerpen wat wij in lange tijd en met grote moeite opgebouwd hebben. Wij zijn niet beter dan de apostelen, die bij hun leven niet zonder smart de verwoesting gezien hebben van gemeenten, die zichzelf door hun dienst gesticht hadden. Het is dus niets bijzonders, als wij vandaag de dag datzelfde kwaad moeten zien in de gemeenten waar de sektariërs regeren, die na onze dood ook andere gemeenten zullen veroveren en met hun vergif zullen besmetten en verderven. Maar Christus zal regeren tot aan het eind der wereld, verbazingwekkend genoeg ook onder het pausdom.

Paulus spreekt hier zeer smadelijk over de wet, zoals hij die (als boven bij het begin van hoofdstuk 4) eerste beginselen (elementen) noemt, ja niet alleen maar elementen, maar zwakke en armzalige elementen. Is dat geen lastering, dat hij zulke beledigende aanduidingen voor de wet van God kiest? Bij juiste toepassing moet de wet ten dienste staan van de beloften en de genade. Als zij daarmee in strijd komt, is zij niet meer Gods heilige wet, maar een valse en duivelse leer en drijft zij slechts tot wanhoop. Dan moet zij verworpen en in de ban gedaan worden. Als Paulus dus de wet zwakke en armzalige elementen noemt, spreekt hij over de wet, zoals de hoogmoedige en vermetele huichelaars die verstaan, die door de wet gerechtvaardigd willen worden. Paulus heeft het met deze uitdrukking niet over de wet die, geestelijk verstaan, toorn oproept. Want de wet, ik heb het al zo vaak gezegd, houdt, als ze goed toegepast wordt, de goddelozen binnen de perken en verschrikt en verootmoedigt de hoogmoedigen. Dan is zij niet alleen een sterk en rijk element, maar zelfs oppermachtig en schatrijk, dan is zij een onoverwinlijke kracht en een onoverwinlijke rijkdom. Als u namelijk de wet aan het geweten wilt meten, dan is het geweten zwak en armzalig, de wet echter zeer sterk en zeer rijk, zij heeft meer kracht en meer rijkdom dan hemel en aarde kunnen bevatten, zodat ook een tittel of jota van de wet het gehele menselijke geslacht zou kunnen doden, zoals de geschiedenis van de wetgeving in Exodus 2:19 e.v. betuigt. Het geweten is zo zwak, dat het ook wegens de geringste zonde schrikt en sterft. Dat is het ware theologische gebruik van de wet, waarover Paulus het hier niet heeft.

Hier spreekt Paulus over de huichelaars, die de wet misbruiken, dat wil zeggen: zij zijn uit de genade gevallen, of ze zijn in het geheel nog niet tot de genade gekomen en streven de rechtvaardiging door de wet na, kwellen en tobben zich dag en nacht af met werken van de wet, zoals Paulus dat van de Joden getuigt in Romeinen 10:2 e.v., hij zegt: 'Want ik geef hun getuigenis, dat zij een ijver tot God hebben, dat zij zich dag en nacht inspannen, maar niet met verstand. Want zij kennen niet de gerechtigheid, die voor God geldigheid heeft.' Zulke mensen hebben het vertrouwen, dat zij door de wet zo sterk en rijk kunnen worden, dat zij hun eigen kracht en de rijkdom aan gerechtigheid die zij uit de wet hebben, tegenover de toorn en het gericht van God kunnen stellen om zo God te verzoenen en gered te worden. In dit opzicht heet de wet terecht 'zwakke en armzalige eerste beginselen'; die kunnen niet helpen en bieden raad noch hulp. (...)

Door de wet gerechtvaardigd te willen worden, is hetzelfde, als wanneer een op zichzelf reeds zwak en ziek mens bovendien nog een andere ernstiger kwaal opliep, die hem dan volkomen te gronde richtte en toch zou hij zeggen dat hij door middel van deze kwaal volkomen wilde genezen. Zoals een toevallijder de pest te hulp zou roepen, of zoals een melaatse naar een melaatse, een bedelaar naar een bedelaar zou gaan en de een wilde de ander helpen en hem rijk maken. Dan zou het werkelijk gaan zoals het spreekwoord zegt: De ene gek melkt de bok en de andere houdt de zeef eronder. (...)

Allen, die het werk der wet doen met de bedoeling om daarmee gerechtigheid te verwerven, worden niet alleen niet rechtvaardig, maar worden daarentegen op tweeërlei wijze onrechtvaardig, dat betekent, zoals ik al zei, dat zij zwakker en behoeftiger worden en ook door de wet alleen maar onhandiger worden in elk goed werk, enz. Dat heb ik aan mijzelf en aan vele anderen ervaren. (...)

Wie dus door de wet gerechtvaardigd wil worden, doet niets anders, dan dat hij met al zijn daden zijn houding van die eerste daad handhaaft, hij wil namelijk de toorn en de verschrikking van God met werken verzoenen. Met deze bedoeling gaat hij aan het werk. Maar nooit kan hij zoveel werken vergaren, dat hij voor zijn geweten vrede zou vinden, hij zoekt naar altijd weer nieuwe werken, maar in alle werken die hij gedaan heeft, vindt hij zonde. En zo kan zijn geweten nooit zekerheid krijgen, hij moet altijd twijfelen en denken: je hebt niet goed geofferd, je hebt niet goed gebeden, je hebt iets weggelaten, je hebt deze of gene zonde gedaan. Dan siddert het hart en het blijkt altijd weer belast met hele karrenvrachten aan zonden, die maar blijven toenemen, zodat de afstand tot de gerechtigheid steeds groter wordt, wat tenslotte tot wanhoop leidt. (...) En zo is een monnik aan het eind van zijn leven zwakker, behoeftiger, ongeloviger en meer verschrikt dan bij het begin, toen hij tot de orde toetrad.

Oorzaak: hij wilde sterk worden door zijn zwakheid en rijk worden door zijn armoede. De wet of de menselijke tradities of de orderegels zouden hem, de zieke en arme, genezen en rijk maken, maar hij is zwakker en armer geworden dan de tollenaars en de hoeren. Die hebben namelijk niet die ongelukkige 'werkheiligheid', waarop ze zouden kunnen steunen; hoe zwaar zij hun zonden ook voelen drukken, zij kunnen toch met de tollenaar uit Lukas 18:13 zeggen: 'O God, wees mij zondaar genadig.' (...)

Voor de monnik zijn noch zijn vroegere noch zijn tegenwoordige werken genoeg, hoe veel en hoe groot ze ook mogen zijn, hij staat altijd op de uitkijk en is steeds weer op zoek naar andere werken, waarmee hij de toorn van God probeert te verzoenen en zichzelf te rechtvaardigen, totdat hij tenslotte tot wanhoop vervalt.

Daarom, wie het geloof loslaat en de wet volgt, verliest, zoals de hond uit de fabel van Aesopus, het vlees en hapt naar de schaduw. (...)

Kortom: wie door de wet gerechtvaardigd wil worden, probeert iets wat hij nooit tot stand kan brengen. (...) Zij, de wettische vromen, kunnen heel goed vergeleken worden met Sisyphus, die, hoe vaak hij in de onderwereld het rotsblok ook naar de top van de berg omhoog rolt, dat toch telkens weer terugvalt, of met de Danaïden, die in de onderwereld met doorboorde bekers water in een vat vol gaten moeten gieten.

Ik zou u, die de Heilige Schrift bestudeert, graag willen verrijken met dergelijke vergelijkingen, opdat u het verschil tussen wet en Evangelie des te beter zou kunnen vasthouden. Vanuit de wet rechtvaardiging zoeken is net zoiets als uit een lege buidel geld betalen of uit een lege kom en een lege beker willen eten en drinken, (...) honderd gulden willen betalen zonder dat men ook maar één muntje heeft of een naakte uitkleden of een ziek en behoeftig mens met nog meer zwakheid en gebrek overladen, enz.

Wie zou ooit geloofd hebben, dat de Galaten, die de zuivere en vaste leer van een zo grote en geleerde apostel hadden ontvangen, zich zo vlug daarvan konden afwenden en zich door de valse apostelen in verwarring hadden laten brengen. Ik scherp u niet voor niets zo dikwijls in, dat men de waarheid van het Evangelie gemakkelijk ontrouw wordt; want ook de vrome mensen bedenken niet, welk een waardevolle en noodzakelijke schat de rechte kennis van Christus is. Daarom spannen zij zich niet voldoende in om deze kennis van Christus te verkrijgen en vast te houden. De meeste mensen die het Woord horen, worden niet in het kruisdragen geoefend, strijden niet tegen de zonden, tegen de dood en de duivel, maar leven in zelfverzekerdheid zonder enige strijd. Zulke mensen, die niet door het Woord tegen de slinkse streken van de duivel gewapend zijn, in geen enkele aanvechting geoefend en beproefd zijn, leren dan ook nooit het rechte gebruik en de kracht van het Woord kennen. (...) Als de vrome leraars weggenomen zijn en de wolven in schaapskleren komen, overkomt hen hetzelfde als de Galaten; plotseling en heel gemakkelijk worden zij verleid en afvallig. (...)

Maar als de wet van God zwak is en niet tot rechtvaardiging dienen kan, dan zijn de wetten van de paus pas echt zwak en onnuttig ter rechtvaardiging. Niet dat ik zijn wetten alle zonder uitzondering zou willen verwerpen en veroordelen, ik zeg, dat er wel een paar nuttig zijn voor de oefening van uiterlijke tucht, zodat in de kerk alles ordelijk kan toegaan en geen tweedracht en haat ontstaat, enz., zoals ook de keizerlijke wetten nuttig zijn om de openbare aangelegenheden in goede banen te leiden. Maar met dit compliment en met dit gebruik van zijn wetten stelt de paus zich niet tevreden, zijn begeerte is het dat wij denken, dat wij door het in acht nemen van deze wetten de rechtvaardiging en het heil vinden. Dat ontkennen wij en met hetzelfde vertrouwen en dezelfde zekerheid waarmee Paulus zich tegen de wet van God keerde, passen wij zijn stelling toe op uitspraken, tradities of wetten van de paus en zeggen, dat zij slechts zwakke, armzalige en voor de verkrijging van de gerechtigheid onbruikbare elementen zijn, ze zijn afschuwelijk, vervloekt en duivels, enz., want wij smaden de genade, werpen het Evangelie omver, doen het geloof teniet, schuiven Christus terzijde, enz.

Voorzover dus de paus aan het naleven van de wetten vasthoudt, als noodzakelijk voor de zaligheid, is hij de antichrist en de plaatsvervanger van de satan. Wie hem volgen en met hem mee smaden, met de bedoeling dat zij langs de weg van de wet

vergeving van zonden gaan verdienen, dat zijn dienaren van de antichrist en de duivel. Reeds zoveel eeuwen lang zijn in de gehele Roomse Kerk deze wetten onderwezen en als het ware als noodzakelijk voor het heil beschouwd. En zo zit de paus in de tempel van God, vertoont zich als God, stelt zich tegen God en verheft zich boven alles wat God genaamd wordt en als God geëerd wordt, 2 Thessalonicenzen 2:4. De mensen hebben namelijk de wetten en verordeningen van de paus meer gevreesd en vereerd dan het Woord en de verordeningen van God. En zo is de paus tot heer des hemels, der aarde en der hel geworden en heeft een drievoudige kroon gedragen. En zo zijn de kardinalen en de bisschoppen, zijn creaturen, tot koningen en vorsten van de wereld geworden. Maar als de paus met zijn wetten niet op de gewetens drukte, zou hij zijn verschrikkelijke macht, waardigheid en rijkdom niet lang behouden, maar zijn gehele rijk zou zonder meer ineenstorten. (...)

Zonder de kennis van de genade, dat wil zeggen van het heilig Evangelie van Christus, is het onmogelijk dat een mens merkt dat de wet zwak en armzalig is, onbruikbaar voor de rechtvaardiging, maar geheel daaraan tegenovergesteld beoordeelt hij de wet, namelijk als zijnde niet alleen noodzakelijk tot zaligheid, maar ook tot versterking van de zwakke en behoeftige mensen, dat wil dus zeggen dat de daders van de wet gerechtigheid en eeuwig heil verdienen. (...) Maar de paus met al zijn bisschoppen, scholen en zijn gehele synagoge heeft onderwezen, dat zijn wetten noodzakelijk zijn tot gerechtigheid. En zo onderwees hij de zwakke en armzalige eerste beginselen; daardoor heeft hij de kerk van Christus in de gehele wereld doodziek en straatarm gemaakt. (...)

... hoe keert gij u wederom tot de zwakke en arme eerste beginselen, welke gij wederom van voren aan wilt dienen?

Dat voegt Paulus eraan toe, om te laten zien, dat hij het over de hoogmoedigen en verwaanden heeft, zoals hierboven is aangegeven. Want anders noemt hij de wet heilig, goed, enz., zie 1 Timothéüs 1:8: 'Wij weten, dat de wet goed is, als iemand haar recht gebruikt, namelijk in politieke zin om de kwaadwilligen in toom te houden, in theologische zin om de trotsen af te schrikken en te verbreken. Wie echter de wet gebruikt om de gerechtigheid voor God te verwerven weet niet wat hij zegt of beweert; hij maakt de goede wet tot iets wat hem schaadt en verdoemt.

Paulus klaagt de Galaten aan, dat zij opnieuw slaven willen zijn. Deze slavernij veroordeelt hij. Daarom, voor wie de wet wil dienen, wordt, daar hij in zichzelf arm en zwak is, de wet tot zwakte en armoede. Want dan komen er twee zieke bedelaars bij elkaar, van wie de een de ander niet kan helpen. Eén enkele sterke kan tien zwakken dragen, maar tien zwakken niet één enkele sterke. Een geduldig man kan er velen verdragen, ja een heel koninkrijk, een ongeduldig man verdraagt niets en niemand. Als sterken wilden wij dus graag de wet verdragen, maar de wet naar haar sterkte en naar haar rijkdom, dat wil zeggen voorzover zij haar heerschappij over het lichaam, enz. voert. Op deze wijze, zeg ik, zouden wij graag alle wetten willen houden, die de paus en alle rechtsgeleerden tot stand gebracht hebben, want dan zouden wij de wet slechts met lijf en leden dienen, maar niet in het geweten. Maar de paus eist van ons, dat zijn wetten met deze bedoeling gehouden worden: als je ze doet ben je rechtvaardig, als je ze niet houdt ben je verdoemd. Dan is de wet het zwakke en armzalige element, enz. En deze knechting van het geweten onder de wet kan tot niets anders leiden dan tot slavernij en armoede. Daarom ligt de gehele nadruk op het woordje 'dienen'. Daarover heeft Paulus het, dat het geweten niet onder de slavernij van de wet mag komen, maar vrij moet zijn en over de wet moet heersen

en niet de slaaf ervan mag zijn. Want de wet is voor het geweten gestorven en het geweten voor de wet; hierover is eerder in hoofdstuk 2 uitvoerig gesproken.

4:10 *Gij onderhoudt dagen, en maanden, en tijden, en jaren.*

Met deze woorden geeft Paulus aan wat de valse apostelen onderwezen hebben, namelijk dat men dagen, nieuwe manen, tijden en jaarlijkse gedenkdagen zal houden. Bijna alle uitleggers hebben deze tekst zo verklaard, dat zij dachten aan astrologische dagen van de Chaldeeën, dat de heidenen dus als ze in hun leven iets ondernamen of verwachten en ook bij het handel drijven, de dagen, maanden, enz. in acht namen. Dat zouden ook de Galaten hebben gedaan onder leiding van de valse apostelen.

Maar Paulus geeft onderricht aan het geweten, daarom spreekt hij niet over die heidense gewoonte dagen, enz. in acht te nemen - iets waarbij het alleen om het lichamelijk welzijn gaat - Paulus spreekt over de wet van God en daarover dat men dagen, maanden en godsdienstige tijden houdt naar de wet van Mozes. Hij spreekt over de dagen, maanden en godsdienstige tijden, die de Galaten, geleid door de valse apostelen, met het oog op rechtvaardiging in acht namen. Want Mozes had de Joden geboden, dat zij de sabbatdag, de nieuwe maan, de eerste en de zevende maand, de drie voornaamste feesten, Pasen, Pinksteren en Loofhutten, het sabbatsjaar en het jubeljaar zouden houden. Zulke feesttijden namen de Galaten ook in acht, gedwongen door de valse apostelen, in de mening dat die feesten nodig waren om de gerechtigheid te verkrijgen. Zo komt het dat Paulus zegt, dat ze de genade en de christelijke vrijheid verloren hadden en weer terugkeerden tot de slavernij van de zwakke en armzalige eerste beginselen. (...) Maar Paulus laat op geen enkele wijze toe, dat de gewetens door de Mozaïsche wet worden gebonden, maar allerwegen maakt hij ze vrij van de wet. Verderop in Galaten 5:2 zegt hij: 'Zie, ik Paulus, zeg u, zo gij u laat besnijden, dat Christus u niet nut zal zijn.' In Kolossenzen 2:16 heet het: 'Daarom moet niemand u ongunstig beoordelen wegens eten en drinken of met betrekking tot feesten of het vieren van nieuwe maan en sabbatten.' Christus spreekt in Lukas 17:20: 'Het koninkrijk Gods komt niet met uiterlijkheden.' Veel minder nog mogen de gewetens te belast en gebonden worden met menselijke tradities.

Iemand zou kunnen vragen, dat als de Galaten gezondigd hebben met het in acht nemen van dagen en feesttijden, waarom het dan bij u geen zonde is als u hetzelfde doet? Ik antwoord: wij vieren de zondag, de geboortedag van Christus, Paasfeest en dergelijke feesten in volle vrijheid. Wij belasten de gewetens niet met deze gebruiken en leren niet, zoals de valse apostelen en de pausgezinden, dat deze gebruiken noodzakelijk zijn tot gerechtigheid of dat we daarmee voor de zonde zouden kunnen voldoen. Wij houden aan deze gebruiken vast, opdat alles in de kerk met orde en zonder tumult geschiede en de uiterlijke eenheid niet verscheurd worde (in de Geest hebben wij namelijk een andere eenheid); verscheurd werd zij eens, toen de Roomse paus Viktor alle christelijke gemeenten in Azië in de ban deed om geen andere reden, dan dat zij het Paasfeest op een andere datum vierden dan de Roomse Kerk. Irenaeüs heeft Viktor enorm berispt en wel terecht. Het was namelijk wel heel onzinnig, om voor zo'n kleinigheid de kerken van het oosten aan de duivel over te geven.

De voornaamste reden, waarom wij die feestdagen houden, ligt daar in, dat de kunst van het prediken door oefening in stand zal blijven, dat het volk op bepaalde dagen en op bepaalde tijden zal samenkomen om het Woord te horen, dat het God zal leren kennen, het avondmaal zal gebruiken, dat het gezamenlijk zal bidden voor alle noden, verder, dat het God zal danken voor alle geestelijke en lichamelijke weldaden. Ik geloof, dat hoofdzakelijk om deze reden door de vaders de viering van de zondag, het Paasfeest en het Pinksterfeest, enz. zijn ingesteld.

4:11 *Ik vrees voor u, dat ik enigszins tevergeefs aan u gearbeid heb.*

Met deze woorden betuigt Paulus, dat de afval van de Galaten hem helemaal van zijn stuk gebracht heeft; hij zou ze graag nog wat harder aanpakken, maar hij vreest, dat hij ze door ze al te streng te berispen niet verbetert maar eerder nog opwindt en volkomen van zich vervreemdt. Daarom verandert en verzacht hij bij het schrijven zijn woorden en neemt de schade voor zijn eigen rekening met de woorden: 'Ik vrees voor u, dat ik tevergeefs bij u gewerkt heb.' Dat wil zeggen: het zit me dwars, dat ik ondanks alle zorgvuldigheid en trouw het Evangelie bij jullie tevergeefs gepredikt zou kunnen hebben. Met grote mildheid en werkelijk vaderlijke zorg behandelt hij hen, en toch berispt hij hen tegelijkertijd tamelijk streng, zij het ook op een verborgen wijze. Want als Paulus zegt, dat hij tevergeefs gewerkt heeft, dat wil zeggen het Evangelie zonder vrucht aan hen verkondigd heeft, dan geeft hij aan, dat zij of hardnekkig ongelovig geweest zijn, of van de leer van het geloof afgefallen zijn. Maar in beide gevallen, of het nu gaat om een oorspronkelijk ongelooft of om de afval van het geloof, zijn ze nu zondaars, goddeloos, onrechtvaardig en verdoemd; en daarom dienen zij in deze toestand de wet tevergeefs en houden zich tevergeefs aan dagen, maanden, enz. Dat is een soort verborgen excommunicatie, want met deze woorden maakt Paulus duidelijk dat zij ver van Christus verwijderd zijn, als zij niet tot de gezonde leer terugkeren. Maar toch zegt Paulus zijn mening niet ronduit. Hij voelde, dat hij door een scherpe toon niets zou bereiken. Daarom verandert hij zijn manier van schrijven en doet zo vriendelijk mogelijk tegen hen.

4:12 *Wees gij als ik, want ook ik ben als gij ...*

Deze tekst is niet leerstellig, maar vol gevoelsuitdrukking, die men vanuit de retorica moet verstaan. (...) Nu het belangrijkste gedeelte van de brief bijna ten einde is, begint Paulus te bemerken, dat hij de Galaten wel wat al te streng aangepakt heeft; hij had ze immers 'dwaas', 'betoverd', 'niet gelovig overeenkomstig de waarheid', degenen die 'Christus kruisigen', enz. genoemd. En daarom is hij bezorgd, dat hij door deze ruwe manier meer schadelijk dan nuttig geweest is en geeft aan dat de strenge berisping uit een vaderlijk en waarachtig apostolisch hart is gekomen. Met verwonderlijke welsprekendheid loopt hij over van vriendelijke en liefelijke woorden, steeds met de bedoeling eventuele beledigingen weer te verzachten.

Tevens onderwijst Paulus hier door zijn voorbeeld, dat herders en bisschoppen zich tegelijk vaderlijk en moederlijk betonen, niet jegens de roofzuchtige wolven, maar jegens de arme, misleide en dwalende schapen; zij verdragen daarvan de zwakheid en het vallen met geduld en behandelen hen met grote zachtheid. Ze kunnen ook op geen enkele andere manier op de rechte weg teruggebracht worden, want door een nog hardere aanpak zouden zij eerder tot toorn dan tot bezinning gebracht worden.

Terloops wil ik nog de volgende vermaning geven: het is de natuur en de vrucht van de gezonde leer, dat zij, als zij recht gebracht en aangenomen wordt, de geesten onderling verbindt in de grootste eendracht. Als de mensen zich echter van de vrome leer weinig aantrekken en zich tot de dwalingen keren, wordt deze eenheid des harten verbroken. Zodra dus de broeder, of de leerlingen, misleid door de geestdrijvers, van het leerstuk der rechtvaardiging zijn afgefallen, beginnen zij dadelijk de vromen, die zij eerst zo innig liefhadden, met bittere haat te vervolgen.

Dat ondervinden wij tegenwoordig van onze valse broeders, de sacramentariërs en wederdopers, die in het begin van de reformatie graag naar ons luisterden, ons althans niet hinderden, in ons de gave van de Heilige Geest herkenden en ons daarom eerden. Enigen van hen gingen vertrouwelijk met ons om en verkeerden onder ons op

een bescheiden wijze. Maar zodra zij ons verlaten hadden en door de geestdrijvers veranderd waren, was er niemand vijandiger tegen onze leer en onze naam dan zij. Daarom verwondert het mij altijd weer zeer hoe er zo plotseling zo'n dolzinnige en verschrikkelijke haat kan opkomen in de harten van hen, die ons zo liefhadden, ofschoon wij hen niet in het minst beledigd hebben of ook maar de geringste aanleiding hebben gegeven om ons met haat te vervolgen. Ja, zij moeten toch erkennen dat ons grootste verlangen is de weldaad en de roem van Christus te verheerlijken, de waarheid van het Evangelie zuiver te onderwijzen; en God heeft die in deze allerlaatste tijd door middel van ons opnieuw aan een ondankbare wereld geopenbaard; waarom haten zij ons dan zo bitter? Om geen andere reden, dan dat zij allerlei nieuwe leer gehoord hebben. Door dat vergif besmet zijn zij zo in toorn ontstoken, dat zij met zulk een onverzoenlijke en brandende haat tegen ons tekeergaan. (...)

Als ons zoiets zou overkomen, dat wil zeggen als onze kerk in onze afwezigheid door geestdrijvers veranderd zou worden, en wij zouden met het oog daarop schrijven, niet één brief maar vele brieven, dan zouden wij weinig of niets gedaan krijgen. Onze mensen zouden zich, met uitzondering van enkele beproefden, jegens ons niet anders gedragen, dan thans de door de sektariërs misleiden, die nog eerder de paus zouden aanbidden dan aan onze mensen gehoor geven of onze leer goedkeuren. Niemand zal hen ervan overtuigen, dat zij Christus verloren hebben en wederom de zwakke en armzalige eerste beginselen dienen en wat van nature geen goden zijn. Niets willen zij minder aanhoren, dan dat hun leraars het Evangelie van Christus veranderd hebben en de gewetens en gemeenten in verwarring brengen. Ze zeggen: de volgelingen van Luther weten het niet alléén, zij zijn het niet alléén die Christus prediken, zij hebben niet alléén de Heilige Geest, de gave der profetie en de rechte uitlegging van de Schrift. Onze leraars zijn in geen enkel opzicht minder dan zij, integendeel, vele van hen overtreffen de volgelingen van Luther, want zij streven naar de Geest en onderwijzen geestelijke zaken. De lutheranen hebben daarentegen tot dusver de ware theologie nog niet aangeroerd, zij blijven aan de letter hangen en onderwijzen niets anders dan de catechismus, het geloof, de liefde, enz.

Daarom, zoals ik dikwijls pleeg te zeggen, zo eenvoudig als het gaat in het geloof ten val te komen, zo veelbetekenend is het toch ook weer; het is gelijk het vallen uit de hoogste hemel in de diepste diepte. Het is niet een menselijk vallen, zoals iemand tot moord, tot echtbreuk, enz. vervalt. Het gaat hier over een satanisch vallen. Wie zo vallen, kunnen niet gemakkelijk genezen worden; als zij hardnekkig bij hun dwaling blijven, zullen de laatste dingen erger dan de eerste zijn, want zoals Christus zegt: 'De onreine geest, als hij uit het huis geworpen is, keert terug en betreedt het huis niet alléén, maar neemt met zich zeven andere geesten, die erger zijn dan hij en blijft daar.' (...)

Wees gij als ik, want ook ik ben als gij ...

Paulus wil zeggen: misschien heb ik jullie al te streng berispt, maar vergeef mij deze ruwe manier en beoordeel mijn hart niet naar mijn woorden, maar omgekeerd, uit de liefde van mijn hart moeten jullie mijn woorden beoordelen. Wel schijnen de woorden streng en de roede pijnlijk, maar het hart is mild en vaderlijk gestemd. Daarom, mijn Galaten, neem deze berisping van mij zo op, als die door mij diep in mijn hart bedoeld was. De zaak vereiste het, dat ik mij als streng jegens jullie deed kennen.

Onze terechtwijzing is ook streng en onze stijl is heftig, maar waarlijk, ons hart is niet verbitterd, niet afgunstig, ik verlang geen straf voor de tegenstanders, in ons is vrome verwarring en geestelijke smart. Ik haat de pausgezinden en andere dwaalgeesten niet zo, dat ik zou bidden of het kwaad over hen zou komen en dat ik hun verderf zou wensen, ik wilde veel liever dat zij tot de goede weg terugkeerden en met ons gered zouden worden. (...)

Paulus zwakt zijn boze woorden wel enigszins af, maar hij herroept ze niet, hij geeft wel toe, dat hij scherp en streng geweest is, maar zo zegt hij, de noodzakelijkheid heeft mij gedwongen om jullie wat harder aan te pakken. Maar ik verzacht mijn boze woorden, door te verklaren, dat ze voortkomen uit de innige liefde van mijn hart. Een dokter geeft de zieke de zeer bittere drank, niet omdat hij het slecht meent met de zieke, maar op deze manier wil hij hem helpen. Daarom als een zieke iets bitters krijgt dan mag men dat de dokter niet aanrekenen, maar het geneesmiddel en de zieke. Op dezelfde wijze moeten jullie over mijn scherpe woorden oordelen.

4:12 ... *broeders, ik bid u; gij hebt mij geen ongelijk gedaan.*

Heet dat bij Paulus 'bidden', dat hij de Galaten 'betoverd' noemt, 'de waarheid ongehoorzaam', degenen die 'Christus kruisigen'? Ik zou dat liever krenkende verwijten noemen. Paulus verklaart, dat het geen krenkend verwijt is maar een verzoek en inderdaad is het dat; hij zou kunnen zeggen, het is waar, ik heb jullie een beetje scherp de les gelezen, maar neem dat op de juiste wijze op, dan zullen jullie mijn boze woorden niet als een verwijt opvatten, maar als een verzoek. Als een vader zijn zoon tuchtigt, dan is dat hetzelfde als wanneer hij tot hem zegt: mijn zoon, ik vraag je, wees oppassend, enz. Voor het uiterlijk is het een tuchtiging, als je echter naar het hart van de vader kijkt, dan is het een heel vriendelijk verzoek.

... *gij hebt mij geen ongelijk gedaan.*

(...) Jullie hebben niet mij, maar jezelf gekrenkt. Daarom ben ik ook niet verontrust over mijzelf, maar over jullie. Jullie moeten niet denken dat mijn verwijten voortkomen uit een toornig hart, uit haat of uit een zonde. God is mijn getuige, dat jullie mij geen onrecht gedaan hebben, integendeel, jullie hebben mij veel weldaden bewezen.

Zo gaat Paulus op een hartelijke manier met de Galaten om en helpt hen, om zijn vaderlijke terechtwijzingen als zijn kinderen op te vatten. Dat heet de bittere alsem met honing en suiker verzachten zodat hij weer zoet wordt. (...)

4:13 *En gij weet, dat ik u door de zwakheid des vleses het Evangelie de eerste maal verkondigd heb;*

4:14 *En mijn verzoeking, die in mijn vlees geschiedde, hebt gij niet veracht, noch verfoeid, maar gij naamt mij aan als een engel Gods, ja, als Christus Jezus.*

(...) Dat is stellig veel lof voor de Galaten, dat zij het Evangelie van een zo veracht en ellendig mens als Paulus hebben aangenomen. Hij heeft het Evangelie bij hen gepredikt, terwijl de Joden en de heidenen als razenden tekeergingen. Want, wie er maar machtig, wijs, geleerd en godsdienstig was, die haatte, vervolgde, verachtte en lasterde Paulus. Maar dat alles hinderde de Galaten niet, zij keken eenvoudig niet naar wat als zwakheid, verzoeking en gevaar op hen afkwam. Zij hoorden niet alleen de arme, verachte, ellendige en gekwelde Paulus, wiens leerlingen zij openlijk verklaarden te zijn, maar daarenboven beschouwden zij hem als een engel Gods, ja als Christus Jezus Zelf en luisterden daarom naar hem. Dat is een prachtige loftuiting

voor de Galaten geweest; Paulus heeft geen andere gemeente, waaraan hij schreef, op gelijke wijze geprezen. (...)

Paulus verstaat onder zwakheid van het vlees geen ziekte of vleselijke lust, maar het lijden of de folteringen die hij lichamenlijk verduren moest, daartegenover staat dan de kracht of de macht van de Geest. Opdat het echter niet zal lijken, alsof wij de woorden onrecht doen, luisteren wij naar Paulus zelf. In 2 Korinthe 12:9 e.v. zegt hij: 'Graag zal ik nu roemen in mijn zwakheden, opdat de kracht van Christus in mij wone. Daarom ben ik welgemoed in zwakheden, in smaadheden, in noden, in vervolgingen en benauwdheden, die ik om Christus' wil lijd; want als ik zwak ben, dan ben ik sterk.' (...) Dit lijden, dat Paulus in het lichaam dragen moest, noemt hij zwakheid van het vlees, niet ziekte van het lichaam. (...)

Het is dus genoegzaam duidelijk, dat Paulus onder 'zwakheden van het vlees' dat lijden verstaat, dat hij lichamenlijk doorstaan moet. En niet alleen hijzelf kende deze zwakheden van het vlees, daarin deelden alle apostelen, die ondanks de zwakheid van het vlees in de Geest machtig waren; in hen woonde de kracht van Christus, Die blijvend door hen heen regeerde en triomfeerde. Dat betuigt Paulus in 2 Korinthe 12:10: 'Want als ik zwak ben, dan ben ik sterk' en verder in vers 9: 'Ik zal nu gaarne roemen in mijn zwakheden, opdat de kracht van Christus in mij wone' en in 2 Korinthe 2:14: 'En Gode zij dank, Die te allen tijd door ons in Christus triomfeert.' Dat klinkt alsof hij zei: hoe wreed zij ook tegen ons mogen woeden, de duivel, de ontrouwe Joden, de heidenen, zij kunnen ons niet overwinnen ondanks al hun hoon. Of zij het willen of niet, onze leer overtuigt en triomfeert. Dat was de kracht en de sterkte van de Geest in de apostelen, waar Paulus hier de zwakheid en de slavernij van het vlees tegenoverstelt.

Deze zwakheid van het vlees in de vromen is uitermate krenkend voor de menselijke rede. Daarom zegt Christus Zelf: 'En zalig is hij, die zich aan Mij niet ergert' (Mattheüs 11:6). En Paulus zegt in 1 Korinthe 1:23: 'Wij prediken Christus, de Gekruisigde, de Joden een ergernis en de Grieken een dwaasheid.' Daarom is het iets groots, dat jullie Hem kennen als Heere over alles en als Heiland der wereld, van wie jullie horen dat Hij geweest is allerellendigste, de meest zonderlinge onder de mensen, bespottelijk voor allen, verachtelijk voor het volk kortom, Hij werd door allen gehaat, is tenslotte tot de kruisdood veroordeeld door Zijn eigen volk en vooral door hen die de besten, de wijsten, de heiligsten, enz. geweest zijn. Het is iets groots, zich van deze grove ergerlijkheden niets aan te trekken; het is iets groots als men deze dingen niet alleen gering achten kan, maar dat men deze bespuwde, gegeselde en zo schandelijk gekruisigde Christus hoger en meer waard acht dan de schatten van alle rijken, dan de kracht van alle machtigen, dan de wijsheid van alle leraars, dan de tronen van alle koningen, dan de vroomheid van alle heiligen tezamen.

En zo was het iets groots, dat die Galaten door het zo ergerlijk zwakke en door al het verachtelijke van het kruis, dat zij aan Paulus zagen, zich niet hebben laten afstoten, maar hem als een engel en als Christus Jezus Zelf aangenomen hebben. Verder, zoals Christus zegt dat Zijn discipelen in Zijn aanvechtingen bij Hem gebleven zijn, zo zegt Paulus over de Galaten dat zij zijn aanvechting, die hij in het lichaam gedragen heeft, niet veracht hebben. Terecht steekt hij hen met zijn loftuiting geweldig in de hoogte.

Maar apostelen, voornamelijk Paulus, hebben niet alleen uiterlijke aanvechtingen ondervonden (daarover hebben wij gesproken), maar ook innerlijke en geestelijke,

zoals Christus in de hof. Daarover klaagt Paulus in 2 Korinthe 12:7: 'Mij is gegeven een scherpe doorn in het vlees, namelijk een engel des satans, dat hij mij met vuisten sloeg.' Wie op dat niveau aangevochten wordt, zal door de aanvechtingen der onkuisheid wel met rust gelaten worden. (...)

Behalve de lichamelijke aanvechtingen van buitenaf hebben de apostelen ook geestelijke treurnis ondervonden. Dat betuigt Paulus van zichzelf in 2 Korinthe 7:5: 'Van buiten was strijd, van binnen verschrikkingen.' (...)

Maar waarom zegt Paulus, dat de Galaten hem niet veracht hebben? Zeker hebben zij hem veracht, daar zij immers van het Evangelie afgefallen zijn. Paulus legt het zelf uit. Hij zegt: toen ik voor de eerste keer het Evangelie aan jullie verkondigde, hebben jullie niet gedaan als de andere volkeren, die zich beledigd voelden door de zwakheid en de aanvechting van mijn uiterlijke verschijning en die mij verachtten en afwezen. De menselijke rede wordt namelijk gemakkelijk gekrenkt door de verachtelijke gedaante van het kruis en houdt diegenen voor dwaas, die aan anderen troost, hulp en bijstand willen brengen en tevens roemen over grote schatten, gerechtigheid, dapperheid, overwinning over zonde, dood en alle kwaad, over vreugde, heil en eeuwig leven. Zelf lijden zij intussen gebrek, zijn zwak, bedroefd en veracht, worden zeer onwaardig behandeld en ter dood gebracht als de allerschandelijkste pest voor de gemeenschap en voor de godsdienst, en dat niet door het gewone volk, maar door de edelsten die aan het hoofd van de gemeenschap en van de kerk staan en die hen doden, in de mening dat ze God daarbij gehoorzaam zijn. Daarom, als zij aan anderen eeuwige goederen beloven en zelf zo ellendig voor het oog van de wereld te gronde gaan, worden zij uitgelachen en moeten horen: 'Medicijnmeester genees Uzelf (Lukas 4:23). En daarbij passen de klachten die overal in de psalmen staan: 'Een Worm ben ik en geen mens', enz., 'Wees niet verre van mij, want angst is nabij en er is hier geen helper', enz. (Psalm 22:7 en 12).

Dat is een geweldig compliment en een wonderlijke loftuiting voor de Galaten, dat zij door die zwakheid en verzoeking van Paulus niet afgestoten werden, maar hem aangenomen hebben als een engel van God, ja als Jezus Christus. (...)

Maar intussen, terwijl Paulus de weldaden en de roem van de Galaten met verheven woorden doet uitkomen, duidt hij toch aan hoe hartelijk zij, voor de komst van de valse apostelen, elkaar liefhadden; ook spoort hij hen aan hem toch ook verder met dezelfde liefde en eerbied te blijven bejegenen als vroeger, enz. Ook uit deze tekst kan men aflezen, dat de valse apostelen, naar het leek, een groter gezag bij de Galaten hadden dan Paulus. Door dit gezag hebben zij lange tijd de valse apostelen verkozen boven Paulus, die zij voorheen niet alleen hartelijk liefgehad hebben, maar ook als een engel Gods aangenomen hebben.

4:15 Welke was dan uw gelukachting? ...

Paulus wil zeggen: wat werden jullie toch gelukkig geprezen en gezegend, wat werd jullie lof toegezwaaid. Zo klinkt het ook in de lofzang van Maria: 'Alle geslachten zullen mij zalig spreken' (Lukas 1:48). Er ligt een sterke nadruk op deze woorden: wat waren jullie toch gelukkig. Alsof Paulus wilde zeggen: jullie worden niet zo maar een beetje zalig geprezen, maar men zegende jullie in ieder opzicht en overstelpte jullie met lof.

En zo probeert Paulus de bittere drank, dat is de strenge terechtwijzing, te verzachten en af te zwakken, omdat hij vreest, dat de Galaten daardoor gekwetst zouden kunnen worden, vooral omdat hij wist, dat de valse apostelen zijn terechtwijzing arglistig zouden kunnen aangrijpen om haar kwaadwillig uit te leggen. (...)

4:15 ... *Want ik geef u getuigenis, dat gij, zo het mogelijk ware, uw ogen zoudt uitgegraven en mij gegeven hebben.*

Paulus steekt de Galaten bovenmate in de hoogte. Hij zegt, dat als de nood het zou vereist hebben, dan zouden jullie je ogen hebben uitgerukt en die mij gegeven hebben, ja jullie zouden je leven voor mij op het spel gezet hebben. En zeker hebben de Galaten hun leven gewaagd voor de apostel. Want zij namen Paulus op en waren hem genegen, een mens die door de wereld destijds voor zeer schadelijk gehouden werd, voor de grootste vloek en het grootste monster. En zo haalden de Galaten zich de verontwaardiging en de haat van de heidenen en de Joden op de hals, toen zij Paulus bij zich ontvingen en hem verdedigden. En zo is tegenwoordig de naam van Luther zeer gehaat in de wereld; wie mij prijst, zondigt zwaarder dan een of andere afgodendienaar, lasteraar, meinedige, hoereerder, echtbreker, moordenaar, dief, enz. Dan moeten de Galaten wel vast in de leer en in het geloof in Christus geweest zijn, als zij met zoveel risico Paulus, die door de gehele wereld gehate man, bij zich ontvingen en onderdak verschaften. Anders zouden zij niet gebukt willen gaan onder de wangunst van alle mensen.

4:16 *Ben ik uw vijand geworden, u de waarheid zeggende?*

Hier geeft Paulus de reden aan, waarom hij de Galaten zo vriendelijk toespreekt. Hij vermoedt namelijk, dat zij hem voor hun vijand houden, omdat hij ze zo scherp onderhanden genomen heeft. Hij zegt: houden jullie alsjeblieft mijn boze woorden en mijn onderwijs uit elkaar en je zult gewaar worden, dat het er mij niet om ging jullie aan te pakken, maar jullie in de waarheid te onderwijzen. Ik geef toe, dat er in mijn brief dingen staan die pijn doen, maar met deze harde manier van spreken bedoel ik jullie terug te roepen tot en vast te houden bij de waarheid van het Evangelie, waarvan jullie zijn afgeweken. (...) Als ik jullie niet heel hartelijk als mijn zonen zou liefhebben en als ik niet zou weten, dat jullie mij ook hartelijk liefhebben, dan zou ik jullie niet zo streng terechtwijzen. Het is de taak van een vriend, om in geval van dwaling zijn vriend in alle vrijheid terecht te wijzen. De terechtgewezene is dan niet boos om de vriendschappelijke vermaning en om de waarheid die hem is voorgehouden, maar is dankbaar en zegt dat ook. (...)

4:17 *Zij ijveren niet recht over u ...*

Paulus brengt de vleierij van de valse apostelen aan het licht. Met wonderlijke kunstgrepen en listen pleegt de satan door zijn dienaars op de eenvoudigen indruk te maken, zoals Paulus in Romeinen 16:18 zegt: 'Zij misleiden door hun schoon klinkende woorden en royale beloften.' Eerst zweren zij bij alles wat heilig is, dat zij niets anders zoeken dan het bevorderen van de eer van God; vervolgens vertellen zij, dat zij door de Geest gedrongen worden de enige echte waarheid te prediken, omdat zij zien hoe het arme volk verwaarloosd wordt en dat het Woord van God door de anderen niet recht onderwezen wordt; zij willen met hun prediking de uitverkorenen van de dwalingen bevrijden, zodat zij tot het ware licht en tot de rechte kennis van de waarheid komen. Tenslotte beloven zij de zekerheid van de zaligheid aan allen, die hun leer aannemen, enz. Onder het voorwendsel van vroomheid en vermomd in schaapskleren richten deze verscheurende wolven aanzienlijke schade aan in de kerk, tenzij trouwe en waakzame herders weerstand bieden.

Paulus gaat hier in op een tegenwerping. De Galaten konden immers zeggen: als u zo scherp optreedt tegen onze leraars, die toch hun best voor ons doen, dan doen zij dat, toch uit een zekere goddelijke ijver en uit zuivere liefde; dat zou toch geen belediging voor U moeten zijn, enz. Paulus zegt: ja, zij doen hun best voor jullie,

maar niet op een goede manier. Zo moeten wij tegenwoordig van de sacramentariërs horen, dat wij door onze hardnekkigheid de liefde en de eenheid in de gemeente teloor doen gaan, omdat wij hun leer over de maaltijd des Heeren verwerpen. Het ware beter, zeggen zij, als wij een beetje zouden toegeven, vooral omdat er toch geen gevaar bestaat, behalve dan dat wij zo'n grote onenigheid en twist in de kerk zouden veroorzaken wegens dit ene leerstuk, dat helemaal geen hoofdrol speelt; wij zouden moeten bedenken, dat zij zich in geen enkel ander artikel van de christelijke leer van ons onderscheiden dan alleen in dit ene over de maaltijd des Heeren. Dan antwoord ik: vervloekt zij liefde en eendracht, als daarbij het Woord van God in gevaar moet komen.

Zo hebben de valse apostelen net gedaan alsof zij de Galaten zeer beminden en in een soort goddelijke jaloersheid jegens hen ontbrand waren. Jaloersheid is heel eigenlijk een liefde in toorn of om het zo uit te drukken: een vrome afgunst. In 1 Koningen 19:14 zegt Elia: 'Ik heb zeer geijverd voor de HEERE', enz. Zo windt een man zich op om zijn vrouw, een vader om zijn zoon, de broeder om de broeder, dat wil zeggen hij bemint van ganser harte, maar zo, dat hij in de ander gebreken haat en die probeert te verbeteren. De valse apostelen doen net alsof zij zich zo opwinden om de Galaten. Paulus geeft toe, dat zij in grote liefde jegens de Galaten ontbrand zijn, dat zij ijveren en zich voor hen inspannen, maar dat alles niet op een goede manier. (...) Paulus vermaant ons hier, dat wij onderscheid moeten maken tussen goede en verkeerde ijver. (...) Paulus vermaant de Galaten: oordeel nu eens, welke ijver beter is, de mijne of die van hen, welke goed en vroom is en welke verkeerd en vleselijk is. Jullie moeten je door hun ijver niet zo vlug laten overhalen, want:

4:17 ... maar zij willen ons uitsluiten, opdat zij over jullie zouden ijveren. (Naar de vertaling van Luther)

Paulus wil zeggen: ja, zij branden van een geweldige ijver en liefde voor jullie en zij zijn eropuit, dat jullie van jullie kant proberen bij hen in de gunst te komen en mij daarbij buitensluiten. Als hun ijver vroom en zuiver was, dan zouden zij het vast wel verdragen, dat wij samen met hen door jullie geliefd werden, maar zij haten onze leer, daarom proberen ze op alle mogelijke manieren die weg te vagen en hun eigen leer bij jullie ingang te doen vinden. Opdat zij dat gemakkelijker bij jullie zouden kunnen bewerkstelligen proberen zij, door hun pogingen om jullie gunst te winnen, ons opzij te schuiven en ons tot jullie vijand te maken; zij willen dat jullie ons met onze leer haten en jullie ijver en liefde aan hen besteden, hen alleen liefhebben en hun leer aannemen. Zo maakt Paulus de valse apostelen bij de Galaten verdacht, doordat hij hun laat zien, dat die hen met een heel lief gezicht toch belagen om zich aan hen op te dringen. En zo vermaant Christus ons: 'Maar wacht u voor de valse profeten, die in schaapskleren tot u komen' (Mattheüs 7:15).

Paulus heeft dezelfde aanvechtingen doorstaan, waaronder ook wij tegenwoordig te lijden hebben. Te moeten zien hoe op zijn zo gedegen onderwijs zoveel sekten, valse bewegingen, politieke woelingen, veranderingen in koninkrijken, enz. zijn gevolgd en hoe daaruit ontelbare misstanden en schandalen ontstaan, is een ongerijmdheid die hem danig heeft dwars gezeten. In het boek Handelingen der apostelen 24:5 wordt hij door de Joden aangeklaagd als iemand die een pest is, die zijn volk in de gehele wereld tot oproer verwekt en die de oprichter is van de sekte der Nazarenen. Het is zoals de Joden zeggen: hij is een mens die oproer veroorzaakt, een lasteraar, hij predikt dingen, waardoor hij niet alleen de Joodse samenleving verwoest, die toch op goddelijke wetten gegrondvest is, maar hij schaft ook de wet der tien geboden af en

vernietigt de ware godsdienst, de tempeldienst en ons priesterdom. In de gehele wereld strooit hij dat zogenaamde evangelie van hem uit en daaruit zijn ontelbare rampen voortgekomen, oproer, ergernissen, sekten, enz. Datzelfde moet Paulus van de heidenen horen, die in de stad Filippi schreeuwen dat hij hun samenleving verontrust en zeden leert die zij niet mogen aannemen. (...)

Zulke onlusten in de verschillende samenlevingen en andere schade, honger, oorlogen, onenigheid en sekten, hebben Joden en heidenen destijds aan het onderwijs van Paulus en de andere apostelen toegeschreven. En daarom hebben zij hen vervolgd als een publieke pest voor de vrede en de godsdienst. Maar toch hebben de apostelen zich niet aan hun ambt onttrokken, zij hebben eraan vastgehouden en Christus gepredikt en beleden. Zij wisten, dat men God meer gehoorzamen moet dan de mensen. En het is beter, dat het ganse rond der aarde in verwarring geraakt en tot een chaos van vijandigheid vervalt, dan dat Christus niet gepredikt wordt of dat ook maar één ziel verloren gaat.

Intussen moeten deze kwade gevolgen van de prediking van het Evangelie de apostelen toch wel veel verdriet doen, want ze waren beslist niet van steen. (...) In ieder geval wist Paulus, dat zijn onderwijs niet de oorzaak was van deze kwade dingen en van de sekten. Daarom verloor hij de moed niet, bleef gehoorzaam aan zijn roeping en ging rustig door en wist dat het Evangelie, dat hij predikte, 'een kracht Gods tot zaligheid is voor een ieder die gelooft' (Romeinen 1:16), al mocht deze prediking ook de Joden en de heidenen nog zo dwaas en ergerlijk toeschijnen. (...)

Zo moeten ook wij tegenwoordig horen, wat eens Paulus en de apostelen moesten horen, namelijk dat uit ons Evangelie veel kwaad, oproer, oorlog, sekten en talloze boosheden zijn ontstaan; ja, wat er ook tegenwoordig niet in orde is, wordt ons toegerekend. Maar wij zaaien beslist geen ketterijen en goddeloze leerstellingen, wij prediken het Evangelie van Christus, wij prediken dat Hij rechtvaardigt en dat Hij onze Heiland is. Tenslotte moeten de tegenstanders, als zij slechts de waarheid willen erkennen, ons dit toegeven, dat wij door ons onderwijs geen aanleiding tot oproer, verkeerde bewegingen, oorlog, enz. gegeven hebben, maar dat wij onderwezen hebben, dat het openbaar gezag om het Goddelijk gebod nauwgezet gehandhaafd en geëerd moet worden. En zo zijn wij ook niet de veroorzakers van ergernissen; dat de goddelozen aanstoot nemen, is niet onze, maar hun eigen schuld. Wij hebben de opdracht om de leer van het Evangelie te prediken, niet lettend op het ergerlijke ervan. (...) Christus heeft het Evangelie gepredikt en is niet opgehouden om de ergernis die het de Joden gaf. Hij heeft gezegd: 'Laat ze maar, zij zijn blinde leidlieden van blinden' (Mattheüs 15:14). En hoe meer de overpriesters de apostelen geboden, dat zij niet in de naam van Jezus mochten onderwijzen, des te meer hebben de apostelen getuigd, dat deze Jezus, die ze gekruisigd hadden, de Heere en Christus is; allen die Hem zouden aanroepen, konden het heil verwerven. 'Er is onder de hemel aan de mensen geen andere naam gegeven, door welke het heil verkregen wordt' (Handelingen 4:12).

In dit vertrouwen verkondigen ook wij heden Christus en trekken ons niets aan van het geschreeuw van de goddeloze pausgezinden en van al onze tegenstanders, die klagen, dat onze leer schandelijk is en op oproer uitloopt, omdat zij verwarring sticht in het openbare leven, de godsdienst omverwerpt, ketterijen voortbrengt en dus de oorzaak is van al het kwaad. (...) Zij zetten een grote mond op over zulke aanstotelijkheden, dat priesters trouwen, dat wij op vrijdag vlees eten, enz. Maar dat zij zelf dagelijks door hun goddeloze leringen talloze zielen verleiden en te gronde

richten, dat zij door hun slechte voorbeeld de zwakken in gevaar brengen, dat zij het Evangelie over de heerlijkheid van onze God lasteren en verdoemen, dat zij degenen, die zich inspannen voor de gezonde leer, vervolgen en doden, dat vinden ze niet erg, dat moet gehoorzaamheid en zeer welgevallige godsdienst heten. Laten we maar niet meer over hen praten, zij zijn 'blinde leidlieden van blinden'. (...) Maar wij, omdat wij geloven, willen spreken zolang wij adem hebben, wij willen de vervolging door de tegenstanders verdragen, totdat Christus, onze Hogepriester en Koning, uit de hemel wederkomt, wat, naar wij hopen, spoedig zal geschieden. Dan zal Hij als de rechtvaardige rechter wraak nemen op hen, die Zijn Evangelie niet gehoorzamen. Amen. (...)

Eerst, toen de menselijke tradities in de kerk onderwezen werden, ging de duivel niet zó tekeer. Toen die gewapende sterke zijn huis bewaarde, was alles wat hij bezat in vrede. Maar als de sterkere daarover komt, die die sterke overwint en bindt en zijn huis plundert, dan zal die daarbij vreselijk tekeergaan. Dat is het zekerste teken, dat de leer, die wij belijden, van God is. (...)

4:18 *Doch in het goede allen tijd te ijveren is goed, en niet alleenlijk, als ik bij u tegenwoordig ben.*

(...) Paulus wil zeggen: al ben ik niet lichamelijk aanwezig, dan hebben jullie toch mijn leer, die moeten jullie bewaren, want jullie hebben die immers door de Heilige Geest ontvangen; jullie moeten maar denken, dat Paulus altijd bij jullie is omdat jullie zijn leer hebben. Ik zeg dus geen kwaad woord over jullie ijver, maar ik prijs die alleen als het een ijver is die van God of van de Heilige Geest komt en als het geen ijver uit het vlees is. (...)

Dat is er ook een welsprekend voorbeeld van, dat een vrome herder bezorgd moet zijn voor zijn schapen en alle middelen heeft aan te wenden, opdat hij ze door berispingen, complimenten, verzoeken, enz. bij de gezonde leer houdt en van verleiders afkerig maakt.

4:19 *Mijne kinderkens, die ik wederom arbeid te baren, totdat Christus een gestalte in u krijgje.*

Ook dat behoort tot de welsprekendheid, dat Paulus, door liefelijke en vriendelijke woorden, de gemoederen van de Galaten sust, die hij vleiend met 'kinderkens', dat is 'lieve zonen', aanspreekt. Alle woorden zijn erop gericht, op het gemoed te werken en het gunstig te stemmen.

'Om wie ik weer barensweeën heb', dat is beeldspraak. De apostelen (en op hun wijze ook de leraars) nemen de plaats in van de ouders. Zoals de ouders de gestalte van het lichaam voortbrengen, zo brengen de apostelen en de leraars de gestalte van de ziel voort. De gestalte van de christelijke ziel is echter het geloof of het hartelijk vertrouwen, dat Christus aangrijpt, Hem alleen aanhangt en niets anders. Een hart, dat dit vertrouwen heeft, heeft de ware gestalte van Christus. Maar het wordt door de dienst van het Woord geschapen, 1 Korinthe 4:15: 'In Christus Jezus heb ik u door het Evangelie verwekt', namelijk door de Geest, opdat jullie Christus zouden mogen kennen en in Hem geloven. 2 Korinthe 3:3: 'Gij zijt een brief van Christus en door onze dienst opgesteld en geschreven, niet met inkt, maar door de Geest van de levende God.' Het Woord komt namelijk uit de mond van de apostel en dringt door in het hart van de hoorder. Dan is daar de Heilige Geest en prent het Woord zoals het klinkt in het hart. Op deze manier is elke vrome leraar een vader, die door de dienst van het Woord de ware gestalte van de christelijke ziel verwekt en vormt.

Op bedekte wijze doelt Paulus tegelijk op de valse apostelen, alsof hij zeggen wilde: ik ben degene die jullie door het Evangelie heb verwekt, maar toen zijn zij het komen bederven en misvormen en hebben een ander gezicht in jullie hart geprent, niet het aangezicht van Christus, maar dat van Mozes, zodat nu jullie vertrouwen niet op Christus steunt, maar op de werken van de wet. Dat is een heel vreemde en duivelse gestalte, niet de ware gestalte, niet die van Christus.

Paulus zegt ook niet: ik lijd barensweeën om jullie, tot mijn gestalte in jullie gevonden wordt, maar 'totdat Christus gestalte in u krijgt'. Dat wil zeggen: ik streef ernaar, dat jullie weer Christus' beeld en gelijkenis vertonen, niet dat van Paulus. (...) Wie dát geloven, namelijk dat Jezus Christus de Zoon van God is, de verzoening voor onze zonden, ja voor die van de gehele wereld, die gelijken op God, dat wil zeggen: in alle dingen bedenken zij van God hoe Hij in Zijn hart daarover gestemd is; in hun binnenste hebben zij dezelfde gestalte als God of Christus. Dat is volgens Paulus 'het vernieuwd worden in de geest van uw gemoed en de nieuwe mens aandoen, die naar God geschapen is' (Eféze 4:23 e.v.). (...)

4:20 *Doch ik wilde, dat ik nu tegenwoordig bij u was, en mijn stem mocht veranderen ...*

Dat zijn ongeveinsde angsten van de apostel. Men zegt gewoonlijk dat een brief een dode boodschap is, want hij kan niet meer geven dan wat erin staat. En geen brief kan zo passend geschreven worden, of er ontbreekt wel iets aan. Want er zijn uiteenlopende omstandigheden en de tijden, de plaatsen, de personen, de zeden, de gemoederen, zijn zo van verschillend gewicht, dat geen brief dat kan uitdrukken. Daarom maakt de brief op de lezers telkens weer een heel andere indruk, nu eens maakt hij bedroefd, dan weer maakt hij blij, net naar de lezer gestemd is. Maar als er iets te scherp en te onbeheerst is gezegd, kan de levende stem dat uitleggen, verzachten en verbeteren. Daarom wenst Paulus, dat hij aanwezig zou mogen zijn, opdat hij zijn stem aan de situatie zou kunnen aanpassen en veranderen, al naar gelang hij zou zien wat de gemoedsgesteldheid vereiste. Als hij zou merken dat sommigen al te zeer in de war waren, dan zou hij zijn toespraak zo afstemmen dat hij ze niet al te zeer zou bedroeven; als hij echter opgeblazen lieden zou aantreffen, wilde hij die nog heviger berispen, opdat zij niet al te zelfverzekerd en tenslotte tot verachters zouden worden. (...)

In vergelijking met de brief is de levende stem een koningin, want zij kan weglaten en toevoegen, ze kan zich instellen op alle mogelijke gemoedsgesteldheden, op alle mogelijke omstandigheden van tijd, plaats en persoon. (...) Als ik bij jullie zou zijn, zou ik mijn stem veranderen; wie hard is, berispen, wie zwak is, vriendelijk toespreken, al naar gelang de omstandigheden.

4:20 ... *want ik ben in twijfel over u.*

Dat is: ik ben zo verward in mijn gemoed, dat ik niet weet, wat of hoe ik in mijn afwezigheid aan jullie zal schrijven. (...)

4:21 *Zegt mij, gij die onder de wet wilt zijn, hoort gij de wet niet?*

(...) Waarom noemt Paulus dan het boek Genesis, waaruit hij nu de geschiedenis van Ismaël en Izak aanhaalt 'wet', daar het boek Genesis toch niet een soort wetboek is, en bovendien de plaats die hij aanhaalt geen wet inhoudt, maar slechts eenvoudig de vertelling over de twee zonen van Abraham? Paulus pleegt naar Joodse gewoonte het eerste boek Genesis 'wet' te noemen, ofschoon er behalve het gebod van de besnijdenis, geen wet in staat en het voornamelijk het geloof onderwijst, en betuigt

dat God een welgevallen had aan de aartsvaders wegens hun geloof; maar wegens die ene wet van de besnijdenis hebben de Joden het eerste boek van Mozes samen met de andere boeken van Mozes 'wet' genoemd. Zo ook Paulus, die zelf een Jood geweest was. En Christus vat niet alleen de boeken van Mozes samen met de aanduiding 'wet', maar betreft ook de Psalmen erbij, Johannes 15:25: 'Maar dat het woord vervuld worde, dat in hun wet geschreven is: Zij hebben mij zonder oorzaak gehaat' (Psalm 35:19).

4:22 *Want er is geschreven, dat Abraham twee zonen had, één uit de dienstmaagd en één uit de vrije.*

4:23 *Maar gene, die uit de dienstmaagd was, is naar het vlees geboren geweest; doch deze, die uit de vrije was, door de belofenis.*

Paulus wil zeggen: als jullie de genade, het geloof en Christus verlaten en tot de wet vervallen, als jullie onder de wet willen zijn en door haar wijs willen worden, dan moet ik het eens even met jullie over de wet hebben. Let dus goed op, jullie zullen dan namelijk ontdekken dat Abraham twee zonen had, Ismaël van Hagar en Izak van Sara. Beiden waren zij zonen van Abraham. (...) Maar wat is het verschil? Volgens Paulus is het verschil niet dat de ene moeder een vrije was en de andere moeder een sla vin (hoewel ook dat in de allegorie zijn betekenis heeft); maar dit is het verschil, dat Ismaël, de zoon van de slavin, naar het vlees d.w.z. zonder belofte en zonder het woord van God geboren is; Izak echter is niet alleen uit een vrije moeder, maar ook naar de belofte geboren. Hoe komt dat? Izak is toch op dezelfde manier door Abraham verwekt als Ismaël. Toegegeven, allebei hebben ze dezelfde vader en toch is er verschil. Hoewel ook Izak uit het vlees geboren is, is daar toch een belofte en een naamgeving door God aan voorafgegaan (Genesis 17:19).

Sara, toen zij haar eigen onvruchtbaarheid bemerkte, duldde niet, dat Abraham een ander van buiten zijn huis tot vrouw zou nemen, maar gaf hem haar eigen slavin ten huwelijk, opdat hij zich uit haar nageslacht zou verwekken. Genesis 16:2: 'Toen zeide Sara tot Abram: Gij ziet, dat de Heere mij de kinderzegen ontzegd heeft; ga toch tot mijn dienstmaagd, misschien krijg ik door middel van haar een zoon.'

Dat is diepe ootmoed, dat zij zichzelf zo vernederde en die aanvechting van het geloof gelaten onderging. Ze dacht: God kan niet liegen. Wat hij aan mijn man beloofd heeft, zal Hij hem ook zeker doen. Maar misschien wil God niet, dat ik de moeder van deze nakomeling zal zijn; dan wil ik deze eer niet misgunnen aan Hagar, tot wie mijn heer zal ingaan, misschien zal ik door haar die zoon krijgen. (...)

Dat er dus tot Abraham geen woord van God voorafgaat, zoals het geval was toen Sara Izak ter wereld zou brengen, maar er slechts een woord van Sara voorafgaat maakt het voldoende duidelijk dat Ismaël alleen naar het vlees zoon van Abraham geweest is zonder woord; hij is dus bijgeval verwacht en geboren als elk ander kind.

Dat heeft Paulus opgemerkt. En in hoofdstuk 9 van de Romeinenbrief heeft hij dit argument krachtig doen gelden, dat hij hier in de vorm van een allegorie weer herhaalt; daar trekt hij de krachtige conclusie dat niet alle zonen van Abraham zonen Gods zijn. (...) Paulus zegt dat degenen die kinderen van Abraham willen zijn, moeten geloven, dat zij behalve naar het vlees geboren ook kinderen der belofte zijn; en alleen zij, die de belofte hebben en geloven, zijn tenslotte ware zonen van Abraham en zo ook kinderen van God. (...)

4:24 *Hetwelk dingen zijn die andere beduiding hebben ...* (Vulgata: Dit wordt door middel van een allegorie duidelijk gemaakt.)

De allegorieën brengen in de theologie geen onomstotelijke bewijzen tot stand; als afbeeldingen verfraaien en verduidelijken zij een zaak. Als Paulus de

geloofsgerechtigheid tegenover de werkgerechtigheid niet met sterkere argumenten bewezen zou hebben, dan zou hij met deze allegorie niets uitrichten. Maar omdat hij zijn zaak boven reeds met zeer sterke argumenten verdedigd heeft (hij heeft die aan de praktijk ontleend, aan het voorbeeld van Abraham, aan de getuigenissen van de Schrift en aan gelijkenissen), kan hij nu aan het slot van de uiteenzetting een allegorie als illustratie toevoegen. (...) Zoals een beeld een reeds gebouwd huis tooit, zo is een allegorie een soort illustratie bij een redevoering, bij een reeds op een andere wijze bewezen zaak.

4:24 ... *Want deze zijn de twee verbonden: het ene van de berg Sinaï, tot dienstbaarheid barende, hetwelk is Hagar.*

Abraham staat hier allegorisch voor God, Die twee zonen heeft, dat wil zeggen twee volken, die door Ismaël en Izak vertegenwoordigd worden. Ze zijn hem uit Hagar en Sara geboren, die de twee testamenten betekenen, het oude en het nieuwe. (...)

Het komt mooi overeen, dat de berg Sinaï in het Arabisch dezelfde naam heeft als de slavin Hagar; en ik denk dat deze overeenkomst van de namen Paulus licht gegeven heeft en hem op die allegorie heeft gebracht. Zoals dus Hagar, de slavin, aan Abraham werkelijk een zoon geschonken heeft, weliswaar niet de erfgenaam maar de knecht, zo heeft de Sinaï, die allegorisch bij Hagar behoort, God werkelijk een zoon geschonken, dat wil zeggen het volk naar het vlees. (...) Hagar in de mystieke betekenis, dat wil dus zeggen de berg Sinaï, waarop de wet is gegeven en het oude verbond is gesloten, heeft aan God, de grote Abraham, een volk geschonken, maar zonder belofte, dat wil zeggen een vleselijk volk, een volk van slaven, niet van erfgenamen Gods. Want aan de wet zijn niet de beloften van Christus, de Zegenbrenger, toegevoegd, zij bevat niet de beloften die doelen op de bevrijding van de vloek der wet, van zonde en dood, in de wet staat niets over de in vrije gunst geschonken gave van de vergeving der zonden, van de gerechtigheid en van het eeuwige leven. In de wet staat: 'Wie dat doet zal daardoor leven' (Leviticus 18:5).

De beloften van de wet zijn gebaseerd op voorwaarden, zij beloven het leven niet als geschenk, zij gelden voor hen die de wet houden. Daarom laten zij de gewetens in twijfel, omdat niemand de wet houdt. Aan de beloften van het Nieuwe Testament zijn geen voorwaarden verbonden, die eisen niets van ons, zij hangen niet van onze waardigheid af, maar brengen en schenken ons de vergeving der zonde om niet, de genade, de gerechtigheid en het eeuwige leven - om Christus' wil. Dat hebben we elders uitvoeriger behandeld.

En zo houdt de wet of het Oude Testament alleen aardse beloften in, waaraan altijd een dergelijke voorwaarde toegevoegd is: 'Als gij Zijn stem hoort', 'Als gij Mijn verbond zult houden', 'Als gij in Mijn wegen wandelt, zult gij Mijn volk zijn', enz. Daar hebben de Joden niet bij stilgestaan en de beloften, die met voorwaarden verbonden zijn, genomen en er iets absoluuts van gemaakt, iets wat God nooit kan herroepen, maar waaraan Hij moet vasthouden. Toen zij dan hoorden, hoe de profeten (die goed konden onderscheiden tussen de aardse beloften van de wet en de geestelijke beloften met het oog op Christus en Zijn rijk) de verwoesting van de stad Jeruzalem, van de tempel, van het rijk en van het priesterschap voorspelden, hebben zij dezen vervolgd en gedood als ketters en godslasteraars; zij zagen niet de toegevoegde voorwaarde: 'Als gij mijn geboden houdt, dan zal het u welgaan', enz. (...)

Als jullie, Galaten, de belofte en het geloof laten vallen en tot de wet terugkeren, zullen jullie eeuwig slaven blijven, nooit vrij zijn van zonde en dood, jullie zullen

onder de vloek van de wet blijven. Hagar baart geen kind der belofte en geen erfgenamen, dat wil zeggen de wet rechtvaardigt niet, brengt niet het kinschap en de erfenis, verhindert dat veeleer en bewerkt toom.

4:25 *Want dit, namelijk Hagar, is Sinäi, een berg in Arabië, en komt overeen met Jeruzalem dat nu is, en dienstbaar is met haar kinderen.*

(Vulgata: En dit Hagargebergte strekt zich uit tot Jeruzalem, enz.)

Dat is een prachtige allegorie. Paulus zou, zoals hij hierboven van Sinäi Hagar gemaakt heeft, nu graag van Jeruzalem Sara maken. Maar dat durft hij niet en kan hij niet. Hij is gedwongen Jeruzalem met de berg Sinäi te verbinden, want hij zegt dat dit Jeruzalem slaat op Hagar, daar de berg Hagar tot aan Jeruzalem reikt. En het is zeker waar, dat een samenhangende bergketen zich uitstrekt van Arabia Petraea tot aan Kades-Barnea in Judea. Hij zegt dus, dat dit Jeruzalem, dat nu is, het aardse en tijdelijke, niet Sara is, maar bij Hagar behoort, want in dit Jeruzalem heerst het rijk van Hagar. In Jeruzalem is immers de wet, die knechtschap baart, daar is de offerdienst, de tempel, het koninkrijk, het priesterdom; alles wat op Sinäi voorgeschreven is en wel vanuit de wet, dus vanuit de moeder, dat wordt in Jeruzalem bedreven. Daarom verbind ik Jeruzalem met de Sinäi en vat beide met één woord samen, namelijk met Sinäi of Hagar.

Ik zelf zou deze beeldspraak niet op die manier volgehouden hebben, maar veel liever hebben gezegd: Jeruzalem is Sara of het Nieuwe Testament, vooral omdat daar de prediking van het Evangelie begonnen is, de Heilige Geest is uitgestort en het volk van het Nieuwe Testament geboren is; dan zou ik hebben gemeend een zeer passend beeld te hebben gevonden. Zo zie je maar, dat het niet iedereen gegeven is allegorieën te maken. Want iemand kan gemakkelijk een fraaie fantasie invallen, waardoor men tot dwaling komt; zo ook hier, want ieder van ons zou het zeer passend gevonden hebben, als Sinäi met 'Hagar' en Jeruzalem met 'Sara' aangeduid zou worden. Paulus brengt Jeruzalem wel met Sara in verband, maar niet dat aardse Jeruzalem, dat hij heel eenvoudig met Hagar verbindt. Maar het geestelijke en hemelse Jeruzalem, waarin niet de wet en een vleeselijk volk regeert, zoals in het Jeruzalem dat met zijn kinderen in slavernij verkeert; in het hemelse Jeruzalem heerst de belofte en daar is een geestelijk en vrij volk. (...)

Kortom: het aardse Jeruzalem is voortgekomen uit de slavin Hagar, daarom is het ook met zijn kinderen dienstbaar, dat wil zeggen het wandelt in de werken der wet en komt nooit tot de vrijheid van de Geest, maar blijft altijd schuldig onder de wet, de zonde, het kwade geweten, de toorn en het gericht van God, de eeuwige dood en de hel. Het aardse Jeruzalem heeft weliswaar de vrijheid van het vlees, wordt op aardse wijze geregeerd, heeft rijkdom, bezit, enz. Maar wij spreken over de vrijheid van de Geest, als wij aan de wet, de zonde en de dood gestorven zijn en als vrije mensen leven en heersen in de genade, in de vergeving van de zonden, in de gerechtigheid en in het eeuwige leven. Dat kan dat aardse Jeruzalem niet, daarom behoort het bij Hagar.

4:26 *Maar Jeruzalem dat boven is, dat is vrij, hetwelk is ons aller moeder.*

Dit aardse Jeruzalem, dat hier beneden is, met zijn geschreven wetten, is Hagar en is dienstbaar met zijn zonen, dat wil zeggen daar is men niet vrij van de wet, de zonde en de dood. Het Jeruzalem, dat boven is, het geestelijke, is Sara (Paulus gebruikt echter niet de eigen naam Sara, maar spreekt eenvoudig over de vrije), dit Jeruzalem is de ware meesteres en de vrije en onze moeder, zij brengt niet tot slavernij voort,

zoals Hagar, maar tot vrijheid. Dit hemelse Jeruzalem, dat boven is, is de kerk, dat wil zeggen de over de gehele wereld uitgestrooide gelovigen, die hetzelfde Evangelie, hetzelfde geloof in Christus, dezelfde Heilige Geest en dezelfde sacramenten hebben.

Het woord 'boven' mag men niet 'anagogisch' (de wijze van uitleggen die 'omhoog leidt' naar de hemelse wereld) betrekken op de 'triumferende kerk in de hemel' (zo genoemd door de sofisten=drogredenaars). 'Boven' doelt op de strijdende kerk op aarde. Laat dat je niet verwonderen, want er staat in Filippenzen 3:20 dat de vromen hun wandel in de hemel hebben. 'Wij zijn medeburgers in de hemelen', dat is niet plaatselijk bedoeld, maar een christen is in zoverre in de hemel, als hij gelooft; voorzover hij zijn werk in het geloof verricht, doet hij dat in de hemelse wereld. In Eféze 1:3 staat: 'Hij heeft ons gezegend met alle geestelijke zegening in de hemel en in Christus.' Daarom moet men de geestelijke en hemelse zegening afwegen tegen de aardse zegen, die daarin bestaat, dat men kinderen, vrede, bezittingen, vruchten en alle aardse voordelen heeft. De hemelse zegen heeft betrekking op het vrij zijn van de wet, van de zonde en van de dood, op de rechtvaardiging en het nieuwe leven, op het welbehagen van God, op het gelovige hart, het vrolijke geweten, de geestelijke troost, op de kennis van Christus, op de profetie en op de openbaring van de Heilige Schrift, op de gaven van de Heilige Geest, op de vreugde in God, enz. Dat zijn de hemelse zegeningen van de kerk van Christus.

Daarom, Jeruzalem dat boven is, het hemelse, is de kerk in deze tijd, niet volgens de 'omhoogvoerende uitlegging' het vaderland in de toekomst of de triumferende kerk, zoals leeglopende en onontwikkelde monniken en de scholastieke leraars dat gebazeld hebben. Zij spreken over een viervoudige uitleg van de Heilige Schrift, over de letterlijke, over de tropologische (waarbij men de mensen de Schrift als voorbeeld voor houdt), over de allegorische (waar in een geschiedenis iets anders, namelijk hogers uitgebeeld wordt) en over de anagogische (geestelijke, zinnebeeldige) uitleg. Op deze manier hebben zij bijna alle woorden van de Heilige Schrift uitgelegd, zonder de betekenis te raken. Jeruzalem betekent letterlijk genomen de stad van die naam, tropologisch is dan het zuivere geweten bedoeld, allegorisch de strijdende kerk, anagogisch het hemelse vaderland of de triumferende kerk. Met deze afgezaagde en domme fabels, waarmee zij de Heilige Schrift in zoveel meningen uit elkaar geplukt hebben, hebben zij bereikt dat de gewetens over niets werkelijk onderwezen konden worden. (...)

Dus Sara of Jeruzalem, onze vrije moeder, is de kerk, de bruid van Christus, waaruit wij allen geboren worden. Tot aan het einde der wereld baart zij zonder ophouden kinderen door de ambtsbediening van het Woord. Dat wil zeggen door het Evangelie te onderwijzen en te verbreiden, en dat wil zeggen: leven schenken. Maar het Evangelie onderwijst zij zo, dat wij daardoor bevrijd worden van de vloek der wet, van de zonde en van al het andere kwaad, niet door de wet of de werken, maar door Christus. (...)

Deze allegorie leert prachtig dat de kerk niets anders moet doen dan eenvoudigweg het Evangelie onderwijzen en zo kinderen voortbrengen. En zo zijn we allemaal op onze beurt zonen en vaders, de een wordt door de ander voortgebracht. Door middel van het Evangelie ben ik door anderen voortgebracht en mag nu anderen tot leven wekken, die dan op hun beurt weer anderen zullen voortbrengen. En zo zal dit voortbrengen duren tot aan het einde van de wereld. (...)

4:27 Want er is geschreven: Wees vrolijk, gij onvruchtbare, die niet baart; breek uit en roep, gij die geen barensnood hebt; want de kinderen der eenzame zijn veel meer, dan dergene, die den man heeft.

Paulus citeert uit Jesaja 54:1 deze tekst, die in z'n geheel een allegorie is. Zo staat er geschreven, zegt hij, dat de moeder van een talrijk nageslacht en die de man heeft, zwak moet worden en omkomen, daarentegen zal de onvruchtbare, die niet baart, veel zonen krijgen. Op dezelfde wijze zingt ook Hanna in haar lied, waaraan Jesaja deze profetie heeft ontleend, 1 Samuël 2:4 e.v.: 'De boog der sterken is gebroken en die struikelen zijn met sterkte omgord; die verzadigd waren hebben zich verhuurd om brood en die hongerig waren, zijn het niet meer; totdat de onvruchtbare zeven heeft gebaard en die vele kinderen had, krachteloos is geworden'. Hij zegt iets wonderbaarlijks: die vruchtbaar was, zal onvruchtbaar zijn en de onvruchtbare zal vruchtbaar zijn. Evenzo, die sterk, verzadigd, levend, rechtvaardig, gelukkig, rijk en heerlijk waren, die zullen zijn zwak, behoeftig, aan de dood onderworpen, zondaars, verworpen, arm en zonder heerlijkheid. En het tegenovergestelde: de zwakken en hongerigen, enz. zullen sterk en verzadigd zijn, enz.

Met deze allegorie van de profeet Jesaja laat Paulus het verschil zien tussen Hagar en Sara, dat wil zeggen tussen de synagoge en de kerk of tussen wet en Evangelie. Hij wil zeggen: de wet, de man van de vruchtbare, dat wil zeggen de synagoge, verwekt veel zonen. Want mensen van alle leeftijden, niet alleen eenvoudigen, maar ook zeer wijzen en goeden (dat wil zeggen het gehele menselijke geslacht behalve de zonen der vrije) zien en kennen geen andere gerechtigheid, nog minder een betere dan de gerechtigheid van de wet (met wet bedoel ik alle wetten, menselijke en goddelijke). En als zij de wet navolgen en voor het uiterlijk haar werken doen, geloven zij dat zij rechtvaardig zijn. Dezen zijn allemaal niet vrij, maar knechten, zij zijn zonen van Hagar, die voor het knechtschap baart. Maar als zij knechten zijn, zullen zij de erfenis niet deelachtig zijn, maar uit het huis gezet worden. Johannes 8:35: 'De dienstknechten blijven niet eeuwig in het huis.' En zij zijn reeds uit het rijk van de genade en de vrijheid uitgeworpen. Johannes 3:18: 'Wie niet gelooft is reeds veroordeeld.' Zij blijven dus onder de vloek van de wet, onder de zonde en de dood, onder de macht van de duivel en onder het gericht van God. (...)

Daarentegen lijkt de vrije Sara, de ware kerk dus, onvruchtbaar te zijn, omdat het Evangelie, dat het woord van het kruis is dat de kerk onderwijst, niet zo schittert als de leer van de wet en de werken; daarom heeft de kerk zo weinig discipelen die haar leer toegedaan zijn. Dan heeft zij de naam, dat ze goede werken verhindert, dat zij leeglopende slappelingen schept, dat zij ketterijen en oproer teweegbrengt en de oorzaak is van al het kwaad. Daarom lijkt de kerk geen succes of geluk te hebben, alles lijkt bij haar vol onvruchtbaarheid, eenzaamheid en wanhoop. Daarom zijn de goddelozen er vast van overtuigd, dat de kerk samen met wat zij leert binnenkort te gronde zal gaan. (...)

Christus en de apostelen zijn verdrukt, maar al stierven ze zelf, de leer van het Evangelie heeft toch voortgang gevonden en kwam verder dan tijdens hun leven. Dan kunnen de tegenstanders ons wel onderdrukken, maar Gods Woord zal tot in eeuwigheid stand houden. Al lijkt de kerk nog zo onvruchtbaar en verlaten, al zegt men dat zij een ketterse leer heeft die tot oproer aanzet, zij brengt toch alleen door de dienst van het Woord zonen en erfgenamen voort.

De profeet geeft dus toe, dat de kerk een strijd kent, anders zou hij haar niet vermanen tot vreugde, hij geeft toe dat ze voor de wereld onvruchtbaar is, anders zou hij haar niet zelf de onvruchtbare en de verlatene noemen, die niet baart; maar, zegt

hij, voor God is zij de vruchtbare. Daarom vermaant hij haar tot vreugde, alsof hij wilde zeggen: gij, de verlatene en onvruchtbare, gij hebt weliswaar niet de wet tot man, daarom hebt gij ook geen zonen. Maar verheug u, want als gij zonder de man die wet heet, zijt - een verlaten huwbare maagd (hij wil ze geen weduwe noemen!) die een bruidegom zou hebben als ze niet door hem verlaten was of als hij niet gedood zou zijn - zo zult u toch - eenzaam, en verlaten door de man die wet heet, niet onderworpen aan het juk van de wet - de moeder van talloze zonen zijn. Daarom is het volk of de kerk van het Nieuwe Testament volkomen zonder wet (voorzover het het geweten betreft), daarom lijkt zij voor de wereld verlaten. Maar al is zij blijkbaar nog zo onvruchtbaar, zonder wet en zonder werken, voor God is zij toch uiterst vruchtbaar en brengt talloos vele zonen voort en wel vrije zonen. En waardoor? Niet door de echtgenoot die wet heet, maar door het Woord en de Geest van Christus, die door het Evangelie gegeven is, zonen ontvangt en baart en groot brengt.

Met deze allegorie laat Paulus dus heel duidelijk het verschil zien tussen wet en Evangelie: eerst, als hij Hagar het Oude Testament noemt en Sara het nieuwe; vervolgens, als hij de ene dienstmaagd en de andere vrije noemt; verder als hij zegt, dat de getrouwde, de vruchtbare, van haar kracht beroofd wordt en met haar zonen uit het huis gezet wordt, daarentegen wordt de onvruchtbare en verlatene vruchtbaar gemaakt en zal zij talloze zonen baren en wel erfgenamen. Het volk van het geloof heeft niet de wet tot man, is niet dienstbaar, is niet uit de moeder Jeruzalem geboren, die nu is; het is vrij en wordt uit de vrije Sara geboren. (...)

Zoals het volk der genade niet de wet heeft en ook niet hebben kan, zo heeft het volk der wet niet de genade en kan die ook niet hebben. Het is onmogelijk dat wet en genade samen kunnen bestaan. Of wij moeten door het geloof gerechtvaardigd worden en de gerechtigheid der wet verliezen, of wij moeten door de wet de gerechtigheid en de genade verliezen. Zeer rampzalig is het verlies, als de genade wegvalt en wij de wet overhouden, maar gelukkig en heilzaam is het verlies, als wij de wet verliezen en de genade overhouden. (...)

Zoals het ons hoogste en belangrijkste leerstuk is, te weten dat wij door Christus gerechtvaardigd en gered worden, zo is aan de andere kant toch ook belangrijk dat wij vasthouden aan de stelling over de uitschakeling van de wet. Ter bevestiging van onze leer over het geloof en met het oog op onze taak de gewetens te troosten - vooral in ernstige verschrikkingen - draagt het veel bij, als wij weten dat de wet heeft afgedaan. (...)

Als Thomas van Aquino en de andere scholastici over de afschaffing van de wet spreken, dan spreken zij over de wetten die op de rechtspraak betrekking hebben alsmede over de ceremoniële wetten; die wetten zouden na Christus dodelijk zijn en zijn daarom nu afgeschaft; dat zou echter niet gelden voor de morele wetten. Ze weten niet wat ze zeggen. Maar als u over de buiten werkingstelling van de wet wilt spreken, spreek dan vooral over de eigenlijke en geestelijke wet, denk dan aan de gehele wet en maak geen onderscheid tussen de wet die betrekking heeft op de rechtspraak, de ceremoniële wet en de morele wet. Als Paulus zegt dat wij door Christus van de vloek der wet bevrijd zijn, dan spreekt hij beslist over de gehele wet en zelfs voornamelijk over de morele wet, die alleen klaagt immers de gewetens aan, vervloekt en verdoemt; dat doen de beide andere soorten niet. Daarom zeggen wij: de wet der tien geboden heeft geen recht de gewetens aan te klagen en te verschrikken; in het geweten regeert Christus door de genade, want door Christus is het recht van de wet verouderd.

Niet dat het geweten helemaal geen verschrikkingen van de wet meer zou kennen; zeker voelt het die, maar het kan door deze verschrikkingen niet meer verdoemd en tot wanhoop gebracht worden; want: 'Zo is er dan geen verdoemenis voor hen die in Christus Jezus zijn' (Romeinen 8:1); verder: 'Indien dan de Zoon u vrijgemaakt heeft, zo zult gij waarlijk vrij zijn' (Johannes 8:36). Al kan een christen ook nog zo door de wet verschrikt worden en zijn zonde kennen, dan wanhoopt hij toch niet, omdat hij in Christus gelooft; in Zijn Naam is hij gedoopt en door Hem heeft hij vergeving van zonden ontvangen. (...)

Maar ik heb niets goeds gedaan en doe dat nog steeds niet. Hier kunt u niets doen en hoeft dat ook niet, maar luister slechts naar deze blijde boodschap die de Heilige Geest door de profeet aan u brengt: 'Verheug u, gij onvruchtbare, gij die niet baart', enz. Het is alsof hij wil zeggen: waarom zijt gij zo treurig, terwijl er toch geen reden voor droefheid is? Maar ik ben toch kinderloos en verlaten, enz. Al bent u dat nog zo zeer en al hebt u geen gerechtigheid uit de wet, dan is Christus toch uw gerechtigheid, Die voor u tot een vloek gemaakt is en u van de vloek der wet verlost heeft. Als u in Hem gelooft, dan is de wet dood voor u. En in de mate waarin Christus groter is dan de wet, hebt u een gerechtigheid die meer is dan de wet. Dan bent u ook niet meer kinderloos, omdat u meer kinderen zult hebben dan zij die de man heeft.

De andere - uiterlijke - buiten werkingstelling van de wet bestaat daarin, dat de wetten van Mozes, die betrekking hebben op de samenleving, ons helemaal niet meer aangaan. (...) Overigens, hoewel het Evangelie ons niet onderwerpt aan de wetten van Mozes die met de rechtsbedeling samenhangen, ontslaat het ons in het geheel niet van de gehoorzaamheid aan de wetten van de overheid, maar onderwerpt het ons in dit aardse leven aan de wetten van de samenleving waartoe wij behoren. Evenzo gebiedt het ieder van ons, de overheid en haar wetten te gehoorzamen, 'niet alleen om de straf, maar ook om het geweten' (1 Petrus 2:13 en Romeinen 13:5). Ook de keizer zou er niet verkeerd aan doen, als hij zekere rechtsbeginselen van Mozes, die betrekking hebben op het gebied van de rechtspraak, zou gaan toepassen, hij zou dat zelfs in alle vrijheid kunnen doen. De sofisten dwalen dus, die bazelen dat de wetten van Mozes, die betrekking hebben op de rechtsbedeling na Christus, dodelijk zouden zijn.

Ook aan de ceremoniële geboden van Mozes zijn wij niet gebonden, nog minder aan die van de paus. Maar daar dit aardse leven niet geheel zonder ceremoniën en riten kan - er moet immers een zekere opvoeding zijn - staat het Evangelie toe dat er in de kerk regels over feestdagen en feesttijden, over de plaatsen, enz. gemaakt worden, zodat het volk weet op welke uren en op welke plaatsen het moet samenkomen om het Woord van God te horen. (...)

Paulus noemt de kerk onvruchtbaar, omdat haar zonen niet door de wet, niet door de werken, door geen menselijke pogingen en krachten, maar in de Heilige Geest door het woord van het geloof verwekt worden. Dan gaat het zuiver over geboorte, niet over werk. De vruchtbaren verkeren daarentegen wel voortdurend in barensnood, doen niets dan zwoegen en sloven, maar baren niet. Maar wie door de gerechtigheid uit de wet of door eigengerechtigheid het recht van zonen of erfgenamen verkrijgen willen, zijn slaven, zij komen aan de erfenis niet toe, al werken zij zich dood; want zij proberen tegen de wil van God met hun werken te verkrijgen wat God uit enkel genade om Christus' wil aan de gelovigen in Christus wil schenken. De gelovigen

verrichten ook wel goede werken, maar daarom worden zij geen erfgenamen en zonen, dat worden zij door geboorte; maar reeds om Christus' wil zonen geworden, verheerlijken zij God met hun goede werken en helpen zij hun naasten.

4:28 *Maar wij, broeders, zijn kinderen der belofte, als Izak was.*

Dat wil zeggen: wij zijn geen zonen naar het vlees zoals Ismaël, ook niet zoals Israël, dat zich erop beroemde zaad van Abraham en volk van God te zijn, maar van Christus te horen kreeg: indien gij Abrahams kinderen waart, zoudt gij Mij ook niet zoeken te doden, Die u de waarheid gesproken heb (Johannes 8:39 e.v.), voorts ook: als God uw vader was, zoudt gij Mij liefhebben en Mijn woord bewaren. (...)

Tot hiertoe reikt de allegorie, waarin Paulus de tekst uit Jesaja als een soort uitlegging heeft ingeweven. Nu gaat Paulus de geschiedenis van Ismaël en Izak als een voorbeeld tot vertroosting gebruiken.

4:29 *Doch gelijkerwijs toen, die naar het vlees geboren was, vervolgde degene, die naar de Geest geboren was, also ook nu.*

Deze tekst houdt een zeer belangrijke troost in. Die nu geboren zijn en in Christus leven en in deze geboorte en erfenis mogen roemen, hebben Ismaël als vervolger. Dat leren wij tegenwoordig door eigen ondervinding. Wij zien immers hoe alles vol is van tumult, vervolging, sekten en schandalen. Als wij onze harten niet zouden kunnen sterken met deze troost van de apostel en met soortgelijke troostwoorden, als wij niet met zekerheid het leerstuk van de rechtvaardiging zouden vasthouden, zouden wij het geweld en de list van de duivel niet kunnen verdragen. Wie zouden deze zo verschrikkelijke vervolgingen door de tegenpartij niet beroeren? Verder nog de sekten en de talrijke schandalen, die de fanatici tegenwoordig veroorzaken? Inderdaad, het doet pijn als wij moeten horen, dat v6Or de komst van het Evangelie alles in rust en vrede was en dat nu, nu het Evangelie aan het volk gepredikt wordt, alles in verwarring raakt, de gehele wereld wankelt en in elkaar zal storten. Als de vleselijke mens dat hoort, raakt hij al gauw in de war en oordeelt, dat de ongehoorzaamheid van de onderdanen tegen de overheid, het oproer, de oorlogen, de pest, de honger, de val van gemeenten, gewesten en koninkrijken, de sekten, de schandalen en soortgelijke boosheden zonder tal allemaal voortkomen uit deze leer. (...)

Daarom menen de tegenstanders groot gelijk te hebben, ja zij denken God te dienen, als zij ons haten, vervolgen en doden. Ismaël kan niet anders dan Izak vervolgen, omgekeerd vervolgt Izak Ismaël niet. Wie de vervolging door Ismaël niet verdragen wil, moet niet denken dat hij een christen is.

Maar laten de tegenstanders die deze boosheden zo opblazen en overdrijven, toch zeggen wat voor goede dingen er op de prediking van Christus en de apostelen gevolgd zijn. Was dat soms de verwoesting van het Joodse Rijk, de vernietiging van het Romeinse Rijk en de verwarring van de gehele wereld? Dat was niet de schuld van het Evangelie Christus en de apostelen hebben dat tot heil en niet tot verderf van de mensen onderwezen - dat was naar Psalm 2:1 e.v. de schuld van de heidenen, van de volken, van de koningen en de vorsten, die van de duivel bezeten, dat Woord van genade, van vrede, van leven en van het eeuwig heil niet wilden horen, maar het veeleer verafschuwden en verdoemden als een leer die verderfelijk was voor de godsdienst en de staat. Dat dát zou komen, heeft de Heilige Geest reeds lang tevoren door David gezegd: 'Waarom woeden de heidenen?, enz.' (Psalm 2:1 e.v.). (...)

Zoals Paulus er eens van verdacht werd, dat hij onder de Joden in de gehele wereld beroering veroorzaakte en dat hij hun aardse samenleving in verwarring bracht, zo beschuldigt men tegenwoordig mij ervan, dat ik verwarring sticht in het pausdom en in het Roomse Rijk. Als ik zou zwijgen 'zou alles in vrede zijn, wat de sterke gewapende bezit' (Lukas 11:21) en zou de paus mij voortaan niet meer vervolgen. Maar op deze manier zou het Evangelie van Christus verduisterd worden. Als ik echter spreek, wordt de paus verontrust en ten val gebracht. Of wel men moet de aardse paus laten vallen of wel men verliest de eeuwige Christus en met Hem het eeuwige leven. Maar van twee kwaden moet men de minste kiezen. Daarom moet eerder de aardse en sterfelijke paus weg dan de hemelse en eeuwige Christus. (...)

Het mag op ons geen indruk maken, als de tegenstanders in verwarring raken en schreeuwen dat er niets goeds komt van de verkondiging van het Evangelie. Zij zijn immers blind, ongelovig en verhard, dus kunnen ze onmogelijk een voordeel of een vrucht van het Evangelie zien. Maar wij, die geloven, zien de geweldige en talrijke voordelen en vruchten van het Evangelie, hoewel wij uiterlijk bij tijd en wijle door talrijke boosheden neergedrukt worden, verachting ondervinden, geplunderd, gelasterd en verdoemd worden en door allen als vuilnis geacht worden, aan de dood overgegeven, en innerlijk door gewetensnood over de zonde beangstigd en door de demonen gekweld worden. Maar wij leven in Christus, in Hem en door Hem zijn wij koningen en heersen wij over de zonde, de dood, het vlees, de wereld, de hel en al het kwaad, door Hem vertreden we tenslotte die draak en oude slang, die koning is in het rijk van de zonde en de dood. En hoe? In het geloof, want onze erfenis is nog niet geopenbaard, die verwachten wij in deze tussentijd met geduld en toch houden wij haar in het geloof reeds vast in handen. (...)

Van onze kant moeten wij sterk zijn, opdat de tegenstanders ons niet aanklagen en veroordelen wegens duidelijke wandaden als echtbreuk, moord, roof, enz., maar wegens onze leer. Wat onderwijzen wij dan? Dat Christus, de Zoon van God, door de dood aan het kruis ons heeft losgekocht van onze zonden en van de eeuwige dood. Dus niet ons leven, maar onze leer bestrijden zij, echter niet onze leer maar de leer van Christus. Dus ligt het aan Christus, als zij ons bestrijden; de zonde, waarvoor de tegenstanders ons vervolgen, hebben niet wij, maar Christus. (...) En zo laten wij Zijn eigen zaak aan Hem over en zullen wij intussen vrolijk en met vast geloof toezien en afwachten wie van de twee overwint, Christus of de tegenstanders. (...)

De Joden leggen het woord uit Genesis 21, dat Paulus aanhaalt (de vervolging van Izak door Ismaël) zo uit, dat Ismaël Izak tot afgoderij gedwongen heeft. Ik kan hun uitlegging niet afkeuren, ik geloof echter niet, dat het om zo'n grove afgodendienst ging als de Joden denken, namelijk dat Ismaël, naar heidens gebruik, van leem beeldjes heeft gekneed en vervolgens Izak heeft gedwongen die te aanbidden. Dat zou Abraham niet geduld hebben. Nee, ik denk, dat Ismaël voor het uiterlijk heilig heeft geleefd, net als Kaïn, die ook zijn broer vervolgd en tenslotte gedood heeft, niet wegens een of andere uiterlijke zaak, maar hoofdzakelijk omdat hij zag dat God aan deze de voorkeur gaf boven hemzelf. Ismaël was dus iemand vol godsdienstijver, hij offerde en heeft zich geoefend in goede werken, heeft daarom zijn broer Izak uitgelachen en wilde om twee redenen beter schijnen, ten eerste wegens zijn offerdienst en zijn godsdienstigheid, vervolgens om de hem lijfelijk toekomende macht en erfenis. En die scheen hij zich terecht toe te eigenen; hij meende namelijk dat hem, de eerstgeborene, naar goddelijk recht het priesterschap en koningschap

toekwamen. Daarom heeft hij Izak geestelijk vervolgd wegens de godsdienst en lijfelijk om de erfenis.

Deze vervolging is er in de kerk altijd, als de leer van het Evangelie bloeit. Dan vervolgen de zonen van het vlees de zonen der belofte. Alleen hierom, dat wij onderwijzen dat de gerechtigheid ons door de belofte ten deel valt en niet door de werken, staan wij bloot aan vervolging door onze Ismaëlieten: de pausgezinden en de fanatici. De pausgezinden vervolgen ons, omdat wij hun afgodsbeelden niet aanbidden, d.w.z. omdat wij prediken dat hun werken, hun door mensen verzonnen en ingestelde vrome praktijken niet de kracht hebben om genade en vergeving van zonden te verkrijgen. Met het oog daarop proberen zij ons uit het huis te gooien, dat wil zeggen zij beroemen zich erop, dat zij de kerk, de kinderen en het volk van God zijn en dat hun de erfenis toekomt, enz. Ons doen ze in de ban als ketters en oproermakers en waar zij kunnen, doden zij ons uit gehoorzaamheid aan God, enz. Als het aan hen ligt, stoten zij ons eenvoudig uit dit en uit het toekomstige leven. De fanatici haten ons op de meest vijandige manier, omdat wij hun dwalingen en ketterijen, die zij voortdurend opnieuw in de kerk uitstrooien, bestrijden en verafschuwen. Deze fanatici, in het bijzonder de wederdopers, houden ons voor veel slechter dan de pausgezinden, daarom haten zij ons veel erger dan dat zij die haten. Zodra het Woord van God voor de dag komt, toomt de duivel; in zijn toorn maakt hij van alle krachten en listigen gebruik, om het Evangelie te vervolgen en geheel toe te dekken. Daarom kan hij niet anders, hij moet talrijke sekten en ergernissen verwekken, daarbij ook nog vervolging en moord, want hij is de vader der leugen en een moordenaar. De leugen strooit hij in de wereld door valse leraren en hij doodt de mensen door de tirannen. En zo neemt de duivel de beide rijken in zijn bezit, het geestelijke en het aardse, het ene door de leugen van de goddeloze leraren (laat ik het er intussen niet over hebben dat hij voortdurend met zijn vurige pijlen iedere enkeling persoonlijk tot ketterijen en goddeloze meningen aanzet), het andere door het zwaard der tirannen. En zo veroorzaakt de vader van de leugen en van de moord van twee kanten geestelijke en lichamelijke vervolging tegen de kinderen van de vrije. De geestelijke vervolging, waarmee de fanatici ons tegenwoordig bestrijden is zeer bezwaarlijk voor ons en volkomen ondraaglijk vanwege de aanstotelijkheden waarmee de duivel onze leer verminkt, vooral nu we moeten horen, dat de sekten van de wederdopers en sacramentariërs en al het kwaad zijn ontstaan uit onze leer. De lichamelijke vervolging, waarbij het erom gaat dat de tirannen azen op ons goed en op ons leven, is veel beter te verdragen, daar deze niet om onze zonden geschiedt, maar om het belijden van het Woord van God. Laten wij dus van deze titel van de duivel ('vader der leugen en mensenmoeder') die Christus hem geeft volgens Johannes 8:44, maar leren dat er dan, als het Evangelie bloeit en als Christus regeert, wel sekten van het verderf moeten ontstaan en dat de wereld dan vol is van het woeden van moordenaars die de waarheid vervolgen. Wie dat niet weet, wordt al gauw geërgerd, laat de ware God en het geloof los en keert weer terug tot zijn oude god en geloof.

Paulus wapent hier dus de vromen ertegen, dat zij zich door die vervolgingen, sekten en aanstotelijkheden op een dwaalspoor zouden laten brengen; hij zegt: zoals destijds de zoon naar het vlees de zoon naar de belofte vervolgd heeft, zo is dat ook nu het geval; daarmee wil hij zeggen: als wij naar de geest geboren zonen zijn, dan moeten wij vast rekenen op vervolging door onze broeder, die naar het vlees geboren is. (...) En daarmee wordt ons recht gedaan; want Christus zegt: 'Een dienstknecht is niet

groter dan zijn heer. Indien zij Mij vervolgd hebben, zij zullen ook u om Mijn naam vervolgen' (Johannes 15:20).

Met deze woorden neemt Christus alle schuld op Zich en maakt ons vrij van alle vrees, Hij sprak: niet jullie, maar Mijn Naam, die jullie prediken en belijden, is de reden, waarom de wereld jullie met geweld en veel list bestrijdt. Maar heb goede moed, Ik heb de wereld overwonnen. (...) Al mogen dus de pausgezinden tegenwoordig nog zo tekeergaan, al mogen de sektariërs het Evangelie van Christus nog zo verdraaien en bederven, dan zal Christus tot in eeuwigheid toch Koning blijven, het Woord des Heeren zal eeuwig bestaan en al zijn vijanden zullen tenietgedaan worden. Tenslotte, en dat is voor ons een grote troost, ook de vervolging door Ismaël tegen Izak zal niet eeuwig duren, ze duurt maar een zekere tijd, als die voorbij is, gaat het naar de tekst die nu volgt.

4:30 Maar wat zegt de Schrift? Werp de dienstmaagd uit en haar zoon; want de zoon der dienstmaagd zal geenszins erven met de zoon der vrije.

Dit woord van Sara is vast heel moeilijk geweest voor Abraham, die zich bij dit woord zeker vaderlijk over zijn zoon erbarmde; want die was immers uit zijn vlees voortgekomen. Dit betuigt ook de Schrift, als het heet: 'Dit woord mishaaide Abraham zeer met het oog op zijn zoon' (Genesis 21:11 e.v.). Maar God heeft het woord van Sara bekrachtigd. Hij zei tot Abraham: 'Het woord over de jongen en uw dienstmaagd moet u niet hard voorkomen; luister in alles wat Sara u gezegd heeft naar haar stem, want alleen naar Izak zal uw nakomelingschap genoemd worden.'

Hier horen de Ismaëlieten het woord, dat tegen hen gesproken is; het slaat temeer alle Joden, Grieken, Romeinen, enz. die de kerk van Christus vervolgd hebben. Dit woord zal ook terneerslaan de pausgezinden en alle werkheiligen, wie zij ook mogen zijn, die zich tegenwoordig inbeelden, dat zij het volk van God en de kerk zijn en die ervan overtuigd zijn dat de erfenis voor hen is. Ons, die op de belofte van God steunen, houden zij niet alleen voor onvruchtbaar en verlaten, maar zij menen bovendien, dat wij als ketters uit de kerk gestoten zijn en dat wij onmogelijk zonen en erfgenamen kunnen zijn. Maar dit oordeel van hen keert God om en spreekt tegen hen het woord: als zonen van de dienstmaagd en omdat zij de kinderen van de vrije vervolgd hebben, moeten zij uit het huis geworpen worden en mogen zij niet samen met de zonen der belofte delen in de erfenis, die hun alleen toekomt als zonen van de vrije. Dit woord staat vast en is onherroepelijk, want de Schrift kan niet gebroken worden. Daarom zal het vast en zeker zo gaan dat onze Ismaëlieten niet alleen de leiding in de kerk en in het openbare leven verliezen - deze leiding hebben zij nu nog in handen - zij zullen ook het eeuwige leven verliezen, omdat de Schrift tevoren gezegd heeft, dat de zonen der dienst maagd uit het huis gezet moeten worden, d.w.z. uit het rijk der genade; zij kunnen geen erfgenamen zijn met de zonen der vrije.

Men moet erop letten, dat de Heilige Geest het in wet en werken gevangen volk hier smadelijk zonen der dienstmaagd noemt; Hij wil zeggen: wat doen jullie groot met je gerechtigheid door wet en werken en wat beroemen jullie je daarop, alsof jullie daarom volk en zonen van God zijn. Als jullie soms niet weten, wat jullie van geboorte zijn, dan zal Ik het jullie zeggen: jullie zijn slaven en uit een slavine geboren. En wat voor slaven? Slaven van de wet, van de zonde, van de dood, van de eeuwige verdoemenis. Maar een slaaf is geen erfgenaam, hij wordt uit het huis gezet. Daarom zijn de paus met zijn ganse rijk en alle werkheiligen, ook al zijn ze voor het oog nog zo heilig, en juist allen, die zich vermeten te denken, dat zij door welke menselijke of goddelijke wet dan ook de genade of het heil verwerven, zonen van de dienstmaagd, zij ontvangen niet de erfenis met de zonen der vrije, maar zullen uit het huis gezet

worden. Daarbij heb ik het niet eens over de goddeloze monniken, die hun buik voor hun god houden en verschrikkelijke zonden gedaan hebben, die ik liever niet noem, ik spreek over de besten onder hen, zoals ik er zelf een geweest ben met vele anderen, die heilig geleefd en met veel pijn en moeite geprobeerd hebben, door het houden van de orderegel, de toorn van God te verzoenen en vergeving van zonden en eeuwig leven te verdienen. Die krijgen allemaal het woord te horen, dat de zonen van de dienstmaagd uit het huis moeten worden gezet, samen met hun moeder, de dienstmaagd. (...)

Als het pausdom nu nog even heilig en nauwgezet zou leven als in de tijd van de vaders - ik denk aan Hiëronymus, Ambrosius, Augustinus en anderen - toen de geestelijken nog niet in zo'n kwaad gerucht geraakt waren wegens simonie, weelde, wellust, rijkdom, hoererij, sodomie en talrijke andere zonden, toen zij, zoals iedereen kon zien, volgens de ordeningen en regels van de vaders godsdienstig en heilig leefden en zich ook nog aan het celibaat hielden, wat zouden wij dan nog tegen het pausdom kunnen aanvoeren? Het celibaat, dat de geestelijken in de tijd van de vaders heel nauwgezet in acht namen, is voor de wereld iets voortreffelijks en maakt van een mens een engel. Daarom spreekt Paulus in Kolossenzen 2:18 over 'de dienst der engelen'; en de pausgezinden zingen over maagden: een engelachtig leven hadden ze op aarde geleefd, omdat ze een leven buiten het vlees geleefd hadden. Verder wekt dat leven, dat men contemplatief noemt en waaraan geestelijken zich met achterstelling van alle politieke en economische taken volkomen toegewijd hebben, de schijn van grote heiligheid. Vandaar dat als het aanzien van het oude pausdom ook tegenwoordig nog zo zou bestaan, dan zouden we met onze leer van het geloof tegen dit pausdom weinig uitrichten. Vooral omdat wij nu reeds maar weinig kunnen bereiken en dat terwijl die oude vroomheid en strenge tucht, die er toch zo duidelijk waren, allang uitgedoofd zijn en er in het pausdom niets anders te zien is dan een poel van ongerechtigheid.

Maar stel het geval, dat de vroomheid en de tucht van het pausdom nog zouden bestaan zoals ze vroeger waren, dan moesten wij nochtans naar het voorbeeld van Paulus, die de valse apostelen aanpakt, die voor het oog zo heilige en goede mannen, tegen de werkheiligen van het pausdom strijden en zeggen: al leven jullie nog zo kuis en in onthouding, al is jullie wandel ook nog zo nederig en engelachtig geestelijk, al matten jullie je lichamen af door talrijke oefeningen, dan zijn jullie toch slaven van de wet, van de zonde en van de duivel, moeten jullie toch het huis uit, omdat jullie gerechtigheid en heil zoeken door je werken en niet door Christus.

Daarom moet men de ogen niet zo zeer op het verdorven leven van de pausgezinden richten, maar veeleer op hun goddeloze leer en op hun huichelarij, en die bestrijden wij ook vooral. (...) Ook de satan verdedigt tegenwoordig het verdorven leven van de pausgezinden niet meer, dat de meer ontwikkelden onder hen zelf verafschuwen. Hij strijdt tegenwoordig voor de demonische leer, voor de huichelarij en werkheiligheid, die verdedigd en gehandhaafd moet worden. En dan voert hij de autoriteit van de concilies en het voorbeeld van de heilige vaders aan, van wie hij beweert, dat zij de stichters van de heilige orden en de inzettingen daarvan zijn, enz. Daarom strijden wij tegenwoordig niet tegen het duidelijk goddeloze en verdorven pausdom, maar tegen zijn voortreffelijke heiligen, die denken dat ze een engelachtig leven leiden, doordat zij dromen dat ze niet alleen voldoen aan de goddelijke geboden, maar ook de aanbevelingen van Christus opvolgen en de niet -geboden werken doen, die werken dus die overbodig zijn. Tot hen zeggen wij, dat alle moeite vergeefs is, als zij

niet 'het ene' aangrijpen, dat Christus (Lukas 10:42) 'het ene nodige' noemt en als zij niet met Maria het goede deel kiezen, dat niet van hen kan worden weggenomen. (...)

4:31 *Zo dan, broeders, wij zijn niet kinderen der dienstmaagd, maar der vrije.*

Hier besluit Paulus de allegorie. 'Wij zijn niet zonen van de dienstmaagd', dat wil zeggen, wij zijn niet onder de wet die tot slavernij baart, die dus verschrikt, aanklaagt en tot wanhoop brengt; wij zijn door Christus vrij van de wet, dus kan ze ons niet verschrikken en verdoemen, enz.; daarvan was al genoeg sprake. En verder: hoezeer ons ook de zonen der dienstmaagd bij tijd en wijle vervolgen mogen, zo is toch dit onze troost, dat zij tenslotte zelf in de buitenste duisternis geworpen worden en aan ons de erfenis moeten overlaten, die ons, zonen der vrije, toekomt.

Paulus gebruikt, zoals wij hoorden, de uitdrukking: zoon der vrije en zoon der dienstmaagd, als een welkome aanleiding om er het leerstuk van de rechtvaardiging aan vast te knopen. (...) Het woord 'vrij' geeft hem gelegenheid over de christelijke vrijheid te discussiëren, omdat de kennis daarvan dringend noodzakelijk is. Want de paus heeft die kennis volkomen uitgeroeid en de kerk door middel van menselijke tradities en ceremoniën aan een ellendige en schandelijke slavernij onderworpen. Deze vrijheid, die door Christus voor ons verworven is, is nu een goede bescherming voor ons, waarmee wij ons tegen de tirannie van de paus verdedigen. Daarom moet de christelijke vrijheid zorgvuldig overdacht worden, ten eerste om de leer van de rechtvaardiging te bevestigen, ten andere om de gewetens op te beuren en te vertroosten tegenover zoveel verwarringen en ergerlijkheden, waarvan de tegenstanders maar schreeuwen, dat ze door het Evangelie ontstaan zijn. Maar de christelijke vrijheid is iets zeer geestelijks, dat de vleeselijke mens niet kan verstaan. Zelfs zij, die de eerstelingen des Geestes hebben en overdadig over de vrijheid kunnen spreken, houden die maar met moeite vast in hun hart. Maar voor het verstand schijnt ze iets gerings te zijn: als de Heilige Geest haar niet groot maakt en haar gewicht verleent, wordt zij veracht.

HOOFDSTUK 5

- 1 Staat dan in de vrijheid, met welke ons Christus vrijgemaakt heeft, en wordt niet wederom met het juk der dienstbaarheid bevangen.
- 2 Ziet, ik Paulus zeg u, zo gij u laat besnijden, dat Christus u niet nut zal zijn.
- 3 En ik betuig wederom een iegelijk mens, die zich laat besnijden, dat hij een schuldenaar is de gehele wet te doen.
- 4 Christus is u ijdel geworden, die door de wet gerechtvaardigd [wilt] worden; gij zijt van de genade vervallen.
- 5 Want wij verwachten door den Geest, uit het geloof, de hoop der rechtvaardigheid.
- 6 Want in Christus Jezus heeft noch besnijdenis enige kracht noch voorhuid, maar het geloof, door de liefde werkende.
- 7 Gij liept wel; wie heeft u verhinderd de waarheid niet gehoorzaam te zijn?
- 8 Dit gevoelen is niet uit Hem, Die u roept.
- 9 Een weinig zuurdesem verzuurt het gehele deeg.
- 10 Ik vertrouw van u in den Heere, dat gij niet anders zult gevoelen; maar die u ontroert, zal het oordeel dragen, wie het ook zij.
- 11 Maar ik, broeders! Indien ik nog de besnijdenis predik, waarom word ik nog vervolgd? Zo is dan de ergernis des kruises vernietigd.
- 12 Och, of zij ook afgesneden werden, die u onrustig maken!
- 13 Want gij zijt tot vrijheid geroepen, broeders, alleenlijk [gebruikt] de vrijheid niet tot een oorzaak voor het vlees; maar dient elkander door de liefde.
- 14 Want de gehele wet wordt in een woord vervuld, [namelijk] in dit: Gij zult uw naaste liefhebben, gelijk uzelfen.
- 15 Maar indien gij elkander bijt en vereet, ziet toe, dat gij van elkander niet verteerd wordt.
- 16 En ik zeg: Wandelt door den Geest en volbrengt de begeerlijkheden des vleses niet.
- 17 Want het vlees begeert tegen den Geest, en de Geest tegen het vlees; en deze staan tegen elkander, alzo dat gij niet doet, hetgeen gij wildet.
- 18 Maar indien gij door den Geest geleid wordt, zo zijt gij niet onder de wet.
- 19 De werken des vleses nu zijn openbaar; welke zijn overspel, hoererij, onreinheid, ontuchtigheid,
- 20 Afgoderij, venijngeving, vijandschappen, twisten, afgunstigheden, toorn, gekijf, tweedracht, ketterijen,
- 21 Nijd, moord, dronkenschappen, brasserijen, en dergelijke; van dewelke ik u tevoren zeg, gelijk ik ook te voren gezegd heb, dat die zulke dingen doen, het Koninkrijk Gods niet zullen beërven.
- 22 Maar de vrucht des Geestes is liefde, blijdschap, vrede, lankmoedigheid, goedertierenheid, goedheid, geloof, zachtmoedigheid, matigheid.
- 23 Tegen de zodanigen is de wet niet.
- 24 Maar die van Christus zijn, hebben het vlees gekruist met de bewegingen en begeerlijkheden.
- 25 Indien wij door den Geest leven, zo laat ons ook door den Geest wandelen.
- 26 Laat ons niet zijn zoekers van ijdele eer, elkander tergende, elkander benijdende.

Tegen het einde van de brief gebruikt Paulus een heftige en harde manier van spreken om de leer van het geloof en van de christelijke vrijheid te verdedigen tegen de valse apostelen, tegen de vijanden en verwoesters van die leer; met zijn woorden richt en werpt hij ware bliksemschichten op hen, om hen te verslaan; tegelijk vermaant de apostel de Galaten dat zij de verderfelijke leer van deze lieden moeten mijden als de pest. Tussen de vermaningen door, dreigt Paulus, doet hij beloften en laat hij niets onbeproofd om hen vast te houden in de vrijheid die Christus voor hen verworven heeft. En dit zijn de woorden van de apostel:

5:1 *Staat dan in de vrijheid, met welke ons Christus vrijgemaakt heeft ...*

Dat wil zeggen: wees sterk. Zo zegt Petrus: 'Weest nuchter en waakt, want uw vijand, de duivel, gaat rond als een brullende leeuw en zoekt, wie hij zou kunnen verslinden. Weerstaat hem, dapper in het geloof' (1 Petrus 5:8). De apostel zegt: wees niet gerust,

maar sterk, lig niet terneer en slaap niet, maar staat, alsof hij wilde zeggen: waakzaamheid en standvastigheid zijn vereist, als jullie de vrijheid willen vasthouden waartoe Christus ons bevrijd heeft; gerusten en slapers kunnen die niet vasthouden. Want de satan haat het licht van het Evangelie met alle kracht, dat wil zeggen hij haat de leer van de genade, van de vrijheid, van de troost en van het leven. Waar hij dit licht ziet opgaan, stormt hij er dadelijk razend en tierend op af om het uit te doven. Daarom vermaant Paulus de vromen, dat zij vooral niet moeten slapen en gerust voortleven, zij moeten in slagorde tegenover de satan standhouden, anders ontnemt deze hun de door Christus verworven vrijheid, enz.

Alle woorden worden stuk voor stuk beklemtoond. Paulus zegt: 'Staat in de vrijheid.' In wat voor vrijheid? Niet in de vrijheid die de keizer schenkt, maar in die waartoe Christus ons bevrijd heeft. De keizer heeft onder dwang aan de bisschop van Rome de vrije stad en andere landstreken afgestaan, daarbij nog vrijstellingen van allerlei dienstbaarheden, privileges, volmachten, enz. Dat is ook vrijheid, maar politieke vrijheid, krachtens welke de roomse opperpriester met zijn geestelijken van alle openbare lasten ontheven is. Dan is er ook nog de vrijheid van het vlees, die overal in de wereld heerst. Dan is er geen gehoorzaamheid aan God en de wetten, maar men doet wat men wil. Deze vrijheid streeft het volk tegenwoordig na en ook de fanatici, die vrij willen zijn in hun doen en denken, om datgene waarvan zij dromen dat het goed is, ongestraft te kunnen onderwijzen en in praktijk te brengen. Dat is een duivelse vrijheid, door welke de duivel de goddelozen bevrijdt, opdat zij zondigen tegen God en de mensen. Over deze vrijheid hebben wij het niet, ofschoon er volop gebruik van gemaakt wordt en de hele wereld alleen deze vrijheid zoekt en nastreeft. Het gaat ons ook niet om de politieke vrijheid, maar om een andere, die door de duivel het meest wordt gehaat en bestreden.

Het gaat om de vrijheid, waartoe Christus ons bevrijd heeft, niet over de bevrijding uit enige vorm van menselijke slavernij of tirannie, maar om de bevrijding van de eeuwige toorn van God. Waar? In het geweten. Hier heeft onze vrijheid haar plaats en deze grenzen wil ze niet overschrijden. Want Christus heeft ons niet in politiek opzicht vrijgemaakt, niet met het oog op de uiterlijke mens, maar theologisch of op een geestelijke wijze; dat wil zeggen: Hij heeft ons geweten vrij en vrolijk gemaakt, zodat het niet behoeft te vrezen voor de komende toorn. Dat is de ware (niet te overtreffen!) en onschatbare vrijheid, in vergelijking met de grootte en majesteit daarvan zijn de overige vrijheden (de politieke en de op de uiterlijke mens betrekking hebbende) nauwelijks een druppel of een druppeltje. Wie kan genoeg prijzen hoe groot dat is, als iemand met zekerheid daarover kan spreken, dat God noch toornig is, noch Zich ooit toornig wil betonen en dat Hij in eeuwigheid om Christus' wil onze toegenegen en lieve Vader zal zijn? Dat is waarlijk een grote en onbegrijpelijke bevrijding, om weet te hebben van de gunst, de bescherming en de hulp van deze hoogste Majesteit en te verwachten, dat Hij ons tenslotte ook lichamelijk zal bevrijden, zodat ons lichaam, dat gezaaid wordt in verderfelijke, oneer en zwakheid, wordt opgewekt in onverderfelijke, heerlijkheid en kracht (1 Korinthe 15:42 e.v.). En zo is het een onbeschrijfelijk heerlijke vrijheid, groter dan hemel en aarde en alle schepselen: wij zijn voor eeuwig bevrijd van de toorn van God.

Uit deze vrijheid volgt de andere, tengevolge waarvan wij door Christus vrijgemaakt worden van de wet, van de zonde, van de dood, van de macht van de duivel, van de hel, enz. Zoals de toorn van God ons niet kan verschrikken, want Christus heeft ons daarvan vrijgemaakt, zo kunnen ons wet, zonde, enz. niet aanklagen en verdoemen.

En al zou de wet ons aanklagen en de zonde ons verschrikken, dan kunnen zij ons nog niet tot wanhoop brengen, omdat dan direct het geloof, die overwinnaar van de wereld, spreekt: met die machten heb ik niets te maken, want Christus heeft mij van hen verlost. En zo ligt de dood, die het meest verschrikkelijke en het meest huiveringwekkende ter wereld is, overwonnen in het geweten door deze vrijheid van de Heilige Geest. (...)

Aan het hart moet daarom geleerd worden, dat het, als de aanklachten van de wet, de verschrikkingen door de zonde, de angst voor de dood en de toorn van God, zich aandienen, de blik van al deze treurige beelden moet afwenden en in plaats daarvan moet kijken naar de vrijheid van Christus, de vergeving van de zonde, de gerechtigheid, het eeuwige leven en de altijd durende barmhartigheid van God. En al voelt het ook de tegenkrachten als sterker, dan moet het hart er toch aan vasthouden, dat dát niet lang zal duren, naar het woord van de profeet: 'In een ogenblik van toorn heb ik mijn aangezicht een weinig voor u verborgen, maar met eeuwige barmhartigheid wil ik mij over U ontfermen' (Jesaja 54:8). Maar dat te doen is heel moeilijk. Daarom is het gemakkelijker over de vrijheid die Christus voor ons verworven heeft, te spreken, dan er in te geloven. (...)

Laten we dus leren die vrijheid van ons hoog te schatten, die niet de keizer, niet een engel uit de hemel, maar Christus, de Zoon van God, door Wie alles in de hemel en op de aarde geschapen is, door Zijn dood voor ons verworven heeft. En Hij wil ons niet uit de een of andere lichamelijke en tijdelijke slavernij bevrijden, Hij maakt vrij van de geestelijke en eeuwige slavernij van zeer wrede en onoverwinnelijke tirannen, van de slavernij van de wet, van de zonde, van de dood, van de duivel, enz. en verzoent ons zo met de Vader. Als echter deze vijanden overwonnen zijn en wij door de dood Zijns Zoons met God verzoend zijn, dan is het zeker, dat wij voor God rechtvaardig zijn en al wat wij doen Hem welgevallig is en dat, wat er aan zonde in ons over is, ons niet toegerekend wordt, maar om Christus' wil wordt kwijtgescholden. (...) Wie in Christus gelooft, heeft deze vrijheid. (...)

De pausgezinden en alle werkheiligen beroemen zich er ook op dat zij de vergeving van de zonde en de gerechtigheid, enz. hebben, zij beroemen zich ook op de vrijheid, maar dat alles is pover en onzeker en verdwijnt ogenblikkelijk in de aanvechting, omdat zij zich verlaten op de werken en op de menselijke genoegdoening, maar niet op het Woord van God en van Christus. Daarom is het onmogelijk, dat mensen die zich inlaten met werkheiligheid, weten wat het is om vrij te zijn van de zonden. (...)

5:1 ... en wordt niet wederom met het juk der dienstbaarheid bevangen.

Paulus heeft met zeer zwaarwegende woorden over de genade en de christelijke vrijheid gesproken en de Galaten zeer uitvoerig vermaand, dat zij in die vrijheid moeten standhouden; zij gaat zo gemakkelijk door slaperigheid en zelfverzekerdheid verloren - daarom beveelt hij vast te staan of de vrijheid wordt verspeeld door van de genade en van het geloof te vervallen in de wet en de werken. En omdat dit voor het verstand, dat de gerechtigheid door de wet verre verkiest boven de gerechtigheid door het geloof, verder niet gevaarlijk lijkt, richt Paulus zijn wrevel tegen de wet van God, noemt haar met een zekere geringschatting en duidelijke minachting 'juk' en wel juk der dienstbaarheid. Zo zegt ook Petrus in Handelingen 15:10: 'Wat verzoekt gij God, door een juk op de hals der discipelen te leggen?' Zo verkeert Paulus alles in het tegendeel. De valse apostelen hebben de belofte geminacht en de wet en haar werken op deze manier groot gemaakt: als jullie vrij willen zijn van de zonde en van

de dood en als jullie de gerechtigheid en het leven willen verkrijgen, houd je dan aan de wet, laat je besnijden, neem feestdagen, maanden en tijden in acht, heilig die, enz.; deze gehoorzaamheid aan de wet zal jullie rechtvaardigen en redden. Paulus zegt juist het tegenovergestelde. Zij die op deze wijze de wet onderwijzen, bevrijden de gewetens niet, maar leggen die met touwen vast en doen ze buigen onder het juk en wel onder het juk der dienstbaarheid.

Daarom spreekt Paulus uitermate smadelijk en minachtend over de wet en heeft het over de banden van een zeer harde slavernij en over het juk der dienstbaarheid. Dat doet Paulus niet zo maar. Deze verderfelijke mening over de wet, dat die zou rechtvaardigen, ligt heel vast verankerd in ons denken, ja het gehele mensengeslacht is zo in deze voorstelling verstrikt geraakt, dat het uiterst moeilijk is, het daaruit te bevrijden. Paulus schijnt hier degenen die de gerechtigheid door de wet zoeken, te vergelijken met runderen die het juk moeten dragen. Zoals de runderen, die onder het juk hard moeten zwoegen, daaraan tenslotte niets overhouden dan hun voer en die, als zij niet meer tot werken in staat zijn, geslacht worden, zo zijn zij die in de wet gerechtigheid zoeken, gevangen onder de druk van het juk der dienstbaarheid, dat wil zeggen onder de wet. En als zij zich lang genoeg met veel moeite en pijn met de werken der wet afgetobd hebben, hebben zij tenslotte dit loon, dat zij ellendige en eeuwige slaven zijn. Slaven van wie? Slaven van de zonde, van de dood, van de toorn van God, van de duivel, van het vlees, van de wereld en van alle schepselen. En daarom bestaat er geen grotere en hardere slavernij, dan de slavernij van de wet. Niet voor niets noemt Paulus die daarom een juk der dienstbaarheid, want de wet, zoals boven uiteengezet, laat alleen maar de zonde zien en vermeerdert die, klaagt aan, verschrikt, verdoemt, werkt toorn en brengt het geweten - en dat is de allerellendigste en hardste slavernij - tot wanhoop (Romeinen 3:4 en 7). (...)

5:2 Zie, ik Paulus zeg u, zo gij u laat besnijden, dat Christus u niet nut zal zijn.

Paulus spreekt in hevige aandoening, met het vuur van de Heilige Geest; zijn woorden zijn echte bliksemschichten tegen de wet en de besnijdenis; de Heilige Geest dwingt hem, die toornig is over het stuitende gedrag van de Galaten, op het stuk van de wet deze brandende woorden uit te spreken: 'Zie, ik Paulus zeg u, enz.' Ik weet, dat ik het Evangelie niet van een mens heb, maar door openbaring van Jezus Christus, ik weet zeker, dat ik opdracht heb en Goddelijke volmacht om te onderwijzen en te bevelen; ik laat jullie misschien een nieuw woord horen, maar een zeker en waar woord, dat namelijk als jullie je laten besnijden, Christus je niet tot nut zal zijn. Dat is een zeer hard woord: besnijdenis is hetzelfde als Christus uitschakelen; natuurlijk geldt dit woord niet iedereen, het geldt de Galaten, die zich door de list van de valse apostelen lieten vangen en meenden dat de gelovigen behalve het geloof in Christus, ook de besnijdenis nodig hebben, zonder welke de zaligheid hun niet ten deel zou kunnen vallen.

Dat is nu de toetssteen ('de Lydische steen') waarmee wij elke leer, elk werk, elke eredienst, alle ceremoniën van alle mensen, met alle zekerheid en in alle vrijheid beoordelen kunnen. Of het nu pausgezinden zijn, of Joden, of Turken, of sektariërs, enz., als zij onderwijzen dat er behalve het Evangelie van Christus nog wat anders nodig is om de zaligheid te verkrijgen, als zij een werk of een vorm van eredienst voorschrijven, als zij zich aan een ordereg, een traditie of een of andere ceremonie houden in de mening dat zij daardoor vergeving van de zonden, gerechtigheid en het eeuwige leven kunnen verwerven, dan moeten zij allemaal deze uitspraak van de Heilige Geest horen, die Paulus tegen hen aanvoert, dat Christus hun eenvoudig geen

nut doet. En als Paulus, wat toch zeer verwonderlijk is, dit woord tegen de wet en tegen de door God verordende besnijding doet gelden, wie zou het dan niet aandurven datzelfde ook tegen het kaf van de menselijke tradities te zeggen?

Daarom is deze tekst een verschrikkelijke bliksemschicht tegen het gehele rijk van het pausdom. Want alle priesters, monniken, kluizenaars, enz. (en nu spreek ik over de beste vertegenwoordigers) hebben niet op Christus vertrouwd, Die zij door het hoogste onrecht en door lastering tot een toornige rechter hebben gemaakt, Die alleen maar beschuldigt en veroordeelt, maar op hun werken, op hun gerechtigheid, hun geloften en verdiensten; daarom horen zij hier hun vonnis, dat Christus hun geen nut doet. Want als zij door eigen gerechtigheid en nauwgezetheid de zonde kunnen wegdoen en vergeving van de zonden en het eeuwige leven kunnen verdienen, wat nut hun dan de geboorte van Christus, Zijn lijden, het vergieten van Zijn bloed, Zijn opstanding, Zijn overwinning over de zonde, dood en duivel, als zij deze monsters in eigen kracht kunnen overwinnen? Het is niet uit te spreken, hoe Christus dan verlaagd wordt, als men Hem van Zijn eigenlijk werk berooft. (...)

Het tekstwoord is volkomen duidelijk. Christus is niet tot nut, dat wil zeggen: Hij is tevergeefs geboren, gestorven, enz. voor wie zich laat besnijden, d.w.z. voor wie op de besnijdenis vertrouwt. Ik heb hierboven reeds betoogd dat Paulus het niet over de werken als zodanig heeft, die doen geen schade als men er maar niet zijn vertrouwen op stelt, in de mening dat men daardoor gerechtigheid verdienen kan. Paulus heeft het erover, hoe men met de werken moet omgaan, dus daarover, dat men vertrouwen en gerechtigheid verbindt aan de werken. Men moet Paulus naar zijn belangrijkste uitgangspunt verstaan en dat is, dat de mensen door de wet, door de werken, de besnijdenis, enz. geen rechtvaardiging kunnen vinden. Paulus zegt niet dat de werken als zodanig geen waarde hebben, zij gaan teniet door het vertrouwen en de gerechtigheid die men aan de werken verbindt; daardoor schakelt men Christus uit. (...)

Zo moeten wij goed leren Christus zorgvuldig gescheiden te houden van alle werken, goede en boze, van alle goddelijke en menselijke wetten, van alle verslagen gewetens (bedoeld is dat Christus niet tot taak heeft de gewetens verslagen te maken), daarmee heeft Christus niets van doen. Christus hoort wel bij de bedroefde gewetens; niet dat Hij die nog meer in verwarring zou brengen, Hij wil veeleer de reeds verwarde gewetens weer oprichten en troosten. Daarom als Christus als een soort rechter of wetgever verschijnt, Die rekenschap vraagt over het leven dat we geleid hebben, dan behoren wij zeker te weten, dat dát een woedende duivel en niet Christus is. Want de Schrift beschrijft Christus als Degene Die aan onze kant staat als de Verzoener, Die voor ons pleit en Die ons vertroost. Zo één is Hij en blijft Hij altijd, Hij kan Zichzelf niet verloochenen. Daarom, als de duivel de gestalte van Christus aanneemt en op de volgende wijze met ons redetwist: dat had je moeten doen, ik heb je toch gewaarschuwd en je hebt het niet gedaan, dat had je moeten nalaten en je hebt het gedaan, weet dan dat ik je zal straffen; dan moet ons dat niet beroeren, maar wij moeten direct denken: op die manier spreekt Christus niet met gewetens die de wanhoop nabij zijn, Hij slaat de reeds verslagenen niet nog eens neer. 'Het geknakte riet zal Hij niet breken en de smeulende vlaspit zal Hij niet uitdoven' (Mattheüs 12:20). Met de harden spreekt Hij hard, maar de geschrokkenen nodigt Hij zeer vriendelijk tot Zich: 'Komt herwaarts tot Mij, allen die vermoeid en belast zijn', enz. (Mattheüs 11:28), 'Ik ben niet gekomen om te roepen rechtvaardigen, maar zondaars', enz. (Mattheüs 9:13. ...) Wij moeten erop letten, dat wij ons niet door de wonderlijke kunst en door de talloze streken van de satan laten misleiden en hem die ons

aanklaagt en verdoemt, aannemen in plaats van onze Trooster en Heiland en zo onder het masker van een valse Christus, dat wil zeggen van de duivel, de ware Christus verliezen en Hem voor ons waardeloos maken. Dit over onze persoonlijke aanvechtingen en hoe wij ons daarin hebben te gedragen.

5:3 En ik betuig wederom aan een iegelijk mens die zich laat besnijden, dat hij een schuldenaar is de gehele wet te doen.

De hiervoor besproken schade is geweldig groot, want Paulus zegt dat Christus hen, die zich laten besnijden, geen nut doet. De schade, waarover we het nu moeten hebben is niet minder, want Paulus zegt dat zij, die zich laten besnijden, schuldig zijn, de gehele wet te houden. Deze woorden zegt hij zo ernstig, dat hij ze door een eed bekrachtigt: 'Ik betuig', enz., d.w.z. ik zweer bij alles wat heilig is. Deze woorden kunnen op twee manieren uitgelegd worden, negatief en positief.

Negatief, dan gaat het zo: ik betuig aan iedereen, die zich laat besnijden, dat hij schuldig is de gehele wet te houden, dat wil zeggen dat hij de wet in het geheel niet houdt, zelfs ook in de besnijdenis wordt hij niet besneden; ook als hij de wet vervult, vervult hij die toch niet, hij overtreedt ze. Dat lijkt mij de eenvoudige en eigenlijke bedoeling van Paulus te zijn op deze plaats. Verderop, in hoofdstuk 6:13, legt Paulus zichzelf zo uit: 'Die zich laten besnijden, houden zelf de wet niet'; zo staat het ook in hoofdstuk 3:10: 'Die uit de werken der wet leven, die zijn onder de vloek', dat wil zeggen: ook al laten jullie je besnijden, dan zijn jullie toch niet gerechtvaardigd en vrij van de wet, maar jullie zijn daardoor nog veel meer schuldenaars en knechten van de wet geworden; hoe meer jullie proberen aan de wet te voldoen, om vrij van haar te worden, des te meer komen jullie onder haar juk, zodat zij al maar meer recht heeft om aan te klagen en te verdoemen. Dat wil zeggen: het paard achter de wagen spannen en vuil met vuil afvegen.

Wat ik hier over de woorden van Paulus zeg, heb ik in het klooster door ervaring geleerd, bij mijzelf en bij vele anderen. Ik heb er velen gezien, die met veel ijver en met de beste bedoelingen alles deden, om een gerust geweten te krijgen, zij hebben ruwe haren hemden gedragen, zij hebben gevast, gebeden, hun lichamen geslagen en door allerlei kastijdingen verzwakt, zodat die, al waren ze zo sterk als ijzer geweest, tenslotte wel moesten breken en toch: hoe meer zij zich aftobden, hoe angstiger ze werden. Vooral als ze moesten sterven, was het hun zo bang te moede, dat ik moordenaars die tot de doodstraf veroordeeld waren, vaak meer getroost heb zien sterven dan hen, die toch zo heilig geleefd hadden.

En zo is het ongetwijfeld waar, dat zij, die de wet doen, haar niet houden. Hoe meer de mensen proberen aan de wet te voldoen, des te meer overtreden zij haar. Hoe meer iemand probeert, door eigen gerechtigheid zijn geweten tot rust te brengen, des te meer maakt hij het juist daardoor onrustig. Ik heb als monnik geprobeerd, met de meeste nauwgezetheid naar het voorschrift van de orderegel te leven, ik was gewoon, altijd na voorafgaand diep berouw, al mijn zonden nauwkeurig op te biechten en dikwijls herhaalde ik mijn schuldbelijdenis en ik heb de mij opgelegde boetedoening ijverig verricht. En toch kon mijn geweten geen zekerheid krijgen, maar twijfelde altijd en zei: dat heb je niet goed gedaan, je bent niet berouwvol genoeg geweest, je hebt bij je belijdenis wat achtergehouden, enz. Hoe langer ik dus probeerde, mijn onzeker, zwak en terneergeslagen geweten naar het recept van de menselijke tradities te doen genezen, des te meer maakte ik het van dag tot dag slechts onzekerder, zwakker en verwarder. En terwijl ik mij op deze wijze aan de menselijke tradities hield, overtrad ik ze des te meer en terwijl ik de gerechtigheid van mijn orde zocht, kon ik die toch nooit grijpen, omdat het onmogelijk is, dat door de werken der wet

het geweten tot vrede komt, zoals Paulus zegt, nog minder door menselijke tradities, zonder de belofte en het Evangelie van Christus.

Daarom, die door de wet gerechtigheid in het leven zoeken, wijken van de wet en het leven verder af dan de tollenaars, de zondaars en de hoeren. Die kunnen namelijk niet op hun eigen werken vertrouwen, omdat hun werken zodanig zijn, dat zij niet mogen hopen op grond daarvan genade en vergeving van hun zonden te verkrijgen. (...) Zij zijn echter, wat dit betreft, gelukkiger dan de werkheiligen, omdat hun het vertrouwen op eigen werk ontbreekt, dat, zo het al niet het geloof in Christus regelrecht tenietdoet, daarvoor toch uiterst hinderlijk is. (...)

Wie dus de wet houdt met de bedoeling door de wet gerechtvaardigd te worden, die is schuldig de gehele wet te houden en dat wil zeggen dat hij geen enkele letter van de wet gehouden heeft. De wet is ook niet gegeven om te rechtvaardigen, maar om de zonden te laten zien, om te verschrikken, aan te klagen en te verdoemen. Daarom, hoe meer iemand probeert met de wet of de werken het geweten te helpen, des te meer maakt hij het onzeker en verward. (...)

De andere, de positieve betekenis van het woord van Paulus, is dat hij, die besneden wordt, ook schuldig is de gehele wet te houden. Want wie Mozes aanneemt in het ene, is gedwongen hem aan te nemen in alles. Wie een gedeelte van de wet noodzakelijk acht voor de zaligheid, die moet ook alle andere delen van de wet houden. Het gaat niet aan te zeggen dat de besnijdenis noodzakelijk is, maar de overige wetten van Mozes niet. Met dezelfde logica, waarmee je aan de besnijdenis gebonden bent, ben je ook aan de gehele wet gebonden. Maar de gehele wet houden, is toch niets anders dan metterdaad betuigen, dat Christus nog niet gekomen is. Als dat waar is, dan moeten alle Joodse ceremoniën en de wetten over spijzen, heilige plaatsen en tijden in acht genomen worden en dan wordt Christus nog verwacht, Die, nadat Hij het Joodse koninkrijk en priesterdom zal hebben weggedaan, een nieuw rijk gaat stichten dat de gehele wereld omvat. Maar de gehele Schrift betuigt en de gebeurtenissen zelf verkondigen, dat Christus reeds gekomen is, door Zijn dood het menselijk geslacht verlost heeft, de wet weggedaan en alles vervuld wat alle profeten over Hem geprofeteerd hebben. Christus heeft de wet weggedaan en de genade en waarheid geschonken. En zo rechtvaardigen niet de wet en de werken, maar het geloof in Christus Die reeds gekomen is. (...)

Wij kunnen in geen geval toelaten, dat wij met een of andere wet van Mozes belast worden. Wij laten toe, dat men Mozes leest en hoort als prediker en getuige van Jezus Christus, wij zoeken bij hem de voorbeelden van de beste wetten en zeden, voor het overige kennen wij hem geen heerschappij over het geweten toe, daarvoor moet Mozes dood en begraven zijn en 'niemand behoort te weten, waar zijn graf is' (Deuteronomium 34:6).

De eerste, negatieve, betekenis van het woord van Paulus lijkt mij geestelijker en geschikter. Toch zijn allebei de uitleggingen goed en verdoemen de gerechtigheid uit de wet. De eerste betekenis zegt: de wet maakt niet alleen niet rechtvaardig, maar hoe meer wij proberen de wet te vervullen, des te meer overtreden wij haar. De andere uitlegging zegt: wie een gedeelte van de wet wil houden, is schuldig de gehele wet te houden; kortom: Christus heeft geen nut voor degenen die door de wet rechtvaardig willen zijn. Daaruit volgt, dat Paulus met dit alles wil aantonen dat de wet de verloochening van Christus is. Maar het is iets wonderlijks, dat Paulus durft te beweren, dat de wet van Mozes, die toch door God aan het volk Israël gegeven werd,

de ontkenning (negatio) is van Christus. Waarom heeft God dan de wet gegeven? Vóór de komst van Christus, toen nog verwacht werd dat Hij in het vlees zou komen, was zij noodzakelijk. Hoofdstuk 3:24 e.v.: 'De wet is namelijk onze opvoeder geweest tot Christus.' Maar nadat Christus verschenen is, 'zijn wij niet meer onder de pedagoog'. (...) De wet zelf is getuige van de beloften van Christus en heeft geprofeteerd, dat Christus niet Koning van de wet, maar Koning van de genade zal zijn.

5:4 *Christus is u ijdel geworden, die door de wet gerechtvaardigd wilt worden, gij zijt van de genade vervallen.*

Hier maakt Paulus zelf duidelijk, dat hij het niet heeft over de wet zonder meer, of over het werk van de besnijdenis zonder meer, maar over het vertrouwen dat men daarop stelt en het vermetele ervan dat men daardoor rechtvaardig wil worden. Paulus wil zeggen: ik veroordeel de besnijdenis en de wet niet zonder meer. Ik mag immers wel met de Joden overeenkomstig de wet eten, drinken en omgaan, ik kan Timothéüs besnijden (Handelingen 16:3), enz., maar door de wet gerechtvaardigd willen worden alsof Christus nog niet gekomen zou zijn, of dat Hij, ofschoon Hij er is, niet alléén zou kunnen rechtvaardigen, dat veroordeel ik, want dat betekent: buiten de gemeenschap met Christus gesloten worden. (...)

Wat erger kan men tegen de wet inbrengen, wat tegen die dodelijke bliksem (vers 4)? Het is dus onmogelijk dat Christus en de wet gelijktijdig in het hart wonen. Of de wet of Christus moet wijken. Als u werkelijk de overtuiging bent toegedaan, dat Christus en de wet beide in uw hart kunnen wonen, dan kunt u er zeker van zijn, dat niet Christus, maar de duivel in uw hart woont, onder het mom van een Christus, die aanklaagt en u schrik aanjaagt en die voor uw gerechtigheid wet en werken eist. Maar de ware Christus - dat heb ik daarnet nog uiteengezet - stelt geen eisen als het uw zonden betreft, Hij zegt niet dat u op uw goede daden moet vertrouwen. De ware kennis van Christus of het geloof maakt er geen punt van of u goede werken hebt gedaan tot gerechtigheid of slechte tot verdoemenis, daar geldt eenvoudig: als u goede werken hebt gedaan wordt u daarom niet gerechtvaardigd; als u boze werken hebt gedaan wordt u daarom niet verdoemd. Ik doe daarmee niets af aan de goede werken en ik prijs de boze werken niet aan, maar als het over de rechtvaardiging gaat, zeg ik, komt het erop aan, of ik Christus vasthoud, opdat Hij voor mij niet waardeloos wordt, als ik door de wet gerechtvaardigd wil worden. Want alleen Christus rechtvaardigt mij tegen al mijn boze werken in en buiten al mijn goede daden om. Als ik zo van Christus denk, neem ik Christus werkelijk aan, maar als ik van oordeel ben, dat Hij van mij wet en werken eist voor de gerechtigheid, dan is Hij mij al onnut geworden, dan ben ik buiten de gemeenschap met Hem gesloten.

Deze dreigende woorden tegen de gerechtigheid door de wet en tegen de eigengerechtigheid zijn schrikwekkend. Maar dan zijn het ook heel vaste beginselen, die het leerstuk van de rechtvaardiging bevestigen. Tenslotte en uiteindelijk gaat het daarom: of u moet Christus loslaten, of de gerechtigheid uit de wet. Als u Christus vasthoudt bent u rechtvaardig voor God, als u aan de wet vasthoudt doet Christus u geen nut en bent u schuldig de gehele wet te houden. Voor u geldt dan het woord uit Deuteronomium 27:26: 'Vervloekt is een ieder, die niet blijft in al hetgeen geschreven is in het boek der wet om dat te doen.' En over de menselijke tradities spreken wij op soortgelijke wijze als we al eerder over de wet gesproken hebben: of de paus met zijn vrome volgelingen moet alles verliezen waarop hij tot dusver vertrouwd heeft, of Christus is hun tot geen enkel nut. Zo ziet u maar hoe gevaarlijk

en verdoemelijk de pauselijke leer is; die heeft ons namelijk oneindig ver van Christus weggevoerd en heeft onze verhouding tot Hem volkomen verwaarloosd. God klaagt bij de profeet Jeremia (23:26 e.v.), dat de profeten de leugen profeteren en de bedriegerij van hun hart verkondigen, en dat doen met het gevolg dat Zijn volk Zijn naam vergeet, enz. Zoals de valse profeten dus de oorspronkelijke uitlegging van de wet en de leer van het Zaad van Abraham, de belofte voor alle volken, lieten voor wat die was en hun eigen dromerijen predikten, zodat het volk zijn God vergat, zo hebben de pausgezinden het Evangelie van Christus verduisterd en onderdrukt, zodat men er verder geen gebruik van gemaakt heeft, en hebben alleen aangedrongen op de leer van de werken en zo de gehele wereld oneindig ver van Christus weggevoerd. Wie daarover ernstig nadenkt, die kan alleen maar schrikken.

... gij zijt van de genade vervallen.

Dat wil zeggen, jullie zijn niet langer in het rijk van de genade. Zoals degene die zich op een schip bevindt en dan overboord slaat en in zee valt, onder water verdwijnt en verdrinkt, zo zal ook degene die uit de genade valt, beslist verloren gaan. Door de wet rechtvaardiging zoeken, betekent schipbreuk lijden en regelrecht het risico lopen van de eeuwige dood. Wat kan echter grotere dwaasheid en zonde zijn, dan dat men de genade en de gunst van God wil verliezen, om de wet van Mozes maar te kunnen behouden en zich daarbij de toorn van God en al het kwaad op de hals te halen? Maar als diegenen van de genade vervallen, die door morele wetten gerechtvaardigd willen worden, wat voor een val moeten dan de werkheiligen wel maken, die door hun tradities en geloften gerechtigheid zoeken? Zij varen ter helle! Maar zij verheffen zichzelf tot in de hemel! Want zo hebben zij zelf onderwezen: zij die naar de regel van de heilige Franciscus wandelen, enz., Gods vrede en barmhartigheid zij over hen! Verder: zij die altijd kuis en gehoorzaam zijn, enz., die zullen het eeuwige leven hebben. Doe deze ijdele en goddeloze gekheden weg en let op wat Paulus hier onderwijst, luister verder in gehoorzaamheid naar het woord van Christus: 'Wie de Zoon van God gelooft, die heeft het eeuwige leven; maar wie de Zoon niet gelooft, die zal het leven niet zien, maar de toorn van God blijft op hem' (Johannes 3:36). Verder: 'Wie niet gelooft is reeds veroordeeld' (Johannes 3:18).

Overigens hield men deze leer van de pausgezinden over de menselijke tradities, werken, geloften, verdiensten, enz. voor iets zeer voortreffelijks en ze was op de gehele wereld dan ook de meest verbreide, maar door haar heeft de duivel zijn rijk gesticht en zeer versterkt. En zo is het niet te verwonderen, dat als deze leer nu door ons bestreden wordt, en 'als kaf voor de wind' (Psalm 1:4) weggevaagd wordt, dat dan de satan zo vreselijk woedt, met al zijn benden en boosheden overal aanwezig is en de gehele wereld tegen ons in beweging zet. Natuurlijk zou iemand kunnen zeggen: zou het niet beter geweest zijn te zwijgen, dan zou niets van dit kwaad ons zijn overkomen? Wij moeten de gunst van God, Wiens roem wij prediken, hoger achten dan de woede van de wereld die ons vervolgt; want wat is nu helemaal de paus en de gehele wereld tegenover God, Die wij zeker groot moeten maken en boven alle schepselen moeten stellen? Dan verwekken de goddelozen zeker tumulten en schandalen die de satan nog aanblaast, om onze leer te onderdrukken of tenminste te verdraaien. (...) Wij zijn wel gering en zwak, maar in aarden vaten dragen wij de hemelse schat (2 Korinthe 4:7). En hoe zwak de vaten mogen zijn, de schat is onmetelijk en niet te omvatten.

Deze woorden: 'Gij zijt van de genade vervallen' mag men niet met een koud hart en een geeuwende mond lezen, daar zijn ze te belangrijk voor. Wie van de genade

vervalt, verliest zonder meer de verzoening, de vergeving van de zonden, de gerechtigheid, de vrijheid, het leven, enz., die Christus door Zijn dood en opstanding voor ons verworven heeft en aan de andere kant haalt hij in plaats van die heerlijkheden de toorn en het gericht van God over zich, de zonde, de dood, en dat hij een slaaf van de duivel moet zijn en eeuwig verdoemd. (...) Terecht zou dit woord alle vijanden van het geloof en van de genade moeten verschrikken, allen die het met de werken willen klaarspelen, zodat zij zouden moeten ophouden het woord van de genade, van het leven en van het heil te vervolgen en te lasteren. Maar zij zijn zo verhard en verstokt, dat zij dit verschrikkelijke woord dat de apostel tegen hen aanvoert 'ziende niet zien en horende niet horen' (Mattheüs 13:13). Laten wij dus maar over hen ophouden, want zij zijn blind en 'blinde leidslieden van blinden' (Mattheüs 15:14).

5:5 Want wij verwachten door den Geest uit het geloof de hoop der rechtvaardigheid.

(...) Paulus wilde niet alleen evenals anders zeggen: 'Wij worden door het geloof gerechtvaardigd' of 'door de Geest op grond van het geloof', nu voegt hij eraan toe: 'Wij verwachten, wat wij van de gerechtigheid hopen' en brengt dus de hoop mede ter sprake, om zo alles, wat met het geloof te maken heeft, samen te vatten. Als Paulus zegt: 'Wij verwachten door de Geest', enz., dan hebben wij bij het woord 'Geest' aan de antithese te denken, alsof hij zei: wij willen niet door het vlees gerechtvaardigd worden, maar wij trachten ernaar door de Heilige Geest gerechtvaardigd te worden, niet door de geest die een dweepzuchtige en een eigenmachtige is, zoals die waarover de sektariërs roemen, maar onze Geest komt uit het geloof. Over de Geest en het geloof is hiervoor uitvoerig gesproken. Maar Paulus zegt niet alleen dat wij 'door de Geest uit het geloof gerechtvaardigd worden' maar voegt er aan toe: 'Wij wachten op de gerechtigheid, waarop men moet hopen.' Dat is een geheel nieuwe toevoeging. De hoop wordt in de Heilige Schrift op twee manieren gebruikt. Nu eens voor datgene waarop men hoopt en dan weer voor de emotie van de hoop (het hopen zelf). Kolossenzen 1:5 wijst op de eerste betekenis datgene waarop men hoopt: 'Om de hoop, die u weggelegd is in de hemelen, danken wij Hem.' Over het hopen als emotie staat in Romeinen 8:24 e.v.: 'Hoop die gezien wordt, is geen hoop, want wat iemand ziet, hoe zou hij daarop kunnen hopen? Maar als wij hopen op, hetgeen wij niet zien, dan verwachten wij het met lijdzaamheid.' En zo kan onze tekst, die over de hoop gaat, tweeledig opgevat worden, zodat er een tweevoudige betekenis aan de dag treedt. De eerste uitlegging is: wij verwachten door de Heilige Geest en op grond van het geloof datgene waarop wij hopen, onze rechtvaardigheid; dan gaat het over de gehoopte gerechtigheid, die zeker te zijner tijd openbaar moet worden. De andere uitlegging is: wij verwachten door de Heilige Geest op grond van het geloof in hope met vurig verlangen de gerechtigheid; dat wil zeggen wij zijn gerechtvaardigd en nochtans zijn wij nog niet rechtvaardig, omdat wij nu nog op onze gerechtigheid hopen, naar Romeinen 8:24: 'Wij zijn gered op grond van hoop.' Want zo lang wij leven, zit ons de zonde nog in het bloed: 'Er blijft een wet in vlees en leden, die strijdt tegen de wet van onze geest en ons gevangen zet in de gehoorzaamheid van de zonde' (Romeinen 7:23). Als dan deze driften van het vlees in ons woeden en wij ons door de Heilige Geest daartegen verzetten, dan blijft dit woord, waardoor wij op de gerechtigheid mogen hopen, vaststaan. Wij zijn wel begonnen door het geloof gerechtvaardigd te worden, en door het geloof hebben wij ook de eerstelingen van de Heilige Geest ontvangen; het doden van het vlees is begonnen, maar wij zijn nog niet volkomen rechtvaardig. Onze volkomen rechtvaardiging hebben wij nog te goeden en

daarop is onze hoop gevestigd. En zo werkt onze gerechtigheid nog niet volkomen, maar zij bestaat in hope.

Dat is een heel rijke en ongewoon zoete troost, waardoor de verslagen en verwarde geesten, die de zonde gevoelen, die verschrikt worden door allerlei 'vurige pijlen van de boze' (Eféze 6:16), wonderbaarlijk staande gehouden kunnen worden. Want in de strijd van het geweten - wij spreken uit een rijke ervaring - heerst sterk het gevoel van de zonde, van de toorn Gods, van de dood, van de hel en van alle mogelijke verschrikkingen. Dan moet men tegen de aangevochtene zeggen: broeder, u wilt een voelbare gerechtigheid hebben, ja u wilt die gerechtigheid zo voelen zoals u de zonde voelt, dat zal niet gebeuren. Maar uw gerechtigheid moet boven uw gevoel van zondigheid uitsteken en u moet hopen, dat u voor God rechtvaardig zijt. D.w.z. uw gerechtigheid is niet iets zichtbaars, iets voelbaars, maar staat vast in de hoop, dat ze te zijner tijd openbaar zal worden. U moet niet oordelen naar het gevoel van zondigheid, dat verschrikt en verward. U moet oordelen naar de belofte en naar de leer van het geloof, door welke u Christus beloofd wordt, dat is uw volkomen en eeuwige gerechtigheid. En zo wordt mijn hoop door de daad van het hopen geroepen op te staan midden in de verschrikking en in het gevoel van zondigheid en door het geloof opgericht, zodat ik hoop dat ik rechtvaardig ben. Het andere begrip 'hoop' heeft betrekking op wat men hoopt: dat wat ik nog niet zie, hoop ik, zal voltooid worden en te zijner tijd geopenbaard worden.

Beide begrippen 'hoop' zijn goed, maar het eerste, het hopen als daad, geeft rijkere troost. Want mijn gerechtigheid is nog niet volkomen en ook niet te voelen, daarom wanhoop ik echter niet, maar het geloof laat mij Christus zien, op Wie ik vertrouw. Als ik dan Hem in het geloof aangrijp, strijd ik tegen de vurige pijlen van de satan en word ik door de hoop tegen het gevoel van zondigheid in, gesterkt en weet, dat voor mij de volkomen gerechtigheid in de hemel bereid is. En zo is het allebei waar, dat ik hier rechtvaardig ben door de beginnende gerechtigheid en door deze hoop staande blijf tegenover de zonde en dat ik de voltooiing van de volkomen gerechtigheid verwacht in de hemel. Dat is dan goed begrepen, als het in praktijk gebracht wordt.

Hier rijst de vraag, *wat het verschil is tussen geloof en hoop.*

Dat heeft de sofisten menige zweetdruppel gekost en toch hebben ze niets bepaalds kunnen vaststellen. Wij onderzoeken de Heilige Schrift zo nauwkeurig mogelijk en gaan daarbij veel spiritueler en intelligenter te werk dan de sofisten (alle afgunst zij verre!) en toch is het voor ons moeilijk enig verschil tussen geloof en hoop vast te stellen. Geloof en hoop zijn zo innig verwant, dat het één niet van het ander kan losgemaakt worden. En toch is er verschil tussen die twee en dat valt af te leiden uit hun beider functies, tegenstellingen en doeleinden.

Geloof en hoop verschillen allereerst in hun bezigheid, omdat het geloof werkzaam is op het terrein van het verstaan, de hoop echter op dat van de wil. Maar in werkelijkheid kunnen zij niet gescheiden worden, evenmin als de twee cherubs boven de ark des verbonds. Verder verschillen geloof en hoop met het oog op hun functie, want het geloof geeft richtlijnen voor het verstand en leidt dat, maar niet zo, dat het buiten de wil omgaat. Het geloof onderwijst, wát geloofd moet worden. Het geloof is dus onderwijs of kennisgeving. De hoop aanmoediging, zij stimuleert mijn gemoed, opdat ik dapper zal zijn, staande zal blijven, opdat ik waag, verdraag, in tegenspoed volhard en het betere verwacht. Bijgevolg is het geloof de leraar en rechter, die strijdt tegen de dwalingen en ketterijen en de geesten en leringen beoordeelt. Daarentegen is de hoop de legeraanvoerder, die de gemoedsstemmingen

bevecht, zoals de benauwdheid, het kruis, ongeduld, droefheid, kleingeloof, wanhoop, lastering en zij heeft haar positie in de vreugde, in de innerlijke dapperheid, enz. tegenover de zojuist genoemde gemoedsstemmingen. Tenslotte verschillen geloof en hoop ook in het onderwerp, waarmee ze zich bezighouden. Het geloof richt zich op de waarheid en onderwijst dat men die moet vasthouden, het inzicht in het Woord dat daarover gaat en richt de blik dus op de belofte. De hoop richt zich op de goedheid (d.i. het goed -zijn van de dingen) en let op datgene waarover het Woord spreekt, d.w.z. zij let op wat er beloofd wordt, en op het aannemen waarvan het geloof aandringt.

Als ik dus door het geloof in het Woord van God onderwezen, Christus aanneem en met een hartelijk vertrouwen, dat evenwel niet zonder de wil kan, in Hem geloof, dan ben ik in deze kennis rechtvaardig. Als ik zo door het geloof of door deze kennis gerechtvaardigd ben, dan komt alras de duivel en probeert het geloof door list, leugen, dwalingen en ketterijen, door geweld, tirannie en moord uit te doven. En dan klampt de hoop zich hartstochtelijk vast aan wat het geloof duidelijk heeft laten zien en overwint de duivel, die het geloof bestrijdt; nadat de hoop overwonnen heeft, komt er dan vreugde en vrede in de Heilige Geest. Wat de zaak zelf betreft kunnen geloof en hoop nauwelijks onderscheiden worden en toch is er verschil tussen. Om het gemakkelijker te begrijpen, wil ik de zaak door een gelijkenis aanschouwelijk maken.

In de politiek is er onderscheid tussen wijs beleid en dapperheid; het ene is anders dan het andere en toch hangen ze zo met elkaar samen, dat men ze niet gemakkelijk kan scheiden. Dapperheid is standvastigheid van het gemoed, zij wanhoopt niet in tegenspoed, maar houdt stevig stand en wacht op betere tijden. Maar als dapperheid niet door wijsheid geregeerd wordt, is ze roekeloosheid, en andersom, als er bij wijsheid geen dapperheid komt, is wijsheid niets waard. Zoals dus in de politiek wijsheid zonder dapperheid niets is, zo is in de theologie het geloof niets zonder de hoop, want de hoop verdraagt de moeilijkheden en houdt vol en overwint ze. En andersom, zoals dapperheid zonder wijsheid roekeloosheid is, zo is de hoop zonder het geloof aanmatiging in de geest en verzoeking van God, haar ontbreekt dan namelijk de kennis van de waarheid of van Christus, Die het geloof onderwijst; daarom is zij een blinde en drieste dapperheid. Daarom moet een vrome eerst en vooral van het juiste gevoelens zijn en het door het geloof geleide begrip hebben, dienovereenkomstig kan dan het hart in de aanvechtingen geleid worden, zodat het in tegenspoed het beste hoopt, datgene wat het geloof altijd weer betuigt en onderwezen heeft.

Het geloof onderricht derhalve door middel van redenering (*fides igitur est dialectica*), het formuleert alle geloofsprincipes zorgvuldig; de hoop overtuigt door middel van welsprekendheid, ze maakt de dingen groot en belangrijk, ze overtuigt en spoort aan tot standvastigheid, opdat het geloof in de verzoeking niet zwicht, maar het Woord vasthoudt en daarin volhardt. Zoals de kunst van het disputeren en de kunst der welsprekendheid van elkaar verschillen en toch zo met elkaar verbonden zijn, dat de ene van de andere niet gescheiden kan worden. Omdat de redenaar zonder redeneerkunst (*sine dialectica*) niets werkelijk kan onderwijzen en aan de andere kant de vertegenwoordiger van de disputeerkunst zonder welsprekendheid zijn hoorders niet kan boeien - want alleen wie beide verbindt, die onderwijst en overtuigt. En zo zijn geloof en hoop verschillende roerselen, het geloof is iets anders dan de hoop en de hoop iets anders dan het geloof en toch kunnen die twee, wegens

de nauwe verwantschap die zij met elkaar hebben, niet van elkaar gehaald worden. Zoals dus disputeerkunst en welsprekendheid elkaar wederzijds versterken, zo ook geloof en hoop. Dit onderscheid tussen geloof en hoop is in de theologie datgene, wat het onderscheid is tussen het intellect en de wil in de filosofie, het onderscheid tussen wijsheid en dapperheid in de politiek, het onderscheid tussen disputeerkunst en welsprekendheid in de wereld van het woord.

Kortom: als het hart wordt onderricht in wat waarheid is, wordt het geloof door onderwijs ontvangen en de hoop door aansporing, want de hoop wordt in de aanvechtingen door de aansporing aangewakkerd; deze hoop versterkt de reeds in het geloof gerechtvaardigde, zodat hij niet voor het kwade opzij gaat, maar daarentegen des te moediger zal zijn. Maar als de fakkel van het geloof niet met zijn licht vóór de wil uit zou gaan, zou de hoop de wil niet kunnen overtuigen. (...)

Dus in het geloof zijn wij begonnen, in de hoop volharden wij, in de tijd van de openbaring zullen wij alles in bezit krijgen. Doordat wij intussen leven en omdat wij geloven, onderwijzen wij het Woord en breiden de kennis van Christus uit tot anderen; doordat wij echter onderwijzen, lijden wij vervolging (naar het woord uit Psalm 116:10: 'Ik geloof, daarom spreek ik, ik wordt echter zeer verdrukt'). Maar als wij lijden, dan worden wij met kracht staande gehouden door middel van de hoop, want de Schrift moedigt ons aan door de zeer zoete en troostrijke beloften, die het geloof ons geleerd heeft. En zo wordt de hoop in ons geboren en groeit in ons naar Romeinen 15:4: 'Opdat wij door lijdzaamheid en vertroosting der Schriften hoop zouden hebben.'

En zo verbindt Paulus niet zonder grond de hoop met het geduld en met de benauwdheden, Romeinen 5:3 e.v. en Romeinen 8:17 e.v. en andere schriftplaatsen. Want door middel van benauwdheden wordt de hoop gewekt. Maar het geloof is er eerder dan de hoop, het is het begin van het leven en gaat aan ieder lijden vooraf, want het leert Christus kennen en grijpt Hem aan, zonder dat er sprake zou zijn van benauwdheid door een kruis. Maar op het kennen van Christus volgt onmiddellijk kruis en strijd. Dat is om het hart aan te sporen tot de dapperheid die van de Heilige Geest is en waarvan de deugdelijkheid blijkt naar het woord van Romeinen 15:4: 'Opdat wij door lijdzaamheid en vertroosting der Schriften hoop zouden hebben.' De hoop is immers niets anders dan de theologische dapperheid, zoals aan de andere kant het geloof de theologische wijsheid en schrandereid is. Deze drie blijven dus: het geloof onderwijst de waarheid en verdedigt die tegen dwalingen en ketterijen, de hoop verdraagt en overwint alle lichamelijke en geestelijke tegenspoed, de liefde, zoals beschreven in hoofdstuk 5:6, maakt alles wel. En zo is de mens innerlijk en uiterlijk sterk en volkomen in dit leven, totdat de gerechtigheid wordt geopenbaard, die hij verwacht en die volmaakt en eeuwig zal zijn.

Verder bevat dit woord een zeer belangrijke onderwijzing en vertroosting. De onderwijzing bestaat daarin, dat wij niet gerechtvaardigd worden door werken, riten, offers en heel die eredienst volgens de wet, nog minder door werken en menselijke tradities, maar alleen door Jezus Christus. Alles wat er buiten Christus in ons is, hetzij verstand, wil, werken, lijden, enz., is vlees en geen geest. Wat dus de wereld buiten Christus als het beste en heiligste heeft, is zonde, dwaling en vlees. Daarom zijn besnijdenis, wetsbetrachting en ook werken, devoties, geloften van monniken en van allen die op gerechtigheid door de werken uit zijn, vleeselijk. Maar wij, zegt Paulus, zijn hier ver boven verheven en wandelen in de Geest, omdat wij door het

geloof Christus vasthouden en in benauwdheid hopen op de gerechtigheid, die wij in het geloof reeds bezitten.

En de troost bestaat daarin, dat u in ernstige verschrikkingen (waarin de gevoelens van zondigheid, van droefheid en van wanhoop, enz. zo groot en zo sterk zijn, dat zij tot alle hoeken van het hart doordringen en die in bezit nemen) niet uw gevoel moet volgen, want dan zou u moeten zeggen: ik voel de hevige verschrikkingen van de wet en de tirannie van de zonde, die niet alleen tegen me strijdt, maar mij geheel en al gevangen neemt, ik voel geen troost of gerechtigheid, daarom ben ik een zondaar, ben ik niet rechtvaardig en als ik een zondaar ben, dan ben ik de eeuwige dood schuldig. Maar tegen dit gevoel moet u zich verzetten en zeggen: al voel ik ook, dat ik door de zonde geheel benauwd en verslonden ben, al voel ik ook dat God de Rechter Zich van mij afgewend heeft en toornig op mij is, dan is het toch in werkelijkheid niet waar, behalve dan dat mijn gevoel zo oordeelt. Het Woord van God, waarnaar ik in zulke verschrikkingen moet luisteren, leert niet datgene wat mijn gevoel zegt, het leert iets volslagen anders, want 'God is nabij de gebrokenen van hart en Hij behoudt de verslagenen van geest' (Psalm 34:19), verder staat er in Psalm 51:19: 'Een gebroken en verslagen hart zult Gij, o God, niet verachten.' Voorts onderwijst Paulus hier, dat de door de Heilige Geest uit het geloof gerechtvaardigden de rechtvaardigheid waarop zij hopen nog niet voelen, maar verwachten.

Daarom als de wet u aanklaagt en de zonde u verschrikt en als u niets voelt dan de toorn van God en het gericht van God, wanhoop dan niet, maar doe de wapenrusting van God aan, 'het schild des geloofs, de helm der zaligheid en het zwaard des Geestes' (Eféze 6:16 e.v.), en u zult ervaren, welk een goede en wakkere krijgsman u bent. Grijp in het geloof Christus aan, Die staat boven de wet en boven de zonde en boven alle verschrikkingen, welke die gewoonlijk begeleiden. Door het geloof in Christus bent u gerechtvaardigd (en dat wordt u in uw aanvechting echter niet gezegd door uw verstand of door het gevoel van uw hart, maar door het Woord van God), en als dan die worstelingen en verschrikkingen spoedig terugkomen en u kwellen, verwacht dan in de kracht van de hoop geduldig de gerechtigheid, die u in het geloof reeds bezit, al is het weliswaar slechts in beginsel, in onvolkomenheid, en tenslotte zult u die te zijner tijd volmaakt en eeuwig bezitten. Maar ik voel niet dat ik de gerechtigheid heb of hoogstens voel ik het maar zwakjes! Niet gevoelen, maar geloven moet u dat u de gerechtigheid bezit, en als u niet gelooft, dat u rechtvaardig bent, dan smaadt en lastert u Christus verschrikkelijk, Die u toch met het waterbad van het Woord gereinigd heeft, Die tenslotte aan het kruis gestorven is en de zonde en de dood verdoemd en vernietigd heeft, opdat u door Hem eeuwige gerechtigheid en eeuwig leven zou mogen ontvangen. Dat alles kunt u niet ontkennen (behalve dan als u een openlijke goddeloze en lasteraar wilt zijn, die God en al Zijn Goddelijke beloften, Christus en al Zijn weldaden veracht), en zo kunt u ook niet ontkennen dat u rechtvaardig bent. (...)

De werkelijk vromen hebben op de gehele wereld niets wat hun meer dierbaar en waardevol is dan deze leer; als zij zich trouw aan deze leer houden, dan weten zij, wat de gehele wereld niet weet, namelijk dat de zonde, dood en ander onheil en kwaad, hetzij lichamelijk, hetzij geestelijk, de uitverkorenen tot zaligheid strekken. Verder weten zij, dat God dan het meest nabij is, als Hij het verst weg schijnt, dat Hij dan het meest barmhartig is en hun Redder, als Hij het meest schijnt te toornen, te slaan en te verderven. Zij weten, dat zij dan de eeuwige gerechtigheid bezitten, die zij als het meest zekere bezit (voorlopig in de hemel bewaard) door hoop verwachten,

als zij de verschrikking van de zonde en de dood het allermeest gevoelen en dat zij dan over alles gesteld zijn, als zij geheel arm zijn naar het woord: 'Als niets hebbende en nochtans alles bezittende' (2 Korinthe 6:10). Dat noemt de Schrift troost ontvangen door hoop. Maar deze kunst wordt niet geleerd zonder talrijke en grote aanvechtingen.

5:6 Want in Christus Jezus heeft noch besnijdenis enige kracht noch voorhuid, maar het geloof, door de liefde werkende.

De sofisten betrekken deze tekst op hun mening, want zij leren dat wij door de liefde of door de werken gerechtvaardigd worden. Zij zeggen dat het geloof, ook als het door God ingegoten is (want over het door de mens verworven geloof spreek ik niet), niet rechtvaardigt, behalve dan als het door de liefde gevormd is; zij noemen immers de liefde genade, die welbehaaglijk maakt; daarmee bedoelen ze, om ons woord of beter nog het woord van de apostel te gebruiken, een liefde die rechtvaardigt; deze liefde moet door onze verdienste, die God uit billijkheidsoverwegingen aanneemt, verworven kunnen worden, enz. Ja, ze beweren zelfs, dat het geloof en wel het door God ingegoten geloof, samen zou kunnen gaan met een doodzonde. Zo scheiden zij al met al de rechtvaardiging van het geloof en het geloof schrijven ze door deze bewijsvoering alleen toe aan de liefde. En dat willen zij in onze tekst door de apostel Paulus bewezen hebben: 'Maar het geloof, dat door de liefde werkt', alsof Paulus wilde zeggen: zie het geloof rechtvaardigt niet, ja het is niets, als daar niet als bewerkster de liefde bijkomt, die het geloof gestalte geeft.

Maar dat zijn allemaal monsterachtigheden, die door onbekwame mensen verzonnen zijn. Want wie zou dat kunnen verdragen, dat er onderwezen wordt dat het geloof, dat geschenk van God, dat door de Heilige Geest in het hart gegoten is, samen zou kunnen gaan met een doodzonde? Als ze dat zouden zeggen over het door de mensen verworven historische geloof, dan zou het verdragen kunnen worden, ja over het historisch geloof zouden zij heel goed zo kunnen spreken. Maar over het door God ingegoten geloof zo denken, betekent eenvoudigweg belijden, dat men werkelijk helemaal niets van het geloof begrepen heeft. Verder lezen zij deze tekst van de apostel Paulus door een gekleurde bril (zoals men dat noemt) en vervormen zij de tekst naar hun eigen ideeën. Paulus zegt immers niet: het geloof, dat door de liefde rechtvaardigt; ook niet: het geloof, dat door de liefde welbehaaglijk maakt. Zo'n tekst verzinnen zij zelf en dringen hem met geweld aan het woord van de apostel op. Nog minder zegt Paulus: de liefde maakt welbehaaglijk. Zo spreekt Paulus niet, maar hij zegt: 'Het geloof, dat door de liefde werkt.' Paulus zegt, dat de werken uit het geloof door de liefde geschieden, niet, dat de mens door de liefde gerechtvaardigd wordt. Maar wie is zo'n slechte leerling in de taalkunde, dat hij niet uit de begripswaarde van de woorden zou kunnen opmaken, dat gerechtvaardigd worden iets anders is dan werken? Duidelijk en voor geen misverstand vatbaar zijn namelijk de woorden van Paulus: 'Het geloof is werkzaam door middel van de liefde.' Daarom is het een duidelijke diefstal, als zij, nadat zij de ware en oorspronkelijke bedoeling van Paulus tenietgedaan hebben, het woord 'werkende' (d.i. werkzaam zijn) verstaan in de zin van gerechtvaardigd worden en het zelfstandig naamwoord 'werken' verstaan in de zin van gerechtigheid, omdat zij immers ook in de moraalfilosofie (waar het gaat over wereldse deugden) gedwongen zijn toe te geven, dat de werken niet de gerechtigheid zijn, maar dat door de gerechtigheid de werken tot stand komen.

Verder maakt Paulus hier het geloof niet tot iets wat vormloos of onaf is, alsof het een chaos zou zijn, met niets verbonden, niet met zijn en niet met handelen, maar

juist dat handelen schrijft hij toe aan het geloof en niet aan de liefde; hij maakt het geloof juist niet tot iets wat onafgewerkt en ongevormd is, eerder blijft hij erbij, dat het bij het geloof om iets zeer werkzaam en daadwerkelijks gaat en houdt het voor een grondvorm of, zoals men zegt, voor een substantiële vorm. Paulus zegt immers niet: de liefde is werkzaam, maar 'het geloof is werkzaam', hij zegt niet: de liefde werkt, maar 'het geloof werkt'. Hij maakt de liefde tot een soort instrument, waardoor het geloof werkt. Wie weet er nu niet, dat het gereedschap kracht, beweging en actie niet van zichzelf heeft, maar van de ambachtsman die ermee werkt? Wie zou dan zeggen: de bijl brengt de kracht en de beweging van het hakken over op de ambachtsman? Of zou het schip de kracht en de beweging van het zeilen aan de zeeman geven? Of om een voorbeeld uit de profeet Jesaja aan te halen, wie zou zeggen: de zaag trekt de werkmeester en de staf heft de hand op? (Jesaja 10:15) Zo iets is het wat zij zeggen, namelijk dat de liefde de grondkracht (forma) van het geloof is of dat de liefde de kracht en de beweging op het geloof overbrengt en dus rechtvaardigt. Als Paulus niet eens de werken aan de liefde toekent, hoe zal hij er dan in toestemmen dat de liefde rechtvaardigt? Het staat dus wel vast, dat het een groot onrecht is, niet alleen jegens Paulus, maar ten aanzien van het geloof zelf en ten aanzien van de liefde, als men deze schriftplaats vóór de liefde en tégen het geloof heeft gebruikt en zo bederft. (...)

Het gaat er de apostel Paulus op deze plaats niet om, te zeggen wat het geloof is of wat het voor God vermag, in één woord, het gaat hier niet om de rechtvaardiging. Daarover heeft hij hiervoor al zeer uitvoerig gesproken. Nee, met een kort woord laat hij overtuigend zien wat het christelijk leven is en zegt: 'Want in Christus Jezus geldt noch de besnijdenis, noch het onbesneden zijn, maar het geloof dat door de liefde werkt' en hij bedoelt: niet het verzonnen en gehuichelde geloof heeft kracht, maar alleen het ware en levende geloof. En dat is het geloof, dat zich door de liefde in goede werken oefent en het daarbij laat. Eenvoudig uitgedrukt: wie christen wil zijn en zijn plaats in het rijk van God wil behouden, die moet waarachtig geloven. Maar men kan niet waarachtig geloven, als het geloof niet gevolgd wordt door de werken van de liefde. En zo sluit Paulus naar twee kanten, naar rechts en naar links, de huichelaars van het rijk Gods uit. Naar links keert hij zich tegen de Joden en werkheiligen en zegt: in Christus heeft ook de besnijdenis geen kracht, d.w.z. geen werken, geen eredienst en helemaal geen bijzondere levenswijze, maar alleen het geloof zonder enig vertrouwen op werken. Naar rechts keert hij zich tegen wie het slordig, langzaam of helemaal niet doet, tegen wie zegt: als het geloof zonder werken rechtvaardigt, dan doen wij niets dan alleen maar geloven en verder doen we wat we willen. Niet alzo, jullie goddelozen (impii), zegt Paulus. Het is wel waar dat alleen het geloof zonder de werken rechtvaardigt, maar ik spreek over het ware geloof, dat, nadat het gerechtvaardigd heeft, niet in ledigheid slaapt, maar door de liefde werkzaam wordt.

Het is zoals ik zei: Paulus beschrijft hier het gehele christelijke leven en zegt dat het geloof naar God toe innerlijk is en de liefde of de werken naar de naaste toe uiterlijk zijn, zodat dus de mens in de volle betekenis christen is, als hij innerlijk voor God, Die onze werken niet nodig heeft, door het geloof leeft en als hij uiterlijk voor de mensen, die aan ons geloof niets hebben, werken doet of de liefde betracht. Als men dus gehoord of gezien heeft dat het christelijk leven er zo uitziet, als dat dus, zoals gezegd uit geloof en liefde bestaat, dan is daarmee nog niet gezegd, wat het geloof en wat de liefde in wezen zijn; dit is een heel ander verhaal. Want over het geloof, namelijk over de eigen aard, de kracht en het gebruik van het geloof heeft hij

hiervoor gesproken, toen hij onderwees dat het gerechtigheid of eerder nog rechtvaardiging voor God is. Hier verbindt Paulus het geloof met de liefde en de werken, d.w.z. hij spreekt over de naar buiten gerichte functie ervan. Daarbij maakt Paulus duidelijk, dat het geloof ons in beweging zet, zodat wij tot goede werken of tot liefde jegens de naaste komen. Daarom zal geen werkelijk wijs mens ons schriftgedeelte in verband brengen met de kwestie van de rechtvaardiging voor God, het spreekt immers over het gehele leven van de christen. En het is een volkomen foutieve redenering, ja puur bedrog, als men niet op de juiste manier weet te verbinden en te scheiden, dat van het deel wordt begrepen, wat van het geheel wordt gezegd. De redeneerkunst kan namelijk ook niet uit de voeten met stijlfiguren als de synecdoche (een deel wordt voor het geheel genomen) en de overdrijving (een kwestie van woordgebruik), zoals dat in de welsprekendheid goed en gebruikelijk is. De redeneerkunst is een meesteres in het onderwijzen en in het definiëren, in het scheiden en het verbinden, en dan zo veel mogelijk in de meest eigenlijke zin. Maar wat zou dat voor een redeneerkunst zijn: de mens is ziel en lichaam en kan zonder ziel en lichaam niet bestaan, bijgevolg heeft het lichaam begrip en inzicht, de ziel allen heeft geen begrip en inzicht? Met dezelfde redenering zegt men: het christelijk leven is geloof en liefde of geloof, dat door de liefde werkzaam is; bijgevolg rechtvaardigt de liefde, niet alleen het geloof. (...)

5:7 Gij liept wel; wie heeft u verhinderd der waarheid gehoorzaam te zijn?

Wat Paulus hier bedoelt is duidelijk. Hij bevestigt, dat hij eertijds goed onderwezen heeft en ook nu goed onderwijst; tevens maakt hij duidelijk, dat de Galaten vroeger goed gelopen hebben, d.w.z. de waarheid gehoorzaamd, op de juiste wijze geloofd en geleefd hebben, maar nu niet meer, nadat ze door de valse apostelen misleid zijn. Paulus gebruikt hier een nieuwe manier van uitdrukken, als hij het christelijk leven als loop aanduidt. Bij de Hebreeën namelijk betekent lopen of wandelen zoveel als leven of levenswandel. Zo lopen de leraars en de leerlingen wel, als de eersten de zuivere leer onderwijzen en de anderen het Woord met vreugde aannemen en als op dat onderwijzen en dat luisteren de vruchten van de Geest volgen. Dat gebeurde in de aanwezigheid van Paulus, zoals hij boven in hoofdstuk 3 en 4 verklaarde; hier zegt hij: 'Gij liept wel', dat is: jullie leefden toch zo goed en waren regelrecht op weg naar het eeuwig leven, dat het Woord jullie beloofd heeft, enz.

Deze woorden: 'Gij liept wel' bevatten een troost. Paulus heeft met deze woorden namelijk het oog op de verzoeking, waardoor de goeden geoefend worden, voor wie het leven een trage gang schijnt, ja een krui pen en helemaal geen hardlopen. Maar als de gezonde leer aanwezig is (die immers niet onderwezen kan worden zonder vrucht voort te brengen, zij brengt immers de Heilige Geest met Zijn gaven), dan is het leven van de vromen, al schijnt het ook een kruipen, toch een echt lopen. Ons schijnt het toe, alsof het allemaal maar moeilijk is en het slechts langzaam vooruitkomt, maar wat ons een slakkengang schijnt, is voor God een snelle loop, wat naar ons oordeel nauwelijks vooruit kruipt, dat gaat voor God hard. Verder: wat in onze ogen droefheid, zonde en dood is, dat is bij God vreugde, gerechtigheid en leven, om Christus' wil, door Wie wij volmaakt zijn. Maar Christus is heilig, rechtvaardig, vol vreugde, enz. en er ontbreekt niets aan Hem en daarom ontbreekt er ook niets aan hen die in Hem geloven. En zo zijn christenen in waarheid hardlopers en wat zij doen, dat gaat ook en schiet goed op, omdat de Geest van Christus dat bevordert en de Geest kent geen hindernissen, die zouden kunnen tegen houden!

Tegengehouden in hun loop worden zij, die van de genade en het geloof tot de wet en de werken vervallen, zoals dat de Galaten overkwam, die zich door de valse apostelen lieten overreden en misleiden.

Daarom bestraft Paulus hen met deze woorden: 'Wie heeft u verhinderd de waarheid ongehoorzaam te zijn?' En zo lezen we in hoofdstuk 3:1: 'Wie heeft u betoverd, dat gij de waarheid niet zoudt gehoorzaam zijn?' Terloops geeft Paulus ook hier aan, dat de mensen door de valse leer zo in de war raken, dat zij leugens en ketterijen voor waarheid en voor geestelijk onderwijs houden en anderzijds de gezonde leer, die zij eerst liefgehad hebben, voor een dwaling houden en hun dwaling voor gezonde leer en daarbij zweren en zich met alle krachten daarvoor inzetten. En zo hebben de valse apostelen de Galaten die eerst zo goed liepen, misleid en hen doen denken, dat zij vroeger, toen zij Paulus als leraar hadden, zouden hebben gedwaald door zijn leer en met een slakkengang vooruit gekomen zouden zijn. Daarna, toen zij door de valse apostelen misleid waren en in ieder opzicht van de waarheid afweken, waren zij door de valse overtuiging van die mannen zo betoverd, dat zij meenden dat zij in alles goed vooruitgingen. Datzelfde overkomt tegenwoordig hen, aan wie de fanatici zich hebben opgedrongen, enz. Daarom zeg ik vaak dat het afvallen van de leer niet menselijk is, maar duivels. Dat is een val uit de hoogste hemel in de diepste afgronden en wie in hun dwaling volharden, zijn zo ver verwijderd van het belijden van hun zonden, dat zij de zonde nog eerder verdedigen als de hoogste gerechtigheid. Daarom is het onmogelijk, dat zij vergeving kunnen ontvangen.

5:8 *Dit gevoel is niet uit Hem, Die u roept.*

Daar geeft Paulus heerlijke troost en uitstekend onderwijs; hij geeft aan hoe men hen, die door een valse leer misleid werden, aan de valse overtuigingen kan onttrekken. De valse apostelen waren grote mannen, die, naar het leek, Paulus overtroffen in geleerdheid en vroomheid. Door hun geveinsdheid lieten de Galaten zich op een dwaalspoor brengen, zodat ze meenden, dat als zij hen hoorden, zij Christus hoorden; zo oordeelden zij dat hun gevoel uit Christus Zelf was. Paulus daarentegen, geeft aan wel wat duister en tegelijk op een manier die met de waarheid overeenkomt - dat dit gevoel en deze leer niet uit Christus is, Die hen tot de genade geroepen had, maar uit de duivel. Zo heeft hij velen weer uit hun valse waan bevrijd. Zo roepen wij tegenwoordig velen, die door de sektariërs verleid zijn, uit hun dwaling terug, als wij hen laten zien dat de ideeën van de sektariërs dweepziek en goddeloos zijn.

Deze troost van Paulus is ook bestemd voor alle verslagenen, die zich in de verzoeking een valse voorstelling van Christus maken. De duivel is immers een duizendkunstenaar die de mensen weet te overreden, die de allerkleinste en bijna belachelijke zonde zo weet op te blazen, dat mensen in verzoeking die voor de verschrikkelijkste misdaad houden, de eeuwige verdoemenis waardig. Zo'n verward gemoed moet op dezelfde manier opgericht worden, als waarop Paulus de Galaten oprichtte. Men moet dan zeggen, dat zo'n besef of gevoel niet van Christus komt, want het is in strijd met het Evangelie, dat ons Christus niet als aanklager, als harde eiser, enz. voor ogen stelt, maar als de zachte, barmhartige, o zo nederige Heiland en Trooster.

Ja, de satan, die duizendkunstenaar, draait alles om en houdt u het woord en voorbeeld van Christus voor en zegt: Christus is weliswaar mild, goed, enz., maar dat is Hij voor de rechtvaardigen en heiligen, maar de zondaars bedreigt Hij met toorn en verderf (Lukas 13:25 e.v.). Verder weet de satan dat Christus zegt, dat de ongelovigen reeds veroordeeld zijn (Johannes 3:18) en verder: Christus heeft wel veel goeds gedaan, veel lijden verdragen en Hij gebiedt ons, dat wij Zijn voorbeeld

navolgen, maar uw leven komt noch met het woord van Christus, noch met het voorbeeld van Christus overeen, omdat u een zondaar en ongelovige bent en tenslotte hebt u niets goeds gedaan, enz. Daarom gelden voor u de uitspraken die Christus als rechter, enz. laten zien; de troostwoorden van Christus, de Heiland, gaan u niets aan. Als de satan op deze wijze alles omdraait, dan moet een mens in zo'n aanvechting zich op deze manier troosten:

De Schrift stelt ons Christus op tweeërlei wijze voor.

1. Eerst als Geschenk. Als ik Hem op deze manier heb aangegrepen, dan kan mij in waarheid niets ontbreken. Kolossenzen 2:3: 'In Christus zijn al de schatten der wijsheid en der kennis verborgen.' Zo groot en heerlijk als Christus is, is Hij mij door God gemaakt tot wijsheid, gerechtigheid, heiliging en verlossing. Al heb ik ook vele en grote zonden begaan, als ik in Hem geloof, worden nochtans alle zonden door Zijn gerechtigheid verslonden.
2. Verder stelt de Schrift ons Christus als voorbeeld ter navolging voor ogen. Maar deze voorbeeldige Christus wil ik mij alleen laten voorhouden op een dag van vreugde, als ik niet in verzoeking ben. In verzoeking kan ik nauwelijks het duizendste deel van Zijn voorbeeld bereiken. Op deze manier wil ik een spiegel hebben, waarin ik kan zien hoeveel er nog aan mij ontbreekt, zodat ik niet zelfverzekerd word. Maar in tijden van angst en nood wil ik alleen horen over Christus als geschenk en Hem alleen toelaten, Die voor mijn zonden gestorven is en mij Zijn gerechtigheid geschonken heeft en Die datgene, wat in mijn leven ontbreekt, voor mij gedaan en vervuld heeft. Hij is 'het einde van de wet, tot rechtvaardigheid voor een ieder, die gelooft' (Romeinen 10:4). (...)

Het beste van de leer van de wederdopers is nog dat zij het voorbeeld van Christus en Zijn kruis op de voorgrond stellen en dan vooral natuurlijk die uitspraken van Christus, waarin Hij Zijn discipelen het kruis aanprijst. Dan is het zaak te leren hoe men deze satan, die zich verandert in de gestalte van een engel, kan weerstaan. Dat kan alleen zo geschieden, dat wij leren onderscheiden tussen de Christus, Die de ene keer als geschenk en Die de andere keer als voorbeeld wordt gepredikt. Beide soorten prediking hebben hun eigen bestemde tijd; als men zich daaraan niet houdt, komt er uit de prediking van het heil verderf en onheil voort.

Vreesachtige en reeds vroeger door de veelheid van hun zonden verschrikte mensen moet men Christus als Heiland en geschenk inprenten, niet als voorbeeld en wetgever. Maar voor zelfverzekerde en verharde mensen geldt het voorbeeld van Christus, opdat zij aan het Evangelie geen gelegenheid tot vrijheid voor het vlees ontnemen en zo nog zelfverzekerder worden. (...)

5:9 Een weinig zuurdesem verzuurt het gehele deeg.

(...) Zonder twijfel hebben de valse apostelen Paulus bij de Galaten op deze wijze afgeschilderd: hij is een hardnekkig en twistziek mens, die om het minste en geringste de eenheid van de kerk verbreekt, om geen andere reden dan dat hij alléén wijs wil zijn en groot geacht wil worden, enz. Met deze valse aanklacht maakten zij Paulus bij velen gehaat. Anderen, die nog niet helemaal van de leer van Paulus afgeweken waren, dachten toch dat het geen kwaad kon, als men in de leer van de rechtvaardiging en van het geloof een klein beetje van Paulus zou afwijken. Daarom verwonderden zij zich telkens weer, als zij hoorden dat Paulus, naar zij meenden, een zaak van zo geringe betekenis zo sterk overdreef (zo scheen het hun toe) en dachten zij: het kan best zijn dat wij van de leer van Paulus een beetje afgeweken zijn en dat wij er bij het een en ander naast zaten, maar dat is toch maar een kleinigheid, dat

moet Paulus toch toegeven of in ieder geval niet zo hoog opnemen, anders immers verbreekt hij om deze onbeduidende aanleiding de eenheid der kerken.

Dan antwoordt Paulus met het wondermooie spreekwoord: 'Een weinig zuurdesem bederft het gehele deeg.' Deze waarschuwing vindt Paulus heel belangrijk. Wij moeten die in onze tijd ook ernstig nemen. Want de sektariërs, die de lichamelijke tegenwoordigheid van Christus in het avondmaal ontkennen, verwijten ons tegenwoordig ook dat wij twistziek zijn, hard en moeilijk in de omgang, dat wij wegens dat ene leerstuk over het sacrament de christelijke liefde en de eenheid der kerken verbreken; wij zouden over dat ene onbetekenende leerstuk dat immers onzeker is en door de apostelen niet duidelijk genoeg is vastgesteld, toch niet zoveel drukte mogen maken (vooral omdat zij het verder met betrekking tot de andere artikelen van de christelijke leer met ons eens zijn). Het zou toch niet zo ver mogen komen, dat wij om dit ene artikel geen rekening meer houden met het geheel van de christelijke leer en met de algemene eenheid van alle kerken. (...)

Maar zo belaagt de duivel ons; zo probeert hij niet alleen dit leerstuk, maar de gehele christelijke leer omver te werpen.

Op dit argument van hen antwoorden wij met Paulus: 'Een weinig zuurdesem bederft de gehele deegmassa.' In de filosofie betekent een kleine vergissing in het begin, dat er aan het eind een zeer grote dwaling uit voortkomt. Zo bederft in de theologie een kleine dwaling de gehele leer. Daarom moet men een groot onderscheid maken tussen leer en leven. De leer is niet van ons, maar van God, wij zijn slechts Zijn geroepen die naars; daarom kunnen wij aan de leer ook niet één letter veranderen of afdoen. Het leven is van ons, daarom, voorzover het daarover gaat, kunnen de sacramentariërs niets van ons eisen, waaraan wij ons niet zouden kunnen onderwerpen en wat wij niet zouden willen en moeten toestaan en verdragen, maar wel altijd zo dat de leer en het geloof daarbij geen schade oplopen, want wij vergeten nooit het woord van de apostel: 'Een weinig zuurdesem', enz. In deze zaak kunnen wij geen haarbreed toegeven. De leer gelijkt op het punt in de wiskunde en kan dus niet gedeeld worden, dat wil zeggen zij verdraagt geen wegneming en geen toevoeging. Daarentegen gelijkt het leven op het punt in de natuurkunde, er kan altijd wel iets afgehaald of toegevoegd worden.

Het kleinste stofje in het oog verhindert het zien. Daarom zeggen de Duitsers met betrekking tot geneesmiddelen voor de ogen: niets wat in de ogen komt is goed. Christus zegt: 'Het oog is de lamp van het lichaam, wanneer dus uw oog eenvoudig is, dan zal uw gehele lichaam verlicht zijn' (Lukas 11:34), en verder in vers 36: 'Als uw lichaam geen enkel stukje duisternis heeft, dan zal het één en al licht zijn.' Met deze gelijkenis maakt Christus duidelijk, dat het oog - wij denken nu aan de leer heel eenvoudig rein, helder en ongeschonden moet zijn en dat er geen beetje duisternis, geen wolkje in mag zijn. En zo heeft Jakobus ook niet uit zijn eigen geest, maar zonder twijfel op grond van een uitspraak van de vaders gezegd: 'Wie in het ene faalt, die is schuldig aan het geheel' (Jakobus 2:10).

Daarom moet de leer zijn als een stevige ronde gouden ring, waarin geen scheur zit; als zo'n ring ook maar het kleinste scheurtje krijgt is hij verder niet meer gaaf en ongeschonden. Wat voor nut heeft het voor de Joden, aan één God en aan Deze dan als Schepper van alle dingen te geloven, ja alle leerstukken te geloven en de Heilige Schrift te aanvaarden, als zij Christus verloochenen? 'Wie in het ene faalt, die is schuldig aan het geheel.' Daarom moet men deze tekst heel nauwkeurig beschouwen

tegen het argument van de mensen, die ons smaden en zeggen dat wij tot grote schade van de kerken de liefde verzaken. Wij zijn zeker bereid met allen vrede en liefde te bewaren, als zij ons slechts ongeschonden en onaangetast de leer van het geloof laten. Als wij dat niet kunnen krijgen, dan vragen zij van ons vergeefs liefde. Vervloekt zij die liefde, die ten koste van de leer van het geloof verkregen wordt, waarvoor toch alles moet wijken, de liefde, de apostel, de engel uit de hemel, enz. Zij geven, als zij deze zaak zo arglistig als onbelangrijk voorstellen, genoegzaam te kennen, welke waarde zij aan de majesteit van het Woord toekennen. Als zij zouden geloven, dat het om het Woord van God gaat, dan zouden zij daarmee geen spel kunnen spelen, maar het de hoogste eer bewijzen; zij zouden het zonder enige tegenspraak en zonder enige twijfel geloof schenken en weten, dat één enkel woord van God met alle andere woorden van God samenhangt en omgekeerd, dat alle woorden van God zich in elk enkel woord weerspiegelen, verder zouden zij weten dat in één enkel leerstuk alle andere begrepen zijn en dat wie één leerstuk verliest, ze stuk voor stuk allemaal verliest; zij hangen immers samen en worden door een soort gemeenschappelijke band bij elkaar gehouden.

Laten zij dus de eenheid en de christelijke liefde als groot naar voren brengen, wij daarentegen maken de majesteit van het Woord en het geloof groot. De liefde kan men bij gelegenheid zonder risico verwaarlozen, niet echter het Woord en het geloof. De liefde kan alles verdragen en in alles toegeven. Daarentegen is het de aard van het geloof niets te verdragen en voor niemand te wijken. De liefde, die gaarne opzij gaat, alles gelooft, wegschenkt en verdraagt, wordt dikwijls bedrogen, maar al wordt zij ook misleid, dan lijdt zij daarom toch geen noemenswaardige schade, d.w.z. zij verliest Christus niet, daarom wordt zij niet gekwetst, maar blijft onveranderlijk weldoen, ook jegens ondankbaren en onwaardigen. Daarentegen moet men als het om het heil gaat, als de fanatici liegen en onder de schijn van waarheid dwalingen leren en die aan velen opleggen, helemaal geen liefde te betrachten, dan mag men geen enkele dwaling aanvaarden. Hier verspilt men niet een weldaad aan een ondankbare, maar verliest men het Woord, het geloof, Christus, het eeuwige leven, enz. Daarom, als u God in één leerstuk loochent, hebt u Hem in alle geloochend, want men kan God niet over vele leerstukken verdelen, maar Hij is in ieder leerstuk afzonderlijk en in alle leerstukken tegelijk geheel en al de ene God. Daarom moeten wij de sacramentariërs, die ons tegenwerpen dat de liefde door ons verwaarloosd wordt, dit woord van de apostel Paulus voorhouden: 'Een weinig zuurdesem', enz.; en verder: met de eer, het geloof en het oog kan men geen spel spelen. (...)

De leer is de zonnestraal, die van de hemel komt, ons verlicht, ons in brand zet en leidt. Maar zoals de wereld met al haar wijsheid en macht de zonnestralen, die van de hemel rechtstreeks naar de aarde komen, niet besturen kan, zo kan ook aan de geloofsleer niets worden toegevoegd of ontnomen, zonder haar geheel te verwoesten.

5:10 *Ik vertrouw van u in den Heere ...*

Paulus wil zeggen: ik heb genoeg vermaand, onderwezen en bestraft, als jullie er maar naar zouden willen luisteren; maar ik vertrouw jullie nochtans in de Heere. Hier rijst de vraag, of Paulus er goed aan gedaan heeft te zeggen, dat hij de Galaten vertrouwt, daar toch de Heilige Schriften het vertrouwen op mensen verbieden. Beide, het geloof en de liefde, koesteren vertrouwen, toch is het vertrouwen van beide niet op hetzelfde gericht. Het geloof vertrouwt op God, daarom kan het niet teleurgesteld worden, de liefde vertrouwt op mensen, daarom wordt zij dikwijls teleurgesteld. Maar het vertrouwen van de liefde is voor dit tegenwoordige leven zo nodig, dat het leven in deze wereld niet zonder dit vertrouwen van de liefde denkbaar

is. Want als geen mens de ander wilde geloven en vertrouwen, wat zou er dan van dit leven op aarde terecht komen? De christenen geloven eerder door de liefde dan de kinderen dezer wereld; het vertrouwen jegens mensen in de vromen is namelijk een vrucht van de Heilige Geest of van het christelijk geloof. Daarom vertrouwt Paulus ook de gevallen Galaten, maar in de Heere. Het is, alsof hij wilde zeggen: ik vertrouw jullie voorzover de Heere in jullie is en jullie in Hem zijn, d.w.z. zover jullie in de waarheid blijven. Als jullie van de waarheid afvallen en je door de dienaren van de duivel laten bedriegen, kan ik jullie verder ook niet vertrouwen. Op deze manier is het de vromen geoorloofd, de mensen te geloven en te vertrouwen.

5:10 ... dat gij niet anders zult gevoelen ...

Namelijk met het oog op leer en geloof, op alles, wat jullie van mij gehoord en geleerd hebben, d.w.z. ik vertrouw, dat jullie een andere leer, die van de mijne afwijkt, niet zullen aannemen.

5:10 ... maar die u ontroert, zal het oordeel dragen, wie hij ook zij.

(...) Paulus wil zeggen: waarom luisteren jullie toch naar deze verderfelijke mensen, die jullie niet onderwijzen maar verwarren? De leer die zij brengen is niets anders dan verwarring van de gewetens. Daarom, hoe aanzienlijk ze ook mogen zijn, zij zullen hun straf niet ontlopen. Uit de woorden 'wie hij ook zij' kan men besluiten, dat de valse apostelen voor het oog zeer goede en heilige mannen zijn geweest, ja misschien was onder hen wel een uitstekende leerling van de apostel, met een grote naam, een man van autoriteit. Niet voor niets gebruikt de apostel Paulus zulke grote en veelbetekenende woorden. (...)

Het lijkt ook geen twijfel, dat door deze heftigheid van de apostel velen diep beledigd werden en dachten: waarom doet Paulus afbreuk aan de liefde? Waarom is hij zo hardnekkig in een zo onbelangrijke kwestie? Waarom spreekt hij zo regelrecht het vonnis uit, dat hen tot eeuwige verdoemenis veroordeelt, die toch op dezelfde manier dienaren van Christus zijn als hijzelf? Paulus laat zich door zulke bezwaren niet tegenhouden, ja met alle stelligheid vervloekt en verdoemt hij degenen, die aan de leer van het geloof afbreuk doen, al mogen ze voor het oog ook nog zulke heilige, geleerde en achtenswaardige mannen zijn.

Op soortgelijke wijze houden wij tegenwoordig voor buitengesloten en verworpen degenen, die het leerstuk over het sacrament van het lichaam en bloed des Heeren voor een twijfelachtige zaak houden of de woorden van Christus, gesproken bij het laatste avondmaal, geweld aandoen. Wij willen alle stukken van de christelijke leer, de grote en de kleine (ofschoon er voor ons geen kleine leerstukken bestaan) met de grootste gestrengheid zuiver en zeker bewaren. Dat is hoogst noodzakelijk. Want de leer is ons enige licht, dat ons verlicht en leidt en de weg naar de hemel wijst. Als dit licht voor een deel uitgaat, kan de liefde ons niet helpen. Wij kunnen zonder liefde en eensgezindheid met de sacramentariërs zalig worden, maar niet zonder de zuivere leer en het geloof. Voor het overige zullen wij graag de liefde en de eendracht bewaren met hen, die met ons in vrome eensgezindheid ten aanzien van de artikelen van de christelijke leer leven. Wij zullen ook, voorzover het aan ons ligt, de vrede bewaren met onze vijanden en voor hen bidden, die onze onderwijzingen uit onkunde lasteren en ons vervolgen; maar zo kunnen wij niet omgaan met hen, die bewust en tegen het geweten in, afbreuk doen aan één of meerdere artikelen van de christelijke leer. (...)

Daarom, zoals ik al zo dikwijls vermaande, moet men leer en leven wel onderscheiden. De leer is de hemel, het leven is de aarde. In het leven is zonde, dwaling, onreinheid en ellende, zoals men pleegt te zeggen: zo zuur als azijn. Daar moet de liefde goedmaken, verdragen, daar moet men ook kunnen schertsen, daar komt het op het geloof, op de hoop aan, daar moet men alles verduren, daar neemt de vergeving van de zonden de eerste plaats in, als tenminste zonde en dwaling niet in bescherming worden genomen! Maar in de leer is er geen ruimte voor dwaling, daarom is hier ook geen sprake van zondevergeving. Dus is een vergelijking tussen leer en leven in geen geval toelaatbaar. (...) Onze leer is God zij dank zuiver, alle artikelen van het christelijk geloof zijn bij ons stevig verankerd in de Heilige Schriften. Deze zuivere leer zou de duivel graag willen bevleken en verwoesten, daarom komt hij zo sluw met dit indrukwekkend argument van de liefde en de eensgezindheid der kerken, waaraan geen afbreuk zou mogen worden gedaan.

5:11 *Maar ik, broeders, indien ik nog de besnijdenis predik, waarom word ik nog vervolgd? Zo is dan de ergernis des kruises vernietigd.*

Om niets onbeproofd te laten, de Galaten terug te roepen, argumenteert Paulus nu vanuit het voorbeeld van zijn eigen leven. Hij zegt, ik heb mij de bitterste haat en de vervolging door de overpriesters en door de oudsten van het volk op de hals gehaald, omdat ik besnijdenis en gerechtigheid van elkaar scheid. Als ik de gerechtigheid aan de besnijdenis zou toeschrijven, dan zouden de Joden mij niet vervolgen, zij zouden mij veeleer prijzen en zeer liefhebben. Maar daarom, omdat ik het Evangelie van Christus en de gerechtigheid door het geloof onderwijs en de wet en de besnijdenis niet laat gelden voor het verkrijgen van de gerechtigheid, sta ik bloot aan vervolging. Daarentegen willen de valse apostelen het kruis en de bitterheid van de haat van het Joodse volk niet dragen en daarom prediken zij de besnijdenis en komen zo bij de Joden in de gunst en worden goede vrienden met hen. Daarom staat er in hoofdstuk 6:12: 'Zij noodzaken u besneden te worden', enz. Tenslotte zouden zij het liefst maken, dat er geen enkele onenigheid, maar opperste vrede en eensgezindheid tussen heidenen en Joden zou heersen. Maar dat is zonder schade aan de geloofsleer onmogelijk, want het is de leer van het kruis en vol ergernissen.

Met vers 11 wil Paulus te verstaan geven, dat het ongerijmd en onwaardig zou zijn als de ergernis van het kruis zou ophouden. In 1 Korinthe 1:17 staat: 'Christus heeft mij gezonden om het Evangelie te verkondigen, niet met wijsheid van woorden, opdat het kruis van Christus niet van zijn kracht beroofd worde.' Alsof Paulus wilde zeggen: ik zou niet graag willen, dat de ergernis en het kruis zouden hebben afgedaan. Iemand zou kunnen zeggen: de christenen moeten toch wel grote dwazen zijn, dat zij zich uit vrije wil in gevaar begeven. Want met hun prediking bewerken zij niets anders dan dat zij zich de toorn en de haat van de wereld op de hals halen en ergernis wekken. (...)

Maar, zegt Paulus, dat verdriet en verwart ons niet, maar maakt ons slechts moedig en welgemoed ten aanzien van de gelukkige voortgang en wasdom van de Kerk, die groeit en bloeit onder het kruis. Want Christus, het Hoofd en de Bruidegom van de Kerk, moet 'midden onder Zijn vijanden heersen' (Psalm 110:2). Als daarentegen het kruis heeft afgedaan en de woede van de tirannen en de ketters alsmede de ergernissen opgehouden zijn en 'de duivel zijn hof bewaart en alles in vrede leeft' (Lukas 11 :2 1), dan is dat het zekerste teken, dat het zuivere onderwijs van het Woord is opgehouden. (...)

Daarom houdt Paulus het voor een zeker teken dat het niet over het Evangelie gaat, als het in een veilige vrede gepredikt wordt. De wereld houdt het daarentegen voor een zeker teken dat het Evangelie een ketterse en oproerige leer is, omdat zij ziet dat op de verkondiging ervan verschrikkelijke onrust, verwarring, ergernissen, sekten, enz. volgen. Zo zet God het masker van de duivel op en anderzijds doet de duivel het masker van God voor. En God wil dat we Hem onder het masker van de duivel herkennen, maar de duivel onder het masker van God moet verworpen worden. (...)

Kortom: de kerk moet vervolging lijden, als zij het Evangelie zuiver onderwijst. Het Evangelie predikt de barmhartigheid en de eer van God en opent de ogen voor de boosheid en de list van de duivel, ja het schildert hem in zijn eigen kleuren en rukt hem het masker af van de goddelijke majesteit, waardoor hij op de gehele wereld indruk maakt. Het Evangelie laat ons zien dat alle vormen van eredienst en devotie, alle rangen en standen, die door mensen uitgedacht zijn, verder alle tradities van het celibaat, van spijzen, enz., waardoor de mensen vergeving van zonden en rechtvaardiging willen verwerven, goddeloze en demonische leringen zijn. Door niets wordt de duivel meer geprikkeld dan door de prediking van het Evangelie, die rukt hem het masker van God af en verraadt wat hij in waarheid is, namelijk de duivel en niet God. Daarom is het onmogelijk, dat daar waar het Evangelie bloeit, geen vervolging plaats heeft, ofwel de duivel is met zekerheid nog helemaal niet echt getroffen, maar hoogstens nauwelijks aangeraakt. Als hij werkelijk getroffen wordt, rust hij niet, maar begint hij vreselijk te woeden en alles in verwarring te brengen. (...)

5:12 *Och, of zij ook afgesneden werden, die u onrustig maken!*

Is dat nog apostolisch, dat men niet alleen verklaart dat de valse apostelen mensen zijn die alles in verwarring brengen, dat men ze niet alleen verdoemt en aan de duivel overgeeft, maar hen ook nog toebidt dat ze geheel en al uitgeroeid en verdorven mochten worden, wat toch wil zeggen: ze totaal vervloeken? Maar ik denk dat Paulus hier zinspeelt op de besnijdenis, alsof hij wilde zeggen: zij dwingen jullie tot besnijdenis, dat zij nu zelf met wortel en tak worden afgesneden!

Dan rijst de vraag, of het een christen geoorloofd is te vervloeken. Antwoord: ja, maar niet altijd en niet om elke willekeurige reden. Als het zover gekomen is, dat Gods Woord vervloekt wordt of de leer en bijgevolg dus God Zelf gelasterd wordt, keer dan die uitspraak om en zeg: geloofd zij het Woord en geloofd zij God en vervloekt zij, wie of wat buiten het Woord en buiten God staat, of het nu een apostel is of een engel uit de hemel (Galaten 1:8). Hier ziet u, dat Paulus een weinig zuurdeeg zo belangrijk vindt, dat hij het waagt de valse apostelen, die voor het uiterlijk mannen van gewicht waren, te vervloeken. Daarom mogen ook wij het zuurdeeg van de valse leer niet onbelangrijk achten; al is het nog zo gering, als men er niet op let, dan is het er schuldig aan dat langzamerhand de waarheid en het heil verloren gaan en God verloochend wordt. Als namelijk het Woord verdraaid wordt en God, zoals daaruit noodzakelijk volgen moet, verloochend en gelasterd wordt, kan men niet meer op zaligheid hopen. Maar als wij gelasterd, vervloekt en gedood worden, dan is Hij er nog, Die ons kan opwekken en van de vloek, de dood en de hel bevrijden. (...)

Nu volgen vermaningen en geboden betreffende de goede zeden. Dat is namelijk de gewoonte van de apostel: na de leer van het geloof en de onderwijzing van de gewetens, geeft hij geboden voor een christelijke levenswandel en vermaant de gelovigen, dat zij elkaar de ware vroomheid in liefde zullen bewijzen. Dit gedeelte van de leer kan ook door het gezonde verstand enigermate begrepen en onderwezen

worden, terwijl het immers van de geloofsleer helemaal niets kan vatten. Opdat dus niet de schijn gewekt worde, dat de christelijke leer de goede zeden ondermijnt en zich kant tegen de verordeningen van het openbare leven, geeft de apostel ook vermaningen ten aanzien van de goede zeden en een eerbare levenswandel, ten aanzien van de liefde, de eensgezindheid, enz. De wereld kan de christenen er dus slechts ten onrechte van beschuldigen, dat zij de goede zeden ondermijnen, dat zij de openbare orde verstoren en aan de eerbaarheid afbreuk doen enz; het tegendeel is waar: de christenen geven de goede zeden en deugden beter door dan alle filosofen of overheden, want de christenen voegen er het geloof bij.

5:13 *Want gij zijt tot vrijheid geroepen, broeders; alleen gebruikt de vrijheid niet tot een oorzaak voor het vlees, maar dient elkander door de liefde.*

Paulus wil zeggen: jullie hebben de vrijheid gekregen door Christus, d.w.z. jullie staan ver boven alle wetten, naar het geweten en voor God, jullie zijn zalig en gered, Christus is jullie leven. Daarom kan de wet, de zonde, de dood jullie nog wel verschrikken, maar niet meer schaden en tot wanhoop brengen. Dat is jullie heerlijke en onuitsprekelijke vrijheid. Nu is het aan jullie, om je er zorgvuldig voor te hoeden, dat je deze vrijheid niet tot een welkome gelegenheid voor het vlees gebruikt. (...)

Het vlees begrijpt immers helemaal niets van de leer der genade, dus daarvan dat wij door werken niet gerechtvaardigd worden, maar alleen door het geloof, dat het recht van de wet niet voor ons geldt. Daarom als het deze leer hoort, maakt het daarvan teugelloosheid en laat zich dus als volgt uit: als wij zonder wet zijn, laten wij dan leven zoals wij willen, laten wij niets goeds doen, laten wij niets aan de armen schenken en laten wij vooral geen kwaad lijden, er is immers geen wet, die ons zou kunnen dwingen of binden.

Daarom dreigt van twee kanten gevaar, waarbij echter het ene gevaar nog beter te verdragen is. Als de genade en het geloof niet gepredikt worden, wordt niemand zalig, want alleen het geloof rechtvaardigt en redt. Daarentegen, als het geloof gepredikt wordt, zoals het gepredikt moet worden, verstaat het grootste deel van de mensen de leer van het geloof vleselijk en trekt de vrijheid van de Geest in de vrijheid van het vlees. Dat kan men tegenwoordig in alle lagen van de bevolking zien, zowel bij de bovenste als bij de onderste. Allen beroemen zich erop dat ze evangelisch zijn, ze beroemen zich op de christelijke vrijheid en in werkelijkheid volgen ze hun begeerten na en keren zich tot gierigheid, wellust, hoogmoed, jaloezie, enz., niemand doet wat hij schuldig is te doen, niemand dient de ander door de liefde, enz. Deze stuitende ongerijmdheid maakt mij soms zo boos, dat ik vaak wens dat deze zwijnen, die de parels met voeten treden (Mattheüs 7:6), ook verder maar onder de tirannie van de paus mochten blijven. Het is onmogelijk dit volk van Gomorra met het Evangelie des vredes te regeren.

Ja wijzelf, die het Woord onderwijzen, doen ons werk niet met die zorgvuldigheid en ijver - nu wij in het licht staan - waarmee wij dat vroeger in de duisternis der onwetendheid gedaan hebben. Des te zekerder wij ten aanzien van de door Christus verworven vrijheid zijn, des te kouder en matter zijn wij in het uitleggen van het Woord, in het bidden, in het doen van goede werken, in het verdragen van kwaad, enz. Als de satan ons niet innerlijk met geestelijke aanvechtingen zou plagen en uiterlijk met vervolgingen door de tegenstanders, als hij ons niet voortdurend met de verachting en de ondankbaarheid van onze eigen mensen zou lastig vallen, dan zouden wij heel zelfverzekerd, traag en tot alle goede werken ongeschikt worden en zo zouden wij langzamerhand de kennis van en het geloof in Christus verliezen, de bediening van het Woord verwaarlozen, ja we zouden een levenswijze zoeken die

gemakkelijker is voor ons vlees. Dat is precies datgene, wat de meesten van de onzen beginnen te doen, aangezet door de omstandigheid dat zij wel in het Woord arbeiden, maar daarmee niet alleen niet in hun levensonderhoud kunnen voorzien, maar bovendien nog zeer onwaardig behandeld worden door degenen, die zij door de verkondiging van het Evangelie uit de jammerlijke slavernij van de paus hebben bevrijd. Als zij dan de arme en verachte Christus hebben verlaten, raken zij verward in de zaken van het tegenwoordige leven en dienen hun buik en niet Christus; zij zullen echter bij tijd en wijle ervaren, welke vrucht daaruit voortkomt.

Opdat de christenen dus niet, zoals wij zeiden, deze vrijheid zouden misbruiken, legt de apostel hun vlees de dienstbaarheid door de wet op en die houdt wederzijdse liefde in. Daarom moeten de vromen er zichzelf aan herinneren, dat zij in hun geweten wel vrij zijn van de vloek der wet, van de zonden en van de dood en dat dan alleen om Christus' wil, maar dat zij naar het lichaam dienstknechten zijn. Dan moet de een de ander door de liefde dienen naar dit gebod van Paulus. Een ieder moet dus zijn best doen, in zijn beroep getrouw zijn plicht te vervullen en zijn naaste te helpen zoveel hij kan. Dit eist Paulus van ons met deze woorden: 'Dient elkander door de liefde'; deze woorden laten de heiligen naar het vlees niet vrij, maar onderwerpen hen aan de dienstbaarheid, enz. (...)

5:14 *Want de gehele wet wordt in één woord vervuld, namelijk in dit: Gij zult uw naaste liefhebben gelijk uzelf.*

Telkens als Paulus het fundament van de christelijke leer gelegd heeft, pleegt hij 'daarop te bouwen goud, zilver en kostelijk gesteente' (1 Korinthe 3:12). Het fundament is echter niets anders, zoals Paulus tot de Korinthiërs zegt, dan Jezus Christus Zelf of de gerechtigheid van Christus. Op dit fundament bouwt hij nu goede werken en wel waarlijk goede werken, die hij alle samenvat in het korte gebod: 'Gij zult uw naaste liefhebben als uzelf.' Paulus wil zeggen: als ik zeg, dat jullie elkaar door de liefde moeten dienen, dan beveel ik datgene, wat de wet op een andere plaats zegt: 'Gij zult uw naaste liefhebben, enz.' (Leviticus 19:18). Dat is nu werkelijk de Schrift en Gods geboden uitleggen. Het besef dat de sofisten van het woord liefde hebben, is volkomen koud en leeg; zij zeggen name lijk dat de liefde niets anders is dan het goede willen voor een mens of de liefde is een het gemoed aanklevende deugd, waardoor het hart van een mens bewogen wordt tot iets dat men een daad van goede wil noemt. Dat is een volkomen naakte, magere en levenloze (letterlijk: wiskundige) liefde, die, zou ik willen zeggen, nog geen vlees en bloed geworden is en dus niet tot werken komt. Paulus zegt daarentegen, dat de liefde een dienares moet zijn en als zij niet in het werk der dienstbaarheid bezig is, dan is zij nog geen liefde.

Terwijl Paulus het gebod van de liefde uitlegt, berispt hij tussen de regels door die dwaze leraars, op wie hij nu zijn pijlen richt, om ook zijn leer over de werken tegen hen te verdedigen en hard te maken. Paulus wil zeggen: jullie Galaten, jullie heb ik tot dusver onderwijs in het ware geestelijke leven gegeven, nu wil ik jullie ook de waarlijk goede werken leren en wel daarom, opdat jullie inzien, hoe pover die belachelijke en fanatiek beoefende (misschien ook: dweepziek verzonnen) werken der ceremoniën, waarop alleen de valse apostelen zo sterk de nadruk leggen, afsteken bij de werken der liefde. Dat is de dwaasheid en de razernij van alle goddeloze leraars en dweepzieke geesten, dat zij niet alleen het ware fundament en de zuivere en volkomen leer verlaten, maar ook nooit tot de waarlijk goede werken komen, omdat zij nu eenmaal in hun waan gevangen blijven. Daarom 'bouwen ze op het fundament' zoals Paulus in 1 Korinthe 3:12 zegt, 'hout, hooi en stoppelen'. Zo onderwezen de valse apostelen, die met alle hevigheid op werken stonden, niet met nadruk dat men de werken der liefde moet doen, dat de christenen elkaar wederzijds

moeten liefhebben, dat ze bereid behoren te zijn de naaste in iedere nood te helpen, niet slechts voorzover mogelijk, maar met hun hele hebben en houden, d.w.z. met de tong, de hand, het hart en met alle krachten. Nee, zij stonden er enkel en alleen op dat men zich zou laten besnijden, zich aan bepaalde dagen en maanden zou houden, enz.; andere werken konden zij niet onderwijzen. Want als het fundament Christus terzijde gesteld en de leer van het geloof verduisterd is, dan is het onmogelijk, welk waar gebruik en goede beoefening van en welke mening dan ook over de goede werken over te houden. Als de boom is omgehouden, dan zijn noodzakelijk ook de vruchten weg. (...)

En zo hebben de mensen onder het pausdom de dwaze en ijdele werken gedaan, die God niet voorschrijft en gebiedt, en wel met het grootste genoegen en met de grootste zorgvuldigheid, met brandende ijver en ten koste van zeer veel. Deze ijver, aan ijdele zaken besteed, zien wij tegenwoordig bij de sektariërs en hun leerlingen, vooral bij de wederdopers. Ook in onze gemeenten, waar de ware leer van de goede werken zeer zorgvuldig wordt ingeprent, heerst - men kan er nauwelijks over spreken - een overmaat van zorgeloosheid en slaperigheid. Hoe meer wij de mensen oproepen goed te doen, liefde tegenover elkaar te betrachten, af te zien van het zorgen voor de buik, enz., des te slaperiger en kouder worden zij en laten ze het beoefenen van de praktische vroomheid achterwege. Daarom haat de duivel niet alleen de leer van het geloof, maar ook die van de goede werken en verhindert ze. Nu eens zo, dat onze mensen ze helemaal niet leren kennen of zo zij deze leer al kennen, die dan nog niet met daden staven, en dan weer zijn daar de huichelaars en kettters die deze leer volkomen uit de gedachten bannen en intussen daarvoor in de plaats de dwaze ceremoniën of een paar belachelijke en met dweepzuchtige spitsvondigheid verzonnen werken stellen, waardoor vleeselijke mensen gemakkelijk gevangen kunnen worden. De wereld wordt nu eenmaal niet door het Evangelie en het geloof geregeerd, maar door de wet en het bijgeloof.

De apostel vermaant dus de christenen ernstig, dat zij, nadat zij de zuivere leer van het geloof gehoord en aangenomen hebben, ook goede werken doen. In de gerechtvaardigden blijven immers de resten van de zonde, die hen zowel van het geloof als van de goede werken afschrikken en verjagen. Dan is daar nog het menselijk verstand en ook het vlees, dat in de heiligen de Geest wederstaat (bij de goddelozen heerst het toch al met grote kracht), dat van nature met farizeïsche vrome inbeeldingen behept is en naar Psalm 4:3 'de ijdelheid bemint en de leugen zoekt'. D.w.z. het menselijk verstand en het vlees scheppen er meer behagen in vanuit menselijke gedachten te bepalen wie God is, dan aan Zijn Woord het beslissende daarover te ontleen. En tenslotte doen het vlees en het verstand met zeer grote ijver de zelfgekozen werken als waren die de door God gebodene. Daarom moeten vrome leraars even zorgvuldig en ingespannen hun best doen de oprechte liefde in te prenten en aan te dringen op de waarlijk goede werken, als dat zij zich moeten interesseren voor het ware geloof. Niemand denke dus, dat hij dit gebod: 'Gij zult uw naaste liefhebben als uzelf' volkomen kent. Wat de woorden zelf betreft, is het heel kort en schijnt het zeer gemakkelijk te volbrengen, maar laat mij toch de leraars en hoorders maar eens zien, die in leer en leven dit gebod op de juiste wijze betrachten en volbrengen, ik zie zowel de eersten als de laatsten verslappen en verstarren. Daarom zijn deze woorden: 'Dient elkander door de liefde' en 'Gij zult uw naaste liefhebben als uzelf', eeuwig, die niemand, al is hij ook nog zo vroom, genoegzaam overdenkt, als belangrijk opvat en in praktijk brengt. En wat zo wonderlijk is, de vromen hebben de aanvechting dat hun geweten al gauw bezwaard is, als zij de een

of andere kleinigheid die zij hadden moeten doen, nalaten. Maar zij voelen zich niet in gelijke mate bezwaard, als zij de liefde veronachtzamen (wat dagelijks geschiedt) en zich niet met een zuiver broederlijk hart jegens hun naaste doen kennen. Het gebod der liefde achten zij namelijk niet zo hoog als hun gedachten over hun eigen heiligheid, waarvan zij in dit leven niet volkomen vrij zijn, enz. (...)

God wordt echt niet verblijd door het inacht nemen van de in de wet voorgeschreven riten, Hij heeft die ook niet nodig, maar dát eist Hij van u dat u in Christus gelooft, Die God gezonden heeft; dan bent u in Hem volmaakt en hebt u alles. Als u echter aan het geloof, dat voor God de allerliefste eredienst is, de wetten wilt toevoegen, dan moet u weten, dat in dit allerkortste gebod: 'Gij zult uw naaste liefhebben als uzelf' alle wetten samengevat zijn. Zoek deze wet te houden; als u die gehouden hebt, dan hebt u alle wetten gehouden. (...)

Natuurlijk zeggen zulke werken het verstand niets, dat de een de ander in liefde dient, dat hij een dwalende onderwijst, een verslagene troost, een zwakke opricht, een naaste op enigerlei wijze helpt, de boerse zeden en de lomphheid van een ander verdraagt, zich in de kerk en in het openbare leven met gelijkmoedigheid de onhebbelijkheden, de verdrietelijkheden, de ondankbaarheid en de verachting van de mensen laat welgevallen, dat hij gehoorzaamt wie boven hem gesteld zijn, zijn ouders eert, thuis geduld heeft met een knorrige echtgenote en met een onuitstaanbaar gezin, enz. Maar geloof mij, deze werken zijn zo uitnemend en heerlijk, dat de hele wereld hun nut en verdienste niet begrijpt (ze beoordeelt immers de werken of wat voor andere dingen ook niet naar het Woord van God, maar naar het oordeel van het goddeloze, blinde en dwaze verstand), ja zij kan niet eens de waarde van een enkel heel gering goed werk bevroeden.

Zo zijn al diegenen in een grote dwaling verstrikt, die dromen dat zij het gebod der liefde goed begrijpen; zeker, dit gebod is in hun hart geschreven, omdat zij geheel natuurlijk oordelen, dat men de ander moet doen, wat ieder zichzelf gedaan wenst; maar daaruit volgt nog niet, dat zij het gebod kennen, want anders zouden zij het door hun daad doen blijken en zouden zij de liefde boven de werken stellen, zij zouden dan niet zoveel waarde hechten aan hun eigen bedenkzels en zouden hun kinderachtige en bijgelovige hersenspinsels niet als zo verheven aan de man brengen; het gaat hun immers al te zeer om zulke dingen: met een bedroefd gezicht en een hangend hoofd rondlopen, ongetrouwd blijven, op water en brood leven, in de woestijn wonen, vuile gewaden dragen en dergelijke. Dat zijn echter zonderlinge en bijgelovige werken, die zij zich zonder bevel en goedkeuring van God verkiezen; deze werken houden zij voor zo voortreffelijk en heilig, dat zij denken dat die hoog verheven zijn boven de liefde, die toch de zon van alle werken is, en dat die een helderder licht zouden verspreiden. Zo onbegrijpelijk en oneindig is de blindheid van het menselijk verstand, dat het niet alleen met betrekking tot het christelijk geloof, maar ook met betrekking tot het leven en de goede werken geen goed oordeel heeft. Daarom moeten wij maat ijverig tegen de denkbeelden van ons eigen hart strijden, waarop wij, als het over het heil gaat, van nature liever zouden steunen dan op het Woord van God. En verder moeten wij ons keren tegen de vrome en heilige schijn van de zelfgekozen werken; wij moeten leren die werken hoog te schatten, die ieder in zijn beroep verricht, al schijnen zij ook voor het uiterlijk gering en verachtelijk; zij zijn echter goed, als zij verricht worden naar een bevel van God. Tegelijkertijd is het zaak, alle werken die het verstand zonder Gods bevel verkiest, te verachten, al mogen zij nog zo heerlijk, gewichtig, groot en heilig schijnen.

Dit gebod heb ik ergens anders zorgvuldig en uitvoerig besproken, daarom kan ik nu kort zijn. Het is een kort woord, mooi en met kracht gezegd: 'Gij zult uw naaste liefhebben als uzelf.' Niemand kan een beter en zekerder en echter voorbeeld geven dan zichzelf. En er bestaat ook geen hoger en belangrijker gedragspatroon dan de liefde en er is niets uitnemenders op onze weg geplaatst dan de naaste. Dus het voorbeeld, het gedrag en die naaste verdienen gelijkelijk en op het hoogst gewaardeerd te worden. Als u daarom wilt weten, hoe gij uw naaste moet liefhebben en u daarvoor een uitnemend voorbeeld wilt hebben, bedenk dan nauwgezet hoe lief u uzelf hebt. Zeker zou u in nood of gevaar angstig wensen, dat liefde en hulp uw deel werden door alle mogelijke raadgevingen, door I het aanbieden van middelen en krachten en dat niet alleen van de zijde I van alle mensen, maar ook door alle schepselen. Daarom hebt gij geen boek nodig om u te leren en te vermanen hoe u uw naaste moet liefhebben, u hebt het mooiste en beste van alle wetboeken in uw eigen hart. Dan hebt u geen leraar nodig, uw hart is u als raadgever genoeg, het zal u overvloedig onderwijzen, dat gij uw naaste zo moet liefhebben zoals u uzelf liefhebt. Verder is de liefde de hoogste deugd, die niet alleen bereid is met de mond, met de hand, met geld en met alle middelen, maar ook met het lichaam, ja met het leven zelf te dienen. Zij wordt niet door verdienste of welk ander ding dan ook tevoorschijn geroepen en kan ook niet door beloning met kwaad, ondank, enz. verhinderd worden. Een moeder omgeeft haar zoon met zorg omdat zij hem liefheeft, enz.

Tenslotte is er geen wezen jegens welke u liefde moet betrachten belangrijker dan uw naaste. Uw naaste is immers geen duivel, geen leeuw, beer, wolf, geen steen, hout, enz., maar volkomen aan u gelijk. Er is voor u op de gehele aarde geen aangenamer, beminnelijker, nuttiger, vriendelijker, troostrijker en noodzakelijker wezen dan hij. De naaste zit van nature zo in elkaar, dat hij met andere mensen moet omgaan en gemeenschap hebben. Daarom viel er onder alle natuurlijke zaken niets met name te noemen dat de liefde meer waard zou zijn dan onze naaste. Maar het is de wonderlijke kunst van de duivel, dat hij het niet alleen uitstekend verstaat dit edelste van het op mijn weg geplaatste te verduisteren en uit mijn hart weg te nemen, hij verstaat zelfs de kunst mijn hart een tegenovergestelde mening aan te praten, zodat het gelooft dat de naaste niet de liefde maar de bitterste haat waardig is. Dat kan hij heel gemakkelijk bereiken, want hij heeft mij maar in te fluisteren: deze mens heeft deze ondeugd, hij heeft je uitgescholden, je schade berokkend, enz. Dan wordt deze zo beminnelijke naaste aanstonds zo nietswaardig, dat hij niet meer gezien wordt als de naaste die ik moet liefhebben, maar veeleer als de vijand die gehaat moet worden. En zo kan de duizendkunstenaar satan in ons hart onze gedragslijn veranderen van liefde in kilheid en geringschatting, ja hij kan haar doen verdwijnen, zodat we de liefde tot de naaste vergeten en alleen onze begeerten volgen. Daarbij komen onze bijgelovige aard en onze onachtzaamheid, en dan nog de beledigingen door onze naasten, die ons innerlijk van liefhebbenden tot mensen vol haat maken, zodat in ons van dat gebod slechts de kale en lege letter overblijft: 'Gij zult uw naaste liefhebben als uzelf.'

Op deze manier houden wij de bedoeling van dit gebod niet vast, nog minder betrachten wij het. Maar de naaste is elk willekeurig mens, vooral ieder die om onze hulp vraagt, zoals Christus dat in Lukas 10:30 e.v. uitlegt in de gelijkenis van de barmhartige Samaritaan. Al heeft iemand mij schade of onrecht aangedaan, dan heeft hij daarom toch niet de menselijke natuur afgelegd of opgehouden vlees en bloed, schepsel Gods te zijn, mij volkomen gelijk, in één woord: hij houdt niet op mijn naaste te zijn. Zolang de menselijke natuur in hem blijft, zo lang blijft ook het gebod

der liefde van kracht, dat van mij eist dat ik mijn vlees niet veracht, geen kwaad met kwaad vergeld, maar het kwade door het goede overwin, anders zal de liefde niet dat zijn wat in 1 Korinthe 13:7 van haar gezegd is: 'Zij bedekt alle dingen, zij gelooft alle dingen, zij hoopt alle dingen, zij verdraagt alle dingen.' Een ziek lid wordt niet afgerukt, maar verzorgd en genezen. En Paulus zegt in 1 Korinthe 12:23: 'De minder achtbare leden moeten overvloediger eer krijgen.' Maar de meesten vergeten dit gebod zo totaal, dat zij een mens, al is hij nog zo rijk met gaven en deugden toegerust, toch slechts naar één vlek of rimpel beoordelen, daarop staren zij en vergeten al zijn gaven en goede hoedanigheden. Gij zult veel onmenselijke en bittere spotters vinden, die degenen die ze niet mogen, niet hun goede naam gunnen, maar ze met een of ander scheldwoord aanduiden; dan heet het: die met die schele ogen, die met die kromme neus, die met die brede bek, enz.

Kortom, de wereld is het rijk van de duivel, dat het geloof en de liefde en al Gods woorden en werken met alle stelligheid veracht. (...)

Dat is de volkomen leer van het geloof en de liefde, een theologie heel in het kort en toch een theologie in volle omvang; heel kort is deze theologie wat woorden en uitspraken aangaat, maar wat het gebruik en de zaak zelf betreft, is deze theologie breder, langer, dieper en hoger dan de gehele wereld.

5:15 Maar indien gij elkander bijt en vereet, ziet toe, dat gij van elkander niet verteerd wordt.

Paulus betuigt met dit woord dat vrede en eendracht in de gemeenten niet kunnen bestaan, noch ten aanzien van meningen, noch ten aanzien van de werkelijkheid van het leven, als het fundament, dus de geloofsleer, door goddeloze leraars vernietigd wordt; dan kunnen er alleen maar steeds nieuwe scheuringen en opvattingen komen over de leer, het geloof en de werken. Als de eenheid van de kerk eenmaal verbroken is, dan is er geen maat en geen grens aan dit kwaad. Van die scheurmakers, die het allemaal met elkaar oneens zijn, leert de ene dit en de andere dat werk te doen als noodzakelijk voor de gerechtigheid. Ieder prijst zijn eigen mening en zijn eigen bijgeloof en keurt alles van de ander af. Dan moet er wel onenigheid ontstaan en komen er partijen die elkaar dan bijten en vereten, d.w.z. zij volharden in hun kritiek en in het verdoemen tot ze elkaar verteerd hebben. Dat betuigen behalve de Heilige Schrift ook de voorbeelden van alle tijden. Toen (het kerkelijke) Afrika door de manicheeërs te gronde gericht was, zijn op hen al spoedig de donatisten gevolgd, die, zelf het onderling oneens, zich in drie sekten splitsten, enz. In onze tijd zijn eerst de sacramentariërs en later de wederdopers van ons afgevallen, maar beide zijn het niet met elkaar eens. Zo brengt de ene sekte de andere voort en de ene verdoemt de andere. Als de breuk er eenmaal is, dan repeteert volgens de wiskundigen die breuk tot in het oneindige. En als de eenheid des geestes is verbroken en opgeheven, dan is het onmogelijk de eensgezindheid te bewaren, noch in de leer noch in de zeden, maar daaruit groeien zowel in het een als in het ander steeds nieuwe dwalingen tot in het oneindige. Dat hebben wij ook heel goed gezien in het pausdom, waar de leer van het geloof verwaarloosd werd, zodat de eenheid des Geestes onmogelijk kon blijven bestaan; het onvermijdelijke gevolg was echter, dat tengevolge van de leer van de werken bijna ontelbare monnikensekten zijn ontstaan, die het natuurlijk met elkaar oneens waren en de heiligheid naar de moeilijkheidsgraad van de orden en van de zelfgekozen werken hebben afgemeten. Dan wilden sommigen heiliger zijn dan de anderen. Evenzo hebben niet alleen de monniken van de verschillende orden, maar ook die van dezelfde orde onderling in onenigheid geleefd. Zoals de ene pottenbakker jaloers is op de andere, zo was ook de ene minderbroeder jaloers op de

andere, enz. Tenslotte waren er in elk willekeurig klooster net zo veel verschillende meningen als er monniken waren. Zolang ze dus onder elkaar jaloers zijn, kijven, twisten, geweld gebruiken, elkaar bijten en vereten, moeten zij naar het woord van Paulus tenslotte verteerd worden.

Zij die de leer van het geloof vasthouden en naar dit gebod van Paulus elkaar liefhebben, maken geen aanmerkingen op elkaars manier van leven en werken, maar ieder respecteert de ander in zijn levenswijze en in de dienst, die hij in zijn beroep verricht. Geen vrome zal voor God de dienst van een meerdere verkiezen boven die van een ondergeschikte, omdat hij weet dat beide door God ingesteld en verordonneerd zijn. Geen vrome maakt verschil tussen taak of werk van een vader en van een zoon, van een leraar en van een leerling, van een heer en van een knecht, enz., maar erkent dat God aan beide een welgevallen heeft, als zij in geloof en in gehoorzaamheid jegens God verricht worden. Voor de wereld zijn deze beide levenswijzen en de daarbij behorende verplichtingen verschillend, maar de uiterlijke ongelijkheid verhindert niet de eensgezindheid in de Geest, waarmee allen hetzelfde van Christus gevoelen en geloven, namelijk dat ons alleen door Hem vergeving der zonden en gerechtigheid ten deel valt. Wat dus de uiterlijke wandel en plicht betreft, beoordeelt niemand de ander of maakt niemand aanmerkingen op zijn werk, terwijl hij zijn eigen werken zou prijzen, ook dan niet als zijn eigen werken de werken van de ander verre overtreffen; maar als uit één mond en geest belijden zij, dat zij dezelfde Christus als Heiland hebben, bij wie 'geen aanzien des persoons' of der werken is (Romeinen 2:1 1).

Maar dat kunnen onmogelijk doen degenen, die de leer van het geloof en de liefde veronachtzamen en hun zelfbedachte werken onderwijzen. De monnik geeft niet toe, dat de werken van de leek die deze beroepshalve doet, voor God net zo goed en aangenaam zijn als de zijne. De non stelt haar levenswijze en haar werk ver boven de levenswijze en de werken van de gehuwde vrouw; van haar eigen werken gelooft zij namelijk, dat die genade en het eeuwige leven verdienen, wat niet mag gelden voor de echtgenote. Daardoor komt het dat deze 'heilige' mensen, als in een goudkoorts, er geweldig voor gestreden hebben en de wereld aangeproat hebben, dat hun stand en hun werken veel belangrijker en heiliger zijn dan de stand en de werken der leken. En als zij deze mening van hen over de heiligheid van hun werken niet tot op de dag van vandaag zouden hebben en verdedigen, dan zouden zij hun waardigheid en hun heerschappij niet langer kunnen handhaven. U zult niet zo gemakkelijk een monnik of een andere vertegenwoordiger van de werkgerechtigheid de overtuiging kunnen bijbrengen, dat de werken van de gewone christen, die in geloof en gehoorzaamheid aan God gedaan worden, voor God beter en aanvaardbaarder zijn dan hun eigen schijnheilige en zonderlinge werken, die zij zelf uitgekozen hebben. Want als eenmaal het fundament (de leer van het geloof) is vernietigd, dan kunnen de vertegenwoordigers van de werkgerechtigheid niet anders oordelen, dan dat zij, die zulke voortreffelijke en grote werken doen en die - dat is tegenwoordig de droom van de wederdopers - gebrek, honger en kou lijden en armoedige kleding dragen, enz., heilig zijn; dat zou niet op dezelfde manier gelden voor de anderen, die vasthouden aan het eigendomsrecht, enz. Daarom is het onmogelijk, dat zij vrede houden met hen die hun mening niet delen, zulke mensen beginnen zij dan te bijten en te vereten. (...)

Het is moeilijk en gevaarlijk te onderwijzen dat wij door het geloof zonder werken gerechtvaardigd worden en dat wij nochtans tegelijkertijd de werken verrichten. Als

er geen getrouwe en verstandige dienaren van Christus zijn en 'bewaarders van de geheimenissen Gods' (1 Korinthe 4: 1), die het Woord der waarheid recht snijden, dan worden al heel gauw geloof en werken door elkaar gegooid. Zowel de geloofspraktijk als de geloofsleer moeten zorgvuldig onderwezen en ingeprent worden, maar wel zo, dat elk binnen zijn eigen grenzen blijft. Anders, als alleen de werken onderwezen worden, zoals dat in het pausdom gebeurde, gaat het geloof verloren; als alleen het geloof onderwezen wordt, dan dromen alle vleeselijke mensen ervan, dat de werken niet noodzakelijk zouden zijn.

Paulus begon hierboven met tot goede werken aan te sporen en heeft gezegd dat de gehele wet in één woord vervuld wordt, namelijk in dit: 'Gij zult uw naaste liefhebben als uzelf.' Dan zou iemand op de gedachte kunnen komen: in de gehele brief berooft Paulus de wet van haar gerechtigheid, want hij zegt immers: 'Uit de werken der wet zal geen vlees gerechtvaardigd worden' (Hoofdstuk 2:16) en verder: 'Wie uit de werken der wet zijn, die zijn onder de vloek' (Hoofdstuk 3:10). Maar nu zegt hij dat de gehele wet in één woord vervuld wordt; dan schijnt hij vergeten te hebben hetgeen hij de gehele brief door behandeld heeft; ja hij schijnt juist het tegenovergestelde te zeggen van wat hij eerst beweerd heeft, namelijk dat degenen die werken der liefde doen, de wet vervullen en rechtvaardig zijn. Op deze tegenwerping antwoordt Paulus nu:

5:16 *En ik zeg: Wandelt door den Geest en volbrengt de begeerlijkheid des vleses niet.*

Paulus wil zeggen: ik ben mijn bovenstaande verhandeling over het geloof niet vergeten en herroep ze natuurlijk ook niet, als ik nu vermaan tot onderlinge liefde en erover spreek dat de gehele wet in de liefde vervuld wordt; ik denk er nu precies zo over als hiervoor vermeld. Daarom, opdat jullie mij goed begrijpen, voeg ik eraan toe: 'Wandelt door de Geest, enz.'

Ofschoon Paulus niet mis te verstaan en duidelijk gesproken heeft, heeft het niets geholpen. De sofisten hebben het woord van Paulus: 'De liefde is de vervulling van de wet' niet begrepen en de gevolgtrekking gemaakt: als de liefde de vervulling van de wet is, dan is de liefde de gerechtigheid. Daarom: als wij liefhebben, zijn wij rechtvaardig. Deze goede mensen concluderen vanuit het woord 'Gij zult uw naaste liefhebben als uzelf' tot het werk, en vanuit de leer of vanuit de geboden tot het leven, op deze wijze dus: de wet schrijft de liefde voor, dus daaruit volgen onmiddellijk de werken. Dat is een hoogst ongepaste conclusie om uitgaande van de geboden te besluiten tot de werken.

Wij zouden wel de wet moeten volbrengen en door het volbrengen daarvan rechtvaardiging vinden, maar de zonde staat in de weg. De wet schrijft voor en beveelt 'dat wij God liefhebben met ons gehele hart en onze naaste als onszelf'; maar daaruit volgt niet: zo staat het geschreven en daarom gebeurt het, de wet schrijft de liefde voor en daarom hebben wij lief. U zult niemand vinden op aarde, die God en de naaste zo liefheeft zoals de wet het eist. In het toekomstige leven, waar wij van alle feilen en zonden gereinigd zijn en rein zullen zijn als de zon, zullen wij volkomen liefhebben en in die volkomen liefde rechtvaardig zijn. In dit leven verhindert het vlees, waaraan ons leven lang de zonde kleeft, deze reinheid. Daarom is onze verdorven eigenliefde zo machtig, dat zij veel sterker is dan de liefde tot God en de naaste. Intussen hebben wij, opdat wij in dit leven rechtvaardig kunnen zijn, een 'zoenoffer' (Romeinen 3:25) en een 'genadetroom', Christus, in Wie wij mogen geloven en zo wordt ons de zonde niet toegerekend. Dus is het geloof onze

gerechtigheid in dit leven. Maar in het toekomstige leven, als wij gereinigd en volkomen zullen zijn, vrij van alle zonden en begeerten, zullen wij geloof en hoop verder niet meer nodig hebben.

Het is dus een grote vergissing, de rechtvaardiging toe te schrijven aan een liefde, die er geen is of toch niet zo groot is dat ze God zou kunnen verzoenen, want, zoals gezegd, de heiligen hebben in dit leven onvolkomen en onrein lief; er zal echter 'geen onreine de hemel binnengaan' (Eféze 5:5). Intussen worden wij staande gehouden in dit vertrouwen dat Christus, 'Die alleen geen zonde gedaan heeft en bij Wie geen bedrog in Zijn mond is gevonden' (1 Petrus 2:22), ons overschaduwet met Zijn gerechtigheid. Omhuld en bedekt door deze beschutting, de hemel van de zondevergeving en de genadetroon, beginnen wij lief te hebben en de wet te vervullen. Maar om deze vervulling worden wij in dit leven niet gerechtvaardigd en aangenomen. 'Wanneer Christus het Koninkrijk aan God en de Vader zal overgegeven hebben, wanneer Hij tenietgedaan zal hebben alle heerschappij en alle macht en kracht, opdat God zij alles in allen' (1 Korinthe 15:24 en 28), dan zullen geloof en hoop ophouden en de liefde zal volkomen en eeuwig zijn (1 Korinthe 13:8). Dat verstaan de sofisten niet; daarom, als zij horen dat de liefde de hoofdsom van de wet is, vliegen ze er dadelijk op af en zeggen ze: dus rechtvaardigt de liefde; of omgekeerd, als ze bij Paulus lezen, dat het geloof rechtvaardigt, voegen zij eraan toe: namelijk het geloof dat door de liefde gevormd werd. Dat is niet de mening van Paulus, zoals boven uitvoerig is uiteengezet. (...)

Als wij rein waren van alle zonden en in een volkomen liefde jegens God en de naaste zouden kunnen ontbranden, dan zouden wij zeker rechtvaardig en heilig zijn door de liefde en er zou niets zijn wat God daarenboven nog van ons zou kunnen eisen. Dat gebeurt niet in het tegenwoordige leven, maar het is uitgesteld tot het toekomstige leven. Wij ontvangen hier in dit leven het geschenk en de eerstelingen van deze Geest, zodat wij kunnen beginnen lief te hebben, echter zeer zwak. Maar als wij naar het gebod: 'Gij zult de Heere uw God liefhebben met uw gehele hart', God waarachtig en volkomen zouden liefhebben, dan zou het gebrek mij net zo lief zijn als de overvloed, de smart als de vreugde, de dood als het leven, enz. Maar dan kon iemand die God waarachtig en volkomen liefheeft, niet lang leven, maar zou spoedig door deze liefde verslonden worden. Maar nu is de menselijke natuur zo ondergedompeld in de zonde, dat ze helemaal niets goeds over God kan denken of voelen; zij heeft God niet lief, maar heeft een bittere haat jegens Hem, enz. Daarom, het is zoals Johannes zegt: 'Niet wij hebben God liefgehad, maar Hij heeft ons liefgehad en Zijn Zoon gezonden tot een verzoening voor onze zonden' (1 Johannes 4:10) en zoals eerder in deze Galatenbrief in hoofdstuk 2:20 verwoord: 'Christus heeft mij liefgehad en Zichzelf voor mij overgegeven' en in hoofdstuk 4:4 e.v.: 'God heeft Zijn Zoon uitgezonden, en onder de wet gesteld, enz.' Door deze Zoon wedergeboren en gerechtvaardigd, beginnen wij lief te hebben, overeenkomstig dat woord van Paulus in Romeinen 8:3 e.v.: 'Want hetgeen voor de wet onmogelijk was, enz., opdat het recht der wet vervuld zou worden', d.w.z. beginnen zou vervuld te worden. Het zijn dus enkel en alleen dromen, wat de sofisten over de vervulling van de wet onderwezen hebben.

Daarom geeft Paulus met dit woord: 'Wandelt in de Geest!', enz. aan hoe hij zijn woord: 'Dient elkander door de liefde' en 'De liefde is de vervulling der wet' opgevat wil hebben. Hij bedoelt het zo: als ik jullie gebied, dat jullie elkaar onderling liefhebben, dan verlang ik van jullie dit, dat jullie in de Geest wandelen. Ik weet

immers, dat jullie de wet niet zullen vervullen, omdat de zonde jullie aankleeft zo lang je leeft, daarom is het onmogelijk dat jullie de wet volbrengen. Intussen moeten jullie er zorgvuldig op bedacht zijn, dat jullie in de Geest wandelen, dat jullie dus in de Geest tegen het vlees strijden en de geestelijke bewogenheid zoeken te verkrijgen, enz. Paulus is de zaak van de rechtvaardiging niet vergeten. Als hij gebiedt dat zij in de Geest wandelen, dan ontkent hij heel duidelijk de rechtvaardiging door de werken. Het is, alsof hij wil zeggen: als ik over de vervulling van de wet spreek, wil ik niet dat jullie door de wet rechtvaardiging zoeken, ik spreek daarover, omdat in jullie twee tegenstrijdige stemmen zijn, Geest en vlees; God heeft twist en strijd in jullie gewekt. De Geest strijdt tegen het vlees en andersom ook het vlees tegen de Geest. Hier verlang ik niets anders van jullie en jullie zouden ook niets meer kunnen presteren, dan dat jullie de stem van de Geest volgen en de stem van het vlees weerstaan. Gehoorzaam aan de Geest en trek ten strijde tegen het vlees. Als ik de wet onderwijs en jullie vermaan tot onderlinge liefde, dan moeten jullie toch niet denken, dat ik de leer van het geloof herroep en nu de rechtvaardiging toeschrijf aan de wet en de liefde, maar dit wil ik dat jullie in de Geest wandelen, opdat jullie de begeerten van het vlees niet volbrengen. (...)

Paulus voegt er nadrukkelijk aan toe: 'En volbrengt de begeerlijkheid van het vlees niet.' Dat wil zeggen: de wensen van het vlees zijn nog niet dood, maar komen weer voor de dag, morren en strijden tegen de Geest. Het vlees van geen enkele heilige is zo goed, dat het na een belediging niet graag zou bijten en vereten of tenminste iets van het liefdesgebod achterwege wil laten. Bij de eerste stormloop kan het zich niet zo beheersen, dat het zich niet van de naaste zou afwenden, maar wraak zou willen nemen en deze naaste als een vijand zou haten of tenminste hem minder zou liefhebben dan in het gebod bevolen is. Zo gaat dat met heiligen.

Daarom heeft de apostel deze regel gegeven voor de heiligen, dat zij elkaar onderling door de liefde behoren te dienen, dat ze elkanders zwakheden en lasten hebben te verdragen en dat zij elkanders fouten door de vingers zullen zien. Zonder deze welwillende menslievendheid (epieikie) is het onmogelijk de vrede en de eensgezindheid onder de christenen te bewaren. Het is onmogelijk dat u niet dikwijls gekrenkt wordt en zelf niet iemand krenkt. U ziet veel aan mij wat u niet bevalt en ik zie veel aan u wat mij niet bevalt. Als dan de een voor de ander niet uit liefde opzij gaat, komt er geen einde aan strijd, onenigheid, jaloezie en vijandschap, enz. Daarom wil Paulus dat wij in de Geest wandelen, opdat wij niet de begeerte van het vlees volbrengen. (...)

De sofisten betrekken de begeerlijkheid van het vlees op de geslachtelijke lust. Het is immers waar, dat niemand van de vromen, vooral zij die de rijpe leeftijd nog niet bereikt hebben of zij die ongehuwd zijn, vrij is van de geslachtelijke lust. Ook de gehuwden - zo verdorven en vergiftigd is het vlees - zijn niet zonder onkuise begeerte. Ik wil nu met de gehuwden van beiderlei kunne spreken: wie op dit gebied zichzelf zorgvuldig onderzoekt, zal ongetwijfeld ontdekken dat het uiterlijk en de levenswijze van de vrouw van een ander hem meer bevallen dan die van zijn eigen vrouw. De vrouw waarop men recht heeft veracht men en die waarop men geen recht heeft bemint men. Dat is gewoonlijk met alle dingen zo: wat iemand heeft, veracht hij; wat iemand niet heeft, bemint hij. Wij streven altijd het verbodene na en wat ons ontzegd is, daarnaar streven wij, enz. Daarom ontken ik niet, dat de begeerlijkheid van het vlees ook de geslachtelijke lust insluit; de uitdrukking slaat echter niet alleen op de geslachtelijke lust, maar ook op de andere zondige driften waaronder de

vromen lijden, de een meer, de ander minder, als daar zijn hoogmoed, haat, gierigheid, ongeduld, enz. Ja, tot de werken van het vlees moeten niet alleen de grove zonden gerekend worden, maar ook afgodendienst, ketterijen, enz., die tot de hogere gebieden van de wil behoren; daarover spreekt Paulus hierna. Het is dus ondubbelzinnig zo, dat Paulus over alle begeerten van het vlees spreekt en over het gehele rijk van de zonde, zoals dat in de vromen, die de eerstelingen van de Geest hebben, tegen het rijk van de Geest strijdt. Daarom spreekt Paulus niet alleen over vleselijke lust en over hoogmoed, maar ook over ongeloof, wantrouwen, wanhoop, haat, verachting van God, afgodendienst, ketterijen, enz. (...)

Als ik nu zeg, dat u in de Geest moet wandelen, opdat u niet aan het vlees gehoorzaamt of niet doet naar de lust van het vlees, verlang ik niet van u, dat u het vlees volkomen aflegt of doodt, maar dat u het in toom houdt. God wil immers de wereld tot de jongste dag laten voortduren; dat gaat echter niet zonder dat er mensen verwekt en opgevoed worden. Maar als verwekking en opvoeding moeten blijven bestaan, dan moet ook het vlees blijven bestaan en door het vlees derhalve ook de zonde; want het vlees is niet zonder zonde. Daarom, als u op het vlees let, zijn we zondaars. Als u op de Geest let, zijn we rechtvaardigen. En zo zijn wij deels zondaar, deels rechtvaardige. Overvloediger dan de zonde is echter onze gerechtigheid, want de heiligheid en gerechtigheid van Christus, onze Verlosser, weegt ruimschoots op tegen de zonde van de gehele wereld. Daarom is de vergeving van de zonden, die wij door Hem hebben, zo groot, ruim en oneindig, dat zij gemakkelijk alle zonden verslindt, als wij maar blijven in het geloof in Hem en in de hoop op Hem. (...)

Deze woorden (in de Geest wandelen, enz. in hoofdstuk 5:17) zijn niet alleen voor de monniken en de openlijke zondaars in de wereld geschreven, maar voor de gehele katholieke kerk en voor alle vromen. Hen vermaant Paulus in de Geest te wandelen, opdat ze niet doen naar de begeerte van het vlees, d.w.z. zij moeten niet alleen de grove roerselen van het vlees, van de vleselijke begeerte, toorn, het ongeduld, enz. tegengaan, maar ook zulke roerselen die geestelijk zijn, als twijfel, lastering, afgodendienst, verachting, haat tegen God, enz.

Ook verlangt Paulus van de vromen niet, dat zij hun vlees geheel en al verderven en doden, zij moeten het zo in toom houden, dat het ondergeschikt is aan de Geest. In Romeinen 13:14 beveelt Paulus ons, dat wij 'het vlees verzorgen, maar niet tot begeerlijkheden'. Zoals wij namelijk niet wreed mogen zijn tegen de lichamen van anderen en die met onrechtvaardige arbeid kwellen, zo mogen wij ook niet onze eigen lichamen verlagen. Daarom moeten wij volgens het gebod van Paulus ons lichaam verzorgen, zodat het de inspanningen van geest en lichaam kan verdragen, maar deze verzorging moet plaats hebben met het oog op deze noodzaak en niet om voedsel te geven aan de lust van het vlees. Daarom, als het vlees losbandig wil worden, onderdruk het dan door de Geest; als het niet bedaart, ga dan trouwen. 'Het is beter te trouwen dan te branden' (1 Korinthe 7:9). Als u dat doet, zult gij door de Geest wandelen, d.w.z. gij volgt Gods Woord en wil. Voor het overige, zoals ik zei, raakt dit gebod over het wandelen door de Geest, enz., niet alleen de kluizenaars en de monniken, maar gaat het alle vromen aan, ook als ze niet door vleselijke lust benard worden. Zo wandelt een vorst door de Geest als hij zijn ambt getrouw uitoefent, als hij zijn onderdanen goed regeert, de schuldigen straft en de onschuldigen verdedigt. Dan zullen het vlees en de duivel tegen hem ingaan en hem prikkelen tot het beginnen van een onrechtvaardige strijd en tot het toegeven aan zijn lusten. Als hij dan niet de leiding van de Geest volgt en Gods Woord gehoorzaamt

dat hem goed en vroom vermaant ten aanzien van zijn ambt, dan volbrengt hij de begeerlijkheid van het vlees, enz.

5:17 *Want het vlees begeert tegen den Geest, en de Geest tegen het vlees; en deze staan tegen elkander, also dat gij niet doet wat gij wildet.*

(...) Deze tekst betuigt duidelijk, dat Paulus dit woord aan de heiligen schrijft, dat is aan de Kerk, die in Christus gelooft, die gedoopt en gerechtvaardigd is, die vernieuwd is en volkomen vergeving van zonden ontvangen heeft; en toch zegt Paulus, dat zij vlees heeft dat strijdt tegen de Geest. Precies zo spreekt Paulus over zichzelf in Romeinen 7:14: 'Ik ben vleselijk, verkocht onder de zonde' en verder in vers 23: 'Ik zie een andere wet in mijn leden, welke strijdt tegen de wet van mijn gemoed', enz. en in vers 24: 'Ik ellendig mens', enz. (...) Deze klacht van Paulus behoort heel werkelijk bij hem en bij alle heiligen. Dus hebben zij die Paulus en de andere heiligen onschuldig verklaarden en zeiden dat dezen geen zonde hadden, daarmee niet alleen onverstandig, maar ook heel goddeloos gehandeld. Door deze overtuiging, die ontsproten is aan onbekendheid met de geloofsleer, hebben zij de Kerk beroofd van haar grootste troost, zij hebben de vergeving van de zonden weggedaan en Christus van Zijn werk beroofd. (...)

Wij moeten er goed aan vasthouden, dat Christus onze gerechtigheid is, voortreffelijk, totaal en volkomen. Als er niets is, waarop we kunnen steunen, dan blijven toch, zoals Paulus zegt 'deze drie: geloof, hoop en liefde' (1 Korinthe 13:13). Daarom komt het eropaan altijd te geloven en te hopen en moeten we altijd Christus aangrijpen als Hoofd en Bron van onze gerechtigheid. Wie in Hem gelooft, zal niet verloren gaan. Dan moeten wij moeite doen, dat wij ook in het uiterlijke rechtvaardig zijn, dat wij dus niet naar de wil van het vlees doen, dat altijd iets kwaads van ons vergt; dat moeten wij door de Geest weerstaan, opdat wij niet gebroken worden door ongeduld wegens ondank en verachting van het volk, dat de christelijke vrijheid misbruikt, maar dit ongeduld en alle andere aanvechtingen overwinnen. Zoveel wij door de Geest tegen het vlees strijden, zoveel zijn ook wij voor het uiterlijk rechtvaardig, ofschoon deze gerechtigheid het voor ons met God niet in orde maakt.

Niemand moet dus wanhopen als hij voelt dat het vlees telkens opnieuw strijd veroorzaakt tegen de Geest, of als hij niet terstond het vlees kan onderdrukken, zodat het aan de Geest onderworpen is. Ook ik wenste, dat ik een sterke en standvastige moed zou hebben, die niet alleen de dreigingen van de tirannen, de ketterijen die de geestdrijvers uitzaaien, en de schandalen en woelingen die dezelfde mensen veroorzaken, uit de hoogte zou kunnen verachten, maar die ook de verschrikkingen en het verdriet des harten spoedig zou kunnen afschudden, ja tenslotte de bittere dood niet meer zou moeten vrezen, maar die als een zeer welkome gast zou ontvangen. Maar: 'Ik vind een andere wet in mijn leden, welke strijdt tegen de wet van mijn gemoed', enz. Anderen hebben tegen lagere aanvechtingen te strijden, als armoede, smaad, ongeduld, enz. (...)

Als iemand daarom deze strijd van het vlees bespeurt, moet hij niet de moed verliezen, maar in de Geest weerstand bieden en zeggen: ik ben een zondaar, voel de zonde, omdat ik het vlees nog niet heb afgelegd, waar aan de zonde kleeft zolang het leeft; maar ik wil de Geest en niet het vlees gehoorzamen, ik wil Christus in het geloof en in de hoop aangrijpen en mij door Zijn woord oprichten en aldus opgericht zal ik de begeerte van het vlees niet volbrengen. (...)

Als ik vroeger (toen ik nog monnik was) de woorden van Paulus goed had begrepen: 'Want het vlees begeert tegen de Geest en de Geest tegen het vlees', enz., dan zou ik

mij niet met zoveel pijn gefolterd hebben, maar ik zou gedacht hebben, zoals ik nu denk: beste Maarten, je zult, zolang je nog in het vlees bent, de zonde niet geheel kwijt raken, je zult de strijd ervan gevoelen, naar het woord van Paulus: 'Het vlees begeert tegen de Geest', maar word daarom niet moedeloos, vecht ertegen, zodat je aan de begeerte ervan niet toegeeft, dan ben je niet onder de wet.

Ik herinner mij, dat Staupitz gewoon was te zeggen: 'Ik heb God meer dan duizend maal plechtig beloofd dat ik vroom zou worden, maar nooit heb ik mijn belofte gehouden. Nu zal ik zoiets nooit meer beloven, omdat ik heel zeker weet dat ik het niet zal houden. Als God, verzoend en genadig om Christus' wil, mij niet een zalige stonde zal schenken als ik uit dit ellendige leven zal scheiden, zal ik met mijn plechtige beloften en mijn goede werken niet kunnen bestaan.'

Dat was niet alleen een echte, maar ook een vrome en heilige vertwijfeling, welke met mond en hart belijden al degenen die zalig willen worden. Want de heiligen vertrouwen niet op hun eigen gerechtigheid, maar zingen met David: 'Ga niet in het gericht met Uw knecht, want niemand die leeft zal voor Uw aangezicht bestaan' (Psalm 143:2), verder: 'Zo Gij HEERE zonden wilt toerekenen, Heere wie zal bestaan?' (Psalm 130:3) Alle heiligen zien op Christus, hun Verzoener, Die Zijn leven voor hun zonde gegeven heeft. Wat dan nog aan zonde in hen is, wordt hun - zo weten ze - niet toegerekend, maar door vergeving kwijt gescholden. Intussen strijden zij door de Geest tegen het vlees, niet om de begeerten ervan helemaal niet te voelen, maar om die niet te volbrengen. Daarom, als zij voelen hoe het vlees tekeergaat en tegen de Geest in opstand is en als zij ook somtijds in de zonde vallen en daarin leven, geven ze de moed niet op en denken niet dadelijk dat hun manier van leven, hun taak en de werken die zij beroepshalve gedaan hebben, aan God mishaaagden, integendeel zij richten zich op door het geloof. (...)

Als iemand deze leer goed kent en ze op de juiste wijze toepast, dan kunnen kwade dingen voor hem alleen maar iets goeds bewerken. Want als het vlees hem tot zondigen prikkelt, dan wordt dat voor hem een oorzaak de vergeving der zonden door Christus te zoeken, de gerechtigheid van het geloof aan te grijpen, die hij anders misschien helemaal niet zo op prijs zou stellen en zo vurig zou begeren. Daarom is het heel nuttig dat wij somtijds de boosheid van onze natuur en ons vlees gevoelen, dat wij op deze wijze worden opgewekt en aangemoedigd tot het geloof en tot het aanroepen van Christus. En zo wordt de christen een geweldige kunstenaar en een wonderbaarlijke schepper, die droefheid weet om te zetten in vreugde, verschrikking in vertroosting, zonde in gerechtigheid, dood in leven, door zijn vlees te onderwerpen en aan de Geest dienstbaar te maken. Daarom moeten degenen die de begeerten van het vlees gevoelen, niet dadelijk aan hun zaligheid wanhopen. (...) Ja, het is zelfs zo: hoe vromer iemand is, des te meer voelt hij die strijd. Daaruit komen die klachten van de heiligen in de Psalmen en in de gehele Heilige Schrift voort. Van deze strijd weten de kluizenaars, de monniken, de sofisten en alle werkheiligen niets. Hier kan iemand tegenwerpen dat het gevaarlijk is te onderwijzen dat iemand niet veroemd wordt omdat hij de hartstochten van het vlees die hij voelt, niet dadelijk kan overwinnen. Want als deze leer tot het volk doordringt, wordt het zeker traag en laks. Dat is wat ik eerder gezegd heb: als wij het geloof onderwijzen, zal de vleselijke mens de werken verwaarlozen; als wij op de werken staan, gaat het geloof en de troost van de gewetens verloren. Hier kan niemand gedwongen worden en men kan geen vaste regel geven, ieder moet bij zichzelf zorgvuldig onderzoeken door welke hartstocht des vleses hij het meest aangevochten wordt en als hij die ontdekt heeft, dan moet hij niet zelfverzekerd zijn en zich gevleid voelen, maar waakzaam zijn, in

de Geest tegen die hartstochten strijden, opdat hij daaraan, als hij die niet geheel kan onderdrukken, toch niet zal toegeven. (...)

Niemand moge denken, dat de zonde na het ontvangen van het geloof niet groot te achten is (magni-ficare). Zonde is waarlijk zonde, of u die vóór het gaan kennen van Christus of daarna gedaan hebt. En God haat de zonde. Ja alle zonde is, wat de inhoud van de daad betreft, dodelijk. Dat ze voor de gelovigen niet dodelijk is, is aan de verzoener Christus te danken, Die de zonde door Zijn dood geboet heeft. Voor degene die niet in Christus gelooft, zijn niet alleen alle zonden dodelijk, maar ook zijn goede werken zijn zonde, naar het woord van Romeinen 14:23: 'Al wat uit het geloof niet is, dat is zonde.' Daarom verkeren de sofisten in een verderfelijke dwaling, die de zonden onderscheiden naar de inhoud van de daad en niet naar de persoon. Wie gelooft heeft dezelfde en even grote zonde als de ongelovige. Maar de gelovige wordt ze kwijtgescholden, de ongelovige blijft ze aangerekend. Voor de een is ze vergefelijk, voor de ander is ze dodelijk, niet omdat er een onderscheid is tussen de zonden, niet dat de zonde van de gelovige kleiner is en de zonde van de ongelovige groter zou zijn, maar om het onderscheid van de persoon. De gelovige weet, dat zijn zonde hem om Christus' wil, Die ze door Zijn dood geboet heeft, kwijtgescholden is. Daarom, ofschoon hij zonde heeft en zondigt, blijft hij toch een vrome. Daarentegen blijft de ongelovige, die zondigt, een zondaar. En dat is de ware wijsheid en vertroosting van de vromen, dat zij, ofschoon zij wel zonde hebben en doen, toch weten dat die hun wegens het geloof in Christus niet toegerekend wordt. (...)

5:18 *Maar indien gij door de Geest geleid wordt, zo zijt gij niet onder de wet.*

Paulus kan zijn leer over het geloof niet vergeten, hij herhaalt ze en scherpt ze zijn lezers voortdurend in als hij het over de goede werken heeft. Hier zou iemand kunnen tegenwerpen: hoe kan dat toch, dat wij niet onder de wet zijn? Je hebt ons toch geleerd, Paulus, dat wij leven in het vlees dat tegen de Geest in opstand is, dat strijdt, ons kwelt en ons gevangen neemt. En wij gevoelen de zonde toch echt en kunnen ons niet van haar losmaken, zodat wij haar niet zouden gevoelen, hoe graag wij ook zouden willen. Dat is toch echt wel onder de wet zijn. Waarom zeg je dan, Paulus, dat we niet onder de wet zijn? Paulus antwoordt: laten jullie je hierdoor niet in de war brengen, maar let er alleen op, dat jullie je door de Geest laten leiden, dat jullie dus blijven willen het vlees te weerstaan en de begeerten ervan niet te volbrengen (dat is de betekenis van het zich door de Geest laten leiden en aandrijven), dan zijn jullie niet onder de wet. Zo zegt Paulus in Romeinen 7:26 van zichzelf: 'In de Geest dien ik de wet Gods', d.w.z. door de Geest sta ik niet in dienst van de zonde, 'maar in het vlees dien ik de wet der zonde.' De vromen zijn dus niet onder de wet, juist door de Heilige Geest, de wet kan hen niet aanklagen en het doodvonnis over hen vellen, ook als zijzelf de zonde gevoelen en erkennen zondaar te zijn, want aan de wet is het recht van spreken ontnomen door Christus, 'Die onder de wet gesteld is, opdat Hij hen, die onder de wet waren, verlossen zou' (Galaten 4:4 e.v.). Daarom waagt de wet het niet, datgene dat toch echt wel zonde tegen de wet is, bij de vromen ook als zonde aan te klagen. (...)

De aangevochtene moet het zich ook niet aantrekken, dat de duivel de zonden zo meesterlijk groot en zwaar kan maken, dat een mens in zijn strijd al spoedig denkt het onderspit te moeten delven tegen de prikkel van het kwaad en niets anders meer voelt dan de toorn van God en de wanhoop. Dan moet hij niet alleen op zijn gevoel afgaan, maar naar het woord van Paulus luisteren: 'Indien gij door de Geest geleid wordt, zo zijt gij niet onder de wet.' Als hij dit woord in een vast geloof vasthoudt,

heeft hij de grootst mogelijke bescherming, waarmee hij 'alle vurige pijlen kan uitblussen' (Eféze 6:16), waarmee die booswicht hem probeert te treffen. (...) Maar als wij dat woord uit het oog verliezen, dan is er geen raad en geen hulp. Ik spreek uit ervaring. Ik heb verschillende en vele verzoeken ondervonden en daaronder heel zware; maar zodra ik greep naar een woord uit de Schrift en mij daaraan vasthield als aan een heilig anker, verminderde terstond de kookhitte van de verzoeken; zonder het Woord had ik die onmogelijk, ook maar voor een korte tijd, kunnen doorstaan, laat staan overwinnen.

Alles bijeengenomen leert Paulus in deze uiteenzetting over de strijd tussen het vlees en de geest, dat de verzoenden of heiligen niet datgene kunnen volbrengen wat de geest wil. De geest zou namelijk geheel rein willen zijn, maar het vlees, dat met hem verbonden is, laat het niet toe. Nochtans zijn ze gered en worden ze gered door de vergeving der zonden die in Christus is. Verder, omdat zij ook wandelen onder de leiding van de Heilige Geest, zijn ze niet onder de wet, d.w.z. de wet kan ze niet aanklagen en geen schrik aanjagen, enz. of, als zij het toch probeert, dan kan zij hen toch niet tot wanhoop brengen.

5:19 *De werken des vleses nu zijn openbaar; welke zijn ...*

Deze tekst is niet ongelijk aan het woord van Christus: 'Aan hun vruchten zult gij ze kennen. Leest men ook een druif van doornen, of vijgen van distelen? Alzo iedere goede boom brengt voort goede vruchten en een kwade boom brengt voort kwade vruchten', enz. (Mattheüs 7:16 e.v.). Paulus zegt hier hetzelfde als Christus, dat namelijk de vruchten er voldoende getuigenis van geven of de bomen goed of slecht zijn, of de mensen zich door de Geest of door het vlees laten leiden. Het is, alsof hij wil de zeggen: opdat niemand van jullie zal kunnen voorwenden, dat hij niet begrijpt wat ik hier uitleg over de strijd tussen het vlees en de Geest, zal ik jullie eerst de werken van het vlees voor ogen stellen, die in meerderheid ook aan de goddelozen bekend zijn, en vervolgens de vruchten van de Geest. Dat doet Paulus, omdat er onder de Galaten veel huichelaars waren (zoals ook wij die tegenwoordig onder ons hebben), die voorgaven vroom te zijn en over de Heilige Geest roemden, en wat hun woorden betrof, zeer wel op de hoogte waren van de leer van het godvruchtig leven, maar die niet naar de Geest wandelden maar naar het vlees en volbrachten de werken daarvan. Daarom overtuigt Paulus hen hiermede in het openbaar, dat zij niet de mensen zijn voor wie zij zich hebben uitgegeven. En opdat ze zijn vermaningen niet in de wind zouden slaan, haalt hij tegenover hen de verschrikkelijke uitspraak aan, dat zij geen erfgenamen van het Koninkrijk Gods zullen zijn; hij wil dat zij dat te rechter tijd bedenken en zich beteren.

Het is niet te verwonderen, dat ook onder de vromen iedere leeftijdsfase bijzondere verzoeken kent; zo worden jonge mensen door vleselijke lusten verzocht, mannen en vrouwen worden in hun beste jaren verzocht door zucht naar eer en ijdele roem, oude mensen worden het meest aangevochten door geldzucht. Zoals ik eerder zei, er is geen heilige geweest, die in zijn leven niet dikwijls door het vlees tot ongeduld, tot toorn, enz. geprikkeld is. Als Paulus daarom hier over de heiligen spreekt, zegt hij dat het vlees in hen begeert tegen de Geest, enz. De lusten en worstelingen van het vlees zullen daarom niet ontbreken, maar ze zijn voor degenen die ze voelen daarom nog niet schadelijk. Men moet over deze dingen zo oordelen: één ding is het, door het vlees onrustig gemaakt te worden en zijn begeerten niet verder te kunnen verdragen en in de Geest te wandelen en weerstand te bieden, enz.; een ander ding is het, de wil van het vlees te doen en zijn werken in gerustheid te volbrengen, zich

daarin te bewegen en toch tegelijkertijd zich vroom voor te doen, zich te beroemen op de Heilige Geest, enz. De eersten troost Paulus door te zeggen, dat zij door de Heilige Geest geleid worden en niet onder de wet zijn; de anderen dreigt hij met de eeuwige ondergang.

Maar soms gebeurt het ook dat de heiligen vallen en de begeerten van het vlees volbrengen. Zo was de echtbreuk van David een diepe en verschrikkelijke val. (...) Ook Petrus is verschrikkelijk gevallen toen hij Christus verloochende. Maar hoe groot die zonden ook zijn, ze zijn toch niet opzettelijk gedaan, maar uit zwakheid. Als de daders dan vermaand worden, volharden zij niet eigenzinnig in hun zonden, maar hebben berouw, enz. (...)

De sofisten en monniken hadden van de heiligen een voorstelling, als waren zij ongevoelig als stokken en blokken, vrij van alle hartstochten. (...) En door deze dwaze en goddeloze overtuiging, die uit onbekendheid met de paulinische leer is voortgekomen, hebben de sofisten en zichzelf en ontelbaar vele anderen tot wanhoop gebracht. (...)

Wij belijden dus heel terecht in de geloofsbelijdenis, dat wij een heilige Kerk geloven. Zij is namelijk onzichtbaar, woont in de Geest, op een 'ontoegankelijke' (1 Timothéüs 6:16) plaats; daarom kan haar heiligheid niet gezien worden. God heeft haar zo verborgen en met zwakheden, zonde en dwalingen, met alle vormen van kruis en aanstoot overgoten, dat zij zich niet op zintuiglijke wijze kan openbaren. Wie dat niet weten en de zwakheden, zonden, enz. zien aan degenen die gedoopt zijn, het Woord hebben en geloven, worden terstond boos en oordelen dat zulke mensen niet tot de kerk behoren. En dan dromen zij zich een kerk, die uit kluizenaars en monniken bestaat, die echter God alleen met de lippen dienen en Hem vergeefs eren, daar zij niet het Woord van God, maar de leer en de geboden van mensen onderwijzen. Maar omdat ze zelfgekozen en vreemdsoortige werken verrichten, die door het verstand hoog worden geprezen en bewonderd, oordeelt men dat zij de heiligen en de kerk zijn. Zij veranderen het geloofsartikel: ik geloof een heilige Kerk, enz. en in plaats van de woorden 'ik geloof' zetten ze 'ik zie'. Hier gaat het om een gerechtigheid, die op een menselijk fundament rust, om een heiligheid, die op eigen werken gevestigd is, in werkelijkheid gaat het daarbij om geestelijk vergif, dat de ogen en het verstand van de mensen vertroebelt, zodat ze van de kennis der ware heiligheid weggevoerd worden.

Over de Kerk onderwijzen wij dit: *zij is zonder vlek of rimpel, zij is heilig, maar dat wel door het geloof in Jezus Christus*; in het leven maakt zij dat waar door zich van de begeerten van het vlees te onthouden en door de vruchten van de Geest voort te brengen, maar de Kerk is nog niet in die zin heilig, dat zij reeds van alle kwade begeerten bevrijd en verlost zou zijn, nog is zij niet van alle goddeloze meningen en dwalingen gereinigd. Te allen tijde belijdt de Kerk haar zonden en bidt: 'Vergeef ons onze schulden' (Mattheüs 6:12) en vooral, de Kerk gelooft vergeving van zonden. Want alle heiligen zondigen, ook vallen ze en dwalen ze, maar uit onwetendheid. Zij zouden het liefst Christus niet willen verloochenen, niet het Evangelie verliezen, niet hun doop tegenspreken, enz. En zo hebben zij dan vergeving van de zonden en als zij uit onwetendheid ook dwalen in de leer, wordt hun dat vergeven, omdat zij tenslotte hun dwaling inzien en alleen steunen op de waarheid en de genade van God in Christus, zoals Hiëronymus, Gregorius, Bernardus en anderen gedaan hebben. Dus de werken van het vlees willen de christenen graag vermijden, de begeerten ervan kunnen zij niet vermijden. (...)

5:19 ... *overspel, hoereri, onreinheid, ontuchtigheid.*

5:20 *Afgoderi, venijngeving, vijandschappen, twisten, afgunstigheden, toorn, gekijf, tweedracht, ketterijen.*

Paulus geeft geen beoordeling van alle werken van het vlees, in plaats van die talloze noemt hij er maar enkele. Hij begint met de zonde van de vleselijke lust. Maar de vleselijke lust is niet het enige werk van het vlees, zoals de pausgezinden gedacht hebben (die het huwelijk - zo kuis zijn deze mensen - als een werk van het vlees aangeduid hebben, ofschoon God de Schepper ervan is en ofschoon zij zelf het huwelijk tot de sacramenten gerekend hebben!). Paulus rekent tot de werken van het vlees ook de afgodendienst, enz., zoals wij hiervoor al enkele keren uiteengezet hebben. Daarom geeft ook deze tekst duidelijk genoeg aan wat Paulus onder vlees verstaat. De hier gebruikte uitdrukkingen zijn te bekend, dan dat ze een breedvoerige uitlegging van node zouden hebben. (...)

Afgoderi ...

De allerhoogste godsdienstige oefeningen, de vurigste daden van toewijding van degenen die God zonder Gods Woord en gebod eren, het is allemaal afgodendienst. Zoals het immers in het pausdom voor een zeer geestelijke daad gehouden werd, als de monniken in hun cellen zaten en over God en Zijn werken mediteerden of als zij ontbrand in hoogste toewijding, hun knieën bogen, baden en hemelse dingen aanschouwden met zo'n verrukking, dat zij, door vreugde overweldigd, tranen vergoten. Dan was er geen gedachte aan vrouwen of aan welk ander schepsel dan ook, dan ging het alleen om de Schepper en Zijn wonderbare werken. En toch is deze geestelijke zaak - het verstand zal het die naam geven - volgens Paulus een werk van het vlees. En iedere soortgelijke godsdienstige oefening, die God eert zonder het Woord of het bevel van God, is afgodendienst. En hoe heiliger en geestelijker die voor de uiterlijke schijn is, des te verderfelijker en pestilentieër is ze, want ze verwijdert de mensen van het geloof in Christus en bewerkt dat zij zich op eigen krachten, werken en gerechtigheden verlaten. Dat doen vandaag de dag de wederdopers, ofschoon ze dagelijks meer het masker laten vallen en laten zien dat ze van de duivel bezeten, opstandige en bloeddorstige mensen zijn (...)

Hiervoor zei ik, dat de werken van het vlees openbaar zijn, dat dus overspel, hoereri en dergelijke aan niemand uitgelegd behoeven te worden. Maar de afgodendienst is zo luisterrijk en zo geestelijk, dat maar weinigen en eigenlijk alleen degenen die in Christus geloven, hem herkennen. Want een kartuizer die kuis leeft, vast, bidt, zijn brevier leest, offert, enz., is er zo ver van verwijderd te geloven dat hij een afgodendienaar is of een werk des vleses volbrengt, dat hij er zelfs diep van overtuigd is dat hij door de Heilige Geest wordt geleid en gedreven, dat hij in de Geest wandelt, dat hij louter geestelijke dingen denkt, spreekt en doet en God een zeer welgevallige dienst bewijst. Niemand zal tegenwoordig de pausgezinden en hun antichrist ervan kunnen overtuigen, dat de privé-mis volstrekt godslasterlijk is en een afgodendienst, zo verschrikkelijk, dat er in de door de apostelen gestichte kerk geen vergelijkbare soort kerkdienst bestaan heeft. Ze zijn immers blind en verstokt, daarom oordelen zij ave rechts over God en de Goddelijke dingen, houden hun afgodendienst voor de ware en volmaakte eredienst en daartegenover houden ze het geloof voor afgodendienst, enz. Wij, die in Christus geloven en Zijn gezindheid hebben 'beoordelen alle dingen' - op waarachtige wijze en voor God - 'en kunnen door niemand veroordeeld worden' (1 Korinthe 2:15).

Uit deze woorden blijkt duidelijk, dat Paulus vleselijk noemt, wat er in de mens is, daarmee vat hij alle drie vermogens der ziel samen, dus de begeerlijke wil, de driftige wil en het verstand. De werken van de begeerlijke wil zijn: overspel, hoererij, enz., die van de driftige wil zijn: twist, tweedracht, moord, enz., de werken van het verstand of het intellect zijn: dwalingen, verkeerde godsdienstige opvattingen of vormen van eredienst, bijgeloof, afgodendienst, ketterijen, dus afsplinteringen van de kerk, enz. Het is hard nodig, hier een duidelijk inzicht te hebben, omdat het woord 'vlees' in het hele pausdom zo verduisterd is, dat men daaronder niets anders verstaat dan de bijslaap of het botvieren van de vleselijke lusten. (...)

... *venijngeving (toverij)* ...

(...) Paulus rekent tot de werken van het vlees ook toverij; iedereen weet dat dát geen werk van de vleselijke lust is, maar een misbruik of een nabootsen in de afgodendienst. Want de toverkunst (magie) maakt gemene zaak met de demonen, het bijgeloof of de afgodendienst doet dat met God, niet met de ware weliswaar, maar met een verzonnen god. Daarom is de afgodendienst werkelijk geestelijke toverij. Want zoals de heksen vee en mensen betoveren, zo willen de afgodendienaars, dat zijn alle werkheiligen, God betoveren, dat Hij zo zal zijn als zij in hun gedachten van Hem maken; Hij moet hen rechtvaardigen, niet uit louter genade en door het geloof in Christus, nee, Hij moet hun eredienst, hun zelfgekozen werken aanzien en hun daarom gerechtigheid en eeuwig leven geven. Maar zij betoveren in werkelijkheid zichzelf en niet God, want als zij in deze goddeloze mening over God volharden, sterven zij in de afgodendienst en worden zij verdoemd. (...)

... *ketterijen (sekten)*.

Sekten noemt Paulus niet alleen die politieke scheuringen, die tussen burgers of overheidspersonen ontstaan, als de een de ander niet acht, als namelijk de een, vertrouwend op zijn macht of de gunst van het volk, zich boven de ander verheft, hem veracht en zich openlijk tegen hem keert; noodzakelijkerwijs wordt dan de eenheid verscheurd en komen er partijschappen, verwarring, ja ontbinding van de samenleving van, enz. Maar hier gaat het over die sekten, die niet op economisch of politiek gebied ontstaan door lichamelijke of wereldse oorzaken, maar in de kerk, wegens de leer, wegens het geloof en de werken. Er zijn altijd al ketterijen in de kerk opgekomen, zoals hiervoor al vaak werd uiteengezet, maar de paus is de ware aarts- en hoofdketter en het hoofd van alle ketterijen. Want hij heeft de wereld met ontelbare sekten vervuld, als met een zondvloed. Er is geen monnik, die één van zin met de ander leven kan, want zij meten de heiligheid af aan de moeilijkheidsgraad van de orden. De kartuizer wil heiliger zijn dan de franciscaner, enz. Daarom is er in de pauselijke kerk geen eenheid des geestes, geen harmonie der harten, maar grote onenigheid. Daar is niet de ene en dezelfde leer, hetzelfde geloof, dezelfde godsdienstige praktijk, eredienst en gezindheid, maar alles loopt volkomen uiteen. Daarentegen is bij de christenen alles één en gemeenschappelijk, het Woord, het geloof, de eredienst, de devoties, de sacramenten, Christus, God, het hart, de gezindheid, de ziel, de wil. En deze geestelijke eenheid staat de verscheidenheid van standen en omstandigheden in de uiterlijke wandel niet in de weg, zoals hiervoor al enige keren is aangegeven. En degenen die deze eenheid des geestes hebben, hebben een goed oordeel over alle sekten, welke verder niemand begrijpt. Dat heeft vast geen enkele theoloog in het pausdom begrepen, dat Paulus op deze plaats alle vormen van eredienst en devotie, de matigheid en de (naar de uiterlijke schijn) eerbare wandel en het heilige leven van alle pausgezinden en sektariërs verdoemt; zij

dachten dat hij sprak over de grove afgodendienst en de ketterijen van de volkeren, die zonneklaar de Naam van Christus lasteren, enz.

5:21 *Nijd, moord, dronkenschappen, brasserijen en dergelijke; van dewelke ik u tevoren zeg, gelijk ik ook tevoren gezegd heb, dat die zulke dingen doen, het Koninkrijk Gods niet zullen beërven.*

... *brasserijen (zuipen en vreten) ...*

Paulus zegt niet dat eten en drinken werken des vleses zijn, hij spreekt over vreten en zuipen en dat zijn tegenwoordig overal de allergemeenste ondeugden. Wie aan zulk zwelgen, dat het dierlijke overtreft, verslaafd zijn, moeten weten dat zij niet geestelijk zijn, zoals zij met alle geweld roemen; zij geven toe aan het vlees en volbrengen de werken daarvan; hier horen zij het verschrikkelijke vonnis, dat zij het Koninkrijk Gods niet zullen beërven. (...)

... *en dergelijke ...*

Het is immers onmogelijk alle werken van het vlees op te noemen.

... van dewelke ik u te voren zeg, gelijk ik ook te voren gezegd heb, dat die zulke dingen doen, het Koninkrijk Gods niet zullen beërven.

Dat is een heel hard woord en toch hoogst noodzakelijk jegens de valse christenen en zelfverzekerde huichelaars, die zich op het Evangelie van het geloof en de Geest beroemen en heel gerust de werken van het vlees doen. (...) Paulus schrijft deze harde woorden neer, om te bereiken dat misschien enigen van hen zich laten verschrikken en dan door de Heilige Geest tegen de werken van het vlees gaan strijden, opdat zijn woorden geen werkelijkheid worden.

5:22 *Maar de vrucht des Geestes is liefde, blijdschap, vrede, lankmoedigheid, goedertierenheid, goedheid, geloof, zachtmoedigheid, matigheid.*

Paulus spreekt niet over 'de werken des Geestes' zoals hij spreekt over 'de werken des vleses', nee, hij siert deze christelijke deugden met een hoger waardigheid en hij noemt ze 'vruchten des Geestes'. Zij zijn immers zeer nuttig en brengen vrucht voort, want wie daarmee begiftigd zijn, geven God de eer en lokken met deze vruchten anderen tot de leer en het geloof in Christus.

... *liefde ...*

Het zou genoeg geweest zijn alleen de liefde te noemen, want in de andere vruchten van de Geest neemt zij alleen maar een andere gestalte aan. Daarom deelt Paulus haar in 1 Korinthe 13 alle vruchten toe, die door de Heilige Geest geschieden. Hij zegt daar: 'De liefde is geduldig, vriendelijk', enz. (1 Korinthe 13:4). Toch heeft Paulus haar ook vooral onder de vruchten van de Geest willen tellen en op de eerste plaats willen zetten, om de christenen te vermanen, elkaar vooral lief te hebben, elkaar door de liefde met eerbied te dienen en de ander uitnemender te achten dan zichzelf en dat alles om de wil van Christus en van de Heilige Geest, Die in de christenen woont, en om het Woord, om de doop en de andere goddelijke gaven die de christenen hebben.

... *blijdschap, ...*

Daarover gaat het gesprek van bruidegom en bruid, d.w.z. over de liefelijke gedachten van Christus, de heilzame vermaningen, de vrolijke liederen, lofprijzingen, dankzeggingen, waarmee de vromen onderling elkaar vermanen,

oefenen en verblijden. God is een vijand van de droefheid des geestes, Hij haat droevige leer, droevige gedachten en woorden en bemint de blijdschap. Hij is niet gekomen om bedroefd te maken, maar om blij te maken. Daarom vermanen, ja gebieden overal de profeten, de apostelen en Christus Zelf, dat wij ons moeten verheugen en dat wij moeten juichen. Zacharia 9:9: 'Verheug u zeer, gij dochter Sions, juich gij dochter Jeruzalems, zie uw Koning komt tot u!' En in de Psalmen staat dikwijls: 'Verblijdt u in de HEERE!~ (Psalm 32:11) Paulus zegt in Filippenzen 4:4: 'Verblijdt u in de Heere te allen tijd' en Christus zegt in Lukas 10:20: 'Maar verblijdt u veel meer, dat uw namen geschreven zijn in de hemelen.' Waar deze vreugde is, niet des vleses maar des Geestes, daar verblijdt het hart zich innerlijk door het geloof, omdat het stevig eraan vasthoudt, dat Hij onze Heiland en Hogepriester is; het hart geeft deze blijdschap te kennen door woorden en gedragingen. Ook verheugen zich de vromen als het Evangelie verbreid wordt en velen toetreden tot het geloof en zo het rijk van Christus uitgebreid wordt.

... *vrede* ...

Met God en niet met de mensen, zodat christenen zachtmoedig en stil zijn, de twist en de haat tegen elkaar nalaten, elkanders lasten geduldig dragen, want zonder geduld kan de vrede niet duurzaam zijn. Daarom zet Paulus het geduld direct op de eerstvolgende plaats.

... *lankmoedigheid (geduld)* ...

Ik denk dat het de duurzame en volhardende aard van het geduld is, die het mogelijk maakt dat een mens niet alleen moeilijkheden, kwaad, allerlei onrecht, enz. te dragen heeft, maar met een lange adem ook verbetering verwacht van hen die hem leed aangedaan hebben. Als de duivel de aangevochtenen niet met geweld kan overwinnen, dan probeert hij het door lang aanhoudende verzoeken, want hij weet goed dat wij zwakke aardenvaten zijn, die hevige en lang aanhoudende slagen en stoten niet verduren kunnen. Daarom overwint hij er velen door zijn aanhoudend doorgaan. Om deze standvastigheid van de duivel te weerstaan, is de lange adem nodig, waarmee wij niet alleen geduldig de verbetering verwachten van hen die ons geweld aandoen, maar ook het einde van de aanvechting, die de duivel tegen ons veroorzaakt.

... *goedertierenheid (vriendelijkheid)* ...

Dat is dienstvaardigheid en zachtheid in de zeden en in het gehele leven. De christenen moeten geen ruwe en onaangename mensen zijn, zij behoren zacht, menselijk, aanspreekbaar en beminnelijk te zijn, dus mensen, met wie anderen graag omgaan; zij behoren de vergissingen van anderen te bedekken of tenminste ten goede uit te leggen, zij moeten voor anderen graag opzij gaan, zonderlinge mensen verdragen, enz. Zoals de heidenen gezegd hebben: al kent gij de gebreken en onhebbelijkheden van een goede vriend, daarom moet gij niet kwaad op hem zijn. Z6 is Christus geweest, zoals in het hele Evangelie te zien is. Van Petrus lezen we, dat hij geweend heeft telkens als hij dacht aan de liefelijkheid van Christus, welke Deze in de dagelijkse omgang bewees. De vriendelijkheid is één van de grootste deugden en noodzakelijk in alle omstandigheden van het leven.

... *goedheid* ...

Gaarne het gebrek van anderen verhelpen door schenkingen, leningen, enz.

... *geloof* ...

Als Paulus hier het geloof tot de vruchten van de Geest rekent, is het duidelijk, dat hij niet het geloof in Christus bedoelt, maar het geloof, waarmee de ene mens de andere trouw en rechtvaardig behandelt, zonder valsheid en zonder bedrog. Zoals in 1 Korinthe 13:7 staat: 'De liefde gelooft alle dingen.' Wie met dit geloof is toegerust, is geen achterdochtig mens, maar zonder valsheid en met een eerlijk en oprecht hart; al wordt hij ook bedrogen of ervaart hij iets anders dan hij gelooft, dan is hij toch zo zachtmoedig, dat hij de teleurstellingen aan niemand, ook niet aan zichzelf toerekent. Kortom: hij gelooft iedereen, maar vertrouwt op niemand (want dat vertrouwen komt alleen God toe).

Aan de andere kant: de mensen die deze deugd niet hebben, zijn wantrouwend, lastig, mismoedig, vol gif en gal. Zij geloven niemand dan zichzelf, zij kunnen niets verdragen, gaan voor niemand opzij, zij bevitten en verdraaien wat ze zien en horen, en zij scheiden zich af van allen die niet van hun partij zijn. Als het zo gaat, dan is het onmogelijk dat onder mensen liefde, vriendschap, eensgezindheid en vrede bestaan. Maar als die er niet meer zijn, is dit tegenwoordige leven niets anders dan elkaar bijten en vereten. Maar de liefde gelooft alle dingen en wordt dikwijls teleurgesteld. En daaraan doet ze goed, want het is beter met een beetje schade teleurgesteld te worden, dan dat alle vriendschap en eendracht onder de mensen verloren gaat. Geloof is dus dat de een de ander vertrouwen schenkt in de zaken die tot het tegenwoordige leven behoren. Wat zou ons tegenwoordige leven namelijk zijn als men elkaar niet meer zou vertrouwen?

... zachtmoedigheid ...

Dat is de deugd van iemand die niet gemakkelijk driftig wordt.

... matigheid.

Dat is de nuchterheid, het maat houden of de matigheid in alle omstandigheden van het leven. Deze deugd stelt Paulus hier tegenover alle werken van het vlees. Hij wil dus dat de christenen kuis en nuchter leven, d.w.z. dat zij geen echtbrekers, hoereerders en wellustige mensen zijn. En als zij de kuisheid niet kunnen volhouden, dan moeten zij maar trouwen. Verder wil Paulus dat christenen niet twistziek, kijfachtig, enz. zullen zijn, dat zij zich niet aan dronkenschap en brasserie overgeven, maar zich van al deze dingen zullen onthouden. Dat alles is in het woord kuisheid of matigheid begrepen. Hiëronymus legt deze woorden zo uit, alsof het hier alleen over de maagdelijkheid zou gaan, alsof gehuwden niet kuis zouden kunnen zijn of alsof de apostel deze woorden aan maagden geschreven zou hebben. Het is toch duidelijk, dat Paulus in Titus 1:8 en in Titus 2:4 de opzieners en de jonge vrouwen, die beide gehuwd waren, vermaant dat zij een kuis en rein leven moeten leiden.

5:23 Tegen de zodanigen is de wet niet.

De wet is er, maar zij is niet tegen deze vruchten van de Geest. Zo staat er in 1 Timothéüs 1:9: 'Aan de rechtvaardigen is geen wet gegeven.' De rechtvaardige leeft zo, dat hij geen wet die hem moet vermanen, aanzetten en dwingen, nodig heeft. Zonder enige dwang van de wet doet hij vrijwillig en meer dan wat de wet eist. Daarom kan de wet zulke mensen niet aanklagen, schuldig verklaren en hun geweten verwarren; natuurlijk probeert de wet dat wel, maar Christus, Die in het geloof wordt aangegrepen, verdrijft de wet met haar verschrikkingen en dreigingen. Zo heeft de wet voor hen heel eenvoudig afgedaan, allereerst in de geest, dan ook in de werken. Zij heeft geen recht om aan te klagen, want de christenen doen immers vrijwillig wat de wet eist, zo al niet volmaakt in heilige werken, dan toch in de kracht van de vergeving der zonden door het geloof. En zo volbrengt de christen de wet innerlijk,

door het geloof, want Christus is de vervulling van de wet tot gerechtigheid voor een ieder die gelooft; uiterlijk vervult hij de wet door de werken en de vergeving van de zonden. Maar de wet klaagt aan degenen, die de werken en de driften van het vlees volbrengen, zowel in haar burgerlijke als ook in haar eigenlijke theologische toepassing en verdoemt hen.

5:24 *Maar die van Christus zijn, hebben het vlees gekruist met de bewegingen en begeerlijkheden.* (Vulgata: kruisigen hun vlees, enz.)

Dit gehele gedeelte, dat over de werken gaat, laat zien dat de waarachtige gelovigen geen huichelaars zijn; daarom moet niemand zichzelf bedriegen. Paulus zegt: die bij Christus horen, kruisigen hun vlees met zijn zwakheden en gebreken. De heiligen die hun verdorven vlees nog niet volkomen afgelegd hebben, zijn geneigd tot zondigen, vrezen en beminnen God niet genoeg. Verder worden zij aangezet tot toorn, tot nijd en ongeduld, tot onkuisheid en dergelijke lusten, die zij echter toch niet volbrengen, omdat, zoals Paulus hier zegt, zij het vlees kruisigen met de bewegingen en begeerlijkheden. Dat gebeurt, als zij niet alleen door vasten en andere oefeningen de begeerlijkheid van het vlees afzwakken, maar als zij, zoals Paulus hiervoor gezegd heeft in vers 16, in de Geest wandelen; d.w.z. als zij vermaand zijn door Goddelijke dreigementen want God bedreigt de zonde met strenge straffen - dan laten zij zich afschrikken van de zonden: als zij verder zich laten leiden door het Woord, het geloof en het gebed, dan gehoorzamen zij niet aan de begeerten van het vlees. Als de christenen zo het vlees weerstaan, nagelen zij het vlees met zijn drijven en begeren aan het kruis, zodat het vlees niet volbrengen kan wat het wil, daar het met handen en voeten gebonden en aan het kruis gehecht is, ofschoon het vlees nog levend is en zich nog roert. De vromen kruisigen dus hun vlees, zolang zij hier leven, d.w.z. zij voelen wel de begeerten ervan, maar geven er niet aan toe. Aangedaan hebbende de wapenrusting Gods, met 'geloof, hoop en het zwaard des Geestes' (Eféze 6:16 e.v.), strijden zij tegen het vlees en met deze drie, als waren het spijkers, hechten zij het vlees aan het kruis, zodat het, al is het met tegenzin, toch aan de Geest onderworpen moet zijn. Als zij dan sterven, leggen zij het vlees volledig af en na de opstanding zullen zij een vlees hebben, dat geheel rein zal zijn van alle lusten en begeerten.

5:25 *Indien wij door den Geest leven, zo laat ons ook door den Geest wandelen.*

Paulus heeft hiervoor bij de werken van het vlees uitdrukkelijk ook de ketterijen en de afgunst gezet, hij heeft gezegd dat degenen die zulke dingen doen en aanstichten 'het Koninkrijk Gods niet zullen beërven' (Galaten 5:21). Nu is het alsof hij dat vergeten zou zijn en spreekt hij nogmaals harde woorden jegens degenen, die onderling kwaad en afgunstig zijn. Waarom is dat? Was éénmaal niet genoeg? Paulus doet dat weloverwogen, omdat hij definitief wil afrekenen met de ergste zonde, de 'ijdele eer'. Want die is de schuld van de verwarring in de gemeenten van Galatië, ja die zonde heeft altijd in de christelijke kerk heel veel onheil aangericht. Daarom beveelt Paulus in Titus 1:7 en 8 dat geen 'hoogmoedige opziener' aangesteld zal worden, die in zijn leer en ambtsbevoegdheid zichzelf behaagt. Want hoogmoed is de moeder van alle ketterij, zoals Augustinus terecht zegt, ja hier is de bron van alle zonde en bederf, zoals de bijbelse en de profane geschiedenis getuigen. (...)

Als deze pest de kerk of het geestelijk rijk binnenkomt, is het niet te zeggen hoeveel schade ze aanricht, want in de kerk maakt men geen ruzie over opvoeding, verstand, schoonheid, rijkdom, koninkrijken, keizerrijk, enz., maar daar gaat het om de zaligheid en het leven of om het verderf en de eeuwige dood. Daarom de zeer ernstige waarschuwing van de apostel tegen deze zonde aan het adres van degenen

die in het ambt van het Woord staan: 'Indien wij door de Geest leven, enz.' Paulus wil zeggen: als het waar is dat wij door de Geest leven, laat ons dan ook ordelijk onze weg gaan en in de Geest wandelen. Want waar de Geest is, vernieuwt Hij de mensen, doet in hen nieuwe bewogenheid geboren worden, enz.; van eierzuchtige, driftige, jaloerse mensen maakt Hij nederige, zachtmoedige, geduldige mensen die kunnen liefhebben. Zulke mensen zoeken dan niet hun eigen eer, maar Gods eer, zij dagen elkaar niet uit, zijn niet afgunstig, maar gaan voor anderen opzij en stellen er een eer in gediensig te zijn. (...)

Maar zoals er niets verderfelijkers is in de kerk, zo is er ook niets meer verbreed dan deze afschuwelijke zonde. Want wanneer God zijn arbeiders uitzendt in de oogst, dan wekt ook de duivel weldra zijn dienaars, die in niets geringer geacht willen zijn dan degenen die volgens de regel geroepen zijn. Dan rijst er al spoedig tweedracht, de goddelozen willen geen strobreed voor de vromen wijken, ja ze dromen dat ze ver boven hen verheven zijn in verstand, geleerdheid, vroomheid en geest; des te minder mogen dan zeker de vromen voor de goddelozen opzij gaan, opdat de leer van het geloof niet in gevaar komt. (...)

Daarbij willen degenen die begerig zijn naar 'ijdele eer', onder geen enkele omstandigheid op zulke mensen lijken. Daarom zweren zij, dat zij niets anders zoeken dan de eer van God en het heil der zielen. Toch zijn ze zeer begerig naar ijdele eer en zij doen alles, opdat zij bij de mensen boven anderen achting en lof oogsten. Kortom: zij houden de vroomheid voor een verdienste en de dienst des Woords voor een mogelijkheid om beroemd te worden; daar kan echter alleen maar tweedracht en sektarisme van komen. (...)

Maar Paulus valt niet alleen die valse apostelen aan, die in zijn eigen tijd de gemeenten in verwarring brachten, hij heeft in de Geest voorzien dat er tot aan het einde van de wereld talloze van zulke mensen zullen zijn, die met die zeer verderfelijke zonde behept zonder roeping de kerk zouden binnendringen. Zij zouden zich beroemen op de Heilige Geest en op het hemelse onderwijs en onder dit voorwendsel de ware leer van het geloof omverwerpen. Enkele van die mensen hebben wij in onze tijd meegemaakt, die zich zonder roeping in het rijk des Geestes, d.w.z. in de dienst des Woords, ingedrongen hebben; een tijdlang deden zij het voorkomen alsof zij hetzelfde wilden onderwijzen als wij. Deze huichelarij bracht hun de naam en de faam, dat zij leraars van het Evangelie zouden zijn, die leven in de Geest en in gehoorzaamheid hun weg gaan. Zodra zij echter door hun mooipraterij de harten van het volk gewonnen hadden, zijn ze, toen ze hun kans schoon zagen, van de rechte weg afgeweken en zijn begonnen iets nieuws te onderwijzen, opdat ze op deze manier beroemd zouden worden en het volk van hen zou zeggen dat zij als eer sten de dwalingen in de kerk aangewezen, de misbruiken afgeschafte en gecorrigeerd zouden hebben, ja dat zij het pausdom omvergeworpen en een nieuwe heerlijke leer gevonden zouden hebben en dus terecht boven de evangelische leraars de voorkeur zouden verdienen. Omdat de roem van deze mannen niet in God, maar op het zelfgetuigenis van de mensen gegrondvest was, kon die roem niet vast en duurzaam zijn, maar volgens de profetie van Paulus is er verwarring ontstaan en 'hun einde is het verderf' (Filippenzen 3:19). 'De goddelozen zullen niet bestaan in het gericht, maar zijn als het kaf, dat de wind wegdrijft' (Psalm 1:4 en 5). Datzelfde gericht wacht ook allen, die in de leer van het Evangelie het hunne zoeken, niet dat wat van Jezus Christus is.

Want daarvoor is het Evangelie niet overgeleverd, dat wij onze lof en onze eer zoeken, zodat het volk ons, de dienaren ervan, zou huldigen; het Evangelie is

gegeven, opdat daardoor de weldaad en de roem van Christus heerlijk worde, opdat de Vader in Zijn barmhartigheid, die Hij in Christus ons bewezen heeft, geroemd worde. Christus is voor ons allen overgegeven en met Hem heeft de Vader ons alles geschonken. (...)

Daarom is het wel te begrijpen, dat God niet voor niets het kruis aan de leer van het Evangelie heeft toegevoegd. Daar zit een duidelijke noodzaak achter; God heeft die beide tot onze zaligheid samengevoegd. Anders zou Hij op geen enkele manier dit beest, dat 'ijdele eer' genoemd wordt, kunnen bedwingen en vernietigen. Want als de leer door iedereen alleen maar bewonderd en geroemd zou worden en er geen vervolging, geen kruis en geen smaad, enz. aan toegevoegd zou zijn, dan zouden zeker alle belijders van de leer door die pest aangestoken worden en ze zouden verloren gaan. (...)

Daarom zegt Augustinus terecht: als een dienaar des Woords geprezen wordt, verkeert hij in gevaar; maar als een broeder hem veracht en niet prijst, verkeert die broeder in gevaar. Wie mij het Woord van God hoort onderwijzen is mij eer verschuldigd om dat Woord. Als hij mij die eer geeft, doet hij wel, maar als ik daardoor hoogmoedig word, ben ik in gevaar; als hij mij daarentegen veracht, ben ik buiten gevaar, hij echter niet.

Daarom moeten wij er alles aan doen, dat wij 'ons goed' (Romeinen 14:16), dat is de dienst des Woords, de sacramenten, enz. eren, verder dat wij elkander eren, de hoorders de leraar en omgekeerd, naar het woord uit Romeinen 12:10: 'Met eer zij de een de ander voor.' Maar als dat gebeurt, dan wordt het vlees door die eer al gauw geprikkeld en wordt het verwaand; want er is ook onder de vromen niemand, die niet liever lof dan blaam ontvangt, behalve als iemand zo stevig in zijn schoenen staat, dat hij noch door lof noch door blaam zich van de wijs laat brengen, zoals Paulus zegt in 2 Korinthe 6:8: 'Door eer en oneer, door kwaad gerucht en goed gerucht', enz. Zulke mensen, die zich noch door lof laten verheffen, noch door blaam laten neerdrukken, maar eenvoudig bezig blijven de weldaad en de eer van Christus te verkondigen en het heil der ziel te zoeken, zijn op de goede weg. Maar de anderen, die door openlijke lof verwaand worden, die hun eigen roem en niet die van Christus zoeken, alsmede degenen, die zich door lasterpraat en smaad laten beïnvloeden, verloochenen de dienst des Woords, beide gaan niet in de weg der gehoorzaamheid zoals het behoort.

Daarom moet ieder, die zich beroemt op de Heilige Geest, erop letten, dat hij gehoorzaam blijft. Als u geprezen wordt, weet dan dat niet u, maar Christus wordt geprezen; Hem komt lof en roem toe. Dat u goed onderwijst, heilig leeft, zijn niet uw gaven, maar Gods gaven, daarom wordt niet u geprezen, maar God in u. Als u dat erkent, zult u op de weg der gehoorzaamheid blijven en uzelf niet in roemzucht verheffen ('want wat hebt gij dat gij niet hebt ontvangen?' 1 Korinthe 4:7). Als u lof ontvangt, zult u die tot God brengen en u ook niet door smaadedenen, door schande of vervolging van de weg der gehoorzaamheid af laten brengen, zodat u uw roeping niet langer zou volgen, enz.

God heeft dus nu uit een bijzondere genade onze roem met smaad, met bittere haat, met vervolgingen en de lasteringen van de gehele wereld overgoten, ja Hij stelt ons bloot aan de verachting en de ondankbaarheid van onze mensen, van de boeren, van de burgers en de edellieden. Hun vijandschap tegen het Evangelie is wel verborgen en innerlijk, maar juist daarom schadelijker dan de vijandschap en vervolging van de

vijanden, die het Evangelie openlijk vervolgen. Daarom hebben wij geen enkele kans, verwaand te worden als het om onze gaven gaat. Deze ezelslast moest wel op onze nek gelegd worden, opdat wij niet door de pest der ijdele eer aangetast zouden worden. (...)

Zo'n arglistig dier is het vlees, dat het om geen andere reden de gehoorzaamheid opzegt, de ware leer verdraait en bederft en de eenheid van de kerk verbreekt, dan omdat het met deze vervloekte eierzucht behept is. Daarom gaat Paulus hier en op andere plaatsen niet zonder reden zo scherp met het vlees in het gericht.(...)

5:26 *Laat ons niet zijn zoekers van ijdele eer ...*

Dat wil zeggen, dat wij niet moeten streven naar roem; dan, zoals gezegd, zouden wij ons niet op God en Zijn waarheid beroemen, maar op de leugen, de mening en de bijval van het volk. Dat is geen goed fundament voor roem, dit fundament is bedrieglijk en kan onmogelijk lang stand houden. Wie een mens als mens prijst, liegt, omdat aan een mens niets te prijzen valt, alles ligt onder het oordeel. Wat onze persoon aangaat, is dit onze roem: 'Allen hebben gezondigd' (Romeinen 3:23); voor God zijn wij de eeuwige dood schuldig. Maar het is iets anders, als ons ambt geprezen wordt. Daarom moeten wij niet alleen wensen, maar er ook met alle krachten naar streven, dat de mensen dit ambt groot maken en het met eerbied tegemoet treden. Dit strekt hun zelf tot heil. (...)

5:26 ... *elkander tergende, elkander benijdende.*

Paulus laat zien, waarop eierzucht moet uitlopen. Wie een nieuwe leerstelling bedenkt en onderwijst, moet immers anderen wel boos maken. Als die zijn dwaalleer niet goedkeuren en aannemen, dan gaat de dwaalleraar hen dadelijk bitter haten. Wij hebben het in deze tijd beleefd, met welk een onverzoenlijke haat de geestdrijvers tegen ons ontbrandden, omdat wij voor hen niet opzij gingen en hun dwalingen niet wilden goedkeuren. Wij zijn toch zeker niet begonnen, hen met een verkeerde leer, die wij ter wereld gebracht zouden hebben, te tergen, maar wij hebben de misbruiken in de kerk afgekeurd en het leerstuk van de rechtvaardiging getrouw doorgegeven en zo zijn wij steeds gehoorzaam gebleven. Deze leerstukken hebben zij de rug toegekeerd en tegen Gods Woord in hebben zij vele goddeloze leringen verkondigd met betrekking tot de sacramenten, de erfzonde, het woord der prediking, enz. Toen zijn wij hen in de weg getreden, opdat de waarheid van het Evangelie niet zoek zou raken en hebben hun verderfelijke dwalingen veroordeeld. Dat hebben zij niet verdragen en ze zijn niet alleen begonnen ons buiten onze schuld uit te dagen, maar ze benijden ons nu ook nog, ja zij haten ons met een zeer bittere haat. Dat komt alleen, doordat ze door eierzucht zijn aangestoken, want ze zouden gaarne onze namen aan de vergetelheid hebben prijsgegeven en alleen hebben geheerst. Zij dachten namelijk dat het roemrijk zou zijn het Evangelie te verkondigen, terwijl er in werkelijkheid voor de wereld geen grotere smaad bestaat, enz.

HOOFDSTUK 6

- 1 Broeders, indien ook een mens vervallen ware door enige misdaad, gij, die geestelijk zijt, brengt den zodanige te recht met den geest der zachtmoedigheid; ziende op uzelf, opdat ook gij niet verzocht wordt.
- 2 Draagt elkanders lasten, en vervult alzo de wet van Christus.
- 3 Want zo iemand meent iets te zijn, daar hij niets is, die bedriegt zichzelf in [zijn] gemoed.
- 4 Maar een iegelijk beproeve zijn eigen werk; en alsdan zal hij aan zichzelf alleen roem hebben, en niet aan een anderen.
- 5 Want een iegelijk zal zijn eigen pak dragen.
- 6 En die onderwezen wordt in het Woord, dele mede van alle goederen dengene, die [hem] onderwijst.
- 7 Dwaalt niet; God laat Zich niet bespotten; want zo wat de mens zaait, dat zal hij ook maaien.
- 8 Want die in zijn eigen vlees zaait, zal uit het vlees verderfenis maaien; maar die in den Geest zaait, zal uit den Geest het eeuwige leven maaien.
- 9 Doch laat ons, goed doende, niet vertragen; want te zijner tijd zullen wij maaien, zo wij niet verslappen.
- 10 Zo dan, terwijl wij tijd hebben, laat ons goed doen aan allen, maar meest aan de huisgenoten des geloofs.
- 11 Ziet, hoe groten brief ik u geschreven heb met de hand.
- 12 Al degenen, die een schoon gelaat willen tonen naar het vlees, die noodzaken u besneden te worden, alleenlijk opdat zij vanwege het kruis van Christus niet zouden vervolgd worden.
- 13 Want ook zij zelve, die besneden worden, houden de wet niet; maar zij willen, dat gij besneden wordt, opdat zij in uw vlees roemen zouden.
- 14 Maar het zij verre van mij, dat ik zou roemen, anders dan in het kruis van onzen Heere Jezus Christus; door Welken de wereld mij gekruisigd is, en ik der wereld.
- 15 Want in Christus Jezus heeft noch besnijdenis enige kracht, noch voorhuid, maar een nieuw schepsel.
- 16 En zovelen als er naar dezen regel zullen wandelen, over dezelve [zal zijn] vrede en barmhartigheid, en over het Israël Gods.
- 17 Voorts, niemand doe mij moeite aan; want ik draag de littekenen van den Heere Jezus in mijn lichaam.
- 18 De genade van onzen Heere Jezus Christus zij met uw geest, broeders! Amen.

6:1 *Broeders, indien ook een mens overvallen ware door enige misdaad, gij, die geestelijk zijt, brengt den zodanige terecht met de geest der zachtmoedigheid ...*

Dit is een ander zedelijk gebod, dat heel prachtig en voor onze tijd erg noodzakelijk is. De sacramentariërs trekken deze tekst naar zich toe en onderrichten ons daaruit, dat wij toch met geduld bij de gevallen broeders iets door de vingers moeten zien en hun dwaling in liefde bedekken, 'want de liefde gelooft alle dingen, hoopt alle dingen, verdraagt alle dingen' (1 Korinthe 13:7); wij moeten zo handelen, omdat Paulus hier met duidelijke woorden leert, dat zij, die geestelijk zijn, degenen die dwalen met de geest der zachtmoedigheid moeten terechtbrengen. Deze zaak is toch niet zo belangrijk, zeggen zij, dat wij om dit ene leerstuk de christelijke eenheid, het mooiste en noodzakelijkste in de kerk, zouden mogen breken. Zo wrijven zij ons de vergeving der zonden onder de neus en schelden ons uit voor 'stijfkoppen', die voor hen geen haarbreed opzij zouden willen gaan en niet bereid zouden zijn de dwaling van anderen te verdragen (welke die overigens in het geheel niet openlijk willen bekennen); zij verwijten ons dat wij die dwalenden niet in de geest der zachtmoedigheid willen onderrichten en terechtbrengen. En zo sieren deze goedaardige lieden zichzelf en hun zaak op en doen ons bij het volk in ongenade vallen.

Christus is mijn getuige, dat in de laatste jaren niets mij zo gekweld heeft als deze onenigheid over de leer; maar ook de sacramentariërs weten heel goed, dat ik niet

schuldig ben aan de tweespalt, als zij maar de waarheid willen inzien. Hetzelfde namelijk, dat ik vanaf het begin van deze kwestie over de rechtvaardiging, over de sacramenten en over alle andere artikelen van de christelijke leer geloofd en onderwezen heb, dat geloof en belijd ik nu nog, ja mijn zekerheid is nu nog groter, daar zij door studie, door praktische toepassing en ervaring en niet in het minst door grote en talrijke verzoeken gegroeid is; en ik bid Christus dagelijks, dat Hij mij in dit geloof en deze belijdenis moge bewaren en versterken tot de dag van Zijn heerlijke wederkomst. Amen. Tenslotte is het in geheel Duitsland duidelijk, dat de leer van het Evangelie eerst door niemand anders bestreden werd dan door de pausgezinden. Onder degenen die de leer van het Evangelie aannamen, bestond de grootst mogelijke eensgezindheid over alle artikelen van de christelijke leer en dat bleef zo tot de sektariërs zich deden gelden met hun nieuwe meningen, niet alleen over de sacramenten maar ook over enkele andere leerstukken. Deze hebben eerst de gemeente verward en haar eensgezindheid verscheurd. Vanaf die tijd zijn er steeds meer sekten ontstaan, zoals dat ook niet anders kon; zij hadden steeds grotere onenigheid der harten als nasleep. Daarom doen zij ons tegen hun geweten in, dit heel speciale onrecht aan en belasten ons onverdiend met deze onverdraaglijke afgunst ten overstaan van de gehele wereld. Het is heel vervelend als onschuldige gestraft te worden, vooral in zo'n moeilijke zaak, terwijl immers de ander de straf verdiend heeft.

Maar wij zouden dat onrecht gemakkelijk kunnen vergeten en hen in ons midden opnemen en in de geest der zachtmoedigheid terechtbrengen, als zij maar op de rechte weg zouden terugkeren en in gehoorzaamheid met ons wilden meegaan, d.w.z. dat zij op de juiste wijze over het avondmaal des Heeren en de andere artikelen van de christelijke leer zouden denken en leren, en één van zin met ons, niet hun meningen, maar Christus wilden verkondigen, zodat door ons de Zoon van God verheerlijkt zou worden en door Hem de Vader. Maar omdat zij alleen de liefde en de eensgezindheid willen grootmaken en de kwestie over de sacramenten geringschatten, alsof het onbeduidend zou zijn hoe men over het Heilig Avondmaal denkt, dat door onze Heere Jezus Christus is ingesteld, is dat voor ons onverdraaglijk. Nee, waar zij de eensgezindheid in het leven prediken, daar moeten wij de eensgezindheid in de leer en in het geloof prediken. Als zij die niet aantasten, dan kunnen wij samen met hen de eensgezindheid in de liefde grootmaken, die echter verre bij de eensgezindheid in het geloof en in de Geest achtergesteld moet worden. Als het geloof zoek is, dan is Christus zoek; maar waar Christus niet is, daar hebt u aan de liefde niets. Als u daarentegen de eensgezindheid in de Geest en in Christus bewaart, schaadt het niet als gij in onenigheid leeft met degenen die het Woord bederven en zo de eensgezindheid in de Geest verscheuren. Ik wil liever dat zij zich met de gehele wereld van mij afscheiden en mij vijandig gezind zijn, dan dat ik van Christus zou willen scheiden en Hem tot vijand zou moeten hebben, wat echter wel zou gebeuren, als ik Zijn eenvoudige en heldere woord zou gaan inruilen voor de ijdele droombeelden van die mensen, waarmee zij de woorden van Christus naar hun eigen believen verdraaien. Die ene Christus is voor mij groter dan alle mogelijke eensgezindheid in de liefde. (...)

We zullen niet dulden, dat het Woord van God in welk leerstuk dan ook geschonden wordt. In de artikelen van het geloof mag niets ons zo klein of gering toeschijnen, dat wij het wel zouden kunnen weglaten. De vergeving van de zonden heeft betrekking op hen, die zwak zijn in hun geloof en hun gedrag, die hun zonden kennen en vergeving zoeken, de vergeving heeft geen betrekking op hen die de leer bederven,

die hun dwaling en zonde niet toegeven, maar in een vijandige houding daarin volharden, dat het de waarheid en de gerechtigheid is. Daardoor bewerken zij, dat zij de vergeving van de zonden verliezen, want ze verdraaien en verloochenen het Woord dat de vergeving van zonden predikt en brengt. Daarom moeten zij eerst in Christus met ons één worden, d.w.z. zij moeten hun zonden inzien en hun dwaling corrigeren; als dan nog de geest der zachtmoedigheid ontbreekt, kunnen zij ons terecht aanklagen.

En wie de woorden van de apostel zorgvuldig overweegt, ziet duidelijk dat hij niet over ketterijen of zonden tegen de leer spreekt, maar over veel geringere zonden, waarin de mens niet opzettelijk valt, maar uit zwakheid. Daarom gebruikt hij zulke milde en vaderlijke woorden en spreekt hij niet over dwaling en zonde, maar over een 'fout'. Verder, ter verzachting en om de zonde als het ware te verontschuldigen en de gehele schuld van de mens weg te doen, voegt hij eraan toe: 'Als een mens achterhaald zou worden', d.w.z. als hij door de duivel en zijn eigen vlees in hun netten gevangen zou zijn. En het woord 'mens' dient ook tot verzachting alsof hij wilde zeggen: wat behoort zozeer bij de mens, als dat hij vallen, zichzelf misleiden en dwalen kan? Zo staat er in Leviticus 6:3: 'Zo plegen de mensen te zondigen.' De tekst is dus rijk aan die troost, die mij eens in de zwaarste strijd van de dood bevrijd heeft. (...)

Daarom moeten de herders de gevallen wel streng berispen, maar als zij zien dat ze bedroefd zijn, moeten zij ze gaan oprichten en troosten en hun zonde zoveel mogelijk verkleinen; en dat zeker in de barmhartigheid die zij tegenover de zonden moeten stellen, opdat de gevallen zich niet verliezen in droefheid. En zo standvastig als de Heilige Geest is, als het gaat om de leer van het geloof te verdedigen en vast te houden, zo gewillig en goedertieren is Hij als het erom gaat de zonden te verdragen en te verkleinen, mits zij, die ze begaan hebben, er maar spijt van hebben. (...)

Degenen, aan wie de zorg voor het leiden van de gewetens is toevertrouwd, kunnen uit het gebod van de apostel leren, hoe zij met de gevallen behoren om te gaan. Paulus zegt: 'Broeders, als een mens achterhaald zou worden', verbitter hem dan niet en bedroef hem niet nog meer, verwerp niet, verdoem niet, maar verbeter de persoon in kwestie, verkwik hem of (zoals het Griekse woord precies weergegeven moet worden) richt hem weer op; en wat door het bedrog van de duivel of de zwakheid van het vlees schade geleden heeft, zullen jullie door zachtmoedigheid weer herstellen. Het rijk, waartoe jullie geroepen zijn, is geen rijk van schrik en droefheid, maar van vertrouwen en blijdschap. Als jullie dus een broeder zien, die wegens begane zonde verschrikt is, loop naar hem toe en reik de gevallene de hand, troost hem met goede woorden en omarm hem op moederlijke wijze. De verharden en verstokten, die zonder vrees zelfverzekerd in hun zonden blijven en daarmee doorgaan, moeten jullie streng aanpakken. Maar die door een misstap overvallen zijn, daarover bedroefd zijn en leed dragen over hun val, die moeten jullie oprichten en onderwijzen; dat is plicht van jullie, die immers geestelijk zijn. En dat alles in de geest der zachtmoedigheid, niet in diepe verontwaardiging en in de geest van betweterigheid of zelfs in boosheid, zoals enkele belijders gedaan hebben; als het erom ging de dorstende harten met een weldadige troost te verkwicken, hebben zij 'gal en edik' (Mattheüs 27:34) gegeven, zoals de Joden Christus aan het kruis te drinken hebben gegeven.

Daarin zien wij afdoende, dat de vergeving der zonden niet moet gelden in kwesties over de leer, zoals de sacramentariërs beweren, maar in het leven en op het terrein van onze werken. (...)

(Met betrekking tot de sacramentariërs en andere goddeloze sekten zegt Luther, dat hij hun alle smaad en onrecht vergeven wil, maar - zo zegt Luther - als zij in de dwaling volharden en de maatschappelijke orde omverwerpen, zullen zij tevergeefs van ons de vergeving der zonden begeren.)

6:1 ... ziende op uzelf, opdat ook gij niet verzocht wordt.

Dat is een belangrijke vermaning, welke de strengheid en de gewelddadigheid teniet kan doen van hen, die gevallen mensen niet oprichten en terechtbrengen. Augustinus zegt, dat er geen zonde is, die niet ook de ander zou kunnen bedrijven. Wij bevinden ons nog op glibberige bodem; als wij dus verwaand worden en het gebod van God de rug toekeren, dan is er niets gemakkelijker dan te vallen. En zo heeft in de levensgeschiedenissen der vaders diegene zeer ware woorden gesproken, aan wie bericht werd, dat één der broeders in hoererij gevallen was: 'Hij gisteren, ik vandaag.' Daarom voegt Paulus deze ernstige vermaning toe, opdat de herders zich niet hard en onbarmhartig betonen jegens de gevallen en niet met die Farizeeër (Lukas 18:11) hun eigen heiligheid afmeten aan de zonden van de gevallen; zij behoren zich moederlijk jegens de gevallen te gedragen en te denken: hij is gevallen, het kan gebeuren dat jij ook valt en nog veel dieper en schandelijker dan hij. En als zij, die er zo vlug bij zijn over anderen recht te spreken en hen te veroordelen, eens goed naar hun eigen zonde zouden kijken, zouden zij begrijpen dat de zonden van de gevallen splinters zijn, maar hun eigen zonden balken (Mattheüs 7:3). (...)

6:2 Draagt elkanders lasten, en vervult alzo de wet van Christus.

Een zeer menselijk gebod, waaraan Paulus een dringende aanbeveling als aanmoediging heeft toegevoegd. De wet van Christus is de wet van de liefde. Nadat Christus ons verlost, vernieuwd en tot zijn heilige Kerk gemaakt heeft, heeft Hij ons geen andere wet gegeven behalve die van de onderlinge liefde, Johannes 13:34 e.v.: 'Een nieuw gebod geef Ik u, dat gij elkander liefhebt, gelijk Ik u liefgehad heb', verder: 'Hieraan zullen allen zien, dat gij Mijn discipelen zijt, zo gij liefde hebt onder elkander.' Maar liefde is niet wat de sofisten denken, het goede voor een ander willen; liefhebben wil zeggen de lasten van de ander dragen, d.w.z. datgene dragen, wat lastig voor u is en wat u niet graag draagt. Een christen moet dus brede schouders en sterke botten hebben, die het vlees kunnen dragen, d.w.z. de zwakheid van de broeders; want Paulus zegt immers dat ze lasten en moeiten hebben. De liefde is zoet, goed, geduldig, zij leeft niet van ontvangen, maar van geven, ze dwingt zich namelijk tot toegevendheid in vele dingen en draagt ze. Vrome leraars zien in de kerk veel dwalingen en zonden, die moeten ze dragen. Op het gebied van het openbare leven is de gehoorzaamheid nooit kloppend met de wetten van de overheid; als de overheid niets door de vingers kan zien, deugt zij niet voor het regeren van de gemeenschap. Ook bij het besturen van de gezinnen gebeurt veel wat de huisvader niet bevalt, maar als wij onze zonden en tekortkomingen, die wij dagelijks in groten getale begaan, kunnen dragen en daar heel toegevend over zijn, behoren wij ook de tekortkomingen en zonden van anderen te dragen naar dit woord: 'De één drage de lasten van de ander', enz., verder: 'Gij zult uw naaste liefhebben als uzelf.' (...)

Maar de hoogste orde moet altijd onaangetaast blijven (het gaat daarin om zonde en dwaling tegen de leer en tegen Gods Woord). Als op dit gebied gezondigd wordt, overtreden de zondaars niet de wet van Christus, dat is de liefde, zij kwetsen niet de

naaste, maar Christus en Zijn rijk, dat Hij met Zijn eigen bloed bereid heeft. Dit rijk wordt niet door de wet der liefde bewaard, maar door het Woord, door het geloof en door de Geest. Op hen, die Christus loochenen en niet alleen hun zonde niet erkennen, maar die ook nog verdedigen, verder ook op hen, die in de zonde volharden (ook zij loochenen ten dele Christus) heeft dit gebod, dat wij hun lasten moeten dragen, geen betrekking; hen moeten wij loslaten, opdat wij geen deel zullen hebben aan hun boze werken. Diegenen daarentegen die geloven en het Woord gaarne horen en die toch tegen hun wil in zonde vallen en die dan de vermaning niet alleen horen, maar ook zelf hun zonde verafschuwen en hun best doen zich te verbeteren, diegenen worden begrepen onder het woord van Paulus over degenen die door enige misdaad overvallen zijn en die lasten hebben; hun lasten moeten wij dragen. Dan moeten wij niet onbarmhartig en ongeduldig zijn, maar naar het voorbeeld van Christus, Die zulke mensen draagt en verdraagt, moeten ook wij hen dragen en verdragen. Als zelfs Hij zulke mensen niet straft, wat Hij toch terecht zou kunnen doen, hoeveel te minder wij.

6:3 *Want zo iemand meent iets te zijn, daar hij niets is, die bedriegt zichzelf in zijn gemoed.*

Hier bestraft de apostel opnieuw de aanstichters van de sekten en schildert hen met felle kleuren, daar ze hard zijn en zonder enig gevoel van barmhartigheid; ze verachten de zwakken, dragen hun lasten niet, gaan altijd als het ware met de liniaal en het meetsnoer te werk, streng en rechtlijnig (zoals knorrige echtgenoten en strenge opvoeders), zij vinden niets goed, behalve wat zij zelf doen, zulke mensen zullen altijd uw bittere vijanden worden, als men niet al hun woorden en daden goedkeurt en niet naar hun pijpen danst. Het zijn erg hoogmoedige mensen, die zich alles aanmatigen. Dat bedoelt Paulus met de woorden: zij denken iets te zijn, de Geest te hebben, de geheimen van de Schrift te verstaan, zij denken dat zij niet kunnen dwalen en vallen, ja dat zij geen vergeving van zonden nodig hebben. Daarom voegt Paulus er terecht aan toe, dat ze niets zijn, integendeel, zij bedriegen zichzelf met hun dwaze overtuigingen ten aanzien van hun eigen wijsheid en heiligheid. Zij verstaan niets van Christus en van de wet van Christus, anders zouden zij wel zeggen: gij, broeder, lijdt aan dit kwaad, ik aan een ander, 'God heeft mij tienduizend ponden kwijtgescholden', ik scheld je de honderd duiten kwijt, enz. (Mattheüs 18:23 e.v.). (...) Het is duidelijke zelfmisleiding, als iemand denkt dat hij iets is en toch niets is. Zulke mensen worden in Openbaring 3:17 beschreven met deze woorden: 'Want gij zegt: Ik ben rijk, bezit meer dan genoeg en heb aan geen ding gebrek, en gij weet niet dat gij zijt ellendig en jammerlijk en arm en blind en naakt.'

6:4 *Maar een iegelijk beproeve zijn eigen werk; en alsdan zal hij aan zichzelf alleen roem hebben en niet aan een ander.*

Paulus gaat verder met die afschuwelijke mensen te berispen, die op ijdele roem belust zijn. Het is die begeerte naar ijdele roem, een afschuwelijke en vervloekte ondeugd, die aanleiding geeft tot alle mogelijke zonden en die het openbare leven en de gewetens in de war brengt; en wel is dit streven naar roem in de geestelijke dingen een totaal ongeneeslijke zonde. Al kan men onze tekst ook met het oog op de werken van de alledaagse handel en wandel verstaan, het is de apostel hoofdzakelijk om het predikambt te doen, hij keert zich tegen de eergierigen, die met hun dweepzuchtige grillen de gewetens verwarren van hen die eerst goed onderwezen waren. Nu hebben alle eergierigen dit in zich, dat zij zich nooit eens afvragen of hun werk of dienst wel zuiver is, zij hebben maar één oogmerk, namelijk dat zij de bijval van het volk winnen. (...)

De eergierigen verenigen drie zonden: ten eerste zijn ze waanzinnig begerig naar roem. Vervolgens beschikken zij over een merkwaardige handigheid de goede woorden en daden van anderen te smaden, om op deze manier de bijval van het volk te winnen. Ten derde als zij bij het volk in aanzien gekomen zijn, niet door eigen werk en risico, maar door gebruik te maken van het werk en risico van anderen, worden zij vermetel, zodat zij zich alles durven aanmatigen. Het zijn zeer verderfelijke lieden, die elke vervloeking waard zijn, die ik meer verafschuw dan honden en slangen. Zij zoeken het hunne, niet dat wat van Jezus Christus is, enz. (...) Paulus zegt dat het zo niet mag, dat ieder in zijn ambt getrouw moet zijn, niet zijn eigen roem moet zoeken, enz., niet moet vertrouwen op de menigte die lichtzinnig applaudisseert; een ieder bekommere zich alleen daarom dat hij zijn werk eerlijk verricht en zo het Evangelie zuiver onderwijst. Als hij zijn werk goed doet, dan moet hij weten dat het hem bij God niet aan roem zal ontbreken, ja ook niet bij de vromen. Dat hij intussen bij de ondankbare wereld geen lof oogst, mag hem niet van de wijs brengen, want een ieder moet weten dat het doel van zijn ambt niet zijn eigen eer, maar de eer van Christus is. Daarom 'uitgerust met de wapenen der gerechtigheid aan de rechter- en aan de linkerzijde' (2 Korinthe 6:7) moet hij met een standvastig hart zeggen: ik ben niet begonnen het Evangelie te onderwijzen opdat de wereld mij eer zou toebrengen, daarom wil ik ook niet ophouden wegens de smaad, waarmee de wereld mij treft. Zo iemand onderwijst het Woord en vervult zijn ambt zonder te letten op menselijke overwegingen, zonder enige zorg om lof, eer, bekwaamheid, wijsheid, enz. Hij steunt niet op de lof van anderen, maar heeft die in zichzelf.

Wie daarom zijn ambt goed en getrouw uitoefent, is niet bezorgd om wat de wereld over hem zegt, hij is er niet bezorgd om of zij hem prijst dan wel laakt, hij heeft zijn roem in zichzelf; dat is het getuigenis van het geweten en de roem in God. Daarom kan hij met Paulus zeggen: 'Onze roem is deze: het getuigenis van ons geweten, dat wij in heiligheid en Goddelijke zuiverheid, niet in vleselijke wijsheid, maar in de genade Gods ons leven in deze wereld geleid hebben' (2 Korinthe 1:12). Deze roem is zuiver en bestendig, die hangt niet af van het oordeel van anderen, maar van het eigen geweten dat ons getuigenis geeft, dat wij goed onderwezen hebben, de sacramenten zuiver bediend hebben en alles goed gedaan hebben; deze roem kan daarom ook niet aangetast of weggenomen worden. (...)

Als vandaag de dag ons vertrouwen en onze roem van het oordeel en de gunst van mensen zouden afhangen, dan zouden wij spoedig door droefheid des harten te gronde moeten gaan. Er ver vandaan dat de pausgezinden, de geestdrijvers en de gehele wereld ons enige eer of lof waardig zouden keuren, haten zij ons veeleer met een bittere haat en vervolgen zij ons, zij lasteren ons ambt en onze leer op een afschuwelijke manier en willen die allebei zelfs omverwerpen. Wij vinden bij de mensen niets dan louter smaad, maar wij verheugen ons en roemen in de Heere. Daarom zijn wij gerust en blij en oefenen ons ambt, waarin God ons gesteld heeft en dat zoals wij weten - God aangenaam is, zo getrouw en zorgvuldig mogelijk uit. Daarbij maken wij ons niet bezorgd of de duivel ons werk behaagt of niet, of de wereld ons genegen is of ons benijdt. Als wij maar weten, dat wij ons werk goed gedaan hebben, dan gaan wij op de goede weg voort 'door eer en oneer, door kwaad gerucht en goed gerucht', enz. (2 Korinthe 6:8). Dat noemt Paulus eer in zichzelf hebben. (...)

Iedere leraar moet leren, dat hij zijn eer niet te grondvesten heeft op wat andere mensen zeggen, maar bij zichzelf. Zijn er dan enkelen die hem prijzen, zoals de echte

vromen plegen te doen (Paulus zegt 'door eer en oneer'), dan neme hij deze eer aan, als het ware als een toegift; voor de ware eer houde hij het bij het getuigenis van zijn geweten. Zo iemand beproeft dan zij eigen werk, is niet bekommerd over zijn eigen eer, maar let alleen daarop dat hij zijn ambt goed uitoefent en dus het Evangelie zuiver onderwijst en de sacramenten op de rechte wijze bedient, enz. Als hij zijn werk zo beproeft, dan heeft hij roem in zichzelf; deze roem kan niemand hem afnemen, daar hij die welgegrond en als een vaste belofte in zijn hart draagt; dan is hij niet afhankelijk van wat anderen zeggen, die zo gemakkelijk door satan verleid kunnen worden, om van hun mooie woorden smaadwoorden te maken. (...)

Als wij eerst de eer van God zoeken in de dienstbaarheid aan Zijn Woord, dan zal onze eer ook zeker volgen, naar het woord: 'Wie Mij zal eren, zal Ik eren' (1 Samuël 2:30). (...)

Dit woord kan ook heel goed worden toegepast op de werken, die de vromen uit hoofde van hun stand en beroep doen. Wie dus een regeringsfunctie heeft, huisvader, knecht, leraar of leerling is, blijve bij zijn beroep en verrichte met trouw en ijver wat zijn taak is; hij make zich niet druk om zaken die buiten zijn beroep liggen. Als hij dat doet, zal hij roem in zichzelf hebben, zodat hij kan zeggen: ik heb met de grootst mogelijke trouw en ijver het beroep waartoe God mij geroepen heeft, uitgeoefend, daarom weet ik nu, dat dit werk, als het in trouw en gehoorzaamheid aan God gebeurt, God behaagt. Als anderen mijn werk smaden, maakt dat niets uit. Er zijn altijd mensen die de leer en het reine leven verachten en smaden. God heeft verschrikkelijk bedreigd dat Hij zulke lasteraars zal neerslaan. (...) Dat kleine woord 'in zichzelf roem hebben' - ik moge terloops ook daarin vermanen - moet men zo opvatten, dat God niet buitengesloten wordt; ieder moet de zekerheid hebben, dat zijn werk, hij mag dan in een nog zo nederige stand en beroep leven, een goddelijk beroep is, daar het een werk is waartoe God geroepen heeft en dat naar Gods bevel is. 6:5 Want een iegelijk zal zijn eigen pak dragen.

Hier wordt de grond voor de voorgaande tekst genoemd, dat niemand moet steunen op het oordeel van andere mensen over hem. Paulus wil zeggen: het is de grootste dwaasheid, als je bij anderen eer zoekt en niet bij jezelf. In de doodstrijd en in het jongste gericht zal het je niet van nut zijn als anderen je geprezen hebben; dan zullen anderen je last niet dragen, maar je zult zelf voor de rechterstoel van Christus staan en je last alleen dragen. Dan zullen de mensen die je geprezen hebben, je van geen nut zijn, want als wij sterven zullen de stemmen van de lofredenaars vlieden. 'Op die dag, wanneer God de verborgen dingen der mensen zal oordelen', enz. (Romeinen 2:16), zal je geweten vóór of tégen je spreken; tégen je, als je je eer op het oordeel van de mensen gegrond had; vóór je, als je je eer in jezelf gegrond had, dat wil dus zeggen als je geweten je goed getuigenis zal geven dat je de dienst des Woords rechtschapen en getrouw verricht hebt en alleen op de eer van God en het heil der zielen gelet hebt; je moet dus je ambt overeenkomstig je roeping goed hebben uitgeoefend. Deze woorden: 'Een ieder zal zijn eigen last dragen' zijn heel indrukwekkend, zij zouden ons hevig moeten doen schrikken, zodat wij maar niet naar ijdele eer hunkeren.

Tenslotte moeten wij erop letten, dat wij ons hier niet op het gebied van het leerstuk van de rechtvaardiging begeven, waar niets anders geldt dan de loutere genade en vergeving van zonden, die alleen door het geloof ontvangen worden; daar hebben alle werken, ook de beste en die geheel volgens de goddelijke roeping verricht zijn, de vergeving der zonden nodig, want wij volbrengen die werken niet volkomen.

Maar dat is een ander onderwerp. Paulus heeft het hier niet over de vergeving der zonden, maar vergelijkt de ware werken met de huichelachtige. De woorden van Paulus moeten z6 verstaan worden: al is ook een werk of de dienst van een vrome herder niet zo volkomen dat hij geen vergeving van zonden nodig zou hebben, dan is hij toch in zichzelf rechtschapen en volmaakt in vergelijking met de dienst zoals ijdele en eierzuchtige mensen die verrichten. En zo is onze dienst rechtschapen en vol kracht, omdat wij daarbij de eer van God en het heil der zielen zoeken; dat geldt niet voor de dienst van de geestdrijvers, want die zoeken hun eigen eer. Al kan daarom geen enkel werk het geweten voor God tot zwijgen brengen, dan moeten wij toch goed vasthouden, dat wij ons werk in zuiverheid, in waarheid en volgens onze goddelijke roeping verricht hebben, d.w.z. dat wij Gods Woord niet bedorven, maar zuiver onderwezen hebben, enz. Dit getuigenis van het geweten, dat wij onze dienst goed hebben verricht en ons leven goed doorgebracht hebben, hebben wij nodig. Wij willen in zoverre roemen ten aanzien van onze werken, als wij weten dat ze door God bevolen en voor Hem aangenaam zijn. Ieder zal in het laatste gericht zijn eigen last dragen, dan zullen vreemde lofredenaars ons van geen nut zijn. (...)

6:6 *En die onderwezen wordt in het Woord, dele mede van alle goederen dengene, die hem onderwijst.*

Hier verklaart Paulus in alle openbaarheid aan de leerlingen dat zij al hun goederen met de leraren moeten delen. Vroeger heb ik mij er dikwijls over verwonderd, waarom Paulus de gemeenten zo zorgvuldig voorschrijft dat zij hun leraren behoren te onderhouden. Ik zag immers, hoe in het pausdom allen met zeldzame vrijgevigheid al het mogelijke bij elkaar brachten, om de prachtige godshuizen te bouwen, om de toelagen en de inkomsten te vermeerderen van degenen die met heilige dingen omgaan. Daardoor zijn de waardigheid en rijkdommen van de bisschoppen en de andere geestelijken zo toegenomen, dat ze overal de meest verzorgde en de beste landerijen in bezit konden nemen. En zo dacht ik, dat dit gebod van Paulus eigenlijk overbodig was, daar alle goederen de geestelijken niet alleen in overvloed gegeven werden, maar hun zelfs in een brede stroom toevloeiden. Ik dacht dat men de mensen eerder moest vermanen, dat zij niet nog meer zouden geven dan dat men hen tot geven zou aansporen. Ik zag immers hoe door de al te grote vrijgevigheid van de mensen de begerigheid van de geestelijken toenam, enz. Maar nu zien wij de reden, waarom zij vroeger overvloed aan goederen gehad hebben, terwijl nu de herders en dienaren des Woords gebrek lijden.

Vroeger, toen men een goddeloze en valse leer predikte, vloeiden alle goederen zo rijkelijk toe, dat op grond van de erfenis van Petrus (maar Petrus zegt in Handelingen 3:6: 'Zilver of goud heb ik niet') en op grond van de geestelijke goederen (zo noemen zij het aardse bezit!), de paus tot keizer geworden is en de kardinalen en de bisschoppen tot koningen en vorsten van de wereld geworden zijn. Maar tegenwoordig, nu de verkondiging van het Evangelie begonnen is, zijn de belijders ervan net zo arm als eens Christus en de apostelen geweest zijn. Wij worden dus gewaar hoe uitstekend dit gebod tot onderhoud van de leraren des Woords is, dat Paulus hier en elders zijn hoorders zo zorgvuldig inprent. Voorzover ons bekend is, is er geen stad, die haar eigen predikanten zou onderhouden, zij worden allen onderhouden uit goederen, die niet aan Christus, aan Wie immers niemand iets geeft, maar aan de paus werden gegeven voor zijn afschuwelijke gruwelen; afschuwelijke gruwelen zijn het, want hij heeft het Evangelie onderdrukt en menselijke tradities onderwezen en goddeloze religieuze oefeningen ingesteld. Eén woord nog over de armoede van Jezus. Toen Hij geboren was, gebruikte Hij een kribbe als bedje, daar Hij geen kamer had in de herberg; toen Hij op aarde wandelde, had Hij niets waarop

Hij Zijn hoofd mocht neerleggen; op het laatst scheuren ze Hem de kleren van het lijf, dan hangt Hij naakt en ellendig tussen twee rovers aan het kruis te sterven.

Zo dikwijls ik de vermaningen van de apostel lees, waarin hij de gemeenten voorhoudt, dat zij hun leraren moeten onderhouden of ter bestrijding van de noden der heiligen in Judea geld bijeen moeten brengen, pleeg ik mij bovenmate te verwonderen en schaam ik mij diep, dat een zo grote apostel zoveel woorden nodig had om deze weldaad van de gemeente te verkrijgen. In 2 Korinthe 9 en 10 behandelt Paulus de collectekwestie in twee hele hoofdstukken. Ik zou Wittenberg, dat in vergelijking met Korinthe niets voorstelt, niet zo beschaamd willen maken, als Paulus de Korinthiërs beschaamd gemaakt heeft door zijn beschroomd en bezorgd bedelen voor het levensonderhoud van de armen. Maar dat is het lot van het Evangelie: als het maar recht gepredikt wordt, dan wil niemand meer wat geven voor het onderhoud van zijn dienaren en zijn scholen, maar allen beginnen te roven, te stelen, het elkaar op een verfijnde manier moeilijk te maken, kortom: de mensen schijnen plotseling ontaard te zijn in wilde dieren. Als daarentegen de leringen der demonen gepredikt worden, dan worden de mensen werkelijk vrijgevig en slepen voor hun verleiders alles uit vrije wil aan. De profeten verwijten de Joden deze zelfde zonde, namelijk dat zij aan de vrome priesters nauwelijks hun levensonderhoud gegeven hebben, maar aan de goddeloze werkelijk alles en in overvloed.

Daarin zien wij nu in de eerste plaats hoe noodzakelijk dit gebod van Paulus is, de dienaren van de kerken te onderhouden. Satan kan namelijk niets minder verdragen dan het licht van het Evangelie; daarom als het Evangelie zijn licht laat schijnen, ontbrandt satan in toorn en probeert hij uit alle macht het te doven. Dat probeert hij op twee manieren, namelijk door de leugens van de ketters en door de wapens van de tirannen en dan door gebrek en honger. Daar satan echter tot dusver in onze landen het Evangelie niet door de ketters en de tirannen kon overweldigen, gaat hij de andere weg, dat hij dus de dienaren des Woords het levensonderhoud ontnemt met het doel, dat zij door gebrek en honger gedwongen, de dienst verlaten en het arme volk, doordat het van het Woord beroofd is, mettertijd volledig zal verdierlijken. En om met dit verschrikkelijke kwaad nog vlugger tot het doel te komen, spant satan in de steden goddeloze overheidspersonen en op het platteland edelen voor zijn kar; zij roven immers de kerkelijke goederen, waarvan de dienaren des Evangelies zouden moeten leven en gebruiken ze voor verkeerde doeleinden. De profeet Micha zegt in hoofdstuk 1:7: 'Van hoerenloon zijn deze goederen samengebracht en ze zullen ook weer hoerenloon worden.' Verder lokt satan ook afzonderlijke goede mensen van het Evangelie weg door al te grote verzadigdheid. Die zorgvuldige en dagelijkse behandeling van het Woord namelijk bewerkt bij de meesten walging en verachting; wat later worden ze slordig ten aanzien van hun plichten in de praktische vroomheid. Evenzo spoort tegenwoordig niemand meer zijn kinderen aan, de goede of zelfs heilige geschriften te leren; ze behoeven allemaal slechts de winstgevende kundigheden te leren. Dat alles stelt de satan in het werk met het doel het Evangelie in onze streken te onderdrukken, ook zonder het geweld van de tirannen en zonder de listen van de ketters. (...)

Van de talloze gedwongen betalingen (aan Rome) zijn de onzen door het Evangelie bevrijd. Maar verre ervan voor deze vrijheid dankbaar te zijn, zijn ze van vrijgevege schenkers geheel en al dieven en rovers geworden, die noch aan het Evangelie noch aan zijn dienaars noch aan de arme heiligen ook maar een centje willen geven. Dat is het zekerste teken ervoor, dat zij het Woord en het geloof reeds verloren hebben en

van onze goederen uitgesloten zijn. Want het is onmogelijk, dat de werkelijk vromen het zouden kunnen verdragen dat hun herders gebrek lijdten. Maar omdat ze tegenwoordig lachen en zich erover verheugen als de herders wat ontbering moeten lijdten en omdat ze weigeren in hun levensonderhoud te voorzien of niet zo trouw geven als nodig zou zijn, staat het vast dat ze slechter zijn dan de heidenen. Maar wat deze ondankbaarheid voor ellende tot gevolg zal hebben, dat zullen ze spoedig ervaren. Dan zullen ze beide verliezen, het stoffelijke goed en de geestelijke goederen. Want op deze zonde moeten noodzakelijkerwijs de zwaarste straffen volgen. En ik geloof inderdaad dat de gemeenten in Galatië, in Korinthe, enz. om geen andere reden zo in de war gebracht werden door de valse apostelen, dan omdat zij hun ware leraars verwaarloosd hebben. Tenslotte geschiedt diegene geheel recht, die aan God, Die de Schenker is van alle goederen en het eeuwige leven, het centje ontzegt, als hij daarna aan de duivel, van wie wij alle ongeluk en de eeuwige dood te verwachten hebben, de gulden moet geven. Wie God in het geringe niet wil dienen tot zijn eigen grote voordeel, die moet tot zijn schade en schande de duivel dienen met grote en zware moeite. Nu het Woord ons verlicht, zien wij pas goed wat de duivel en de wereld zijn. (...)

6:7 *Dwaalt niet, God laat Zich niet bespotten ...*

De apostel behandelt deze tekst, die over het levensonderhoud van de leraars gaat, met zo diepe ernst, dat hij aan de berisping en vermaning nog een bedreiging toevoegt. Hij zegt: 'God laat zich niet bespotten.' Paulus treft midden in de roos de levenswijze van de onzen, die in zelf verzekerdheid ons ambt verachten en denken dat het over een grap of een soort spel gaat. Daarom beogen ze (vooral de adel) hun herders en leraars als veile slaven dienstbaar te maken. Als wij niet zo'n vrome en waarheidsminnende vorst zouden hebben, zouden zij ons reeds lang uit deze landen verdreven hebben. Als de herders hun loon eisen of erover klagen dat ze gebrek lijdten, schreeuwen zij: de priesters zijn hebzuchtig, van alles willen zij overvloed hebben, niemand kan hun onverzadigbare hebzucht bevredigen. Als ze echt evangelisch waren, dan zouden zij niets voor zichzelf houden, maar moesten als arme lieden de arme Christus volgen en alle ontbering verdragen, enz. Tot deze goede lieden, die zo redeneren en toch voor evangelisch aangezien willen worden, alsof zij God op het hoogst vereren - terwijl het allemaal spot is - spreekt Paulus hier verschrikkelijke en dreigende woorden. 'Dwaalt niet, God laat zich niet bespotten.' Alsof Paulus wilde zeggen: jullie zullen niet God bedriegen, maar jezelf. Jullie zullen niet God uitlachen, maar Hij lacht om jullie (Psalm 2:4). (...) Maar de woeste edellieden en het boerenvolk zijn van deze bedreiging volstrekt niet onder de indruk, zij zullen het echter merken, als het doodsgevaar dreigt, of zij ons (maar toch niet ons, maar zoals Paulus zegt, God Zelf) of zichzelf bespot hebben. Verder zal God, ons Zijn dienaren, niet van honger laten omkomen, maar als de rijken gebrek hebben en hongeren, zal Hij ons weiden en ook in dagen van honger verzadigen.

6:7 ... *want zo wat de mens zaait, dat zal hij ook maaien.*

Deze gehele tekst heeft betrekking op de zinsnede over het onderhoud van de dienaren van het Woord. Ik leg zulke teksten niet graag uit, want ze schijnen ons aan te bevelen, zoals zij dan ook werkelijk doen. Verder valt de schijn van hebzucht op hem, die zulke woorden wat zorgvuldiger bij zijn hoorders inprent. Maar de mensen moeten toch ook in deze zaak onderwezen worden, opdat zij weten, dat zij hun leraars eer en levensonderhoud schuldig zijn. Dat leert ook Christus in Lukas 10:7: 'Eet en drinkt wat zij u voorzetten, want de arbeider is zijn loon waardig.' Paulus zegt in 1 Korinthe 9:13 e.v.: 'Weet gij niet, dat zij, die in het heiligdom werkzaam zijn,

van het heilige eten, en zij, die bij het altaar dienen, van het altaar gebruiken? Zo heeft ook de Heere bevolen, dat wie het Evangelie verkondigen, van het Evangelie behoren te leven.' Dit te bedenken, is ook voor ons, die in het ambt staan, nuttig, opdat wij het loon voor onze arbeid, dat ons uit de goederen van de paus betaald wordt, niet met een slecht geweten in ontvangst nemen. Het is waar dat die goederen met enkel bedrog bijeen gebracht zijn, maar God berooft de Egyptenaren, d.w.z. de pausgezinden van hun goederen en besteedt ze zo dat ze voor een vroom en goed gebruik dienstig zijn; dat kan gebeuren als niet de adel ze rooft en ze - in misbruik - voor zichzelf gebruikt, maar als degenen die Gods eer verkondigen en de jeugd onderwijzen in vroomheid, daaruit hun levensonderhoud ontvangen. Want het is onmogelijk dat een mens dag en nacht bezig zou kunnen zijn met arbeid om in zijn levensonderhoud te voorzien en zich tegelijkertijd zou moeten toeleggen op de studie van de Heilige Schrift, zoals het leraarsambt toch vereist. Wij moeten dus weten, dat wij met een goed geweten (want God heeft ons het ambt opgedragen en daarin gesteld) dat mogen genieten, wat ons tot verlenging van ons leven uit de goederen der kerk aangereikt wordt, opdat wij tijd hebben voor ons ambt. Niemand moet zich dus in deze zaak bezwaard gevoelen, alsof het niet geoorloofd zou zijn die goederen te gebruiken.

6:8 *Want die in zijn eigen vlees zaait, zal uit het vlees verderfenis maaien; maar die in de Geest zaait, zal uit de Geest het eeuwige leven maaien.*

Paulus voegt een gelijkenis en een allegorie toe. De algemene uitspraak over het zaaien past bij het bijzondere onderwerp van het onderhoud van de dienaren der kerk. Hij zegt: 'Die in de Geest zaait', dat wil dus zeggen, wie de dienaren des Woords te eten geeft, die doet een geestelijk werk en 'zal het eeuwige leven oogsten'. Hier rijst de vraag, of wij door goede werken het eeuwige leven verdienen. Dat schijnt Paulus op deze plaats te beweren. De uitspraken die over werken en loon gaan, hebben wij bij hoofdstuk drie zorgvuldig en uitvoerig behandeld. Maar het is echt wel nodig, naar het voorbeeld van Paulus, de gelovigen tot goeddoen te vermanen, dus daartoe, dat zij hun geloof door goede werken oefenen; als het geloof niet door de werken gevolgd wordt, dan is dat een heel zeker teken, dat het geloof niet echt is. Daarom zegt Paulus: 'Wie in het vlees zaait' (sommigen lezen: in zijn vlees), d.w.z. wie de dienaren des Woords niets geeft, maar alleen zichzelf weidt en verzorgt (zoals zijn vlees hem ingeeft) 'die zal uit het vlees het verderf oogsten', niet alleen in het toekomstige maar ook in het tegenwoordige leven. Ja, de goederen van de goddelozen zullen wegsmelten en ook zelf gaan ze tenslotte schandelijk te gronde. En zo wil Paulus graag zijn hoorders opwekken, dat ze vrijgevig en weldadig jegens hun leraars zullen zijn. Maar het is wel zeer erbarmelijk, dat de boosheid en de ondankbaarheid van de mensen van dien aard is, dat in de gemeenten zulk een vermaning nodig is.

6:9 *Doch laat ons goeddoende, niet vertragen; want te zijner tijd zullen wij maaien, zo wij niet verslappen.* (Luther vertaalt zijn Vulgata: oogsten zonder ophouden)

Aan het slot van de brief stapt Paulus over van het speciale geval (onderhoud van de leraars) op het algemene en vermaant tot alle goede werken. Zijn mening is, dat men niet alleen voor de dienaren des Woords, maar voor allen vrijgevig en weldadig moet zijn en dat zonder moe te worden. Want het is gemakkelijk één keer goed te doen en nog eens een keer, maar het vol te houden en zich niet door ondankbaarheid of boosheid van degenen die je weldoet, te laten overwinnen, dat is moeilijk en onaangenaam. Zo vermaant ons de apostel niet slechts tot goeddoen, maar ook daartoe, dat wij niet moe worden goed te doen. En om ons gemakkelijker te

overtuigen, voegt hij eraantoe: 'Want te zijner tijd zul len we oogsten zonder ophouden.' Paulus wil zeggen: let toch op en wacht op een eeuwige oogst, die in de toekomst ligt; dan zal geen ondank en geen boosheid van de mensen jullie van het goeddoen kunnen afbrengen. Als het tot de oogst zal komen, zullen jullie de rijkste vrucht uit jullie zaaigoed winnen. Zo vermaant Paulus de gelovigen met heel aangename woorden tot goeddoen.

6:10 *Zo dan, terwijl wij tijd hebben, laat ons goed doen aan allen, maar meest aan de huisgenoten des geloofs.*

(...) 'Huisgenoten des geloofs' noemt Paulus met een nieuw woord degenen die in onze geloofsgemeenschap leven, onder welke de dienaren des Woords bovenaan staan, maar verder zijn alle andere gelovigen daarin begrepen.

6:11 *Ziet, hoe groten brief ik u geschreven heb met mijn hand.*

Paulus besluit de brief met een vermaning voor de zijnen en met een scherpe berisping aan en een aanval op de valse apostelen.

In het bovenstaande had hij hen vervloekt en zijn vervloeking over hen uitgesproken, nu herhaalt hij dat als het ware, maar met andere woorden klaagt hij hen wederom aan, om de Galaten af te schrikken en dezen van hun autoriteit los te weken. Jullie hebben leraars, zegt hij, die ten eerste niets anders dan hun eigen roem zoeken, vervolgens het kruis ontvluchten en ten derde datgene wat ze onderwijzen noch zelf inzien, noch nakomen. Als iemand, vooral een apostel, een leraar op grond van deze drie 'deugden' zou aanbevelen, dan zou hij terecht door allen gemeden moeten worden. Maar niet alle Galaten geven gehoor aan deze vermaning van Paulus. Paulus hoont de valse apostelen echter niet, als hij zo heftig tegen hen tekeergaat, maar met apostolisch gezag spreekt hij zijn oordeel uit. Zo ook wij: als we de paus antichrist noemen, de bisschoppen en de geestdrijvers een vloek, dan doen wij hen niets tekort, maar met goddelijk gezag oordelen wij dat zij vervloekt zijn, overeenkomstig dat woord: 'Als ook wij of een engel uit de hemel', enz. Want dezen vervolgen en genen verwoesten de leer van Christus.

'Ziet', zegt Paulus, 'hoe grote brief ik u geschreven heb met mijn hand.' Dat zegt Paulus om ze te ontroeren en hun zijn moederlijk gevoel, dat hij voor hen koestert, te tonen. Hij wil zeggen: nooit heb ik met mijn eigen hand zo'n brief aan een andere gemeente geschreven als nu aan jullie. De overige brieven had Paulus namelijk gedicteerd en alleen zijn groet en zijn naam had hij met eigen hand daaronder geschreven, zoals aan het slot van zijn overige brieven te zien is. Naar mijn mening slaan deze woorden op de lengte van de brief; anderen oordelen hier anders over. Nu volgt nog de aanklacht en de veroordeling.

6:12 *Al degenen, die een schoon gelaat willen tonen naar het vlees, die noodzaken u besneden te worden, alleenlijk opdat zij vanwege het kruis van Christus niet zouden vervolgd worden.*

Paulus gebruikt hier in het Grieks een woord, dat betekent 'zich goed gedragen, zich aardig voordoen'. Paulus verklaart dat het er bij de valse apostelen in de eerste plaats om gaat bij de wereldse en geestelijke machthebbers in de gunst te komen. Om dus die te behagen en hun eigen eer ongeschonden te kunnen bewaren, dwingen zij jullie tot besnijdenis. Want de oversten van de Joden weerstaan het Evangelie en verdedigen Mozes. Aan hun wil willen de valse apostelen zich aanpassen en zo streven zij ernaar in het openbare leven zo te doen, dat zij die behagen. Om dus verzekerd te blijven van hun gunst en om niet om wille van het kruis vervolging te lijden onderwijzen zij dat de besnijdenis noodzakelijk is tot zaligheid. Tegenwoordig

zijn dat de mensen die de hielen likken van paus, bisschoppen en vorsten, die hun geschreeuw tegen ons verheffen en boosaardig onze geschriften smaden, niet uit liefde tot de waarheid, om die te beschermen - tegen hun geweten in bestrijden zij en lasteren zij de waarheid - nee, zij willen hun afgod behagen, de paus, de bisschoppen, de koningen en de vorsten van de wereld; en dan willen zij juist geen vervolging om het kruis van Christus lijden. Als zij uit het Evangelie die vleselijke voordelen zouden kunnen halen, die zij ook van de goddeloze bisschoppen en vorsten verkrijgen, verder, als op het belijden van het Evangelie rijkdom, genoeglijk leven, vrede en rust van het vlees, zouden volgen, dan zouden wij hen direct aan onze kant vinden. (...)

Grote nadruk ligt op het woord 'noodzaken', ja want de besnijdenis is immers niets, maar tot besnijdenis gedwongen worden en uit die handeling gerechtigheid en rechtvaardiging afleiden en van het nalaten van de besnijdenis daarentegen een zonde maken, dat is Christus met smaad bedekken. Daarover hebben we het hiervoor breedvoerig gehad.

6:13 *Want ook zijzelf, die besneden worden, houden de wet niet; maar zij willen dat gij besneden wordt, opdat zij in uw vlees roemen zouden.*

(...) Paulus wil zeggen: zie, ik schilder jullie voor ogen en laat jullie zien, wat voor leraars jullie hebben, namelijk ten eerste zeer eergierige lieden, die alleen het hunne zoeken en voor hun buik zorgen, vervolgens zijn zij lieden, die het kruis ontvluchten en tenslotte leren zij niet wat waar en zeker is, maar al hun woorden en daden zijn huichelwerk. Daarom, al vervullen zij ook uiterlijk de wet met hun handelingen en ceremoniën, dan houden ze door deze vervulling van de wet de wet toch niet. Want de wet kan zonder de Heilige Geest niet vervuld worden. Zonder Christus wordt de Heilige Geest echter niet ontvangen, maar zonder de ontvangen Heilige Geest blijft de mens onrein, hij veracht God en zoekt zijn eigen eer. Wat zo'n mens tot vervulling van de wet doet, is huichelwerk en dubbele zonde. Het onreine hart kan de wet niet vervullen, maar brengt het enkel tot uiterlijk huichelwerk en zo wordt het nog in zijn goddeloosheid en huichelarij versterkt.

Deze zin moet goed overdacht worden: 'Die besneden worden, houden de wet niet', d.w.z. besneden zijnde, zijn zij niet besneden. Deze uitspraak van Paulus kan ook op andere werken toegepast worden. Wie buiten Christus om werkt, bidt, lijdt, die werkt, bidt, lijdt tevergeefs, want: 'Wat uit het geloof niet is, dat is zonde' (Romeinen 14:23). Het heeft dus geen enkel nut, dat iemand uiterlijk besneden wordt, vast, bidt, enz., als hij toch tegelijkertijd innerlijk een verachter van de genade, van de vergeving der zonden, van het geloof, van Christus, enz. blijft en zichzelf in zelfvertrouwen en in roem op eigen gerechtigheid opblaast - wat toch verschrikkelijke zonden tegen de eerste tafel zijn. En deze zonden begeleiden dan later de zonden tegen de tweede tafel, als daar zijn ongehoorzaamheid, vleselijke lust, grimmigheid, toorn, haat, enz. Daarom zegt Paulus terecht: 'Ondanks de besnijdenis houden zij de wet niet', maar zij huichelen slechts onder de schijn dat zij de wet houden. Huichelarij is echter voor God dubbele zonde. (...)

Deze woorden: 'Opdat ze in uw vlees roemen zouden', moeten met nadruk gelezen worden. Paulus wil zeggen: zichzelf hebben niet het woord des Geestes, daarom is het onmogelijk, dat jullie uit hun verkondiging de Geest ontvangen. Zij hebben met jullie slechts naar het vlees van doen, zij maken jullie tot vleselijke werkheiligen, die naar de buitenkant - zonder de Geest - dagen, tijden en offers, enz. volgens de wet in acht nemen; maar dat zijn toch louter vleselijke zaken, waarvan jullie niets overhouden

dan onnuttige arbeid en de verdoemenis. Daarentegen halen de valse apostelen daaruit deze winst, dat zij zich erop beroemen kunnen, dat zij de leraars van de Galaten zijn, die zij van de leer van de ketterse Paulus tot de moeder-synagoge teruggeroepen hebben. En zo beroemen tegenwoordig de flikflooiers van de pausgezinden zich erop, dat zij degenen die zij niettemin bederven, terugroepen tot de schoot der kerk. Wij daarentegen beroemen ons niet op uw vlees, maar op uw geest, want door onze verkondiging hebt gij de Heilige Geest ontvangen, zie hoofdstuk 3:2.

6:14 *Maar het zij verre van mij, dat ik zou roemen, anders dan in het kruis van onze Heere Jezus Christus ...*

Paulus laat zich meeslepen door zijn verontwaardiging en uit een bewogen hart breekt hij los met de woorden: 'Maar het zij verre van mij', enz. Hij wil zeggen: zo'n schadelijke pest is het vleeselijke roemen van de valse apostelen, dat ik zou wensen, dat dát in het diepst van de hel begraven werd, want het veroorzaakt onnoemelijk veel schade. Maar zij moeten dan maar in het vlees roemen die daar lust in hebben en zij moeten dan ook maar met hun vervloekte eer te gronde gaan. Maar voor mij moet er maar één roem overblijven, die daarin bestaat, dat ik roem in het kruis van Christus. Op dezelfde manier spreekt Paulus in Romeinen 5:3: 'Maar wij roemen ook in de verdrukkingen', enz., verder in 2 Korinthe 12:9: 'Zo zal ik dan veel liever roemen in mijn zwakheden', enz. Daar laat Paulus zien, wat de ware roem van de christen is, namelijk te roemen en blij en welgemoed te zijn in tegenspoeden, in smaad, in zwakheden, enz. De wereld houdt de christenen niet alleen voor de meest verachte mensen, nee met alle hardvochtigheid en naar zij denkt, met volkomen gerechtvaardigde ijver, haat, enz. vervolgt zij de christenen, ja zij doodt ze, alsof zij de schadelijkste pest in het geestelijke en wereldlijke rijk zouden zijn, d.w.z. zij worden als kettters en oproerlingen behandeld. (...)

En zo ook wij tegenwoordig: als de paus en de gehele wereld ons vervolgen, wreed veroordelen en ons zoeken te doden, dan moeten wij daarin roemen en daarbij vrolijk zijn, want wij dragen het niet wegens onze slechte daden als 'dieven, rovers', enz. (1 Petrus 4:15), maar om wille van Christus, onze Heiland en Heere, van wie wij alleen maar het Evangelie prediken.

Door deze twee dus groeit en versterkt zich onze roem, zodat wij er ten eerste zeker van mogen zijn, dat wij de zuivere en Goddelijke leer hebben en ten tweede dat ons kruis en lijden het lijden van Christus is. Daarom als de wereld ons vervolgt en doodt, hebben wij geen reden om te klagen en te jammeren, integendeel, dan behoren wij blij te zijn en van vreugde op te springen. De wereld denkt weliswaar dat we ongelukkig en te verafschuwen zijn; Christus daarentegen, Die groter is dan de wereld, om Wiens wil wij lijden, noemt ons zalig en beveelt dat wij ons verheugen, enz. Hij zegt: 'Zalig zijt gij, als u de mensen smaden en vervolgen en liegende alle kwaad tegen u spreken om Mijnentwil. Verblijdt en verheugt u', enz. (Mattheüs 5:11 e.v.). (...)

Verder betekent *het kruis van Christus* niet dat hout dat Christus op Zijn schouder gedragen heeft en waaraan Hij vervolgens genageld werd, maar in het algemeen betekent het alle aanvechtingen van alle vromen; al wat zij lijden, is het lijden van Christus naar 2 Korinthe 1:5: 'Het lijden van Christus is overvloedig in ons', en naar Kolossenzen 1:24: 'Nu verblijdt ik mij in mijn lijden voor u en betaal wat aan de verdrukking van Christus nog ontbreekt, met mijn vlees voor Zijn lichaam, namelijk de gemeente.' En zo worden met het kruis van Christus in het algemeen alle aanvechtingen van de kerk aangeduid, die zij om Christus' wil lijdt, dat betuigt Hij

Zelf in Handelingen 9:4, waar Hij zegt: 'Saul, Saul, wat vervolgt gij Mij?' Saul heeft niet Christus geweld aangedaan, maar Zijn kerk. Wie daarom de kerk aanraakt, die raakt Zijn oogappel aan. Het gevoel werkt fijner en vlugger in het hoofd dan in de andere leden; dat leert de ervaring. Als een teen van de voet of een ander gering lid van het lichaam gewond is, verraadt het hoofd dadelijk in het gezicht dat het wat voelt, de neus wordt opgetrokken, de blik verduistert. En zo maakt Christus ons Hoofd, onze aanvechtingen tot de Zijne en wordt Hij als door eigen kwalen geraakt, als wij, Zijn leden, lijden.

Dat te weten is daarom goed, opdat wij niet al te zeer bedroefd worden of geheel vertwijfelen, als wij zien dat de tegenstanders ons vervolgen, in de ban doen en doden, ja ons als kettters vijandig gezind zijn en ons haten; dan moeten wij denken, naar het voorbeeld van Paulus, dat wij behoren te roemen in het kruis van Christus, dat wij niet wegens onze zonden, maar om Christus' wil te dragen krijgen. Als wij het lijden dat wij dragen alleen met betrekking tot onszelf in het oog vatten, is het voor ons niet alleen lastig, maar ook onverdraaglijk. Maar als het voornaamwoord van de tweede persoon daarbij komt, 'Uw', zodat wij zeggen kunnen: Uw lijden, o Christus, komt overvloedig over ons, en verder: 'Maar om Uwentwil worden wij de ganse dag gedood' (Psalm 44:23), dan is het lijden niet alleen licht, maar wordt het ook lieflijk, naar het woord: 'Mijn juk is zacht en Mijn last is licht' (Mattheüs 11:30). (...)

6:14 ... door Welken de wereld mij gekruisigd is en ik der wereld.

Het is een paulinische wijze van uitdrukken: 'De wereld is mij gekruisigd', d.w.z. ik houd het ervoor dat de wereld verdoemd is; 'ik ben der wereld gekruisigd', dat betekent, de wereld van haar kant houdt het ervoor, dat ik verdoemd ben. Dus kruisigen en verdoemen wij elkaar wederzijds. Ik verafschuw alle gerechtigheid, leer en werken van de wereld als het vergif van die ellendige duivel, de wereld daartegenover verafschuw mijn leer en mijn daden, houdt mij voor een schadelijk mens, een ketter, een oproerling, enz. En zo is tegenwoordig de wereld voor ons gekruisigd en wij voor de wereld. Wij verdoemen en vervloeken de leer, de missen, de kloosterorden, de geloften, de eredienst, de werken, het leven en alle gruwelen van de paus en de kettters als vuilnis van de duivel. Zij van hun kant vervolgen en doden ons als verwoesters van de religie en als zulken die de openbare vrede in verwarring brengen.

De monniken droomden ervan, dat de wereld voor hen gekruisigd zou worden, als zij in het klooster gingen, maar op die manier werd niet de wereld gekruisigd, maar Christus, ja de wereld werd juist van de kruisiging bevrijd en door die inbeelding van eigen heiligheid en door het vertrouwen op eigen gerechtigheid juist weer tot leven gewekt. Zo'n zelfvertrouwen hebben toch zij gehad, die in een religieuze orde getreden zijn. En zo is de mening van de apostel op een geheel averechtse wijze op de intrede in de kloosterorde toegepast. Paulus spreekt echter over iets veel moeilijkers, namelijk, dat hij, Paulus, en iedere heilige of christen datgene voor Goddelijke wijsheid, gerechtigheid en macht houdt, wat de wereld voor opperste dwaasheid, goddeloosheid en zwakheid houdt en daartegenover: wat de wereld voor hoogste religie en eredienst houdt, dat beschouwen de vromen met zekerheid als de grootste godslastering. Zo oordelen de vromen en de wereld wederzijds over elkaar. Maar het rechte oordeel is naar 1 Korinthe 2:15 bij de vromen: 'Doch de geestelijke mens onderscheidt alle dingen', enz. Daarom is het oordeel van de wereld over de godsdienst of over de gerechtigheid voor God evenzeer strijdig met het oordeel van de vromen, als de duivel en God met elkaar in strijd verwickeld zijn. (...)

Tenslotte onderwijst Paulus ons, hoe men strijden moet tegen de satan, die ons voortdurend met het ene ongeluk na het andere overvalt en ons innerlijk voortdurend het hart doorwondt met zijn vurige pijlen, om door deze vasthoudendheid, zo hij niet op andere wijze tot zijn doel komt, ons geloof te verwoesten en ons van de waarheid en van Christus weg te lokken. Dan moeten wij op dezelfde manier als waarop wij Paulus de wereld welgemoed zien verachten, de duivel, haar vorst, met al zijn kracht, list en met zijn helse woede verachten en hem in vertrouwen op de bescherming door Christus, honend toevoegen: hoe meer schade je aanricht en wenst aan te richten, satan, des te meer ben ik welgemoed en lach ik om je; hoe meer je schrik aanjaagt en mij tot wanhoop probeert te brengen, des te meer vertrouw ik en roem ik te midden van je woede en boosheid; ik roem niet in mijn macht maar in de macht van Christus, mijn Heere, Wiens kracht in mijn zwakheid wordt volbracht, daarom, 'als ik heel zwak ben dan ben ik heel sterk', enz. (2 Korinthe 12:9 e.v.). Maar als de satan ziet dat hij met zijn dreiging en met zijn verschrikking tot zijn doel kan komen, dan is hij verheugd en jaagt hij de reeds geschrokkenen nog veel meer schrik aan.

6:15 *Want in Christus Jezus heeft noch besnijdenis enige kracht, noch voorhuid, maar een nieuw schepsel.*

Paulus drukt zich merkwaardig uit, als hij zegt: 'In Christus Jezus heeft noch besnijdenis enige kracht, noch voorhuid', enz. Hij zou toch beter kunnen zeggen: of de besnijdenis of de voorhuid heeft enige kracht, daar die beide toch elkaars tegenstelling zijn. Nu bestrijdt Paulus de waarde van beide, alsof hij wilde zeggen: wij moeten hoger komen, want besnijdenis en voorhuid zijn veel te gering dan dat zij iets tot gerechtigheid voor God zouden kunnen bijdragen. Zij zijn weliswaar met elkaar in strijd, maar het betekent niets ten aanzien van de christelijke gerechtigheid, die niet aards maar hemels is, dus niet bestaat in het lichamelijke. Of je nu besneden bent of niet, dat is om het even; beide hebben in Christus Jezus geen kracht.

De Joden zijn zeer beledigd geweest, toen zij hoorden, dat de besnijdenis geen nut heeft. Gemakkelijk stemden ze toe, dat de voorhuid geen waarde heeft, maar dat ten aanzien van de wet en de besnijdenis hetzelfde beweerd moet worden, was voor hen onverdraaglijk om te horen. Want voor de verdediging van de wet en de besnijdenis streden zij tot het uiterste. Tegenwoordig strijden ook de pausgezinden hevig voor de verdediging van tradities die betrekking hebben op het eten van vlees, op het celibaat, op de feestdagen, enz.; ons, die onderwijzen dat deze tradities voor Jezus Christus niet gelden, doen zij in de ban en zij verdoemen ons. En zo houden ook enige van de onzen, niet minder onverstandig dan de pausgezinden, het vrij zijn van de pauselijke tradities voor zo belangrijk, dat ze vrezende te zondigen als zij deze tradities niet dadelijk allemaal zonder uitzondering met voeten treden en afschaffen. Maar Paulus onderwijst ons, dat wij iets veel waardevollers hebben dan de gerechtigheid werkt, dan de wet en de besnijdenis, dan het handhaven of afschaffen van de pauselijke tradities. In Christus Jezus, zegt Paulus, geldt noch besnijdenis noch onbesneden zijn, noch celibaat noch getrouwd zijn, noch spijs noch vasten, enz. Spijzen beveelt God ons niet aan, noch worden we beter door ons te onthouden van spijs, noch slechter door te eten. Dit alles is veel te onbelangrijk, ja de gehele wereld met al haar wetten en gerechtigheden is te zeer van onwaarde, dan dat zij de plaats van de rechtvaardiging zou mogen innemen. (...)

Paulus sluit door deze beide, de besnijdenis en het onbesneden zijn, eenvoudig alles uit, wat het natuurlijke betreft en bestrijdt dat iets dergelijks in Christus Jezus, d.w.z.

als het over het geloof en het heil gaat, een of andere kracht heeft. Paulus neemt daarbij, een bekende stijlfiguur (synecdoche) gebruikend, het deel voor het geheel, d.w.z. hij verstaat onder de onbesnedenen de wereld der heidenen en onder besnijdenis het gehele Jodendom met al zijn krachten en zijn roem. De woorden van Paulus bedoelen: wat ook de heidenen mogen presteren met al hun wijsheid, gerechtigheid, met hun wetten, hun macht, hun koninkrijken, heerschappijen, het heeft in Jezus Christus geen kracht. Verder: wat alle Joden met hun gehele Mozes, met de wet, met de besnijdenis, de eredienst, de tempel, het koninkrijk, het priesterdom zijn en vermogen, heeft totaal geen kracht. Daarom valt in Christus Jezus of in de zaak van de rechtvaardiging niet te redetwisten over de wetten van de heidenen of van de Joden, over de vraag of de ceremoniële wet of de zedenwet rechtvaardigt; heel eenvoudig geldt deze bestrijding: 'Want in Christus Jezus heeft noch besnijdenis enige kracht, noch voorhuid.'

Is de wet dus slecht? Nee, zij is goed en nuttig, maar op haar eigen niveau en op haar eigen plaats, namelijk daar, waar het over lichamelijke en burgerlijke zaken gaat, die zonder wet niet bestuurd kunnen worden. Verder nemen wij in de godshuizen bepaalde ceremoniën en wetten in acht, niet omdat het waarnemen daarvan tot de gerechtigheid zou bijdragen, maar omdat het dienstig is voor de goede orde, de rust, de eensgezindheid en als voorbeeld, naar het woord uit 1 Korinthe 14:40: 'Laat alle dingen eerzaam en met orde geschieden.' Maar als die wetten voorgehouden en uitgevoerd worden in die zin, dat het in acht nemen ervan tot de gerechtigheid behoort en het niet in acht nemen verdoemelijk maakt, dan moeten zij volledig worden weggedaan en afgeschaft, anders verliest Christus Zijn functie en Zijn roem; want Hij wil alléén rechtvaardigen, de Geest schenken, enz. Paulus beweert dus met deze woorden heel duidelijk, dat noch de besnijdenis enige kracht heeft, noch de voorhuid, maar het nieuwe schepsel, enz. Want als in Christus noch wetten der heidenen noch wetten der Joden enige kracht hebben, dan heeft de paus tegen alle ware vroomheid gehandeld, als hij ons gedwongen heeft aan zijn wetten geloof te schenken, enz.

Het nieuwe schepsel, door welke het beeld Gods vernieuwd wordt, komt niet tot stand door een verfje aan de buitenkant of de veronderstelde stralenkrans van welke uiterlijke werken dan ook, want in Christus heeft noch besnijdenis, noch voorhuid enige kracht; het nieuwe schepsel wordt naar het beeld Gods in gerechtigheid en door heiliging in de waarheid geschapen. Werken, die dan gedaan worden, brengen wel een nieuw uiterlijk met zich mee, en de wereld en het vlees geraken in de ban ervan, maar zij brengen niet het nieuwe schepsel tot stand. Het hart blijft even goddeloos als voorheen, vol verachting van God, vol ongeloof, enz. Het is een zaak van de Heilige Geest een nieuw schepsel te maken. Hij moet een ander verstand en een andere wil inplanten en volmacht geven het vlees te temmen en de gerechtigheid en de wijsheid van de wereld te mijden. Dan kunnen we niet volstaan met uiterlijke schijn, dan gaat het om de zaak zelf. In werkelijkheid wordt een nieuw zintuig geboren en een nieuw oordeel, namelijk het geestelijke, welke dat wat het voorheen groot maakte, nu verafschuwt. Eens waren onze gemoederen zo met het monnikenleven ingenomen, dat wij het voor de enige weg tot de zaligheid hielden, nu oordelen wij daarover geheel anders. Wat wij voorheen, toen wij nog geen nieuwe schepselen waren, als de hoogste heiligheden aanbeden hebben, daarover blozen wij nu van schaamte als wij daaraan terugdenken.

Daarom maakt de verandering in de kleding en in de uiterlijke levenswijze nog geen nieuw scheepsel, zoals de monniken gedroomd hebben, maar de vernieuwing des geestes door de Heilige Geest, waarop dan ook de uiterlijke vernieuwing van het vlees, van de leden en de zintuigen volgt. Want waar het hart het nieuwe licht, het nieuwe oordeel en de nieuwe bewogenheid door het Evangelie ontvangt, daar gebeurt het, dat ook de uiterlijke zintuigen vernieuwd worden. Want de oren horen het Woord van God, ze zijn niet meer van het verlangen vervuld de tradities en de menselijke dromen te horen. De mond en de tong verheerlijken niet meer de menselijke werken, de menselijke gerechtigheden en de kloosterregels, maar verkondigen nu met vreugde alleen de barmhartigheid van God, die in Christus is aangeboden, enz. Dat zijn, laat ik het zo zeggen, geen veranderingen die in woorden blijven steken, maar werkelijke veranderingen, die een nieuwe denkwijze, nieuwe wil, nieuwe zintuigen en daden met zich meebrengen, ook wat het vlees aangaat; zo komt het dat de ogen, de oren, de mond en de tong niet alleen anders zien, horen en spreken dan vroeger, maar dat het verstand zelf ook andere dingen als goed ziet en die volgt. Vroeger was het verblind door dwalingen en de pauselijke duisterheden en droomde het ervan, dat God een koopman was, Die ons Zijn genade voor onze werken en verdiensten wil de verkopen. Maar nu, nu het licht van het Evangelie is opgegaan, weet het verstand, dat het alleen door het geloof in Christus de gerechtigheid ontvangt. Daarom werpt het nu de zelfgekozen werken weg en doet de werken van roeping en liefde, die God heeft voorgeschreven. Het looft God en verkondigt Hem en roemt alleen in het vertrouwen op Gods barmhartigheid, die door Christus ten deel valt; daarmee is het blij. Gebeurt het dan dat men een aantal narigheden en gevaren moet verdragen, dan neemt men dat graag en met vreugde op zich, ook als het vlees daartegen mort. Dat noemt Paulus een nieuw scheepsel.

6:16 *En zovelen als er naar deze regel zullen wandelen, over dezelve zal zijn vrede en barmhartigheid ...*

Deze woorden heeft Paulus als een uitroep toegevoegd. Dat is de enige en ware regel, volgens welke wij moeten wandelen, namelijk als het nieuwe scheepsel. De franciscanen hebben deze uitspraak op een heel goddeloze manier als hun orderegel uitgelegd. Met betrekking tot deze tekst hebben deze schandelijke en snode mensen verkondigd dat hun kloosterregel veel heiliger is dan andere regels, omdat ze door het getuigenis en het gezag van de apostel gegrond en bevestigd is. Maar Paulus spreekt hier beslist niet over de monnikskap, over de tonsuur, over het koord om de pij, over sandalen, over het geschreeuw in het heiligdom en soortgelijke onbelangrijke beuzelarijen, die in het leven van de minderbroeders thuishoren, want de apostel spreekt over het nieuwe scheepsel, dat noch door besnijdenis, noch door onbesneden zijn tot stand komt; de mens wordt naar Gods beeld geschapen in gerechtigheid en heiliging door de waarheid, hij is innerlijk in de Geest rechtvaardig en uiterlijk heilig en rein in het vlees. De franciscanen en alle monniken hebben wel een gerechtigheid en heiligheid, maar een huichelachtige en goddeloze, want zij hopen niet dat ze alleen door het geloof in Christus, maar om het onderhouden van hun regel gerechtvaardigd worden. Al huichelen ze dan naar de buitenkant heiligheid, al houden ze dan hun ogen, hun handen, hun tong en hun andere ledematen in toom, nochtans hebben ze een bezoedeld hart, vol begeerte, nijd, toom, lust, afgodendienst, verachting en haat tegen God, lastering van Christus, enz. Zij zijn de hardnekkigste vijanden van de waarheid.

Daarom moet de regel van Franciscus, van Dominicus en alle anderen vervloekt zijn, want door deze regels is ten eerste de weldaad van Christus en de roem des Heeren

verduisterd en bedolven en het Evangelie van de genade en van het leven volledig onderdrukt, verder is de wereld door deze regels met ontelbare vormen van afgodendienst, van valse eredienst, van goddeloze religieuze oefeningen, van zelfgekozen werken, enz. vervuld geworden. Maar alleen de regel waarover Paulus hier spreekt, is gezegend, door die leven wij in het geloof in Christus en worden wij nieuwe schepselen, dat wil dus zeggen dat wij werkelijk rechtvaardig en heilig worden door de Heilige Geest, niet door huichelarij of een verfje aan de buitenkant. Aan hen die naar deze regel wandelen, behoort de vrede, de gunst van God, de vergeving der zonden, de rust van het geweten en de barmhartigheid; en er komt ook hulp in aanvechtingen en vergeving van de resten der zonde in het vlees. Ja, al worden ook zij, die naar deze regel wandelen, door een misstap of een val overrompeld, dan komt hun nochtans de barmhartigheid te hulp, zodat hun de zonde en de val niet toegerekend worden, enz., en dat alles omdat zij zonen der genade en des vredes zijn.

6:16 ... en over het Israël Gods.

Hiermee heeft Paulus de valse apostelen en de Joden op het oog, die zich beroemen op de vaders, op de verkiezing, op de wet, enz. (Romeinen 9:4 e.v.). Paulus wil zeggen: het Israël Gods zijn niet degenen die vleselijk van Abraham, Izak, Israël (= Jakob) afstammen, maar degenen die met de gelovige Abraham de beloften van God, die nu in Christus vervuld zijn, geloven; het gaat hier over Joden en heidenen. Over deze aangelegenheid is hierboven in hoofdstuk 3 genoeg gesproken.

6:17 Voorts, niemand doe mij moeite aan ...

Paulus besluit de brief met wrok en wrevel, alsof hij wilde zeggen: ik heb het Evangelie getrouw onderwezen, zoals ik het door de openbaring van Christus Zelf ontvangen heb. Wie het niet wil volgen, die houde zich dan maar aan hetgeen hij wil, als hij mij dan maar geen moeite meer aandoet. Al met al: dat is in het kort mijn mening, dat Christus, Die ik gepredikt heb, de enige Hogepriester en Heiland der wereld is. Of de wereld moet naar deze regel, waarover ik hier en in de gehele brief gesproken heb, wandelen of zij moet in eeuwigheid verloren gaan.

6:17 ... want ik draag de littekenen van den Heere Jezus in mijn lichaam.

Zoals de minderbroeders de vorige tekst 'die naar deze regel wandelen' op hun kloosterregel betrokken hebben, zo denken ze ook dat ze dit vers op de littekens van Franciscus moeten betrekken. Ik denk dat het eenvoudig verzonnen en gelogen is, wat zij hierover gezegd hebben. Maar al zou het zo zijn dat Franciscus littekens in zijn lichaam gedragen heeft, zoals hij door kunstschilders afgebeeld wordt, dan zijn die hem toch niet om Christus' wil ingedrukt, maar heeft hij ze zelf gemaakt door dwaze monnikendevotie of veeleer om wille van ijdele roem, waarmee hij zich heeft kunnen kietelen, alsof Christus hem zo liefgehad zou hebben, dat Hij ook Zijn wonden in dat lichaam geprent heeft.

De mening van Paulus op deze plaats is deze: de littekens, ingedrukt in mijn lichaam, geven voldoende aan wiens knecht ik ben. Als ik ernaar zou streven de mensen te behagen, zou staan op de besnijdenis en de wetsbetrachting als noodzakelijk voor de zaligheid, als ik zou roemen in jullie vlees zoals de valse apostelen doen, dan zou het niet nodig zijn dat ik die littekens in mijn lichaam droeg. Maar omdat ik een knecht van Jezus Christus ben en naar de ware regel wandel, omdat ik dus in alle openheid predik en belijd, dat buiten Christus om niemand - zonder enige uitzondering - genade, gerechtigheid en heil ten deel valt, daarom moet ik ook de hofkleur van mijn Heere Christus dragen; die littekens zou ik nooit vrijwillig gemaakt hebben, maar die

worden mij, buiten mijn wil, door de wereld en de satan toegebracht om Jezus' wil, van Wie ik betuig dat Hij de Christus is.

Dus de littekens zijn de aanvechtingen en het lijden van het lichaam, vervolgens de droefheid, de pijlen van de duivel en de verschrikkingen des harten, waaraan Paulus in de brieven steeds weer denkt (1 Korinthe 4:9 e.v., 2 Korinthe 6:4, 2 Korinthe 11:23 e.v. en 2 Korinthe 12:10). (...)

Dat zijn de ware littekens, d.w.z. de ingedrukte kentekenen, waarover Paulus hier spreekt, die wij ook tegenwoordig, door Gods genade, in ons lichaam dragen om Christus' wil. De wereld vervolgt en doodt ons namelijk, de valse broeders haten ons met een bittere haat, de satan verschrikt ons innerlijk met zijn vurige pijlen, om geen andere reden dan dat wij Christus onderwijzen als onze gerechtigheid en ons leven. Deze littekens verkiezen wij niet zelf door een of andere zoete devotie en krijgen wij ook niet graag, maar wij worden gedwongen ze te dulden, omdat de wereld en de satan ze ons om Christus' wil, tegen onze wil toebrengen; daarom roemen wij met Paulus in de Geest, Die altijd ongedeerd blijft, roemt en zich erover verheugt dat wij ze in ons lichaam dragen. Deze littekens zijn het zegel en het zekerste getuigenis van de ware leer en het ware geloof. Dat heeft Paulus met een zekere tegenzin gezegd.

6:18 *De genade van onze Heere Jezus Christus zij met uw geest, broeders. Amen.*

Dit is nu het laatste vaarwel. Hij eindigt de brief met dezelfde woorden waarmee hij hem ook begonnen is, alsof hij wilde zeggen: ik heb jullie Christus op een zuivere wijze onderwezen, ik heb jullie dingen gevraagd, jullie berispt, enz., ik heb niets nagelaten, waarvan ik kon denken dat het jullie ten goede zou kunnen komen. Verder weet ik niets meer te doen, behalve dat ik van harte bid dat onze Heere Jezus Christus op mijn werk de zegen en de wasdom geve en jullie door Zijn Geest in eeuwigheid wil leiden. Amen.

Tot zover de uitlegging van de brief van Paulus aan de Galaten. De Heere Jezus Christus, Die ons rechtvaardig en eeuwig zalig maakt, Die mij genade en kracht voor het uitleggen gegeven heeft en u genade en kracht gegeven heeft om ernaar te luisteren, Die beware en sterke mij en u (dat bid ik met heel mijn hart), zodat wij meer en meer groeien in de kennis van de genade en van Zijn trouw, onberispelijk en onstraffelijk tot op de dag van onze verlossing; Hem zij met de Vader en met de Heilige Geest lof en eer tot in alle eeuwigheid. Amen. Amen.

Lukas 2: *Gode zij eer in den hoge en op aarde vrede, en den mensen een welbehagen.*

Jesaja 40: *Het woord des Heeren blijft in eeuwigheid.*